

STATISTIKAI
KÖZLEMÉNYEK.

A HAZAI ÁLLAPOTOK ISMERETÉNEK

ELŐMOZDÍTÁSÁRA

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

STATISTIKAI BIZOTTMÁNYA.

SZERKESZTI

HUNFALVY JÁNOS.

HARMADIK KÖTET.

I. FÜZET.

PESTEN,

EGGENBERGER FERDINÁND, MAGYAR AKADEMIAI KÖNYVÁRUSNÁL.

MDCCCLXII.

Pest, 1862. Emich Gusztáv magyar akademiai nyomdája.

I.

A PESTI EGYETEM ÉS EGYETEMI NYOMDA ALAPJÁNAK KÖLTSÉGVETÉSE AZ 1862-ki ÉVRE.

Közli Konek Sándor.

Napoleonnak sokat idézett élczes mondata: „sans budget point de salut“ a szellemi világban is gyakorlati jelentöséggel bir, a szellemi életben nem különben mint az anyagiban a budget lévén a főszabályzó. — Pontos költségvetés valamint minden rendes háztartásban úgy a szellemi erők gazdaságában is ama kalauzló vezérfonal, mely a tudományos törekvéseknek is megszabja határát, melyen túl nem lehet, nem szabad terjeszkedniök, ha csak a felzavart egyensúlynál fogva maga a tudományos iparkodás nem akar több akadálylyal mint lendülettel találkozni. Az oktatás terén is, bár mennyire kecsegtetnek is különben itt a beruházások bö kamatokkal, a befektetett tőkék dús megtéritésével: a rendelkezésre lévő pénzerők folyton szem előtt tartandók, miután ezen különben háladatos mezőn is kellö mértéket túlhaladó erőködések sajnos elzsibbadást és ennek folytán kártékony hátralöktetéseket szülnek. — A tanintézetek felszerelésére és magasztos czéljaiknak elérésére fenlévő pénzerők annál nagyobb és gondosabb figyelembevételt igényelnek, minél bizonyosabb, hogy csak arányos felosztásuk, és a tanitás összérdekeinek egyaránti méltánylása által eszközölhető a tanintézetnek összhangszatos fejlesztése s jótékony hatása; minden aránytalanság, minden tulzó bőkezüség, vagy helytelen sáfárkodás felzavarja a tanelemek összevágó közremüködését. —

A magyar tud. egyetem költségvetése már a mondottak-

nál fogva is kiváló figyelmet érdemel, de növekszik az ahhoz kötött érdek, egy részt, mivel szóban forog a magyar birodalom oly főtanintézete, mely hivatva van a magyar korona összes népeit tudományterjesztő keblébe befogadni, másrészt, mivel oly vagyoni állapotról van szó, mely eddigelé még a közelérdekeltek előtt is merőben ismeretlen vidék maradt.

Gyakran hallatszott szójárás, hogy a magyar tud. egyetem igen gazdag, Europának legvagyonosb egyetemei közé tartozó tanintézet, és még is az utolsó 12 éven át nem egyszer illetékes helyeken vitattatott, hogy az egyetemi alap ez vagy amaz, a közoktatás igényelte szükséglet fedezésére elégtelen; nem egyszer a legjogosúltabb egyetemi követelmények hatalmas vétóra bukkantak, mely az egyetemi alap szük voltába burkolódzott. Hivatalos adatok ezelőtt nem igen kerültek napfényre, vagy csak egész általánoságban tétettek közzé.

Az utóbbi években, jelesen 1860- és 1861-ben megjelent hivatalos táblázatokban az egyetem vagyonállapotja, valamint az évi kiadások is 1852-57 kivannak ugyan mutatva, de a kiadási egyes tételek nincsenek számba véve, pedig épen az főfontosságu mozzanat, hogy tüzetesen mi czélokra fordíttatik valamely tanintézet saját jövedelme; úgy szintén a jövedelem sincsen egyes alkatrészei szerint kimutatva.

Az egyetemi tanács előbb csak vaktában tapogatódzva formulázhatta egyes reformokra intézett javaslatait, nem ismervén az alap erőit, melyekhez a létesülendő intézmények mérendők valának. — E bajon egyrészt ugyan már segitve lőn, miután a magyar kir. Helytartó tanács az egyetemi hatóságok ebbeli megkeresésére mult évben az egyetemi alap 1860-ki évi jövedelmeit legalább részleg az egyetemi tanácscsal közölni sziveskedett, de az egész költségvetés minden részleteiben soha sem vala feltárva még az ahhoz legközelebb igényt tartható egyetemi tanács előtt sem.

Annál nagyobb örömünkre szolgál, hogy sikerült az utolsó három évnek hivatalosan készült költségvetését minden részleteivel megszereznünk, és hisszük, hogy az e bő kimutatásban foglalt egyes tételeknek hü közlése által a Stat. Közleményeknek különbon is elvitázhatlan közérdeke nem csekély mértékben fog öregbülni, mert ebből törvényhozóink, ebből

magok ez egyetemi hatóságok is biztos tudomást szererezhetnek magoknak országos egyetemünk pénzerejéről. Ebből hazánkfiai kivehetik, hogy mennyire gondoskodtak elődeink azon hazai főtanintézet méltóságos kiállitásáról, de arról is egyszersmind meggyőződhetnek mily káros lenne az amúgy is kelletinél inkább igénybe vett, bár dúsan felszerelt alapot, a már meggyökeredzett tanpénzek önkényes megszüntetése által uj terhekkel gyöngíteni és egyik tetemesb pénzforrásától megfosztani akarni. —

Az egyetemi és vele egybekapcsolt egyetemnyomdai alap összes jövedelme az 1860-ik évben nyert valóságos eredmény után, az 1861-ik évi helyreigazítás szerint és az 1862-ki évre a számvevőség által hazzávetöleg felvett bevételek nyomán e következő:

	Évek:		
	1860. ft:	1861. ft:	1862 ft:
a) Tőkepénzek kamatjai fejében	59,282	139,992	138,000
b) Fekvő birtok és haszonvételek után	56,058	80,000	80,711
c) Tanpénzi százalékos levonatokból	1,733	2,310	1,600
d) Különféle bevételek	484	240	300
Összesen:	117,557	222,542	220,611
A kiadások öszvege:	184,400	210,716	218,413
Ennélfogva fogyatkozás:	66,843	—	—
Felesleg:	—	11,826	2,198

Az 1860-ban mutatkozó tetemes deficit azonban csak látszólagos, miután ez évben az urbéri kárpótlások fejében járó activ követelések még nincsenek felvéve a bevételek közzé és a hiány úgy mint a megelözött években utólagos visszatérítés mellett elölegezésképen a közállampénztárból fedeztetett *)

*) A hivatalos statist. táblázatokban az egyetemi alap (a nyomdai alaptól elkülönözve) 1852—57. következő bevételekkel, illetőleg kiadásokkal szerepel:

Évek:	Bevétel ft:	Kiadás ft. e p.
1852.	90,053	156,518 „
1853.	82,048	142,279 „
1854.	96,923	126,983 „
1855.	—	115,000 „
1856.	—	117,000 „
1857.	—	135,621 „

A közlött általános számok csak úgy nyernek életét és fokozottabb érdeket, ha úgy a bevételi mint jelesen a kiadási tételek kellőleg taglalva elemeztetnek; kedves tisztünknek ismerjük tehát hivatalos közlemények alapján először a jövedelemnek részletes rajzát adni. —

Az egyetem tulajdonát képző activ tőkekövetélesek és azok után járó kamatok:

A követelés neme:	Miféle értékben	Kamat láb	Tőke az eredeti értékben ft	kr	Tőke osztrák értékben ft	kr	Az egy évi kamat o. é. ft	kr
1) Államkötvény . .	bécsi valuta	2 %	500	—	210	—	4	20
2) „	e. p.	3½ „	1,100	—	1,155	—	40	42
3) „	„	5 „	605,337	23	635,601	25	31,780	21
4) „	o. é.	5 „	110,860	—	111,860	—	5,543	—
5) Földteherm.kötv.*)	e. p.	5 „	1.511,616	5	1.587,196	89	79,359	84
Összesen:					2.335,024	14	116,727	67
6) Magánkötelezvény	bécsi val.	6 „	114,766	25	47,201	89	2,892	11
7) „	e. p.	6 „	277,‘26	39	290,877	98	17,452	68
8) „	„	5 „	10,328	43	10,845	15	542	26
9) „	o. é.	4 „	13,650	—	13,650	—	546	—
10) „	„	6 „	4,134	67	4,134	67	248	8
11) „	„	5 „	2,520	—	2,520	—	126	—
Összesen:					369,229	69	21,807	13

*) Az urbéri kárpótlás fejében az alapitványi jószágok után járó 1.511,616 é. forintnyi tőke még nincs egészen folyóvá téve, de a jelen és múlt évre járó kamatok már a bevételek közé felvétettek, holott az előbbi évekről járó kamatok azért nincsenek számba véve, mert az előlegezések után fenlévő kincstári követelések fedezésére szánvák.

A fennebbi rovatos kimutatás szerint tehát az egyetemi és egyetemnyomdai tőkealap osztrák értékben :

Állam-kötelezvényekben	2.335,024 ft	14 kr,	
Magán „	369,229 „	69 „	
Összesen	2.704.253 „	83 „	rúg,

évi 138,534 ft 80 krnyi kamattal, miért is e czím alatt az idei 1862-ki évre kerékszámmal 138,000 forint lőn felvéve. —

Az egyetem és az egyetem-nyomda tulajdonát képző és házi kezelés alatt lévő fekvőségek utáni jövedelem :

Az urodalom neve:	A valóságosan befolyt jövedelem :						1862-re *) praelimi-nált jövede-lem
	1858.		1859.		1860.		
	ft	kr	ft	kr	ft	kr	
Duna-Földvár . .	21,240	41	20,270	87	11,614	97	21,304
Pécsvárad, Bozok, és Versend . .	20,320	29	32,932	83	14,853	10	21,485
Znyovárallya . .	11,710	90	929	49	2,544	58	5,326
Sellye	—		23,013	77	12,045	4	16,079
Triumszlets birtok	—		—		—		239
Összesen :	53,271	60	77,146	97	41,057	70	64,433

*) E felvételek az egyes uradalmak külön költségvetésén sarkalnak; az 1858 — 1860-dik évi jövedelem átlaga : 57,158 ft.

	1860.	1862.
Az egyetemi nyomda üzleti tiszta jövedelme	15,500 ft	16,278 ft
Összesen: o. é.	56,558 „	80,711 „

A körmöczi papirgyár nem csak tiszta jövedelmet nem nyujt, hanem az utolsó években fedezendő kevesbletet mutat ki, mi e vállalatnak függőben lévő átszervezése után tetemesen javulni fog, e forrásból is jelentékenyebb jövedelem várható lévén.

Miután a jövedelmi források közt kétségkivül a fekvő birtok főfontosságú, és ennélfogva érdekes tudni, mikép és miféle eredménnyel kezeltetnek az egyetemi javak, azoknak mezőgazdasági és erdei állapotját a befejezett 1859/60-ik évi

számodások után itt részletesen közölni annál inkább helyén láttuk, minthogy a költségvetésben felvett és valóságosan eredményezett tiszta jövedelem közt felette nagy különbség mutatkozik.

Az egyetem alapítványi urodalmai 1859/60-ik évi gazdászati jövedelmeinek kimutatása.

Az urodalom neve:	Bevételek osztrák értékü forintokban:															
	Haszonbérekből	Mezei gazdászatból	Szőlő jövedelmekből	Sör- és pálinkafőzésből	Halászatból	Malomjogból	Út, híd s komp jövedelméből	Jószágrészek eladásából	Anyag és szerek eladásáb.	Dézsmaváltságból	Nem állandó követeléskb.	Állandó követelésekből	Elmarasztásokból	Különfélékből	Összesen	Levonva a költségeket maradt: haszon	Levonva a költségeket maradt: hiány
1. Bozók . . .	4,607	402	.	.	.	967	.	498	129	6,394	.	4	117	146	13,264	3,850	—
2, Dunaföldvár	15,107	33	50	.	.	.	578	.	1982	.	.	13	17	256	18,036	—	1,997
3. Pécsvárad .	7,508	1145	327	.	.	2378	.	.	80	3,687	.	.	99	1056	16,280	6,413	—
4. Sellye . . .	19,804	.	.	.	.	.	952	.	4192	.	241	.	194	358	25,741	7,537	—
5. Triumszléts	1,259	.	.	.	.	.	.		50	.	.	.	.	143	1,452	1,339	—
6. Znyovárallya	3,481	.	.	337	72	3664	.	13	29	543	.	400	.	1492	10,071	683	—
Összesen:	51,766	1580	377	337	72	7009	1530	511	6462	10,624	241	417	427	3451	84,844	19,822	1,997

Az egyetem alapítványi urodalmaknak 1859/60-ik évi gazdászati kiadásainak kimutatása.

Az urodalom neve:	Kiadások osztrák értékü forintokban:																				
	Tiszti fizetésekre	Szálláspénzekre	Termesztményi váltságra	Helyettesitési dijak.	Napidijakra	Kézmüvesek- s napszámosokra	Nyugdij- és kegypénzekre	Jutalmak- és segélypénzekre	Utazási költségekre	Hivatal s irodai szükségekre	Anyagok és szerek beszerzésére	Épületek fentartására	Új épületekre	Adóra	Alapitványokra	Mezei gazdászatra	Szőlőmivelésre	Malmokra	Út-, híd- s kompokra	Dézsmaköltségekre	Különfélékre	Összesen
1. Bozók . . .	1603	53	2131	.	.	135	.	109	341	106	507	1220	.	2249	302	.	.	.	.	33	625	9,414
2. Dunaföldvár	2337	126	57	299	7	237	.	30	611	69	2090	10420	141	2760	621	.	.	.	.	.	228	20,033
3. Pécsvárad .	1659	.	1602	.	.	157	17	122	706	71	77	3265	.	1399	439	104	171	60	.	.	27	9,867
4. Sellye . . .	1985	.	1874	.	64	.	.	100	1810	27	568	7843	.	1935	1434	.	.	.	96	.	468	18,204
5. Triumszléts .	.	.	.	.	.	.	.	.	43	.	.	10	.	.	53	.	.	.	.	.	7	113
6. Znyovárallya	624	.	1232	388		.	193	.	374	36	71	2191	.	1483	2006	.	.	.	.	.	793	9,388
Összesen:	8208	179	6896	687	71	529	210	361	3885	309	3313	24940	141	9826	4855	104	171	60	69	33	2148	67,019

Észrevételek a kiadásoknál. A 2-dik ponthoz: a kiadások azért múlják felül a bevételt, mivel a haszonbérekből 12,153 ft hátralékban, és a készitett téglák készletben maradtak, továbbá minthogy a kömlődi templom kijavitására előlegképen forditott 6,446 ft hibásan valódi kiadásba tétetettt. A 4-dik ponthoz: a kiadások azért rúgnak oly magasra, mert az előbbi években többféle épitkezésre előlegezett költségek valódi kiadásba vétettek. A 6-dik ponthoz: Az eredményzett haszon azért oly csekély, mert a haszonbérektől 2,500 ft hátrálékban maradt, és mivel adó hátralékok is törlesztettek.

Az egyetem alapítványi uradalmai 1859/60-ki erdei jövedelmeinek és erdöszet-gazdászati állapotainak kimutatása:

Az uradalom neve:	Bevételek o. é. ftokban:						Kiadások osztrák értékü forintokban:															
	Haszonbérekből	Erdei jövedelemből	Vadászatból	Elmarasztalásokból	Különfélékből	Összesen:	Tiszti fizetésekre	Szállás pénzekre	Termesztményi váltságra	Helyettesitési díj.	Napidijakra	Kézm. s napsz. rész.	Nyugdijs kegypénz.	Jutal. és segély dij.	Utaz. költs. s napdij.	Hivat. s irod. szüks.	Anyagok és szerek beszerzésére	Épületek fentartás.	Adóra	Erdei költségekre	Különfélékre	Összesen:
1. Bozók . . .	150	8,465	59	391	81	9,146	536	76	2833	.	383	.	52	53	.	8	.	50	2556	200	95	6,842
2. Dunaföldvár	236	1,641	21	20	32	2,050	242	.	610	.	225	47	.	.	52	2	21	.	600	599	8	2,406
3. Pécsvárad .	293	5,461	70	413	980	7,217	984	170	2834	.	1154	.	.	73	.	25	64	222	1558	319	22	8,425
4. Sellye . . .	.	3,686	31	.	1473	5,190	622	210	1628	.	373	.	.	60	14	39	.	1057	689	1401	8	6,101
5. Triumszléts .	.	25	.	.	23	48	63	21	124	.	77	.	.	.	179	1	8	.	570	244	1	1,288
6. Znyováraljya	322	13,237	26	88	27	13,700	525	57	1059	315	1320	54	65	150	423	28	387	258	1927	3737	163	10,468
Összesen:	1001	32,515	207	912	2716	37,351	2972	534	9088	315	3532	101	117	336	668	103	480	1587	8900	6500	297	35,530

Észrevételek az erdei gazdászatnál. A 2-dik ponthoz: a bevétel oly csekély, mivel a nyert ölfa többnyire készletben maradt.— A 3-ik ponthoz: a kiadás azert nagyobb, mivel a pécsváradi ker. erdőmester járandósága, melyhez az ezen kerületben fekvő többi alap. urodalmaknak is aránylag járulniok kell, helytelenül egészen valódi kiadásba tétetett. — A 4-dik ponthoz: A kiadások azért rúgtak annyira, mert az előbbi évekből az épületekre és két évbeni faterményezésre ideiglenesen számbavett költségek ottan egyszerre valódi kiadásba vétettek. — Az 5-ik ponthoz: az 1053 holdból álló erdő kiirtatván, most nem jövedelmez, a kiadás pedig a'két évi adók és az erdőmívelési költségek fedezése által annyira szaporodott. — A 6-ik ponthoz: nagy része az erdei terményeknek készletben maradt, a kiadásra nézve pedig megjegyzendő, hogy adóhátralékok is törlesztettek.

A közlött tabellás kimutatás szerint tehát az egyetem alapitványi uradalmai után 1859/60-ikben volt jövedelem és kiadások egybevonva a következő számeredményeket mutatják:

	Ö s s z e s			
	bevétel:	kiadás:	haszon:	hiány:
A mezőgazdasági kezelésből	84,844	67,019	19,822	1,997
Az erdei „	37,351	35,530	5,536	3,715
Összesen:	122,195	102,549	25,358	5,712
Levonva a kiadásokat s hiányokat	102,549	—	5,712	
marad tiszta jövedelem fejében:	19,646	—	19,646 ft o. é.	

Az ezen és a fennebbi, az 1860-ik évre vonatkozó, jövedelmi somma közti különbség a mellékelt tabellás kimutatáshoz csatolt észrevételek által nyeri kellő felvilágosittatását, melyekből kiderül, hogy a 19,646 frtnyi összegben távol sincs kimutatva az egyetemi javaknak valóságos az évi tiszta haszna, csak az egy Dunaföldvári uradalomnál például 18,596 frtal kevesebb fordulván elő a bevételeknél, mivel e somma részint hátralékban maradt, részint a kömlődi templom kijavitására elölegképen fordíttatott, ugy hogy ezen a tabellához csatolt megjegyzéseket kellő figyelembe ajánljuk.

A jövedelmi források közt továbbá a tanpénzi százalékos levonatok szerepelnek. A tanpénzekből t. i. 5% az irodai és quaesturai költségek fedezésére levonatik, és a felesleg az egyetemi alapba foly; e czim alatt az 1862-ki évre

1600 ft van praeliminálva, de valóságban ennél jóval magasabb öszlet fog az alapba folyni, miután nem csak az 5$_0$/^{0} levonatok, hanem az egész tanpénz az alap javára marad, azon tanszakok után, melyek helyettes tanárok által láttatnak el. Miután pedig a múlt és jelen tanévben több tanszék helyettesités utján láttatik el, az e forrásból remény1hető öszlet jóval magasabbra fog rugni, mert 1857/8—1860/1 vagy is negy éven át e czím alatt 10,203 forint, átmérőleg tehát egy egy évben 2550 forint folyt be az egyetemi alapba, és jelesen csak a mult évben magában nem kevesebb mint 4958 forint került ki a százalékos levonat fejében. És minthogy ez idén az egyetemi hallgatók száma mind a három karnál tetemesen növekedett (mint ezt a St. Közl. II. k. 330. lapján számadatilag kimutattuk): ezen forrás 5000 frtnál is jóval magasabbra rúgó jutalékot fog szolgáltatni. A tanpénzek megszüntetésével nem csak ezen várt haszon elesnék, hanem a tanárok kárpótlási igényei által az alapot más tanczélok rovására tetemesen csökkentő terhek és igy tevőleges hátrányok keletkeznének. —

A jövedelmi tételek közt végre még egy fordul elő „Különféle bevételek“ czímü rovat alatt, és e tekintetben 1858-ban 185 ft, 1859-ban 7,311 forint, 1860-ban 483 ft folyt be, 1862-re pedig 300 ft lőn felvéve; az 1859-ki évi eltérő magas bevétel onnan jő, hogy a vagyonátruházási illetmény-váltság fejében 6916 ft ez évben visszatéríttetvén, e somma a különféle bevételek közzé igtattatott. —

A magy. tud. egyetem és nyomda alapjának jelen vagyonállapotja ennélfogva eltekintve a tanpénzi százalékos levonatok és egyéb véletlen bevételektől a fekvő birtok értékéből és a tőkepénzekből áll, és ha amazt a hivatalos táblázatokban 1854-ben felvett becsü szerint 2,764,731 p. p. ftra vagy 2,902,967 o. é. ftra tesszük, akkor jelenleg az egész alap következő főelemekből áll:

A fekvő birtok értéke	2.902,967	ft	o. é.
Államkötelezvényekben	2.335,024	„	„
Magánkötelezvények után	369,229	„	„
Összesen:	5.607,220	„	„

A hivatalos táblázatokban az egyetem és egyet. nyomda alapja következőleg van kimutatva:

	Az egyetemi alap	Az egy.-nyomdai alap
fekvő javak tőkeértéke	2.699,731 ft e. p.	65,000 ft e. p.
's 2'/₂ %-ra visszavezetett államkötvények . .	90,176 „ „	15,990 „ „
'/₀ magán kötelezvények	798,610 „ „	112,200 „ „
gyéb vagyon	154,274 „ „	354,727 „ „
Összesen :	3.742,791 „ „	547,917 „ „

gyütt tehát 4,290,708 ft e. p. vagy 4,505,243 ft. o. é. és ugyan ; időre egy 275,532 e. forintnyi szenvedő vagyonállapot van lvéve, mely azonban jelenleg már számba nem jöhet, mitán ezen évi elölegezésekből keletkezett passivum a földtehermentesitő kötvények után előbbi évekből járó kamatöszlet áll nem csak fedezve van, hanem ebből nyilván még felesleg i marad az egyetemi alap javára. És igy ha a fennebbi somához még az egyetemi nyomdának a javak és tőkepénzekől való vagyonán kivül egyéb activumai is soroltatnak: a n kimutatott 5,607,220 frtnyi vagyonállapot könnyen mintgy 6 milliom o. é. forintra emelkedik. —

A mily érdekes valamely főtanintézet alaperőit ismerni, nelyek felett közoktatási czélokra rendelkezhetni, époly érdekes megvizsgálni, hogy mire fordíttatnak a rendelkezésre álló énzerők, hogy milyen a sáfárkodás, hogy mire és miféle rányban lehet még a létező forrásokat igénybe venni: mind s a kiadási budgetből világlik ki, miért is itt legelől az összes iadások 29 rovat alá hozott egyes tételeit egy általános táblázatba összeállitva közöljük, a mint azok 1860-ban valóságosan lőfordultak, 1861-ben helyreigazítvák és az 1862-ki évre lőlegesen megállapitvák ; mire azután minden egyes tételt ülön statistikailag felderíteni fogjuk, mert csak a szakaszok ly elemezéséből tűnik ki az egyes kiadási tételeknek igaultsága és szükséges volta, a megtakaríthatásnak lehetősége, agy czélszerütlensége, szóval csak így lehetséges a kezelés iivoltának kellő megbirálása.

Szám:	Az egyetem és egyetemi nyomda alapjából tett kiadások:	1860-dik évben:	1861-dik évben:	1862-re előre kivetett költségek:		
				állandóan	változólag	összesen
1	A tanári és tiszti személyzet fizetése . .	75,851	83,885	84,515	—	84,515
2	Ugyanannak személyes pótfizetései . .	778	525	630	—	630
3	„ szállásbéri illetményei . .	603	712	712	—	712
4	A szolgai személyzet fizetése	6,322	6,143	6,565	—	6,565
5	Ugyanannak személykénti pótfizetése .	207	210	210	—	210
6	„ szállásbéri illetményei . .	294	294	294	—	294
7	Illetményi kárpótlások	22	100	—	260	260
8	Helyettesitési illetmények	3,956	2,100	630	840	1,470
9	Napdíjak	864	1,131	—	1,131	1,131
10	Egyházi szükségletek	1,155	1,155	1,155	—	1,155
11	Alapitványok s ösztöndíjak	1,694	2,646	2,646	—	2,646
12	Adakozási járulékok	11,704	21,912	21,912	—	21,912
13	Lakbér	„	6,160	6,279	—	6,279

15	Jutalmazások és segélyzések	3,543	3,278	1,087	2,500	3,587
16	Az elméleti és gyakorlati oktatás igényei	39,229	32,000	12,248	21,258	33,506
17	A fenlévő épületek jókarbani tartása . .	6,702	9,000	—	14,000	14,000
18	Adó és közterhek	1,881	5,266	—	5,780	5,780
19	Utazási költség és napdíjak	2,206	1,000	—	2,000	2,000
20	Kezelési költség	5,626	9,853	—	6,555	6,555
21	Szenvedőleges kamat	63	63	63	—	63
22	Időleges nyugalmazási illetmények . .	619	210	371	—	371
23	Tanári nyugpénzek	9,739	8,646	11,429	—	11,429
24	Szolgák nyugpénzei	243	194	194	—	194
25	Tanárok és szolgák özvegyei nyugpénze	6,978	7,313	6,858	—	6,858
26	Nyugdíjak (Provisiók)	1,710	1,767	1,659	—	1,659
27	Árvák nyug- és nevelési segélypénzei .	973	772	767	—	767
28	Kegyelmi-pénzek	1,130	1,297	1,245	—	1,245
29	Különfélék	182	1,892	1,241	201	1,442
	Összesen oszt. ért. forint :	184,400	210,716			218,413

A fenebbi tabellás kimutatásból kitetszik, hogy legtetemesb része a közjövedelemnek a tanári, tiszti és szolgai személyzet dijazása által vétetik igénybe, igy csak az alkalmazásban levő tanárok, egyetemi tisztviselők s szolgáknak járó fizetések, személyes pótdijak, lakbéri és egyéb illetmények, 1862-ben nem kevesebbet mint 95,787 forintot igényelnek, mihez ha még azon pénzöszlet adatik, mely nyugdíjilletmények és kegyelmi pénzek fejében ugy a nyugalomba helyzett tanárok, tisztviselők és szolgáknak, mint azok után hátramaradt öszvegyek és árváknak ezen alapból jár, és a jelen évre 22523 forintban lőn megállapítva, csak ezen egy főrovat 118,310 forintot nyel el a közjövedelemből, szükséges ennélfogva a tanári, tiszti és szolgai személyzet létszámát közelebb megvizsgálni, melynek tartása ily tetemes költségbe kerül.

A tanári fizetések:			1860.	1861.	1862.
Hittani	karnál	10 tanárnak	11,045	10,973	10,973
Jogi	„	12 „	21,096	19,530	20,160
Orvossebészeti	„	10 „ és			
„	„	11 segédtanárnak és egy szülésznőnek	21,360	23,142	24,192
Bölcsészeti	„	19 tanár és			
„	„	2 segédtanárnak	17,161	24,360	23,310
		Összesen forint o. é.:	60,662	78,005	78,635

De a tanári személyzetben többen fordúlnak elő, kik még a múlt évben a tanintézeti nyelv megváltoztával rendelkező állapotba kerültek, a nélkül, hogy eddigelé még más egyetemnél alkalmazást nyertek volna; így például a jogikarnál a felhozott 12 tanárnak jelenlenleg csak fele része tanárkodik valóságosan, egy időközben nyugalomba tétetett, egy más egyetemhez áttétetett, négy német ajkú tanárok pedig mint rendelkező állapotban levők évi 6615 forintnyi fizetésüket még folyást az egyetemi alapból huzzák. —

Az egyetemi tiszti fizetések:	1860.	1861.	1862.
Egyetemi könyvtár 1 könyvtárnokkal, 1 őrrel és 2 írnokkal	3544	3465	3465
„ iroda 1 tolnokkal, 1 írnokkal és a kórodák egy kezelőjével . .	1645	2415	2415
Összesen :	5189	5880	5880

A személyes pótlékok és lakbéri illetmények mint csak alárendelt természetüek csekély jelentőséggel birnak, jóval tetemesebb azon somma, mi a szolgai személyzet fizetésére igényeltetik. Van t. i. 29 szolga alkalmazásban, kiknek 1860-ban 6322, 1861-ben 6143 ft járt és 1862-re 6565 forint van megszabva fizetésül, mely somma azonban tetemesen azáltal fog emelkedni, hogy nem csak a karbeli szolgáknak, hanem az egyes gyüjteményeknél, az egyetemi kórodákban stb. alkalmazásban levő szolgáknak évi illetményei is legujabban szabályoztattak, és általán 300 forintra és ennél is magasabb öszletre emeltettek. Igaz ugyan, hogy egyuttal az előbb járt lakbéri és ruházási illetmények czime alatti igények ez által jövőre megszüntettek, de az e czim alatt elesett kiadások távol sem mérközhetnek a fizetések emelésével hozzájárult kiadási növedékkel, ámbátor másrészt örvendetes tény, hogy az egyetemi szolgáknak ily ephemer járandóságok helyett rendezett és a jelen viszonyokhoz mért állandó fizetések jutottak, mi által a személyes pótlékok is elenyésztek.

A mi helyetesitési dijak fejében ki van mutatva, bár elég jelentékeny sommák, jelesen 1860-ban 3956 ft, 1861-ben 2100 forint és a jelen évre 1470 ft, tnlajdonképen nem tekinthető valóságos tehernek, minthogy másrészt a helyettes tanárnak egész tanpénze az egyetemi alapba foly, mi legtöbb esetben feléri a helyettesités fejében fizetett dijakat. — Napdijak az egyetemi könyvtárnál, az irodában és a quaesturai hivatalban alkalmazott, diurnistáknak járnak és 800 — 1131 ft. közt ingadoznak. —

Nyugdijak és nyugpénzek fejében a fenebbi táblázat szerint a jelen évre nem kevesebb mint 22,523 ft van fel véve, abból 3. időleges nyugalomba helyezett jószágkezelő tisztviselő, 6 tanár és tisztviselő egész 500 ftig terjedő nyugpénzben, 6 tanár és tisztviselö 500—1000, és 4 tanár 1000-nél magasabb nyugpénzben részesül, és e czélra a jelen évben 11429 forint van praeuiminálva, mely somma a nem rég elhunyt Reseta és Schordánn tanárok elestével egyrészt kevesbülni, de kilátásba tett egyik másiknak nyugalmaztatásával tetemesen öregbülni fog.

A szolgai személyzet közöl jelenleg csak egynek jár nyugdij. — A 6859 fttal felvett özvegyi nyugpénz 27 tanár és

tisztviselő özvegye közt megoszlik, az előbbieknek 420, az utóbbiaknak 88—210 ft jár évi nyugpénz fejében. A provisio vagy nyugalmazási napdijak fejében felvett 1659 forint 7 férfi és 36 özvegy közt megoszlik fejenkinti 19—25—31 stb. forinttal. Továbbá 15 árva nevelési segélypénzekben és 13 özvegy és árva kegyelmi pénzekben részesül, mire mint a tabella mutatja 2082 forint van ez évre felvéve. —

A pesti egyetemi egyház szükségletei évenkint 1155 ftot igényelnek, mi jelesen a zenekarra fordíttatik. —

Mint alapitványok és ösztöndijak, melyek az egyetemi alapból fedeztetnek e következők fordúlnak elő:

Ösztöndíjak megnevezése:	1860. valóban kifizetett:	1861. helyre-igazítva:	1862. előre kivetett:
Két ösztöndíj a vegytanban való gyakorlati kiképezésre 420 fttal . .	455	840	840
Két ösztöndij a sebészi tanfolyam részére 376 fttal	819	756	756
Négy orvosi tudorozási öszt. 105 fttal	210	420	420
Két jogtudorozási ösztöndíj 105 fttal .	210	210	210
Egy össtöndíj a vegyészettan magasabb kiképeztetésére, (nincsen megállapítva)	—	420	420
Össszesen .	1694	2646	2646

Adakozási járulékok neve alatt igen tetemes kiadási öszlet fordul elő, érdekes ennél fogva e kiadás részleteit ismerni. — E sommában következő elemek foglalvák; az egyetemi alapból fizettetik:

Különféle kiadások neme:	1860.	1861.	1862.
1. A Csanádi papnöveldének	84	336	336
2. „ Beszterczebányai székesegyháznak.	1,260	1,260	1,260
3. „ Kamarai kincstárnak *).	8,635	8,336	8,336
4. „ Társnöveldei alapnak a megszüntetett Therezianum és nagyszombati nevelőházért	—	7,140	7,140
5. „ Vallásalapnak a budai várkápolna javadalmazása fejében **) . . .	—	1,407	1,407
6. Ugyanannak a pécsváradi apátságért .	—	840	840
7. A Varasdi Orsola-nőszerzetnek a földvári apátság jövedelméből . . .	705	705	705

Különféle kiadások neme:	1860.	1861.	2862.
8. A Magyar muzeum alapjának a könyvtárőrért és szolgáért	672	672	672
9. „ Vallásalapnak egyházi járulék fejében a földvári apátság után . .	—	552	552
10. „ Buda-városi kamarai hivatalnak egyházzene- és rajzmesterért . . .	336	336	336
11. „ Bozóki segédlelkésznek	—	99	99
12. „ Hrusói plébánusnak	—	60	60
13. „ Lictavai „	—	43	43
14. „ Alsóbadinai „	—	94	94
11. „ Bozóki „	—	10	10
16. „ Senográdi „	—	8	8
17. „ Bozóki nemzeti iskolának jutalmakra a pécsváradi apátság jövedelmeiből	8	8	8
28. „ Pozsonyi gymnasiumnak a Csecian-féle alapítvány után	3	3	3
Összesen .	11,704	21,911	21,911

*) Mind ezen teljesítések régibb alapítványokon vagy az egyetemi javakkal átvett tartozásokon, vagy egyéb egyezkedéseken alapúlnak, jelesen a mi a kamarai kincstárba befizetendő 8336 ftot illeti, az következő elemekre oszlik: a) az államiszámvevőség fentartásához évi 210,000 fttal az egyetemi alap 3255 fttal járul; b) a kamarai számvevőség évi 7500 ftnyi költségéhez 1162 fttal járul; c) az országos pénztár évi 11,200 ftnyi költségéhez 1762 fttal járul; d) a pénzügyi ügyvédség (finánczprocuratura) évi 7,875 ftnyi költségeihez 1,220 fttal; végre e) az építészeti hatóságok 5,400 ftnyi évi költségeihez 934 fttal, összesen tehát 8,336 fttal járul.

**) A vallásalapnak a budai várkápolna javadalmazása fejében járó évi 1,407 forintnyi illetmény azon ajándokon alapszik, melyet az egyetem M. Thereziától nyert, és jelenben még az érdekeltek előtt is alig ismeretes. A nagy fejedelemasszony, t. i. azon nevezetes okmányban, melyel a magyar tud. egyetemet újjá alapította, számos egyéb kegyes adományok, jogok, és kiváltságokon kivül, egyetemünket Sz. István első királyunk jobbjával is megajándékoztatta, mely is az egyetemi templomban, jelenleg a várlak templomában őriztetvén, M. Therezia adománylevele folytán az egyetem elvitázhatlan tulajdonát képezné, t. i. az 1780-ik évi Márczius 25-kén kiadott és egyetemünk levéltárában eredetiben fenlévő becses okiratnak erre vonatkozó sorai e következők: „Sacram Dexteram Sancti Stephani Primi Regis et Apostoli Regni Hungariae, ad Nos peculiari Dei providentia delatam, in Universitatis Ecclesia depositam, illius curae conservandam concredimus, atque

hoc sacrum pignus ad perennem Rei memoriam Eidem donavimus." Hogy II. József alatt, midőn az egyetem Budáról Pestre átköltözött, e szent és főfontosságú nemzeti ereklye az egyetem részéről mint sajátja vissza nem követeltetett, az akkori korszakban mind vallásos mind nemzetiségi tekintetből uralkodott közszellemnél fogva könnyen megfejthető, hogy azonban ezen igények még mindig valósíthatók lennének, egy perczig sem kétkedünk, és hogy e nemzeti szent hagyomány jelen korunkban jóval magasabb becsü kincsnek tekinthető, melyet egyetemünknek nem szabadna elszalasztani, nincs — gondolom — ki kétségbe vonná, mindenesetre érdekes tudni, hogy az őrizettel járó teher még jelenleg is az egyetemi alapot éri, mert ebből talán azon jogi közmondás szerint: „successio vadit cum onere", megfordítva ki lehetne okoskodni, hogy a teherrel az örökösödési, illetőleg adományzásból keletkezett tulajdonjog is jár.

Előfordúl a kiadási tételek közt továbbá lakbér fejében 6279 ft, t. i. 6079 forint az állatgyógyintézet épületében elhelyezett orvos tanulmányi osztályok számára kibérlett helyiségekért, 200 ft. pedig a budai városi kamarahivatalnak fizetendő, a budai leányiskola elhelyeztetési költségéhez.

Irodai és hivatalbeli szükségletek fejében 1178 ft van felvéve, de ez a valót jóval felülmúlja, mert a költségvetésben a négy kar igazgatói számára évi 63 és a dékánok részére évi 31 frtnyi átlag van felvéve, holott jelenleg karbeli igazgatók nem léteznek, és a négy karbeli dékán az irodai szükségletek fedezésére ép ugy mint az egyetemi Rector csak egy évi 31 ft 50 krnyi pauschalét nyernek, miből minden előforduló dékán- és egyetem-iroda költség fedezendő, a mi pedig nyomtatványi, letisztázási, és egyéb irodai kiadások czime alatt 800 fttal ki van mutatva, inkább csak átfutó tétel, minthogy legtöbb kiadás közvetlenül a tanpénzi 5% levonatból fedezendő, az egyetemi nyomtatványokért fizetendő sommák pedig másrészt az egyetemi nyomda alapjába folynak, és csak annyiban szerepelnek mint valóságos költség, a mennyiben azoknak kiállítása minden üzleti nyereség nélkül bizonyos termelési költséget okoz. —

Jutalmazásokként részint állandó jutalomképen járó ösvzegek, részint a viszonyok szerint változó tételek szerepelnek, az előbbiek 1860-ban 1050 ftra, 1861-ban 787 frtra rúgtak és 1862-ben 1087 fttal vannak felvéve, mig változólag

2500 ft van kivetve különös tiszti müködések és rendkivüli alkalmaztatások megjutalmaztatására.

Kétségkivül egyik legérdekesebb részét a kiadási budgetnek azon rovata képzi, mely az elméleti és gyakorlati oktatás czéljainak van szánva, ezeknek mérvétől a közoktatás nagyobb kisebb hatálya, az egyetem szellemi tevékenységének szabadabb vagy korlátoltabb nyilvánulása függ; és e tekintetben a 33500 forintot, mely e czélokra a költségvetésben szerepel, még magában véve sem találjuk kellő arányban akár az elmélet-gyakorlati tanitás magasabb igényeivel, akár a többi ezen alapból teljesíttetni szokott kiadásokkal, és még kevessé találjuk fel ez arányt, ha e kiadási tételt egyes alkatrészei szerint elemezzük.

Az elméleti és gyakorlati oktatás igényei e következők:

	Állandó javadalmazásképen:	1860.	1861.	1862.
1.	A Füvészkertre	5,250	5,250	5,250
2.	„ Egyetemi könyvtárra . . .	2,314	2,000	2,000
3.	„ Vegytani laboratoriumra . . .	1,592	840	—
4.	Ugyanarra két ösztöndíjas javára .	210	420	420
5.	A Kórboncztani tanszékre . . .	420	420	420
6.	„ Kórtani és gyógyszerismei tanszékre	31	31	31
7.	Az Élettani tanszékre . . .	989	126	126
8.	„ Állattani tanszékre . . .	500	500	—
9.	„ Egyetem kisebb kiadásaira . .	4,050	—	4,000
	Esetleges javadalmazásúl:			
10.	A Természettani gyüjteményre . .	298	420	420
11.	„ Sebészeti előkészítő tanulmányok tanszékére	63	126	126
12.	„ Sebészet kórodai előkészitő tanszékre	315	162	162
13.	„ Ruhamosásra	1,869	2,000	1,800
14.	Az egyet. kórodák vendéglőse részére	7,859	8,000	8,000
15.	„ Ásványtani muzeum javára . .	262	—	250
16.	A kórodai eszközök kijavítására . .	2,119	2,500	2,500
17.	Egyéb fenn nem nevezett intézetek és gyüjtemények javadalmazásáúl .	11,133	6,054	8,000
	Összesen .	39,229	28,850	33,506

A füvészkertre szánt évi javadalom azon egész időre szóll, míg az új ültetvény a létesülés korszakában van, a vegyészi mühely számára való dotatio csak 1860/1-ig utalványoztatott, míg a két ösztöndíj 1856/7-diki évtöl számított 10 esztendőre van engedélyezve; az állattani tanszékre kimutatott

500 ft szintén csak 1860/1-ig volt utalványozva, és azért az 1862-ki budgetben nincsen felvéve. — A mi az egyetem kisebbrendü kiadasai fedezésére kivetett évi 4000 ftnyi átlagot illeti, ez a fenállott budai helytartósági osztály 1857-ik évi april hó 6 án 7235 sz. a. kelt intézvénye értelmében évnegyedkénti részletekben adatik ki és az egyetemi kézipénztárnál kezeltetik, de ezen öszletből legkevesbé sem az oktatási szükségletek, hanem csak holmi apró költségek fedeztetnek, mint az egyetemi épület és egyes helyiségei évi tisztogatása, a meszelés, s surolás, a pósta szállitmányi illetmények, különféle házieszközök beszerzése, és más alapból teljesitendő fizetésekre való elölegezések, mind azon esetekben, midőn a fizetés halasztást nem szenvedhet; stb. úgy hogy ezen 4000 forint legkevesbé sem tekinthető, mint a közoktatásra szánt öszlet. — Ha tehát e sommától elnézünk a közoktatási czélokra kitüzött állandó dotatiók 1862-ben csak 8247 frtra rúgnak, holott az 1857-ki hivatalos kimutatás szerint ugyan e czélra állandó javadalmazásképen, a többi saját vogyonnal nem is biró ausztriai egyetemeken a következő pénzsommák fordulnakelő: jelesen a bécsi egyetemnél 26,035 ft e. p., a krakói egyetemnél 13,755 és a prágainál 11,502 f. e. p. Névszerint a bécsi egyetemen a határozott s állandó dotatiók következő tételekre oszlanak:

Egyetemi könyvtár részére . .	4500	ft.
Füvészkert „ . .	6500	„
Kórtani muzeum „ . .	350	„
Összehasonlító boncztan „ . .	1000	„
Vegytani mühely „ . .	800	„
Kórtani vegyészeti mühelyre .	180	„
Természettörténeti gyüjteményre	100	„
Csillagdára	1150	„
Időjárati intézet részére . . .	800	„
Gyakorlati boncztan tanszékére	2163	„
Élettani tanszék részére	600	„
Füvésztani tanszék „	350	„
Kisérleti természettan „	300	„
Gyógyismei tanszék „	450	„
Állattani „ „	150	„
Felső mértani „ „	500	„
Ásványtani „ „	450	„

A fenálló épületek jókarbani tartására az idén 14,000 forint van kivetve, miből mintegy 5000 ft az

„aula major“ helyreállítására igényelt költségekre, és 9000 egyéb épitési helyreigazitásokra esik; ugyan e czélra 1858-ban 34,382 ft, 1859-ben 10,221, és 1860-ban 6702 forint fordíttatott, mely előbbi két évben az egyetemi templom ujjáalakitása oly tetemes öszvegeket igényelt.

Érdekes még a közterheket, vagyis az egyetemi alap részéről fizetendő adó öszletet tárgyazó rovat; erre a jelen évben praeliminálva van:

Bécsi valuta és conventiós láb szerinti államkötelezvényekből járó	105,890 e.	ftnyi kamat után	5,295 ft.
Osztrák érték szerinti államkötvényekből	„ 5,543 o. é.	„ „ „	277 „
A füvészkert után	„	.	208 „
		Összesen :	5,780 „

adó, oda nem értve, már a kezelésnél előforduló azon telek- és épület-adót, mely az egyetem alapítványi javai után fizetendő; a másutt közlött táblázat szerint az egyetemi urodalmak után 1859/60-ban nem kevesebb mint 18,726 forint járt adó fejében.

Utazási költségek és napidíjakra az 1862-ki költségvetésben 2000 ft szerepel, miután e czélra 1858-ban 1394 ft, 1859-ben 2493 és 1860-ban 2206 ft, átlag tehát egy évben 2031 ft fórdíttatott.

A kezelési költségek czíme alatt 1862-re felvett 6555 forint kötkező részletekre oszlik:

Az összes egyetembeli faszükségletre . . .	4000	ft.
A légszeszvilágításra	2350	„
Egyéb előre nem látható apróbb kiadásokra .	100	„
Kéménytisztításra az egyetemi épületben . .	83	„
„ „ „ csillagdában .	16	„
„ „ budai gymn. épületben .	6	„
Összesen :	6555	„

A szenvedőleges kamat-öszletképen előforduló 63 ft a znyóvárallyai templomnak jár mint évi 6% kamat egy 1000 pgő forintra menő követelés után.

Végre a különféle kiadások rovatában foglalvák:

1. A tanulmányi alapnak Somogy mezővárosért határozott illetményképen évenkint járó .	1209 ft 60 kr.
2. Az orvosszebészeti egyetem-épületben lévő óra naponkénti felhuzásáért és kijavításáért járó illetmény	31 „ 50 „
3. Végül különböző kiadásokra	200 „ 90 „
Összesen :	1442 „ — „

Ez tehát a kiadások budgetje, melyek az egyetemi alapra fektetvék. Ha az oktatás közvetlen igényeire szánt öszveget t. i. 33,506 ftot, vagy levonva abból a 4000 ftnyi átlagot, mely tisztán egyetemi apróbb költségekre van szánva, tulajdonkép csak 29,506 ftot, arányítjuk az összes kiadások és jövedelemhez, azoknak csak 13—14 százalékját teszik. És ezen rovat az, melyre nézve egyetemünk nem vetekedhetik a birodalom többi főegyetemeivel, jelesen nem a bécsivel, annak 1857-b. e czélra állandó és időleges javadalmazásként 59,000 ft lévén szánva; ez azon rovat, melynek növekvését ugy az egyetem magán, mint a tudomány és a haza közérdeke sürgősen kívánja. Hogyan is lehet helyesen felszerelt egyetemi könyvtárt várni egy évenkinti 2000 ftra szorítkozó dotatio mellett? hogyan lehet a gyakorlati kisérleti, és szemléleti oktatáson sarkaló tanszakoknak felvirágzását remélleni, ha az azoknak rendelkezésére álló eszközök és pénzsegélyzések ily szüken megszabvák? Ha minden egyéb kiadási tételnél a lehető legnagyobb takarékosság melegen ajánlható, ugy más részt óhajtanunk kell, hogy ezen egy kiadásnál a lehető legnagyobb bőkezüség tegye a főszabályt, és épen a többi kiadási ágaknál helyt foglaló takarékosság növekedtével ellenkező arányban fog szaporodhatni a tudományos czélokra való kiadások öszvege. Azonban mindenesetre már a fennebbi számadatok is eléggé mutatják, mennyire képes a magyar tud. egyetem önállólag és saját vagyona után nagyszerü hivatásának megfelelni, a nélkül, hogy akár az ország, akár egyéb közalapítványok erőit kénytelen lenne igénybe venni, és ez mindenesetre igen megnyugtató kedves tapasztalás, főleg szemközt a birodalom többi egyetemeivel, melyek, hogy mennyit mutathatnak fel sajátúl és mennyit nyernek a közkincstárból, a hivatalos táblázatokból merített következő kimutatás világosan tünteti fel; — kivéve t. i. az egy krakói egyetemet, melynek mintegy

14,763,000 lengyel vagy 3,690,000 ezüst forintra menö saját vagyona volna, de melynek élvezetébe mindeddig — daczára a bécsi congressus befejező okmányában foglalt kezességnek, — még nem jutott, e tőke legnagyobb részt a porosz- és oroszbirodalomhoz jutott lengyelországi fekvőségeken alapulván; a többi ausztriai egyetemek — ugy szólván — semmi activummal nem birnak,[1] mert példaképen a bécsi egyetem csak 515 ftnyi jövedelemmel dicsekszik magán-alapitványok után, és a rendek 2150 fttal járúlnak évenkint a közkiadásokhoz; a gráczi egyetem 15 ftnyi kamattal, és 1840 frtnyi tart. rendi járulékkal bir; végre az innsbrucki egyetemnek 600 ftnyi lakbér jövedelme van, különben csak a tanpénzek százalékjában mutathathatnak fel évi csekély jövedelmi forrást, holott a kiadások nem megvetendő öszleteket vesznek évenkint igénybe, melyek egészen a birodalmi pénztárból, tehát a birodalmi lakosság adójából fedezendök, és pedig a hivatalos kimutatás szerint az évi költség e következő volt:

Egyetemek:	1852.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	
Bécsi . .	466,032	397,897	408,221	391,321	372,007	327,745	ft
Prágai .	100,092	94,475	92,875	88,498	111,666	102,128	„
Lembergi	35,596	79,812	93,701	58,962	56,221	37,542	„
Gráczi .	32,197	32,969	36,547	35,725	37,279	38,063	„
Innsbrucki	27,913	29,464	33,735	34,836	36,168	34,740	„
Krakói .	72,922	102,057	112,531	118,822	111,278	105,691	„
Páduai .	29,239	26,885	26,252	82,935	85.319	130,552	„

A magyar egyetem eddig kimutatott vagyon-állapota azonban még nem meríti ki a pénzforrásokat, melyek felett az egyetem tudományos czélokra rendelkezik, hanem vannak még egyéb tetemesebb magánalapitványok, melyeknek kezelése közvetlenül az egyetemre van bízva, és arra szánvák, hogy kamatjuk különféle tudományos, és egyetemi czélokra fordíttassék. Helyén találjuk azoknak is legújabb állapotját megismertetni, a mint az a f. évi mártius hó 8-kán azok kezelőjének egyetemi tollnok Dörfy Józsefnek rögtön beállott halála miatt az egyetemi tanács részéről eszközlött pénztári átvizsgálás alkalmával felvétetett. Következő alpítványok közvetlenül az egyetemi pénztárban kezeltetnek:

1. A Horváth-féle alapitvány, néhai Horváth József kalocsai kanonok 1832-ik évben kelt végrendelete folytán. —

Czélja a hittani kar részéről kitüzendő pályakérdések megjutalmaztatása.

Áll három rendü államkötelezvényből együtt		700	fttal e. p.,	
8 földteher mentesitő kötvényből	„	12,500	„ „	
Összesen :		13,200	„ „	vagyis

13,660 ft o. é; hozzájárul még néhány száz forint, mi a felülmaradt kamatokból a takarékpénztárba be van téve. —

2. A Pasquich-féle alapitvány, mely Pasquich János 1829-ik évről való végrendelete folytán tudományos czélokra fordítandó, de miután a még 1848-ban tett javaslat, hogy kamatjai a könyvtár gyarapitására fordíttassanak felsőbb jóváhagyást eddigelé ki nem nyerhetett, és az évi kamatoknak a tőkéhez való csatoltatása által az alapitvány tetemesen megöregbült, az egyetemi tanács ez idén azt indítványozá, hogy évi kamatjai ezentúl tudományos pályakérdések megfejtésére szolgáló jutalomdíjakra fordíttassanak; jelen állása:

Két magán kötelezvény 3250 ft, és 1152 pgő ftról, együtt :	4402 ft p. p.
5 földtehermentesitési kötelezvény, együtt	3200 „ „
Összesen :	7602 „ „

vagy 7982 ft 10 kr. o. é; — és több száz forint, mi a folyó kamatokból addig is a pesti takarékpénztárba le van téve, míg újra tőkésíthetők.

3. A Schvartner-féle alapitvány, melyet a nagynevü egyetemi volt tanár Schvartner Márton 1802-ben kelt végrendeletében a bölcsészeti és felváltva a jogi kar által évenkint kitüzendő történeti és államtudományi pályakérdés megfejtésére hagyományozott; miután az adós, kinek e tőke gyümölcsözőleg ki vala kölcsönözve, 1848-ban csőd alá került, az alapitvány egy ideig czéljának meg nem felelhetett, utóbb azonban sikerült a tőkét kamatostúl per útján visszaszerezni, és több évi kamatok hozzájárultával, maga a tőkealap tetemesen növekedett, jelen állása ötrendü tehermentesitő kötvény: 3150 pgő forinttal v. 4307 ft 50 kr o. é., és a folyó kamatokból a takarékpénztárban levő kisebb öszvegek.

4. A Bene-féle alapitvány, egyetemünk nem rég elhúnyt egyik díszcsillaga és hazánk orvosnestorának Bene Ferencz hagyománya; czélja, hogy kamatja három évre terjedő utazási ösztöndíjakra fordíttassék, oly tanárjelöltek felsőbb

kiképeztetésére, kik más egyetemeken magokat tovább képezvén, időszaki tudósitásokat küldjenek be; jelen vagyonállása 2000 darab arany, mely $6^0/_0$-ra van kiadva, úgy, hogy a kamat is aranyokban fizetendő, az eddig már két év óta befolyt kamatok beváltattak, és addig is a takarékpénztárba betétettek. — Osztrák értékre visszavezetve, az aranynak jelen árfolyama szerint (6 ft 45 kr), ez alap most 12,900 ftot tesz, mihez az időközbeni kamat és azon 1000 ftnyi tőke járúlt, melylyel az örökhagyónak családja a végrendeletileg reárótt terhet az egyetem javára megváltotta.

5., A Pray-féle alapitvány, vagyis a dicsö emlékü Pray György kegyes hagyománya; czélja, hogy az évi kamat szegény s beteges egyetemi tanulók segélyezésére, jelesen gyógyszerek megszerzésére fordíttassék, mit évenkint osztogatni az egyetemi rectort illeti; jelen állása:

Pest városa kötelezvénye 1803-ból 800 régi bankjegyben, jelenleg	.	90 ft 13 kr p. p
Ugyanannak kötelezvénye 1818-ból 100 váltó forintról, vagy	.	40 „ — „ „
Ugyanannak kötvénye 1831-ből 100 váltó forintról vagy	.	40 „ — „ „
Együtt	.	170 „ 13 „ „
mihez járúl még a takarékpénztárba betett	.	205 „ o. é.
Összesen tehát	.	383 „ „ „

6. A Kelemen-féle alapitvány után továbbá évenkint 8 ft 40 krban a jogkari Dékán által szegény beteges jogtanulók segélyzésképen részesítetnek. —

7. Imre János néhai egyetemi tanárnak boldogúlt Reseta János által 2400 ftig kiegészített alapitványa $5^0/_0$ kamatjainak fele része vagy is évi 60 p. forint oly ösztöndíjnak van szánva, mely csak egyetemi tanár gyermekeinek járhat, és pedig a bölcsészeti kar kijelölése szerint.

8. A Mitterpacher-féle 500 ftig terjedő alapítvány, melynek kamatjai a kölcsészet-kari Dékán által szegény és beteges tanulók közt elosztatik, betegségi és ápolási segélyzés gyanánt.

Van továbbá a Csausz-féle alapitvány, Csausz Márton t. i. egyetemünk nem rég elhúnyt egyik dicső emlékű ta-

nára 12,000 ftot hagyományozott, melynek évi 600 ftnyi kamatjából négy orvos és két szebésztanulóknak száz-százfrtnyi ösztöndíjak adatnak az orvostanár-testület kijelölése szerint és maga a tőke ugymint a kamatok a kar részéről kezeltetnek.

Ugyanazon orvosi kar által kezeltetik egy más koronkinti adakozásokból keletkezett, és jelenleg 1164 ftnyi tőkéből álló alap beteg orvossebészet -tanulók felsegélésére.

Egy más hasonirányú alap, mely szintén az orvosi kar által kezeltetik, itt azért nem jöhet szóba, mert czélja a praxison levő orvozsebészek felsegélése, tehát nem tiszta egyetemi czélokra van szánva.

Végre van az orvosi karnak egy a tanárok adakozásaiból összegyült szaktudományos munkákból álló könyvtára, és annak fentartására és bővitésére szintén, egy a tanárok járulékjaiból keletkezett külön alap létezik, mely könyvtár újabban még az orvostanulók használatára is bocsáttatott.

* * *

Említésre méltó továbbá, hogy minden egyetemi rendes hallgatótól az egyetemi anyakönyvbe való beigtatásért egyszer mindenkorra 2 ft e. p. fizetendő, miről a fenállott cs. k. közoktatási miniszterium fentartotta magának pótlólag az egyetemi ifjuság javára intézkedni, miután azonban a pótintézkedés mindeddig még nem történt, az egyetemi tanács legközelebb egy bizottmányt rendelt ki, mely az e czím alatt a legutóbbi 12 éven át befolyt pénzek hováfordítása iránt véleményes jelentést tegyen. Ezen bizottmány hivatalos adatok nyomán a beigtatási díjak (inmatriculationalis taksák) jelen alapját következőleg derítette ki; van t. i.:

Két már régebben szerzett államkötelezvény . .	3840 ft o. é.
Egy újabban szerzett földtehermentesítő kötelezvény	2000 „ „
A takarékpénztárba letett pénzkészleten szerzendő hasszon kötvény	2500 „ „
Összesen :	8300 „ „

Ezen évről évre az újonnan beálló egyetemi rendes hallgatók után befolyó díjak által szaporodó tőkének évi kamatjai iránt úgy vélekedett a bizottmány, hogy a már jelenleg is 400 ftra menő kamatöszlet a négy kar közt bizonyos arányban olyformán osztassék fel, hogy a jogi karnak, melynek hallgatói

legnagyobb számmal járultak és járulnak ez alap keletkezéséhez, $37^1/_2$ százalék, az orvossebészeti karnak 30 $^0/_0$, a bölcsészetinek 20, és a hittani karnak, bár maga részéről nem is járúl ez alaphoz, méltányossági tekintetből $12^1/_2$ $^0/_0$ jusson. Az egyes karokra eső kamatjutalék hováfordítása iránt maga a kar javaslata folytán az egyetemi tanács véglegesen intézkedjék, mindenkor azonban szem előtt tartva, hogy ez öszvegek egyedül közczélokra és az ifjuság anyagi szellemi javára, mint példaúl pályadíjakra, tudományos könyvek szerzésére, tudományos könyvek kiadására, a fenálló segélyegyletek istápolására stb. fordíthatók. Ily értelemben ezen ügy legfelsőbb helyen való elintézés végett a magy. kir. helytartótanács elé terjesztetetett, és ha a legfelsőbb jóváhagyást kinyerendi, egy az évenkint tőkésítendő díjakkal folyton gyarapodó nevezetesb alap álland rendelkezésre, tiszta tudományos s jótékony egyetemi czélokra fordítandó, egy úttal pedig az akademiai hatóságoknak önállósága és szabad intézkedési joga legalább ez alapra nézve kivíva és biztosítva leend.

Végül legyen még szabad azon örvendetes tényt felemlítenünk, hogy a küllönben gazdag magy. tud. egyetem által eddig érzékenyen érzett bajon, miszerint a szegény sorsú tanuló ifjak felsegélésére nem létezett elegendő pénzforrás, legújabban az által hathatósan segítve lön, hogy a közlönek az idei tanév ünnepies megnyitása alkalmával az egyetemi segélyegyletek üdvös hatásáról tartott dékáni beszédje által felébresztetett egyesülési és társulati szellem oly hatalmasan kezdett fejlődni, miszerint rövid idő alatt nemcsak a joghallgatók részéről ily segélyegylet keletkezett, mely a közrészvéttől istápolva és tapintatos választmánya serény müködésétől elősegítve már létezése első havaiban, valamint tetemesb jövedelemnek örvendezett, úgy számos szegénysorsú tanuló társain hol élelmi, hol pénzbeli segélylyel, hol tartós kereset megszerzése által jóltevőleg segített, és mely egy nagyszerű jövőnek kedves magvát hordozza magában; hanem ugyanazon időben az orvostanulók valamint a sebészet tannlók számára is hason egylet létesült, melyek úgy mint az egyetemi dalárda felsőbb helyen megerősített czélszerűalapszabályok szerint szerveződtek, és mindnyájan magok körében eredménydúsan működ-

nek. Mi csak teljes szívünkből kivánjuk, hogy az ég áldása lebegjen ezen felebaráti szeretettől vezérelt egyleti működések felett, és reményljük, hogy a közrészvét ezen üdvösirányú egyletek felé évről évre fokozottabb mértékben fog hajolni, és hogy a gazdagon felszerelt magyar tud. egyetem társadalmi tekintetben is bő forrásokfelett fog rendelkezhetni a mostohább sorsú ifjúságnak teljesenmegynyugtató felsegélésére és magasztos czéljuk t. i. szellemi kiképeztetésük felé biztos vezérlésére. *)

*) Említendő itt még, hogy néhai Szitányi Ullmann Móricz örökösei — atyjuk nevét örökítendők — 10,000 forintnyi alapítványt tettek, melynek évi tiszta jövedelme 1870-ik évi november elsejétől kezdve: fele részben a magyar tud. egyetemet örök időre illeti, egy szegény de szorgalmas magyar tanulóifjúnak felsegélésére valláskülönbség nélkül, a kinevezési jog az alapító családnak maradván fenn. — E tőkepénz a magyar tudom. akademia által kezeltetik, melyet a tiszta jövedelem másik fele része ugyanazon évtől kezdve illet, és az akademia által kitűzendő czélokra fordítandó. — Ez alapítvány élvezetébe tehát az egyetem 1870-ben jut.

Épen midőn ezen ív sajtó alá került, egyetemünk egy új tetemes alapítvány birtokába jutott; t. i.: f. é. april 11-én egyetemünk egyik buzgó és hírneves tanára Schordann Zsigmond szóllíttatott ki a tudomány és nevelésnek szentelt munkás életéből, és a tudománynak ezen nagyérdemű napszámosa nem felejtkezett meg azon tanintézetről, melynek annyi évek során át egyik fődisze vala; — részint orvos tudorozási, részint utaztatási ösztöndíjak alapítására tetemesb pénzöszveget az egyetemnek hagyván.

II.

A KEGYES TANÍTÓ RENDNEK STATISTIKÁJA.

Nagy Mártontól.

A magyar nemzet egyik kedvelt szerzetes rende hazánkban a kegyes tanitó rend. Két század folyt le, mióta ez a két testvérhazában — a jezuita rend visszavonultával — az ifju nemzedéket nevelve s a népet oktatva fáradozik az ösvényen, mely leghálátlanabb, melyen legkevesebb babért arathatni, még kevèsebb jutalomra érdemesittethetni.

E rend, mely 1597-ben köszöné megalapitását a spanyol ösnemes eredetű Kalazanti Józsefnek, a két tesvérhazában 1676 óta részint iskolákban az ifjuságot oktatva, részint szentegyházban az Isten igéjét hirdetve, részint Márs fiai közt a vallást ápolva, részint a születésöknél fogva szerencsétlen nyomorultakat lelkileg támogatva, részint végre a tengereken túl menekültek közt a vallás boldogitó magvait hintegetve müködik, jelenleg huszonegy városban, mig majd a körülmények jobbra fordultával a gyászos forradalmi évek után ideiglen bezárt templomai a múzsáknak ott is, hol ezek most megüresedve állanak újra felnyilandnak.

Ezeket bevezetőleg előre bocsátva, áttérünk a részletekre, melyekből tüzetesen összeállitott statistikai adataink kellő fényben állandnak azok előtt, kiknél e jelentékeny szerzetes rend miképi müködései még ismeretlenek. *)

*) Nagy köszönettel vennők, ha azok, kik az illető adatokkal rendelkezhetnek, a többi rendek statistikai viszonyait is ekkép öszszeállitanák, s dolgozataikat a Statist. Közlemények számára beküldenék. A szerk.

A rend házait alapíttatásuk ideje szerint adjuk kellő felvilágosítással, hogy kitűnjék azoknak valamint alapitója, úgy alapíttatásuk éve és alapja a munkás egyének számával, mig majd azok számát álltjíuk elé, kiket különösen az iskolában nevelve oktattak.

Első helyen áll mint legrégibb: a podolini ház, Szepes vár- s ugyan azon egyházmegyében. Alapíttatott 1642-ben Lubomirszky Szaniszló lengyel herczeg által, — és igy még a rend alapitójának Kalazanti Józsefnek, idejében. 1785-ig lengyel —, azóta magyar kegyes rendiek lakják. 1849-ig hat osztályu gymnasiumban oktattatott az ifjuság, mely, mig a lengyel ifjuságnak szabad iskoláztatási jog engedtetett hazánkban, a legvirágzóbb gymnasiumok egyike vala, a leggazdagabb szülék itt nevelteték magzataikat. Jelenleg 1849-óta a múzsák az új feltámadásig hallgatnak. Egyetlen egyén őrködik a még talán felnyilandó iskolák néma falais alapitványára, mely oly csekély, hogy még jobb körülmények közt is alig tengődhetnék hét egyén a silány jövedelemből; 1849-ig a polhorai plébánia jövedelmét is használá a ház jobb ellátás tekintetéből; de az eltörült tized miatt püspöki gondok alá bízatott.

Második: a privigyei, Nyitra vár- és beszterczei egyházmegyében. Ezt alapitá Kanin Francziska, gróf Pálfy Pál nádor özvegye 1666-ban hat gymnasiumi és két elemi osztálylyal. Jelenleg az emlitettük gyászos év óta csak az elemi osztályokban neveltetik a zsenge ifjuság egy igazgató és három tanár működése mellett.

Harmadik: a szent-györgyi Posozny vár-s esztergomi érsekmegyében. Alapitá Szelepcsényi György, Magyarország primása 1685-ben négy osztályu gymnasiummal és két egyházi szószékkel, ugyanannyi egyénnel és igazgatóval. Jelenleg két alreál osztályban müködik három tanár és egy igazgató-tanár. — Ezen felül öt hittudomány-hallgató papnövendék nyer oktatást két tanár által.

Negyedik: a nyitrai, Nyitra vár és egyházmegyében. Alapitá Matyasovszky László, nyitrai püspök, m. kir. kanczellár 1701-ben hat osztályu gymnasiummal, ugyan annyi tanár- és egy igazgatóval. Hajdan jeles növelde- és igen

tekintélyes számú ifjusága által tűnt fel e váridomu derék épület, melyben jelenleg nyolcz osztályban neveltetik tizenegy tanár és egy igazgató-tanár által a nem megvetendő számu ifjuság. — E gymnasiumhoz több jelentékeny ösztöndíj alapíttatott az itt székelt püspökök, különösen a b. eml. Kluch József adakozásáról különösen ismeretes főpap által.

Ötödik: a veszprimi, Veszprim vár- és egyházmegyében, Volkra János Otto veszprimi püspök által alapítva 1711-ben hat osztályu gymnasiummal s ugyananynyi tanár-és egy igazgatóval. E gymnasium mindig a látogatottabb gymnasiumok egyike vala. Jelenleg négy osztályu hat tanárral, kiknek egyike az igazgató. E ház mellett van már rég idő óta egy kápolna a vár alatt, mely egy rendtag gondnoksága alatt áll.

Hatodik: a váczi, Pest vár- és váczi egyházmegyében. Alapitá gr. Kolonics Zsigmond bibornok, mint váczi püspök 1714-ben hat gymnasiumi és két bölcsészeti osztálylyal, melyek a feltanodák sorában mindig jelentékeny helyet foglaltak. Most négy osztályban ápoltatik szellemileg a csekély számu ifjuság öt tanár- és egy igazgató-tanár által.

E házban neveltetnek az ujoncz növendékek, jelenleg 18-an.

Hetedik: a kecskeméti, Pest vár- és váczi egyházmegyében. Alapitá Koháry István országbiró 1715-ben hat osztályu gymnasiummal, ugyanannyi tanár- és egy igazgatóval; 48 után ez is a négy osztályúak közé soroztatott öt tanár- és egy igazgató-tanárral. De a város kathol. lelkes egyház-községe a tudományok szellemi élvezetétől megihletve oda irányzá minden törekvését, hogy a szellemi tespedettségből kibontakozva új életet öntsön zsenge ifjusága fogékony kebelébe, — és 1860-ban már öt osztályuvá tétetett, míg a reá következett években ismét egygyel egygyel és még annyi tanárral szaporíttatott, úgy, hogy 1863-ban már teljes nyolcz osztályu gymnasiummá legyen. — 48 előtt e ház volt az ujoncznövendékek egyik képző műhelye, míg jelenleg a végzett ujoncznövendékek a további képzésben nyernek kellő vezetést, jelenleg 30-an.

Nyolczadik: a beszterczei Erdélyben, Károlyfehérvári egyházmegyében. Alapitá Steinwill István tá-

bornagy és erdélyi kormányzó 1717-ben négy gymnasiumi osztálylyal, ugyanannyi tanár- és egy igazgatóval, ki egyszersmind plébános; azonban míg ez 48 után is meghagyatott, az iskolák bezárattak.

Kilenczedik: a pesti, Pest vár- és esztergomi érseki főmegyében. Alapítá sz. kir. Pest város tanácsa 1717-ben hat osztályu gymnasiummal s később három elemi osztálylyal. 48 után, mint tudjuk, a többi hazai gymnasiummal együtt ez is változáson ment keresztül, két felsőbb osztálylyal szaporíttatván; az elemi osztályokat pedig a rend egyének hijával 1858-ben ideiglenesen, a míg t. i. szükséges egyénekkel rendelkezhetik, a város gondjára bízta. Előbb a gymnasium hat-, az elemi osztályok három tanárral és egy igazgatóval (az elemi osztályok világi igazgató által vezettettek) láttattak el, míg jelenleg nyolcz osztályban tizenegy tanár és egy igazgató-tanár működik, kik öten anyagi ellátásban a rend gondoskodásából részesülnek.

Tizedik: a debreczeni, Bihar vár- és nagyváradi egyházmegyében. Alapitá Bakó János, makári ismeretes püspök s nagyváradi kanonok 1719-ben, hat osztályu gymnasium- s ugyanannyi tanár- és egy igazgatóval, kik jelenleg hatan négy osztályban osztják a szellemi képezést a csekély számu ifjuság között.

Tizenegyedik: a korponai, Zólyom vár és beszterczei egyházmegyében. Alapítá Olasz Pál almisi ismeretes püspök és esztergomi kanonok 1720-ban négy osztályu gymnasiummal, két kegyes rendi tanár- és egy igazgatóval. Jelenleg itt is csak egy rendtag őrködik az üres falak között.

Tizenkettedik: a szegedi Csongrád- vár- és csanádi egyházmegyében. Alapítá a sz. kir. Szegedváros tanácsa 1720-ban öt osztályu gymnasiummal s ugyanannyi tanár és egy igazgatóval. Majd 1793-ban két bölcsészeti osztály is alapíttatott, melyek az alföldnek egyetlen és azért leglátogatottabb felsőbb tanhelyei valának, míg a 49. utáni idők ezeket is egybeolvasztták a gymnasiumi osztályokkal. 1832-ben a gymnasiumi első osztály is, mely előbb világi tanár által láttatott el, a kegyes rendre bízatott. Hazánkban ez egyetlen tanoda az, melyre a nemes lelkü és áldozatkészségü város

legtöbbet áldoz; de azért jelen alapitványa és jelen mostoha körülmények mellett külsegitség nélkül fen nem állhatna. — Jellemző, hogy a szegedi polgárság igen sokat helyez abban ha, mint ők mondani szokták, a piaristákhoz is járt iskolában.

Tizenharmadik: a nagykárolyi, Szatmár vár- és egyházmegyében. Alapítá nagykárolyi gróf Károlyi Sándor 1723-ban hat gymnasiumi tanár- és egy igazgatóval. 49 után ez is a négy osztályu gymnasiumok sorsában osztozott. — E ház alapja maga a plébánia, mely a nagylelkü alapító által a kegyes rendiekre bízatott. A derék lelkü méltó utód, kit a jelenleg élő grof Károlyi György úr ő nagyméltóságában tisztelünk, kitünően megfelel a dicsö eldöde által reá maradott pártfogói kötelességnek. Legújabban is a templomot oly fényre emelé, melynek messze vidék nem mutathatja fel párját az építészeti nagyszerüsége miatt is, mi fennen hirdeti az ájtatos alapító s méltó utódok kitünö vallásos buzgalmait.

Tizennegyedik: a sátoralya-újhelyi, Zemplin vár- és kassai egyházmegyében. E ház eredetileg Tokajban alapíttatott Pikóczi Eleonora által 1724-ben, honnét 1788-ban ide helyeztetett hat gymnasiumi osztály-, ugyanannyi tanár és egy igazgatóval. 49 után ez is a négy osztályu gymnasiumok sorsára jutott.

Tizenötödik: a rózsahegyi Liptó vár- és Szepes egyházmegyében. Alapítá gróf Löwenburg Jakab 1729-ben négy osztályu gymnasiummal, ugyanannyi tanár- és egy igazgatóval. A 49-iki idők ezt is azon sorsra juttatták, hogy a szellemi képeztetés még mindig a buzgó óhajtások között várja bezárt tanodája bilincseinek lehullását. Egyetlen rendtag őrködik itt is az üres falak között.

Tizenhatodik: a szigeti, Mármaros vár- és szatmári egyházmegyében. Alapitá IV. Károly császár, mint magyar király III-ik, 1730-ban, hat osztályu gymnasiummal, ugyanannyi tanárral és egy igazgatóval, kik jelenleg négy osztályban hatan mívelik a zsenge ifjuságot.

Tizenhetedik: a magyaróvári, Mosony vár- és győri egyházmegyében. Alapítá Zsidanics István Mosony vármegye fő adószedője 1739-ben három osztályu gymnasiummal, ugyan annyi tanár- és egy igazgatóval. Az

alapítványok időnkénti gyarapodásával az osztályok száma is növekedvén, 1760-ik évben a gymnasium már teljes hat osztálylyal bírt és ezen időszakban a tanítványok száma 200-ig emelkedett. De a német nyelvnek József uralkodása alatt tannyelvvé behozatala folytán, a tanítványok száma 1786-ban már 20-nál kevesebbre leolvadván, annyira megfogyott, miszerint azok hiányában 1789-ben a gymnasium is megszüntetvén, a kegyes rendi tanárok kényteleníttettek távozni. Később József császár rendeletei érvényességének megszüntével, 1799-ben a gymnasium viszaállíttatván, ismét virágozni kezdett, és az 1850-től 1854-ig tartott felfüggesztési időszak kivételével folyton fennáll. Ez utóbbi évtizedben történtek azonban ismét azt igazolják: miszerint a német nyelvnek tannnyelvvé behozatala azonos a gymnasium fenállásának megtámadásával; mert azon nyelvnek az 1856. évi május 27-kén kelt felsőbb rendelet általi behozatásával a tanonczok száma ismét fogyni kezdett, míg ellenben az 1860/1 évben életbe léptetett ellenkező intézkedések folytán azok száma tetemes növekedésnek indult.

Az alapítók között Mosonymegye mint testület nagy helyet foglal el, és ez mindenkor a magyar tannyelv mellett nyilatkozott; söt a többi életben lévő alapítók is az 1851-iki évben a tannyelv iránt tett felhivásra szintén a magyar nyelv mellett nyilatkoztak. — E megye kitünö kegyelettel függ a kegyes rend minden egyes tagján. Igyekezett is megőrízni legalább a négy osztályt a végenyészettől, melyhez már igen igen közel állott.

Tizennyolczadik: a szebeni, Sáros vár- és kassai egyházmegyében. Alapítá cserneki Dessewffy István főtábornagyi hadsegéd Szeben városával együtt 1740-ben hat osztályu gymnasiummal, ugyanannyi tanár- és egy igazgatóval. A többször említett idők súlya erre is reányomá önkezét, hogy a zsenge ifjuság itt se élvezhesse a tudományok előízét, mely azelőtt oly soknak feltárá a földi mennyország kapuját. Most csak két rendtag élődik a néma falak között; egyike mint azoknak őre, míg a másik itt szerzett hervadhatlan babérain, mint kifáradt közmunkás, pihenteti elaggott tagjait.

Tizenkilenczedik: a tatai, Komárom vár, és győri egyházmegyében. Alapítá Eszterházy Miklós arany-

gyapjas vitéz, Sárosmegye főispánya, 1764-ben hatosztályu gymnasiummal és egy osztályu elemi iskolával, ugyanannyi tanár és egy igazgatóval. A közösen sujtott sors ezt is a négyosztályú gymnasiumok közé helyezé. Mi annál elszomorítóbb, minthogy szép hírben állott gymnasiuma mellett egy a kor igényeihez alkalmazott növelde is virágzott az épen legczélszerübb helyen díszlő épületben. Kár, hogy az érdekeltek föl nem támasztják azon mühelyet, melyben annyi jeles egyén nyerte kiképeztetését.

Huszadik: a nagykanisai, Zala vár- és Veszprim egyházmegyében. Alapítá Batthyányi Lajos, az ország nádora, 1765-ben hat osztályu gymnasiummal, ugyan annyi tanár és egy igazgatóval. Jelenben ez is a négy osztályu gymnasiumok sorában áll. A boldog multban e gymnasium volt a horvát testvéreink gyermekeinek képző mühelye a magyarnyelv és nemzeti szokásainkban. Hinnünk kell, hogy ismét eljöend az idő, midőn azok újra élvezni fogják a rokon képzés boldogítóbb alkalmát.

Huszonegyedik: a kolozsvári, Erdélyországban, Károlyfehérvár egyházmegyében. E ház mult század még harmadik negyedében a jezuita rend birtokában volt. Ennek megszüntével a dicsően uralkodott Mária Terézia magyar királyné a kegyes rendnek adta át 1776-ban hat osztályu gymnasium-, két osztályu bölcsészeti tanfolyammal és egy nagyszerü növeldével, melyben szegény sorsu tanulók ingyen nyerének tartást és oktatást. Azonban a végzetes 49-ki zavarok ennek is megadták a végső csapást, s a növelde megszüntetett, a bölcsészeti osztályok pedig a gymnasiummal egybe olvasztattak. Igy dülnek meg a legjobb intézvények, melyeknek még romjai sem jutnak az utókorra. Pedig a puszta emlék mindig csak emlék marad minden értékes haszon nélkül.

Huszonkettedik: a selmeczi Hont vár- és esztergomi érsekmegyében. Az előbb említett kolozsvári ház sorsán és ugyan akkor jutott a kegyes rend birtokába hat osztályu gymnasiummal, ugyan annyi számu tanár- és igazgatóval. A sokszor említett végzetes 49-ki idők után két osztálylyal szaporíttatott. Azonban ő Felsége 1859-ik évi julius 11-kén kelt legfelsőbb elhatározásánal fogva fölmenté e gymnasiumtól a tanárokban hiányt szenvedő kegyes rendet öt évre,

Huszonharmadik: a trencsini, Trencsin vár- és nyitrai egyházmegyében. E ház is, mint az előbb emlitett két ház a jezuita rendtől ugyanazon Felséges uralkodónő kegyességéből s ugyanazon évben jutott a kegyesrendiek kezére egy hatosztályu gymnasiummal, ugyanannyi tanár- és egy igazgatóval; azonkivül egy, drága ereklyékben gazdag szentegyházzal, melyben két hitszónok, német és tót, felváltva müködik. Jelenleg a gymnasium négy osztályúvá tétetett hat tanárral, köztök egy igazgatóval.

Huszonnegyedik: a temesvári, Temes vár- és csanádi egyházmegyében. E ház eredetileg Sz. Annán Arad vármegyében Bibics Jakab királyi tanácsos által alapíttattott 1750-ben egy hatosztályu gymnasiummal és jelentékeny növeldével, honnét 1788-ban Temesvárra tétetett át a gymnasium; mig a növeldei alapitvány évenkénti járulékban adatott át az arra érdemesített szegényebb sorsu ifjaknak. Újabb időkben e gymnasiumot is a sokszor említettük sors érte, nyolcz osztályu gymnasiummá változtatta tván, tizenegy tanár- és egy igazgató-tanárral.

Huszonötödik: a lévai, Bars vár- és esztergomi érsekmegyében. E ház herczeg Eszterházy Miklós, Marczibányi család és egyéb uradalmak nagylelkü adakozásaiból alapíttatott 1815-ben, hat osztályu gymnasiummal, ugyanannyi tanár- és egy igazgatóval, kik jelenleg négy osztályban hintik a szellemi képzés üdvös magvait.

Huszonhatodik: a budai Pest vár- és esztergomi érsekmegyében. E ház alapitási éve 1832-dik, midőn b. eml. I Ferencz apost. királynak kegyes határozásánál fogva mind a hat osztályu gymnasium, mint az elemi főtanoda négy osztálylyal a kegyes rendre bizatott, úgy hogy a gymnasiumi tanárok a m. kir. tudomány-egyetem alapitványából, az elemi főtanoda tanárai pedig Buda városa pénztárából dijaztassanak; azonban 1851-ben a gymnasium nyolcz osztálylyal államgymnasiummá emeltetvén, a kegyes rendtől elvétetett, külföldi tanárok ültettetvén a tanszékekre, mig 1861-ki évben ezektöl vétetvén el, hogy honfiak hintsék tovább is a haza csemetéibe a szellemi képzés termékeny magvait; mert áll az: hogy minden nemzet csak magának nevelhet jó fiakat.

Huszonhetedik : a nagybecskereki, Torontál vár- és csanádi egyházmegyében. Alapíttatott Nagy-Becskerek városa által egyéb jótevő adakozókkal együtt 1846-ban, hat osztályu gymnasiummal s ugyanannyi tanár- és egy igazgatóval, kik most, a végzetteljes év óta, hatan működnek négy osztályban.

Ennyiből látható, hogy a végzetteljes évek súlya alatt a Hazával együtt jóformán sülyedett a szellemi míveltetés állapota, és így a kegyes rendé is. Nem csoda, ha a nehéz évek alatt két házat kelle gondunkon kivül helyezni, melyek egyike: a breznobányai, mely alapitási idejénél fogva harmadik háza volt a rendnek egy négy osztályu gymnasiummal és meglehetős jövedelmü plébániával, mely gr. Collalto Mátyás alezredesnek köszöné lételét. — Érdekteljes események húzódnak e ház történetén keresztül, főkép a törökök dúlási idejéből, melyeket azonban, mint ide nem vonatkozhatókat mellőzve, csak enyészetének főbb okát akartuk adni legrövidebb vázlatban.

Tudva van mindenki előtt, hogy az 1848-ki országgyülés alkalmával az addig fizetni szokott tizedek közös akarattal törvény által megszüntettek. Ez adta meg a breznói háznak is a végső csapást, mint melynek egyedüli jövedelme volt a tized; ennek megszüntével megkelle szünni a kegyes rendieknek is Breznón. — A város katholikus népe meghallván a rend szándokát, mely szerint a gymnasium megszüntével a plébániát is elhagyni kényteleníttetik, a hívek, kik mindig hálás szívvel viseltetének a rend irányában, a rend főnökénél mindent megkisérlettek a rosz elhárítására; azonban az idők nehéz súlya sehogy sem engedé, hogy a rend a breznói hívek őszinte kéréseinek helyet adhasson, annyival is inkább, minthogy az említett évek csapásai után a rend száznál több alkalmas egyént vesztett, kiket hamarjában kipótolni reménység sem lehetett. Ez ok miatt nem csak nem kivántathatott a megmaradhatás, hanem inkább mindent elkelle követni ő Felségénél úgy, mint a magas kormánynál és a megyés püspöknél a rend főnökének, hogy a már említett okok miatt bezárt gymnasium után a plébániát is a megye gondjai alá helyeztethesse. Mi felsőbb jóváhagyás és az egyházmegye beleegyezése mellett meg is

történvén, a formaszerü lemondás után 1857-ben a kegyes rendiek száznyolczvannégy éven át lelkiismeretesen teljesített fáradságos munkáik által szerzett viszonos hálás elismerés mellett Breznót oda hagyták.

Másik ház, melyet az idők körülményei szülte okok miatt a kegyes rendnek elhagyni kelle, a kalocsai, Pest vár- és kalocsai érsekmegyében, melyet gr. Batthyányi József bibornok és primás, mint kalocsai érsek alapított 1765-ben öt osztályu gymnasiummal, melyet később Klobusitzky Péter érsek 1827 ben egy osztálylyal egészített ki; a most élő Kunszt József érsek pedig ugyan e házat a gymnasiummal együtt, miután azt csinos szentegyházzal és nagyobbszerü növeldével megtoldotta, 200,000 ftnyi alapítvány mellett a jezuitáknak adta át. — Ilyen az ember és társulatok sorsa. — Az itt említettük házak közül három a jezuitákról a kegyesrendiekre, míg ez a jezuitákra szállott 1860-ban.

Alapítványait illetőleg a még bírt házaknak csak annyit jegyzünk fel, hogy azok oly csekélyek, miszerint egy házat sem mondhatunk, mely alapítványából csak igen középszerűen is — még kedvezőbb időkben is, mint most — magát fenntarthatná. Rég történtek t. i. az alapítványok, melyek az idők viszontagságai által egészen megsilányúltak, de az alapítók utódjai által nem pótoltattak, míg a rend folyvást teljesíti az elődök által tett szerződési kötelmeket. A b. eml. Ferencz apost. magyar király ugyan a hiányokat kegyességénél fogva pótolni igazságosnak találta, mely oknál fogva a Fehérvári Custodiatus néven ismeretes javadalmakkal a rendet megis ajándékozta: ámde a jelen viszonyok közt az arra súlyosodott teher igen alászállítá a kegyes adomány értékét, mely különben mindig hálás elismeréssel találkozik a kegyes rend részéről.

A kegyes tanító rend kebelén kivül különféle állásban müködök.

Láttuk eddig, mily számu egyénekkel alapíttattak s később alább szállíttattak a rend munkás egyénei. Lássuk még a bevezetésre vonatkozólag azokat, kik a rend kebelén kivül különféle állásban müködnek; így:

A cs. k. Terézia lovag-akademiában Bécsben mint magyarnyelv és irodalomtanár	1
A bécsi főreál tanodában mint tanár	1
A pesti vakok intézetében mint igazgató tanár . .	1
A váczi siketnéma intézetben mint hittanár . .	1
Mint magánnevelő	3
Mint táboripap	2
Mint hittérítő Éjszak-Amerikában	1

Az egész rendet kormányozza:

Nyolcz kormánysegéd- és három kormánytanácsossal tartományi kormányzó név alatt: . . .	1
Hit- és bölcsészettudor van	5
Bölcsészettudor	25
Magyar akademiai tag	9
Más társulati tag	11
Arany érdemkereszttel jutalmazott	3
Aranymisés pap	10
Tanügygyel foglalkozó	166
Magán nevelést élvező úrfi a pesti és szegedi házban	51

Lássuk végre a rend napszámosainak munkáját, mely különösen az ifjuság nevelésén s oktatásán alapszik. E munka fontossága kitünik az ifjúság számából, mely körül kiválólag fáradozik. Nem titok azonban, mennyire apadt a tanonczok száma az új átalakitás következtében: ugyanazért jónak véltük egy évtized közti különbséget összeállítani, hogy annál világosabb legyen, miszerint a kegyes rend egy évtized előtt sokkal többet használhatott a hazának, mint azóta; s egyszersmind hogy kitűnjék az is, mennyire sülyedt a szellemi képzés ifjúságunknál. Legfőltetszőbb lesz, ha az 1847/8-ki évet veszszük mérvül mint olyat, melyben az átalakitás előtt legnagyobb volt az ifjúság száma, és az 1857/8-ki évet, mint olyat, melyben az apadás folyvást tartott; vagyis az előbbitől tiz évet számítva, mint fölebb emlitők.

A tanitványok száma.

A tanodahelyek megnevezése, u. m. a:	Évszám: 1847/8.	1857/8.
Beszterczei középtanodában . . .	56	—
„ elemiiskolában . . .	43	—
Breznóbányai kisgymnasiumban . .	27	—
Budai főgymnasiumban	389	—
„ elemi főtanodában	436	275
Debreczeni középtanodában . . .	72	60
Kalocsai középtanodában . . .	187	97
Kecskeméti középtanodában . . .	185	65
Kolozsvári feltanodában. . . .	161	—
„ középtanodában . . .	252	335
„ elemiiskolában . . .	346	404
Korponai kisgymnasiumban . . .	38	—
Lévai középtanodában	203	112
Magy.-Óvári középtanodában . . .	120	85
N. Becskereki középtanodában . .	287	96
„ elemiiskolában . . .	44	—
N. Kanizsai középtanodában . . .	213	88
„ elemiiskolában . . .	73	535
N. Károlyi középtanodában . . .	179	90
„ elemiiskolában	283	444
Nyitrai középtanodában	383	238
Pesti középtanodában	602	556
„ elemiiskolában	688	333
Podolini középtanodában	104	—
„ elemiiskolában	15	—
Privigyei középtanodában . . .	70	—
„ elemiiskolában	81	98
Rózsahegyi kisgymnasium . . .	90	—
S. a. Újhelyi középtanodában . . .	281	129
„ elemiiskolában . . .	64	106
Selmeczi középtanodában	155	156
„ elemiiskolában	180	—
Szebeni középtanodában	125	—
Szegedi feltanodában	222	—
„ középtanodában	448	350
„ elemi 3-dik oszt. és vasárn. iskol. .	239	152 (reál oszt.)
Sz. Györgyi kisgymnasiumban . . .	91	36
Szigeti középtanodában	205	72
Tatai középtanodában	193	74
„ elemiiskolában	56	20

A tanodahelyek megnevezése, u. m. a:	Évszám: 1847/8	1857/8.
Temesvári középtanodában . . .	346	332
„ elemiiskolában . . .	320	—
Trencsíni középtanodában . . .	124	100
Váczi feltanodában	141	—
„ középtanodában	225	103
Veszprimi középtanodában . . .	305	102
Összesen :	9347	5643

Tíz év alatt apadt: 3704 tanítványnyal.

Tanügygyel foglalkozott: 1847/8. 202, 1857/8. 189 egyén.

Helyén látjuk itt még megemlíthetni azt, miszerint e rendet 1721. év-, vagyis azon idő óta, midőn a magyar s erdélyországi kegyes rendiek egy külön kormányzót nyertek, jelen ideig huszonhárom — köztük két báró (egyike püspök) és egy gróf — kormányzó igazgatta.

Ez évi (1861/2.) tapasztalat után biztos a reménység, miszerint a tanuló ifjuság száma hazaszerte növekedni fog. Mit mindenesetre csak annak tulajdoníthatunk, hogy a nemzeti nyelv iskoláinkban ismét visszanyerte jogos állását. De a növekedést nem kevessé öregbítendi az is, ha a tanonczok a tandíjtól fölmentetni fognak. Óhajtandó is, hogy a szellemi képzés minden akadálya elháríttassék ; mert elvitázhatlan igazság az, hogy minden ország boldogságát a szellemi képzéstől föltételezhetni. Hogy pedig ez biztosabban eszközöltethessék, okvetlenül szükséges általában a tanárok kellőbb díjaztatása ; s így akegyes tanító rend is ne csak szóval legyen kedvelt a haza előtt, hanem tettben is ; mert a puszta szó elhangzik, és nehezen adand ösztönt arra, hogy a teljesítendő kötelesség akként sikerüljön, miként azt komolyan kivánnunk lehetne.

III.

MAGYARORSZÁG GABONA FORGALMA AZ 1861-dik ÉVBEN.

Jellinek Mórtól.

Az 1861-diki év nemcsak politikai tekintetben, hanem azon fontosságnál fogva is, mellyel a magyar kereskedést tekintve bír, Magyarország történelmében kiváló helyet fog elfoglalni, mivel ezen évtöl erednek szorosabb visszonyaink a külföldhöz és ezen évben kereste fel először nyugoti Europa vásárainkat, hogy oly roppant mennyiségü gabonát vásároljon, mennyi nálunk soha sem vásároltatott egyszerre. Gabonánk Francziа, Angol- és Németországba, Belgiumba, Svajczország és az osztrák tartományokba szállíttatott, és pedig oly mennyiségben, hogy minden szállitási eszközeink sem voltak elegendők a nagy forgalom közvetítésére.

Nem volna érdektelen a világkereskedéshez csatlakozott gabonakereskedésünk kiterjedését statisztikailag leírni, söt gazdászati és politikai szempontból igenis nagy fontossággal bírna az ilyen összeállítás, mert önbizalmunkat növelné. De fájdalom, kereskedelmünk statistikája kevéssé ápoltatik és oly mostohán kezeltetik, hogy adataink nem elegendők, hogy ezen forgalomnak élethü képét adhassuk. Ha tehát a rendelkezésünkre álló adatokra szorítkozunk, nem fűzhetjük ugyan a forgalmi lánczot egyszerre össze, de egyes tagjait gyüjtend jük, hogy leglább közelítöleg állíthassuk szem elé a mult évi gabona forgalmat.

Egybeállitásunkat a vízi uton történt szállitásokkal kezdjük meg és a következő 4. tabellában a hajóbeli mozgalmat állítjuk szem elé. **A, B,** és **C** a közönséges hajók, **D** pedig a Dunagőzhajózás forgalmát illeti.

A. Pesten kirakatott közönséges hajók által 1861.

Hó:	Hajók	Buza	Két-szeres	Rozs	Árpa	Zab	Kukori-cza	Köles	Pa-szuly	Külön-bözők	Repcze	Összesen
		p	o	z	s	o	n	y	i	m	é	r ő:
Február	3	6,940					1,500					8,440
Mártius	37	30,646	300	3,816	4,712	11,591	12,378	10,775	1,280	33,730		108,678
Aprilis	43	43,672	550	4,676	14,989	44,883	12,955	8,014	100	20,426	33	150,298
Május	46	16,309		3,490	6,206	22,837	98,717	2,229	602	32,036	119	184,545
Június	34	26,989	200	1,849	1,140	14,300	44,874	250	1,044	16,636		107,282
Július	29	6,822			2,900	13,409	83,896	200		2,808	500	110,535
Auguszt	31	35,892	200	869	2,008	1,112	9,080			6,700	9,930	65,791
September	54	90,774		7,022	11,690	9,000	7,248	30	120	12,146	1,702	139,727
Oktober	49	70,393		6,176	28,395	22,341	15,519	120	61	3,500	1,049	147,464
November	49	88,811		5,525	12,252	31,403	6,847	180	38	16,400		161,456
December	9	29,903		2,123	6,190	6,660	3,230			6,100		54,206
Összesen:	384	447,151	1,250	35,046	90,482	177,486	316,289	21,798	4,245	150,482	13,824	1,238,422

B. Budán megérkezett közönséges hajók által 1861.

Hó:	Hajók	Buza	Kétszeres	Rozs	Árpa	Zab	Kukoricza	Köles	Paszuly	Különbözők	Repcze	Összesen
		p o z s o n y i m é r ő :										
Február	4	5,200			5,500		800	500				12,000
Mártius	3	5,715			2,339		12,200					20,254
Aprilis	11	18,700				28,980	54,504	3500		3,600		109,284
Május	23	11,458		2,481	12,283	29,390	93,487			5,323		154,322
Június	23	9,650				5,392	34,376			8,420		57,838
Július	10	7,401				4,500	26,892	570				39,363
Auguszt	17	27,538			13,00	14,850			150			43,838
September	28	54,196		184	540	45,604	5,646			7,583	1210	114,913
Oktober	39	109,557	840	4,272	2,388	114,318	1,400					233,811
November	27	55,968		2,588	500	58,947			1036	4,821		122,899
December	12	40,172		1,945		13,400			125	29,725		85,242
Összesen:	197	345,555	840	11,420	24,800	315,381	229,255	4570	1311	59,422	1210	993,764

C. Győrött kirakatott közönséges hajók által 1861.

Hó:	Hajók	Buza	Kétszeres	Rozs	Árpa	Zab	Kukoricza	Köles	Paszuly	Különbözők	Repcze	Összesen
		p	o	z	s	o	n y	i		m é	r	ő :
Február	5	4,617			1,015	4,600	4,344	600		4,000		19,166
Mártius	82	176,557	1,420	8,306	3,812	314,682	2,735	2,455	1,320	72,556		583,843
Aprílis	70	205,743	3,000	29,504	11,004	122,961		6,950	660	19,800	80	399,702
Május	70	131,585	7,257	4,341	140	108,018	122,448	757		32,977		407,523
Június	42	40,911		964	488	75,661	174,613			16,500		309,137
Július	64	101,475	60	2,660	850	163,378	68,110	2,330	182	10,616	3,650	353,311
Augusztus	22	26,758		8,955		25,872	41,180	233		3,480	13,197	119,620
September	83	274,179		2,002		194,316	27,689			19,302	25,762	543,250
Oktober	97	398,582	6,086	2,027	817	303,044	12,290	167			7,286	730,299
November	72	257,410	302	5,874		228,842	4,600	2		13,500	16,225	526,755
December	21	91,550	2,209	18		94,875	700					189,352
Összesen:	628	1.709,362	20,834	64,651	18,126	1.686,249	458,709	13.494	2,162	192,681	66,200	4.181,958

D. *Jegyzéke*

a Tisza, Béga csatorna, Száva, Dráva és Duna különböző állomásain felvett, Pesten megérkezett, itt átment és innen elszállított gabonamennyiségeknek teherhajókban és zsákokban. — 1861.

Hó:	Különböző gabonanemek.			
	Pesten kirakatott pozsonyi mérő	Pesten át fölfelé szállíttatott pozsonyi mérő	Pesten berakatott pozsonyi mérő	Összesen pozsonyi mérő
A hajózás megnyitásától Június végéig	730,535	1.104,917	393,860	2.229,312
Július	43,689	74,892	30,211	148,792
Augusztus	34,711	45,141	69,019	148,871
September	149,729	344,331	157,019	651,079
Oktober	226,195½	306,017½	157,035½	689,248½
November	124,443	206,659	84,252	415,354
December	63,714	146,572	32,314	242,600
Összesen :	1.373,016½	2.228,529½	923,710½	4.525,256½

Ezen kimutatásból látjuk, hogy Budapesten 2.232,186 pozs. mérő rakatott ki, tehát 1.285,418 pozs. mérővel több mint a multév ugyanezen időszakában.

A győri forgalmat illető harmadik kimutatásunk 4.181,958 pozs. mérőből álló forgalmat tüntet fel.

Összesen tehát a közönséges hajózásra 6.414,144 pozs. mérő jut a különféle gabonanemekből; hozzászámítva a Dunagőzhajózás 4.525,256 pozs. mérőből álló forgalmát, a hajózási mozgalom a Sziszekre ment és a bajor gőzhajókon történt szállításokat kivéve 10.939,400 pozs. mérőből állt, mi fölvetésem szerint 39.080,000 o. é. forintnyi értéket képvisel.

Közelebbi tudósításomban a vasúti forgalmat fogom feltüntetni, egyszersmind kiviteli és belföldi kereskedésünk öszvegét is, megkisértvén terménykereskedésünket átnézetileg jellemezni.

De el nem mulaszthatom dolgozatom végén azon ohajtást kifejezni, vajha a hazai statistika emelése végett honunkban oly statistikai egylet alakulna, milyen 1770-ben Sinclair János által Skótországban, 1826-ban Londonban, 1829-ben Párisban alakíttatott, mert csak így állíthatjuk majd szeretett hazánk termési képességét saját magunk és az europai népek szeme elé.

IV.

AZ EGYHÁZMEGYÉK NÉPESSÉGI STATISTIKÁJA 1861-ben.

11. CSANÁDI RÓMAI KATHOL. PÜSPÖKI MEGYE.

Dr. Tormay Károlytól.

A csanádi egyházmegye: Csanád, Torontál, Temes, Arad, Csongrád vármegyékre és a határőrvidék egy részére terjed ki; 1.500,225 lélekre rúgó népességgel.

A püspöki megye 20 esperestségre oszlik, de az ezek részéről beküldött tabellákból csak 1.472,725 lélek mutattathatott ki, u. m.:

Esperesség:	Lélekszám:	Esperesség:	Lélekszám:
Csanád	55,979	Alsó-Torontál	65,457
Temes felső	42,566	Nagy Kikinda	84,347
„ közép	73,211	Szeged	75,624
„ alsó	129,880	Makó	57,423
Arad felső	53,978	Billét	46,600
„ hegyi	93,536	Krassó	12,795
„ alsó	91,527	Karánsebes	95,381
Új-Arad	29,133	Oravicza	110,358
Lippa	85,988	Versecz	67,383
Nagy Jécza	36,792	Fehértemplom	165,672

Összesen: 1.472,725 lélek.

Lélekszámra nézve tehát legnépesebb esperesség, $11,_{24}$ %-kal, a fehértemplomi; legkevesebb, $1,_{12}$ %, népesedéssel ellenben a krassói bír.

A lélekszám az illető róm. kath. esperességek által, úgy az 1861-ben házasultak, születettek és megholtak száma is ki van mutatva, és ez utóbbi számok tökéletesen biztosak, de a

többi vallásfelekezetekre vonatkozó számok csak megközelítőleg vétettek föl.

Vallás és nemzetiség tekintetéből a következő eredmények mutatkoznak:

A róm. katholikusok összes száma: 510,475; ezekből

Magyar ajkú	.	190,251 $+_{32358}$
Tót „	.	7,976 $+_{4780}$
Német „	.	226,539 $+_{28196}$
Oláh „	.	1,284 $+_{966}$
Szerb „	.	687 $+_{611}$
Horvát „	.	4,888 $+_{2329}$
Bunyevácz „	.	16,253 $+_{3170}$
Olasz „	.	134
Orosz „	.	53

Francczia 121 család, de már megnémetesedtek és a németek rovatában foglaltatnak.

A görög kathol. összes száma 29,016; ezekből

Magyar ajkú	.	2,095 $+_{36}$
Orosz „	.	686 $+_{737}$
Oláh „	.	24,281 $+_{1178}$
Szerb „	.	3

A görög nem egyes. összes száma 858,385 lélek; ezek közül:

Magyar ajkú	.	803 $+_{39}$
Szerb „	.	149,218 $+_{56203}$
Oláh „	.	531,841 $+_{119691}$

Az ágostai hitvallásuak összesen 25,297 lélek; ezek közül:

Magyar ajkú	.	4,033 $+_{2514}$
Tót „	.	11,490 $+_{748}$
Német „	.	4,371 $+_{2141}$

A helvét hitvallásuak összesen 31,727 lélek; ezek közül: Magyar ajkú . 30,997 $+_{368}$

Unitárius összesen csak 4

Izraelita „ „ 17,821

Nyelvre nézve:

Magyarok összes száma 260,601 egyén; ezek közül:

Róm. katholikus	.	212,690 $+_{1000}$
Görög „	.	2,131
„ nem egyes.		842

Agostai hitvallású	6.547
Helvét „	31,365
Izraelita 1/3 rész .	6,107

Tótok összes száma 25,215 egyén: ezek közül:

Róm. katholikus .	12,756
Ágostai hitvall. .	12,238
Helvét „ .	221

Németek összes száma 274,602 egyén; ezek közül

Róm. kathol. .	254,135 + 1000
Ágost. hitvall. .	6,512
Helvét „ .	141
Izraelita 2/3 .	12,214

Oláhok összes száma 669.231 egyén: ezek közül:

Róm. kathol. .	2.250
Görög „ .	25,450
„ nem egyes.	651.532 + 20000

Szerbek összes száma 212,312 egyén: ezek közül

Róm. kathol. .	1.298
Görög „ .	3
„ nem egyes.	206,011 + 5000

Horvát . . .	7,217
Bolgár . . .	19,423
Olasz . . .	134
Orosz . . .	1,476
Izraelita . .	17,821 + 500
Francziа elnémetesedtek és azok rovatában foglaltatnak	
Összesen :	1.472,725 + 27500
Főöszveg :	1.500,225

A házasságok, születések és halálozásokról szóló adatok csak a róm. katholikusokra vonatkoznak.

Házasult 4280 pár, azaz az összes kath. népesség után 100-tól 0,83 vagyis 119 lélek után 1 pár. —

Született 12,580 fi és 12,087 leány, összesen 24,667 gyermek, azaz 100-tól 4,63, vagyis 20,7 lélek után 1.

Meghalt 10,526 férfi és 9,480 nőnemű, összesen 20,006 egyén, azaz 100-tól 3,$_{92}$, vagyis 25,$_{5}$ lélek után 1.

A szülötteket és holtakat vevén tekintetbe s ezeket amazoktól levonván, marad 4,661 egyén mint tettleges szaporodás, melly ez évben csak 0.$_{913}$ %-ra rugott.

* * *

A püspöki megye nagyobb városai és helységei népesedési mozgalma a következőkből tünik ki.

Temesvár, József külváros, a majorok és Mihalával, népessége összesen 33,979-re rúg. E közül róm. kath.*) 12,434 és ped. magy. 1,141, tót 653, ném. 10,640, gk. 463, mindannyi ruth.; gör. 18,506, ezek sz. és o.: ágost. 501, ném. 444, tót 57; helv. 254, magy.: iz. 1,821. Szül. róm. kath. 444, meghalt 590, ház: 162.

Nagy Jécsa 2,790 lak. ezek közt 2,780 rk. n., 4. g. n. e. 6, sz. Szül. 135, meghalt 73, ház: 18 p.

Német Cserňya három puszta és Tamásfalva 7,723 lélek, ezek közt 4,320 rk. 1,286 m. 3 034 n.; 3,355 g. n. e. sz. 6 prot. m. 42 iz. Szül. 205, meghalt 121, ház. 36 p.

Magyar Csernya 2,946 lak. ezek közt 2,490 rk. m. 24 g. n. e. sz. 15 h. m. 17. sz.: szül. 137, megh. 103. ház. 14 p.

Zsombolv (Hatzfeld) 7,081 lélek, ez. k. 6,983, rk. n., 64 g., 13 á. n., 3 h. n., 15 izr. Szül. 392, megh. 231. ház. 72 pár.

Kétegyháza Kakucs és Megyeri puszta 4,945 lakt ez. k. 2,080 rk. m., 28 gk. r., 2705 g., 14 m. 2,691 o., 39 á. m., 64 h. m., 29 iz. Szül. 124, megh. 69, ház. 18 p.

Kis Jenő 21 pusztával 2,820 lak. ez. k. 1,262 rk. m., 2 g. e., 1426 g. n., o., 11 á. m., 102 h. m. 17 iz. Szül. 53, megh. 44, ház. 11 p.

Simánd 4773 lak. ez. k. 612, rk. m. és n., 637 gk. o., 3095 g. o. és sz., 21 á. 13 h. m. és t., 395 sz. Szül. 44, megh. 32, ház. 13 p.

---

*) A rövidítések magyarázata: rk. római katholikus, m. magyar, t. tót, n. német, o. oláh, sz. szerb, horv. horvát, bun. bunyevácz, v. vindus, r. ruthen, orosz. gk. görög kathol. g. görög nem egyesült, á. ágostai hit. val., h. helvét hit. val., u. unitárius, iz. izraelita, szül. született, h. meghalt, ház. házasult.

Boros Jenő 9 helység és 2 puszta, össz. 14,165 lak. ez. k. csak 1,279 rk. m., 2219 gk. o., 10,105 g. o., 400 á., 52 h. m., 110 sz. Szül. 103, h. 86, ház. 12 p.

Pankota 15 helység fiókegyházzal, össz. 28,406 lak. ez. k. 2,330 rk. s. p. 966, m. 1,364 n., 1,630 gk. o., 22,797 g. o., 97 á. m., 385 h. m., 185 iz. Szül. a rk. pléb. és fiókegyházakban 147, megh. 172, (!!!), ház. 14 p.; a gk. közt szül. 98, mehg. 123, (!!!), ház. 17, p.

Magában Pankotában lakik összesen 3,991 lélek, e közt van 1882 rk. többnyire n., 16 gk. m., 1,678 g. o., 59 á. m., 312 h. m. és 44 izr.

Világos Galcza fiókegyházzal 8350 lakossal e közt 2031 rk., 1,245 m., 29 t., 757 n., 1214 gk. o., 4919 g. o., 13 á., 93 h. m., 80 izr. Szül. 97, h. 148, (!!!), ház. 20, p. Világoson található 1,498 rk., 865 gk., 3580 g. mind o., 9. á. 67 h. m., 62 izr.

Karánsebes 39 fiókházaival össz. 27,461 lak. ez. k. csak 1,584 rk., s. p. 119 m., 724 t., 711 n., 5 o., 25,720 g. o., 97 á. n., 60 iz. Szül. 112, h. 90, ház. 26 p. Karánsebes városában lak. 650 rk., 2068 g. o., 12 á. és 50 izr.

Mehádia 18 fiókegyházzal 19,142 lélek, és pedig e közt 280 rk. n., 18,856 g. o., 5 á., 1 h. Szül. az összes lélekszám után 823, h. 625, ház 197 p.

Mehádia anyaegyház össz. lélekszáma 2,198-ra rúg, ez. k. 158 rk., 1640 g. o.

Ó-Orsova 10 fiókházzal 4883 lélek, ez. k. 672 rk., 32 m., 201 t., 406 n., 17 sz., 6 gk. o. és m., 4163 g. o., 18 á. n. és t., 4 h. m. Szül. rk. 59, megh. 28, ház. 17 p.

Ó-Orsova városában van 420 rk., 4 gk., 870 g. o., 18 á. és 4 h.

Battonya 10 fiókegyházzal 6,723 rk. és p. 6,217 m., 477 t., 29 n., 47 gk. és 208 izr. Szül. 327, mh. 283, ház. 61 p.

Makó 26,471 lélekkel, ez. k. 9450 rk. m., 2017 gk. m., 2 g. m., 364 á. m. és t., 13,632 h. m., 1015 izr. Szül. rk. 368, megh. 277, ház. 76 p.

Vinga 4,410 lélekkel, ez. k. 4146 rk., s. p. 106 m., 81 n., 3959 buny., 230 g., 32 sz., 208 ol., 18 á. n., 16 h. n., 26 sz. Szül. 158, h. 129, ház. 18 p.

Szeged a hozzá tartozó pusztákkal, Kis Telek és a szegedi tanyákkal 75,274 lelket számlál. (K. Teleken és a tanyákon 9,883 lélek) — azok közt 71,026 rk. m., 7 gk. m., 430 g., 384 m., 46 sz., 140 á. m., 156 h. m. és 3506 izr.

Született rk. 2,071 v. is 2,$_{90}$ %-kal, azaz minden 34 lélek után 1; halt 1,540 v. is 2,$_{16}$ %-kal azaz minden 46 lélek után 1; ház. 402, p. v. is 0,$_{56}$ %-kal, azaz minden 176 lélek után 1 p.

Ó-Bessenyö 4 fiókegyházzal, 11,509 lélekkel, ez. k. 7751 rk., 403 m., 7348 buny.; 4212 g. o., 10 á., 13 h. m. 123 sz.

Szül. 246, megh. 234, ház. 19 p.

Ó-Bessenyö mezővárosában lakik 6,840 rk. buny., 162 g. o., 10 ág. m , 65 izr.

Csanád 7,274 lak. ez. k. 3513 rk. n., 1,300 gk. o., 2400 g., 1600 sz., 800 o., 4 á. n., 7 h. m., 50 izr. Szül. 183, megh. 109, ház. 17 p.

Nagy Szent Miklós 3 fiókegyházzal, össz. 17,267 lél. e közt 5229 rk., 1844 m. 3385 n., 535 gk. o., 10,800 g. 4883 sz., 5917 o., 240 á., 209 m., 16 t., 15. n., 79 h. m., 384 izr. Az anyaegyházban lakik 4830 rk. m. n., 525 gk. o., 6820 g. 3130 sz. 3690 o., 240 á., 79 h. m., 336 izr. Szül. 257, mh. 230, ház. 49 p.

Kis Zombor 4 fiókegyházzal össz. 4,242 lélek, ez k. 4218 rk. m., 16 izr. Szül 233,. h. 116, ház. 39. p.

Facsét 52 fiókegyházzal, össz. 28,863 lél. e közt 868 rk. 32 gk., 27,672 g. o., 36. á., 10 helv. m., 1 unit., 244 izr. Szül. 46, megh. 39, ház. p.

Lippa 14 fiókegyházzal, össz. 15,265 lak., e közt 2493 rk. egy harmad része m., 183 gk., 12,438 g. o., 12 á., 10 h., 129 izr. Szül. 118, megh. 94, ház. 31 p.

Lovrin 2 fiókegyházzal össz. 6072 lél. ez. k. 3715 rk. n., 2330 g. o., 3 á. n., 1 h. n., 23 izr. Szül. 151, mh. 124, ház. 40 p.

Török Kanizsa 5 fiókegyházzal, össz. 5565 lél, ez. k. 2554 rk. m., 2. gk., 2864 g. sz., 20 á. m., 11 h. m., 114 izr. Szül. 148, megh. 116, ház. 18 p.

Nagy Kikinda 18,249 lél. ez. k. 4,061 rk. s. p. 2020 m., 2041 n., 73 gk. or., 13,830 g. sz., 43 á. m., 36 h. m., 306 izr. Szül. 175, megh. 182, (!), ház. 41 p.

Mokrin 8642 lél. e közt 1121 rk., 7309 g. sz., 12 á. m., 200 izr. Szül. 68, megh. 55, ház. 8 p.

Arad Ó és Új 39,567 lél. e közt 20,018 rk. m. n., 1252 gk., 13,498 g. o., 610 á. m., 1868 h. m., 2337 izr. Szül. 800, h. 1042 (!!), ház 178 p.

Glogovácz 3 fiókegyházzal 7471 lél. ez. k. 2897 rk. (n. 2,799, m. 88, o. 10,) 4,514 g. o., 6 á. m., 9 h. m., 45 izr. Szül. 144, megh. 146, ház, 12, p.

Pécska 2 fiókegyházzal 21,610 lél. ez. k. 8,115 rk. (m. 7749, t. 250, n. 116), 1637 gk. (or. 240, ol. 1397) 8442 g. o., 1310 á. (m. 210, n. 1100), 2095 h. m., 311 izr. Szül. 393, mh. 265, ház. 58 p.

Radna 5 fiókegyházzal 8,100 lél. ez. k. 1,025 rk. (m. n. sz. s. o. ajkúak), 6 gk. o., 6969 o., 11 á. (m. n. o.) 6 h. m., 68 izr. Szül. 42, mh. 44, ház. p.

Soborsin 28 fiókegyházzal, melyekben kevés rk. és többnyire g. vannak. A lélekszám összesen 16,954 e közt 346 rk. (m. n. és kevés o.), 130 gk., 16,395 g. (g. o.), 9. á. (m. n.), 6 h. m., 68 izr. Szül. 21, mhalt. 22, ház. 4 p.

Buziás 2 fiókegyházzal 4,705 lél. ez. k. 1,603 rk. (757 m., 140 t., 706 n.), 3066 g., 10 sz. és 3056 o., 19 á. Szül. holtak és házasultak nincsenek kimutatva.

Lugos 11 fiókegyházzal, 19,426 lél. ez. k. 3078 rk. (m. n. és t.), 1747 gk. o., 13,814 g. (o. s sz.), 250 á. (n. m.), 69 h. (n. m.), 468 izr. Szül. 189, megh. 161, ház. 37 p.

Oravicza 25 fiókegyházzal 41,893 lél. e közt 2995 rk. n., 2251 gk., o. 36,496 g. o., 45 á. n., 6 h. m., 117 izr. Szül. 125, megh. 113, ház. 25 p.

Új-Moldova 10 fiókegyházzal 9745 lél. e közt 790 rk. (n. 680, m. 13, sz. 36, o. 60,) 8947 g., o. 5740, sz. 3202, 8 á. m., szül. 29, h. 15, ház. 9 p.

Versecz 9 fiókegyházzal 33,846 lél. ez. k. 9,242 rk. (m. 50, t. 20, n. 9172), 21 gk., ruth. 20, o. 1; 21,089 g. o. és

sz., 130 á. m. és n., 19 h. m., 336 izr. Születtek, holtak és házasultak nincsenek kimutatva.

Fehér Templom 22 fiókegyházzal 27,576 lél. ez. k. 6,013 rk. (m. 450, t. 288, n. 5275), 21,503 g. (sz. 7,167, o. 14,336), 6 á. n., 54 izr. Szül. 370, megh. 249, ház. 84 p. (!)

Pancsova összesen 13,818 lél. e közt 4004 rk. (n. h. m. és t.), 8900 g. sz., 826 á. n., 60 h. m., 28 izr. Szül. 204, megh. 155, ház. 40 p.

12. KALOCSAI RÓM. KATH. ÉRSEKI MEGYE.

Ez érseki megye Pest megye, alsó és kis Kunságnak egy részét, az egész Bács-Bodrog megyét és a csajkás kerületet foglalja magában.

Az érseki megye 10 esperestségre oszlik, u. m.:

Kalocsai felső .	43,976	lakossal.
„ közép .	34,329	„
„ alsó .	50,943	„
Bácsi felső . .	73,148	„
„ közép . .	34,868	„
„ alsó . .	112,982	„
Szabadkai . .	96,945	„
Tiszai felsö . .	47,971	„
„ közép .	60,597	„
„ alsó . .	86,334	„
Összeson :	642,093	„

Lélekszámra nézve tehát legnépesebb esperesség — $17,_{13}$ %-kal, — ae alsó bácsi; legkevesebb — $5,_{34}$ %-kal — népesedéssel bír a közép kalocsai.

Vallás tekintetéből az összes népesség következő:

Római kathol. összes száma 415,990 lélek; ezek közül

Magyar	ajkú .	225,455 + 218
Tót	„ .	1,796
Német	„ .	111,498
Oláh	„ „	50
Szerb	„ „	19,086
Bunyevácz	„ „	57,887

A görög kathol. összes száma 7,559 lélek; ezek közül

Magyar	ajkú .	156
Orosz	„ .	7,362
Szerb	„ .	41

A görög nem egyes. száma 114,050 lélek; ezek közül

Magyar	ajkú .	911
Szerb	„ .	113,130
Oláh	„ .	9

Ágostai hitvall. összes száma 51,728 lélek; ezek közül

Magyar	ajkú .	303
Tót	„ .	27,387
Német	„ .	24,038

Helvét hitvall. összes száma 37,984 lélek; ezek közül

Magyar	ajkú .	30,313
Tót	„ .	1
Német	„ .	7,670

Unitarius	van csak .	1 lélek.
Izraelita	„ . .	14,781 „

Nyelvre nézve az összes népesség következőleg áll:

A magyarok összes száma 257,356 + 2000 egyén; ezek közül

Római kathol. .	225,673
Görög „ .	156
„ nem egyes.	911
Agostai hitvall. .	303
Helvét „ .	30,313 + 2000

A tótok összes száma 29,184 egyén; ezek közül

Római kathol. .	1,796
Ágostai hitvall. .	27,387
Helvét hitvall. .	1

A németek összes száma 143,206 egyén; ezek közül

Római kathol. .	111,498
Ágostai hitvall. .	24,038 + 20000
Helvét hitvall. .	7,670

Az oláhok összes száma 59 egyén; ezek közül

Római kathol. .	50
Görög nem egyes. .	9

A szerbek összes száma 132,257 + 4000 egyén; ezek közül

Róm. kath. (Sokácz)	19,086
Görög „ . .	41
„ nem egyes.	113,130

Orosz vagy ruthen mind görög kathol. 7,362 egyén.
Bunyevácz mind róm. kathol. . 57,887 „

Összesen : 642,093 + 8000

Föösszveg : 650,093 egyén.

A szülöttek, holtak és házasultak csak a róm. kath. vallásbelieknél mutathatók ki. Házasult 3346 pár, azaz az összes kath. népesség után 100-tól $0,_{84}$, vagyis 124 lélek után 1 pár. — Született 10,788 fi- és 10,571 nö- összesen 21,359 gyermek, azaz 100-tól $5,_{13}$; vagyis 19 lélek után 1. — Meghalt 8803 férfi, és 8250 nönemü, összesen 17,053 egyén; azaz 100-tól $4,_{10}$, vagyis 24 lélek után 1.

A szülötteket és megholtakat egymáshoz hasonlítván, s ezeket amazoktól levonván, marad 4306 egyén mint tettleges szaporodás, mely ez évben $1,_{03}$ %-ra rúgott.

Az érseki megye nagyobb városainak s helységeinek lakosságát, különösen pedig a róm. kath. népesség mozgalmát e következökben mutatjuk ki, u. m. :

Kalocsa 18 fiókegyházzal, összesen 14,235 lakossal; és pedig r. k. 14,059 m., g. 1 m., ág. 7 m., hv. 6 m., izr. 262.

Szül. 573, mgh. 374, ház. 135 pár.

Kalocsa városában lakik rk. 7088, mind magyar, g. 1 m., ág. 7 m., hv. 2 m., izr. 262.

Bátya 3080 rk. m, gr. 1 sz., ág. 1 m., izr. 55; összesen 3137 lak. — Szül. 141, h. 119, ház 17 pár.

Kis Körös 4 fiókegyházzal össesen 7317 lak., ezek közül rk. 498 m., ág. 6534 t., h. 78 m., un. 1 m., izr. 259 m., Szül. 32, megh. 19, ház. 5 pár.

Baja 19,715 lak., ezek közül rk. 16,478, 5493 m., 5493 n., 5492 sz., gr. k. 2 m., gr. 775 sz., ág. 183 n., hv. 297 m., izr. 1980. — Szül. 806, mhalt. 560, ház. 124 pár.

Vadkert 4 fiókegyházzal össz. 4912 lak., ezek közül

rk. 1149 m., ág. 2659, 510 t. és 2149 n., hv. 850, 40 m. és 810 n., izr. 84. — Szül. 69, mh. 37, ház. 18 p.

Bezdán 4 fiókegyházzal, össz. lak. 8351, ezek közül rk. 8094, 7217 m., 877 n., gr. 11 sz., ág. 2 m., hv. 10 m., izr. 234. — Szül. 354, mh. 225, ház. 47 p.

Bezdánon lak. 7937 rk., 7065 m. és 877 n., gr. 11 sz., ág. 2 m., hv. 10. m., izr. 234.

Apathin 9932 lak., ezek köz. rk. 9711, 34 m., 9672 n., 5 sz., gk. 1 sz., gr. 39 sz., ág. 19 n., hv. 6 m., izr. 156. — Szül. 447, mh. 232, ház. 79 p.

Zombor 22,957 lak., ez. köz. rk. 11,160, 2436 m., 2097 n., 6627 buny., gk. 139 m., gr. 11.140, 838 m., 10,572 sz., ág. 19 m., hv. 18 m., izr. 211. — Szül. 462, megh. 451, ház. 91 pár.

Futak 11 fiókegyh. 24,048 lak., ez. köz. rk. 4178, gk. 1 sz., gr. 5865 sz., ág. 12,521 mind t., hv. 1276 m. — Izr. 207. — Szül. 229, mh. 117, ház. 46. p.

Ujvidék 15,160 lél., ezek köz. rk. 5254, 2154 m. 2500 n., 600 buny., gr.k. 39 sz., gr. 6689 sz., ág. 822 n., hv. 1530 m., izr. 826.

Tétel 7 fiókegyh. 9357 lél., ez. köz. rk. 998, 268 m., 500 n., 230 buny., gk. 1 m., gr. 8332 sz., ág. 13 n., hv. 13 m. Szül. 71, mh. 45, ház. 13 p.

Szabadka kir. vár. Ludassal, a Sz. Rókusi plébániával, Sándor külvárossal és Sz. György várossal 52,931 lélek, és pedig rk. 49,293, 23,305 m., 391 n., 25,597 buny., g. 3600, 17 m.,, 3643 sz., 47 ág., 41 m., 7. n., hv. 66 m., izr. 1289.

Szabadka városban lakik 38.265 lél., e közt rk. 34,045, 20,000 m., 14,045 buny., gr. 2889 sz., ág. 25 m., hv. 56 m., izr. 1250.

Magában a városban szül. 1437, mh.1106, ház. 176 p.

Jankovácz 2 fiókegyh. 8002 lél. e közt rk. 7448 m., ág. 2 m., hv. 19 m., izr. 385. — Szül. 415, mh. 376, ház 61 p.

Madaras 1 fiókegyh. 4881 lélek, e közt rk. 4784 m., ág. 2 m., izr. 119. — Szül. 396, mh. 345, ház 63 p.

Kulas 4 fiókegyh. 35,713 lél., e közt rk.5389, 2500 m., 2829 n., 61 buny., gr. 3706 sz., gk. 4931 or., ág. 8093 n., hv. 2647 n., izr. 947. — Szül. 304, mh. 225, ház. 61 p.

Kula városában összes lak. rk. 4727, gr. 2115 sz., ág. 48 n., hv. 38 n., izr. 310.

Ó-Becse 12,744 lél., e közt rk. 7982 m., gk. 8 m., gr. 4532 sz., ág. 15 m., hv. 4 m., izr. 203. — Szül. 379, mh. 252, ház. 60 pár.

Ó-Kanizsa 2 fiókegyh. 12,956 lél., e közt rk. 10,454 m., gr. 2240 sz., ág. 3 m., hv. 7 m., izr. 252. — Szül. 528, mh. 303, ház. 103 pár.

Zenta 17,517 lél., e közt rk. 14,463 m., gr. 2418 sz., ág. 6 m., hv. 9 m., izr. 621. — Szül. 858, mh. 682. ház. 176. p.

13. SZOMBATHELYI RÓM. KATH. PÜSPÖKI MEGYE.

A szombathelyi egházmegye Vas- és Zala vármegyékre erjed ki.

Az egész püspöki megye 18 esperességre oszlik, melyek összesen 375,601 lelket számlálnak.

Esperesség:	Lélekszám:	Esperesség:	Lélekszám:
Szombathely . .	23,417	Őrségi . . .	13,369
Kőszegi . .	17,443	Alsó-Lendvai .	30,313
Pinkafői . .	17,380	Letényi . .	27,139
Sz. Eleki . .	26,517	Körmendi . .	15,024
Német-Újvári .	16,355	Lékai . . .	10,202
Sz. Gotthárdi .	21,423	Rohonczi . .	23,289
Sárvári . .	20,408	Vasvári . .	16,520
Jánosházi . .	17,019	Mura-Szombati .	29,740
Kemenesalji . .	20,811	Zala-Egerszegi .	22,232

Összesen : 368,601 lélek

Lélekszámra nézve tehát legnépessebb esperesség az alsólendvai — 8, $_{07}$ $^0/_0$-kal; legkevesebb népességgel — 2, $_{71}$ $^0/_0$-kal — a lékai bír.

Vallásra nézve az összes népesség a következő számokat tünteti fel.

Római kathol. összes száma 293,119 lélek; ezek közül

Magyar	ajkú	.	15,6610 + $_{3906}$
Tót	„	.	6
Német	„	.	71,792 + $_{4185}$
Horvát	„	.	18,841 + $_{657}$
Vindus	„	.	34,884 + $_{2236}$

Görög kathol. összes száma 3 lélek; ezek közül

Magyar	ajkú .	1
Orosz	„ .	2

Görög nem egyes. össszes száma 11 lélek; ezek közül

Magyar	ajkú .	5 + $_{6}$

Ágostai hitval. összes száma 54,923 lélek; ezek közül

Magyar	ajkú .	22,121 + $_{2328}$
Német	„ .	15,749 + $_{3050}$
Vindus	„ .	7,111 + $_{4564}$

Helvét hitval. összes száma 10,362 lélek; ezek közül

Magyar	ajkú .	10,268 + $_{65}$
Német	„ . .	29

Az Iszraliták összes szama 10,183 lélek

Nyelvre nézve az összes népesség következőleg áll:

Magyar a tabellákból vett adatok szerint 195,310 egyén: ezek közül

Római kathol. .	160,516 + $_{5000}$
Görög „ .	1
„ nem egyes. .	11
Ágostai hitv. .	24,449
Helvét hitv. .	10,333

Tót összesen 6 egyén; mind római kath.

Német összesen 94,805 + $_{1200}$ egyén; ezek közül

Római kathol. .	75,977
Ágostai hitv. .	18,799
Helvét hitv. .	29

Orosz összesen 2 gk. egyén;

Horvát	ajkú .	19,498
Vindus	„ .	48,797 + $_{600}$
Izraelita	„ .	10,183 + $_{200}$
	Összesen :	368,601 + $_{7000}$ egyén.
	Főöszveg :	375,601 egyén.

A születések, halálozások és házasságok számát csak a róm. kath. részéről lehet kimutatni.

Született 6,278 fi, 5,807 nő, összesen 12,085 gyermek, azaz 100-tól $4,_{12}$ vagyis 25 lélek után 1.

Meghalt 4,297 férfi, 4,111 nő, összesen 8,408 = $2,_{85}$ % vagyis 34 lélek után 1.

Megházasodott 2,141 pár, azaz az összes kath. népesség után 100-tól $0,_{73}$, vagyis 136 lélek után 1.

A születetteket és halottakat egymáshoz hasonlitván, s ezeket amazoktól levonván, marad 3,677 egyén mint tettleges szaporodás, melly ez évben $1,_{25}$ %-ra rúgott.

A püspöki megye nagyobb városai s helységei lakosságának összes számát, különösen pedig a róm. kath. népesség, házasulások, születések s halálozások általi, mozgalmát e következőkben mutatjuk ki, ú. m.

Szombathely 10 fiókegy. összesen 9550 lél. ez. köz. rk. 8864, 8760 m., 104 n., ág. 70, 52 m., 18 n., hv. 21, 15 m., 6 n., izr. 595. — Szül. 324, mh. 185, ház. 70 p.

Szombathely városában lakik rk. 6534 m., ág. 67, 52 m., 15 n., h. 21, 15 m., 6 n., izr. 420. Szül. 74, mh. 40, ház. 15 p.

Kőszeg 3 fiókegyh. 7439 lél., ez. köz. rk. 4932 m., gk. 1 m., g. 2 m., ág. 2316, h. 20 m., izr. 168. — Szül. 143, mh. 119, ház. 28 p.

Körmend 3 fiókegyh. 4449 lél,. ez. köz. rk. 2651, 1681 m., 948 hor., 22 n., ág. 320, 305 m., 15 n., h. 709 m., izr. 769. — Szül. 108, h. 76, ház. 17 p.

Rába Sz. Mihály 4 fiókegyh. 2054 lél., ez. köz. rk. 1870, 1108 m., 762 n., ág. 167 n., izr. 17. — Szül. 82, h. 63. ház. 12 p.

Rohoncz 1 fiókegyh. 4287 lél., ez. köz. rk· 3127, 2564 n. 563 horv., ág. 1190 n., izr. 970. Szül. 90, h. 52, ház. 18 p.

Pinkafő 8 fiókegyh. 2669 lél., ez. köz. rk. 2522 n., 47 izr. — Szül. 81, h. 64, ház. 18 p.

Német-Ujvár 6 fiókegyh. 3598 lél., ez. k. 2389 rk. n., ág. 396 n., hv. 3 n., 810 izr. — Szül. 100, h. 57, ház. 9 p.

Sz. Gotthárd 1007 lél., ez. köz. rk. 950 n., ág. 28 n., h. 3 n., izr. 25. — Szül. 21, h. 20, ház. 3 p.

Sárvár 5 fiókegyh. 4094 lél., ez. köz. rk. 3405, 3355 m., 50 n.; ág. 324 m., izr. 363. — Szül. 149, h. 103, ház. 32 p.

E g e r v á r 10 fiókegyh. 2770 lél., ez. k. rk. 2737 m. izr. 20. —Szül. 124. h. 69, ház. 20 p.

V a s v á r 4 fiókegyh. 2370 lél.. e közt rk. 2100 m., ág. 52 m., h. 16 m., izr. 192. — Szül. 105, h. 73, ház. 10 p.

Z a l a E g e r s z e g 10 fiókegyh. 6108 lél., ez. k. rk. 5286 m., g. 1 m., ág. 17 m., h. 3 m., izr. 801. — Szül. 263, h. 199, ház. 52 p.

A l s ó - L e n d v a 14 fiókegyh. 5560 lél., ez. köz. rk. 5337, 4737 m., 600 vind., ág. 16 m., izr. 207. — Szül. 209, h. 261, ház. 57 p.

L e t e n y e 8 fiókegyh. 4419 l. ez. köz. rk. 4274, ág. 3 m., h. 1 m., izr. 59. -- Szül. 190, h. 149, ház. 20 p.

S z e p e l n e k 6 fiókegyh. 4782 lél., ez. k. rk. 4274, 2370 m., 277 n., 1627 horv., ág. 485, n., hv. 3 m., izr. 20. — Szül. 175, mh. 147, ház. 42 par.

J e g y z e t e k.

1) Több lelkész az illető rovatos tabellában a nyelyvkülönbség tekintetében a lakosok számát nem tette ki, hanem csak általában azt irta, hogy „uralkodó nyelvök a magyar és német" ; vagy „többnyire magyar ajkú, kevés tót" s.a.t. Ezeknek száma az espereességek-népességi összegeiben és a vallási rovatok összegeiben benfoglaltatik; de a nyelvkülönbségi rovatban mint bizonytalan adatok aránylag felosztva külön állnak a bizonyos nagyobb számok mellett + jegygyel.

2) Némely esperesi kerületből néhány lelkész kimutatásai nem küldettek be, vagy a beküldöttekben feledékenységből kimaradt a lakosok valódi száma és csak a születettek, megholtak és megesküdtek száma van kitéve, más tabellákból az ágostai és helvét hitüek, vagy az izraeliták hagyattak ki. Az ezeknek aránylag megfelelő szám szintén nem vétethetett fel a bizonyos számok közé ; hanem + jegyel mellékeltetett a nagyobb öszvegekhez mint hozzávetőleges adat.

V.

A MAGYAR BIRODALOM NÉPESEDÉSI MOZGALMAI.

Konek Sándortól.

A nép anyagi jóléte, a közgazdászati viszonyok kedvező volta, söt még a culturai haladások is semmiben sem nyernek hívebb kifejezést, mint a népesedési mozgalmakban; valamint viszont a közbajok, politikai megrázkodások, különféle válságok, jelesen pedig az állami életnek minden viszályai seholsem éreztetik magokat oly gyorsan és oly szembetünöleg, mint a népesedésnek felzavart folyamában. Valamint a messzenyuló vizterek sima tükrén nemcsak a rohammal járó viharoknak féktelen dühe, hanem gyakran még a látszólag jelentőséggel alig biró fuvalmak is hatalmas hullámokká összegyürődző habokat okoznak: úgy a népesedés csendes felszinén is az alig jelentékenyeknek tetsző intézkedések s társadalmi mozzanatok gyakran vészt gyanitó hullámzásokat idéznek elő.

A népedési mozgalmak ép vagy kóros volta ennélfogva a társadalmi és állambeli viszonyok hol kedvező, hol kedvezötlen befolyásának fokmérője, és sok tekintetben részrehajlatlan birálata a nép jólétére közvetlen kiható intézményeknek, föleg ha más rendkivüli tünemények, mint elterjedt ragályok, szüktermések, bel és külháborúk vagy egyéb mostoha események nem háborgatják a népszaporodásnak a természet törvényei szerint beálló rendes folyamát.

Az Ausztriai birodalomban az 1850 ólta lejárt évtizednek népmozgalmai nem a legkecsegtetőbb fényt vetik az ezen államtestben ez időszak alatt a népéletre befolyással volt tényezőkre; mert jóllehet szűktermések, belháborgatások, vagy, kivéve az 1854 és 55-ki évet, járványok pusztitólag nem hatottak, még is a népesedés terén csaknem általában a lehető legkedvezőtlenebb viszonyok észlelhetők. Az évi esketések ritkulása és ennek folytán a törvényes születések fogyatkozása, és a törvénytelen gyermekek folytonos szaporodása, kivált pedig a halandóságnak évről évre való emelkedése azon sajnos tapasztalások, melyek mélyebben rejlő okokra mutatnak. És valamint az általános születési, halálozási és házasulási arányban, ugy az élet e három főjelenete mindegyikénél előforduló részletekben az egész időszak alatt felette mostoha jelenségek mutatkoznak.

A magyar birodalom, mint az ausztriai közös államtestnek egyik alkatrésze, engedve ezen általános irányulatnak 1850-től kezdve szintén évről évre kedvezőtlenebb népesedési viszonyokat tüntet fel. De vajjon ezek az 1848-ki év elötti korszakhoz képest is különösen mostohák, és vajjon ezen viszonyok egyáltalán megroszabbodtak-e 1848 után vagy sem, és mily mértékben, azt bajos lenne meghatározni, miután az 1848-ik év elötti időszakból nem birunk teljes hitelt érdemlő adatokkal; 1850-ik óta a magyar korona tartományaiban az illető lelkészek által az anyakönyvi kivonatok ugyanazon rovatokkal biró kimutatásokban és ugyanazon pontossággal és lelkiismeretességgel állíttatnak egybe mint a többi örökös tartományokban, nincs tehát ok azoknak teljes hitelességén legkevesebbet is kétkedni, és ha az azokban foglalt számadatok absolut hitelességgel nem birnának is, mindenesetre viszonylagos becsük arányítva a többi tartományokban talált hasonszámadatokhoz, minden kétségen kivül van.

Különös örömünkre szolgálhat, hogy a mit előbb csak sejtelemképen vitattunk, azt most támaszkodva pártszínezeteket nem ismerő számadatok megczáfolhatlan tanúságára, teljes biztossággal állíthatjuk, hogy a m a g y a r k o r o n a a l a t t i t a r t o m á n y o k a n é p e s e d é s i m o z g a l m a k és a népélet fejlődése l e g f ő b b m o z z a n t a i r a nézve jó-

valépebb és egészségesebb viszonyoknak örvendenek mint a birodalom bármely tartománya, és hogy jelesen csak a magyar birodalmi kedvezőbb viszonyoknak köszönhető, hogy az összes monarchiának ebbéli viszonyai még sötétebb szinben nem tünnek fel, az egyes ausztriai tartományokban itt ott kiválólag mutatkozó kedvezőtlen tünemények, a magyar tartományok kedvező mozzanatai által nem keveset mérsékeltetvén.

A magyar birodalomnak a népesületi viszonyokra e jótékony bofolyása még a szóban levő évtized alatt is, daczára az itt is érezhető mostohább alakulásoknak, mindenütt tapasztalható, mit számadatilag kimutatni e sorok feladata, melyek egyedül hivatalos adatokra fektetve, ugyanazon mérvvel mérendik a magyar és a többi tartományoknak népviszonyait.

Hogy a magyar birodalom népesedési viszonyai még az utolsó időben is szemközt a többi örökös tartományokkal irigylésre méltó fejleményt tanusítanak, kétségkivül e tartományok és népeinek belterjes erejében, főleg pedig a mostoha befolyások által sem oly könnyen megrászkódtatható mezőgazdasági jellegében, és különös szivósságában keresendő, ugyanazon sorsú tartományok közt mindenkor abban mutatkozván nagyobb ruganyosság, melynek productivitása az anyaföldben gyökeredzvén, a külcsapások hatásai alatt nem szenved annyit, mint a leginkább müiparra vagy kereskedésre utalt országok.

A hivatalos táblázatok, melyek az ausztriai birodalom népesedési mozgalmait 1855-57-ig feltüntetik, nem régen, t. i. az 1861-ki év derekán kerültek napvilágra, míg az 1852-54-ig terjedő korszakra vonatkozó adatok még 1859-ik évben tétettek közzé, az 1858- 60-ik évi adatok a hivatalos tabellákban még nincsenek kimutatva, de az 1858-ki évről szóllókat báró Czörnig már harmadik kiadásban megjelent kézikönyvecskéjében *) hivatalos összeállitások alapján közli, ugy, hogy 8 évből hiteles és pedig lehető részletes adatok birtokában vagyunk.

*) Czíme e kis kézikönyvének: „Statistiches Handbüchlein für die oester. Monarchie, herausg. von der k. k. Direction der administrativen Statistik. I. Jahrg. 3. Aufl. Bécs 1861."

Nyolcz év mindenesetre elég terjedelmes időszak, hogy népesedési tanulmányok némikép biztos alapjául szolgálhat, főleg miután a felvételekkel megbízott közlegek, t. i. az illető lelkészek évről évre nagyobb járatosságot és tapintatos eljárást tanusítanak ezen reájok bízott statistikai miveletben, mi kivált a magyar-és erdélyországi, 1853 ólta pedig a horvát és szlavon lelkészek részéről is kedvesen tapasztalható.

A születési, halandósági és esketési arány kitudására az általános népszám szolgál mérvül, erre a hivatalos közleményekben az 1850-ki összeirás nyomán számvetésképen kipuhatolt létszám és az ahoz a születéseknek a halálesetek túlszárnyalásából évről évre mutatkozott feleslegnek hozzáadott évi növedék vétetett sinormértékül, mit a magyar birodalomra nézve is minden habozás nélkül annál is inkább elfogadhatunk, mivel ha az ily módon megállapitott általános népszám nem felelne is meg a valóságos népesség létszámának, ez által a magyar birodalomnak a többi örökös tartományaihozi aránya legkisebb változást sem szenved, ugyanazon egy mérv használtatván itt és ott is, és igy megmaradván az eredményezett viszonylatoknak legalább is relativ haszonvehetősége. De különben is a bécsi statistikai hivatal által követett ezen számmütétel annál készségesebben elfogadható, minthogy az ily uton 1857-re kitudott népszám felette keveset tér el az ugyanez évre, a meginditott népszámlálás utján, nyert adatoktól, és ha mindjárt az 1857-ki népszámlálást nem is tartjuk minden birálaton felülinek, mint ezt más alkalommal tüzetesen kimutatni iparkodtam, még is más erre szolgáló vezérfonal hiányából kénytelenek vagyunk a magyar tartományok népviszonyait a mondott hivatalos összeirásnál talált mérték szerint megitélni. —

A magyar birodalom, mely alatt természetesen a szoros értelemben vett Magyarország, Horvát, Szlavon és Erdélyországon kivül a katonai őrvidék is értetik, az 1850/1-ki összeirási eredményhez az évenkénti népnövekvés hozzátudtával az egyes esztendőkben a következő népességgel birt, mely népszámot az alább közlendő viszonylásoknál alapúl használunk:

1852-ben 13.334,416 lélekkel
1853 „ 13.511,997 „
1854 „ 13.581,597 „
1855 „ 13.468,398 „ (a cholera folytán)
1856 „ 13.581,922 „
1857 „ 13.764,316 „

Az 1857-ki összeirás szerint 13.768,513 lélek találtatott*); tehát oly csekély e két tétel közt a különbség, hogy ezen adategyezés a fenebbi fölvetés helyessége mellett szól. Ugyan ily fölvetés szerint a nevezett magyar birodalomnak:

1858-ban* 13.943,700 és
1859 „ 14.003,675 fönyi népessége volt.

Mielőtt a népesedési mozgalmaknak egyes tényezőit közelebb fontolóra vennők, csak általán ki kell mutatnunk, hogy fennebbi állitásunk, miszerint az egész ausztriai birodalomban a népesedési viszonyok az utolsó évtized alatt kedvezötlenebb szinben tünnek fel, csakugyan alapos és öszinte számadatokkon alapúló. Ez pedig a következő rövid táblázatból szembeszökőleg tünik ki, az egész monárchiában t. i. beleértve a magyar korona alatti tartományokat is:

Az évszám:	Egy esketés	Egy születés	Egy halálozás
	jő lélekre		
1852.	106	23	32
1853.	112	25	29
1854.	135	26	27
1855.	137	27	22
1856.	107	25	31
1857.	113	25	34
1858.	116	25	32

*) Az 1857-ik évi népszámláláskor talált 13,768,513 főnyi népességnek a magyar birodalom egyes tartományai és vidékeire való felosztását illetőleg a czikk végén előforduló függelékre utalunk.

I. AZ ESKETÉSEK.

Az évi esketések 1851 után egész bezárólag 1855-ig folyton csökkennek úgy az ausztriai összes birodalomban, mint különösen a magyar birodalomban, mely csökkenés a cholera járvány okozta pusztitásoknál fogva emlékezetes 1855-ki évben tetőpontját érte el. Ezen év után az esketések száma valamivel emelkedik ugyan, de a reákövetkező két évben újra hanyatlik, úgy hogy, kivéve az egy 1856-ki esztendőt, melyben a növekvés igen természetes következménye az előzött évben dúlt cholera csapásainak, az egész 8 évi időkörben tartós és pedig szembetünő apadás felé irányulat észlelhető.

Mily arányban gyérült meg az évi esketések általános száma mind a magyar,mind az összes osztrák birodalomban, a következö rövid kimutatásból tetszik ki, melyre csak azt jegyezzük meg, hogy az összes birodalomnál az 1854 évig bezárólag a zürichi békekötés folytán elveszett lombárdiai részek is benfoglalvák, mig az utóbbi négy évi adatokban az elesett lombardiai adatok nincsenek benfoglalva. Előfordult t. i. évi esketés:

Évek:	Az összes birodal.	Az előzött évhez képest:	A magyar birodal.	Az előzött évhez képest:
1852-ben	339,789	6,9 % fogyat.	157,408	5,0 % növek.
1853- „	306,644	10,3 „ „	126,006	20, „ fogyat.
1854- „	279,202	8,9 „ „	117,541	6,7 „ „
1855- „	245,389	4,9 „ „	113,292	3,6 „ „
1856- „	314,451	8,1 „ növek.	146,496	29,3 „ növek.
1857- „	301,524	4,1 „ fogyat.	133,986	8,5 „ fogyat.
1858- „	298,612	0,9 „ „	125,625	6,2 „ „

*) Megjegyzendő, hogy a hivatalos kimutatásokban újabb időkben nem a közigazgatási, hanem a közönséges naptári év vétetik alapúl, és az itt valamint utóbb előforduló időszakban 1855-ig bezárólag a közigazgatási, innen kezdve pedig mindenütt a solaris év értendő a hivatalos tabellákban, azért az 1855-ki közigazgatási évhez még a két hónapnak t. i. november és december hónak adatai külön össze vannak állítva, mit azonban annál inkább elhagyhatónak véltem, mert nem szándokom az ezen időkorban előfordúlt esketések, születések és halálozások általános létszámát, hanem inkább csak viszonylagos számarányát feltüntetni; a hol ezen időköznek általános számáról szólok, ott már e két hónapnak adatait is hozzáadtam.

Habár általános tapasztalás, hogy mivelt államokban a társadalmi igények mind inkább felfokozódván és az iparczikkek irányában a nyers termények és mindennapi szükségletekre kivánt anyagok aránytalanúl megdrágulván, a házassági frigyek is inkább gyérülnek, de oly országban, mely, mint Ausztria, nagyobbára östermeléssel foglalkodik, a házasulási hajlam csőkkenése a miveltség előhaladásából annál kevesbbé magyarázható ki, mennél nehezebb az élelmi czikkek megdrágulása és az esketések ritkulása közt a viszonylagos aránylatot mindenben feltalálhatni; ámbátor az ausztriai birodalomban is a kérdéses 8 év alatt a gabona ára épen azon esztendőben volt legmagasabb, melyben legkevesebb házasság kötetett, mert a monárchiában átlag:

Évek:	A buzának	A rozsnak	egy bécsi mérője
1851-ben	3 ft 38 kr	2 ft 47 kr	„ „ „
1852- „	3 „ 85 „	3 „ 11 „	„ „ „
1853- „	4 „ 55 „	3 „ 38 „	„ „ „
1854- „	5 „ 81 „	4 „ 36 „	„ „ „
1855- „	6 „ 4 „	4 „ 43 „	„ „ „
1856- „	5 „ 48 „	3 „ 62 „	„ „ „
1857- „	4 „ 43 „	2 „ 80 „	„ „ „
1858- „	4 „ 32 „	2 „ 62 „	„ „ „

volt, és már ezen rövid összeállitás is mindenesetre képes az élelmi szerek piaczi ára és a házasulások számváltozásai közti viszonosságot elég meggyőzőleg feltüntetni.

Bármi oka legyen az esketések ritkulásának, ez mindenesetre sajnos észlelet, minthogy avval karöltve jár egyrészt a törvényes ágyból születések kevesbülése, másrészt a házasságon kivüli magzatok és a holtan szülött gyermekek szaporodása.

Hogy a magyar korona tartományaiban daczára annak, hogy itt az esketések gyérülésében és gyarapodásában még nagyobb ugrások észlelhetők, mint az összes birodalomban, világos tanúságáúl annak, hogy itt a mostoha évek még inkább éreztetik csökkentő befolyásukat, mégis tekintve az esketések számát a népszámhoz való viszonylatuk szerint, jóval kedvezőbb arányok mutatkoznak mint az osztrák birodalom nem magyar tartományoiban, legjobban úgy szökik szembe, ha kimutatjuk, hogy minden egyes évben hány lélekre jött egy új

esketés egyfelől a magyar birodalomban, másfelől az összes osztrák birodalomban és a monarchia nem magyar tartományaiban. Egy esketés t. i. átméröleg jő:

Évek:	A magyar birodalomban	Az összes birodalomban	A birodalom nem magyar részében
1852-ben	85 lélekre	106 lélekre	124 lélekre
1853- „	107 „	112 „	127 „
1854- „	115 „	135 „	127 „
1855- „	119 „	137 „	152 „
1856- „	93 „	107 „	119 „
1857- „	103 „	113 „	122 „
1858- „	111 „	116 „	119 „

Kétséget nem szenved azonban, hogy a magyar birodalom kedvezőbb házasulási arányaira leginkább egy tartomány különös befolyással van t. i. a katonai őrvidék, melynek szervezése t. i. az ott létező ház-közösségi intézmény nem csekély mértékben növeli, vagy legalább hatalmasan előmozditja a házasodási ösztönt, ugyanazon ok Horvát- és Szlavonországban is az évi esketések számát nem kis mérvben öregbitvén; mig a temesi bánságot képző megyékben, nem különben Bács- Bodrog megyében a föld ritka termékenysége és az ottani nép vagyonossága gyakoribb egybekeléseknek természetes tényezöi. Ha a magyar birodalmat egyes alkatrészei szerint elemezzük s jelesen a temesi bánságot külön vesszük szemügyre, a mint a szóban levő időszak alatt külön területként vétetett, akkor:

	Évek:					
	1852	1853	1854	1855	1856	1857
Magyarországban (akkori értelemben véve)	90	117	131	131	102	113
Temesi bánság volt területén	71	85	84	100	83	94
Horvát-Szlavonországban	71	79	111	106	67	76
Erdélyhonban	109	131	136	128	119	125
Katonai Őrvidéken	55	67	68	78	54	62

lélekre jutott egy új házassági frigykötés. Valamint ezen, úgy a többi népesületi viszonyoknál is soha sem szabad szem elől tévesztenünk azt, hogy a katonai örvidéknek mindenképen eltérő népesületi mozzanatai tetemes módositó befolyást vesznek.

Az esketéseknél főfontosságú az életkor, és azon állapot, melyben az új frigy létre jön; t. i. vajjon a házasság nőtelen és hajadon vagy már özvegységre jutott személyek közt kötetett-e, mindegyik mozzanatból az uj szövetség tartama, s termékenységére, a jövő magzatok nemére, életrevalóságára stb. vonhatunk következtetéseket, kivált a kor, melyben ezen a törvény szentesitette testi közösülésre irányzott társaság létre jön, nagy jelentőséggel bir.

A koraí ugy, mint az elkésett házasságok egyaránt az állam és a társadalom érdekein kivül esnek, amazok a házas együttlétnek tartamát rövidítvén, és gyakran az e fontos lépésre megkivánt érett megfontolás hiányánál fogva magát a házi boldogságot is koczkáztatván: emezek a gyermek nevelését lehetlenítvén, nem ritkán magát a nemzést is kérdésbe tevén. — Mindenesetre azonban, hol a fiatalabb kor nagy mérvben képviselve van, ugy a vőlegények mint a menyasszonyok soraiban, ott könnyebb az önálló keresetre való jutás, könnyebb a család fentartása, és igy rendszerint a fiatal korbani esketések nagy száma épebb közgazdászati viszonyokra mutat, hacsak patriarkalis intézmények, mint jelesen a házközösség a katonai őrvidéken, vagy ősi szokás, a mezei gazdászatnál szükségelt új munkaerőnek ez úton való megszerzése, vagy a törekvés az ujonczozástól megszabadulni, és egyéb okok ezen tüneményt másként nem magyarázzák.

A fiatalabb korú de testileg lelkileg elég érettséggel biró egyének közt létesült törvényes összekeléseknek számaránya ennélfogva felette fontos, mert abból megitélhetni a propagativ erö hatályát, mi a népnöveknésnek egyik főjelentőségű tényezője.

Hogy a magyar birodalomban fiatalabb korúak közt aránnyleg jóval több házasság kötetik, mint a birodalom többi részeiben, a következő összeállításokból tünik ki, melyekben csak az 1854—1857 évi időközt vesszük fel, minthogy az e korszakot megelőző két évről Horvát- és Szlavonországból az erre vonatkozó adatok hiányzanak, a Czörnig kézi könyvecskéjéből kölcsönzött, 1858-ki kimutatásokban pedig e viszony egyátalán nincs figyelembe véve. — A két következő táblázatban legelől a vőlegények, azután a menyasszonyok vannak

életkor szerint kimutatva. Tehát az egyes években összekeltek közöl, különösen:

a) A völgények közt volt:

Évek:	egész 24 évig:		25—30 évig:		31—40 évig:	
	általán	százalék	általán	százalék	általán	százal.
1854-ben	53759	45,7	28593	24,3	19735	16,8
1855- „	48864	43,1	27757	24,5	20961	18,5
1856- „	75149	51,3	32852	22,4	22171	15,1
1857- „	66493	49,6	32011	23,9	20541	15,3
Évek:	41—50 évig:		51—60 éven:		60 éven fölül:	
	általán	százalék	általán	százalék	általán	százal.
1854-ben	9487	8,0	4537	3,9	1430	1,2
1855- „	9952	8,7	4836	3,9	1422	1,3
1856- „	10368	7,1	4561	3,1	1395	1,0
1857- „	9344	7,0	4207	3,2	1390	1,0

b) A menyasszonyok közt volt:

Évek:	egész 20 évig:		21—24 évig:		25—30 évig:	
	általán	százalék	általán	százalék	általán	százal.
1854-ben	50471	42,9	24017	20,6	19769	16,9
1855- „	45356	40,9	24764	21,9	20034	17,9
1856- „	64666	44,3	33231	22,9	23315	15,7
1857- „	54361	40,6	33496	25,0	22901	17,1
Évek:	31—40 évig:		41—50 évig:		50 éven felül:	
	általán	százalék	általán	százalék	általán	százal.
1854-ben	14153	12,0	6594	5,6	2537	2,1
1855- „	14263	12,6	6482	5,8	2393	2,1
1856- „	15819	10,8	6948	4,7	2517	1,7
1857- „	14383	10,7	6328	4,7	2517	1,7

Ezen két összeállításból kitetszik, hogy mily nagy szám arányban szerepelnek nálunk a 24 éven alóli vőlegények és a 20 évet még túl nem haladott menyasszonyok, az egy évben esketett összes vőlegények 42—51 százalékja a 24-ik évet túl nem szárnyalván, és az egy évben fejkötő alá kerülő összes hajadonoknak 40—44 perczentje 20 éven alól lévén; mily kedvezők azon arányok megint csak a közbirodalomnak jelesen pedig a monarchia nem magyar részeinek átlagos adataival való összevetés mutatja legvilágosabban, mire elég csupán csak a százalékos arányokat egybe vetni, a közlő ezeket egyenkint kiszámította és a következő táblázat azokat szembeszökőleg feltünteti.

Az esketett férfiak közt volt százalékokban:

A vőlegények életkora.	1854.			1855.			1856.			1857.		
	a magyar korona tartományaiban.	az összes birodalomban.	a birodalom nem magyar tartományaiban.	a magyar korona tartományaiban.	az összes birodalomban.	a birodalom nem magyar tartományiban.	a magyar korona tartományaiban.	az összes birodalomban.	a birodalom nem magyar tartományaiban.	a magyar korona tartományaiban.	az összes birodalomban.	a birodalom nem magyar tartományaiban.
egész 24 évig	45,7	35,2	27,6	43,	33,5	25,2	51,3	35,6	22,0	49,8	33,9	21,3
25—30 „	24,8	26,6	28,3	24,5	26,8	28.9	22,4	26,2	29,4	23,9	27,7	30,8
31—40 „	16,0	23,7	28,6	18,5	24,3	29,10	15,1	24,0	31,7	15,3	24,5	31,0
41—50 „	8,0	9,1	9,5	8,7	9,0	10,9	7,1	9,1	11.0	7,0	8,8	10,2
51—60 „	3,0	4,0	4,1	3,0	4,2	4,4	3,1	3,8	4,4	3,2	3,8	4,3
60 éven fölül.	1,2	1,4	1,4	1,3	1,3	1,4	1,0	1,3	1,5	1,0	1,3	1,4

Az eskeketett nök közt volt százalékokban:

a menyasszonyok életkora.	1854. a magyar korona tartományaiban.	1854. az összes birodalomban.	1854. a birodalom nem magyar tartományaiban.	1855. a magyar korona tartományaiban.	1855. zz összes birodalomban.	1855. a birodalom nem magyar tartományaiban.	1856. a magyar korona tartományaiban.	1856. az összes birodalomban.	1856. a birodalom nem magyar tartományaiban.	1857. a magyar korona tartományaiban.	1857. az összes birodalomban.	1857. a birodalom nem magyar tarfományaiban.
egész 20 évig	42,9	29,2	19,1	40,0	28,5	18,5	44,2	29,2	16,3	40,6	26,9	16,6
21—24 „	20,5	24,9	27,8	21,9	24,3	26,5	22,9	33,9	23,0	25,9	25,4	25,8
25—30 „	16,9	23,3	28,1	17,6	23,6	28,7	15,7	23,3	29,5	17,1	24,1	29,7
31—40 „	12,9	15,5	18,9	12,6	16,0	18,8	10,8	16,2	20,9	10,7	16,4	20,9
41—50 „	5,6	5,8	5,8	5,8	5,8	5,9	4,7	5,9	6,2	4,7	5,5	6,1
50 éven fölül.	2,1	1,8	1,8	2,1	2,1	1,9	1,7	1,8	1,7	1,7	1,7	1,5

Ezen táblázatból első pillanatra kitetszik, mily nagy különbség forog fenn a magyar korona országai s Ausztria többi tartományai közt, miután azokban átlag kétszer annyi férfi, és jóval több mint kétszer annyi nő már a 24. illetőleg 20-ik év előtt lép házasságra, mint a többi osztrák tartományokban, és ha mindjárt e túlnyomóság az által némileg mérstékeltetik, hogy a 25—30 éves férfiak és a 21—24 éves nőszemélyek közt a többi tartományok esketési lajstromai magasabb procentuatiót tanúsítanak mint a magyar birodaloméi, még is mind a két korosztály együttvéve jóval kedvezőbb arányt tüntet fel a magyartartománybeli eskettettek javára. Ha ily egybevetést teszünk a következő eredményekre jutunk; voltak t. i. az eskettettek közt:

	1854.		1855.		1856.		1857.	
	egész 30 éves: vőlegény	egész 24 éves: menyaszony	— 30 éves: vőleg.	— 24 év. meny.	— 31 éves: vőleg.	— 24 év. meny.	— 31 éves: vőleg.	— 2 év. meny.
A magyar korona tartományaiban	70,5 %	63,4 %	67,6	61,9	73,7	67,1	73,5	69,[illegible]
A közbirod. nem magyar részeiben	55,9 %	46,7 %	54,1	45,0	51,4	41,3	52,2	41,[illegible]
Tehát több a Magyar birodalomban	+ 14,6 %	+ 16,7 %	+ 13,5	+ 16,9	+ 22,3	+ 25,8	+ 21,3	+ 27,[illegible]

A magyar birodalomban ennél fogva minden 100 házasságra lépő férfi közt átméröleg 17—18-al több találtatik, kik még a 30 évi életkort át nem lépték, és 100 férhez menő nő közt 21—22-el több, kik még a 24-ki életkort át nem hágták, mint az osztrák birodalom többi részeiben, vagy is a magyar korona alatti tartományokban 100 hajadon közt 21—22-nek több valószinűsége van, hogy két tuczat évnek beforgása előtt fejkötő alá fog kerülni, mint a többi örökös tartományokban, mi a leányokkal megáldott magyar szüléknek nem csekély vigaszára lehet, és minden esetre egyik örvendetes oka a törvénytelen ágyuakra nézve nálunk tapasztalható, és

alantabb tüzetesen szóba kerülendő kedvezőbb arányviszonynak. *)

Tekintve a magyar birodalom egyes alkatrészeit a temesi bánság különterületét ezelött képzett vidékén, valamint a katonai végvidéken legszembötlőbb a fiatal házasulók aránya, így a magyar korona tartományait külön tekintve, és jelesen a szerb vajdaság neve alatt fenállott közigazgatási területet is külön számba véve, következő arány mutatkozik a 24 éven alóli vőlegényekre és a 20 éven alúli menyasszonyokra nézve:

	1854		1855		1856		1857	
	vőleg. százalék	menyasz. százal.	vőleg. százal.	menyasz. százal.	vőleg. százal.	menyasz. százal.	vőleg. százal.	meny. százal
A megcsonkitott Magyarorszb.	38,0	41,7	35,3	38,0	45,4	42,5	41,9	37,5
A volt temesi bánságban	66,4	60,3	63,1	57,4	64,4	58,9	62,1	52,9
Horvát Tótországban	35,0	32,5	36,2	35,5	56,9	47,6	55,8	45,9
Erdélyben	39,0	25,4	44,0	26,5	44,8	26,1	47,3	52,3
Katonai őrvidék	63,3	51,2	61,1	49,1	66,4	52,4	69,6	54,3

A volt temesi bánság külön területét tevő magyarországi megyékben tehát egy évben házasságra lépő 1000 férfi közt 624—664 még nem élte túl a 24-ik évi életkort, és 1000 férjhezmenö nő közt 529—603 még a huszadik évet nem haladta túl, tehát mintegy kétharmada az egybekelőknek még nem érte el a polgári teljeskorúságot; ugyanazon arány a katonai őrvidéken is állandóképen mutatkozik, hol a fenebb elősorolt négy év alatt 1000 vőlegény közt 610—696 24 éven

*) Az esketések viszonyai feltüntetésére mindenütt csak az 1854- 1857-ki négy évi időközt az oknál fogva vettük fel, mert a megelőzött két évről fenlévő hivatalos kimutatásokból Horvát-Tótország és így a magyar birodalomnak egyik kiegészitő része hiányzik, mit értekezésünk folytán e zentúl is követni fogunk. A hol pedig az 1852-ki és 1853-ik évi adatok fel vannak véve, ott Horvát-Tótország is bele van tudva, vagy azon körülmény, hogy a számból kimaradt, világosa nmeg van említve.

alól volt, és 1000 menyasszony közt 492—543 még nem élte át a huszadik évet; — de daczára annak, hogy a magyar birodalomban rendszerint fiatalabb korban kötik a házassági szövetséget, itt is elég koros vőlegénnyel és menyaszonnyal találkozunk: mi a következő összeállításból tetszik ki. Volt t. i.

	1854 évben				1855 évben			
	A legfiatalabb vőlegény	a legkorosabb vőlegény	a legfiatalabb menyasszony	a legkorosabb menyasszony	a legfiatalabb vőlegény	a legkorosabb vőlegény	a legfiatalabb menyasszony	a legkorosabb menyasszony
Magyarországban	16 éves	84 éves	14 éves	77 éves	16 éves	89 éves	14 éves	76 éves
Bánságban	15 „	82 „	14 „	72 „	15 „	85 „	13 „	71 „
Horváttótorsz.	15 „	77 „	13 „	74 „	15 „	96 „	15 „	70 „
Erdélyben	16 „	75 „	14 „	77 „	16 „	80 „	14 „	76 „
Kat. őrvidék	16 „	73	14 „	77 „	15 „	75 „	14 „	65 „

	1856 évben				1857 évben			
	A legfiatalabb vőlegény	a legkorosabb vőlegény	a legfiatalabb menyasszony	a legkorosabb menyasszony	a legfiatalabb vőlegény	a legkorosabb vőlegény	a legfiatalabb menyasszony	a legkotosabb menyasszony
Magyarországban	16 éves	83 éves	14 éves	70 éves	15 éves	83 éves	13 éves	75 éves
Bánságban	15 „	72 „	14 „	68 „	16 „	75 „	14 „	70 „
Horváttótorsz..	15 „	96 „	14 „	65 „	16 „	95 „	14 „	70 „
Erdélyben	16 „	70 „	14 „	66 „	15 „	86 „	14 „	70 „
Kat. őrvidék	16 „	73 „	14 „	71 „	15 „	73 „	14 „	74 „

Ebből tehát nyilvánvaló, hogy a szorosabban vett Magyarországban már 15 éves vőlegényekkel és 13 éves meny-

asszonyokkal is találkozunk mig másfelől még egy 89 éves nő is házastársra akadt, s a 80 évet meghaladt férfiak sem vonakodnak a házasság igájába lépni, sőt 1852-ben hazánkban még egy 100 éves aggastyán is házasságra kelt.

Az életkornál különben ezen, mindig csak kivételes, túlkorai és elkésett házaságoknál, jóval fontosabb a korkülönbség, mely a házasulandók közt fenforog: a magas korú férfi és igen fiatal nő közti egybekelés mindenesetre abnormitás, de még nagyobb abnormitás az igen fiatal koru férfi és nagyon előhaladt korú nő közti egyesülés, itt is ott is a házasság az emberi méltósághoz mért magasabb czéljai alig érethetvén el; — mig az egyenlő korban főleg az erőfejlődés stadiumában kötött házasságnál a nemzési tehetség hatályosabban működvén, épebb és életrevalóbb ivadékokra való biztosabb kilátás nyilik, mig továbbá az erőhanyatlás szakában ugyan de legalább egyenlő korúak közti házasság sem tartható annyira visszatetszőnek, minthogy az esetben a házas élet inkább csak a kölcsönös gyámolításra, és rendezettebb háztartásra, mintsem gyermeknemzés és nevelésre látszik irányozva lenni.

A magyar birodalomban a házasságok legnagyobb részt egyenlő, vagy egymástól csak keveset eltérő korúak közt kötetnek, minek megmutatására a négyévi adatokat elemezve itt akkép közöljük, hogy minden egyes táblázatból első pillanatra kitetszik, miszerint a kor közti arány jóformán akként növekszik, a mint a házasságra kelöknek életkora emelkedik; hogy e négy táblázat annál szembeszökőbb legyen, minden egyes tételt százalékokban számítottunk ki, miáltal főleg, miután az aránynövekvés vastagabb számokkal van nyomtatva, e viszony még inkább szembetünővé válik, úgy, hogy a szélsőségek is könnyebben felötlenek.

A házasulandók közti különbség tehát a következő négy táblázatból vehető ki:

1854-ben.

Esk e t t e t t e k n ő k k e l							
férfiak	20 éven alóli korban.	20—24 éves életkorban.	24—30 éves életkorban.	30—40 éves életkorban.	40—50 éves életkorban.	50 éven fölül.	Összesen.
24 éven alóli korban.	34.367 63,9	11.761 21,9	4907 9,1	1.989 3,7	553 1,9	182 0,3	53.759
24-30 éves életkorban.	11.363 39,8	7.226 25,3	7.678 26,8	1.878 6,5	383 1,4	65 0,2	28.593
30—40 „ „	3.999 20,2	3.923 20,9	5.004 25,4	5.909 30,0	816 4,0	84 0,4	19.785
40—50 „ „	554 5,8	897 9,4	1.695 17,9	3.150 33,2	2.907 30,7	284 3,0	9.487
50—60 „ „	127 2,8	181 4,0	416 9,2	1.078 23,7	1.587 35,0	1.148 25,3	4.537
60 éven fölül.	61 4,3	29 2,0	69 4,8	149 10,4	348 24,4	774 54,1	1.430
összesen :	50.471	24.017	19.769	14.153	6.594	2.587	117.541

1 8 5 5-ben.

E s k e t t e t t e k n ő k k e l							
f é r f i a k	20 éven alóli korban.	20—24 éves életkorban.	24—30 éves életkorban.	30—40 éves életkorban.	40—50 éves életkorban.	50 éven fölül.	Összesen.
24 éven alóli korban	29.461 60,3	11.956 24,5	4.825 10,0	1.945 4,0	542 1,1	185 0,4	48.864
24—30 éves életkorban.	10.757 38,7	7.207 26,0	7.472 26,9	1.845 6,6	394 1,5	82 0,3	27.757
30—40 „ „	4.368 20,8	4.348 20,7	5.357 25,5	5.970 28,5	820 4.0	98 0,4	20.961
40—50 „ „	625 6,3	1.028 10,3	1.864 18,7	3.351 33,7	2.774 27,8	310 3,1	9.952
50—60 „ „	117 2,7	184 4,2	452 10,4	971 22,4	1.570 36,2	1042 24,1	4.336
60 éven fölül.	28 2,0	41 2,9	64 4,5	181 12,8	382 26,9	726 51,0	1.422
Összesen :	45.356	24.764	20.084	14.268	6.462	2.393	113.292

1856-ban.

f é r f i a k.	Esketettek nőkkel: 20 éven alóli korban.	20—24 éves életkorban.	24—30 éves életkorban.	30—40 éves életkorban.	40—50 éves életkorban.	50 éven fölül.	Összesen.
24 éven alóli korban.	47.172 62,8	18.866 25,1	6.208 8,2	2.141 2,8	579 0,8	183 0,2	75.149
24—30 éves életkorban.	12.417 27,8	8.762 26,7	9.034 27,5	2.137 6,5	399 1,2	103 0,3	32.852
30—40 „ „	4.292 19,3	4.456 20,1	5.656 25,5	6.818 30,8	859 3,9	90 0,4	22.171
40—50 „ „	630 6,1	924 8,9	1 918 18,5	3.504 33,8	3.074 29,6	318 3,1	10.368
50—60 „ „	124 2,7	192 4,2	436 9,6	1.040 22,8	1.660 36,4	1.109 24,3	4.561
60 éven fölül.	31 2,2	31 2,2	63 4,6	179 12,9	377 27,0	714 51,[illegible]	1.395
Összesen :	64.666	33.231	23.315	15.819	6.948	2.517	146.496

1857-ben.

Esketettek nőkkel							
férfiak	20 éven alóli korban.	20—24 éves életkorban.	24—30 éves életborban.	30—40 éves életkorban.	40—50 vécs életkorban.	50 éven fölül.	Összesen.
24 éven alóli korban.	39.108 58,8	18.486 27,8	6.245 9,4	1.991 3,0	484 0,7	179 0,3	66.493
24—30 éves életkorban.	11.077 34,6	9.840 29,2	9.169 28,6	1.990 6,2	357 1,1	78 0,2	32.011
30—40 „ „	3.551 17,3	4.581 22,3	5.819 25,9	6.157 30,0	830 4,0	103 0,5	20.541
40—50 „ „	502 5,3	886 9,5	1.702 18,2	3.157 33,8	2.813 30,1	284 3,1	9.344
50—60 „ „	98 2,3	171 4,0	396 9,4	918 21,9	1.495 35,5	1.129 26,9	4.207
60 éven fölül.	25 1,9	32 2,3	70 5,0	170 12,2	349 25,1	744 53,5	1.390
Összesen :	54.361	33.496	22.901	14.388	6.328	2.517	133.986

Ezen kimutatások szerint mind a négy évben csaknem ugyanazon egy arányviszony meglepő állandósággal mutatkozik, és minden egyes évben egyenlőképen a hason korúakra mindig a legnagyobb procentuatio esik, úgy hogy a korosztályok egyenlősége egyik főjellemzője a magyar birodalmi egybekeléseknek, mi, mint már mondatott, igen örvendetes társadalmi tünemény.

Igy mind a négy évben a 24 éven alól nősült férfiak 84—87 százaléka, vagy is több mint $^4/_5$-öd része hason vagy fiatalabb korú nőszemélyekkel szövetkezett; a 24—30 éves életkorban állott vőlegényeknél tapasztalni, hogy ezek egyenlő erős arányban a 20 éven alóli a 24 és 30 éven alóli nők közöl szemelték ki magoknak élettársukat, 1854-ben azoknak 39,8 %-ja husz évnél fiatalabb, 25,3 %-ja 24 évnél és 26,8 %-ja 30 évnél fiatalabb hölgyet választván hitvetsül; ugyanezen arányzat mind a négy éven át kevés változással található, úgy hogy jóval több mint $^3/_4$-ed része a tetterő teljében házasulandóknak fiatalabb, vagy csak velök egy korban levő személyekkel köti a házassági frigyet; a 30 és 40 év közti férfiak szintén jobbára ugyanazon korból való nőket kerestek fel hitvestársul, mind a négy évben egyenlőképen 20 perczentben e korosztályra esvén, noha ezeknek a fiatalabb vér sem tetszik vissza, mind a négy év tanusága szerint husz husz percent a 20 és 24 évnél fiatalabbak közöl választván feleségüket. Tehát nálunk két ötöde e korban házasulóknak korukon alól álló, és csaknem egyharmadrészük koruknak azon egyszínvonalán álló személyekkel szokott szövetkezni. A 40—50 éves férfiak közöl mind a négy éven át csodás egyenlőséggel épen 33 % vagy épen egy harmad rész a 30—40 éves nőkre vetették szemüket, mig a saját korukból valókra szintén csaknem egyformán 30 % vetemődött, tehát itt is meg van a helyes arány, többnyire 10 évi korkülőnbség forogván fen a nő javára, mi a köz tapasztalás szerint lehető leghelyesebb arány. Az 50—60 éves férfiak szintén jobbára legalább 10 évvel fiatalabb pályatársat keresnek, 35—36 százaléka az e korban eskettetteknek a 40—50 éves nők közöl szedvén ki magoknak jobbfelüket, azonban sok esetben ezek már az 50 éven felüliekkel is beérik, a négy évben átlag 25 %

vagy egy negyed részük a félszázadot túlélt nökböl szedvén ki nejöket; végre a 60 éven fölüli férfiak, kikben a házas élet iránt még nem halt ki a kivánt fogékonyság, már határozott elöszeretettel viseltetnek a tisztességes kor iránt, mind a négy évben 51—54 % vagy is több mint fele része ezen rokkant házassági jelölteknek az 50 et meghaladottak közt keresvén öregségük támaszát és apolóját.

A magyar birodalomban is vannak a 60 évet túlélt férfiak közt olyanok, kik 20 éven alóli menyecskékkel keltek házasságra, és pedig aránylag jóval többen, mint azon fiatal férfiak, kik elaggott nöket vettek el. Mig a négy éven át a 60 évnél idösb férfiak 2—4 %-ja 20-nál fiatalabb korú feleséget vett, addig a 24 éven alóli férfiaknak csak 0,1—0,4 százaléka vett el 50 éven fölül álló nöt; vagy is világosabban, mig 1000 hatvan éves aggastyán közül 20—40 a 20-ik évet még el nem ért leányok közöl szemelt ki magának hitvest, addig 1000 fiatal legény közöl csak 1—4 választott magának öreg feleséget.

Ugyanazt a legközelebb következö korosztályokra nézve is tapasztalhatjuk, miröl könnyen meggyöződhetünk, ha a fennebbi 4 táblázatot egy keveset combinálgatjuk. Mind ezekböl világosan kitünik, hogy az *esketéseknél a hitves társak korkülönbségére nézve magyar birodalmunkban igen kedvező viszonyok léteznek*, mi az életkamatbiztositás, jelesen az özvegy- és gyermek biztositás szempontjából figyelem re méltó körülmény, nem is emlitve, hogy ezen kedvezö tünemények még egyéb. tekintetben, névszerint a gyermeknemzésre és nevelésre nézve is, felette jótékony kihatása van.

Nem kevesbbé fontos azon állapot, melyben a házasság kötetik; kivánatos, hogy mennél több elsö izben kötött u. n. protogamházasság létesüljön, mert mennél nagyobb arányban fordulnak elö protogamházasságok szemközt a másod vagy ismételt izben kötött u. n. palingam házasságokkal, annál inkább lehet a házas együttlét hosszabb tartamára, vagy is a házasági frigynek átlagos nagyobb idejére következtetni, mi mindenesetre úgy magán mint közérdekeknél fogva igen óhajtandó, mert mennél hosszabbra nyulik a házasszövetség kö-

teléke, annál biztosabban lehet a gyermekeket nemcsak nevelni hanem állandólag ellátni is s tökéletesen emancipalni, az árvak nem esnek mások terhére, és a patriarkális hajlam is inkább fejlesztetik és fentartatik.

A palingam házasságok magasabb aránya azonban nem, épen feltétlenül kedvezőtlen viszony, hanem gyakran természetes következménye általában a magas házasulási aránynak, jelesen pedig szükséges kifolyása a fiatal korúak közti házasságok magasabb arányának. Mert a hol egyáltalán sokan lépnek házasságra, ott természetesen a megholtak között is aránylag több házas fél fog előfordulni, és ennél fogva ott az özvegységre jutott felek egy ismételt házasságra fognak kelni annál is inkább ott, hol egyáltalán a házasságok rendszerint fiatalabb korban szoktak kötetni, mert ott az életben maradt fi- és nőözvegy sokkal kapósabb lesz, mint a hol a házasság rendesen hajlott korban szokott kötetni, és így az özvegységre jutó férfi és asszony már rendesen oly korban van, hogy az előbbinek nem igen kerekedik kedve ujra házasságilag szövetkezni, és az utóbbinak nem igen akad, ki ujra elvenné. — És miután a fennebbi kimutatások szerint a magyar birodalomban egyáltalán magasabb házasulási arány van, mint a többi örökös tartományokban, különösen pedig miután nálunk az eskötéseknél a fiatal kor csaknem 20 %-al erősebben van képviselve, mint a többi ausztriai tartományokban: igen természetes, hogy itt a palingam vagy özvegy állapotban ismételve kötött házasságok számaránya is nagyobb mint a birodalom nem magyar részeiben, a nélkül, hogy ez mostoha tüneménynek volna mondható. Mert daczára ennek a magyar birodalomban a házasságok átlagos tartama nem sokkal rövidebb, sőt némely részeiben hosszabb mint az összesbirodalmat egyáltalán véve, mint ezt alantabb tüzetesen meg fogjuk mutatni.

Másrészt azonban a protogamházasságoknak magas aránya határozottan kedvező viszony, mert arra mutat, hogy sokan legalább első izben jutnak házasságra. Hogy a magyar birodalomban a protogam házasságok csekélyebb számarányban jelenkeznek, mint a közbirodalomban általán véve, az igen könnyen onnan magyarázható, hogy nálunk a nagyobb számú palingam házasságokhoz arányitva, természetesen kisebb

percentuatio a protogam házasságokra esik. Különben e tekintetben a következő viszony mutatkozik a szóban levő négy évi időszakban.

Az összes egy évi esketésekből jött:

	1854. proto-gam házasságra.	1854. palin-gam házasságra.	1855. proto-gam házasságra.	1855. palin-gam házasságra.	1856. proto-gam házasságra	1856. palin-gam házasságra	1857. proto-gam házasságra.	1857. palin-gam házasságra.
A magyar birodalomban.	72,[illegible]	27,[illegible]	70,[illegible]	29,[illegible]	75,8	24,2	77,9	22,1
Az osztrák nem magyar kor. tartományokban	83,[illegible]	16,[illegible]	78,[illegible]	21,[illegible]	80,[illegible]	19,[illegible]	88,[illegible]	16,[illegible]
A magyar birodalomban tehát volt.	— 11,[illegible]	+ 11,[illegible]	— 8,[illegible]	+ 8,[illegible]	— 14,[illegible]	+ 14,[illegible]	— 5,6	+ 5,[illegible]

Ebből kitetszik, hogy a magyar birodalomban e négy éven át aránylag 5—14 %-al kevesebb protogam és arány-

lag ugyanannyival több palingam házasság fordult elő mint a többi örökös tartományokban, és hogy a protogam egybekelések mind a magyar koronai mind a többi tartományokban azon mértékben növekedtek vagy apadtak a mint az általános számarány javult vagy roszabbúlt, és e tekintetben is a magyar birodalomban annyiból kedvezőbb viszonyok mutatkoznak, hogy itt mind a négy éven át folytonos és pedig egyenlő arányban növekvés észlelhető, mi arra mutat, hogy itt a mostohább külbefolyások kevesbbé tartóztatják vissza a házasulni készülőket e frigy kötésétől, mint a többi örökös tartományokban, mi a magyar birodalom mezőgazdászati természetén sarkallik; ily országban, mint már fennebb mondtuk, az önálló keresethez való jutás nem annyira lévén kitéve kormánybeli befolyásoknak mint az ipar és kereskedelmi üzletre kiválóképen utalt országokban.

A protogam és palingam házasságok általános számarányából azonban még nem világlik ki, hogy mily arányban azok első izben vagy ismételve kötött házasságok úgy a vőlegények mint a menyaszonyok részéről, az az hány oly esketés fordúl elő, mely úgy a férfi mint a nőre nézve első egybekelés, hány esetben vesz el özvegyférfi hajadon leányt, hány esetben megy özvegy asszony nőtelen legényhez és végre hány esetben mind a két fél már özvegységre jutott egyén. Természetesen, hogy oly esketés, melyyel nőtelen férfi hajadon leányyal adatik össze, a protogam házasságnak legtisztább nemét képezi, holott oly esketés, melynél már legalább az egyik fél özvegy állapotban levő személy, csak az egyik félre nézve protogam, a másikra nézve pedig palingam házasság természetével bír, végre az esketés, mind a két fél özvegyállapotban lévén, tiszta palingam házasságot szül. Az ausztriai felvételek ujabb időkben e tekintetben is oly részletesek, hogy mind ezen viszonyokat tökéletesen fel lehet deriteni, és jelesen a szóban levő négy évben a magyar birodalomban esketett:

év szám.	nőtelen férfi hajadon leánynyal.		özvegy férfi özvegy asszonynyal.		özvegy férfi hajadon leánynyal.		özvegy asszony nőtelen férfival.		Összesen.	
	általán	%	általán	%	általán	%	általán	%	általán	%
1854. Magyar koronai tartományokban.	73.496	62,5	21.040	17,9	16.923	14,4	6.082	5,2	117.541	100
Az össz. birodalomban.		68,8		10,9		14,5		5,8		
1855. Magyar koronai tartományokban.	67.554	59,7	21.453	18,9	18.125	16,1	6.160	5,3	113.292	100
az összbirodalomban.		63,2		13.6		16,6		6,6		
1856. Magyar koronai tartományokban.	98.067	67,0	22.616	15,4	18.619	12,7	7.194	4,9	146.496	100
Az összbirodalomban.		67,8		11,3		14,6		6,3		
1857. Magyar koronai tartományokban.	93.454	69,8	18.650	13,9	15.364	11,4	6.518	4,9	133.986	100
Az összbirodalomban.		71,5		9,5		13,0		6,0		

E kimutatásból kiderül, hogy az arányjutalék, mely az összes egy évi esketésekből a mind két fél részéről első ízben egybekelőkre esik, a magyar korona tartományaiban nem sokkal kisebb, mint az összbirodalomban és általán 60—70 % közt ingadoz, mig az özvegyek közti egybekelésekre nézve a magyarbirodalmi arány határozott túlnyomósággal bir a közbirodalmi felett, 4—7 %-el több esvén itt az özvegy állapotúak közti egybekelésekre, holott az egy részt öszvegy ál-

lapotban lévők másrészt első ízben házasságra lépők közti arányviszonylatra nézve a magyarbirodalmi számadatok csaknem tökéletesen összevágnak a közbirodalmiakkal.

E kimutatásból egyszersmind az is kiviláglik, hogy jóval több özvegyférfi lép ismételt házasságra, mint özvegynő, mi igen természetes, a férfi lévén az, ki maga keresi hitvestársát, mig a nő várni kénytelen, mig nem találkozik ki ötet hitvesül megválasztja; azért természetesen, ha a fönnebbi adatokat széttaglalva elemezzük, hogy micsoda arányban vannak protogam és palingam házasságok a fi- és nőnemnél külön külön, azt tapasztaljuk, hogy a protogam házasságokat illetőleg a nőnem, ellenben a palingam házasságokat tekintve a finem magasabb számaránnyal dicsekszik; így a négy éven át volt :

	Protogam házasság		Palingam házasság	
	a finemnél,	a nőnemnél.	a finemnél,	a nőnemnél
1 8 5 4.				
A magyar korona tartományaiban.	67,7%	76,9%	32,3%	23,1%
A közbirodalomban.	74,6 „	83,3 „	25,4 „	16,7 „
1 8 5 5.				
A magyar korona tartományaiban.	65,1 „	75,6 „	34,9 „	24,4 „
A közbirodalomban.	69,8 „	79,8 „	30,2 „	20,2 „
1 8 5 6.				
A magyar korona tartományaiban.	71,8%	80,0%	27,2%	20,3%
A közbirodalomban.	74,1 „	82.2 „	25,9 „	17,8 „
1 8 5 7,				
A magyar korona tartományaiban.	74,6%	81,2%	25,4%	18,8%
A közbirodalomban.	77,5 „	84,5 „	22,5 „	15,5 „

Ez összeállitás elég világos, ugy hogy a következtetéseket az olvasóra bizhatjuk, egyedül csak azon különbségre akarunk figyelmeztetni, mely a női palingam házasságokra nézve a magyar tartományok és a közbirodalom közt fenforog, azoknak a magyar birodalomban 3—7 %-al magasabb arány jutván, itt egész 7 %-ig emelkedő nagyobb valószinüség létezik, mint a közbirodalomban egyáltalán, hogy az özvegységre jutott nö ujra férjhez kerül, söt a többi nem magyar tartományok irányában ezen nagyobb valószinüség egész 12 és több perczentig emelkedik, mi megint természetes következése annak, hogy nálunk a nök korábban férjhez jutván, mint özvegyek is fiatalabb koruknál fogva még mindig kapósabbak. —

Különben a házasulási valószinüség a magyar birodadalomban a nönemnél tekintve az elsö izbeni egybekelést csekélyebb mint Ausztriában egyáltalán, mert még Ausztriában általán a három évi (1855—7) átlag szerint 1000 esketésre 738 nötelen férfi, és 822 hajadon leány, vagy is 100 elsö ízben esketett férfira 110 hajadon nö jö, nálunk 1000 esketésre 705 nötelen legény és 787 pártás nö és így 100 elsö ízben felcsapó legényre csak 107 elsö ízben konty alá kerülö ara jö, mely 3 száztóli különbség természetes megfejtését azon több mint 3, %-nyi különbségben leli, melyyel a magyar özvegyek inkább mint a többi tartományokban másod ízben férhez jutnak.

Tekintve a házassági kötelék tartamát, a magyar birodalom valamivel a monarchia többi tartományai mögött marad, mert itt nagyobb lévén a halandóság, és igy több házasfél is a halottak lajstromát népesitvén, aránylag több házassági szövetség is a halál által szét bontatik, de különben is a mindkét feletkezetü evangelikus lakók leginkább csak a magyar birodalomban találtatván, itt az elválások aránylagos száma is nagyobb mint a többi örökös tartományokban, mennyiben a katholikusoknál is több vagy kevesebb elválás elöfordul, azt csak akkor láthatnók át biztosan, ha a váló és köteléki perek számát itt is ott is ismernök, miért is itt újra ismételjük kérésünket, vajha egyháznagyaink a szentszék elött folyó ily perek és kelt itéletek számát pontosan beszol-

gáltatnák. Számadatilag a házasságok középtartama az 1856-ik és 1857-ki évben, miről az egész birodalomra vonatkozó teljes adatok vannak, az ausztriai tartományokban átméröleg következőleg mutatkozik:

	1856	1857	
Alsó ausztriában	23,3	23,0	év.
Felső ausztriában	24,8	24,4	„
Salzburgban	24,3	24,9	„
Steier herczegségben	22,3	21,9	„
Karantán „	23,2	24,0	„
Kraina „	23,3	22,4	„
Tirol grófságban	23,3	22,4	„
Cseh honban	23,1	23,3	„
Morvában	22,5	21,8	„
Sziléziában	20,8	20,6	„
Galicziában	17,7	18,8	„
Lomb. Velenczében	22,5	23,1	„
Magyarországban	21,1	21,2	„
Horvát-tótországban	14,7	17,8	„
Erdélyben	20,7	17,6	„
Katonai őrvidéken	19,1	18,5	„
a magyar birod. átlag	18,9	18,8	
a közbirodalomban átlag	20,5	20,8	

Tehát az össz. birodalomban átlag két évvel továbbra nyúlik a házasságok középtartama mint a magyar birodalomban; mi a nagyobb halandósági arányból magyarázható, mely fájdalom, a magyar koronai tartományokban, mint alantabb mutatni fogjuk, észlelhető.

Tekintve az esketések számát a különböző vallásfelekezetek szerint, azt találjuk, hogy az egyes vallásfelekezeteknél nem mutatkozik egyenlő növekvés vagy apadás, hanem hol magasabb hol csekélyebb arányban szaporodnak, mint az esketések egyáltalán; és csak a helvét hitvallásuaknál tapasztaljuk, hogy azoknál az évi esketések legalább a szóban forgó négy évben évről évre és pedig még akkor is folyton emelkednek, midőn a többi hitfeletkezetbelieknél fogyatkozás állott be, mi a következő összeállításból legvilágosabban kitetszik; volt a magyar birodalomban:

	Esketés: a általán.	Római katholikusoknál.	Görög egyesültéknél.	Görög nem egyesültéknél.	Ágostai hitv.	Helvét hitval.	Unitariusoknál.	Izraelitáknál.
1 8 5 4.	117.541	56.892	11.798	25.531	7.324	14.073	392	1.531
1 8 5 5.	113.292	56.274	11.114	22.541	6.917	14.461	403	1.582
Az előbbi évhez képest.	− 3,8 %	− 0,1 %	− 5,8 %	− 15,6 %	− 5,5	+ 2,7 %	+ 2,4	+ 3,3
1 8 5 6.	146.496	74.474	14.280	28.688	9.563	17.322	402	1.767
Az előbbi évhez képest.	+ 29,1 %	+ 32,3 %	+ 28,5 %	+ 27,2 %	+ 38,2	+ 19,	− 0,2	+ 11,7
1 8 5 7.	133.986	65,367	13.158	26.176	9.377	17.512	424	2.022
az előbbi évhez képest.	− 8,5 %	− 12,2 %	− 8,0	− 8,4	− 2,5	+ 1,1	+ 5,4	+ 14,4

Ebből kiviláglik, hogy az esketések az egyes hitfelekezeteknél hol erősebb hol gyöngébb arányban gyarapodnak vagy fogynak mint az eszketések általános száma, de a szóban levő időköz sokkal rövidebb sem hogy ezen hullámzásoknak törvényszerűségére legkevesbé is következtetést lehetne vonni. Jóval világosabban tünteti fel az egyes feletkezeteknél mutatkozó házasulási arányt az esketéseknek a hitsorsosoknak álta-

lános létszámához való viszonyitása; de ezt csak az 1857-ki évre vonatkozólag tehetjük, a midőn a népszámlálás biztosabban eredményezte az egyes felekezetbéliek számerejét; — és ahoz mérve a magyar birodalomban 1857-ben:

a rom. katholikusoknál	100,0	lélekre	jött	egy	esketés.
a görög s örmény kathol-nál	105,4	”	”	”	”
a görög nem egyesülteknél	93,5	”	”	”	”
az ágostai hitvallásuaknál	108,1	”	”	”	”
a helvét hitüeknél	104,3	”	”	”	”
az unitariusoknál	115,6	”	”	”	”
az izraelitáknál végre csak	204,1	”	”	”	”

A legmagasabb esketési arány tehát a görög nem egyesülteknél (nyilván a katonai örvidéknél fogva) majd a katolikusoknál, legkisebb a zsidóknál mutatkozik; vajjon a zsidó lakosságnál valósággal ily gyér esketési számviszony létezik-e vagy ezen körülméuy csak annak tulajdonitandó, hogy a zsidó vallásközségek lelkészei még nem viszik a megkivánt pontossággal a csak 1851 óta nálunk is rendeletileg behozott esketési lajstromokat, vagy legalább, hogy a lajstromok eredményeit nem oly pontosan közlik a közhatóságokkal, azt nehéz lenne meghatározni, miután a többi örökös tartományokban nem lelünk erre semmi támpontot, a hol t. i. minthogy a zsidó házasságok a törvényekben tételes gátot lelnek, épen csak 400 lélekre számittatik egy esketés. Nagyon valószinü azonban, hogy nálunk, hol a zsidó esketéseknek sem törvényes intézkedések, sem anyagi és társadalmi akadályok nem állnak utjokban, a fenidezettnél kedvezőbb arány létezik, és hogy csak a lelkészet hiányos szervezése mellett könnyen magyarázható hanyagság akár az esketések feljegyzésében akár az adatok közlésében oka a fennmondott kedvezőtlen esketési aránynak; mi mellett azon körülmény is látszik szólni, hogy a zsidóknál az utolsó időben az esketések száma évről évre még akkor is növekszik, midőn a többi felelkezeteknél fogyatkozás mutatkozik, nyilván azért, mert a kimutatások évről évre pontosabbakká lesznek. E tárgy fontosságánál fogva a magyar Izraelita egylet arra inditottnak érezhetné magát, hogy a befolyásosabb rabbik segélyével e mozzanatot kipuhatoltassa, és a magyar korona tartományaiban lakó izraeliták népesedési sta-

tistikájához szükséges adatok lelkiismeretes gyüjtését megindítaná, mi ugy saját hitsorsosa' mint a tudomány nem csekély javára s hasznára lenne.

A mi a vegyes házasságokat illeti ezek száma a magyar birodalomban a többi örökös tartományok felett nemcsak azon oknál fogva szembetünöleg emelkedik ki, mert az egyes hitfelekezetek egyáltalán a magyar birodalomban túlnyomóbb számmal lépnek fel, hanem leginkább azért is, mivel itt közjogi szempontból a polgárjogok telje minden törvényesen elfogadott vallás felekezettel már régtől fogva testvérileg meg volt osztva, és a magyar birodalom népe a különböző vallásokra nézve mindenkor nagyobb felvilágosodást és türelmet tanúsitott, miért is, a különféle feletkezetüek egybekelése ellen másutt fennforgó társadalmi akadályok és hitfelekezeti idegenkedések nálunk kevesbbé tapasztalhatók, és ennélfogva az összbirodalomban évenkint keletkező vegyes házasságok épen $^3/_4$-d része a magyar birodalomra esik, mi a következő hat évnek kimutatásából önkényt tünik ki, volt t. i. vegyes házasság:

1852-ben	az öszbirod.	3957,	a magy.	birod.	2842	v. i.	72,	%
1853-	„	„	3362,	„	„	„	2657	„	79, „
1854-	„	„	3733,	„	„	„	2664	„	72, „
1855-	„	„	4215,	„	„	„	3291	„	78, „
1856-	„	„	3862,	„	„	„	2933	„	76, „
1857-	„	„	3702,	„	„	„	2802	„	76, „
								átlag:	75. %

Még szembetünöbb e tekintetben az austriai birodalom magyar és nem magyar tartományai közti különbség, mert igy egybeállítva találjuk, hogy:

	1855.	1856.	1857.
a magy. koronai tartományokban minden	$34._4$	$50._3$	$48._3$ esket
a nem magy. tartom. ellenben csak minden	143	180	186 esket.

egy vegyes természetü jött.

A mi pedig a vegyes házasságoknak további elemezését illeti, hogy t. i. rendesen hány evangelikus vagy görög nem egyesült vőlegény vesz el kath. nőt, vagy hány protestáns v. görög n. e. nő megyen katholikus férjhez, ezt körülbelöl a következő, a szóban levő négy évre terjedő, tabellás kimutatásból vehetjük ki. Eskettetett a magyar birodalomban:

Évszám.	Katholikus.		Görög n. egyesült.		Evangelikus.	
	v ő l e g é n y.					
	Görög n. egyesült.	evangelikus.	Katholikus	evangelikus.	katholikus.	Görög n. egyesült.
	m e n y a s s z o n y n y a l.					
1 8 5 4.	184	939	179	32	976	14
1 8 5 5.	182	1,296	164	23	1,213	24
1 8 5 6.	141	1,059	217	13	1,207	10
1 8 5 7.	163	1,137	197	19	1,136	11

Ebből kitetszik, hogy a görög nem egyesültek és evangelikusok közt legkevesebb házasság jő létre, a görög nem egyesültek és katholikusok főleg a görög kathclikusok közt már jóval több, a katholikusok és protestánsok közt pedig aránylag legtöbb házasság köttetik; és itt jó formán egyenlő arány van a vőlegények és menyasszonyok közt, úgy hogy protestáns atyánkfiai nem panaszkodhatnak, hogy leányaikat több katholikus veszi el, mint evangelikusoknak katholikus nő jut; inkább az ellenkezőt lehetne állitani, miután a fennebbi négy évben összesen 4431 evangelikus nő ment kathol. férhez, mig 4552 evangelikus férfi katholikus nőt vett el; és ezen számegyenlőség magában véve elég világos tanusága az itt létező vallásossági türelemnek s a különböző felekezetek közti testvéreskedésnek.

Szokás végre az esketéseket még az idő szerint is megvizsgálni, melyben azok létre jönnek; de ezen körülmény csak alárendelt fontossággal bír, s itt méltán elmellőzhetjük annál is inkább, mivel erre az egyház intézkedéseinek érezhető befolyása lévén, az nem merőben természetszerű mozzanat. Igy a szentelt idő miatt, mely December és Január hó egy részére, nem különben Mártius és April hó egy részében a kath. esketéseket tiltja, e hónapokra rendesen legcsekélyebb,

ellenben Február és Januar hóra (farsang miatt), valamint nálunk különösen November hóra (a szüret utáni időre) a legnagyobb jutalék esik.

Különben e viszony, mely csak a születéseknek időszerinti elosztására nézve kiváló figyelmet érdemel, utóbb a születéseknél tüzetesen fog szóba vétetni.

II. A SZÜLETÉSEK.

Általán elismert dolog, hogy magában az évi születések nagy arányában jóllehet a nép propagativ erejét tanusítja, még nem rejlik valamely nép és országnak boldogsága; mert a nagy születési arány, ha nem jár karöltve kedvező halandósági aránnyal és a szülöttek nem életre valók, az életben meg nem maradnak, akkor ez csak tetemes tőkevesztesség, ugy az emberéletben, mint az első nevelésre fordított pénztőkékben. Kétségtelen tehát, hogy jóval kedvezőbb viszony valamely népre ha évenkint kevesebben születnek, de egyszersmind aránylag kevesebben meg is halnak és hogy ennél fogva a születési arány csak viszonyítva a halandósági aránnyal bír tulajdonképeni jelentőséggel. Mind a mellett a születési arány magában és egyáltalán véve is nem csekély érdekkel bír, főleg összehasonlítva a más államokban mutatkozó hasonló aránnyal, kivált pedig ha a születéseknél az élve és holtan szülöttek, a törvényes házasságból származottak és a törvénytelen ágyúak külön vétetnek figyelembe.

Az általános születési arányra nézve a magyar birodalom kedvezőbb viszonyokat tüntet fel, mint általában az ausztriai közbirodalom, és még kedvezőbbeket, mint külön a többi nem magyar örökös tartományok. Ez a következő összeállításból tünik ki.

Évszám.	A magyar birodalomban		Az ausztriai köz-birodalomban.		Az ausztriai nem magyar tartományokban.	
	az évi szülöttek általános száma.	esik egy ujszülött.	a szülöttek általános száma.	esik egy ujszülött.	a szülöttek általános száma.	esik egy ujszülött.
1 8 5 2.	621,213	21 lélekre.	1.498,303	24 lélekre,	877,090	26 lélekre.
1 8 5 3.	600,300	22 „	1.482,352	25 „	882,052	26 „
1 8 5 4.	541,872	25 „	1.392,738	26 „	850,866	27 „
1 8 5 5.	562,389	24 „	1.232,230 *)	27 „	669,841	30 „
1 8 5 6.	579,170	23 „	1.327,607	25 „	748,437	26 „
1 8 5 7.	632,749	21 „	1.458,642	23 „	825,893	24 „

***) Itt is 1855-től kezdve a zürichi békekötés folytán elveszett lombard részek a számból ki vannak hagyva, ellenben a magyar birodalom minden alkatrészeiből, tehát Horvátországból is az adatok benfoglalvák.**

Mily kedvező e viszony a magyar birodalomra nézve, az még világosabban kitünik, ha a születési arányszámot más europai államokban is vesszük tekintetbe, hol ritkán találtatik, hogy, mint nálunk a fennebbi 6 év átlaga szerint, ezen arány

igy állna mint 1: $22,_{4}$. Igy Wappäus közlései szerint a következő europai államokban 10 évi átlag nyomán ezen arányokat találjuk:

Szász királyságban	=	1: $24,_{8}$
Würtemberg	=	1: $24,_{9}$
Poroszhonban	=	1: $25,_{5}$
Bajorországban	=	1: $28,_{3}$
Németalföldön	=	1: $29,_{0}$
Angolhonban	=	1: $30,_{0}$
Norvégiában	=	1: $30,_{4}$
Dánhonban	=	1: $30,_{8}$
Hanoverában	=	1: $31,_{3}$
Svédhonban	=	1: $31,_{4}$
Belgiomban	=	1: $32,_{8}$
Franciaországban	=	1: $35,_{8}$

Egyik főjelentőségü társadalmi momentum a törvénytelen születések arányszáma. A házasságon kivüli magzatok számnövekvése, főleg ha az állandóan és évről évre emelkedő arányban mutatkozik, mélyen rejlő socialis bajokra mutat, mi magát borzasztóan az által boszúlja meg, hogy a társadalmat folytonos vésszel fenyegeti, mert nem csak hogy a törvénytelen ágyból való gyermekek közt az anyai ápolás hiányánál fogva roppant a halandóság, s közülök aránylag sokkal többen, mint a törvényes ágyúak közöl, holtan jönnek a világra, hanem a kik fenn is maradnak, mint nem az anyai őrszellem éber felügyelete alatt felserdült, hanem mint a hideg világban, melybe gyermek korukban kitaszítva hiába keresnek érettök melegen dobogó keblet, nevelés és szivképzés nélkül felnőtt egyének a társadalomhoz semmiféle vagy csak igen laza kötelékkel csatolt néposztályt képeznek, kik aztán keveset törődnek azon társadalom érdekeivel, mely bennök nem tudott maga iránt érdeket gerjeszteni.

A törvénytelen származásúak aránytalan nagy létszámában, főleg pedig annak folytonos növekvésében legszembetünőbben tükrödzik vissza a mostoha, súlyos idők sajnos befolyása, a törvényes egybekelések nehezülésével a természeti ösztönök mind inkább házasságon kivül keresvén kielégitést,

mi a családi élet és a házi boldogság nem kis felforgatásával jár és a társadalmi elemek erkölcsi romlásaira vezet.

Az ausztriai birodalomban e tekintetken lehető mostoha viszonyok észlelhetők ; a törvénytelen gyermekeknek már azelött is nagy arányszáma nemcsak nem csökkent, hanem az utolsó években még tetemesen növekedett. Maga az 1852—1854-ik évi hivatalos táblázatok rövid comentárja öszintén elismeri, hogy e triennium eredményei szokatlan sötét, bús színben jelenkeznek, és az 1855—57-ik évi táblázatokhoz csatolt rövid magyarázat csak annyit jegyez meg, hogy az ebbeli viszony az utóbbi három éven át nem csak nem javult, hanem még komorabb színben mutatkozik.

Igaz, a miveltség elterjedésének és haladásának egyik sajnos árnyoldala, hogy a törvénytelen magzatok száma folyton emelkedik; de hogy Austriában e mostoha viszony nem pusztán a miveltség emelkedésének kifolymánya, legvilágosabban azon körülmény tanúsitja, hogy a polgárisodás, a közvagyonosság, a finomabb élvek és fényüzés jóval magasabb fokán álló, valóságosan mívelt európai államokban összehasonlítlanul kedvezőbb viszonyok lelhetők. *) Igy a közbirodalomban az összes uj szülöttekből:

1852-ban	8,1 %
1853- „	8,2 „
1854- „	8,6 „
1855- „	8,2 „
1856- „	9,0 „
1857- „	11,5 „

A törvénytelen ágyuakra jött, holott

*) Mi ugy vélekedünk, hogy a valóságos mivelődés s a tulajdonképi míveltség (Cultur) emelkedése és elterjedése teljességgel nem jár karöltve a törvénytelen születések szaporodásával, sőt ellenkezőleg a törvénytelen származásúak nagy és növekedő arányszáma egyebek közt azt tanúsítja, hogy a valóságos miveltség helyett csak külső pallérozottság és úgynevezett civilisatio, melyet inkább országosultságnak mintsem polgárisodásnak kell neveznünk, — divatozik, mely a míveltség színével kérkedik, de gyakran annak ellenkezője.

Szerkesztő.

Poroszországban (1816—49-ki átlag szerint) 3,[illegible]
Németalföldön (1848—50-ki „ „ 4,[illegible]
Svédhonban (1836—40-ki „ „ 7,1
Franciaországban (1817—1848) 7,1
Belgiomban (1849—50) 8,6
percenttel szerepeltek. —

A magyar korona tartományaiban határozottan kedvezöbb viszony létezik, és habár a törvénytelen gyermekek számában itt is a legutóbbi idöben némi növekvés tapasztalható, mégis felette nagy különbség forog fenn a közbirodalom magyar és nem magyar részei közt, mi a következö összeállitásból kitetszik:

Évszám.	A magyar birodalomban: a törvénytelen ágyuak száma általán.	%	Az ausztriai közbirodalomban: általános szám.	%	A nem magyar tartományokban: általános szám.	%
1854-ben	20'240	3,[illegible]	119,410	8,[illegible]	99,170	11,[illegible]
1855-ben	21,090	3,[illegible]	100.600	8,[illegible]	79,516	11,[illegible]
1856-ban	24,180	4,[illegible]	118,962	9,[illegible]	94,782	12,[illegible]
1857-ben	33,799	5,[illegible]	151.995	11,[illegible]	118,196	14,[illegible]

A különbség ennél fogva a magyar tartományok javára 8—9%-li azaz 100 ujszülött közt nálunk 8—9-el kevesebb törvénytelen ágyból való van mint a többi örökös tartományokban vagy világosabban :

	1854.	1855.	1856.	1857.	
A magyar birodalomban csak minden	$26,_{0}$	$26,_{0}$	$22,_{8}$	$17,_{7}$	törvényes szülöttre
A nem magyar tartományokban ellenben már minden	$7,_{6}$	$7,_{4}$	$6,_{9}$	$6,_{0}$	„ „

jött egy törvénytelen származású, — söt e tekintetben a többi örökös tartományok közt különösen az alpesi tartományok annyira tündökölnek, hogy Karántán, Stájerországban és alsó Ausztriában több mint egy harmada az új szülötteknek házasságon kivül nemzetett, és ha a fennebbi arányt érthetöbben akarjuk kifejezni, azt kell mondanunk, hogy az örökös tartományokban aránylag háromszor több gyermek születik házaságon kivül mint minálunk.

A magyar birodalom egyes alkatrészei közt azok tüntetnek fel legkedvezöbb viszonyt, hol a fiatalabb korban kötetni szokott házasságok legnagyobb mérvben szerepelnek, t. i. a katonai örvidék, a temesi bánság megyéi Bács megyével együtt. Mert a magyar birodalom egyes részeit tekintve a két utolsó trienniumban átméröleg úgy találjuk, hogy :

	1852—54	1855—57
Magyarország volt 5 közigazgatási kerületében	$22,_{6}$	$18,_{1}$
A volt szerb vajdaság és temesi bánságban	$55,_{6}$	$45,_{1}$
Horváttótországban	$22,_{3}$	$18,_{9}$
Erdélyben	$27,_{5}$	$20,_{6}$
Katonai örvidéken	$70,_{9}$	$79,_{2}$

törvényes születésü gyermekre egy törvénytelen születésü jött. —

Ezen nálunk oly kedvezö viszonynak egyik oka azonban kétség kivül abban is keresendö, hogy aránylag kevesebb nagy és népes várossal birunk; mert fövárosokban, hol sok

férfi van, ki nem házasodhatik, és sok nö, kinek nem akad férje, (katonaság, papság, napszámosok,) gyármunkások, cselédek, gyárakban dolgozó leányok stb, hol továbbá rendesen csak elöhaladtabb korban léphetnek házasságra (mint a tisztviselök, kereskedök stb.), hol a magasabb társadalmi igények nehezebbé teszik a házassagkötést stb., rendesen igen mostoha arányokkal találkozunk. Igy midön az összes austriai birodalomban az 1851—57-ki átlag szerint az uj szülötteknek 8,$_9$ százaléka a törvénytelen ágyuakra jö, a birodalmi fövárosokban azokra átmeröleg 40,$_6$ $^0/_0$ esik. És ezt hazánk fövárosában is tapasztaljuk. Mig t. i. ugyanazon 7 évi közép számitás szerint a bánságon kivüli Magyarországban 4,$_7$ $^0/_0$ esik a házasságon kivüliekre, Pest városában 25,$_5$, Buda városában 20,$_2$ $^0/_0$ esik, vagyis Pesten minden negyedik, Budán minden ötödik születés törvénytelen jellegü. Igaz hogy Prága és Bécs városokban közel fele, Lembergben épen fele része, Lincz, Klagenfurt és Gráczban pedig jóval több mint fele része a szüllötteknek törvénytelen származású,de ezen városokban a fenálló lelenczházak nem keveset influálják e számviszonyt, nálunk ellenben nincs lelenczház. Pest Buda tehát e tekintetben is euro pai föváros rangjára törekszik emelkedni; az ország fövárosában a népünkben a vidéken még létezö idegenkedés a törvénytelen közösülések ellen lassankint mind inkább eltünik.

Tekintve az ujszülöttek életrevalóságát, nagyfontosságú a holtan-szülöttek számaránya, melyböl egyrészt a nagyobb kisebb gondra lehet következtetni, melylyel az érdekes állapotban levö nök születendö magzatuk iránt viseltetnek, másrészt pedig a szülés befolyásának többé kevesebbé szabálytalan természetére vonhatunk következtetést; minthogy a szülés alatt vagy közvetlenül az után meghalt gyermekek szintén a holtanszülöttek közzé sorolandók. E tekintetben az ausztriai birodalomban, de különösen a magyar tartományokban szemközt az általános populationistika törvényeivel oly igen kedvezö viszonyok mutatkoznak, hogy méltán sejthetni, miszerint a feljegyzések e tekintetben nálunk még többnyire hibások, és nagyon valószinü, hogy számos közvetlenül a szülés alatt vagy után elhunyt magzatra a szük-

ségbeli keresztség reá adatik, hogy így számukra az áldott földön való eltemettetés biztosíttassék. Ezen sejtelem mellett azon körülmény is szól, hogy épen a magyar birodalomban kevesebb törvénytelen ágyból szülöttek mellett a holtan szülöttek aránylag gyakrabban a törvényes gyermekek közt fordulnak elö, hol a szülök kevesbé találják érdekükben lelkiismeretesen bevallani, valjon a gyermek már holtan jött-e a világra, vagy csak később húnyt-e el, holott a törvénytelen ágyúaknál már inkább érdekében fekszik föleg a szülö anyának, hogy e tényálladékot kétségtelenül constatiroztassa, ne hogy valamely kellemetlen bünvádi nyomozásba keveredjék; hozzájárúl, hogy a magyar birodalomban a szülésznöi intézmény nincs annyira kifejtve, hogy épen a szakavatott segély hiányánál fogva a holtan szülöttek száma magasabbra ne emelkedjék, mint oly országokban, hol minden községnek megvan a maga módján oktatott és megvizsgált okleveles bábája. —

De nem lehet másrészt el nem ismernünk, hogy épen mivel a magyar korona tartományaiban kedvező házasulási arány létezik, mivel továbbá a házasságok, mint fenebb láttuk, jobbára fiatalabb korban és rendesen egyenlö korosztályúak közt kötetnek, azért a magyar birodalmi szülöttek több életreválósággal is bírnak, mihez még az is járul, hogy az anyáknak természetszerűebb, mesterkéletlenebb életmódja, mint ez nálunk a falun általán tapasztalható, szintén kedvezöbb viszonyokat eredményez.

Egyébiránt a holtan szülöttek szármaránya a magyar birodalomra nézve csak az 1855—dik időközből putalható ki, minthogy az előbbi évek adataiból, hol az egyik hol a másik alkatrészének adatai hiányzanak. Volt pedig a mondott három évi idöszakban a magyar birodalomban :

1855-ben	562,389	uj	szülött	mellett	5305	holtan	szülött	v. i.	0,9	%
1856-ban	579,170	„	„	„	5465	„	„	„	0,9	„
1857-ben	632,749	„	„	„	6453	„	„	„	1,0	„

E növekvés mennyiben mostohább külbefolyásoknak, mennyiben pedig a feljegyzések növekedö pontosságának tulajdonítandó, nehéz meghatározni, mindenesetre e tekintetben is a magyar birodalomban jóval kedvezöbb viszonyok mutat-

koznak, mint Austria örökös tartományaiban, mi a következő összeállitásból kitünik; az összes uj szülöttekből:

A holtanszülöttekre	A magy. birodalomban	Ausztriai közbirod.	Ausztr. nem magy. tartom.
1855. „	0.9 %;	1.5%	1.9 % jött;
1856. „	0.9 %;	1.5 „	1.9 % „
1857. „	1.0 %;	1.6 „	2.1 % „

Ezen viszony ennélfogva a magyar birodalomban egy egész percenttel kedvezőbbnek mutatkozik, és ez még akkor is megmarad, ha mindjárt feltesszük, hogy a feljegyezések nem történnek a megkivánt szabátossággal, mert ha nálunk nem egészen hibátlanok a felvételek, azok a többi örökös tartományokban sem különbek, és csakugyan maga a bécsi statistikai hivatal kétkedik ez adatok valóságán, minthogy annyira elütnek azon általános észlelettől, miszerint a legtöbb európai államban 100 szülöttre rendesen 4—5 holtan szülött számittatik. Igy Wappaeus szerint Poroszországban 3,9 % Francziaországban 3,6 %-i Norvegiában 4,0 Szászországban és Dániában 4,5 Belgiomban 4,4 Németalföldön 4,9 százaléka az uj szülötteknek holtan született.

Az ausztriai tartományok közt ott természetesen nagyobb ezen arány, hol aránylag több törvénytelen születés fordul elő, mint alsó s felsö Ausztriában, Salczburgban, Stajerországban stb, hol a holtan szülöttek aránya már 3, — 3,4 %-ra emelkedik; mivel sajátszerü, maga a dolog természetében fekvő tapasztalás, hogy a holtan szülöttek közt több törvénytelen ágyú találtatik, mint az újszülöttek közt általán véve, minthogy a nem férjes nő csak a legritkább esetben fogja tilos viszonyának váratlan gyümölcsét oly ápolásban részesíteni, mint a törvényes anya; ennélfogva valamint a többi örökös tartományokban úgy a magyar birodalomban is úgy találjuk, hogy a holtan szülöttek közt a törvénytelen ágyúak jóval magasabb arányban vannak képviselve mint az uj szülöttek közt egyáltalán; mit a következő összeállitás világosan tüntet fel:

A törvénytelen ágyuakra esik:

	1855		1856		1857.	
	A magyar birodal.	Ausztria többi tartományai.	magyar birodal.	Ausztria többi tart.	magyar birodal.	Austria többi tartományai.
Holtanszülöttek közt	$3._7$ %	$11,_8$ %;	$4,_2$ %	$12,_7$ %;	$5,_3$ %	$14,_4$ %
Ujszülöttek közt egyáltalában . . .	$9,_8$ %	$20,_9$ %;	$10,_9$ %	$22,_8$ %;	$11,_3$ %	25_0 %

Nálunk tehát úgy mint a többi tartományokban a holtan szülöttek közt nagyobb mértékben vannak törvénytelen születésüek, de az aránykülönbség nálunk mind a három éven át csak 6 %-ban, ott pedig 11 %-ban mutatkozik, mi megint szoros összefüggésben áll azon mostoha viszonnyal, mely amott a törvénytelen ágyúakra nézve egyáltalán fennforog.

A szülöttek nemét illetőleg, mi társadalmi szempontból nem bír ugyan kiváló gyakorlati fontossággal, de élettani és populationistikai szempontból felette érdekes, minthogy az eddig ismert világon bár hol tett észletek folytán, mindenütt azon egy állandó és bámulatos egyformaságban felmerülő szám viszony mutatkozik az ujszülött fi és leánygyermekek közt, miszerint mindenhol 100 leányra 106 figyermek jö; ezen szabályosság az Ausztriai birodalomban is mind a hét utolsó éven át egyformán nyilvánul és ennélfogva természetesen a magyar birodalomban is lelhető, hol azonfölül a házasulók kedvező korviszonyánál fogva e törvényszerüség még pregnánsabb mértékben nyer kifejezést, és hol 100 ujszülött leányra 1855-ban $106._1$ figyermek, 1856-ban $106._0$ és 1857-ben $106._8$ figyermek jött. Szintúgy a holtanszülötteknél a köznépesedési törvény által felállitott általános szabályszerü nem-arány, t. i. 100 holtanszülött leányra 130 holtanszülött fi, a magyar birodalomban teljesen valósul, itt t. i. 1855-ben $131._7$ 1856-ban $131._6$ 1857-ben végre $130._8$ holtanszülött figyermek számíttatván 100 holtanszülött leányra. Valjon miféle physiologikus okokon alapszik e törvény, valjon a figyermekek közti nagyobb halandóság által is igazolt azon állítmányon, hogy a finembéliek legalább zsenge korukban kényesebb természetüek, mint a nő nembeliek, azt kipuhatolni a természetbuvárok dolga; a statistikus tisztének megfelelt, ha a tény constatirozására megkivántató adatokat szolgáltatja.

A születéseknek az időszak vagy is az egyes hónapok szerinti osztályozása, habár gyakorlati szempontból talán kevesbé fontosnak látszhatnék, tudományos tekintetből azonban felette nagy érdekkel bír, főleg szemközt azon szakavatott buvárlatokkal, melyek e tekintetben az e téren kiválólag jeleskedő Villermé, Quetelet, Wappaeus s mások által egyéb országokra nézve nagy szorgalommal és elmeéllel tétettek. Nálunk ez eddigelé még meg sem kisértetett, minthogy az arra megkivántató adatok teljesen hiányoztak. Most előttünk fekszik hat évnek részletes eredménye, az első három év talán kevesbé, de a három utolsó év (t. i. 1855—57) lehető tökéletes adatokat nyujt. Kisértsük meg tehát e tudományos nyomozást, és hozzuk párhuzamba a mondott három év eredményeit a Villermé és mások vizsgálódásai folytán felállított általános elvekkel, mi a mondott triennium fonalán annál inkább tehető, miután az e három éven át mutatkozó számarányok feltünő egyformaságot tanusítván viszonyainkat híven visszatükröztetni látszanak.

Villermé és utána Wappaeus a születések maximumát és minimumát az egyes hónapokban mindenekelőtte a fogamzás korszakához viszonyítván az égalyi viszonyoknak legdöntőbb befolyást tulajdonítanak, kimutatni törekedvén: hogy az emberi nem szaporodási tekintetben, legalább részben, ép ugy az időszaki befolyásoknak van kitéve mint a növényvilág és az állatok; az eltéréseket pedig az egyik és másik is különféle társadalmi befolyásokból törekszik kifejteni.

Szerintök évenkint két ízben tapasztaltatik, hogy a születések a maximumot és két ízben a minimumot elérik; rendszerint t. i. Februar és Szeptember hóban legtöbb, Julius és Okto- vagy November hóban legkevesebb születés fordulván elő; a Február havának culminálása, véleményök szerint, a Május hóban egyáltalán, névszerint a növény és állatvilágon leghatályosabban müködő propagativ és visszapótló erőnek eredménye, miután az e hónapban történt fogamzásnak felelnek meg a februariusi születések; a szeptemberi maximum ellenben nem physikai, hanem socialis okokból magyarázható, mert e hónak megfelel a conceptio December hóban, hol minden egyéb szerves élet teljes nyugalomban van ugyan, de hol a be-

végzett mezei munkák után beáll a pihenés és házi kényelem szaka, melyben az emberben a nemzési tehetség felfokozódik, annál is inkább, minthogy karácson hóban a bővebb testi táplálás és a családi örömök nem keveset fejlesztik a közösülési hajlamat s így emelik a propagativ erőt. — A születéseknek nagy csökkenése a nyári hónapokban állitásuk szerint tiszta phisikai okokon sarkallik, minthogy az azoknak megfelelő fogamzási hónapokban t. i. Szeptember és Oktoberben (őszkor) valamint egyáltalán az egész szerves természetben ugy az emberi nem szaporodásában is a tenyészerőnek hanyatlása áll be, és ennélfogva a nyári hónapokban való születési minimum valamint megfordítva a juliusi és augustusi conceptionak megfelelő aprilis és májusi születési hónapok is csekély születési arányt tanusítanak, a nyár derekán a nagy hőségben a nemzési képesség és hajlam mind inkább fogyván.

Az esketéseknek az egyes hónapokra való eloszlásának Villermé s vele Wappaeus is semmiféle jelentékenyebb befolyvást nem tulajdonítanak, mert szerintők az esketések igen aránytalanul lévén elosztva, azoknak a hónapok szerinti merőben esetleges csoportozása nem igen gyakorolhat befolyást akár a születések szaporodására, akár azoknak az egyes hónapokban való gyérülésére.

Szemközt ezen állitmányokkal lássuk már mikép áll a dolog nálunk. E czélra három évi adatokból kiszámított százalékos számarányokat úgy állitottam egybe, hogy mindjárt a megfelelő fogamzási hónapokra eső esketési arányt felvettem, mi egy pillantásra szembetünteti e kérdés statistikai megfejtését.

A magyarbirodalmi születések az egyes hónapok szerint, viszonyítva a megfelelő fogamzás hónapjaira eső esketési százalékkal:

A hónap, melyben a születés történt	A születési honapokra eső születési arányszázalék			A születési hónapnak megfelelő fogamzás hónapjai	A fogamzási hónapokra eső esketési arányszázalék		
	1855	1856	1857		1855	1856	1857
Januar	8,7	8,6	8,6	Aprilis	4,8	6,4	4,2
Február	8,3	8,1	8,2	Május	8,7	6,7	7,3
Mártius	8,6	8,1	8,6	Június	4,0	4,7	5,4
Aprilis	7,8	7,7	7,9	Július	4,2	3,5	3,4
Május	7,6	7,5	7,5	Auguszt	3,5	2,9	3,0
Június	7,1	7,0	7,4	Szeptember	4,7	3,6	3,5
Július	8,1	7,9	8,1	Oktober	10,1	6,8	5,9
Augusztus	9,2	8,9	8,7	November	23,4	25,6	26,1
Szeptember	9,1	9,6	9,0	December	2,2	2,4	2,1
Oktober	8,6	9,7	9,2	Januar hó	17,6	21,2	15,9
November	8,7	8,0	8,9	Február	14,8	11,9	21-,3
December	7,6	8,1	7,9	Mártius	1,8	4,4	2,0
	100,0	100,0	100,0	Összesen:	100,0	100,0	100,0

Ezen kimutatásból legelöl is kitetszik, hogy nálunk is a születések egyik maximuma határozottan szeptember hóra jő, és ugyan azon socialis okokból, főleg pedig a mezei munkák teljes nyugvásából magyarázható, mint másutt

annál inkább, mert nálunk még az is hozzájárul, hogy December hóban absolut legkevesebb házasság kötetik, mint ezt a December hóra eső három évi esketési arány mutatja; de a másik tetőpontja a születési szaporúságnak nálunk nem szorítkozik Februarius hóra, mint más országokban, hanem három hóra t. i. Január, Februar és Mártius hóra egyaránt kiterjed, mi azonban ugyanazon oknak, t. i. a tavaszi erősebb conceptionak egyetemes szüleménye, mert az utolsó évtized alatti időjárati észleletek szerint nálunk jelenleg a tavasz nem pontosúl össze az egy Május hóban, hanem rendesen hol Aprilis hol Juniusra terjed ki, és azért nálunk a tavasz a három hónapnak összetömegített működésében tükrődzik vissza, miért is e három hónapnak mint fogamzási időnek megfelelő Január, Február és Mártius hóra mint a születések idejére, csaknem teljesen egyenlő születési osztalék esik, mint kétségkivül a tavaszi reproductiv erőnek egyik kifolymánya.

Szintúgy nálunk a születéseknek feltétlen minimuma is határozottan Junius hóra esik, és hozzá legközelebb áll Májushó, nyilván ugyanazon okokból mint másutt, a nyár derekán Augustus és nálunk még September hóban tartó nagy hőség és a folytonos mezei munkák csökkentvén a tenyészerőt; a másik minimum azonban, mely másutt észlelhető, nálunk nem mutatkozik, itt October és November hó nem csak születési apadást nem tanusít, hanem Oktober hóra két éven át épen az absolut legmagasabb számarány jött, és ez kétségkivül a január havi esketési számaránynak tulajdonítható.

Villermé azon állitása, hogy az esketéseknek az egyes hónapokra való aránylagos eloszlása semmi befolyással nem bír a születések szám viszonyára, hazánk adatai által teljesen megzáfoltatik; nálunk először is az esketéseknek az év egyes szakaira való eloszlása nem oly esetleges, mint Villermé ezt Francziaország után következteti, mert a fennebbi tabellából kitetszik, hogy mind a három éven át, — és ugyan ez áll az előbbi három évi időközről is (1852—1854), — feltünő egyformaság-

ban oszolnak meg az esketések az egyes hónapokra; igymind a három évben legtöbb esketés Novemberre jő, (a mezei munkák közvetlen befejeztével), utána legközelebb áll Január és Február hó (nyilván a farsang és megelőzött advent miatt), legkevesebb esketés számíttatik December és Mártius hóban (advent és böjt miatt, midőn a katholikusoknál tilos az esketés), utánok Junius Julius Augustus és September hó jő egyenlő csekély arányosztalékkal (az aratás, kaszálás, szüret és más mezei munkáknál fogva, melyek alatt a mezei nép nem ér reá, hogy megházasodjék), — míg April hóban már emelkedni kezd az esketési arány, de még nem akkorra mint Májusban, mert közönségesen a nagy böjt még April hó egy részére is kiterjed.

Másodszor a fennebbi táblázatból kitetszik, hogy Villermé állítmánya ellenére nálunk az esketések a hónapok szerinti eloszlásának csakugyan és pedig a dolog természetében fekvő tetemes befolyása van a születések növesztésére vagy apasztására; így csak ebből magyarázható, miért esik nálunk az augusztus hóra oly nagy születési arány, holott az másutt igen meddő hónap, mert fogamzási tekintetben megfelel a November hónak, melyben nálunk absolut legtöbb házasság létesül; ugyanez áll Oktober és November hóra is tekintve az abban előforduló feltünő születési sokaságot, mert mig másutt e két hónapban jóformán a minimum lelhető, nálunk az Oktober a Septemberrel egy vonalon áll, sőt azt két évben felül is haladja, és a November egyenlő arányt mutat Január hóval, nyilván csak azért mivel az Oktober és November hónak megfelelő fogamzási két hónapnak t.i. Januarius és Februariusnak oly magas esketési osztalék jut; mert mint fennebb mondtuk és a tabellából is kitetszik, nálunk november után legtöbb esketés a mondott két hónapban jő létre; végre a Május és Junius hónak csekély születési jut alékja sincs minden összekötetés nélkül az Augustus és Septemberben mint fogamzási hónapokban mutatkozó hason csekélységü esketési jutalékkal.

Elég ebből ez ízben, az időtartam, melyen a fennebbi okoskodás alapszik, jóval rövidebb, semhogy megczáfolhatlan

érvül szolgálhatna, másutt tett tapasztalások és többévi buvárlatok eredményeinek teljes kiforgatására, annyi azonban már az előttünk fekvő adatokból is kisül, hogy Villermé és Wappaeus okoskodásai hazánk népesedési viszonyai által nincsenek mindenben igazolva; és ezt annál bátrabban állíthatjuk, minthogy a Wappaeus állítmányai kivivására használt adatok is részben csak rövidebb időtartamra vonatkoznak, tehát szintén csalhatatlanságra nem tarthatnak igényt.

A mi a többes születéseket illeti a magyar birodalom e tekintetben is túlszárnyalja a többi örökös tartományokat, ebben is népünk erőteljesb kifejlése nyilvánulván; így a szóban forgó három év alatt volt:

A magyar birodalomban

1855-ben	7235	kettős születés	és	122	hármas	gyermekkel,	1	négygyel,
1856- „	7408	„	„	„ 131	„	„	1	„
1887- „	5058	„	„	„ 138	„	„	1	„

A magyar birodalomban	1855.	1856.	1857.	
tehát egy kettős születés	$77,_7$	$78,_2$	$78,_5$	egyszerű,
és egy hármasszüleletés	4609	4421	4585	„
A közbirodalomban egy kettős születés . .	$81,_8$	$79,_9$	$81,_7$	„

és egy hármas születés átméröleg: 4823 egyszerű születésre jött, vagyis a magyar birodalomban a többes születések mintegy $1,_3$ %-ját teszik az egyszerű születéseknek.

Az iker szülöttek nemét illetöleg, mint másutt, úgy nálunk is tapasztalni, hogy a finemnek túlnyomósága azok közt csekélyebb, mint az egyszerű születéseknél, vagy is aránylag nem annyi figyerek van a többesszületéseknél mint az egyszerűeknél, mi a következő kimutatásból kivehető:

Nemszerinti különbség a többes születéseknél.

Év szám	Kettős születések közt				
	két fiu	egy fiu egy leány	két leány	tehát van köztük	
				fiu	leány
1855-ben	2280	2862	2093	7422	7048
1856- „	2258	2943	2207	7459	7357
1857- „	2471	3209	2378	8151	7965

Év szám	Hármas születések közt					
	három fiu	két fiu egy leány	egy fiu 2 leány	három leány	tehát van köztök	
					fiu	leány
1855-ben	23	35	40	24	179	187
1856- "	30	50	31	20	221	172
1857- "	33	46	37	22	228	186

A mind a három évben előforduló 4 gyermekü egy születés két ízben négy fiut és egyszer négy leányt hozott. — Kettős születéseknél az egyenlő nemüek, hármasoknál a vegyes nemüek túlnyomók; — a négyes születések már oly kivételes ritkaságok, hogy inkább természet játékai közzé sorolandók és azért számba sem vehetők.

A bizonyos időben született törvényes gyermekek számából viszonyítva az ugyanazon időközben kötött házasságokhoz, szokás következtetni, hogy a házasságok miféle valószinü átmérőleges termékenységgel bírnak; ámbár ezen számitásmód nem minden kifogás nélküli, lássuk még is micsoda eredményekre vezet. E számitásmód szerint a magyar birodalomban egy egy házasságra az 1855 ik évi adatok szerint 4.$_7$, az 1857-ki adatok után 3.$_8$, és 1857-ki adatok nyomán 4.$_5$, átlag tehát 4.$_3$ gyermek esnék, midőn ezen arány az egész Ausztriai birodalomban ugyanazon három évi átlag szerint 4.$_4$ gyermek egy egy házasságra.

Végül itt még csak azt emlitjük meg, hogy a fennebbi kimutatások szerint némileg megczáfoltatik Engelnek különben felette genialis szász Statistikusnak (Die Bewegung der Bevölk. im Köngir. Sachsen. Drezda 1854 és egyéb dolgozataiban) azon állitása, hogy a földmivelői népeknél aránylag kevesebb születés fordul elő mint iparüző népeknél, és hogy ennélfogva íparüzleti vidékek és országok nagyobb születési aránnyal dicsekednek mint jobbára östermeléssel foglalkodó országok; a magyar tartományok, daczára elismerhetlenül túlnyomó agronomikus természetüknek, határozott magasabb

születési aránnyal birván mint Ausztria legiparosabb tartományainak bármelyike, mire elég a magyar birodalom közt egy részt és Csehország, Morvahon és Silezia közt másrészt párhuzamot vonni; jött t. i. egy születés:

Évek	Magyar birodalomb.	Csehországban	Morvaországban	Sileziaországban
1855-ben	24.	30.	30.	34. lélekre
1856-ban	23.	26.	24.	31. „
1857-ben	21.	24.	24.	24 „

De a Francziaország iparos és nem iparos vidékei közti arány is sok tekintetben Engelnek ez állitása ellen szól, bár Wappaeus Engel állítmányai bebizonyítására épen Francziaországra hivatkozik.

III. A HALÁLOZÁSOK.

Midőn a születéseknél azt állitottam, hogy a születési arány magában véve nem elegendő arra, hogy a prosperitas biztos fokmérőjeül szolgáljon, miután a magas születési arány nem mindig kedvező és ép viszonyoknak kifolymánya, mint például ha sok törvénytelen ágyból való, holtanszülött vagy könnyelműségből igen korán kötött házasságokban nemzett gyermekek növesztik a születési arányt, és hogy ennélfogva lehetnek esetek, midőn épen mérsékeltebb születési arány bizonyos körülmények közt inkább a prosperitas mellett tanuskodhatik: a halálozásnál megfordítva azt kell állitanom, hogy a halandósági arány magában véve már biztos fokmérője a köz jóllétnek vagy ellenkezőjének, miután a halandóságot felfokozó okok közt alig fog találtatni egy is, mely más tekintetben a társadalom javára lehetne, mert minden, a mi a népéletet megrövidíti, a mi a lakók sorait megtizedeli, anyagi és szellemi tekintetben is mindenkor bajnak tartandó, miért is mérsékelt halandósági arány közönségesen és általán kedvező, ellenben magas halandósági arány feltétlenül kedvezőtlen társadalmi mozzanatnak tartatik. Az emberi életet kurtító vagy sürü halálozást okozó minden tényező rendesen visszás társadalmi állapotokból származik, és még a rendkivüli tünemények is, melyek csak kivételesen pusztitó-

lag hatnak, mint a járványok, szükterméssek, hadjáratok stb. mindenesetre sajnálandó bajoknak tekintendők.

Sajnos, hogy épen a népesedési mozgalmak ezen legfontosabb tényezőjére nézve, ezen gyakorlati szempontból is a különféle biztositó társulatoknak, az életkamatokkal foglalkodó vállalkozásoknak és minden, az emberek élettartamára alapított intézeteknek figyelmét legkiválóbban felköltő mozzanatra nézve a magyar birodalom nemcsak nem kedvezőbb, de söt határozottan mostohább viszonyokat mutat, mint az Ausztriai birodalom többi tartományai; mind a mellett ezen a magyar birodalomban mutatkozó kevesbbé kedvező viszonyok, nem oly mostohák, mint első pillanatra látszhatnék, a mit részrehajlatlanul, hü adatok fonalán kimutatni, különös tisztemnek tartom. Lássuk tehát legelőször az általános halandósági arányt, mely a magyar tartományokban kedvezőtlenebb mint a közbirodalomban egyáltalán, jelesen mostohább mint az örökös tartományoké. — Elnézve a holtanszülöttektől haláleset volt:

Évek:	A magyar birodalomban		Az ausztriai közbirod.		A többi ausztriai tartom.	
	általános szám	egy haláleset jő	általános szám	egy haláleset jő	általános szám	egy haláleset jő
1852-ben	437,294	30,8 lélekre	1.141,256	32	703,962	32,8 lélekre.
1853- „	525,234	26,0 „	1.208,229	29	712,995	32,1 „
1854- „	555,193	24,3 „	1.347,276	27	792,083	29,1 „
1855- „	648,300	20,8 „	1.525,497	22	877,197	22,6 „
1856- „	460,181	30,0 „	1.072,928	31	612,747	32,3 „
1857- „	443,902	31,6 „	1.017,027	34	578,125	35,6 „

Átméröleg tehát mind a hat évi időkörben a magyar birodalomban már minden 27.$_1$ lélekre, az örökös tartományokban ellenben csak minden 30.$_7$ lélekre jött egy haláleset, vagyis nálunk átlag 3.$_5$% és a többi tartományokban 3.$_2$% a halandósági arány; pedig az egész Ausztriai monarchia szemközt Europa nyugati mívelt államaival igen kedvezőtlen viszonyt tanusít, mert mig a közbirodalomban a fennebbi hat év átlaga szerint 30 lélekre egy haláleset jő, akkor 10 évi átlag szerint: Poroszországban 35.$_7$, Németalföldön 39.$_5$. Belgiomban 42.$_4$, Francziaországban 43.$_5$, Angolhonban 43.$_8$, Dániában és Svédorszádban 48.$_8$, söt Norvégiában csak 55.$_6$ lélekre számitanak egy halálozást.

Azonban bármennyire kedvezőtlennek látszik is e párhuzam, mely kétségkivül hangosabban szól társadalmi és állami intézményeink ellen, mint bármiféle élesen hangzó ellenzéki szavalás, mind a mellett nem szabad szem elől téveszteni, hogy különböző államok közti párhuzamnál maga a halálozási arány véve még nem döntő, hanem itt mindég a születési arány is latba veendő, mert hol igen magas születési arány találtatik, ott, mivel a csecsemők közti halandóság még a legpolgárosultabb államokban is felette nagy, természetesen az általános halálozási arány is sokkal nagyobb lesz, a nélkül, hogy azokra nézve, kik a gyermekkort túlélték, mostohább vagy is rövidebb élettartamra való kilátások nyilnának, a halandósági arány mostohasága ily esetben jobbadán a zsenge korúak rovására esvén. És épen ez az, a mi az Ausztriai birodalom mellett szemközt más europai államokkal némileg felhozható, és ez egyszersmind azon körülmény, mely a magyar birodalom mellett is a többi örökös tartományok irányában szemügyre veendö. Hogy e körülményt és annak az összes halandósági arányra való befolyását kellöleg méltányolhassuk, lássuk legelöször a gyermekhalálozást.

A zsengekorúak mindenütt leginkább népesitik a halottak lajstromait. A természetnek rendes folyama szerint is az ember létele első korában, mint gyönge, érzékeny, és kényes növény, leginkább ki van téve a vég pusztulásnak; a legnagyobb anyai gond mellett is tömérdek sok magzat mindenhol már élete legelső szakában hal el, hát még hol különféle el-

lenséges elemek befolyása az emberélet kurtításában magát érezhetővé teszi, hol szűktermés, éhség, élelemdrágaság és ínség apasztja a szoptató anyja silányon táplált emlőit, hol járványok megtizedelik a felserdültek sorait is, hol egyáltalán nehéz idők járnak, ott legelsőben is a fiatal világpolgár taszittatik le az élet ama keskeny hidjáról, melyen a mostoha viszonyoknál fogva még a felnőttek sem igen férnek meg; tehát a gyermekhalálozás mindenütt még a legszabályosabb társadalmi körülmények közt is magas arányokat tüntet fel ugyan, minden rendkivüli emelkedése azonban ezen közönségesen is nagy aránynak társadalmi bajokra mutat, a fiatal hajtások a törzs ellen mért csapások alatt elöbb fonyadván el, mint maga a megsértült, de ily sebek ellen már érzéktelenebbé vált törzsök.

Wappaeus több europai államok adatait egybeállitván azt találá, hogy a születéstől fogva egész az elsö év eléréséig évenkint meghalálozni szokott gyermekek, oda nem értve a holtan szülötteket, átméröleg 25,$_{5}$ $^{0}/_{0}$-ját teszik az egy évben előforduló összes haláleseteknek, vagy is egy negyedrésze az összes haláleseteknek az egy éven alóli gyermekekre jö, és ettől eltérőleg mérsékeltebb arány csak azon országokban mutatkozik, hol egyáltalán kisebb születési arány van, mint Angolhonban, hol 23,$_{5}$ $^{0}/_{0}$, Belgiomban, hol 19, Francziaországban hol, 18 $^{0}/_{0}$ jö az egy éven alól elhunytakra.

A magyar birodalomban a születéstöl egész egy évig meghalt:

1855-ben	149,055	gyermek	vagy	28,$_{0}$	$^{0}/_{0}$-ja	az	összes	elhunytaknak
1856-ban	140,341	„	„	30,$_{3}$	„	„	„	„
1857-ben	150,827	„	„	34,$_{0}$	„	„	„	„

tehát jóval magasabb arányban, mint a fennebb mondott statusokban egyáltalán; hozzá járul, hogy nálunk utóbb is egész az elért ötödik évig szintén magasabb halandóság létezik, mint általán tapasztaltatik; t. i. 15 állam adatai után Wappaeus ugy találta, hogy az egy — öt éves gyermekekre évenkint átméröleg 15 $^{0}/_{0}$ jö az összes elhunytakból, míg nálunk azokra 1855-ben 19, $^{0}/_{0}$, 1856-ban 17,$_{4}$ és 1857-ben 18,$_{0}$ $^{0}/_{0}$ jött, ugy hogy midőn másutt az öt évig való gyermekek halálozása 45, $^{0}/_{0}$ tesz, nálunk 1856-ban 47,$_{9}$ és 1857-ben 52,$_{0}$

százalék azoknak jutott, kik még az ötödik évet túl nem élték, vagy is több mint fele része az 1857-ben meghalálozott egyéneknek az öt éven alóli zsenge gyermekkorban multak ki; — és e tekintetben a magyar birodalom és az ausztriai közbirodalom közt is nagy a különbség, nálunk a fiatal kor jóval magasabb aránnyal szerepelvén a halottak lajstromaiban, mint a közbirodalomban egyáltalán, mi következő összeállitásból kitetszik; az öt éven alóliak t. i. részesülnek:

Évek:	a magy. birodalomban:	a közbirodalomban:
1855-ben	41,5 %-al	38,8 %-al
1856-ban	47,9 „	45,4 „
1857-ben	52,0 „	49,8 „

És ez természetesen azért, mivel nálunk ugyanannyival több gyermek évenkint születik, tehát természetesen annyival több gyermek a halottak közt is szerepel, mi már magában a magyarországi mostohábbnak tetsző általános halandósági aránynak kedvezőtlen voltát a lehető legtermészetesebb módon megfejti, mindenütt még a legpolgárosultabb államokban is az elhunyt gyermekek számaránya azonképen növekedvén, a mint a születési arány vagy is az évenkint világra jövő csecsemők általános száma emelkedik. Hogy különben nálunk a született gyermekek nem kevesbbé életre valók, mint az ausztriai birodalomban egyáltalán, legvilágosabban abból tünik ki, hogy az évenkint elhalt gyermekek viszonyítva az évenkinti uj szülöttekhez, nálunk semmivel sem mostohább, söt egyik másik évben még kedvezőbb arány tapasztalható, mint a többi ausztriai tartományokban, mit következő összeállitás tanusít; 1000 uj szülött közöl elhalt az elsö év alatt:

Évek:	A törvényes ágyból valók közől		A törvénytelen ágyból valók közöl	
	A magyar birodalomban	A közbirodalomban	A magyar birodalomban	A közbirodalomban
1855-ben	255,1	263,8	351,0	424,3
1856- „	242,1	233,2	319,9	356,1
1857- „	229,8	230,6	288,1	336,0

Ez világosan mutatja, hogy a magas számarány, mely a magyar birodalomban az összes elhunytakból a gyermekkorra esik, a magyar birodalom gyermekbőségének természetes kifolymánya, és nem valami fokozottabb gyermekhalandóságnak

eredménye; mi már magától is értetik, minthogy nálunk aránylag kevés törvénytelen ágyból való levén, a gyermekhalálozás, mely főkép az utóbbiak közt legmagasabb szokott lenni, távol sem lehet akkora, mint az ezen törvénytelen gyümölcscsel jóval nagyobb mérvben megáldott örökös tartományokban.

Egyébiránt a magyar birodalomban a legtöbb gyermek mindjárt születése után, és pedig még az első holnap alatt hal el, és minden további hónapban fogy a gyermek-holtaknak száma, szintúgy továbbá nálunk is ezen első hónapokban az elhalt figyermekek feltünőleg felülmulják a leány gyermekeket, mit még alantabb tüzetesen fogunk megmutatni, itt csak az általános számokat közöljük a következő táblázatokban.

A gyermek-halandóság a születés után első évben általános számokban:

Életkor:	1854.			
	törvényes		törvénytelen	
	fi	leány	fi	leány
Születéstől bezárólag egész 1 hónapig	34,827	27,788	1605	1531
1 hónapt. bez. 2 „	6,537	5,574	475	473
2 „ „ 3 „	4,990	4,167	405	406
3 „ „ 6 „	9,780	8,152	560	536
6 „ „ 9 „	7,247	6,207	357	341
9 „ „ 12 „	10,609	9,579	391	434
Összesen :	73,990	61,467	3793	3721
Főöszveg :	142,971			

Életkor:	1855. törvényes fi	1855. törvényes leány	1855. törvénytelen fi	1855. törvénytelen leány
Születéstől bez. 1 hónapig	37,082	29,595	1,694	1,617
1 hónapt. „ 2 „	7,308	6,089	509	507
2 „ „ 3 „	5,041	4,482	418	462
3 „ „ 6 „	10,014	8,449	620	610
6 „ „ 9 „	7,202	6,044	373	420
9 „ „ 12 „	10,169	9,495	415	440
Összesen :	76,816	64,154	4,029	4,056
Főöszveg :	149,055			
1856.				
Születéstől bez. 1 hónapig	36,246	28,648	1,840	1,687
1 hónapt. „ 2 „	7,055	6,122	494	486
2 „ „ 3 „	5,139	4,172	367	359
3 „ „ 6 „	9,077	7,608	561	542
6 „ „ 9 „	6,435	5,551	337	311
9 „ „ 12 „	8,647	7,933	362	362
Összesen :	72,599	60,034	3,961	3,747
Főösszveg :	140,341			
1857.				
Születéstől bez. 1 hónapig	38,994	30,623	2,584	2,154
1 hónapt. „ 2 „	7,409	6,266	675	650
2 „ „ 3 „	5,524	4,526	523	529
3 „ „ 6 „	9,886	8,329	782	719
6 „ „ 9 „	6,558	5,719	403	412
9 „ „ 12 „	8,606	8,067	450	439
Összesen :	76,977	63,530	5,417	4,903
Főöszveg :	150,827			

ELHALÁSI SOROZAT A MAGYAR BIRODALOMBAN.

A halottak lajstromaiból nyerhető eredményeknek legfontosbika a halálozási sorozatnak megállapitása, az az meghatározása azon sorrendnek, melyben a bizonyos időszakban együtt szülötteknek valószinű meghalálozása fog beállani. Biztos és hosszú évek során át nyuló adatok fonalán t. i. a valót nagyon megközelitő határozottsággal ki lehet számitani, hogy például 10,000 ugyanazon évben szülöttek közöl, hányan fogják az ötödik, 10. 20. 30. 40. stb. évi életkort túlélni; ezen halandósági aránylat az egyes években az emberi életfolyamra döntő befolyást vevő legkülönfélébb mozzanatok által bármennyire zavartatik is fel, még is nagyban és egészben véve a természet törvényei csodás rendet és a felzavart egyensúlyt csakhamar helyrepótló mérlegezési hajlamot szoktak tanusítani. — A statistikusok minden időben annál inkább kedves kötelességöknek ismerék a természet ezen szabályos menetét, és a titkos törvényeknek évi adatokban nyilvánuló egyforma müködését szorgosan tanulmányozni, mennél nagyobb a gyakorlati haszon, mely a szabatosan kidolgozott halandósági táblázatokkal jár, az életbiztositás egész szervezete ily tabellák helyes és pontos voltán sarkalván.

A magyar korona alatti tartományokra nézve eddigelé alig lehetett ily táblázatokat késziteni, mivel az erre szükséges részletes adatok jobbára teljesen hiányoztak; 1851 ólta a magyar tartományok is a statistikai müveletek hálójába belevonattak, és a hivatalos kimutatásokban egy becses adatkincs lőn feltárva, mely idővel biztos vezérfonalúl fog használtathatni a lehető legpontosabb halandósági tabellák szerkesztésére; eddigelé csak hat évre (1852—1857) terjedő adataink vannak, és az első háromévick nem egészen tökéletesek, miután a magyar birodalom egyik alkatrészéből t. i. Horváttótországból hiányzanak az adatok, az elhunytaknak a korosztályok szerinti elkülönitése ott csak 1854-től kezdve vétetvén foganatba. Ily rövid időkörből való és nem tökéletes adatok még nem elegendők, hogy e fontos ügyben minden biztossággal lehessen eljárni, mind a mellett jövő hasonmunkálatok mintegy kezdeményezéséül megkisértettem, az utolsó (1855—57) három évi kimutatásokból a magyar birodalom-

ban mutatkozó elhalási sorozatot kibetűzni, és a nyert eredményeket az ausztriai öszbirodalomban kipuhatolt közeredményekkel párhuzamba tenni.

Egy egy évben elhunyt 10,000 egyén közt találtatott:

Életkor:	Évek:			A három évi átlag szerint átmérőleg egy évben.
	1855.	1856.	1857.	
A születéstől egész az 5-ik évig	4148	4799	5206	4718
5 évt. bez. 10 év.	635	538	512	562
10 „ „ 15 „	358	274	255	296
15 „ „ 20 „	334	276	268	292
20 „ „ 25 „	330	291	280	300
25 „ „ 30 „	387	338	310	345
30 „ „ 35 „	408	343	313	354
35 „ „ 40 „	431	381	346	386
40 „ „ 45 „	365	317	285	323
45 „ „ 50 „	469	415	361	415
50 „ „ 55 „	387	343	311	347
55 „ „ 60 „	473	451	391	439
60 „ „ 65 „	431	403	381	405
65 „ „ 70 „	325	314	298	312
70 „ „ 75 „	228	221	206	219
75 „ „ 80 „	149	153	146	149
80 „ „ 85 „	75	78	71	74
85 „ „ 90 „	34	37	34	35
90 „ „ 95 „	13	13	13	13
95 „ „ 100 „	9	7	8	8
100 éven felül	3	3	2	3
ismeretlen koru	8	5	3	5
Összesen :	10,000			

Ezen táblázat segélyével könnyen megmutathatni, hogy 10000 élveszülött közöl hány fog átméröleg bizonyos életkorig meghalni, és hány fog valószinüleg életben maradni, mi a következö összeállitásban foglaltatik, mihez egybevetés végett az öszbirodalomban szintén az utolsó 1855—57-ki triennium átlaga szerint kiszámított eredmények csatolvák.

10,00 élve szülött közöl átméröleg:

A magyar birodalomban:			Az ausztriai közbirodalomban:		
4718 fogna egész az	5-ik évig meghalni	5282 azt túlélni	4474 fogna egész az	5-ik évig meghalni	5526 azt túlélni
5280 „ „ „	10 „ „ „	4720 „ „	4986 „ „ „	10 „ „ „	5014 „ „
5576 „ „ „	15 „ „ „	4424 „ „	5261 „ „ „	15 „ „ „	4739 „ „
5868 „ „ „	20 „ „ „	4132 „ „	5541 „ „ „	20 „ „ „	4459 „ „
6513 „ „ „	30 „ „ „	3487 „ „	6150 „ „ „	30 „ „ „	3850 „ „
7253 „ „ „	40 „ „ „	2747 „ „	6853 „ „ „	40 „ „ „	3147 „ „
7991 „ „ „	50 „ „ „	2009 „ „	7593 „ „ „	50 „ „ „	2407 „ „
8777 „ „ „	60 „ „ „	1223 „ „	8423 „ „ „	60 „ „ „	1577 „ „
9494 „ „ „	70 „ „ „	506 „ „	9242 „ „ „	70 „ „ „	758 „ „
9852 „ „ „	80 „ „ „	148 „ „	9785 „ „ „	80 „ „ „	215 „ „
9961 „ „ „	90 „ „ „	39 „ „	9967 „ „ „	90 „ „ „	33 „ „
9982 „ „ „	100 „ „ „	18 „ „	9986 „ „ „	100 „ „ „	14 „ „

Dr. Hermann mintázata alapján a következő táblázatot készitettem, mely ma holnap, ha az utóbbi évek újabb meg újabb adatokat fognak szolgáltatni, tovább lesz folytatható.

Halálozási táblázat a magyar birodalmi első hat évben álló korosztályúakra nézve:

Évszám:	Élve szülöttek	E s e k k ö z ö l m e g h a l t a k :					
		0 — 1	1 — 2	2 — 3	3 — 4	4 — 5	5 — 6
		é v i g					
	á l t a l á n o s s z á m o k b a n :						
1852	614,835 *)	132,160	43,607	26,862	21,635	11,713	6,553
1853	594,834 *)	147,163	46,663	31,314	14,153	10,751	
1854	536,508	142,971	48,416	19,723	12,757		
1855	557,084	149,055	34,941	19,712			
1856	573,705	140,341	37,045				
1857	626,296	150,827					
S z á z a l é k o k b a n :							
1852	10,000	2,292	776	437	352	190	106
1853	10,000	2,652	783	526	238	181	
1854	10,000	2,665	900	368	232		
1855	10,000	2,672	628	354			
1856	10,000	2,447	646				
1857	1,0000	2,400					
Átmérőleg	10,000	2,520	747	421	278	185	106
Száma a még élőknek . .		7,480	6,733	6,312	6,034	5,849	5,743
Évenkint hány közöl hal meg egy?		$2,_{98}$	$9,_{04}$	$15,_{00}$	$21,_{04}$	$13,_{62}$	$54,_{18}$

*) Azon körülmény, hogy az 1852 és 1853-ik évi adatok közt Horváttótország az élően szülöttek közt előfordul, a halottak közt pedig nem, mindenütt kellő tekintetbe vétetett, és a százalékok kiszámitásánál hol felvétetett, hol elhagytatott, úgy hogy a kiszámitás még is tökéletes.

A 124 lapon levő táblázat szerint a magyar birodalomban nem oly kecsegtető élettartami kilátások nyílnak az ujszülöttnek, mintaz összes birodalomban, de nem szabad szem elől téveszteni, hogy erre a zsengekorúaknál nálunk talált nagyobb halandósági arány befolyással bir, mindenesetre azonban a nagy egyformaság, mely az előbbi táblázat szerint az egyes korosztályokra nézve a három éven át majd gyarapodólag majd apadólag mutatkozik, képes ily statistikai műveletek iránt, főleg ha huzamosb időre terjednek, némi bizodalmat gerjeszteni.

Ezen már most 6 évre terjedő készület segélyével lehetne némiképen egy halandósági táblázatnak szerkesztését az első hat évben lévő korosztályokra nézve megkisérteni, mire a bajor államtanácsos és müncheni tanár Dr. Hermann által legujabban használt mintázat magát különösen ajánlja.

Ha a halálozási táblázat végeredményeit az ausztriai öszbirodalomban 7 évre (1851—1857) terjedő adatok alapján hason számmütétel által kipuhatolt számeredményekkel egybevetjük, azt találjuk, hogy 10,000 egy időben élve szülöttek közöl még életben van:

	A magyar birodalomban	Az összes birodalomban
A születéstől számított 1-ső évig	7480	7475
„ „ „ 2-ik „	6733	6808
„ „ „ 3-ik „	6312	6438
„ „ „ 4-ik „	6034	6184
„ „ „ 5-ik „	5849	5974
„ „ „ 6-ik „	5743	5870

Ismétlem, hogy ezen táblázat fogalmazása első ebbéli kisérlet, mely hivatalos adatokra fektetve a nép mozgalomból törekszik az élettartam valószínűségét számadatilag kideríteni, és azért távol vagyok attól, annak mathematikai csalhatatlanságot tulajdonítani akarni, mindenesetre azonban ezen csak néhány évre szoritkozó dolgozat valamint egy részt már magában elég tanulságos, úgy másrészt fényes tanuságul szolgálhat, mily fontos czélokra hssználhatók fel a lelkiismeretesen gyüjtött népmozgalmi adatok, mi lelkészeinknek serkentésére lehet, hogy ezen reájok bízott ügyben mennél nagyobb pontossággal járjanak el.

Tekintve az elhúnytak nem-különbségét a magyar birodalomban is tapasztalhatni, hogy a finem túlnyomólag van képviselve, főleg a zsengébb korban, jóval több figyermek nálunk is meghalálozván mint leány, és pedig e különbség a születéstől egész az ötödik évig oly szembetünő, hogy azáltal nem csak a fiszületésekben általán tapasztalt túlsúly ellenmérlegeztetik, hanem épen az ellenkezőbe csap át.

Az ötödik és 15-ik év közt is tetemesen több fiu hal el mint leány, de azután a 15-ik évtől egész a 45-ik évig a nőnembeliek halnak meg nagyobb számmal, nyilván azért, minthogy ez életkorban a szülésnek és egyébb női bajoknak inkább esnek áldozatúl; a 45-től kezdve egy ideig a két nem a halálozásra nézve egyensúlyban van, azonban csakhamar megint a finemből kerül ki a határozott többség, mely a legmagasabb korig tart, mi azonban a finemre nézve kevesbbé kedvezőtlennek tartható, miután épen azt tanúsítja, hogy igen hajlott korban több férfi mint nő elhalálozván, amazok közöl aránylag többen is érik el a zöld öregséget; mire érdekes megjegyezni, hogy a magyar birodalomban a legöregebb elhúnytak közt 1852-ben egy férfi és egy nő volt mindegyik: 120 éves; 1853-ban egy nő 128, és egy férfi 138 éves találtatott (Erdélyhonban), mire másutt az ausztriai birodalom nem szolgáltathat példát; 1854-ben két férfi 115 és 116 és egy asszony 120 éves (Erdélyben); 1855-ben egy asszony (megint Erdélyben) egy férfi 147 éves korral (Magyarországban), páratlan eset!

1856-ban egy férfi és nő mindegyik 120 évvel (szintén Erdélyben) és egy férfi 123 évvel (Magyar honban).

Végre 1857-ban egy férfi 120 évvel (Magyarhonban) és egy 125 évvel ujra Erdélyországban.

Különben a két nem egymáshozi aránya a halottak közt a következő összeállitásból tünik ki:

Az elhúnytak közti nem-különbség az egyes korosztályok szerint:

Életkor:	1855. elhunyt egyáltalán fi	1855. elhunyt egyáltalán nő	1855. 100 nőre jő fi	1856. elhunyt egyáltalán fi	1856. elhunyt egyáltalán nő	1856. 100 elhunyt nőre jő fi	1857. elhunyt egyáltalán fi	1857. elhunyt egyáltalán nő	1857. 100 elhunyt nőre jő fi	Átlag. a 3 év szerint jő 100 elhunyt nőre fi
Születéstől — 5 évig	142,759	126,169	113,1	117,512	103,349	113,7	123,427	107,681	114,6	113,5
5 — 15 „	33,268	31,117	107,0	19,260	18,129	106,2	17,394	16,684	104,3	106,1
15 — 25 „	20,637	22,415	92,0	12,855	13,204	97,3	11,740	12,517	93,8	94,3
25 — 45 „	50,396	52,960	95,1	31,824	32,167	97,4	26,865	28,769	100,3	97,6
45 — 65 „	58,787	55,311	106,3	38,158	36,089	105,7	33,330	30,845	108,0	106,6
65 — 85 „	25,869	24,447	105,8	17,892	17,361	103,0	16,218	15,768	103,0	103,9
85 — 100 fölül	1,952	1,795	108,8	1,449	1,224	118,3	1,278	1,252	102,0	110,0
Ismeretlen korú	238	185	128,6	120	88	136,3	78	56	139,3	135,0
Összesen :	333,901	314,399	106,2	238,570	221,611	107,6	230,330	213,572	107,8	107,2
Főösszeg :	648,300			460,181			443,902			

E szerint az átlagos túlnyomóság, melylyel a finem a nőnemet egyáltalán a halálozásnál felülhaladja, 7 száztóli, de a legfiatalabb korban t. i. öt éven alól e túlszárnyalás egész 13 – 14 %-ig emelkedik, és ezen tulsúly, ha mindjárt mérsékeltebb arányban (6 %-al), még egész a 15-ik évig tart, úgy hogy a születéstől egész a felserdülés koráig minden 100 elhúnyt közt huszszal több fiu mint leány találtatik, a 15—25 évesek közt 6 %-kal több nőszemély hal meg, és még mintegy 3%-kal több nőnembeli a 25—24 évig is múlik ki; ezen életkor után azonban megint a finem kerekedik felöl annyira, hogy a 45—65 évesek közt a férfiak ujra 6 %-nyi tulsúlyra vergődnek, mi a 65—85 évesek közt 3 száztólira leolvad, de innen egész a legszélsöbb élethatárig egész 10 %-ra felszökken; és legsajátszerüebb, hogy az ismeretlen korúak közt a finembéliek egész 35%-lig magasabb mérvben szerepelnek, vagy is az évenkint kimulók közt jóval több férfi van, kinek kora ismeretlen, mint nő, pedig küzönségesen azt tartják, hogy inkább az utóbbiak szeretik ignorálni vagy csak felejteni életkorukat.

AZ IDŐJÁRÁSNAK ÉS ÉGALJI VISZONYOKNAK BEFOLYÁSA A HALANDÓSÁGRA.

Kétséget sem szenved, hogy az időjárás és az égalji viszonyoknak a halandóságra jóval döntőbb befolyásuk van, mint az évi születésekre, miután az emberi organismus e tekintetben még inkább alá van vetve a természet törvényeinek, és a physikai elemek majd pusztitó majd gyámolitó befolyásának. A hullámzások annálfogva, melyek a haláleseteknek az egyes évszakokra való eloszlatásában mutatkoznak, még nagyobb érdekkel birnak, mint a születéseknek az egyes évszakok szerinti hullámzásai; minthogy e tekintetben az ember egészen a természet uralma alatt áll, nem lévén hatalmában ezen ellenséges befolyások alól végképen kiszabadulni, vagy azokkal szembe szállni, holott a születések még is többet kevesebbet az ember akaratjától függnek, a szaporodási ösztön a körülmények szerint fékezhető lévén. Mind a mellett a halálozási hullámzatokra is a szilárd emberi akaratnak, föleg pedig a miveltség előhaladásának kétségtelenül van, ha mindjárt csak közvetí-

tett befolyása; így csak példaképen a halandóságot legérezhetőbben növesztő egyik tényezőnek t. i. a légmérsékleti hirtelen változásoknak sorvasztó hatásai, legalább indirect uton a földnek kimívelése, a mocsárok lecsapolása, a lakásokban, a ruházatban, s élelmezésben gyógytani igények szerinti javítások, jelesen a kormány részéről orvosrendészeti szempontból létesítendő különféle intézmények által.

De bármennyire érdekes e tárgy, és bármennyire foglalkodtak és foglalkodnak is vele a statistikusok legjelesbjei, mint Moreau de Jonnès, Quetelet, Ivernois, Moser stb., az csak ugy deríthető fel kellőleg, ha részletekbe bocsátkozva, a helybeli körülmények tekintetbevételével vizsgáltatik meg, hogy miféle összekötetés létezik az időjárat és a kórnemek folyama, valamint azoknak folytán az egyes évszakokban mutatkozó halandósági arány közt, mi azonban az orvosi statistikának tüzetes feladata. Általános népesedési statistikai szempontból azonban szintén érdekes, megvizsgálni, hogy mennyire igazoltatnak az általános észleletek folytán kipuhatolt halandózási törvények az egyes országokban talált specificus adatok által, és ezt itt röviden meg fogjuk kisérteni.

Miután 1855-ben az akkoron dühöngött cholera járvány a különbeni rendet nem csekély mértékben megzavarta, mint ezt mindjárt tüzetesen fogjuk kimutatni, a három utolsó év oly szabálytalanságot tanusít, hogy szükségessé lett, még az előbbi trienniumból legalább két évet felvenni, és igy öt év tapasztalatai nyomán ez ügyben eligazodni. Nagyobb világosságért és más országokkal való egybevethetés végett, helyesebbnek találtuk az esztendőnek egyes szakait nem mint közönségesen történik Januáriustól egész Mártiusig, Aprilis hótól Junius végeig stb. felosztani, hanem Wappaeussal téli szaknak a dolog természetének megfelelőbben a Decembertől egész Februárhó végeig terjedő időkört venni, tavasznak Mártius-Május végeig, nyárnak Junius-Augusztusig, ősznek végre a September egész November utoljáig nyúló határidőt.

A halandóság az év szakai szerint:

Évszakok.	1853.*) elhunyt egyáltalán	%	1854. elhunyt egyáltalán	%	1855. elhunyt egyáltalán	%	1856. elhunyt egyáltalán	%	1857. elhunyt egyáltalán	%	Az öt évi átlag szerint %
Télen: Decembertől — Februárig	121,092	25,0	152,813	27,5	144,180	22,3	124,785	27,1	122,210	27,5	25,6
Tavaszkor: Mártiustól — Májusig	128,360	26,5	151,512	27,3	134,850	20,7	124,274	27,0	111,858	25,2	25,3
Nyáron: Júniustól — Augusztusig	103,525	21,5	114,164	20,5	191,944	29,6	97,310	21,2	93,612	21,1	22,8
Őszszel: Septembertől — Novemberig	130,373	27,0	136,704	24,7	177,326	27,1	113,812	24,7	116,222	26,2	26,0
Összesen:	483,350	100	555,193	100,0	648,300	100,0	460,181	100,0	443,902	100,0	100,0

*) Horvátország nélkül.

E táblázatból kitetszik, hogy kivéve a cholera pusztitásaitól bélyegezett 1855-ki évet, a többi években a maximum mindig a téli, a minimum határozottan a nyári szakra esett, mi összevág az általános tapasztalásokkal, legtöbb europai állambau télen aránylag több halván el mint a többi évszakokban, nyilván azért, mivel a nagyobb tömegeket képző szegénysorsúak többet szenvednek a kemény hideg, mint a nagy hőség sorvasztó hatása alatt, és kivált azért, mivel a gyermekhalandóságnál különösen a téli szakra esik a legtetemesb osztalék, pedig a gyermekeknek minden halálozási viszony idomitására nézve döntő szerep jut, ellenben nálunk is szabályos években rendesen a nyári szakra jő a minimum, míg járvány idejében épen a nyári hónapokban van a halálnak legdúsabb aratása, a nagy hőségben a járványok belterjesebb erővel lépvén fel; hogy azonban nálunk az ősz jóval nagyobb osztalékaránynyal bír mint másutt (Belgiomban péld. 21, Dánhonban 22, Norvégiában 22, Németalföldön 23 stb. $^0/_0$ esik az őszi szakra) a nagyobb változatoknak tulajdonítható, melyek a magyar tartományokban az őszi úgy mint újabban a tavaszi időszakot is jellemzik. Különben ennyi általános népesedési szempontból tekintve e tárgyból elég, minden további vizsgálódások a specialitások terére visznek, melyeknek e czikkben nem lehetne helyet adnunk.

A haláleseteknek az egyes évszakok szerinti csoportosulása legszorosabb összefüggésben van a kimulás módjával, vagy is beállott halál közvetlen okával; miután a szerint a mint az egyes kóralakok s nemek egyik másik évszakban vagy csak szórványilag vagy pedig járványilag jelenkeznek, a szerint azon időszaknak jutalékja is hol nagyobbodik, hol kisebbül, ez tehát természetesen a haláleseteknek e szempontból való megvizsgálására utal.

A halálozás okait fürkészni, valamint az egyes kóralakok járatát, hatályosságát életpusztító folyamát tanulmányozni, nem csak az orvosi tudománynak, hanem a közigazgatásnak is érdekében fekszik, mert itt a kormánybeli gondviselésnek legszebb tér nyílik, biztos adatok fonalán, hol elháritólag, hol enyhitőleg az egészségrontó elemeknek útját állani, és sürü

halandóság okai éltávolításával vagy csak gyöngítésével az ország közegészségi viszonyain lehetőleg segíteni.

Közönségesen a halál okát illetőleg két fő különbség tétetik, a mint az vagy a természet törvényei szerint vagy erőszakos módon bekövetkezett; az utóbbiak természetesen csak a kivételt képzik, és azért rendesen csekély arányban jelenkeznek rendesen 1 $^0/_0$-al; így a magyar birodalomban 1854-ban beleértve azon eseteket is, melyekben a halál oka nem vala kipuhatolható, és melyek ennélfogva nem mindig erőszakoskodásnak szükségképeni következménye, összesen 6553, 1855-ben 6848, 1856-ban 5929 és 1857-ben 5902 ily erőszakos haláleset találtatik feljegyezve, tehát 10000 elhunyt közt 1854-ben 119, 1855-ben 106, 1856-ban 129 és 1857-ben 133 ily erőszaknak vagy külhatalomnak esett áldozatul, ebben is az utóbbi időben folytonos növekvés, tehát rosszabbulás észlelhető, de ezen eseteket alantabb még részletcsebben fogjuk megvizsgálni.

A természet rendes folyama szerint beálló halálesetek közt főfontossággal bírnak azok, melyek valamely járványilag fellépő kórnem által okoztattak, miután legtöbb kóralak, a mint járványos jelleget felvesz, nem csak hogy tömeges pusztításokat szokott előidézni, hanem rendesen azon vidéken vagy országban megis honosúl, évről évre megújítván öldöklő hatását. — A magyarbirodalomban e tekintetben kétségtelenül mostohább viszonyok mutatkoznak, mint az ausztriai többi tartományokban, mert míg ott 1000 elhunytr a évenként átmérőleg 40, itt 60—70 járványáldozat számíttatik; különösen szomorúan tünteti ki magát e tekintetben az 1857-ki, és még sötétebb színben jelenkezik az 1855-ki év, melyben a cholara ritka belterjjel dühöngött, mint ez a következő rövid összeállításból kitetszik; meghalt a magyar birodalomban:

Évek:	Járványok folytán általán	10000 elhunytra	Cholera folytán általán	10000 elhunytra	Himlő folytán általán	10000 közt
1854-ben	25,948	468	3,352	60	16,562	298
1855- „	26,360	407	169,762	1804	12,806	197
1856- „	16,399	356	1,799	39	7,726	168
1857- „	16,404	369	1,326	29	10,091	227

Ebből látható, hogy a magyar birodalomban rendes években is több mint 16000 ember járványoknak esik martalékul, mi alatt különféle kóralakok értetnek, melyek járványos jellemet öltvén magokra tömeges pusztitásokat okoznak, mint a hagymáz, vérhas, skarlát és más gyermek-kórnemek. — Minthogy pedig 1855-ben az egész ausztriai birodalomban összesen 281322 egyén a cholerában halt el, a magyar koronai tartományok csaknem fele részben járultak ezen áldozatok tetemes seregéhez, és a cholera még csak Gácsországban mutatkozott hasonló hatályúnak.

A Himlő is feltünően több áldozatot ragad el hazánkban mint a birodalom többi tartományaiban, mit következő párhuzam szembetünően tanusít, himlőben i. i. halt el:

	a magy. birod.	az ausztriai öszbirodalom.
1854	16,562	21,977
1855	12,806	20,922
1856	7,276	10,522
1857	10,091	12,417

tehát a két utolsó évben 7 és 10 ezer himlő áldozatunk irányában a többi tartományok összes ebbeli áldozatai csak 2—3000 egyénre rúgnak, ezen nagy veszteségi különbség megérdemlené, hogy közhatóságaink, jelesen országunk főorvosa himlőoltásunk miképeni kezelését egy kis figyelemre méltatná.

A nehéz szülés következtében úgy a szülő anyák mint a megszületett gyermekekre nézve bekövetkezni szokott halálesetek számára a hivatalos felvételekben egy külön rovat van szánva, és annak tanusága szerint a magyar birodalomban megint jóval kedvezőtlenebb viszonyok mutatkoznak, mint Ausztria többi örökös tartományaiban; mi a következő egybeállitásból kivehető. Nehéz szülés folytán meghalt:

Évek:	A magyar birodalomban		A többi örökös tartományokban	
	szülő anya	született gyermek	szülő anya	született gyermek
1854-ben	2760	3760	2341	8726
1855- „	2932	3457	2109	5380
1856- „	2718	3195	2345	7650
1857- „	2930	3622	2647	6242

tehát a többi ausztriai tartományokban együttvéve még egyáltalán is kevesebb anya esik martalékul a nehéz szülésnek mint nálunk, de ott aránylag több gyermek vész el, nyilván mert ott míg is a holtanszülött gyermekek száma pontosabban jegyeztetik fel mint nálunk, hol hihetőleg sok a születés folytán már holtan vagy halva szülött gyerek a születés után meghalálozott gyermekek közzé igtattatik, s innen azután minálunk a feltünő magas gyermekhalálozás, másrészt pedig a csekély holtanszülöttek aránya, mint ezt fennebb megmutattuk.

Egy külön rovat a felvételi ivekben „ helyibetegségek„ féle felirattal fordul elő, a hová az endemikus bajok számítandók, és ezen rovat a magyar birodalmi kimutatásokban 1854-ben 20219, 1855-ben 20849, 1856-ban 17150 és 1857-ben 18339 ily betegségekben elhalt egyént tartalmaz, vagyis az összes elhunytaknak 3—4 százalékát, miután azonban közelebb nincsen meghatározva, hogy miféle specificus kórnemek fogalvák e rovatban, ezzel valamint azon rovattal sem fogunk tovább bibelődni, mely „közönséges betegségek“ czíme alatt előfordul, és az elhúnytaknak legnagyobb tömegét mutatja fel, e rovatban a magyar birodalmi lajstromokon következő számok találtatván:

1854.	közönséges betegségekben múlt ki :	476,039	egyén	vagyis	86, %
1855.	„ „ „ „	458,072	„	„	70, „
1856.	„ „ „ „	405,262	„	„	88, „
1857.	„ „ „ „	385,288	„	„	87, „

Miután a jelen czikk már ugy is elég hosszura terjedt, a gyermekhalandóságot, bármennyire érdekes is, ez alkalommal nem fogom közelebb megvizsgálni, de el nem mulaszthatom az erőszakos halálozások egyes nemeit még külön tárgyalni.

A külső erőszak folytán bekövetkezett halálesetekre nézve a négy évi időszak ugy a magyar birodalomban, mint a birodalom többi részeiben, elég mostoha számban tünik fel, minthogy ezen haláleseteknek száma aránylag ott is itt is folyton emelkedett, mit a következő négy évi összeállitásból derül ki:

	A magyar birodalomban		A többi örökös tartományokban	
	általán	10000 elhunyt közt	általán	100000 elhunyt közt
1854-ben	5086	91	8420	107
1855- „	5678	87	7991	91
1856- „	5184	118	6954	118
1857- „	5384	121	6608	116

Az 1855-ik évi kedvezőbbnek látszó arány egyedül a túlhatalmas cholera-esetek irányában olvad le kevesebbre.

A mi ezen halálozások részleteit illeti, köztök legtöbb a valamely szerencsétlenség következtében beállott haláleset, utána számra nézve az öngyilkolások, az orgyilkolások és agyonütések következnek, mint a következő nem igen épületes táblázatból kitetszik, meghalt a magyar birodalomban:

Évek:	valamely szerencsétlenség	öngyilkolás	orgyilkolás	agyonütés	kivégzés	veszettség
f	o l	y	t	á n	:	
1854-ben	4010	487	223	242	77	47
1855- „	4570	537	213	253	40	68
1856- „	3908	523	289	338	78	58
1857- „	4036	534	321	380	72	41

Az orgyilkolás és agyonütés által okozott halálesetek nálunk, fájdalom, jóval gyakoriabbak mint a többi örökös tartományokban, mít a magyar birodalmi nép fokozottabb indulatosságából, valamint egyéb társadalmi viszonyainkból nem nehéz lenne megfejteni, igy a párhuzam az agyonütéseket és gyilkolásokat egybe véve a következő, reánk nézve nem épen kecsegtető, eredményeket tünteti fel; agyonveretett és meggyilkoltatott:

	a magyar birodalomban,	a többi örökös tartományokb.
1854	465 egyén	445 egyén
1855	466 „	428 „
1856	627 „	404 „
1857	701 „	379 „

E tekintetben is az utóbbi évek nálunk sajnos rosszabbodást tanusítnak; de még szembeötlőbb a magyar és nem magyar tartománybeli kivégzettek közti különbség, itt

oly határozott kedvezőtlen mérleg lévén, hogy ez méltó tárgya lehetne egy kissé mélyebben ható gondolásnak, minthogy a négy év alatt, mint ezt más alkalommal is felderíteni alkalmam vala, a magyar birodalomban nem kevesebb mint 262 személy múlt ki hóhérkéz alatt, míg a többi örökös tartományokban együttvéve ugyanazon időszakban csak 82 ember végeztetett ki. Igen igen szomorú parallel! Végre még egy pár szót az öngyilkolásokról.

AZ ÖNGYILKOLÁSOK STATISTIKÁJA.

Az öngyilkolások statistikája egyik hü tükre a társadalmi, politikai és mivelődési viszonyoknak. Nagy és folyton növekvő száma az öngyilkolásoknak rendesen nyomasztó közgazdászati állapotra mutat, a fiatalabb korban vagy női világ körébeni gyakoriabb öngyilkolások elhanyagolt vagy ferde nevelésre, vallásos érzülethiányára mutat, míg végre messze előhaladt korbani öngyilkolások sokasága épen nehéz s válságos időkre mutat, mert hatalmas indokok sejthetők ott, hol még a sír küszöbén állók is erőt magokon vevén az ugy is már csak rövidre szabott életpályájok hátra levő kis részét bünös kezekkel megkurtitani nem átallják.

E nagy fontosságnál fogva a tudomány és a közigazgatás érdeke egyaránt részletes kimutatásokat igényel, és Austriában a felvételi ívek e tekintetben semmi kivánni valót nem hagynak fenn, csakhogy a rovatok nem hiven töltetnek be, és maga a bécsi statistikai hivatal is öszintén bevallja, hogy ezen különben bőrovatu tabellákba nem igen lehet bízni, és hogy a feljegyzett esetek nagyon is a valóság mögött maradnak, főleg ott, hol mint nagyobb városokban, az öngyilkolások különféle tekinteteknél fogva inkább mint faluhelyen tudják elkerülni a feljegyzés szükségességét.

A fennebb számilag kitett öngyilkolási esetek elemezésére itt a részleteket közöljük tekintettel a) a nemre b) a korra c) a vallásra és d) a gyilkolás módjára:

Az öngyilkosok nem- és korkülönbség szerint:

Évszám:	Nemi különbség		Életkor szerinti különbség									
	fi	nő	15 éven alól	15 évtől egész 20 évig	20—30	30—40	40—50	50—60	60—70	70—80	80 éven felül	ismeretlen korú
1854	385	102	7	35	121	101	79	71	31	11	4	27
1855	409	125	11	32	183	129	107	62	33	10	2	15
1856	413	110	12	40	146	114	87	66	31	14	2	11
1857	411	128	7	27	120	123	100	75	44	10	1	27
Összesen:	1618	460	37	134	520	467	373	274	139	45	9	80

Vallás különbség és az öngyilkolás módja szerint.

Évszám:	Romai és görög kath.	Görög nem egyes.	Ágostai hitvallású	Helvét hitvallású	Unitárius	Izraelita	Felakasztás s megfojtás	Agyonlövés	Vizbefulasztás és leugrás	Megmérgezés	Megfu-lasztás	Agyon szurás és vágás, megsebezés stb.
1854	274	45	63	99	4	2	285	87	58	11	—	46
1855	303	52	71	96	2	10	310	78	89	13	1	43
1856	314	44	50	101	5	9	278	96	85	18	1	45
1857	286	57	65	111	5	10	314	92	75	21	—	32
Összesen:	1177	198	249	407	16	31	1187	358	307	63	2	166

Függelék. Helyén lesz itt adatilag még kimutatni, hogy a magyar birodalom általános népessége mikép oszlik el annak egyes alkatrészeire. Ez magából a népösszeirási táblázatokból azért ki nem vehető, mivel 1857-ben egészen más valami értetett Magyarország alatt, mint 1849 előtt és 1860 oktober óta, az egyes vármegyék 1857-ben más alkatrészekből állottak, mint 1848 elött vagy mint ma, hol az 1848-ik év elötti állapot ujra visszaállitatott; ez tehát csak az összeirásnál használt eredeti felvételekből kipuhatolható, melyek tekintve az egész magyar birodalmat, csak is a bécsi statistikai bureaunak állnak rendelkezésére. A hivatalosan közlött népszámlálási eredmények ily körülmények közt ma már csak egész általánosságukban lettek volna használhatók, ha nem találkozik a bécsi statistikai hivatalban oly férfi, ki a nyert eredményeknek hazánk mostani szervezése szerinti átdolgozását magára vállalja. Igen örvendetes tehát, hogy Göhlert V. J. minist. fogalmazó, ki az 1857-ki népszámlálás hivatalos közleményeit is szakavatottan szerkesztette, e munkára vállalkozott, 'és még örvendetesebb, hogy ugyan ő nemcsak ebbeli dolgozatát a bécsi hirlap közlése szerint, hanem még egy másik kimutatását is, melyben ő a magyarországi egyes vármegyéknek jelen szerkezetök szerinti népességét összeállítva bemutatja, a magyar tudom. akadémia statist. bizottmányával tetsző használat végett közlé; az e tárgyban f. é. február hó 13-án kelt levelében minden egyéb felvilágositásra és szives közlésekre való szolgálatait készségesen felajánlván, mely szolgálati készsége teljes elismerést érdemel. Göhlertnek ezen kimutatása fonalán a szövegben kitett 13,768,113 fönyi magyar birodalmi össznépesség következöleg oszlik meg:

Magyarországra esik; és pedig:

Dunántuli kerületre	2.175,465	lélek
Dunáninneni „	2.797,817	„
Tiszántuli „	2.843,247	„
Tiszáninneni „	1.576,442	„
Szabad kerületekre	248,809	„
Viszakapcsolt részekre	249,156	„
Összesen :	9.890,436	

Horvát-tótországra	892,516	
Erdélyországra és pedig:		
A magyarok vidékére	1.040,700	lélek
„ Szászok „	382,844	„
„ Székelyek „	398,772	„
Az oláh kerületekre	101,276	„
Összesen:	1.923,592	„
Mihez még a katonai őrvidék járul, melynek népessége a Horvát-tótországhoz csatolt Zeng községén kivül: . .	1.060,969	
úgy, hogy az összes magyar birodalomra a fenn kitett:	13.768,513	

főnyi általános s valóságos népesség jő.

A szorosabb értelembeni Magyarországnak népszáma a fennevezett min. fogalmazó kimutatása szerint az egyes vár megyékre és szabad kerületekre következőleg oszlik meg:

Vármegyék.	Népesség.
I. Dunántuli kerület.	
Moson	71,827
Győr	96,946
Komárom	130,069
Fejér	182,441
Tolna	214,865
Baranya	265,072
Somogy	252,326
Veszprém	186,546
Zala	272,421
Vas	290,372
Sopron	212,580
II. Dunáninneni kerület.	
Poson	232,564
Nyitra	401,106
Trencsén	227971
Árva	72,124
Liptó	72,415
Zólyom	91,472
Turócz	42,107
Bars	121,986
Esztergam	59,673
Hont	111,155
Pest-Pilis-Solt	655,543
Bács-Bodrog	527,077
III. Tiszáninneni kerület.	
Heves és K. Szolnok	290,836
Borsod	174,280
Gömör	158,307
Szepes	159,367
Torna	22,275
Sáros	148,287
Abauj	150,258
Zemplén	241,631
Ung	99,318
Bereg	131,883
IV. Tiszántuli kerület.	
Krassó	234,180
Temes	320,168
Torontál	389,692
Csanád	88,379
Békés	188,011
Maramaros	182,416
Bihar	470,439
Szatmár	247,718
Szabolcs	210,300

Vármegyék.	Népesség.
Ugocsa	54,597
Csongrád	186,752
Arad	270,595
Szabad kerületek.	
Sz. Jász és Kun K. .	194,146
N. Hajdú K. . . .	54,663
Visszakapcsolt részek.	
Kraszna	47,271
Köz. Szolnok . . .	102,310
Zaránd	51,550
Kővárvidéke . . .	49,025
Összesen :	9.890,436

FÜGGELÉK.

A MAGYAR EGYETEMI ALAPÍTVÁNYOK GYARAPODASA BOLD. SCHORDÁN VÉGRENDELETE FOLYTÁN.

A magyar egyetem ez idei költségvetését tárgyazó első czikk végén említtetett, hogy a legutóbbi időben a magyar egyetem egyik jeles tanártagjának elhunyta folytán tetemesb alapítványok birtokába került; azóta a boldogúltnak végrendelete kihirdettetett, és helyén lesz, a mondott czikk kiegészitésére, itt az egyetem javára tett époly czél-mint nagyszerü alapítványokat részletesebben megismertetni.

A szóban levő végrendeletben a tudós elhunyt különös logikai éllel, mely éltében oly annyira sajátja vala, legelőször némely becsesebb tárgyai, és értékpapírjai felett hagyományilag intézkedvén, és többi közt az orvosi karnál az ő javaslatára alapított orvostanártesületi könyvtárnak minden orvos és természettudományi könyveit s rézmetszeit hagyván, melyeket a mondott könyvtár még nem birna, egész hagyatékát, — mely magán és államkötelezvényekből, közhitel, és egyébb értékpapirokból áll és pénzzé teendő, — 100 egyenlő részletekre elosztja, a magyar egyetemnek különböző alapitási czélokra nem kevesebbet mint 49 százalékot, vagy tekintve a természetben legált könyveket közel fele részét egész vagyonának hagyván. Mi a hitelpapirok csak felületes megbecslése szerint 50,000 frtnál többre fog rúgni, egy egy százalékos részre ezer forintnál több esvén. Jelesen az orvosi karnál szegénysorsú, tanidejük alatt betegség vagy egyéb bajoktól sujtott orvos-sebésztanulók felsegélésére fenálló alapítványnak 5 százas részlet jut, oly kikötéssel, hogy a tőke (legalább is 5000 ft.) kamatozóvá tétessék, és a kamatoknak egy része a tanártestület belátása szerint tanidejük alatt elhunyt

szegénysorsú keresztény orvos s sebész tanulók tisztességes eltakaritására fordítható.

Hat százalék (tehát midenesetre több mint 6000 forint) oly alapítványra fordítandó, melyből orvos és sebésztudori szigorlatokért járó díjak lefizetésére szegény sorsuaknak kamatlan elölegezések adandók. Ezen alapítvány feltételeit és módját maga az örökhagyó következöleg szabta meg 1.) Az elölegezések az orvos tanártestület által szavazattöbbséggel, tekintet nélkül a valláskülönbségre, olyformán engedélyezendők, hogy a megszavazott öszlet soha az illetőnek kezére ne szolgáltassék, hanem közvetlenül a dékán által rendeltetésére fordíttassék, 2) az elölegezés annyiszor adandó, a hányszor a hagyott tőkének kamatjai a tudorozási és felavatási díjak egész összegével felérnek. Nem teljes elölegezések ne adassanak ki, hanem netalán fennmaradó kisebb sommák a takarékpénztárba tétessenek. 3.) Az elölegezést nyert jelölt a dékán és egyik tanár előtt kézszorítással igérje, hogy ő az elöleget azon esetre, ha vagyonbeli körülményei kedvezöbbre változnának, vissza fogja fizetni és pedig egyszerre, de ezen adósság becsületbeli kötelességnek tekintendö, és soha per utján nem kereshető. 4.) Ha idöjártával elölegek visszatéríttetnek, ezek nem a tőkéhez csatolandók, hanem az elölegezések létszámának növesztésére fordítandók.

Utazási díjak alapitására a pesti egyetem egész tanfolyamukat végzett és itt fel is avattatott orvos tudorok javára a bőkezü végrendelkező 28 százalékot (tehát legalább is 28000 frt) hagyott, és e felett következő modorban intézkedett: 1.) Ezen ösztöndíjakat az orvos tanár testület szavazattöbbséggel vallásküliönbség nélkül oly pályázóknak adományozza, kik saját vagyonuk elégtelensége, kitünö tudományos alkalmazásuk, erkölcsiségük, és az itteni egyetem orvoskaránál legalább öt féléven át töltött tanidő, valamint itt megszerzett orvostudorifok iránt magokat igazolhatják. 2.) Az utazási ösztöndíj 1000 ftból álljon, tehát annyiszor adományozandó, a hányszor a tőke kamatjai 1000 ftra rúgnak. 3.) A díjt nyert kötelezi magát Bécs és Berlin vagy Bécs és Páris városa orvosintézeteinek és pedig mindegyikének legalább egy féléven át látogatására. 4.) Az utazási illetmények fele része a megdíj-

jazottnak valamivel az elutazás elött kézbesitendő, a másik fele rész pedig az elsö félév eltelte elött Bécsben utalványozandó.

A pesti egyetem élettani intézete javára, melynek élén a boldogult annyi évek során át állott, 10 százbeli osztalékot (vagy legalább 10,000 frt) hagyományozott következő époly czélfelelő mint jellemző kikötéssel: 1.) E tőkének évi kamatjai részint a szükségelt szerek, készületek és kisérleti tárgyak megzerzésére, részint ösztöndijakra forditandók, oly orvos tanulók vagy tudorjelöltek számára, kik az intézetben különféle physiologiai vagy histologiai munkálatok által magokat kitüntetik. 2) Az ösztöndíjak az élettani szak tanára belátása szerint adományozandók, de egyszerre soha nem több mint két ösztöndíj, mindegyik legfelebb 100 fttal o. é. és csak egy-egy évre. 3.) A felülőrködés az orvostanári testületet illeti. 4.) Jellemző mit az alapító végül hozzátesz, ő felteszi t. i. hogy ezen alapitás következtében az élettani intézet fenálló javadalmazása nem fog megrövidíttetni, ha ez valaha történnék, határozott akaratja, hogy ezen alapítvány azonnal megszünjék és a tőke az itteni gyermek-kórházra szálljon. Ezen erélyes szentesítés által a végintézkedő az élettani intézetnek jelen javadalmazását mintegy örökre biztosította, a döntő befolyással biró hatóságok nem akarhatván, hogy ezen intézet jelen segélyzésének megnyirbálása által egyúttal ezen hatalmas pénzforrás is kiapasztassék. Ily nagylelkü alapító megérdemli, hogy kedves emléke minden egyetemi polgár, minden hazafi, jelesen pedig minden orvostanuló szivében örökké éljen, mi pedig nem kivánhatunk mást, mint hogy áldás szálljon poraira hogy azokból sok hasonnemességü hajtás kikeljen!

K—k.

EGYVELEG.

Kimutatása a pest-budai, pozsonyi, nagyváradi, **kassai és temesvári** volt közigazgatási kerületekben 1861. évi **mártius hó végeig kármentesített urbéri telkek és zsellérek** számának, és az azokért megállapított, utalványozott, és az illető jogosítottaknak már kiszolgáltatott kárpótlási összegeknek.

A volt közigazgatási kerület megnevezése:	Kármentesített urbéri		Megállapított kárpótlás			
			a kármentesített urbéri telkek és zsellérekért			
	telkek	zsellérek	tőkében		kamat-hátrálékban	
	száma		osztrák értékben			
			forint	kr	forint	kr
Pest-budai közig. kerület	$25{,}320\,^{8}/_{16}$	$67{,}978\,^{7}/_{24}$	18.790,733	$42\,^{1}/_{2}$	8.069,243	37
Pozsonyi " "	$43{,}569\,^{42}/_{46}$	$57{,}597\,^{61}/_{72}$	26.421,242	26	10.427,174	39
Soproni " "	$52{,}019\,^{15}/_{16}$	$60{,}171\,^{4}/_{5}$	36.567,269	$64\,^{1}/_{2}$	14.814,850	77
Nagyváradi " "	$31{,}984\,^{163}/_{208}$	$64{,}060\,^{4}/_{12}$	20.336,242	$73\,^{1}/_{2}$	8.435,912	$47\,^{1}/_{2}$
Kassai " "	35,434	$30{,}451\,^{11}/_{48}$	16.949,701	$90\,^{1}/_{2}$	7.202,151	$40\,^{1}/_{2}$
Temesvári " "	$44{,}988\,^{5}/_{48}$	41,730	30.568,602	31	12.824,080	$89\,^{1}/_{2}$
Összesen :	$233{,}317\,^{447}/_{4784}$	$321{,}989\,^{197}/_{180}$	149.633,792	28	61.773,413	$30\,^{1}/_{2}$

Megállapított kárpótlás:

A volt közigazgatási kerület megnevezése:	A magánosok tulajdonává vált egyházi tizedért s egyéb szerződésbeli szolgáltatásokért kitudott kárpótlás				Megállapított összes kárpótlás			
	tőkében		kamat-hátralékban		tőkében		kamat-hátralékban	
	osztrák értékben							
	forint	kr	forint	kr	forint	kr	forint	kr
Pest-budai közig. kerület	310,868	70	164,997	53	19.101,602	12½	8.284,240	90
Pozsonyi „ „	10,737	12½	4,454	55½	26.431,979	38½	10.431,628	94½
Sopronyi „ „	550,647	20½	217,444	61	37.117,916	85	15.032,295	38
Nagyváradi „ „	—	—	—	—	20.336,242	73½	8.435,912	47½
Kassai „ „	280,724	32	136,673	35	17.230,426	22½	7.338,824	75½
Temesvári „ „	234,775	30½	95,508	33	30.803,377	61½	12.919,589	22½
Összesen :	1.387,752	65½	619,078	87½	151.021,544	93½	62.392,491	68

Utalványozott kárpótlás.

A volt közigazgatási kerület megnevezése:		Tőke fejében (Osztrák értékben számítva)					
		kötvényekben		készpénzben		Összesen	
		forint	kr	forint	kr	forint	kr
Pest-budai	Közigazgatási kerület	17.255,952	—	37,488	47	17.298,390	47
Pozsonyi		24.794,511	—	52,145	45½	24.846,656	45½
Sopronyi		34.347,883	50	35,563	84	34.383,447	84
Nagyváradi		19.891,966	50	56,563	42½	19.948.329	92½
Kassai		16,485,735	—	93,171	52½	16.578,906	52½
Temesvári		29.933,315	17½	27,455	23	29.960,270	40½
Összesen :		142.709,063	17½	301,937	94½	143.011,001	12
Kamat-hátralék fejében							
Pest-budai	Közigazgatási kerület	5.969,617	50	1.936,182	40½	7.905,799	90½
Pozsonyi		6.854,904	—	3.431,735	37½	10.286,639	37½
Sopronyi		10.159,485	—	3.984,451	98½	14.143,936	98½
Nagyváradi		6.212,850	—	2.065,487	1	8.278,337	1
Kassai		4.585,717	50	2.749,255	45	7.334,972	95
Temesvári		10.885,671	82½	1.920,687	46½	12.806,309	29
Összesen :		44.668,245	82½	16.087,749	69	60.755,995	51½
Utalványozott összes kárpótlás							
Pest-budai	Közigazgatási kerület	23.225,569	50	1.973,620	87½		
Pozsonyi		31.649,415	—	3.483,880	83		
Sopronyi		44.507,368	50	4.020,015	82½		
Nagyváradi		26.104,816	50	2.121,850	43½		
Kassai		21.071,452	50	2.842,426	97½		
Temesvári		40.818,687	—	1.947,892	69½		
Összesen :		187.377,309	—	16,389,687	68½		

A volt közigazgatási kerület megnevezése:	Marad utalványozatlan kárpótlás				Az utalványozott kárpótlási öszvegekből							
					kiszolgáltatott				még kiszolgáltatandó			
	tőkében		kamat-hátralékban		kötvényekben		készpénzben		kötvényekben		készpénzben	
	Osztrák értékben											
	forint	kr	forint	kr	forint	kr	forint	kr	forint	kr	forint	kr
Pest-budai (Közigazgatási kerület)	1.808,211	65½	328,440	99½	23.077,992	—	1.972,186	6½	147,577	50	1,434	81
Pozsonyi (Közigazgatási kerület)	1.585,322	93	144,989	57	31,638,726	—	3.483,086	53½	10,689	—	794	29½
Soproni (Közigazgatási kerület)	2.734,469	51	888,358	39½	44.351,370	—	4.014,765	8	155,998	50	5,250	74½
Nagyváradi (Közigazgatási kerület)	387,912	81	157,575	46½	25.902,954	—	2.120,027	14½	201,862	50	1,823	29
Kassai (Közigazgatási kerület)	651,519	70	3,851	80½	21.031,752	—	2.772,613	6½	39,700	50	69,813	91
Temesvári (Közigazgatási kerület)	843.107	21	113,279	93½	40.805,772	—	1.946,833	7½	12,915	—	1,059	62
Összesen	8,010,543	81½	1.636,496	16½	186.808,566	—	16.309,510	96½	568,743	—	80,176	67

A volt közigazgatási kerület megnevezése :	Kötvények, melyek								A még fennálló kötvényeknek öszvege		Kárpótlási tőkék, melyek kamat élvezhetés végett visszatartattak és melyek után a kamat folyóvá tétetett	
	kisorsoltattak s készpénzben visszafizettettek		börzei uton bevásároltattak		az átiratásnál törlesztettek készpénzben		Összesen					
	Osztrák értékben											
	forint	kr	forint	kr	forint	kr	forint	kr	forint	kr	forint	kr
Pest-budai (Közigazgatási kerület)	371,511	—	485,310	—	157	50	856,978	50	22.221,013	50	239,041	99½
Pozsonyi (Közigazgatási kerület)	616,581	—	—	—	462	—	617,043	—	31.021,683	—	1.057,889	55½
Soproni (Közigazgatási kerület)	869,620	50	66,139	50	52	50	935,812	50	43.415,557	50	98,519	62
Nagyváradi (Közigazgatási kerület)	388,111	50	71,190	—	31	50	459,333	—	25.443,621	—	228,869	24
Kassai (Közigazgatási kerület)	391,240	50	—	—	1,060	50	392,301	—	20.639,451	—	355,560	13½
Temesvári (Közigazgatási kerület)	368,613	—	605,745	—	—	—	974,358	—	39.831,414	—	437,584	9
Összesen :	3.005,677	50	1.228,384	50	1,764	—	4,235,826	—	182.572,740	—	2.417,464	63½

Kimutatása a földtehermentesitési pénzalapoknak az 1861. **március hó végeig előfordult minden bevételei- és kiadásainak s a kincstár irányábani szenvedő és követelő állásának.**

Tétel-szám.	A földteher-mentesitési pénzalapoknak megnevezése:		Bevételek: Földtehermentesitési pótlék fejében bejött pénzöszveg		Bevételek: A jogosítottak által a tőkék kiegészítésére befizetett pénzmennyiség		Bevételek: A tőkék kiegészitési pénzöszvegek után befizetett kamat		Bevételek: A jogosítottak által visszafizetett kamat		Bevételek: A kincstártól bejött kamat	
			Osztrák értékben									
			forint	kr	forint	kr	forint	kr	forint	kr	forint	kr
1	Pest-budai	Földtermentesitési alap	13.343,743	40	723	40½	55	16	7	87½	—	—
2	Pozsonyi		9.277,086	96	21	—	—	—	—	—	—	—
3	Sopronyi		11.388,937	88½	—	—	—	99½	—	—	—	—
4	Nagyváradi		8.012,246	70½	273	—	27	30½	56	25	—	—
5	Kassai		4.431,954	98½	2,173	50	27	1½	41	55	—	—
6	Temesvári		12.110,667	61	41	50	—	—	—	—	421,186	23½
	Összesen :		58.564,637	54½	3,232	40½	110	40½	105	67½	421,186	23½

Tétel-szám.	A földtehermentesitési pénzalapoknak megnevezése:		Bevételek									
			Visszafizetetett előlegezések és befolyt idegen pénzek		Számadási térítmények		Visszafizetett igazgatási költségek		Különféle bevételek		Összesen	
			Osztrák értékben									
			forint	kr	forint	kr	forint	kr	forint	kr	forint	kr
1	Pest-budai	Földtehermentesitési alap	—	—	16,437	70	—	—	490,335	67½	13.851,303	21½
2	Pozsonyi		—	—	11,548	9½	—	—	33	38½	9.288,689	44
3	Sopronyi		—	—	47	25	—	—	13,807	50	11.402,793	63
4	Nagyváradi		—	—	25,185	92½	—	—	26,845	15½	8.064,634	34
5	Kassai		—	—	19,079	54	—	—	136	68½	4.453.413	27½
6	Temesvári		427,225	68	—	—	—	—	141,844	81½	13.100,965	84
	Összesen:		427,225	68	72,298	51	—	—	673,003	21½	60.161,799	74

Tétel-szám.	A földtehermentesitési pénzalapok megnevezése:	Kiadások — Osztrák értékben: Tőkében fizetett kiegyenlitési pénz-öszveg, forint	kr	Kamatban fizetett kiegyenlitési pénz-öszveg, forint	kr	A kamathátralék rovására a jogosítottaknak kiszolgált előlegezések, forint	kr	A kisorsolt uton bevásárolt kötvények visszafizetésére fordított pénz-öszveg, forint	kr	A kincstárnak fizetett kamat, forint	kr	Kötelezvénybeli kamat, forint	kr
1	Pest-budai (Földtehermentesítési alap)	37,226	20	42,988	45	1.875,262	95	856,978	50	1.876,757	50½	7.167,175	3
2	Pozsonyi (Földtehermentesítési alap)	51,996	33	51,106	58½	3.199,330	94½	617,037	65	1,166	37½	5.879,133	76
3	Sopronyi (Földtehermentesítési alap)	35,533	68	51,551	54	3.843,105	58	935,812	50	1,148	9	8.786,883	44½
4	Nagyváradi (Földtehermentesítési alap)	50,177	67½	43,796	50½	1.778,492	10½	439,333	—	1,166	34½	4.186,178	48
5	Kassai (Földtehermentesítési alap)	92,605	90½	124,771	85	2.519,351	86	392,427	—	1,166	34½	3.184-545	25½
6	Temesvári (Földtehermentesítési alap)	14,091	6	16,893	71	1.915,848	30	939,319	40	96,115	16	6.872,630	23
	Összesen:	281,630	85	331,114	64	15,131,391	74	4,200,908	5	1,977,514	82	35,976,041	20

Tétel-szám.	A földteher-mentesitési pénzalapoknak megnevezése :		Kiadások													
			A jogosítottaknak fizetett kamat kötvényekkel még nem fizetett tökék		Földtehermentesitési pénzalap igazgatási költségei		Urbéri törvényszékek igazgatási költségei		Visszafizetett kamatok		Előlegezések és viszszafizetett idegen pénzek		Különféle kiadások		Összesen	
			Osztrák értékben													
			forint	kr	forint	kr	forint	kr	frt	kr	forint	kr	forint	kr	forint	kr
1	Pest-budai	Földtehermentesítési alap	111,119	67½	27,500	25½	298,444	62½	—	—	—	—	12,750	68	12.306,203	87
2	Pozsonyi		657,995	25	35,590	18	365,588	98½	—	—	—	—	345,221	31	11.204,167	37
3	Soprouyi		265,015	2	18,108	98	290,407	96	—	—	—	—	5,336	29	14.182,404	8½
4	Nagyváradi		172,193	49½	25,168	48	267,527	12	25	—	—	—	34	67½	6 984,087	88
5	Kassai		99,477	81½	24,079	99½	332,780	20½	5	93	—	—	—	—	6.721,212	16
6	Temesvári		265,173	46½	13,230	19½	186,326	78½	—	—	428,669	72	3,524	31	10.751,822	34
	Összésen :		1.570,974	72	143,678	8½	1.741,075	68	30	93	428,669	72	366,867	27	62.149,897	70½

A kiadásoknak a bevételekkeli összesítése után, mutatkozik a földtehermentesítési pénzalapoknak irányábani:

Szenvedő állása 4.337.241 frt 46 ½ kr.
Követelő állása 2,349,143 frt 50 kr.
Maradék: 1,988,097 frt 96 ½ kr.

Jegyzet. Megjegyeztetik, hogy a földtehermentesítési pótlék fejében, a bevételek közt kimutatott 58,564,637 ft 54 ½ kron kivül még, 1,355,200 ft 20 krnyi összeg az illető pénztári naplókba a földtehermentesítési alap javára pótlólag bevételeztetett, és hogy ellenben még azon 565,609 ft 82 ½ k., mely az illető jogosítottaknak mint urbéri előlegezés a földtehermentesítési alappénztárak életbe léptetése előtt a kincstári alapból kiszolgáltatott, valamint azon 721, 398 ft 27 kr, mely az urbéri törvényszékek igazgatási költségei fejében 1856. és 1857. évben ugyanazon alapból fedeztetett, nemkülönben az ezen két utóbbi összeg után a kincstárnak fizetendő kamat a földtehermentesítési pénzalapnak terhére esik, mely három rendbel összeg azonban azon okból nem vétetett fel a jelen kimutatás rovataiban, mert e felől a kincstárrali leszámolás mind ekkorig függőben hagyatott.

Egyébiránt az 1. 2. 3. 4. és 5-ik tétel alatt kimutatott szenvedő állása a pestbudai, pozsonyi, soproni, nagyváradi, s kassai földtehermentesítési alapoknak az ebbeli kincstárrali leszámolás után is, egyegesen változtatni nem fog. (Hírnök).

A magyar országos és földtehermentesítési pénzalapok 1862-diki szükségletei. A pénzügyi ministerium f. é. május 3-dikán kelt rendelete szerint a magyar földtehermentesítési alap szükségleteinek fedezésére a közvetlen adók minden forintjától 52, az országos pénzalap számára pedig 4 ½ krajczár, tehát összesen 56 ½ krajczár vettetett ki 1862-re. A „Hírnök“ bécsi levelezője az országos pénzalap kiadásait és bevételeit illetőleg a következő adatokat közli:

	Évek:		
Kiadások:	1860	1861	1862
Igazgatási költségek . . .	41,051	71,258	582,059
Betegápolás	241,070	145,000	198,000
Lelenczházak	5,506	6,220	5,480
Szülészintézetek	620	4,100	600
Tébolydák	30,077	32,520	32,500
Himlőoltás	65,985	60,100	4,150
Egyéb jótékony intézetek .	163,288	275,025	8,125
Köz segélyezések	65,507	189,150	194,400
Kényszeritő dologházak . .	28,147	41,222	1,400
Csavargók kiutasítása . .	49,327	57,150	12,100
A zsandárság elszállásolása	378,061	270,000	150,000

Katonai elszállásolás . . .	2,898	6,500	—
Előfogati költségek . . .	118,136	13,500	101,000
Ujonczozási költségek . .	1,180	—	—
Utépités	22,587	30,000	—
Vizi épitkezések	932	1000	—
Díjak a rablóállatok elejtéseért	11,017	8,300	8,300
Szenvedőleges kamatok . .	9,119	11,735	12,800
Különbféle kiadások . . .	46,128	6,600	2,200
Összesen :	1.280,711	1.103,380	1.312,814 ft.
Bevételek.			
Cselekvőleges kamatok . .	71,762	68,002	73,219
A betegápolási költségek megtérítéséből.	11,540	10,152	13,943
A kényszerítő dologházak jövedelméből	5,464	3,732	—
A zsandárság elszállásolásaért tett kiadások megtérítéséből	52,737	—	—
A kincstár részéről adott segély	35,897	30,845	7,710
Különbféle bevételek . .	106,887	51,505	25,137
Összesen :	284,287	164,246	122,009

Tehát a kiadások a rendes bevételeket 1862-ban 1.190,805 ft-tal haladják még, s e hiány a 4½ krajczárnyi pótlék által fedeztetik. A Magyarországra kivetett közvetlen rendes adók 23,611,223 ftot tesznek, a 4½ kr. pótlék tehát 1,062,505 ftot eredményez, s így még 128,300 ftnyi hiány marad. 1862-ben az igazgatási költségek rovatasokkal nagyobb mint 1860-ban volt. Az 1861-diki költségvetés alkalmával t. i. még nem voltak tekintettel az országgyülési költségekre, ezek pedig 218,657 ft. 75 krt tettek, mely összeget a cs. k. kincstártól kellett felvenni. Ezt már most vissza kell fizetni. Továbbá az 1862-diki költségvetésnél tekintetbe vették az országgyülés tartásának lehetőségét; ha az csakugyan összehivatnék és hat hónapig együtt találna maradni, a költség 359,125 ftra 20 krra rúgna. A volt és lehető országgyülési költségek tehát 577,782 ft 95 krt tesznek, s igy a közigazgatási költségekre rendelt öszveget majdnem egészen elnyelik.

A földtehermentesitési pénzalap 1862-diki költségvetése a következő :

K i a d á s o k : a földtehermentesítési igazgatóság 15,228 ft, az úrbéri törvényszékek 40,153 ft, a királyi főtörvényszék (Curia) költségeinek megtérítése 74,789 ft, a sorsolás következtén törlesztendő tőkék 1,409,100 ft, tőke-kiegyenlítésül 4,600 ft, a jogosultaknak járó kamatok 10,731,905 ft, szenvedőleges kamatok 100,000 ft, összesen

12.375,775 ft. — Bevételek: halasztási kamatok és egyéb bevételek 21,094 ft, a beruházott alapfeleslegért az állam által fizetendő kamatok 117,506 ft, összesen 138,600 ft. Tehát a kirendelt adópótlék által 12,237,175 ftot kell fedezni; a feljebb említett 23,611,223 ftnyi közvetlen adóktól szedett 52 krajczárnyi pótlék pedig 12.277,836 ftot eredményez. — A mi a közvetlen adók felosztását illeti, megjegyezzük, hogy azok még mindig a volt közigazgatási kerületek szerint vetettek ki, s hogy a budapesti kerület 5.524,078, a pozsonyi 3,518,105-a sopronyi 4.237,617, a kassai 1,905,105, a nagyváradi 3.475,433 s a volt szerb vajdaság és temesi bánság megyéi 4.950,885 ftot fizetnek közvetlen adók fejében, t. i. a hadi és egyéb pótlékok nélkül.

A vallási és közoktatási költségek. A birodalmi tanács elé terjesztett 1862-diki költségvetési részletek szerint az állami pénztárból Magyarország vallási és közoktatási intézeteire a következő költségtételek rendeltetnek:

1) Az iskolatanácsosok fizetésére	30,200	forint
2) A vallási intézetekre, miután a pesti vallásalap 43,099 ftot az állami pénztárnak jövedelmez, a temesi vallásalap pedig 45,500 ftnyi pótlást szükségel.	2,501	„
3) Alapítványok és segélyezések fejében a kath. istentisztelet számára	54,500	„
4) Alapítványok és segélyezések más felekezetek számára	95,000	„
5) Patronatusi költségek vallási czélokra	800	„
6) Tanintézetek számára	14,300	„
7) Alapítványok és segélyezések közoktatási czélokra	24,500	„
Összesen:	221,801	„

Ez összegből a 126,374 forintot le kell vonni, mely, ugyanazon költségvetési kimutatás szerint, a pesti tanulmányi és egyetemi alapból mint felesleg az állami pénztárba folyik, marad tehát 95,427 ft, vagyis körülbelől azon összeg, mely a nem kath. vallásfelekezeteknek rendeltetik ki, annélkül, hogy ezek azt megkivánták volna. Továbbá tekintetbe kell venni azt, hogy a magyarországi vallás és tanintézetek többnyire kisebb nagyobb alapítványokkal, fekvő jószágokkal vagy tőkepénzekkel birnak, melyektől az állami és községi adót szedik, hogy még az illető épületektől is fizetettik az adó, hogy pl. a pesti egyetem fekvő jószágai után 18,726 ft, tőkepénzei után 5572 ft adót fizet, akkor láthatjuk, hogy a magyarországi vallás- és tanügy, az állami pénztárt épen nem terheli, söt ellenkezőleg ennek egyik jövedelmi alapját teszi, melynek részletes számtani kipuhatolása igen érdekes statistikai adatokat szolgáltatna.

Az europai államnak udvartartási költsége. Az osztrák császárság udvartartási költsége a mult négy évben egyremásra

6.086,056 ftot tett évenként. 1862-ben 6.127,200 ft. **A kiadások fõrovatai**: I. a legmagasabb család tagjainak (összesen 11) adományoztatása 1.504,895 ft; II. a szorosabb értelelemben vett udvartartás, mely 20 alrovatra oszlik, 4.167,618 ft; III. az utvartartáshoz tulajdonkép nem tartozó kiadások 454,698 ft. A második fõrovat alrovata: 1. Ő Felsége segélypénzei, 2. udvari gazdaság, 3. tüzelő fa, 4. az összes udvari szolgák fizetései, nyugdíjai; 5 főlovászmesteri hivatal, 6. udvari lovak, 7. orvosszerek, 8. kanczelláriai kiadások, 9. különbféle kiadási sok, alapítványok, napdíjak, stb. 10. kiadások magas vendégek látogatása alkalmával, 11. a Bécsben és környékén levő székpaloták, kéjvárak és kertek fentartása, 12. a koronaországokban levő paloták stb. fentartása, 13. a lombárd- velenczei királyságban levő császári paloták stb. fentartása s az ott alkalmazott udvari tisztek és szolgák fizetései, 14, a főkamarási hivatal kiadásai, 15. a főudvari marsall-hivatal kiadásai, 16. a testőrség, 17. az udvari zenekar, 18. az udvari vadászok, 19. ékszerek szerzése, 20 az udvar utazásai. — A III. fõrovathoz számíttatnak: 1. a vitézrendek, 2. udvari szinház. 3. operaház, 4. udvari könyvtár, 5. kabinetek, gyüjtemények, képtárak, 8. a schönbruni állatkert. Összehasonlításul a következő államok udvaratrtási költségeit közöljük; ezek tesznek:

Udvar megnevezése			Tartási költség oszt. ért. ftban.
1) Francziaországban (a becsületrenddel együtt) 42.385,350 frankot,		vagyis	16.954,140
2) Oroszországban	8.443,267 rubelt	„	13.678,098
3) Nagybritanniában	733,112 font sterling . . .	„	7.360,444
4) Poroszországban	3.690,099 tallért	„	5.535,148
5) Spanyolországb.	51.350,000 reált	„	5.468,775
6) Bajorországban	2.995,604 délnémet forintot .	„	2.576,220
7) Németalföldön	2.400,000 hollandíai forintot	„	2.040,000
8) Belgiumban	3.764,323 frankot	„	1.505,729
9) Portugalliában	572,200 milreist	„	1.273,145

Az említett 10 állam közől az udvartartási költség az összes állami kiadásoknak Bajorországban $6_{,11}$, Portugalliában $3_{,97}$, Porosz, országban $3_{,74}$, Francziaországban $2_{,93}$, Oroszországban $2_{,90}$, Németföldön $2_{,73}$, Belgiomban $2_{,32}$, Spanyolországban $2_{,17}$, Ausztriában (a rendes kiadásokat 304.082,000 ftra tevén) $2_{,01}$, Nagybritanniában $1_{,12}$ százalékát teszi.

Az osztrák függő állami adósság. 1862 márczius végén a pénzügyminister közlései szerint azon adósság állapota a következő volt:

	ft oszt. ért
5 1/2 százalékos kamatú jelzálogos utalványok	3.680,950
6 „ „ „ „ „ „ „	95.168,250
Nem kamatozó hátrálékok	504,827
4 százalékos kamatú központi pénztári utalványok	7.885,000
„ „ birói letétek	3.291,900

5 „ „ földtehermentesítvények . .	30.500,000
Földtehermentesítési adósság laudemialis kárpótlásokért	30.339,200
A banktól 1859 april 29-kén fölvett 2 százalékos adósság	99. 000,000
A bank ezüst előlegezése 1859-diki april 19. és máj. 26-dikáról	20.000,000
A banktól az 1861-diki szerződés folytán fölvett adósság	89.335,094
Előlegezések letétekért	19.228,894
Pénzjegyek	11.715,161
A központi pénztár utalványainak maradéka 1842-ből	14,248
Összeg :	410.988,424

A főbb élelem és tüzelőszerek ára 1862 marcz. elején

	Marha-	Borjú-	Disznó-	Juh-hús	Marha-	Disznózsír
	egy bécsi font ára új krajczárban.					
Pest	24—25	28—40	24—26	—	70—72	44— 48
Pozsony . . .	26	28	30	—	66	48
Soprony . . .	24	24—30	28—34	20—24	58—64	48
Beszterczebánya	19	18—20	24—26	—	—	54— 60
Pécs	18—20	30—32	22—24	12—14	68—70	50— 52
Nagy-szeben . .	17	18—24	18—20	—	60—70	40— 45
Segesvár . . .	13	—	18	—	—	90—100
Zágráb	20	20—22	25—27	—	—	48
Fiume	22—24	26	28	—	64—68	50— 54
Károlyváros . .	16	20	28	—	—	50
Varasd	16—18	20—22	24—26	—	—	56
Bród	14	16—18	25—30	10—15	70—80	53— 60
Glina	16	20	35	12	80	50
Új-Gradiska . .	13	17	17	14	40—45	—
Ogulin . . .	13	16—18	18—26	15—20	50—60	—
Bécs	22—32	24—50	36—60	18—32	64—66	44—48
Prága	26—30	25—32	32—33	22—28	48	48—50

Tüzelő fa Kemény	Tüzelő fa lágy	Kőszén	Barnaszén	Faszén	Közönséges napszám élet nélkül
1 bécsi öl, 36 hüv. hosszú ftban.		egy bécsi mázsa ftban.			
12,10—14,50	8,30	1,20—1,30	0,50—0,70	1,30	0,70—1,00
17,70	8,00	1,30—1,35	1,00	0,88	0,50
9,50—10,00	—	0,36—0,40	—	1,40—1,50	0,60—0,70
3,40	—	—	—	1,20--1,30	0,40—0,50
9,00—11,00	—	0,38—0,60	—	0,70—0,84	0,45—0,50
9,60—10,30	7,20—8,40	—	—	—	0,60—0,70
,20— 7,92	—	—	—	—	0,40—0,60

11,900—12,900	—	0,960—0,980	—	1,720—1,780	0,770—1,900
13,775—14,900	—	1,780—2,900	1,900—1,920	2,735—2,847	1,910—1,940
7,750— 8,900	—	—	—	—	0,770—0,900
8,900— 9,900	6,900— 6,750	0,740—0,960	0,740—0,960	1,900—1,980	0,900—1,900
8,740— 9,980	—	—	—	3,900—4,900	0,900—0,970
9,980	—	—	—	4,900	1,85
6,900— 7,900	5,900— 6,900	—	—	5,900—6,900	0,960—0,970
7,720— 8,740	6,900— 7,720	—	—	—	0,770—1,900
18,900—26,900	14,900—17,900	0,750—1,720	0,740—1,900	2,722—2,750	0,770—1,900
18,990	16,720	0,753—0,770	0,742—0,750	1,725—1,775	0,763—0,764

Ugyanazon helységekben s ugyanazon renddel, mint az élelem szereknél.

(Austria.)

VI.

A MAGYAR KORONA TERÜLETÉNEK BÁNYÁSZATA.

Hunfalvy Jánostól.

Gyakran hallatszott a panasz, hogy az elmúlt évtizedben a magyar birodalom bányászata hanyatlásnak indúlt, annélkül hogy részletes és hiteles adatok által akár a panasz alapos volta, akár annak ellenkezője bebizonyíttatott volna. Ezennel szándékozom a Magyarország bányászatára vonatkozó adatokat egybeállítani, a mennyiben ezeket megszerezhettem. A felhordott adatokból azután könnyű lesz az eredményeket kivonni. Értekezésem forrásai: Die Verwaltungsberichte der k. k. Berghauptmannshaften etc. herausgegeben von dem k. k. Finanzministerium; Tafeln zur Statistik der oesterreichischen Monarchie, herausgegeben von der Direction des Bureaus für administrative Statistik; a bányakapitányságok tudósításai 1860-ról, melyeket a nmgú m. k. Helytartótanács méltóztatott az Akademiának használat végett átküldeni; báró Czörnig „Statistisches Handbüchlein" czimű munkája; Bielz s mások statisztikai munkái. Kár, hogy az 1848. előtti időből csak igen hiányos adataink vannak, különösen Magyarországról.

Mielőtt a részletekbe bocsátkoznám, szükségesnek vélem a bányakapitányságoknak 1858-ra vonatkozó hivatalos jelentéseit kivonatilag közleni. Ezek a volt közigazgatási kerületek szerint készültek:

1) A selmeczbányai cs. k. bányakapitányság jelentése a pozsonyi közigazgatási kerületről. Ezen kerületben 1858 végén az összes adományozott vájna- és külmértékek (Gruben u. Tagmassen) 18,361,945 bécsi □ ölet tettek, tehát 2,961,261 □ öllel kevesebbet, mint 1857 végén. E vájnamértékekből:

Kincstári arany- és ezüstbányákra esett . .	6.754,087	□ öl.
Kincstári és társul. közös „ „ . .	2.283,706	„ „
Magántársulati „ „ „ . .	6.330,451	„ „
Kincstári vasbányákra „ . .	188,580	„ „
Magán „ „ . .	1.186,210	„ „
Magán szénbányákra „ . .	100,352	„ „
Más kincstári bányákra „ . .	710,318	„ „
„ magán „ „ . .	751,491	„ „
Külmértékek		
Magánosokéi aranyra és ezüstre	56,800	„ „
Összeg . .	18.361,945	□ öl.

Az 1857-ben létezett 201 szabadkutatásokból 1858 folytán 19 elhagyatott, 90 pedig újból adományoztatott, ugy hogy az év végén 272 szabadkutatás volt. Egy szabadkutatás területét 157,603 bécsi □ öllel számítják, tehát az összes szabadkutatások területe 42,868,016 □ öl, s igy 1858 végén a pozsonyi kerületben a bányamivelés által elfoglalt összes terület 61,229,961 □ ölre, vagyis 38,269 holdra ment. A kutatások főleg az ásványos szenet és vaskövet illetik.

A pozsonyi kerület bányatermelése 1858-ban a következő volt:

Tárgy	Mennyiség	Pénzérték		
Arany, márka	1073,$_{61}$	898,921 frt	—	kr.
Ezüst „	30,334,$_{00}$	728,016 „	7	„
Ólom, mázsa.	8,060	108,806 „	87	„
Gelét „	5,280	78,325 „	50	„
Réz „	4,639	250,496 „	49	„
Fris nyersvas, mázsa . . .	131,631	435,962 „	30	„
Öntött nyersvas „	18,307	85,873 „	30	„
Barnaszén „	74,145	17,740 „	84	„
Piskoltércz „	5,870	38,667 „	14$^{3}/_{4}$	„
Színpiskolt (Antimonium regulus)	800	21,200 „	—	„
Kén	48,$_{6}$	395 „	21$^{1}/_{4}$	„
Kénkövecs (Schwefelkies) . .	11,906	1587 „	28	„
Összesen:		2.155,993 frt	1$^{1}/_{4}$	kr.

Az elötte való évben a kerület összes bányatermelésének értéke 265,621 frt 20 krral többet tett.*)

2) A selmeczbányai cs. k. bányakapitányság jelentése a sopronyi kerületről. Ezen kerületben 1858 végén a vájnamértékek 808,926 bécsi □ ölet tettek, tehát 100,352 öllel többet, mint 1857-ben. Az ásványos szenet illető kutatások nagy lendületet vettek, 1858-ban 325 szabad kutatási engedély adatott, mig az 1857 végén létezett 576 szabadkutatásból csak 79 hagyatott el, tehát összesen 822 szabadkutatás volt, melyek területe 129.549,666 bécsi □ öl, s így a bányamiveléssel lefoglalt földterület összesen 130.358,592 bécsi □ ölet vagyis 81,474 holdat tett. A bányamunkások száma 1267 egyén, 69 czel kevesebb mint 1857-ben.

Az 1858-diki bányatermelés a következö volt:

Bányavámnak aláv. term.	Mennyiség		Pénzérték.			
Ásványos festékek . .	$18,_{98}$	mázsa	74	pfrt	$8\frac{3}{4}$	kr
Nyers piskolt	$0,_{06}$	„	—	„	$37\frac{2}{4}$	„
Kénkövecs	1,305	„	270	„	—	„
Feketeszén	35,348	„	6,833	„	11	„
Bányavámtól fölm. term.						
Feketeszén	1.560,198	„	315,653	„	4	„
Barnaszén	1.358,504	„	265,893	„	24	„
	Összes pénzérték:		588,224	pfrt	$24\frac{1}{4}$	kr.

Tehát az összes bányatermékek pénzértéke 1858-ban 233,710 ft 25 $\frac{1}{4}$ krral több volt mint 1857-ben.

Feketeszén csak Pécs határában van, s termelése a pécs-mohácsi vasút megnyitása (1858) óta nagy lendületet vett. Az ottani szénbányákat a gőzhajózási társaság bírja, melylyel egy magános bányabirtokos sem versenyezhet.

3) A selmeczi bányakapitányság jelentése a buda-pesti kerületről. Ebben 1858 végén a vájnamértékek 863,284 □ ölet foglaltak el, ugyanannyit mint 1857-ben; a szabadkutatások száma 295 volt, melyek területe

*) A bányakapitányságoknak a vas- és széntermelésre vonatkozó részletesebb jelentéseit alább fogom közleni.

46,492,885 bécsi □ öl, ugy hogy a bányászatilag lefoglalt földterület összes kiterjedése 47.356,169 bécsi □ öl, azaz 29,597.₃ hold. A kutatások leginkább az ásványos szenet illetik s különösen Tata és Esztergam, Diós-Györ és Buda környékén üzetnek. A bányamunkások száma: 653 férfi, 135 nö és gyermek, összesen 788 egyén. A bányatermelés a következö volt:

Termék	Mennyiség	Pénzérték	
Ezüst- és rézérczek, melyek tartalma			
18 márka 15 lat ezüst, s 28 mázsa	mázsa	pfrt	kr.
82 font réz volt	nem jelentet. be	2,064	4³/₄
Nyersvas	13,256	39,766	30
Öntöttvas	2,426	15,770	18
Barnaszén	1.428,553	302,618	—
	Összes pénzérték:	360,218	52³/₄

1857-ben, az ozdi szénbányák termelése nélkül, mely 1858-ban 58,106 ftot tett, a kerület bányatermelésének értéke 244,720 ft 42-krra rúgott.

4) A szomolnoki cs. k. bányakapitányság jelentése a kassai kerületröl. E kerületben bányászatilag adományozva volt:

	1858-ban	1857-ben	1856-ban
a) Vájnamértékek	bécsi □ öl		
Aranyra és ezüstre . .	339,592	293,556	395,410
Vasköre	3.322,515	2.958,598	3.237,904
Más ásványokra . . .	1.497,875	1.217,686	1.603,251
Összesen:	5.159,982	4.469,840	5.236,565
b) Külmértékek			
Aranyra és ezüstre . .	....	....	....
Más ásványokra . . .	281,250	338,894	168,160
Egész összeg:	5.441,232	4.808,734	5.404,725

Az 1858 végén érvényben volt szabadkutatások száma 374, melyek területe 58,943,522 bécsi □ öl, ugy hogy az 1858 végén a bányászatilag lefoglalt földterület 64.384,754 □ ölet tett.

Az 1858-diki bányatermelés a következö volt.

Termék	Mennyiség	Pénzérték	
Arany	24 márka	8,805 frt	27 kr.
Ezüst	$12,596,_{835}$ „	293,703 „	$58^1/_4$ „
Réz	24,788 mázsa	1.311,998 „	$34^3/_4$ „
Kéneső	$704,_{60}$ „	56,989 „	40 „
Kobalt és Nikelérczek . .	6,103	152,595 „	$3_1/_4$ „
Fris nyervas	832,603	2.340,551 „	$14^3/_4$ „
Öntött nyersvas	66,424	260,766 „	4 „
Piskoltércz	464	1,061 „	$51^1/_4$ „
Nyers piskolt	1,400	16,665 „	$45^3/_4$ „
Szín-piskolt	326	8,351 „	$26^2/_4$ „
Timsó	7,775	42,762 „	30 „
	Összes pénzérték	4.494,251 „	$35^3/_4$ „

1857-ben a bányatermelés pénzértéke 131,684 ft $32^3/_4$ krral több volt, 1858-ban különösen a vastermelés csökkent, míg a kincstári ezüsttermelésnél $6^{52}/_{100}$ százalékos, a magánosok ezüsttermelésénél $37^3/_4$ százalékos növekedés volt. Rezet a kincstár $178^{74}/_{100}$, a magánosok $6^{67}/_{100}$ százalékkal többet termeltek, mint 1857-ben, de a réznek ára az elöbbi évhez képest $18^{25}/_{100}$ százalékkal leszállt. A piskolt és timsó-temelésben is növekedés volt 1858-ban.

5) A nagybányai cs. k. bányakapitányság jelentése a nagyváradi kerületről. E kerületben 1858 végén a vájnamértékek aranyra, ezüstre, rézre és ólomra 2.944,047, vasérczekre 319,923, összesen tehát 3.263,970 □ ölet tettek; ebből a kincstári bányákra 951,655, a magánosok bányáira 2,312,315 öl esett. Az arany-, ezüst-, réz- és ólomtermelés a következő kimutatásból tetszik ki.

	Arany márka	Arany lat	Ezüst márka	Ezüst lat	Rés mázsa	Ólom mázsa
A cs. k. bányákban termeltetett, és pedig:						
a) kincstári kezelés mellett	274	4, $^{1}/_{4}$	3,983	7, $^{1}/_{4}$	79,$_{11}$	5,369,$_{78}$
b) magános vállalkozók ált.	199	2, $^{3}/_{4}$	5,740	2	....	3,345,$_{47}$
Összesen :	473	7, $^{1}/_{4}$	9,723	9, $^{1}/_{4}$	79,$_{11}$	8,715,$_{25}$
Magánosok bányáiban	177	6	1,754	5, $^{2}/_{4}$	316,$_{46}$	539,$_{42}$
Egész összeg :	650	13, $^{1}/_{4}$	11,447	15, $^{1}/_{4}$	395,[illegible]	9,255,[illegible]
E mennyiségek pénzért.	238,168 pft	36 kr.	275,479 pft	2 kr.	19,793 pft 23 kr.	96,494 pft 18 kr.
A kezelési költség	13,846 „	51 „	136,766 „	53 „	8,915 „ 24 „	1,674 „ 29 „
Bánya-illetékek	7,201 „	33 „	8,762 „	53 „	523 „ 28 „	3,806 „ 12 „
Maradék	217,115 „	12 „	129,949 „	16 „	10,354 „ 31 „	91,018 „ 37 .

Legtöbb aranyat a felsőbányai Nagybánya adott. A megállapított beváltási díjak: arany márkája 366 ft 53 $^{53}/_{71}$ kr., ezüst márkája 24 ft, egy mázsa réz 50 ft 0,$_{75}$ kr., 1 mázsa ólom 10 ft 25,$_{54}$ kr. Ha e beváltási díjt alapúl vesszük, úgy találjuk, hogy az említett fémmennyiségek pénzértéke 629,930 ft 19 $^{3}/_{4}$ krt tesz, miből 161.203 ft 37 kr. mint hutászati költség s 20,294 ft 6,$_{3}$ kr. mint bányailletek kivonandó, tehát a

bányanyereség 448,432 ft 36 kr. Az említett fémekhez 44,652 mázsa nyers vas, s 300 mázsa kögyanta (asphalt) járul, amannak pénzértéke 124,090 ft 14 $^{3}/_{4}$ kr, emezé 120 ft, tehát az összes bányatermelés pénzértéke 754,140 ft 34 $^{2}/_{4}$ kr. Az 1857-diki eredményekhez képest csak az arany és vas termelése növekedett, a többi fémeknél tetemes csökkenés volt: az ezüstnél 3,642 márka 15 $^{1}/_{4}$ lat, a réznél 212 mázsa 2 $^{3}/_{4}$ font, az ólomnál 3,013 mázsa 27 $^{1}/_{2}$ font. Cs. k. olvasztó huták Laposbányán, Alsó- és Felső-Fernezélyben, Kapnikbányán és Rézbányán vannak. Az arany, ezüst, réz, és ólombányákban 2,308 munkás volt, ezekből 1,554 a kincstári bányákra, 754 a magánosok bányáira esett. A cs. k. hutáknál 385 munkás volt. A vastermeléssel foglalkozó munkásokkal együtt az összes bányamunkások száma 3,683, t. i. 2,903 férfi, 159 nő s 621 gyermek.

6) Az oraviczai cs. k. bányakapitányság jelentése a szerb vajdaságról és temesi bánságról. E kerületben a bányamunkások leginkább oláhok, azután németek és czigányok; újabb időben Felső-Magyarországból és Csehországból beköltözött szlávok is járultak hozzá. A Temes jobb oldalán Erdély határáig csak vasbányák vannak. Kirekesztőleg aranyérczeket csak Oravicza határában az Erzsébetbányában vájnak; ezen kivül találtatik arany a moldovai, szászkai, oraviczai és dognácskai bányákban más fémekkel együtt. Az aranytermelés 1858-ban fogyott, úgy az ezüsttermelés is; az ezüstöt leginkább a dognácskai ólomérczekből s az oraviczai és moldovai rézérczekből nyerik. A réztermelés 1847 óta folytonosan csökkent. Ólmot leginkább Dognácskán nyernek. A bánsági bányászatra tetemes befolyást gyakorolható új intézetek létesültek; nevezetesen: a dognácskai vashuta; az új-moldovai kénsav- és vitriol-gyár; a steierdorfi vasolvasztó, puddling- és hengermű, mely 1858-ban kezdett épittetni; az oraviczai és steierdorfi paraffin- és photogéngyárak, melyeket szintén 1858-ban kezdének épiteni; a resiczai vastelep átalakítása s az Istvánhegyi vastelep új felszerelése. A szabadkutatások száma 343; a bányamunkások száma 2925 (2555 férfi, 37 nő, 333 gyermek); de a bányászatból élő emberek száma sokkal nagyobb s az oraviczai és bogsáni já-

rásban alig van család, mellynek keresete többé kevesebbé nem a bányászattól függne.

A kereskedelmi és iparkamarák közöl a temesvári a ministeriumhoz felterjesztett jelentésében a bányaügyet is részletesen és alaposan tárgyalta. Kimutatta, hogy a bánság bányászata hanyatlásnak indult, söt végkép meg fog szünni, ha az ott létező bajok el nem hárittatnak. Elősorolja a fenforgó bajokat s a bányászat hanyatlásának okait is. A bánság visszafoglaltatása után 1716 óta Oravicza, Szászka, Moldova, Dognácska, Resicza és Bogsán bányatelepek keletkeztek. A földterület, melyen azok létesültek, a kamarai uradalmakhoz tartozott; a kamara bizonyos területeket (legelöket, erdöket, szöllöket, gyümölcsösöket és zöldségkerteket) a bányamivelöknek engedett át, de a birtokjogot magának tartotta meg. 1838-ban ugyan a ház- és kerttelkek a bányahelységek lakóinak biróilag itéltettek oda mint örökös tulajdon; mindazáltal a helységek hiában folyamodtak önálló igazgatásért, az 1792-diki és 1828-diki országgyülések intézkedései is sikeretlenek maradtak. 1851-ben a föld- és bányamivelési minister azt rendelé, hogy a bánság minden bányahelysége fiókjaival együtt az illető erdőkkel, belső telkekkel, legelökkel, kaszálókkal külön bányakincstári adóközséget képezzen, s az egyes parczellák tulajdonosául a gyarmatositó uraság jegyeztessék be, miután azok nem a házbirtokosnak tulajdonai. 1853-ban kibocsátott helytartósági intézmény a bánsági bányahelyeket allodialis földön letelepedett szerződési helységeknek jelenti ki. Ezen intézkedések folytán a házak s átalában a fekvöségeken létező magánbirtokok értéke azonnal leszállt. Midőn 1855 jan. 1-jén a bánsági bányahelyei a kincstár birtokából az ugynevezett cs. kir. államvasúti társaság birtokába átmenének, e társaság hivatkozva az 1851-diki ministeri rendeletre kijelenté, hogy a bányahelyek lakosai csak telepítvényesek, kiket birtokaikból, a mikor az ö érdeke úgy kivánja, önkénytes kielégítés mellett kivethet. Ennek következtén természetesen a legnagyobb bizonytalanság állott be, és senkinek sem lehetett kedve bányászati vállalatokhoz. Végre 1859-ben a társaság lemondott földesúri igényeiről, azon telkekre nézve, melyek a bányahelységek határaiban foglaltatnak. A másik föbaj, melly a bánsági bányá-

szatot nyomja, a munkások hiánya s a napszám nagysága. A cs. k. kapitányság is azt állitja jelentésében, hogy a bányamunka a bánságban drágább mint bárhol Ausztriában. Azelőtt a bányamunkások a Miksaféle bányatörvény ótalma alatt voltak; föl voltak mentve a fejadótól, a katonáskodástól, katonai szállásolástól stb. Ezen mentességek és kiváltságok bizonyos testületi vagy osztályszellemet költöttek bennök, melynél fogva megmaradtak a veszélyes, nehéz bányamunkánál. Most ezen szellem mindinkább elenyészik, s a bányamunkások mindinkább azon vannak, hogy nyereségesebb, könnyebb és kevesbbé veszélyes kercsethez jussanak. A bánsági érczek általában véve szegények, s a bányamivelők már azelőtt is csekély nyereséggel folytatták a bányászkodást. Az 1848 és 1849-diki évek viszontagságai különösen a bánsági bányahelyekre súlyosan hatottak, ugy hogy az Oravicza, Dognácska, Szászka és Moldova rézbánya-telepek társulatai 1852 és 1853-ban kényszerülének bányarészvényeiket a kincstárnak bizonyos kárpótlás mellett átengedni. A kincstár 1854-ben az összes bánsági fém- és szénbányákat s az ezekkel kapcsolatban volt összes hutákat és műhelyeket, a bányahelységekben birt földesúri jogokkal együtt, a franczia állami vasúttársaságnak adá el. A bányákkal együtt 156,604 hold földesúri telket (kaszállót, szántóföldet, kertet, szöllőt stb.) is eladott, és pedig mindezt 11 millió pfrtért. Az eladási szerződés 1854 decz. 31-ikén iraték alá, s 1855 elején a társaság meghatalmazottja Dubocq átvevé a bányákat, erdőket és urodalmakat.

A következő kimutatás érdekes összehasonlitásul szolgálhat. Oravicza, Szászka, Dognácska és Moldova 1844—1849-ig átlag termeltek, és pedig:

Hely	Réz mázsa	Ólom mázsa	Ezüst márka	Ezüst lat
Oravicza	1,715,$_{56}$	4,$_{30}$	367	9
Szászka	1,541,$_{85}$	233,$_{15}$	68	4
Dognácska	520,$_{41}$	1620,$_{95}$	1644	8
Moldova	2,296,$_{16}$	10,$_{14}$	17	14

Az 1849-1853-diki évötöd átlaga pedig a következő:

Hely	Réz mázsa	Ólom mázsa	Ezüst márka	Ezüst lat
Oravicza	$426,_{77}$	$1,_{03}$	29	5
Szászka	$1,095,_{79}$	$17,_{11}$	4	4
Dognácska	$465,_{69}$	$406,_{51}$	1011	7
Moldova	$838,_{68}$	$1,_{91}$	17	4

A második ötödben tehát szembetünö hanyatlás mutatkozik. Hogy azután sem következett be nagy javulás, a következö adatok bizonyítják. A bánság összes ezüstttermelése 1854-ben $468,_{5}$; 1855-ben $748,_{25}$, 1856-ban $508,_{1}$ márkát; réztermelése az említett három évben $3120,_{56}$; $3707,_{99}$; $3192,_{90}$; ólomtermelése $767,_{35}$; $1236,_{11}$; $553,_{61}$ mázsát tett. Végre 1858-ban a bánság aranytermelése 61, ezüsttermelése 593 márka; réztermélése 2201, ólomgelét-termelése 516, ólomtermelése 14 mázsa volt.

7) A zalathnai cs. k. bányakapitányság jelentése Erdélyről. Erdélyben 1858 végén adományozva voltak:

a) vájnamértékek			
nemes fémekre	2.111,512	bécsi □ öl,	
vasérczekre	541,907	„ „ „	
Ásványos szénre	——	„ „ „	
Más fémekre	151,406	„ „ „	
Összesen :	2.804,885	„ „ „	
b) Külmértékek			
nemes fémekre	425,612	„ „ „	
Egész összeg :	3.230,437	„ „ „	

Ebből a kincstár birtókában 1.719,614 bécsi □ öl volt, különösen az összes külmértékek is a kincstár birtokában voltak. A kutatási engedélyek száma 1856 végén 150; 1857 végén 326; 1858 végén 399 volt; a szabadkutatások száma 1856 végén 44; 1857 végén 223; 1858 végén 332 volt. 1857 és 1858-ban szabadkutatások különösen vasra és ásványos szénre, azután arany-ezüstre, rézre (Csik-Sz. Domokos környékén) s ólom-ezüstre (Pojánameruluj) adattak. 1856-és 1857-ben a kincstár a Büdöshegyen kénre tétetett kutatásokat melyek azonban óhajtott eredmény nélkül maradtak.

Az erdélyi bányatermelés a következő volt :

	1858	1857	1856
Arany márka . . .	3,010	3,332	3,302
Ezüst „	5,268	6,112	6,426
Kéneső mázsa . . .	5	18	17
Réz	1,157	1,497	1,990
Fris nyersvas . . .	90,642	71,212	40,549
Önttöt nyers vas . .	11,439	9,056	10,148
Vasgálicz	22	—	—
Köszén	18,956	7,835	—
Összes pénzérték :	1.647,313 pft	1.722,066 pft	1.691,238 pft.

1857-ben Verespatak, Boicza, Magura határaiban egy egy arany-ezüst vájnamérték s Demsus határában egy vas vájnamérték hagyattak el; 1858-ban Zernyest határában egy ólom-ezüst, Csík-Dánfalva határában egy vas vájnamérték s végre Csebe határában, a Körösbányai járásban, az összes kincstári arany-ezüst bányák hagyattak el.

8) A lajbachi cs. k. bányakapitányság jelentése Horvát- és Szlavonországról. Többféle jelekből következtethetjük, hogy Horvátországban, különösen a Zagoriában, az uszkoki és zágrábi s a partmelléki hegységekben a régibb századokban s a rómaiak uralkodása alatt vas-és nemes-fém-bányák voltak. De idő jártában az ottani bányászat megszünt, s csak az újabb és legújabb időben keletkeztek ismét vas-, réz-, kőszén- és földgyanta-bányák. 1858 végén a bányászatilag lefoglalt földterület a következő volt: 24 vájnamérték, mindenikét 12,544 □ öllel számítva = 301,056 □ öl, s 50 külmérték, melyek kiterjedése 1,514,848 □ öl. A szabadkutatások száma 312. Az összes bányatermelés 1858-ban volt.

Nyers vas . . .	14,510	mázsa
Öntött „ . . .	1,896	„
Vasércz	55,224	„
Kén	11,583	„
Barnaszén . . .	5,746	„

E bányatermékek összes pénzértéke 70.269 pft 55$^1/_2$ kr. pp.

A következő bányák míveltettek:

a) A radoboji kén- és szénbányák a Krapinai járásban, a cs. k. kincstár birtoka. A kénlerakodás a Malagora hegység déli oldalán harmadkori agyagos márgakép-

letben van; sok kövületet tartalmazó márgaréteg által egymástól elválasztott, 1 — 1½ láb vastag két telep, melyek keletről nyugatra csapnak s délre dölnek. 1858-ban 675 mázsa kénvirág, 545 mázsa rúdkén, 360 mázsa táblakén nyeretett; a kénvirág mázsája 10 ft 40 kr, a rúdkéné 5 ft 45 kr, a táblakéné 5 ft 15 kr, az összes kén pénzértéke tehát 12,241 ft; leginkább Gráczba és Idriába szállittatott.

b) A rudei réz-és vasbányák és huták a szamobori járásban. Itt az agyagpalával váltakozó grauvakkéban réz- és kénkövecsek, malachit, ezüsttartalmú ólomfényle, kobalt, vaspát és veresvaskövek találtatnak.

c) A kis-tábori szén-bányák a pregradai járásban. Ezek Rohics közelében a Szotla határpatak bal partján, a Tábor hegy alján vannak.

d) A Modruspataki járásban létező vasbányák.

9) A lajbachi cs. k. bányakapitányság jelentése a horvát-szlovonországi katonai végvidékről. Itt csak a legujabb időben keletkeztek bányák; 1858 végén 106 vájnamérték volt, melyek kiterjedése 1.329,664 □ öl, s 3 külmérték, melyek kiterjedése 45,525 □ öl. A szabad kutatások száma 82. A következő három bányatelep létezett: a) A tergovei vasbánya és olvasztótelep a II bánsági ezred területén; b) A tergovei réz-,ólom-ezüst- és vasbányatelep, az Unna és Zirovacs folyók közti hegységben, mely leginkább grauvakkos palákból áll, s c) a petrovagorai vasbánya- és hutatelep az I bánsági ezred területén a Petrovagora hegységben. A három bányatelep összes termelése 1858-ban: 6185½ mázsa nyers vas, 9354 mázsa vasércz, 15,966 mázsa rézércz; e mennyiségek pénzértéke 54,429 pft 23¼ kr. pp.

10) Az oraviczai cs. k. kapitányság jelentése a szerb-bánsági katonai végvidékről. Itt tulajdonkép csak a ruszkiczai vasbányák és olvasztók s néhány jelentéktelen kőszénbánya vannak; az aranymosás csaknem egészen megszünt, 1858-ban ezüst, ólom és gelét termeltetett; a vas és széntermelésről alább.

1. Az arany- és ezüstbányászat.

Az előrebocsátott általános megjegyzések után a részleteke fogunk bocsátkozni s mindenek előtte a magyar birodalom bányászatának egyik nagyfontosságú ágát, az arany- és ezüsttermelést fogjuk tárgyalni.

Az arany- és ezüsttermelés 1819-től 1848-ig az egész osztrák birodalomban folytonosan növekedett, 1850-től 1859-ig csekély ingadozás mellett majdnem ugyanazon fokon állapodott meg, söt 1857- és 1858-ban tetemesen alászállt. Ugyanis 1819—1828-ig átlag minden évben 3,939 márka arany és 72,066 márka ezüst, 1829-től 1838-ig évenkint 5,395 márka arany s 93,483 márka ezüst, 1839-től 1848-ig évenkint 6,161 márka arany s 97,513 márka ezüst nyeretett. 1849-ből a magyar birodalom bányászatára vonatkozó adatok egyáltalában nem tétettek közzé, az örökös osztrák tartományokban ezen évben 49 márka arany s 47,043 márka ezüst termeltetett. Az elmúlt évtized arany-, ezüsttermelése a következő volt:

Évek	1850	1851	1852	1853	1854	1855	
Arany .	5,871	6,839	5,971	6,292	6,370	6,173½	már.
Ezüst .	119,734	122,940	116,989	121,023	134,318	130,479,5	„
Évek	1856	1857	1858	1859			
Arany .	5,825	5,444	4,941	5,862 márka.			
Ezüst .	110,074	106,789	103,717	122,916½ „			

Tehát 1851-ben legtöbb, 1858-ban legkevesebb arany nyeretett, a legnagyobb ezüsttermelés pedig 1854-ben, a legkisebb szintén 1858-ban volt.

Az 1819—1828-ig egyremásra évenkint nyert arany pénzértéke 1,517,326 ft, az ezüsté 1.816,063 ft; 1829—1838-ig amannak pénzértéke 2.079,006 ft, emezé 2.357,552 ft; 1839—1848-ig amazé 2.362,600 ft, emezé 2. 419,787ft. oszt. ért.

A közelebbi évtized arany- és ezüsttermelésének pénzértéke a következő volt:

Évek	Az arany értéke	Az ezüst értéke
1850	2.188,419 újfrt	2.971,199 újfrt.
1851	2.621,406 „	3.040,256 „
1852	2.290,259 „	2.790,885 „
1853	2.411,740 „	3.003,186 „

Évek	Az arany értéke	Az ezüst értéke
1854	2.441,636 „	3.333,113 „
1855	2.366,317 „	3.237,836 „
1856	2.282,737 „	2.731,486 „
1857	2,086,699 „	2.649,969 „
1858	1.908,479 „	2.604,064 „
1859	2.222,921 „	3.085,988 „

Magyarországban a leggazdagabb arany- és ezüstbányák ott vannak, hol a zöldkő-trachit a szürke trachittal és az úgynevezett rhyolith képletekkel érintkezik, mint a selmecz- és körmöczbányai, felső- és nagybányai érczhegyekben; de helyenként az agyagpalában, a gnájszban és gránitban, a jegőczös palák és mészképletek meg szienit érintkezésénél is találtatnak színarany és aranyérczek, mint Szepesbon, Bazin vidékén, a Bánságban, stb. Legnevezetesb aranybányák Barsmegyében a körmöczi, Hontban a selmeczi, Szatmárban a nagy- és felsőbányai bányák. Kevesbbé gazdagok a bánsági, a bóczai és magurkai Liptóban, az arany-idkai Abaújban, a bazin, Pozsonyban, a budfalusi Mármarosban. Hajdan a Börzsönyii Beregszászi és Sóvári hegyekben is voltak aranybányák. Az ország számos folyóvizében is találtatik arany, de az aranymosás egy idő óta átalában csökkent. Az ezüst csaknem mindenütt az aranynyal együtt fordúl elő, de a réz- és ólomérczekben is találtatik.

F é n y e s szerint 1822-ben Magyarországban s a hozzákapcsolt részekben összesen 1498 márka 3 lat arany s 46,754 márka 15 lat ezüst nyeretett, 1842-ben pedig az aranytermelés 2408, az ezüsttermelés 65,124 márkát tett.

B i e l e k László szerint Magyarországban egyremásra 2000, az 1834-ben megjelent „Neueste stat. geograph. Beschreibung Ungarns“ szerint 1500 márka arany termeltetett. Az ezüsttermelést Bielek 90,000 márkára teszi, (alsó Magyarország termelése 62,000, felsö Magyarországé 18,000 márka mind ezüstérczekből, azonfelül 10,000 márka rézérczekből). Ez elszigetelt adatokból az 1848 elötti évtizedek átlagos termelését nem lehet szabatosan meghatározni. Az elmúlt 11 évben Magyarország arany- és ezüsttermelése a következő volt (az Erdélyhez 1850-ben visszacsatolt részek termelése nélkül.)

Aranytermelés.

Évek	kincstári márka	magán márka	összes márka
1850	865	2,070	3,135
1851	789½	1,986½	2,776
1852	1,898	621	2,519
1853	2,002	660	2,662
1854	1,793	590	2,383
1855	—	—	1,857
1856	1,947,$_{633}$	472,$_{562}$	2,420,$_{194}$
1857	1,358,$_{876}$	776,$_{817}$	2,135,$_{693}$
1858	1,398,$_{733}$	414,$_{510}$	1,810,$_{243}$
1859	—	—	2,218,$_{23}$
1860	1766,$_{94}$	640,$_{59}$	2,347,$_{53}$

Ezüsttermelés.

Évek	kincstári márka	magán márka	összes márka
1850	31,215	37,805	68,020
1851	52,257	22,089	74,346
1852	66,071	2,040	68,111
1853	69,330	4,299	74,329
1854	66,234	5,047	71,281
1855	—	—	54,612,$_{3}$
1856	57,041,$_{31}$	6,320,$_{465}$	63,361,$_{775}$
1857	37,464,$_{750}$	16,574,$_{625}$	54,039,$_{375}$
1858	44,117,$_{858}$	10,884,$_{215}$	55,002,$_{073}$
1859	—	—	66,642,$_{60}$
1860	46,706,$_{56}$	17,296,$_{16}$	64,002,$_{72}$

E kimutatásból látjuk, hogy az elmult 11 évben a kincstári *) aranytermelés némi ingadozással egészben véve növekedett, a magán aranytermelés ellenben csökkent. Ugyanez áll, és pedig még nagyobb mértékben az ezüsttermelésnél; míg a magánosok ezüsttermelése 1850-ben 37,805 márkát tett s nagyobb volt mint a kincstáré, 1852-ben csak 2040 márkát tett, tehát 1,853 százalékkal csökkent, a kincstár ezüsttermelése pedig több mint 200 százalékkal emelkedett. A magánosok ezüsttermelése még 1860-ban is felét sem tette az 1850-ki

*) Meg kell jegyeznünk, hogy a kincstári termeléshez nemcsak azon bányák termelése számíttatik, melyeknek kirekesztő birtokosa a kincstár, hanem azoké is, melyeket a kincstár magánosokkal közösen bír.

magán ezüsttermelésnek. — A 11 év összes aranytermelése 26.253,$_{680}$ márka, ezüsttermelése pedig 713.747,$_{802}$ márka; tehát egy évre átlag 2,386,$_{698}$ márka arany, vagyis a márkát egyremásra 380 újfrttal számitván 906,954 frt 24 kr. esik, az ezüsttermelésből egy évre átlag 64,886,$_{164}$ márka vagyis pénzértékben 25 frt 20 krral számítván a márkát, 1.635,131,$_{28}$ újfrt esik. *)

A következö 1856—1860-ig való évekből még részletetesebb kimutatásokat közlünk.

Aranytermelés.

Kapitányság	Kincstári	magán	összes	Pénzérték a termelés helyén.
	márka = 280 gramm.			
1856				
Selmeczbánya .	1,402,$_{935}$	219,$_{250}$	1,622,$_{185}$	595,173 pft 50 „
Szomolnok . .	....	33	33	12,107 „ 33 3/4 „
Nagybánya . .	544,$_{687}$	159,$_{125}$	703,$_{812}$	258,225 „ 39 „
Oravicza . . .	...	61,$_{187}$	61,$_{187}$	22,458 „ 25 3/4 „
Összesen :	1,947,$_{622}$	472,$_{562}$	2,420,$_{184}$	887,960 pft 28 1/4 kr.
1857				
Selmeczbánya .	943,$_{188}$	422,$_{312}$	1,365,$_{500}$	500,996 pft 10 kr.
Szomolnok . .	...	32,$_{125}$	32,$_{125}$	11,786 „ 32 „
Nagybánya . .	415,$_{688}$	228,$_{937}$	644,$_{625}$	236,519 „ 44 2/4 „
Oravicza . . .	...	93,$_{443}$	93,$_{443}$	34,290 „ 56 2/4 „
Összesen :	1,358,$_{876}$	776,$_{817}$	2,135,$_{693}$	783,593 pft 23 kr.
1858				
Selmeczbánya .	922,$_{281}$	151,$_{390}$	1,073,$_{671}$	393,921 „ — „
Szomolnok . .		24	24	8,805 „ 27 „
Nagybánya . .	473,$_{152}$	177,$_{370}$	650,$_{522}$	238,163 „ 36 1/4 „
Oravicza . . .	...	61,$_{750}$	61,$_{750}$	22,724 „ 45 3/4 „
Összesen :	1,395,$_{733}$	314,$_{510}$	1,810,$_{343}$	663,614 pft 49 2/4 kr.

Az 1859-diki évben az egész ország összes aranytermelése 2218,$_{53}$ márkát tett, melynek pénzértéke 841,297 oszt. ft.

*) Egy márka tiszta arany értéke 366 pfrt 53 33/71 pkr., de az arany beváltásánál 1/2, az ezüst beváltásánál pedig 1 2/3 százalék pénzverési költség fejében levonatik. A mosott aranynak latját 20 pfrttal váltják be. Öt bécsi márka annyi mint 4 kölni márka. — Jelenleg a pénzsúlyt a márka helyett a vámegyleti font vagyis fél kilogramm = 500 gramm teszi, mely 60 grammal kisebb, mint két márka.

1860

Beszterczebányai	kapitányság	kincstári	magán	összes	pénzérték			
(Selmeczbányai)	„	1,152,$_{78}$	314,$_{06}$	1,466,$_{84}$	580,117	újft	21	kr.
Kassai (szomolnoki)	„	12,$_{54}$	36,$_{53}$	49,$_{07}$	19,047	„	14	„
Nagybányai	„	541,$_{62}$	249,$_{67}$	791,$_{29}$	299,014	„	4 $^1/_4$	„
Oraviczai	„	—	40,$_{35}$	40,$_{35}$	15,246	„	70	„
	Összesen :	1,706,$_{94}$	640;$_{59}$	2,347,[illegible]	913,425	újft	45 $^1/_4$	kr.

Ezüsttermelés.

1856

Kapitányság	Kincstári	magán	összes	pénzérték			
Selmeczbánya .	34,578,$_{75}$	269,$_{315}$	34,848,$_{995}$	836,354	ft	17	kr.
Szomolnok . .	3,328	5,109	8,437	202,488	„	—	„
Nagybánya . .	19,134,$_{56}$	93,$_{060}$	19,227,$_{620}$	461,463	„	—	„
Oravicza . .	—	849,$_{060}$	849,$_{060}$	20,377	„	29	„
Összesen :	57,041,$_{310}$	6,320,$_{465}$	63,361,$_{775}$	1.520,682	pft	40	„

1857

Selmeczbánya .	20,337,$_{188}$	7,815,$_{875}$	28,153,$_{063}$	675,673	ft	30	kr.
Szomolnok . .	4,061,$_{312}$	6,004,$_{125}$	10,065,$_{437}$	241,570	„	30	„
Nagybánya . .	13,066,$_{250}$	2,054,$_{625}$	15,120,$_{875}$	262,901	„	50 $^1/_4$	„
Oravicza . .	—	700	700	16,800	„	—	„
Összesen :	37,464,$_{750}$	16,574,$_{625}$	54,039,$_{375}$	1.397,035	pft	50 $^1/_4$	kr.

1858

Selmeczbánya .	30,068,$_{250}$	265,$_{750}$	30,334	728,016	ft	7	kr.
Szomolnok . .	4,326	8,270,$_{935}$	12,596,$_{935}$	293,703	„	58 $^1/^4$	„
Nagybánya . .	9,723,$_{808}$	1,754,$_{345}$	11,477,$_{951}$	275,479	„	2	„
Oravicza . .	—	593,$_{187}$	593,$_{187}$	14,236	„	6 $^3/_4$	„
Összesen :	44,117,$_{55}$	10,884,$_{215}$	55,002,$_{073}$	1.311,435	pft	7	kr.

1680

Budai . . .	—	1,$_{08}$	1,$_{08}$	28	ujft	18 $_5$	kr.
Beszterczebányai	30,121,$_{14}$	8,200,$_{38}$	3,832,$_{52}$	965,702	„	34	„
Kassai . . .	5,840,$_{16}$	6,331,$_{16}$	1,217,$_{32}$	306,742	„	61 $_4$	„
Nagybányai .	10,745,$_{26}$	1,679,$_{96}$	12,425,$_{22}$	313,216	„	71 $_{25}$	„
Oraviczai . .	—	1,083,$_{58}$	1,083,$_{58}$	27,306	„	22 $_5$	„
Összesen :	46,706,$_{58}$	17,296,$_{10}$	64,002,$_{72}$	1.612,996	ujft	7,$_{75}$	kr.

Erdély nevezetesbb aranybányái Zalathnán és környékén vannak (különösen a Bráza, Faczebaj és Rusina hegyekben), azután Porkura, Stanisa, Abrudbánya, Verespatak, Szekeremb vagyis Nagyág, Kis- és Nagy-Almás, Csertes, Füzesd, Offenbánya helységek határaiban; a kapcsolt részekben is van-

nak aranybányák, mint Körösbánya, Boicza, Kapnikbánya, Ruda határában. Oláhpián környékén aranyporos murva van, az Aranyos, Ompoly, Maros, Szamos s más folyók aranyport visznek. Erdély aranytermelése a következő volt:

1819—1829-ig	26,159	már.	1840	4,079	már.	1850	2,912	márka
1830 „	2,531	„	1841	3,878	„	1851	3,710 (4011)	„
1831 „	3,108	„	1842	3,597	„	1852	3,363	márka
1832 „	2,666	„	1843	3,531	„	1853	3,526	„
1833 „	2,862	„	1844	3,763	„	1854	3,810	„
1834 „	3,030	„	1845	3,999	„	1855	?	„
1835 „	3,390	„	1846	4,087	„	1856	3,302	„
1836 „	3,597	„	1847	3,820	„	2857	3,232	„
1837 „	3,485	„	1848	?	„	1858	3,010	„
1838 „	3,674	„	1849	?	„	1859	3,538,$_{12}$	„
1839 „	3,684							

Tehát Erdélynek átlagos évi aranytermelése 1819-1841-ig 3087; 1841-1851-ig 3800 márka. Pénzben a márkát 365 pft 50 krral számították, s így az 1841-1851-ig nyert átlag pénzértéke 1.390,166 pft. Ezen évtizedben kölönösen a kincstári termelés növekedett, ez az erdélyi összes aranytermelésnek 1819-1829-ig 19,$_{61}$; 1830-1835-ig 23,$_{4}$; 1836-1841-ig 26,$_{7}$; 1842-1847-ig 28,$_{6}$ százalékát tette. Az utolsó évtizedben, 1850-1859-ig az évi átlag 3378,$_{8}$ márka volt, tehát kisebb mint az előtte való tized átlaga, s e mennyiség pénzértéke 1.283,944 újft.

Erdély ezüsttermelése aránylag csekély. Az ezüst rendesen az arany- és ólomérczekkel együtt fordúl elő, különösen Zalathna, Nagyág, Offenbánya, Magura, Abrudbánya, Kisbánya, Rodna határaiban. Kibányászott mennyisége volt:

1819—1829-ig		36,396	már.	1840	8,911	márka	1850	4,549	márka
1830	„	3,508	„	1841	7,524	„	1851	4,912	„
1831	„	4,596	„	1842	5,881	„	1852	5,928	„
1832	„	4,700	„	1843	4,982	„	1853	5,214	„
1833	„	4,321	„	1844	5,926	„	1854	7,777	„
1834	„	5,431	„	1845	5,718	„	1855	?	„
1835	„	5,805	„	1846	6,418	„	1856	6,426	„
1836	„	8,209	„	1847	5,933	„	1857	6,112	„
1837	„	6,499	„	1848	?	„	1858	5,268	„
1838	„	6,953	„	1849	?	„	1859	7,527,$_{5}$	„
1839	„	6,686							

Tehát Erdélyben az évenkinti átlagos ezüsttermelés 1819—1851-ig 4742, 1841—1851-ig 6284 márkát tett, mi pénzértékben 150,816 pfrtot tesz. Az 1850—1859-ig való évtized átlaga 5,968,$_{6}$ márka vagyis 150,408,$_{72}$ újft, tehát kisebb mint az előtte való évtized átlaga.

Egybefoglalván az adatokat, látjuk, hogy a magyar birodalom *összes aranytermelése* az 1850—1859-diki évtizedben évenkint egyremásra 5765,$_{508}$ márkát tett, (Magyarországé 2386,$_{608}$, Erdélyé 3378,$_{8}$), mely mennyiség körülbelől 2.190,889 újfrtot tesz. A magyar birodalom összes *ezüsttermelésének* évi átlaga a múlt évtizedben 70,854,$_{764}$ márka (Magyarországé 64,886,$_{164}$, Erdélyé 5968,$_{6}$), melynek pénzértéke 1.785,540 újforint.

II. A réz, ólom, gelét és kéneső termelése.

Fényes szerint Magyarország *réztermelése* 1822-ben 25,056 mázsát 50 fontot, 1842-ben pedig 36,796 mázsát tett. *Bielek* szerint Szepes több mint 25,000, Zólyom, Gömör stb. megyék 15,000 mázsa rezet termeltek. A Magyarországban termelt összes réz pénzértékét 4 millió frtra becsüli. A főbb rézbányák a szomolnoki kerületben, t. i. Szepesmegyében, Margitfalva, Igló, Szomolnok, Svedlér, Gölniczbánya, Óviz, továbbá Úrvölgye, Beszterczebánya, Libetbánya, Nagybánya, Metzenzéf, Oravicza, Uj-Moldova, Dognácska, Szászka, Rézbánya határaiban vannak.

Tudva levő dolog, hogy az úrvölgyi, libeti, illobai, nagybányai, szászkai, de különösen a szomolnoki czement vízből a vasra is réz rakódik le. Erdély réztermelése, Bielz szerint, 1836—1856-ig évenkint 800 és 1634 mázsa közt ingadozott, az évi átlag 1200 mázsa volt, s közepes ára 60 pfrt. Erdély fő rézbányái Balánbányán, Sz.-Domokos környékén vannak, ezenkivül még Déva és Kazanest határaiban is vannak rézbányák.

A magyar birodalom réztermelése 1850—1860-ig a következő volt:

Év	Magyarország mázsa	Erdély mázsa	Összes mázsa
1850	24,528	289	24,817
1851	22,935	115	23,050
1852	33,127	469	33,596

Év	Magyarország mázsa	Erdély mázsa	Összes mázsa
1853	34,427	1,660	36,087
1854	38,114	2,941	41,055
1855	32,303	?	?
1856	33,502	1,990	35,492
1857	25,338	1,497	26,830
1858	32,024	1,157	33,181
1859	32,820,$_{48}$	1,522,$_{40}$	34,342,$_{88}$
1860	30,254	?	?

A múlt évtizedben tehát Magyarország réztermelése évenkint egyremásra 30,706, Erdélyé pedig 1,293 mázsát tett, s így Magyarországban az 1842-diki termelést el nem érte s Erdélyben is az előbbi időszak átlaga mögött maradt. A következő évekről részletesebb kimutatásokat is közlünk:

Réztermelés.

1856.

	kincstári	mag.	összes	pénzérték		
Selmeczbánya . . .	3,414	29	3,443	181,073 pft	49	kr.
Szomolnok	5,537	19,557	25,094	1.491,705 „	30	„
Nagybánya	1,826	...	1,826	124,134 „	—	„
Oravicza	...	3,139	3,139	206,269 „	30	„
Magyarorsz. összesen:	10,777	22,725	33,502	2.003,182 pft	49	kr.
Erdély	949	1,041	1,990	129,714 „	50	„
Összesen:	11,726	23,766	35,492	2.132,897 pft	39	„

1857.

Selmeczbánya . . .	1,816	405	2,221	118,164 pft	15	kr.
Szomolnok	2,230	17,410	19,640	1.206,119 „	20	„
Nagybánya	83	525	608	42,697 „	45¼	„
Oravicza	...	2,864	2,864	186,139 „	—	„
Magyarorsz. összesen:	4,129	21,204	25,338	1.558,120 pft	20¼	kr.
Erdély	337	1,160	1,497	102,223 „	—	„
Összesen:	4,466	22,364	26,830	1.655,343 pft	20¼	kr.

1858.

Selmeczbánya . . .	4,639	...	4,639	250,496 pft	49	kr.
Szomolnok	6,216	18,572	24,788	1.311,998 „	84¾	„
Nagybánya	79	317	396	19,798 „	22¾	„
Oravicza	...	2,201	2.201	143,065 „	—	„
Magyarorsz. összesen:	10,934	21,090	32,024	1.725,353 pft	46¾	kr.
Erdély	339	818	1,157	72,551 „	7	„
Összesen:	11,273	21,908	33,181	1.797,904 pft	53¾	kr.

1860.

	kincstári	mag.	összes	pénzérték			
Budai kapitányság . .	—	5	5	264	újft	46	kr.
Beszterczebányai kapit.	2,066	547	2,613	172,275	„	76	„
Kassai kapitányság .	5,103	18,269	23,372	1.542,239	„	15	„
Nagybányai „ .	62	523	585	34,880	„	29,$_{5}$	„
Oraviczai „ .	..	3,679	3,679	251,079	„	60	„
Magyarorsz. összesen :	7,231	23,023	30,254	2.000,239	újft	26,$_{5}$	kr.

A magyar birodalom ólomtermelése a következő volt:

Évek	Magyarország mázsa	Erdély mázsa	Összeg mázsa
1851	1,676	1,496	3,172
1852	1,278	1,588	2,866
1853	2,577	4,521	7,098
1854	4,940	1,566	6,506
1855	23,026	?	?
1856	12,623	?	?
1857	31,892	?	?
1858	17,329	?	?
1859 (ólom és gelét)	29,889	1,236,$_{83}$	31,125,$_{83}$
1860	39,561	?	?

A legtöbb ólom a selmecz- és nagybányai, dognácskai, szászkai és ruskiczai bányákból kerül.

Az ólomtermelés nagy ingadozást szenvedett; a kincstári termelés átalában véve növekedett, kivált 1856 óta, a magánosoké ellenben inkább fogyott, mint a következő egybeállításból kitetszik.

Ólomtermelés.

1856

	kincstári	magán	összes	pénzéték			
Selmeczbánya	1,418	2,159	3,577	55,079	ft	—	kr.
Szomolnok .	....	...	....				
Nagybánya .	6,271	...	6,271	87,788	„	24	„
Oravicza . .	—	2,775	2,775	44,396	„	—	„
Összesen :	7,689	4,934	12,623	187,263	pft	24	kr.

1857

Selmeczbánya	16,823	2,650	19,473	299,882	pft	49	kr.
Szomolnok .	...	99	99	1,074	„	$20^{2}/_{4}$	„
Nagybánya .	11,874	394	12,268	176,665	„	$40^{2}/_{4}$	„
Oravicza . .	...	52	52	866	„	20	„
Magyarország	28,697	3,195	31,892	478,489	pft	10	kr.

1858

	kincstári	magán	összes	pénzérték			
Selmeczbánya	5,880	2,180	8,060	108,806	„	37	„
Szomolnok .	...	..					
Nagybánya .	8,715	540	9,225	96,494	„	$18^{3}/_{4}$	„
Oravícza . .	...	14	14	196	„	—	„
Magyarország	14,595	2,734	17,329	205,496	pft	55	kr.

1860

Beszterczebányai kapitányság	26,826	1,837	28,663	412,876	újft	40	kr.
Nagybány. kapit.	10,649	249	10,898	117,693	„	27 ,	„
Magyarország	37,475	2,086	39,561	530,569	újft	67 ,	kr

A gelét és kéneső termelése is csökkent.

	Magyarország		Erdély	
	Gelét mázsa	kéneső mázsa	Gelét mázsa	kéneső mázsa
1851	11,145	468	—	41
1852	11,764	275	—	31
1853	10,061	1,087	—	6
1854	7,729	1,106	—	46
1855	5,302	969	—	?
1856	14,353	904,	—	17
1857	7,441	1,510,	—	18
1858	5,790	704,	—	5
1859	?	633	—	2
1860	6,843	690	—	?

Az ólomgelét az ezüsttartalmú rézérczek ólmozása s az ezüst elválasztása alkalmával nyeretik s a cserépedények zománczozására használtatik.

Magyarország geléttermelése tehát 1856-ban legnagyobb, 1858-ban legkisebb volt; kéneső-termelése 1852-ben volt legkisebb, 1857-ben pedig legnagyobb. A kéneső csak a szomolnoki kerületben, Rosnyó környékén, s Erdélyben Zalathnánál a Dumbrava hegyen termeltetik a czinnoberből. Az erdélyi bánya magánosok birtokában van; Magyarországban a kincstár is termel kénesőt, de sokkal kevesebbet mint a magánosok.

A magyarországi geléttermelés pénzértéke 1856-ban 217,228 frt; 1857-ben 117,424 pfrt 50 kr.; 1858-ban 80,465 pfrt 50 kr.; 1860-ban 97,439 újfrt 50 kr. volt. Az összes magyar és erdélyi kéneső-termelésnek pénzértéke 1856-ban

73,948 pfrt 40 kr.; 1857-ben 136,869 pfrt 26 kr; 1858-ban 57,403 pfrt 40 kr.; 1859-ben 64,286 újfrt s 1860-ban 82,891 újfrt 42 kr volt.

A szomolnoki kerületben ólomércz is termeltetik, s nyert mennyisége 1856-ban 439 mázsát tett, melynek értéke 987 pfrt 45 kr.; 1857-ben 248 mázsa, pénzértéke 620 pfrt 4 kr.; 1858-ban 2 mázsa, pénzértéke 5 pfrt 4 kr.

III. Egyéb fémek és ásványok.

A szén- és vastermelést alább tárgyaljuk. Az említett fémeken kivül az osztrák birodalomban termeltetnek: nikkel és kobalt, horgany, horganyércz, piskolt, arszenik, kén, kénkövecs, vasgálicz, rézgálicz, timsó, tim- és gáliczpala, grafit, barnakő, chrom, ón, volfram, uran, ezüstércz, rézércz, vasércz, földgyanta. Ezek közöl Magyarországban elő nem fordúlnak, vagy legalább nem termeltetnek: horgany és horganyércz, arszenik, grafit, chrom, ón, volfram, uran. Erdélyben Rodna, Offenbánya, Nagyág stb. határában találtatik horganytünle, de fel nem dolgoztatik; sem horganyt, sem horganygáliczot nem készítenek belőle. Erdélyben barnakő, arszenik, piskolt, grafit, kén s egyéb fémek és hasznos ásványok is vannak, melyeket még eddig ki nem bányásznak.

Ásványok:	É	v	e	k	:					
	1850.	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.	1860.
					m	á	z s	a :		
Nikkel és kobalt	—	—	—	—	—	3,886	2,242,$_{5}$	6,933	6,103	5,099
Pénzértéke .	—	—	—	—	—	—	47,015 pft 58 kr.	187,595 pft	1,529 pft	144,097 újft 80 kr.
Színpiskolt (Antimonium reg.) .	—	836	63	516	1,370	833	2,000	2,329	1,126	3,050
Pénzértéke .	—	—	—	—	—	—	56,000 pft	65,822 pft	29,551 pft	89,500 ujft
Nyers piskolt .	1,997	—	1,527	1,611	3,111	835	1,911,$_{2}$	3,816	1,400,$_{05}$	1,029
Pénzértéke .	—	—	—	—	—	—	23,051 pft	54,495 pft	16,666 pft	9,434,$_{12}$ ujft
Piskoltércz . .	—	—	—	—	—	1,016	167	—	6,836	1,945
Pénzértéke .	—	—	—	—	—	—	379 pft	—	39,729 pft	2,020 ujft
Aranygelét (Auripigment . .	—	28	—	—	—	23	—	4	—	35
Pénzértéke .	—	—	—	—	—	—	—	52 pft	—	455 ujft
Kén:										
Magyarország .	706	772	800	1,150	1,160	601	524,$_{5}$	183	48,$_{6}$	537
Pénzértéke	—	—	—	—	—	—	4,265 pft 46 kr.	1,489 pft 32 kr.	395 pft 21 kr.	4,527 ujft 8 kr.
Horvátország .	2,905	1,334	1,999	2,404	3,404	—	2,192	595	1,583	?
Pénzértéke .	—	—	—	—	—	—	14,444 pft	6,346 pft 40 kr.	12,241 pft	
Kénkővecs . (Schwefelkies) .		—	—	—	—	3,628	20,044	5,494	12,256	45,376
Pénzértéke .		—	—	—	—	—	4,607 pft 36 kr.	884 pft 7 kr.	1,857 pft 28 kr.	5,786 ujft 55 kr.

Ásványok:	Évek: 1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.	1860.
	mázsa:								
Rézgálicz . . .	—	18,761	—	—	—	—	—	—	12
Pénzértéke .	—		—	—	—	—	—	—	300 ujft
Vasgálicz. . .	—	527	—	—	—	—	—	22	—
Pénzértéke .	—	—	—	—	—	—	—	154 pft	—
Timsó . . .	—	—	—	—	—	4,023	3,089	7,775	7,436
Pénzértéke .	—	—	—	—	—	22,126 ft 30 kr.	16,714 ft 30 kr.	42,762 ft 50 kr.	46,222 ft 68 kr.
Timpala . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	129,000
Pénzértéke .	—	—	—	—	—	—	—	—	1,290 ujft
Barnakő . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	7,595
(Magánfeléleg)									
Pénzértéke .	—	—	—	—	—	—	—	—	660 ujft
Ezüstércz . .	—	—	—	—	—	—	—	—	2,105
Értéke . .	—	—	—	—	—	—	—	—	2,846,61 ujft
Rézércz . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	556
Értéke . .	—	—	—	—	—	—	—	—	112,15 ujft
Ásványfesték .	—	—	—	—	—	—	94,40	19	46
Értéke . .	—	—	—	--	—	—	282 pft	74 pft	162,47 ujft

Az eddig elészámlált bányatermények összes pénzértéke a következő volt:

Évek:	Magyarország kincstári	Magyarország magán	Erdély kincstári	Erdély magán	Horvátország	Összes
1852	3.688,244	1.170,080	511,799	912,651	18,490	6.241,264
1853	3.711,453	1.596,068	529,758	1.051,289	17,612	6.906,180
1854	—	—	—	—	—	—
1855	—	—	—	—	—	—
1856	5.908,914		1.494,991		14,444	7.418,349
1857	4.247,430		1.436,194		6,841	5.690,465
1858	4-084,334		1.309,476		44,173	5.437,983
1859	4.808,992		1.645,458		—	6.454,450

Végre 1860-ban az előszámlált bányatermékek összes pénzértéke 5.739,891 újfrt, vagyis 5.711,192 pfrt. Mennyit tett az előszámlált bányatermények összes mennyisége és pénzértéke az 1848 előtti években, azt nem vagyok képes szabatosan meghatározni.

IV. A magyar birodalom kőszéntermelése.

A magyar birodalomban már eddig is igen sok vidéken fedeztek fel széntelepeket. Még a bányák dolgában szegény Horvátországnak is vannak kőszén-telepjei, kén- és vaslerakodásai mellett. Igazi kőszén különösen Steierdorf, Pécs és Erdélyben Holbák környékén van. — A legtöbb magyarországi széntelep a barnaszén-képlethez tartozik; sok helyütt ásványos faszén (lignit) is van. — Az ásványos szén termelése nálunk aránylag még csekély, és csak a legújabb időben kezdett emelkedni, s a fogyasztás növekedtével mindinkább gyarapodik.

A bányakapitányságok 1858-ra vonatkozó jelentéseiből s más forrásokból az ásványos szén termelésére nézve a következőket közöljük. A volt pozsonyi kerületben csak barnaszén termeltetett, s a szénbányák 100,352 ☐ ölet foglaltak el, mely nyolcz egyszerű bányamérték Handlova helység határában gr. Pálffy Jánosnak 1858-ban adományoztaték. Magánosok számos szabadkutatást kértek az ásványos szénre s a kincstárnak is 37 szabadkutatása volt barnaszénre. Az Uj-Lehota (Neuhaj) és Jano-Lehota (Drexelhaj) helységek határaiban szénre tett kincstári kutatások siker nélkül maradtak s abbanhagyattak, a helyett a Garam völgyében ásványos faszenet kutattak.

A volt soprony i kerületben a szénbányászat tetemes kiterjedést nyert, 1858-ban 1.560,189 mázsa feketeszén s 1.358,504 mázsa barnaszén nyeretett. Fekete szén csak Pécs környékén van, a többi helyeken pedig barnaszén találtatik, igy különösen Soprony városa környékén a Brennhegyen. — A Pécs környékén levő szénképlet a várostól éjszakra kezdődik s onnan Szabolcs, Somogy és Vasas helységek határain keresztül szakadatlan vonalban 5500—6000 ölnyire terjed, egész területe pedig körülbelöl 3 millió □ ölet tesz. Vasas határára csaknem az egész szénterület fele esik. Ebben 24 különböző vastagságù széntelep van feltárva, melyek azonban részint tisztátalanok. A tiszta széntelepek összes vastagsága $18,_{15}$ öl, s kiszámították, hogy a vasasi szénterület egész széntartalma legalább 5.717,250 köb ölet tesz, vagyis köb ölét 120 mér. számitva 686.070,000 mérőt, ugy hogy ha naponként 10,000 mérőt vájnának, még akkor is csak 220 év alatt aknáznák ki.

A vssasi szén- és vaskő-lerakodásokat a kormány az úgynevezett Rajna-osztrák társaságnak adta el 500,000 frtért.

A pécsi szénbányákat századunk elején kezdék kiaknázni, de nagyon csekély sikerrel. A város azután a szénbányák egy részét a Duna-gőzhajózási társaságnak haszonbérbe adta, a többi bányákat részint maga, részint magánosok míveltették. De a város sehogy sem boldogult vele. 1858-ban tehát a városi erdőnek 500 holdnyi területén levő széntelepeket egy millió frtért a gőzhajózási társaságnak adá el, ugy azonban, hogy a terület felszíne s az erdő a város tulajdona maradjon, s hogy a társaság köteles legyen örök időkre a városi községnek évenkint 100,000 mérő szenet, mérőjét 12 pkrért eladni.

A Duna-gőzhajózási társaság kezelése mellett a szénbányászat azonnal tetemes lendületet vett, de a Rajna-osztrák társaság vasasi bányáival mindeddig még nem sokra ment. Pécs határában még az eladott széntelepeken kivül is vannak a 2800 holdnyi városi erdőben tetemes széntelepek, melyeket azonban nem igen vájnak.

A volt pesti kerületben csak barnaszén és ásványos faszén van, igy különösen Esztergom, Tata, Vörösvár, Buda, Diósgyőr, Tapolcza, Salgó-Tarján környékén, s átalában Bor-

sod, Heves, Nógrád megyékben sok helyütt. Legtöbb barnaszén Esztergom megyében termeltetik, az újabb időben a salgó-tarjáni bányákat is nagyobb mértékben kezdték kiaknázni.

A volt kassai kerületben szintén sok helyütt fedeztek fel barnaszenet, de még keveset aknáznak ki.

A legterjedelmesebb szénbányák a temesvári kerületben vannak. A feltárt legnevezetesb széntelepek a szekuli völgyben Resicza mellett, s Domán és Steierdorf határaiban vannak. A szekuli völgyben 2, Dománban 3, Steierdorf mellett 5 különböző vastagságú széntelep van feltárva. A szénlerakodás Szászka éjszaki oldalán kezdődik s Resiczáig tart. 1773 táján a kormány Stájerországból nehány favágót és szénégetőt telepíte le ott, hol most Steierdorf falu van, hogy az oraviczai és csiklovai huták számára fát vágjanak és szenet égessenek. — Egyik ezen jövevények közöl, Hammer Mátyás, 1790-ben az első kőszenet fedezé fel, s az új gyarmat lakosai lassankint a szénbányászatra adák magukat. 1792 óta magánosoknak mind több bányamező adományoztatott, a bányák tehát szaporodtak s a széntermelés is növekedett. 1845-ig csak magánosok vájták a szenet, s összes termelésök 1790—1845-ig körülbelöl 5 millió mázsát tett, ugy hogy egy-egy évre 90,000 mázsa esik. 1846-ban a kormány egy külön bányahivatalt állíta fel Steierdorfban s kincstári szénbányákat is nyittata. Új gyarmatosokat is telepíte Steierdorfba Felső-Magyarországból, Csehországból és Morvából. A magánosok a kincstárnak részint csak a termelt és eladott széntől, részint mind a széntől mind a bányamezőtől fizettek bizonyos meghatározott adót. Midőn 1855-ben a vasút-társaság vevé birtokba a bánsági bányákat, a magánosoknak Steierdorf környékén levő szénbányáit is magához váltá.

A steierdorfi vagyis oraviczai kőszén a legjobb szénfajták közé tartozik. A szénlerakodás nyugati szárnyában találjuk a Schwarzhuber tárnát a gerlistyei völgyben, a Brenner-aknát, Thienfeld-aknát, Kolowrát- és Reitz-aknákat; keleti szárnyában a Gábriela-tárnát, Jenő-gépaknát, Hermann-tárnát, Zsigmond- és Nepomuk-tárnákat. A bánsági széntermelés 1846—1854-ig egyremásra évenkint 510,000 mázsát tett, 1851-ben 584,041, 1852-ben 733,950, 1853-ban 740,836, 1854-ben 1.059,479, 1855-ben 1.078,000, 1856-ban 1.126,000, 1857-ben

!,000, 1858-ban 730,000 mázsát. A dománi és szekuli völ-
ıkben 1854-ben 267,479, 1855-ben 317,954, 1856-ban
l,596 mázsa kőszén vájatott.

A Duna mellett is Berzaszkától éjszakkeletre Mehádián
ız Armenistól keletre levő Főnixvölgyig elterjedő homok-
és palaképletben régi fekete szenet találtak, mely olyan
ıt az anthraczit. Hasonló kőszenet Orsovától éjszaknyu-
ra s a Főnixvölgyben is találtak, de még csak Berzaszká-
vájják. Az almási völgyben s Mehádiától kezdve Terego-
g barnaszén-telepeket fedeztek fel, melyeket azonban még
n vájnak.

Horvát- és Tótországban a radoboji, kis-tábori
verdniki barnaszéntelepeket vájják.

Erdélyben Holbaknál és Borszék környékén igazi
eteszén-telepeket, más helyeken kisebb-nagyobb barnaszén-
ıpeket fedeztek fel; igy különösen a Zsil völgyében, Tal-
csel, Fejéregyház, Magyar-Hermány, Füle, Barót, Rákos,
nbor, Száraz-Ajta, Glimboka határaiban, az úgynevezett
őségen stb. De Erdély szénbányászata még csekély.

1848 előtt Magyar- és Horvát-Tótországban, Fényes
rint, mintegy 90 helység határában barnaszén-, s mintegy
helyen feketeszén-telepeket ismertek. Krassóban évenkint
ami 500,000, Baranyában 159,790 mázsa szenet termeltek.
ıken kivül még Sopron, Komárom, Pozsony, Esztergom és
ıt megyékben s a bánsági illir vidéken voltak szénbányák.

Nem tudjuk azonban, mennyit tett 1848 előtt az összes
széntermelés. 1850-ből is csak 728,107 mázsát találunk
ıutatva.

Az elmúlt évtized széntermelése pedig a következő volt:

	Kőszén mázsa	Barnaszén és lignit mázsa	Összes mázsa
1. Magyarország			
kincstári .	540,042	—	
magán . .	557,832	1.750,276	
Horvátország	—	1,924	2.850077
2. Magyarország			
kincstári .	625,796	—	
magán . .	603,130	2,497,146	
Horvátország	—	5,748	3.731,820

		Kőszén mázsa	Barnaszén és lignit mázsa	Összes mázsa
1853.	Magyarország			
	kincstári .	762,399	—	
	magán . .	766,283	1.810,258	
	Horvátország	—	1,917	3,330,852
1854.	Magyarország			
	kincstári .	1.032'558	—	
	magán . .	192,146	3.107,050	
	Horvátország	—	2,840	4,334,594
1855.	Magyarország	1.996,389	2.124,774	4.121,163
	Horvátország	—	?	
1856.	Magyarország	1.919,426	2.557,096	
	Horvátország	—	2,031	4.186,055
1857.	Magyarország	2.061,899	2.265,258	
	Erdély . .	7,835	1,376	4.336,363
	Horvátország	—		
1858.	Magyarország	2.593,766	2.892,801	
	Erdély . .	18,956	—	
	Horvátország	—	5,746	5.511,269
1859.	Magyarország	—	—	7.955,540
	Horvátország	—	—	7·500
	Erdély . .	—	—	16,048
1860.	Magyarország	4,088,368	4.142,230	8.230,596

A következő évekről részletesb kimutatást is közölhetünk.

Évek:	kerület,	kőszén, mázsa	Pénzérték pft.
1856.	Soproni . . .	561,211	126,537
	Temesi . . .	1.236,172	380,730
	Végvidék . . .	122,043	42,715
	Összesen:	1.919,426	549,982
1857.	Soproni . . .	866,944	234,960
	Temesi . . .	1.049,537	$306,323^{1}/_{4}$
	Erdély . . .	7,835	673
	Végvidék . .	145,418	$38,487^{2}/_{4}$
	Összesen:	2.069,734	$580,448^{3}/_{4}$
1858.	Soproni . . .	1.595,546	$822,486^{1}/_{4}$
	Temesi . . .	977,368	$229,593^{3}/_{4}$
	Erdély . . .	18,956	1,406
	Végvidék . .	20,852	$6,605^{3}/_{4}$
	Összesen:	2.612,722	$660,091^{2}/_{4}$

Évek:	kerület,	kőszén, mázsa	Pénzérték osztr. ft.	kr.
1860.	Budai bányakap.	2.699,156	421,685	85,$_3$
	Oraviczai „	1,389,212	496,039	75
		4.088,368	917,675	60,$_3$

A tulajdonképi köszén, vagyis feketeszén termelése 1855 kirekesztőleg magánosok kezében van.

Évek:	Kerület	Barnaszén mázsa	Pénzérték pft	kr.
1856.	Pozsonyi	169,849	80,006	40
	Sopronyi	889,252	187,729	—
	Budapesti	1.390,995	440,243	83
	Temesi	80,000	24,000	—
	Végvidék	27,000	6,525	
	Horvátország . . .	2,031	522	
		2.559,127	689,026	13
1857.	Pozsonyi	119,240	21,864	—
	Sopronyi	1.109,895	119,223	—
	Budapesti	1.035,310	185,493	—
	Végvidék	808	94	16
	Horvátország . . .	1,376	229	20
		2.266,629	326,403	36
1858.	Pozsonyi	74,144	17,740	34
	Sopronyi	1.358,504	256,393	24
	Budapesti	1.428,553	302,618	—
	Temesi	6,600	1,997	8
	Végvidék	25,000	5,000	—
	Horvátország . . .	5,746	563	28
		2.898,547	593,312	84
			osztr. ft	kr.
1860.	Budai bányakap.	4.083,141	588,645	61,$_5$
	Beszterczei „	58,289	10,111	—
	Kassai „	800	64	—
		4.142,230	598,820	61,$_5$

1856-ban és 1857-ben a horvátországi barnaszén-terme- s egészen a kincstáré volt, 1858-ban a kincstári termelés ,170, a magánosoké 3,576 mázsát tett Horvátországban. A ıbbi barnaszenet mind magánosok termelték. — 1860-ban a incstár a budai bányakapitányság területén is termelt barna- enet, és pedig 12,990 mázsát.

A széntermelés tehát folytonosan növekszik. 1851-ben a magyar birodalom összes széntermelése még 3 millió mázsát sem tett, 1854-ben már a 4; 1858-ban az $5^1/_2$ millió mázsát haladta meg; 1859-ben és 1860-ban még tetemesb növekedés mutatkozik, az előbbi évben a magyar birodalom összes széntermelése 7.979,098 mázsát, 1860 ban majdnem $8^1/_2$ millió mázsát tevén. — Látjuk, hogy a széntermelésben a Dunántúli és Tiszántúli kerületek meg a magyar végvidék szerepelnek leginkább, a kassai és nagyváradi volt kerületekben, úgy szólván, még semmi ásványos szenet sem termelnek; a horvát-tótországi és erdélyi széntermelés is még nagyon csekély. — A feketeszén mázsájának pénzértéke 10—20 pkr. vagyis 17—37,$_7$ újkrajczár, a barnaszéné pedig 5—21 ujkrajczár. A termelt ásványos szénmennyiségek összes pénzértéke tehát 1856-ban 1.239,008; 1857-ben 906,846; 1858-ban 1.253,404 pfrtot, 1859-ben 1.375,434 újfrtot vagyis 1.440,672 pengőforintot tett.

V. A vasbányászat és vas termelése.

A vasbányászatra és vas termelésére nézve a cs. k. bányakapitányságok jelentéseiből a következőket közöljük:

A selmeczi bányakapitányság jelentése a volt pozsonyi, sopronyi és budapesti kerületekre vonatkozik. A sopronyi kerületben egyetlenegy vasmű-telep sem létezett. Pécs, Szabolcs és Vasas környékén a szénképletben előfordúlnak ugyan vaskövek, melyeket elsőben Riegl, azután a vasasi szénbányák birtokosa, s az osztrák-rajnai társulat szándékozott vájatni és kiolvasztatni. E szándék valósításának reményében Pécsett vasgyár is keletkezett, de a kecsegtető tervek még nem valósúltak. A budapesti kerületben is csak két, nem igen jelentős vasmű-telep van, de a pozsonyi kerület éjszakkeleti részében tetemes vasipart találunk.

1. A diósgyőri vasbányák, olvasztó, készelő és hámor. E vasmű-telepnél a kincstárnak 77 részvénye vagyis 60 százaléka, különböző magánosoknak pedig 51 részvényök vagyis 40 százalékuk van. A szükséges tüzelőt a koronauradalom erdői szolgáltaják, de évenkint csak 6—7000 öl szénfára lehet biztosan számolni. Az erdők 2—5 mértföldre vannak a teleptől, a szén köblábja 4,$_8$ pkrba kerül.

A vasérczeket részint saját, részint idegen bányák szolgáltatják. A vasbányák Upon, Nekessény, Tapolcza, Vinczepál és Telekes borsodmegyei helységek határaiban vannak, 2—4 mfldre, Szilason Abaújban 6 mfldre s Rudnón Gömörben 8 mfldre a teleptől. A vasérczek veres-, agyag-, barna- és vaspát-kövek; vastartalmuk 17—40%, mázsájok egyremásra 23 pkrba kerül, a hutába szállítva.

A nagy olvasztókemencze 23 láb magas, fuvóját csekély vizerő hajtja; benne 1858-ban 13,255 mázsa nyers és öntöttvas termeltetett. A nyers vasat többnyire ott helyben dolgozzák fel, nehány ezer mázsa évenkint eladásra marad, de 1854 óta majdnem semmi kelete sincs. Azelőtt tetemes mennyiséget Bécsbe és Pestre szállítottak az ottani vasöntődék számára, de újabb időben az angol nyersvas, mivel olcsóbb, kiszorította a diósgyőrit. Jelenleg a nyersvas mázsája 3 pfrt. Az öntöttvas részint ott helyben dolgoztatik fel, részint csekély mennyiségben Miskolczra szállíttatik eladásra. Az öntött vasárúk (lemezek, csövek, üstök, kerekek, oszlopok) mázsájának átlagos ára a telepnél 6 frt 15 kr. pp.

A telephez 8 készelőhőd (Frischfeuer) s 4 nyujtóhámor (Streckhammer) tartozik. 1858-ban 6,912 mázsa készelt (gefrischtes) s 3,959 mázsa nyújtottvas termeltetett. A rúdvas termelését részint a rendelkezésre levő csekély famennyiség, részint a víz hiánya korlátolja; a rúdvas kelete kielégítő, s mázsáját 9 frt 26 krral pp. fizetik; 4/5-de Miskolczra, 1/5-de Pestre szállíttatik, hol az angol és stájer rúdvassal kell versenyeznie.

A diósgyőri vastelep a bányáknál 20, az olvasztókemenczénél 20, a készelőkben és nyujtóhámorokban 60 munkást foglalkoztat, kiknek összes évi fizetése 15,053 frt p. p. Munkást eddigelé még nem bocsátottak el, de kénytelenek lesznek elbocsátani, ha a vas kelete nem növekszik. A diósgyőri vas árát felszöktetik: az érczek messziről való és nehéz szállítása, a csekély termelés s a főpiaczoktól való távolság. A diósgyőri vas lágy s egyszersmind szilárd, s az öntésre igen alkalmas.

2. Az ozdi kavaró (puddling) és hengermű-telep. Ezen vastelep a rima-murányi vasgyár-egyesület tulajdona: 9 egyszerü puddling s 5 forrasztó kemenczéből áll;

tüzelőül az Ozd környékén található bányákból kerülő barnaszén szolgál, melynek mázsája a telepnél 10 krba pp. kerül. A nyers vasat az egyesületnek a rőczei és rimai völgyben Gömörben létező olvasztókemenczéiből szállítják oda. A szénbányákat az ozdi vasteleppel s ezt a gömöri olvasztókemenczékkel egybekapcsoló útak esős időben járhatlanok. A telepen 3 gözgép van, 140, 80 és 14 lóerejű. Az évi termelés 50,000 mázsa kész árú. Ennek piaczai Pest s a Tisza völgye Miskolcztól Debreczenig; a vasárúk ára újabb időben annyira leszállt, hogy a nyereség csak igen csekély. A munkások száma négyszáz.

3. A málnapataki készelőhöd és nyujtóhámor. E vastelep szintén a rima-murányi társulaté. Két comté-készelőhödből s egy nyujtóhámorból áll; faszén s vizi erő használtatik. A faszén a közeli idegen bükkerdőkből szállíttatik, s köblába 4 krba kerül, míg a hámorba jut. Évenkint 2,000 mázsa rúdvas termeltetik.

4. A szinobányai vasolvasztó. Ennek tulajdonosa Kuhinka Ferencz. A tüzelő a környékező tölgy- és bükkfa-erdőkből szállíttatik oda, egészen 6 mfldnyi távolságról; a faszénnek egy köbláb az olvasztóhoz szállítva 6 pkrajczárba kerül. A telep mind fában, mind érczekben bővelkedik. Az utóbbiak agyag-, barnavaskövek és fekete vérkövek (glasköpfe), melyek a csillám- és faggyúpalában települnek, Szinobánya és Turicska határaiban. Mondják, hogy ott régi időben ezüst- és ónbányák voltak, s ezt régi górczok és hegynevek is látszanak bizonyítani. A vasbányákat 1848 óta vájják. Itt két olvasztókemencze van, 32 s 29 lábnyi magasságú; rendesen vizerő, de kisegítésül gözerő is használtatik; a gözgép 4 lóerejű. Az 1858-ki termelés 18,102 mázsa nyers és öntött vas. A nyers vas mázsája a telepnél 3 frt — 2 frt 35 kr. pp.; a hróniczi vasműtelepbe, s részint Stájerországba és Bécsbe szállítják. Jelenleg kelete pang. Az öntött vasárút Pesten adják el, mázsáját 6 forinton. — A bányákban 42, az olvasztóban 78, összesen 120 munkás van, kiknek évi keresete 13,652 frt; ezen kivül szabad szállásuk s némi földjök van. A vastelep alapjai igen kedvezők.

5. A hradeki vasolvasztó, s a lubochniai

készelőhöd és nyujtóhámor. E két telep együvé tartozik s a cs. k. kincstár tulajdona, melyet jelenleg ő Fensége Albrecht főherczeg haszonbérben bír. A hradeki és lubochniai kincstári erdők a fát szolgáltatják; a saját és haszonbérbe vett bányák, melyek Hodrussa, Szvarin, Vázsecz, Sz.-Iván, Bócza, Fejérpatak és Lubochnia határaiban Liptóban, s Jarabán Zólyomban vannak, 2—4 mfldre az olvasztótól, a vasköveket szolgáltatják, t. i. vaspátot és barnavaskövet, melyek többnyire a Liptó és Zólyom közötti hegységben a gyalogfenyü környékén a gnájszban települnek, s 33% vasat tartalmaznak. Azonkivül Igló vidékéről is szállítanak oda jó vaspát-köveket. A vastelep mostani haszonbérlöje egy új olvasztókemenczét rakatott, mely 1856 óta müködik s melyben évenkint 30,000 mázsa vasat termelhetnek. 1858-ban 4 lábbal magasabbra építették, ugy hogy most magassága 40 láb; három hengerfúvója van; remélik, hogy benne évenkint 55,000 mázsa nyersvasat fognak termelhetni. A termelt nyersvasat részint Lubochniában dolgozzák fel, részint a főherczeg galicziai és sziléziai vasmü-telepjeibe szállítják; öntött vasárút csak annyit készítenek, mennyi a vastelepen kell.

Lubochniában két kis kovácsmühely s egy nyujtóhámor van. Ott évenkint 5,000 mázsa rúdvasat termelnek, melyet Liptó, Árva, Turócz, Trencsén megyékben, Pozsonyban s Pesten eladnak. A közönséges fajták mázsája 8 frt 40 kr., a finomabb fajtáké 11 frt 10 kr.

A hradeki vastelep a bányákban 137, az olvasztókemenczénél 70, a többi mühelyekben 25 munkást foglalkoztat, kiknek összes évi keresete 31,197 frt.

6. A háromvízi vasolvasztó s a bujakovai készelő és nyujtóhámorok Zólyomban. E vastelep Prihradny örököseinek tulajdona; tüzelőjét herczeg Eszterházy s Breznobánya városi erdőségeiből kapja, ezen kivül Bresznyiczen, Breznobánya közelében, valami 4,000 mázsa rosz barnaszenet vájnak, melynek termelési ára 21 pkrajczár mázsánként.

Az olvasztókemenczében kiolvasztanak: agyagos barnavasköveket, melyeket Libetbányán vájnak már 70 év óta; vaspátokat és barnavasköveket, melyeket Lehotta határában váj-

nak s melyek vastartalma 30°/₀: mágnesvas-köveket, melyeket Baczuch határában vájnak, s melyek vastartalma 58°/₀. Ezen érczek mázsája egyre-másra az olvasztóba szállítva 21 pkrba kerül. Azonkivül még Dobsina vidékéről is szállítanak oda, 8 mfldnyi távolságról vaspátokat, melyek mázsája a bányánál 6, az olvasztóba szállítva 33½ pkr.: ezek vastartalma 43°/₀.

A háromvizi olvasztókemencze 30 láb magas, évenkint 15,000 mázsa nyers és öntött vasat termel. A termelt szürke nyers vasat Bujakován készelik; az öntött vas többnyire saját szükségletre szolgál, az öntött takaréktűzhelyeket s gépréezeket 6—8 frton árulják mázsánként.

Bujakován a Garam mellett négy comté-készelő s 2 nyujtóhámor van. A háromvizi nyersvas magában nem ad jó rúdvasat, szért részint minősége javítására, részint a szükséglet fedezésére is évenkint 6—7000 mázsa jeles fajtájú nyersvasat Berzétéről és Gerliczről szállítanak oda. Az évi termelés 8,000 mázsa rúdvas s 4,000 mázsa bádog. Főpiaczai: Pest, Pozsony, Debreczen, Szeged. A vastelep a bányákban 25, az olvasztókemenczében 19, a többi műhelyekben 76, összesen 120 munkást foglalkoztat, kiknek évi összes keresete 19,400 frt. Azonkívül a favágóknak és szénégetőknek 27,325, a fuvarosoknak 38,160 frt fizették 1858-ban. Az igazgatóság kijelenté, hogy ha a vas kelete nem gyarapodik, az egész vasterveléssel felhagynak; a kincstár hróniczi és herczeg Koburg pohorellai vastelepeivel csakugyan nem versenyezhet a háromvizi és bujakovai telep.

7.) A hróniczi vastelep. Az ezen vastelephez tartozó bányák és műhelyek részint Zólyomban, részint Gömörben vannak. A mi a zólyommegyei részeket illeti, ezek részint tisztán kincstáriak részint a kicstárral és magánosokkal közösek. A libetbányai vastelepnél a kincstárnak 73½, a pojniki vastelepnél pedig a kincstárnak 80⅓ részvénye van, a többit magánosok birják. Az egyes vastelepek vasolvasztókra, puddling és hengerművekre, készelőhödökre és nyújtóhámorokra oszlanak.

Az olvasztók:

A vasolvasztásra vannak: 2 nagy olvasztókemencze Hróniczon, 1 olvasztókemencze Polhorán (Mittelwald), mindhárom tisztán kincstári; 1 olvasztókemencze Libetbányán s 1

Pojnikon mind-kettő kincstári-társulati; továbbá Gömörben egy olvasztókemencze Tiszolczon s a Dobsina városától 8 évre haszonbérbe vett olvasztókemencze a Gölnicz vizénél.

A két hróniczi olvasztókemencze már régi s helyébe két ujat szándékoznak épiteni. Az azokban kiolvasztott barnavaskövek Hrusko és Bisztra, a vaspátkövek Balogh, s a rézzel és súlypáttal kevert vaspátkövek Mlina határaiban vájatnak. A bányák 1 -5 órányira vannak az olvasztókemenczéktől, a vaskövek csillámpalában települnek, vastartalmuk egyremásra 22%, s mázsájok a szállítással együtt 20 pkrba kerül. Visztro határában mészképletben sok ankerit találtatik, melynek vastartalma 18% s melyet az épitendő új kemenczékben szintén akarnak kiolvasztani. A polhorai olvasztókemencze a Rozsna vizénél van s benne a Gömörben, Sirk és Dobsina határaiban vájt vaspátokat és barnavasköveket olvasztják ki. A sirki bányák 8, a dobsinai bányák 13 mfldre vannak az olvasztókemenczétől. Az érczek vastartalma egyremásra 43%, mázsájok a szállitási költséggel együtt 20—30 pkrba kerül. Az 1856-ban átalakitott kemenczében évenkint 67,000 mázsa vasat olvasztanak ki. A libetbányai olvasztókemenczében a trachit képletű Vepor hegyen vájt vaskövek olvasztatnak ki, melyek vastartalma 25%, s mázsájok a szállítással együtt 12 krba kerül. Az évenkint kiolvasztott vas mennyisége 10,000 mázsa. A pojniki kemenczében a Pojnik környékén vájt barnavaskövek olvasztatnak ki, melyek vastartalma 25 %, mázsájak 12 pkrba kerül. A libetbányai és pojniki kemenczét át akarják alakítani, hogy mindegyikben évenkint 16,000 mázsa vasat lehessen kiolvasztani. Az öt olvasztó kemenczében kiolvasztott vasmennyiség évenkint 112,000 mázsát tesz, e közt 12,000 öntött vas van. Az öntött vasáruk mázsája 6 ft. Nyers vasat nem adnak el.

A kavaró- és hengerművek. A brezovai kavarókemenczék és hengermű a fehér és fekete Garam egyesülése alatt van. Itt öt kettős kavaró, négy forrasztókemencze s a vasúti sinek készítésére szükséges egyéb műhelyek és eszközök vannak. 1855 óta csak vassineket készitenek, évenkint valami 198,000 darabot; mire nézve 50—60,000 mázsa idegen vasat vásárolnak Gömörben és Nógrádban. Azelőtt a vassinek mázsájáért

nokig szállítva 11 ft 36 pkrt fizettek, 1858-ban 10 ftért is szívesen odaadák a tiszai vasúttársulatnak.

A készelő és nyujtótelepek. A hróniczi vasműtelephez tartoznak: a bisztrai 10 készelőhöd s 5 nyújtóhámor, a jesszenyei 8 készelőhöd s 4 nyújtóhámor, a mosteniczai 6 készelőhöd s 3 nyujtóhámor, a vajszkovai (Libetbányához való) 4 készelőhöd s 3 nyújtóhámor, a beszterczebányai 4 készelőhöd és 2 nyújtóhámor, s a tiszolczi 2 készelő höd és 1 nyújtóhámor, összesen tehát 34 készelő höd s 18 nyujtóhámor. Évenkint 76,000 mázsa durva vasat készítenek, miből 72,000 mázsa eladó árú lesz. Piessokban és Zaehrenbachban egy-egy hengermű van. A vas árát 1858-ban le kellett szállítani, ugy hogy a rúdvas mázsája 8 frt 40 kr, az aczélé 14 frt 20 krra tétetett. Mindazáltal a rúdvasnak nincs elég kelete.

A hróniczi vastelepekben megkivántató tüzelőt a környéken levő, 187,000 holdra kiterjedő, kincstári erdők szolgáltatják. Összesen 200 bányamunkás volt, kiknek évi keresete 29,000 pft; az olvasztókemenzék körül 140, a készelő, hámor, kavaró és hengermű-telepeken 780 munkás talált foglalkozást, amazok évi fizetése 22,000 pft, emezeké 148,000 pft. A gépgyárban, szegkovácsműhelyben foglalkoztatott s egyéb mesteremberek 32,000, a fa,- szén- és ércz-szállítók 107,000, a vassín szállítók 75,000 ftot kerestek. A favágók, szénégetők stb. erdei munkások keresete legalább 208,000 pft; ugy hogy az e vastelepekhez csatolt évi keresetek összesen valami 621,000 pftra rúgnak. Az évenkint termelt mindenféle eladó vas és vasárú 150,000 mázsát tesz, melynek közepes értéke 1.350,000 ft. Ha a szükségelt javítások és megtakarítások valósúlnának, a termelés még sokkal nagyobb lehetne.

Az eddig elősorolt vasműtelepek által évenkint termelt eladó vas és vasárúk mennyisége és értéke a következő:

	Nyervas mázsa	Pénzért. pft	Rúdvas mázsa	Pénzérték pft
Diósgyőr . .	4,800	14.400	6,912	65,200
Ozd . . .	—	—	50,000	400,000
Málnapatak .	—	—	2,000	18,000
Szinobánya .	18,100	54,300	—	—
Hradek . .	23,800	71,400	5,000	45,000
Bujakova . .	—	—	8,000	72,000
Hrónicz . .	—	—	72,000	648,000
Összesen :	46,700	140,100	143,912	1,248,200

Hozzájárúl a Bujakován termelt 4,000 mázsa bádog s a Hróniczon termelt 90,000 mázsa vassín; amannak értéke 48,000 ft, emezé 855,000 ft. Az összes vas- és vasárútermelés tehát 284,612 mázsa s ennek pénzértéke 2.291,300 ft. A hróniczi telepekre a vas- és vasárú-mennyiségből 57, az összes pénzértékből pedig 65°/₀ esik.

A vastermelők általában arról panaszkodnak, hogy 1858 junius óta a vas kelete nagyon csökkent s a vastermelés gyarapítására különösen a következőket kivánják: a vastelepekhez vivő útak javítását, az Ipoly-Sajóvölgyi, Kassa-Szepesi és Miskolcz-Rosnyói vasútak épittetését; magasabb védvámot, mint az, melyet az 1853 decz. 5-kei vámtariffa megalapít, s annak kivétel nélküli megtartatását; a lehetőséget olcsóbb penztőkéhez jutni.

A szomolnoki bányakapitányság a kerületében létező vasműtelepekről ezeket jelenti: Az üzletben levő 37 vasműtelep közöl 1858-ban tizenegy többet, huszonhat pedig kevesebbet termelt mint 1857-ben. Ezt ittott új építkezések, de sokkal inkább az 1858-diki nagy szárazság okozta. A vaskérdésre s a külföldi nyersvasnak a vámleszállítás által előmozditott behozatalára nézve a felsö-magyarországi vastelepbirtokosok, nyilatkozataik szerint, három főcsoportra oszthatók. Némelyek t. i. a külföldi nyersvasnak előmozdított behozatalában közvetlen romlásukat látják, a mennyiben eddigelé nyersvasukat a morva és sziléziai vassín-gyártóknak adták el, s ezen vásároktól most egészen elejtetnek. Mások az említett vámleszállítás káros befolyásától csak annyiban tartanak, mennyiben az edigi vassín-gyártók alkalmasint másféle vasárúk készítésére fogják magokat adni s így velök veszélyes versenyre kelni. Végre a harmadrendbeliek azok, kik a külföldi nyersvas behozatalától épen nem félnek.

Az első csoporthoz nehány szepesi s a legtöbb gömöri vastelep-birtokos tartozik. S azok megmentésök végett kisebb nagyobb egyetértéssel azt igénylik: a bányabirtoknak közvetlen és közvetett mennél költségtelenebb megszerezhetését; olcsóbb igazságszolgáltatást; a bányaadózások leszállítását; a munkások visszonyainak szabályozását; szavazati jogot a községi ügyekben; az erdőszeti törvények foganatosítását; ipar-

tanodákat; a községi utak jó karban tartását; Szepesen és Gömörön át vivö vasutakat; olcsó tökéket; hitelintézeteket; a külföldi verseny elhárítását; állandó vámszabályzatot; a vasiparosok véleményezését a vámtariffa megváltoztatása előtt; az általuk indítványozott egyesület helybenhagyását.

A második csoporthoz Szepes és Gömör többi vasiparosai (Tiszolcz kivételével) s az Abauj és Torna megyékben levö vastelep-birtokosok tartoznak. Ezek nyersvasukat öntött vas s durvább finomabb rúdvas árukká dolgozzák fel, melyelyeket részint a környéken eladnak. Mindkét csoport sokban megegyez, mindketö azt állítja, hogy iparáguk tökéletesbítésére nézve mindent megtettek.

Egyesületet óhajtanak ugyan, de még csak bizonytalan körvonalokban; bensöbb egybeolvadást nem akarnak, mert mindegyik meg akarja birtokát s hihetöleg egyéb különös érdekeit is biztositani. Azért közös pénzalapról s összetömegesített hitelteströl sem akarnak tudni.

A harmadik csoport a keleti megyékben levö vasmütelepeket foglalja magában. Ezek sajátságos viszonyok közt forognak; csak szegény érczeik és szakadékos telepjeik vannak, s azért folyvást új meg új kutatásokat kénytelenek tenni, többnyire félreesnek, s kétannyi szenet fogyasztanak, mint másutt. A nagy vásárpiaczoktól távol esvén, csak egymással versenyeznek. Ők tehát a vaskérdésnél tekintetbe se jöhetnek.

Ha a kerület vasiparának mozgalmát áttekintjük, ugy találjuk, hogy a vasmütelepeknek legalább felénél az évi termelés s az árak évröl évre növekedtek, s hogy több új telep keletkezett, mintsem megszünt. Mindazáltal nem mondhatni, hogy a külföldi nyersvasra vetett vám leszállitása azon előmeneteleket meg nem akasztaná.

A vasgyártás mezején e kerületben sok javítás létesült ugyan az utolsó években, de másfelöl még sok a teendö. Némely szükséges intézkedés ugyan nagyobbszerü birtokot és üzletet kíván meg, s így az egyes kisebb vállalatok egyesítését s nagyobb tökét teszen föl. De a legtöbb ideváló vasiparos ellenzi az elsöt, s mégis a másikat, ha mindjárt közvetve is, a magas kormánytól megkivánja. Majdnem mindnyájan kárhoztatják a külföldi nyers vasat terhelö vámnak leszállítását, mi-

vel ennek folytán a belföldi vassín-gyártók részint nem az ő nyersvasukat veszik meg, részint másféle vasárúk gyártására fordulván, velök versenyeznek. — Végre általános az óhajtás, hogy a sajó-ipolyi és hernád-szepesi vasutak létesíttessenek. De e vasutak felépítése mindaddig lehetlennek látszik, míg az idevaló nyersvas a hosszú és költséges utat Morvába és Sziléziába teszi, s a vassínek ugyanazon utat ide visszatenni kénytelenek.

Az idevaló vasiparosok képesek volnának egy központi nagyszerű finomító műtelep felállítására, melyben a vasutakra szükségelt sínek gyártatnának, akkor az óhajtott vasutak is létesülnének s az idegen verseny is elháríttatnék. A vámcsökkentés megszüntetése egy maga nem fogja a vasútakat létrehozni. A mi a szükséges tőkék megszerzését illeti, nem hihető, hogy az évek során gyarapodó vasipar nem eredményezett volna némi pénzösszegeket. Azután legyen csak a bányakönyv biztonsága helyreállítva s tömegesíttessenek a bányabirtokok s majd itt is hitel lesz s kaphatók lesznek a szükséges tőkék.

Állítólag már száz meg száz munkás bocsáttatott el, de erről hiteles adatokat nem kapott a hányakapitányság.

Általában az itteni bányászatnak még sok hiánya van. A bányabirtok nagyon el van darabolva s össze-vissza hányva. Pl. Rosnyó környékén kevés vasbánya van, mely különböző olvasztók között ne volna felosztva. A Csetnek-Új-Reményben levő kohó vasköveit Rekénye, Rudnó, Rosnyó bányáiból kapja; a dernői kohó ellenben Csetnekről szállíttat vasköveket; ugyancsak Dernőre dobsinai vaskövek is szállíttatnak Oláhpatak, Henczko és Betlér helységeken keresztül, hol szintén kohók vannak. Igy a szállítási bér felette különböző. Tehát még sok javítást és megtakarítást lehetne kieszközölni.

A szepesi és gömöri bányászatról s különösen vasiparról Fest Imre a következő adatokat közli: a Hernádvölgyén épitendő vasúton Szepes és Gömör szállíttathatna: 608,400 mázsa nyersvasat; 229,400 mázsa vassínt, rúdvasat és bádogot; 146,000 mázsa vaskövet, 4,500 mázsa kobaltot, 25,498 mázsa rezet, 1,000 mázsa piskoltot, 700 mázsa kénesőt, 4,000 mázsa rézgáliczot, 3,500 mázsa bádogművet, 15,000 mázsa szeget, lánczot és sodronyművet.

Szepesben és Gömörben együttvéve 42 olvasztókemencze, 4 cupol-kemencze, 1 láng-, 5 kavaró (Puddling), 8 forrasztó-kemencze, 85 készelöhöd (Frischfeuer), 41 nyujtóhámor, 8 nyujtóhenger-mü és 8 bádoghenger-mü van. E mütelepekbe 3 millió frtnyi tőke van beruházva, az üzleti tőke pedig 7 millió. Az évi összes termelés pénzértéke 3.800,000 frt. E vasmü-telepek részéröl a vaskö-bányászoknak 155,000, a vaskö-szállítóknak 270,000, a szénégetöknek 230,000, a szénszállítóknak 350,000, a favágóknak 186,000 frtnyi évi kereset jut, mi összesen 1.191,000 frtot tesz. A tisztviselöknek s hutamunkásoknak kijáró évi fizetésekkel, valamint a kész termény szállítói keresetével együtt azon összeg bizonyosan 1.500,000 frtra rúg. Az erdötulajdonosok a vasiparosoktól évenkint 560,00 ftot kapnak fáért. — A réziparra nézve 5 kohó van, melyekben 2 millió frt van beruházva, s melyek évi termelése valami 25,000 mázsa réz, 8,000 márka ezüst s 600—1000 mázsa kéneső. E termények értéke több mint 2 millió. A gömör-szepesi bányaipar tehát valami 12 millió frtnyi tökét képvisel s évenkint körül-belöl 6 millió frtot tesz forgásba. Az 1859-diki év a vastermények keletére nézve igen rosz volt, mindazáltal Poprádon át valami 220,000, Ó-falun át pedig 80,000 mázsa nyersvas szállíttatott a morva-sziléziai finomító telepekbe. Szepesben különösen 13 vasmü-telep, 5 rézkohó, (melyekben részint ezüstöt és kénesöt is termelnek) s 2 rézhámor (Krompachon és Szomolnokon) van. A legnagyobbszerü gömöri vasmü-telepek herczeg Koburg s a rima-murányvölgyi társulat birtokában vannak.

A nagybányai bányakapitányság kerületét illetöleg vasmütelepek Avas-Mojzesfalva, Petrosza, Vaskoh, Briheny, Boros-Sebes és környéke, Új-Dezna, Ó-Dezna és Zimbro határaiban vannak.

Az avas-mojzesfalvai vastelep azelött b. Vécsey Miklós sárközi, ráksai és sikárlói vasbányáit bírta haszonbérben, most tulajdon bányái vannak, melyek elegendö vasköveket szolgáltathatnak. Eddigelé csak 3,668 mázsa nyersvasat olvasztott ki, melyek két készelöhödben s két hámorban rúdvassá fel dolgoztattak. De most vagyonosabb emberek is álltak a vállalkozók közé, s igy a termelés növekedni fog.

A petroszai vastelep Gálbony örököseinek tulajdona, egy olvasztókemenczéből, 2 készelőhődből, 2 nyujtóhámorból s 2 kovácsműhelyből áll. Termelése 4,000 mázsa nyersvasat (e közt 1,500 öntött vasárú) s 1,800 mázsa rúdvasat tett. Eddig elé csak két bányamértéke volt, de most több új telep kutattatott fel, s a szükséges fa iránt a nagyváradi görög-kath. püspökkel 90 évre való szerződés köttetett.

A vaskohi vasmű-telep a nagyváradi görög-kath. püspöké; egy olvasztókemenczéből, 2 készelőhődből s 1 kovácsműhelyből áll; 1,643 mázsa nyers s 1,000 mázsa kovácsolt vasat termelt.

A brihenyi vasmű-telepnek nincsenek saját bányái, s a vaskövek Vaskoh és Új-Deznáról szállíttatnak oda. Skrofán család bírja, mely nem képes azt jó karban tartani.

A legjelentősebb vasmű-telepet gr. Waldstein bírja, széke Boros-Sebesen van; alkotó részei: 2 olvasztókemencze, 6 készelő hőd, 6 nyujtóhámor, 1 szer-kovácsműhely, 2 más kovácsműhely; termelése 25,000 mázsa nyersvas s 8,300 mázsa rúdvas.

Az új-deznai vasmű-telep birtokosa Török család; Rosthorn Józset haszonbérbe vette; alkotó részei: 1 olvasztókemencze, 3 készelőhőd, 1 nyujtóhámor, 1 szer-kovácsműhely, 2 más kovácsműhely; termelése 8,341 mázsa nyersvas s 3,006 mázsa rúdvas.

Az ó-deznai vastelep csak egy régi olvasztó-kemenczéből s egy nyujtóhámorból áll; Török Pál bírja; termelése 193 mázsa kovácsolt vas.

A zimbrói vastelepet Bogdanovich család bírja; alkotó részei: 1 olvasztó-kemencze, 1 készelőhőd, 1 nyujtóhámor s 1 kovácsműhely; termelése csak 2,000 mázsa nyersvas s 600 mázsa rúdvas.

Az itteni vastermelés 1855 óta egészben véve növekedett: 1855-ben 26,040 mázsa 79 font, 1856 ban 31,557 mázsa 67 font, 1857-ben 36,546 mázsa 55 font, 1858-ban 44,652 mázsa 12 font termeltetett.

Alig van a birodalomban más vidék, mely a vasiparra tartozó nyersanyagokkal, vaskövekkel és tüzelőszerrel oly gazdagon volna megáldva, mint Biharmegye délkeleti s Arad-

megye éjszakkeleti részei. Eltekintve az Arad és Bihar megyék határain, mészképletben találtató barna és veres vaskőtelepektől, melyeket már régibb idő óta, de csekély mértékben vájnak, a legújabb időben, kivált a Bihar hegység ágazatain, a legjobb vaskövek fedeztettek fel oly mennyiségben és kiterjedésben, hogy azon vidék egymaga a birodalom vasszükségletének nagy részét fedezhetné. Hozzájárulnak a terjedelmes erdőségek, melyek a szükséges fát böven szolgáltatnák. Vaskoh 42,000, Petrosza 260,000, Boros-Sebes 51,000, Dezna és Zimbro pedig több mint 40,000 holdnyi erdővel rendelkezhetnek, mely máskép alig értékesithető. Azonfelül tetemes kőszén és barnaszén-telepek is fedeztettek fel.

Az itteni vastermelés ugyan már régi, de még nagyon fejletlen. Az első olvasztókemenczét Vaskohon csak 1833-ban építék fel. A termelés tehát csekély, de a kelet még csekélyebb, söt 1858. végén a nyersvas kelete teljesen megszünt, mivel mindazon kohók, melyek azelőtt az itteni nyersvasat megvették, a vámleszállítás folytán kavaró-üzletöket félbeszakasztani kényszerültek.

Az 1858-diki termelés csak 39,484 mázsa nyersvasat, 1,500 mázsa öntöttvas-árút s 14,959 mázsa rúdvasat és vas szerszámot tett. De biztositott kelet mellett a vasmű-telepek jelen állapotában is legalább háromannyi rúdvasat s 7—8 anynyi nyersvasat lehetne előállitani.

Az itteni vasiparosok egyértelmüleg a védvámok fentartását s a szükséges hidak és utak épittetését kivánják.

A bányatelepeken foglalatos munkások száma 990, ezek közt 860 férfi, 73 nő s 56 gyermek van.

A z o r a v i c z a i b á n y a k a p i t á n y s á g a b á n s á g v a s i p a r á r ó l a következőket jelenti:

Az itteni vasmű-telepek érdekeikre nézve két csoportra oszlanak; az egyik csoporthoz a cs. k. szabadalmazott állami vasúttársaság vasmű-telepjei tartoznak, a másikhoz a többi vasmű-telepek. Az első csoportban ismét a s z á s z k a i telep külön állást foglal el, és pedig vasának minősége miatt. A rendelkezésére jelenben levő érczkövek sok rezet és ként tartalmaznak, s az ezen alkotórészek eltávolitására irányzott kisérletek mindeddig sikeretlenek voltak. A szászkai vas tehát a

készelésre egészen alkalmatlan, az öntésre ugyan alkalmas, de a belőle készült öntvények sem magas hőséget sem ütéseket nem bírnak meg, s igy csak bizonyos fajta öntvények készülhetnek a szászkai vasból. A szászkai vasmű-telepen kivül az említett társaság még a dognácskai, bogsáni és resiczai olvasztókat s a resiczai kavaró- és hengermű-telepet bírja.

A dognácskai olvasztó csak 1858-ban készült el s olvasztókemenczéje 1858 decz. 21. kezde működni. A környező erdők annyi fát szolgáltatnak, hogy évenkint valami 60,000 mázsa nyersvasat fog termelhetni, a fölfedezett jeles vaskő-telepek pedig oly kiterjedésben vannak feltárva, hogy érczkövet két annyi vasnak kiállítására is lehetne vájni. A resiczai és bogsáni olvasztókba a dognácskai bányákkal határos moraviczai bányákból szállittatnak az érczkövek, t. i jeles minőségű mágnes., barna- és veres-vaskövek.

Resicza környékén csak csekély és tisztátalan barnavaskövek vannak. A környező erdők folytonosan szolgáltathatnak annyi fát, mennyi az eddigi vastermelésre szükséges, miszerint t. i. Bogsánban átlag évenkint 40,000, Resiczán pedig 100,000 mázsa nyersvas állittatik ki. A létező vasérczek legalább még annyinak termelését engednék meg. Kőszenet magánál az olvasztásnál még nem használnak. Bogsán csak készelt nyersvasat, Resicza öntött vasat is termel. A készelt nyersvasat a resiczai kavaró- és hengerműtelepbe szállítják feldolgozás végett. Ezen resiczai műtelepet a múlt két évben teljesen átalakíták. Itt a dománi és szekuli jeles kőszenet használják.

1858-ban az említett társaság Steierdorfban egy új olvasztó, kavaró- és hengermű- telepet kezdett felállítani, melyben a steierdorfi kőszén-telepekben előforduló szén-vaskövet (Blackband) a dognácskai, lupaki s a környéken található más vasérczekkel keverve fogják kiolvasztani, s melyben csak vasúti síneket akarnak készíteni.

A gladnai készelőhámort a társaság szerszám-kovácsműhellyé alakította át. A csiklovai hámorban már azelőtt is csak az ottani rézműtelep szerszámait készítették és igazítot-

ták ki. A ferenczfalvai (valyugai) készelő és nyújtóhámor már 1852-ben megszünék müködni.

A bánsági vasmü-telepek másik csoportját a n a d r á g i kohók s a ruskai f ő é s f i ó k v a s m ű - t e l e p e k teszik.

A n a d r á g i kohók a z s i d ó v á r i bányatársulat birtokában vannak, jobbára 1846-ban keletkezének, s az első bányai fölkérések a zsidóvári erdőkben 1845-ben tétetének. A fölkért 12 bányamérték kiterjedése 150,528 □ öl, barna-, mágnes- és veres-vaskövek találtatnak; de az újabb időben épen a leggazdagabb érczek kifogytak; újabb kutatásokat kellett tenni s ezek végre sikerrel is jártak. Annyi vaskő-telepet találtak: jóllehet tetemes távolságban a kohótól, hogy évenkint 40,000 mázsa nyersvasat termelhetnek. A Ferenczhutának nevezett olvasztó a Nadrág völgyében van, 4 órányira Lugostól; két olvasztókemencze van.

A r u s k a i, r u s k i c z a i és l u n k á n y i vasbányákat és vasmütelepeket Hofmann testvérek és Maderspach Károly bírták, de miután olcsó tökét nem kaptak vala kölcsön, 1857-ben eladák, és pedig külföldi társulatnak, melynek tagjai: Fürstenberg Miksa és Frigyes herczegek, gróf Chotek Otto és Haber Lajos és Móricz. A ruskiczai olvasztó, ruskai készelőhödök és kavaró kemenczék s ferdinándhegyi (Ohába mellett) kavarókemenczék és hengermüvek 1831 óta állíttattak fel. Az istvánhegyi kohót Lugos közelében 1843-ben Hásy Mária építteté fel, 1856-ben Haber Lajos és társai vevék meg. Az új birtokosok a nevezett vasmütelepeket átalakítani és kiterjeszteni iparkodtak.

A bánsági vasipar tehát jelenleg a zsidóvári társulat kivételével, mely azonban csak valami 40,000 mázsa nyersvasat képes termelni, az állami vasúttársaság s Haber és társai birtokában van. A különböző vasmű-telepek termelési képességét 1858 végén a követkevetkező mennyiségekre becsülték:

Resicza	100,000	mázsát
Dognácska	60,000	„
Bogsán	40,000	„
Lunkány és Istvánhegy .	15,000	„
Nadrág	40,000	„
Ruska	35,000	„
Összesen :	290,000	mázsa nyersvasra.

E mennyiségből körül-belől 40,000 mázsa öntöttvas. A ruskai telepek birtokosai oda törekednek, hogy évenkint legalább 300,00 mázsa nyersvasat, tehát 250,000-rel többet termelhessenek mint 1858-ban. De czéljoktól még távol vannak. Ugyanők a Zsíl völgyében találtató széntelepeket is megszerezték. A vasérczekben és tüzelőszerben nincsen ugyan fogyatkozásuk, de a vasárúk keletére az idegen vas bevitele már a bánságban és katonai végvidéken is károsan hatott. Azért a ruskai vasiparosok azt kivánják, hogy Temesvár felől építtessék egy vasút Erdélybe, mely vasárúiknak egyik piacza. Tudjuk, hogy a vasutat most különösen a Zsíl völgye felé akarják vezetni. Ezen vasút Haber Lajos és társai érdekeit csakugyan nagyon előmozdítaná. Egyébiránt a külföldi vasra rendelt beviteli vámnak kivételes kedvezések nélküli fentartását ők is óhajtják.

A zalathnai cs. k. bányakapitányság jelentéséből a következőket közöljük:

Erdélyben 1858-ban a következő vasbánya- és vasmütelepek léteztek: 1) A govasdiai cs. k. bánya-, kohó és hámortelep; bányái Gyalár és Jelek határaiban 355,588 □ bécsi ölet foglalnak el; 2) a poduroji cs. k. vasmütelep bányáinak mértékei 157,444 □ b. öl; 3) A zalásdi vasmü-telep, gr. Bánfy család birtoka, érczköveit a gyalári cs. k. kincstári bányákból kapja; 4) A hátszazseli telep, Maderspach család birtoka, bányái 12,544 □ bécsi ölet foglalnak el s Demsus-Stej határában vannak; 5) A magyar-herményi, Zachariás Antal birtoka, bányái 24,150 □ bécsi ölet foglalnak el; 6) A fülei telep, a brassói bánya- és kohó-egyesület birtoka, az Alsó-Rákos határában levő bányákat használja, s 12 szabad kutatása van; 7) A szentkeresztbányai telep, Lövete közelében, ugyanazon egyesület birtoka, bányái 20,125 □ bécsi ölet foglalnak el s egy szabadkutatása van; 8) A thoroczkói telepek, melyeket egyes társulatok bírnak; — az ottani bányák kiterjedése 12,745 b. öl. Ezenkivül 13 szabadkutatás is tartozik oda. Az adományozott összes vasbányák kiterjedése 590,646 □ bécsi öl, 12,544 öllel több mint 1851-ben.

A vasbányákra sok új szabadkutatás kéretett; ezek kö-

zöl a nevezetesebbek: a) A brassói kutató-társulat 21 szabadkutatása Alsó-Rákos, Baczon, Bardócz, Baróth, Bibarczfalva, Bodos, Füle, Magyar-Hermány, Száldobos, Vargyas határaiban; b) gróf Gyulai szabadkutatásai Prihodesty határában Lunka mellett, s gróf Bethlen Ferenczéi Karaszto és Felső-Vácza határaiban; c) a kincstári szabadkutatások Csora és Offenbánya határaiban; d) Nemes János szabadkutatásai Magura határában, Borév mellett, Thoroczko közelében.

A kincstári és brassói egyesület vasmü-telepeiben tetemes előhaladások történtek, de a thoroczkói és zalásdi telepek igen rosz karban vannak. A thoroczkói bánya- és mütelepek sok kis társulat birtokában vannak, e feldaraboltság minden előhaladást lehetlenné tesz.

Az emlitett telepek alkotó részei és termelése a következő:

A vastelep neve:	Alkotó részei	valóságos termelés		termelési képesség
		nyersvas	öntöttvas	
Govasdia, cs. k.	1 olvasztó kemencze,	58,424	3,289	150,000
	1 kupol kemencze			
Poduroy cs. k.	1 olvasztó kemencze	11,532	2,409	28,000
Zalásd	2 régi olvasztó	2,019	--	2,500
Hátszazsel	4 régi olvasztó	1,347	—	3,000
Magyar-Hermány	1 olvasztó kemencze	125	2,443	2,500
Füle	1 „ „	4,285,..	1,946,.	36,000
Sztkeresztbánya	1 „ „	8,066	3,290	25,000
Thoroczko	10 régi olvasztó	—	—	3,500

Erdélyben tehát 5 újnemü s 16 régi olvasztó-kemenczében termelnek nyersvasat, ezt 2 kupolkemenczében, 26 késselőhödben, 9 kovácsolóhödben, 5 kavaró-kemenczében, 9 forrasztó-kemenczében, 43 hámorban, 8 hengermüben s finomító mühelyben dolgozzák fel. — Fülén és Sz.-Keresztbányán már gőzgépeket is használnak. A vastermeléssel 26 tisztviselő s 1,081 munkás foglalkozik, kiknek összes keresete 304,211 ft. A vastermelésbe befektetett tőke 1.506,816 frt, az üzleti tőke

795,406 frt oszt. p. Az 1858-ban termelt vasérczek 376,627 mázsa, melyek vastartalma 40—70%, a kiolvasztott vasérczek 286,194 mázsa, a termelt nyersvas 89,115 mázsa, az öntöttvas 13,227 mázsa; — a további feldolgozás eredményei: 58,185 mázsa rúdvas, 816 mázsa szerszám-árú. Az összesen elfogyasztott faszén 2.835,974 köblábat s 54,000 mázsa barnaszenet tett. E tüzelőnek összes értéke 179,894 frt. Az eladó vasárúk összes értéke 750,000 frt. A kiállítási költségek: a fogyasztott érczek 30,883 frt, a tüzelőszer 179,894 frt, a munkadíj 220,715 frt, közvetlen fuvardíj 83,495 frt, összesen 514,988 frt, marad tehát a birtokosoknak 235,012 frt a beruházott és kezelési tőke kamatjai és nyereség fejében. A vasárúk kelete 1858-ban Erdélyben is csekély volt.

1848 előtt Magyarországon Fényes szerint Gömör megye vasmű-telepjeiben 250,000 mázsa vas állíttatott elő, közel fele annak, mit Magyarország akkoron termelt; Szepesmegye vastermelése 120—125,000 mázsát tett, Dernön, Tornában, 30,000 m. nyers, 10,000 m. kovácsolt vasat s 6—7,000 mázsa öntvényt készítettek. A sárosi, 10 abaújmegyei vashámorok, a zempléni (szinnai), ungi (antalóczi, felső-remetei, turja-remetei), beregi (szelesztói, bilkei, illonczi), bánsági (bogsáni, resiczai, zsidóvári), mármarosi (kabolapolyánai), bihari (vaskohi), vasmegyei stb. vasmű-telepek termelési mennyiségét Fényes nem teszi ki. Csak a petroszai vasmű-telepről mondja, hogy 6000, a hróniczíról pedig, hogy 100,000 mázsát állít elő. — Bielz Erdélyre nézve mondja, hogy a mult 20 évben átlag 41,388 mázsa nyers s 1,200 mázsa öntött vasat termelt; de hogy e fölvetés csekély s hogy a valóságos termelés legalább 25 százalékkal többet tesz. 1851-ben az erdélyi kincstári vastelepekben termeltetett:

49,899,$_{19}$	mázsa	nyers és öntöttv., melynek pénzért.		124,747 ft	58	kr.
20,316,$_{25}$	„	rúdvas	„ „	162,530 „	1	„
1,891,$_{07}$	.	aczél	„ „	18,919 „	42	„
72,107,$_{11}$	„	az összeg	„ „	306,197 „	41	„

A magánosok termelése:

16,314	mázsa nyers és öntöttvas, melynek pénzértéke		76,132 frt
5,400	„ rúdvas	„ „	38,880 „
21,714	„	„ „	115,012 frt

1850-ből csak a következő adataink vannak: az összes magyarországi kincstári vastelepekben 84,868 mázsa nyers s 26,263 mázsa öntött vas, az erdélyi kincstári vastelepekben pedig 18,606 mázsa nyers s 1,886 mázsa öntöttvas termeltetett.

Az 1851-diki vastermelés a következő vala:

	Vaskövek: vaspát és kékércz mázsa	barna és agyagv. mázsa	veres vaskő mázsa	magnes vaskő mázsa	Összesen mázsa	vastartalom %
Magyarország, kincstári	34,239	147,020	202,799	13,065	397,128	21–[illegible]
magán	196,419	297,347	12,525	—	506,291	16–[illegible]
Temesi kerül., kincstári	—	62,195	33,238	74,377	169,810	46–[illegible]
magán	4,477	33,653	93,082	12,510	145,722	10–[illegible]
Horvátország, magán	877	25,820	—	—	26,697	18–[illegible]
Erdély, kincstári	—	46,280	69,687	—	115,967	24–[illegible]
magán	—	7,000	4,000	—	11,000	37

Vasmennyiség.

	Nyers-vas mázsa	Öntött vas mázsa	A nyers és öntött v. pénzért.	Kohók száma	Gépek száma és minősége.
Magyarország, kincstári	94,607	16,458	297,462 pft	7	9 vízerő 123 ló[illegible]
magán	310,274	36,142	830,059 „	25	33 „ 273 „
Temesi kerület, kincstári	87,460	18,180	311,439 „	3 7	3 gőzerő 72 „ 1 vizerő 40 „
magán	45,523	15,813	203,796 „		10 „ 166 „
Összeg:	537,864	86,098	1.642,756 „	42	53 v. 3 g. 674 „
Horvátország, magán	5,003	16	7,918 „	1	1 vizerő 10 „
Erdély, kincstári	33,355	5,424	93,697 „	2	5 „ 36 „
magán	3,800	100	18,090 „	2	2 „ 26 „
Összeg:	580,022	91,633	1.762,461 „	47	61 v. 3 g. 746 ló[illegible]

1852-ben	Nyersvas mázsa	Pénzért. pft.	Öntöttvas mázsa	Pénzért pft.
Magyarország, kincstári	67,910	177,483	14,644	80,262
magán	306,574	688,975	38,051	130,755
Temesi kerület, kincstári	74,603	174,387	16,591	119,881
magán	66,278	149,536	14,533	89,052
Összeg:	515,365	1.190.381	78,819	419,950
Horvátország, magán	8,435	13,214	—	—
Erdély, kincstári	49,455	102,204	7,754	21,922
magán	5,395	16,687	416	1,261
Összeg:	578,650	1 322,486	86,989	443,133

1853-ban	Nyersvas mázsa	Pénzért. pft.	Öntöttvas mázsa	Pénzért. pft.
Magyarország, kincstári	91,265	246,676	17,159	101,464
magán	568,935	1.447,272	51,428	236,561
Temesi kerület, kincstári	106,061	258,614	19,209	134,196
magán	103,163	231,513	34,905	217,075
Összeg :	869,424	2.184,075	122,701	689,286
Erdély, kincstári	44,520	103,373	7,647	43,168
magán	9,719	50,763	430	2,647
Horvátország, magán	4,955	6,607	—	—
Összeg :	928,618	2.344,818	130,778	735,101
1854-ben				
Magyarország, kincstári	86,024	?	18,295	?
magán	593,129	?	45,654	?
Temesi ker. kincstári	118,215	?	19,292	?
magán	67,644	?	17,926	?
Összeg :	765,012	?	101,167	?
Erdély, kincstári	48,130	?	7,476	?
magán	9,398	?	762	?
Horvátország, magán	2,840	—	—	
Összeg :	825,380		109,405	
1855-ben				
Magyarország, összes	846,425	?	16,212	?
Temesi kerület	?	?	?	?
Erdély, körülbelöl	42,900	?	5,900	?

1856. Nyersvas.

	kincstári mázsa	magán mázsa	összes mázsa	Pénzérték
Pozsonyi kerület	67,591	24,793	92,384	303,327 pft 28 kr.
Budapesti „	11,936	—	11,936	35,808 „ — „
Kassai „	64,624	745,732	810,356	2.241,984 „ 56 „
Nagyváradi „	—	31,558	31,558	86,784 „ 30 „
Temesi „	—	184,405	184,405	473,071 „ 80 „
	144,151	1.986,488	1.130,639	3.140,976 pft 24 kr.
Erdély	35,000	5,549	40,549	118,130 „ — „
Horvátország	—	18,608	18,608	46,365 „ — „
Összeg :	179,151	1.010,645	1.189,796	3.305,471 pft 24 kr.

1856. Öntöttvas.

Magyarország				
Pozsonyi kerület	13,011	4,000	17,011	110,571 pft 30 kr.
Budapesti „	1,555	—	1,555	4,665 „ — „

	kincstári mázsa	magán mázsa	összes mázsa	Pénzérték
Kassai kerület	3,000	50,000 ·	53,00 0	319,500 pft — kr
Nagyváradi „	—	—	—	—
Temesi „	—	21,640	21,640	145,824 „ 35 „ ·
	17,566	75,640	93,206	580,561 pft 5 kr.
Erdély	6,403	3,745	10,148	76,144 „ — „
Horvátország	—	123	123	738 „ — „
Összeg:	23,969	79,508	103,477	657,443 pft 5 kr

1857. Nyersvas.

Magyarország				
Pozsonyi kerület	95,954	58,335	154,289	524,581 pft 10 kr.
Budapesti „	14,298	—	14,298	48,613 „ 12 „
Kassai „	74,955	822,520	897,475	2.484,911 „ 17 „
Nagyváradi „	—	36,547	36,547	96,572 „ 4 „
Temesi „	—	200,739	200,739	598,119 „ 20 „
	185,207	1.119,141	1 303,848	3.752,796 pft — kr.
Erdély	66,404	4,808	71,212	216,359 „ — „
Horvátország	—	21,857	21,857	65,571 „ — „
Összeg:	251,611	1.144,806	1.396,417	4.034,726 pft 53 kr.

1857. Öntöttvas.

Magyarország				
Pozsonyi kerület	11,726	3,424	15,150	98,471 pft 49 kr.
Budapesti „	1,633	—	1,633	10,614 „ 30 „
Kassai „	2,947	65,964	68,911	369,724 „ 35 „
Nagyváradi „	—	—	—	—
Temesi „	—	33,601	33,601	276,382 „ — „
	16,306	112,989	129,295	755,192 pft 54 kr.
Erdély	2,077	6,979	9,056	68,840 „ — „
Horvátország	—	388	388	2,328 „ — „
Összeg:	18,383	120,356	138,739	826,360 pft 54 kr.

1858. Nyersvas.

Magyarország				
Pozsonyi kerület	79,773	51,858	131,631	435,962 pft 30 kr.
Budapesti „	13,256	—	13,256	39,766 „ 30 „
Kassai „	66,251	766,352	832,603	2.340,551 „ 14 „
Nagyváradi „	—	44,652	44,652	124,090 „ 14 „
Temesi „	—	170,895	170,895	534,812 „ 20 „
	159,280	1.033,757	1.193,037	3.475,182 pft 58 kr.
Erdély	70,026	20,616	90,642	251,556 „ — „
Horvátország	—	20,695	20,695	63,682 „ 36 „
Összeg:	229,306	1.075,068	1.304,374	3.790,421 pft 24 kr.

	kincstári mázsa	magán mázsa	összes mázsa	Pénzérték
1858. Öntöttvas.				
Magyarország				
Pozsonyi kerület	8,301	5,006	13,307	85,873 pft 30 kr.
Budapesti „	2,426	—	2,426	15,770 „ 18 „
Kassai „	1,292	65,132	66,424	260,766 „ 4 „
Nagyváradi „	—	—	2,426	—
Temesi „	—	39,176	39,176	267,059 „ 14 „
	12,019	109,314	121,333	629,469 pft 6 kr.
Erdély	5,900	5,539	11,439	86,675 „ — „
Horvátország	—	1,896	1,896	5,896 „ 33 „
Összeg:	17,919	116,749	134,668	722,040 pft 39 kr.

1859-ben Magyarország összes nyers és öntött vastermelése 1.813,424, Erdélyé 112,458, Horvátországé 7,080 bécsi mázsát tett; a pénzért. pedig illetöleg 4.793,478; 400,682; 21,694 újforintot tett.

1860. Nyersvas.

Magyarország	kincstári	magán	összes	Pénzérték
Budai kapitányság	7,807	—	7,807	23,421 újft — kr.
Beszterczeb. kapit.	79,008	62,514	141,522	373,283 „ 78 „
Kassai „	91,960	750,523	842,483	2.082,938 „ 68 „
Nagybányai „	—	39,029	39,029	84,071 „ 28 „
Oraviczai „	—	237,710	237,710	753,531 „ 27 „
Összeg:	178,775	1.089,776	1.268,551	3.317,346 újft 1 kr.

1860. Öntött vas.

Magyarország				
Budai kapitányság	829	—	829	5,803 újft — kr.
Beszterczeb. kapit.	12,793	2,796	15,589	84,259 „ 14 „
Kassai „	3,213	54,537	57,750	252,320 „ 32 „
Nagybányai „	—	1,334	1,334	11,612 „ 22 „
Oraviczai „	—	24,832	24,832	155,663 „ 21 „
Összeg:	16,835	83,499	100,334	509,657 újft 89 kr.

Az 1860-diki vastermelésnek külön átnézete a következő lapon:

	Nagy vasolvasztókemenczék				Termelés			Pénzérték	
	összesen	szünetelték	forgásb. voltak	üzleti hetek	nyersvas	öntöttvas	összesen		
	száma				mázsa			ujfrt	kr.
Budai bányakapitányság	1	—	1	21	7,807	829	8,636	29,224	—
Beszterczebányai bányakap.	9	2	7	295	141,522	15,589	157,111	457,542	92
Kassai bányakapitányság	50	10	40	1,509	842,483	57,750	900,233	2.835,259	00,5
Nagybányai „	7	—	7	136	39,029	1,334	40,363	95,783	50
Oraviczai „	12	4	8	310	237,710	24,832	262,542	909,194	48
Összeg	79	16	63	2,271	1.268,551	100,334	1.368,885	3.827,008	90,5

A szorosabb értelemben vett Magyarország összes vastermelése tehát 1851-től kezdve a következő volt: 1851-ben 623,957; 1852-ben 594,184; 1853-ban 992,125; 1854-ben

866,179; 1856-ban 1.223,845; 1857-ben 1.432,643; 1858-ban 1.314,370; 1859-ben 1.813,424; 1860-ban 1.268,551 bécsi mázsát tett. E szerint 1852-ben legcsekélyebb, 1859-ben legnagyobb lett volna. Egészben véve a tíz év alatt körülbelől szász százalékkal növekedett. Különösen a nyersvas termelése 1851-ben 537,864; 1852-ben 515,365; 1853-ban 869,424; 1854-ben 765,012; 1856-ban 1.130,639; 1857-ben 1.303,348 1858-ban 1.193,037; 1860-ben 1.268,551 mázsát tett. Az öntöttvas termelése pedig 1851-ben 86,093; 1852-ben 78,819; 1853-ban 122,701; 1854-ben 101,167; 1856-ban 93,206; 1857-ben 129,295; 1858-ban 121,333; 1860-ban 100,334 mázsát tett, tehát aránylag sokkal kisebb mértékben növekedett mint a frisnyersvas termelése. A termelt vas összes pénzértéke 1851-ben 1,642,756; 1852-ben 1.610,331; 1853-ban 2.873,361; 1856-ban 3.721,537; 1857-ben 4.507,988; 1858-4,104,651 pftot, 1859-ben 4.793,478 új forintot, 1860-ban 3.827,003 ujftot tett.

Erdély összes vastermelése 1851-ben 42,679; 1852-ben 63,020;1853-ban 62,416; 1854-ben 65,766; 1855-ben körülbelöl 68,800; 1856-ban 50,697; 1857-ben 80,268; 1858-ban 102,071; 1859-ben 112,458 mázsát tett.

Horvátország összes vastermelése 1851-ben még csak 5,019; 1852-ben 8,435; 1853-ban 4,955; 1854-ben 2,840 mázsát tett, de azután emelkedett s 1856-ban már 18,731; 1857-ben 22,245; 1858-ban 22,591 mázsára; de 1859-ben Czörnig szerint ismét csak 7,080 mázsát tett volna.

Most már egybevonhatjuk a közlött adatokat, s akkor úgy találjuk, hogy a magyar birodalom összes bányatermelése pénzértékben a következő volt:

	Arany, ez. stb.	Ásványos szén	vas	Össz. pénzért.
1851-ben	6.076,786 pft	700,000 pft (?)	762,461 pft	8.539,247 pft
1852 „	6.241,264 „	753,285 „	1.765,619 „	8.760,168 „
1853 „	6.906,180 „	800,000 „ (?)	3.079,919 „	10.786,099 „
1854 „	—	—	—	9.078,974 „
1855 „	—	—	—	7.664,102 „ *)

*) Csak a megcsonkított Magyarország bányatermelése, a temesi kerület nélkül. Ugyancsak Magyarország azon részének összes bányatermelése 1856-ban 8,629,390; 1857-ben 8.562,334; 1858-ban 8.352,828 pftot tett.

	Arany, ez. stb.	Ásványos szén	vas	Össz. pénzért.
1856-ban	7.418,349 pft	1.239,008 pft	3.962,914 pft	12.620,271 pft
1857 „	5.690,465 „	906,846 „	4.861,087 „	11.458,398 „
1858 „	5.437,983 „	1.253,404 „	4.512,462 „	11.203,849 „
1859 „	6.454,450 ujft	1.375,434 ujft	5.215,854 ujft	13.045,738 ujft
1860 „	5.739,891 „	1.516,496 „	3.827,004 „	11.083,391 *)

Az egész osztrák birodalom összes bányatermelésének értéke b. Czörnig szerint a következő volt:

Év	Forint	Év	Forint
1851	27.332,616	1856	41.047,676
1852	30.357,971	1857	45 859,641
1853	33.856,821	1858	42.158,231
1854	36.245,475	1859	41.183,110
1855	38.743,454		

Tehát a magyar birodalom bányatermelésének összes pénzértéke csaknem ugyanazon arányban növekedett, mint az egész osztrák birodalomé. Mert a magyar birodalom bányatermelésének pénzértéke 1851-ben 31,$_{2}$, 1859-ben pedig 31,$_{6}$ százalékát tette az egész osztrák birodalom bányatermelése pénzértékének; de 1858-ban a magyar birodalmi százalék csak 26,$_{7}$.

Az 1860-diki bányatermelés összes pénzértékéből a bányakerületek mostani felosztása szerint esik:

A budai bánya-kapitányságra	1.068,090 ujft	32,$_{5}$	kr.
Beszterczebányai „	2.761,039 „	43	„
Kassai „	4.488,822 „	96	„
Nagybányai „	863,357 „	74,$_{5}$	„
Oraviczai „	1.902,081 „	25,$_{5}$	„
Összeg :	11.083,391 ujft	71,$_{5}$	kr.

A bányaüzletre adományozott bányamértékek átnézete.

1856-ban	Arany és ezüstre	Vasérczekre	más ásványokra	Összesen
Pozsonyi kerület				
kincstár	12.009,652	188,580	710,318	12.908,550
magán	6.444,955	1,229,149	751,491	8,425,595
Soproni kerület				
kincstár	—	558,207	—	558,207
magán	—	100,191	50,176	150,367

*) Csak Magyarország bányatermelése, Erdély és Horvát-Tótország nélkül.

1856-ban	Arany és ezüstre	Vasérczekre	más ásványokra	Összesen
Budapesti kerület				
kincstár	—	58,792	—	58,792
magán	211,539	840	114,504	326,883
Kassai kerület				
kincstár	84,626	399,830	20,400	504,856
magán	310,784	2.838,074	1.582,851	4.731,709
Nagyváradi kerület				
kincstár	1.010,369	—	13,684	1,024,053
magán	2.042,183	471,709	—	2,513,892
Temesi kerület magán	21,952	1.684,424	1.396,696	3.103,072
Magyarország, kincstár	13.104,647	1.205,409	744,402	15,054,458
magán	9.031,413	6.324.387	3.895,718	19.251,518
Erdély kincstár	720,165	455,786	36,678	1.312,629
magán	1.283,155	65,750	122,780	1.471,685
Horvátország				
kincstár	—	—	62,720	62,720
magán	—	75,264	—	75,264
Összesen, kincstár	13,924,812	1.661,195	843,800	16.429,807
magán	10,314,568	6.465,401	4.018,498	20.798,467
1857-ben				
Pozsonyi kerület				
kincstár	12.009,652	188,589	710,318	12.908,550
magán	6.444,955	1.186,210	751,491	8.382,656
Sopronyi kerület				
kincstár	—	558,207	—	558,207
magán	—	100,191	50,176	150,367
Budapesti kerület				
kincstár	—	128,978	—	128,978
magán	557,082	62,720	114,504	734,306
Kassai kerület				
kincstár	54,600	789,104	20,400	864,104
magán	238,956	2.169,494	1.197,286	3.695,736
Nagyváradi kerület				
kincstár	994,498	—	6,248	1.000,746
magán	1.767,370	417,768	—	2.185,138
Temesi kerület, magán	21,952	1.718,920	1.489,740	3.230,612
Magyaror. össz. kincst.	13.058,750	1.664,869	736,966	15 460,585
magán	9.030,315	5.655,303	3.603,197	18.288,815
Erdély				
kincstár	809,590	455,786	24,601	1.289.977
magán	1.292,870	97,849	122,780	1.513,499

1857-ben	Arany és ezüstre	Vasérczekre	más ásványokra	Összesen
Horvátország				
kincstár	—	—	75,264	75,264
magán	—	584,917	551,936	1.136,853
Összesen, kincstár	13.868,340	2.120,655	836,831	16.825,826
magán	10.823,185	6.338,069	4.277,913	20.939,167
1858-ban.				
Pozsonyi kerület				
kincstár	9.037,743	188,580	710,318	9.936,641
magán	6.330,451	1.186,210	751,491	8.268,152
Soproni kerület				
kincstár	—	—	—	—
magán	—	658,398	50,176	708,574
Budapesti kerület				
kincstár	—	128,978	—	128,978
magán	557,082	62,720	114,504	734,306
Kassai kerület				
kincstár	81,686	597,264	20,400	699,350
magán	257,906	2.725,251	1.477,475	4.460,632
Nagyváradi kerület				
kincstár	951,655	—	—	951,655
magán	1.992,392	319,923	—	2.312,315
Temesi kerület				
magán	21,952	1.858,864	1.591,268	3.472,084
Magyaror. össz. kincst.	10.071,084	914,822	730,718	11.716,624
magán	9.159,783	6.812,366	3.984,924*)	19.956,063
Erdély				
kincstár	809,590	455,786	28,626	1.294,002
magán	1.301,922	86,121	122,780	1.510,823
Horvátország				
kincstár	—	—	75,264	75,264
magán	—	413,952	990,976**)	1.404,928
Összesen, kincstár	10.880,674	1.370,608	834,608	13.085,890
magán	10.461,705	7.311,439	5.098,670	22.871,814

*) Azon kivül a szénre 200,704 bécsi □ ölnyi bányamértékek vannak kimutatva.

**) Azon kivül a szénre 150,528 bécsi □ ölnyi bányamértékek vannak kimutatva.

	Aranyra és ezüstre	Vasérczekre	Szénre	Más ásványokra	Összesen
1860-ban.					
udai bányakapitányság					
kincstár	—	128,978	1.906,688	—	2.035,666
magán	564,158	778,371	—	50,176	2.551,621
eszterczebány. b. kapit.					
kincstár	9.062,831 *)	188,580	—	710,318	9.961,729
magán	5.774,726	921,500	1.158,916	862,618	8.650,172
assai b. kapitányság					
kincstár	84,762	594,835 **)	—	150,603	830,200
magán	260.614	2.764,875	1.091,328	1.627,813	4.653,302
agybányai bányakapit.					
kincstár	960,655	—	—	—	960,155
magán	1.780,726	322,982	—	191,249	2.294,957
raviczai bányakapit.					
magán	21,952	1.884,344	?	1.363,516	3.269 812
agyarország kincst.	10.108,248	912,393	1.906,688	860,921	13.788,250
magán	8.402,176	6.672,072	2.250,244	4.095,372	21.419,864

A külmértékeket illetőleg aranyra és ezüstre magánosok által Magyarországon 1856-ban 50,816, 1857-ben is annyi, 1858-ban 75,616, 1860-ban 59,936 bécsi □ öl müveltetett; Erdélyben 1856-ban és 1857-ben 400,769 bécsi □ öl magánosok által, 1858-ban pedig a kincstár által 425,612. Más ásványokra a kincstár által Magyarországon 1856-ban 58,128, 1857-ben 96,818, 1858-ban 110,471, 1860-ban 64,818***) bécsi □ ölnyi külmérték míveltetett; — magánosok által pedig 1856-ban 110,032, 1857-ben 242,076, 1858-ban 1.731,152, 1860-ban 153,887 ****) □ bécsi öl.

Tehát a bányaüzletre adományozott összes területek

	kincstári	magán	Összes
1856-ban Magyarországban	15.112,586	19.412,366	34.524,952
az egész magy. birodalom.	16.487,935	21.360,084	37.848,019
1857-ben Magyarországban	15.557,403	18.581,707	34,139,110
az egész magy. birodalom.	16.922,644	21.632,828	38.555,472

*) Ebből bír a kincstár közösen a magán társulatokkal körülbelől 1/4 részt.

**) Azonkivül 10 határtalan bányatelek.

***) Azon kivül egy határtalan külmérték.

****) Azon kivül 15 határtalan külmérték.

	kincstári	magán	Összes
1858-ban Magyarországban	11.827,095	20.403,172	32.230,267
az egész magy. birodalom.	13.621,973	25.029,814	38.651,787
1860-ban Magyarországban	13.853,068	21.633,687	35.486,755

Az egész osztrák birodalomban 1858 végén a kincstárilag kezelt bányamértékek kiterjedése 52.644,004, a magánosok által kezelt bányamértékeké pedig 227.058,170, összesen 279.702,174 s a bányaüzletre adományozott összes földterület 287.056,776 □ bécsi ölet tett. 1859 végén *) a bányászatra adományozott földterület az egész osztrák birodalomban 301.244,413 □ ölet tett, s ebből esett

Az arany- és ezüstbányákra	27.843,843	□ öl.
A vasbányákra	57.663,932	„ „
A szénbányákra	174.489,711	„ „
A rés, ólom, kéneső stb. bányákra	32.430,607	„ „
Az arany és ezüstre adományozott külmértékekre	812,074	„ „
Az egyéb ásványokra adományozott „	8.004,826	„ „
Összesen . .	301.244,413	□ öl.

E földterület körül-belöl 18,8 osztrák □ mfldet tesz, a magyar birodalomban bányaüzletre adományozott földterület pedig 2,3 □ mfld.

A szabadkutatások (Freischürfe) száma 1858 végén Magyarországban 2,264 volt, Erdélyben 332, Horvátországban 394; egy-egy szabadkutatásra 157,603 bécsi □ ölet számítanak, s így a szabadkutatások területe Magyarországon 356.813,192; Erdélyben 52.214,196; Horvátországban 62.095,582 □ ölet tett. 1860 végén Magyarországon összesen 2,951 szabadkutatás volt érvényben; ezekből a budai bányakapitányságra 668, a beszterczebányaira 589, a kassaira 565, a nagybányaira 136, az oraviczaira 633 esett.

A bányászattal és kohászattal foglalkozó munkások száma, a finomítóművek kivételével.

1856-ban	férfi	nö és gyermek	összesen
Pozsonyi kerület . . .	9,230	413	9,643
Sopronyi „ . . .	1,054	490	1,544
Budapesti „ . . .	1,341	1,691	3.032
Kassai „ . . .	6,815	2,061	8,876

*) V. ö. Stat. Közl. II. köt. 136 s k. l.

	férfi	nő és gyermek	összesen
Nagyváradi „ . . .	2,414	476	2,890
Temesi „ . . .	2,921	308	3,229
Erdély	8,551	2,256	10,807
Horvátország	227	30	257
	32,553	7,725	40,278
1857-ben.			
Pozsonyi kerület . . .	7,614	839	8,253
Soproni „ . . .	1,208	128	1.336
Budapesti „ . . .	464	129	593
Kassai „ . . .	7,339	1,753	9,092
Nagyváradi „ . . .	2,614	766	3,380
Temesi „ . . .	2,370	428	2,798
Erdély	7.071	1,842	8,913
Horvátország	227	65	292
	28,907	5,457	34,857
1858-ban			
Pozsonyi kerület . . .	7,181	571	7752
Soproni „ . . .	1,125	142	1,267
Budapesti „ . . .	653	135	788
Kassai „ . . .	8,472	2,467	10,939
Nagyváradi „ . . .	2,903	780	3,683
Temesi „ . . .	2,819	436	2,255
Erdély	7,941	1,810	9,751
Horvátország	823	252	1,075
	31,917	5,125	38,510
1860-ban			
Budai b. kapitányság . .	2,923	303	3,226
Beszterczeb. „ . .	7,449	622	8,071
Kassai „ . .	7,050	1,767	8,817
Nagybányai „ . .	2,430	808	3,238
Oraviczai „ „ .	2,534	381	2,915
Összesen :	22,386	2,389	26,267

Bielek szerint a magyarországi bányászok és hutászok száma a selmeczi kerületben 11,000, a szomolnokiban 9000, a nagybányaiban 12,000, az oraviczaiban 13,000, össz. 45,000-re; a „Neueste stat. geograph. Beschreibung Ungarns“ szerint 47—52.000-re rúgott. E számok alig lehetnek hitelesek.

A bánya-és hutamunkásoknál előfordult balesetek.

1856-ban.	könnyü	nehéz	halálos	összes
Magyarország . . .	144	35	18	197
Erdély	122	23	5	150
Horvátország . . .	—	—	1	1
	266	58	24	348
1857-ben.				
Magyarország . . .	138	40	27	205
Erdély	53	28	9	90
Horvátország . . .	—	—	1	1
	191	68	37	296
1858-ban.				
Magyarország . . .	241	49	30	320
Erdély	61	6	4	71
Horvátország . . .	2	—	—	2
	304	55	34	393
1860-ban.				
Magyarország.				
Budai kapitányság .	19	3	10	32
Beszterczeb. kapit. .	17	12	7	36
Kassai kapitányság .	81	5	8	94
Nagybányai „ .	15	8	2	25
Oraviczai „ .	15	13	9	37
	147	41	36	224

A társpénztárak vagyoni állása.

1856-ban.	kincstár		magán		összesen	
	pft	kr.	pft	kr.	pft	kr.
Pozsonyi kerület.	610,221	—	35,579	—	645,800	—
Sopronyi „ .	—	—	48,336	—	48,336	—
Budapesti „ .	30,395	27¾	2,923	17	33,318	44¾
Kassai „ .	65,572	18¼	100,333	—	165,905	18¼
Nagyváradi „ .	149,447	19¾	10,351	36	159,798	55¾
Temesi „ .	—	—	260,350	—	260,350	—
Végvidék . . .	—	—	6,568	—	6,568	—
Magyarország .	855,636	5¼	464,440	53	1.320,076	58¾
Erdély	158,493	51	117,621	51¼	276,115	42¾
Horvátország . .	6,450	—	4,705	40	11,155	40
	1.020,579	56¼	5686,768	24¼	1.607,348	21¾

1858-ban.	kincstár frt	kr.	magán frt	kr.	összesen frt	kr.
Pozsonyi kerület.	719,510	—	31,678	—	751,183	—
Sopronyi „ .	—	—	58,307	42	58,307	42
Budapesti „ .	30,695	—	4,233	—	34,928	—
Kassai „ .	72,669	$5^{3}/_{4}$	38,431	$57^{1}/_{4}$	111,101	8
Nagyváradi „ .	159,987	$57^{1}/_{4}$	14,422	28	174,410	$25^{1}/_{4}$
Temesi „ .	—	—	339,584	$33^{2}/_{4}$	339,584	$33^{3}/_{4}$
Végvidék . . .	—	—	10,766	—	10,766	—
Magyarország .	982,962	3	597,418	$54^{3}/_{4}$	1,452,601	$56^{3}/_{4}$
Erdély. . . .	180,556	$39^{2}/_{4}$	130.348	53	339,584	$82^{2}/_{4}$
Horvátország. .	6,840	—	7,788	55	14,628	55
	1.170,258	$42^{2}/_{4}$	635,556	$42^{3}/_{4}$	1.805,815	$25^{1}/_{4}$

1860 végén.	újft	kr.	ujft	kr.	új	kr.
Budai bányakapit.	33,925	13	86,426	10	120,351	28
Beszterczeb. „	778,309	—	41 144	—	819,453	—
Kassai „	89,844	86	56,513	49	146,358	35
Nagybányai „	175,623	27	16,916	92,$_{5}$	192,540	19,$_{6}$
Oraviczai „	—	—	33,546	45,$_{25}$	33,546	45,$_{25}$
	1.077,702	26	234,546	96,$_{75}$	1.312,249	22.$_{75}$

A bányászok társpénztárai tehát nem igen növekedtek, sőt a magán társulatok társpénztárai 1860-ban sokkal kisebb tőkével birtak mint 1856-ban és 1858-ban.

Átnézete a bányáknál és kohóknál létező legnevezetesb üzleti készülékeknek, kivevén a finomító mütelepeket.

	Szállító pályák		Szállít. sjárg.			Vízemelő gépek				Elkészítő gépek.				
	vas-	fa-	gőzerővel	vizerővel	állaterőv.	gőzerővel	vízerővel	állaterőv.	emberi-erővel	nyílvasok	kettős-henger	foncsormal. mozgonyok	felező lökpadok	zöcskölő-gépek
	bécsi öl		s z á m a											
1858.														
Pozsonyi kerület . . .	16,316	23,861	—	26	37	—	34	1	11	3,517	13	44	361	30
Sopronyi „ . . .	840	3,377	11	—	10	4	—	—	1	—	—	—	—	—
Budapesti „ . . .	1,086	719	2	—	10	—	—	—	2	12	—	—	—	—
Kassai „ . . .	4,968	127,724	1	17	39	—	14	4	35	273	—	8	50	7
Nagyváradi „ . . .	3,559	18,193	—	2	11	1	9	1	70	1,187	—	1	144	—
Temesi „ . . .	6,620	12,331	3	—	39	2	1	2	39	72	—	3	2	—
Végvidék „ . . .	753	1,340	—	—	—	—	—	—	1	32	—	1	—	—
Magyarország . . .	34,142	187,545	17	45	146	7	58	8	159	5,093	13	57	557	37
Erdély	13,737	51,012	—	—	5	—	2	—	4	12,791	—	150	130	7
Horvátország	690	355	—	—	—	—	—	1	1	16	—	—	—	—
Összesen :	48,569	238,912	17	45	151	7	60	9	164	17,900	13	207	687	44
1860. Budai bányakap.	11,030	2,2000	14	—	16	4	—	3	5	12	—	—	—	—
Beszterczeb. „	20,420	19,048	—	31	42	—	56	2	5	3,368	7	361	361	39
Kassai „	5,821	111,663	—	12	46	—	12	—	20	230	—	16	41	—
Nagybányai „	4,093	30,565	—	2	7	1	9	1	126	1,122	1	—	153	1
Oraviczai „	12,650	10,310	3	—	36	1	3	—	—	76	—	—	7	—
Összesen :	54,014	173,786	17	45	147	6	80	6	156	4,808	8	377	562	40

	Nag vasz	Egy olva	K vas	Kis ke	Érc rézti	Ezü	Fö ke	Lep n	Érc	Lán	Hig	Lá	E l	Jeg	Kiv	Cz k
	s z á m a															
1858.																
Pozsonyi kerület	25		17	2	9	8	2	—	6	3	—	—	—	36	2	—
Sopronyi „	—		—	—	1	—	—	—	1	1	—	3	—	—	1	—
Budapesti „	1		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kassai „	53		13	6	3	2	11	4	13	1	5	30	16	2	6	17
Nagyváradi „	14		15	8	10	4	1	1	8	5	2	—	—	—	—	—
Temesi „	21		18	2	5	2	—	—	15	7	1	—	—	—	—	—
Végvidék „	2		2	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Magyarország	116		65	18	28	17	14	5	47	17	8	33	16	38	9	17
Erdély	13		13	18	6	5	2	—	5	—	2	1	1	1	—	—
Horvátország	2		2	3	1	—	4	1	8	—	—	—	—	—	—	—
Összesen:	131		80	39	35	22	20	6	60	17	10	34	17	39	9	17
1860.																
Budai bányakapitányság	1	—	—	—	2	—	—	—	1	2	—	19	8	80	—	—
Beszterczeb. „	9	10	20	1	6	9	2	—	16	6	—	—	—	—	2	—
Kassai „	51	6	10	—	5	1	2	—	12	2	3	11	6	34	5	9
Nagybányai „	7	7	15	2	5	5	—	—	8	7	1	—	—	—	1	—
Oraviczai „	12	6	16	2	4	1	—	24	24	1	—	—	3	—	—	—
Összesen:	80	29	61	5	22	16	4	24	61	18	4	30	17	114	8	9

A beszedett bányaadók, mértékilletékek (Massengebühren) és bányavám (Frohngebühren).

	Mértékilletékek				Bányavám				Összesen	
	kincstár		magán		kincstár		magán			
	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.
1855-ben.										
Magyarország . . .	744	47 1/4	2,414	39 1/4	23,235	18	61,122	40 3/4	87,517	24 1/4
Magyar birodalom . .	744	47 1/4	2,414	39 1/4	43,633	46 3/4	76,535	37 1/4	123,328	50 1/4
1856-ban.										
Magyarország . . .	14,482	47 3/4	23,994	12 1/4	78,867	11 3/4	103,134	48	220,478	59 3/4
Magyar birodalom . .	15,317	12 1/4	24,428	28 3/4	81,917	1 3/4	155,909	1/4	277,571	42 3/4
1857-ben.										
Magyarország . . .	6,565	39 1/4	14,798	35 1/4	15,872	19 2/4	82,596	27	119,833	1 3/4
Magyar birodalom . .	7,436	37 3/4	15,380	8	33,863	20 3/4	160,781	45	217,461	51 1/4
1858-ban.										
Magyarország . . .	8,382	46 3/4	19,342	53 3/4	92,368	38 1/4	88,962	56 1/4	209,057	14 3/4
Magyar birodalom . .	9,226	11	20,598	23 1/4	104,694	37	127,006	23	261,525	34 1/4
1860-ban.										
Magyarország . . .	8,867	31 1/2	17,094	25	92,307	17 1/2	124,660	20	242,928	94

Pótlékok.

A soproni kereskedelmi és iparkamara legujabban beküldött jelentéséből, mely az 1857—1859-diki évekre vonatkozik, e helyen a következő adatokat közlöm. A volt soproni kerület feketeszén-termelése 1859-ben 2.395,843 mázsát tett, vagyis 800602 mázsával többet mint 1858-ban. (1860-ban csak a dunai gőzhajózási társulat pécsi bányáiban 2.323,570 s 1861-ben 2.580,200 vámegyleti mázsa kőszén termeltetett).

Az 1859-diki termelés pénzértéke 380,289 ft 16 kr. Különösen az egyes bányatelepeken a következő mennyiségek termeltettek 1859-ben:

	mázsa	pénzért. frt.	kr.
gel Antal szabolcsi bányatelepe	9,601	1,879	66
ger J. N. és társa pécsi bányatelepe	18,692	33,641	56
unai gőzhajózási társulat „	1.824,751	273,712	65
k. Pécs városának „	438	70	8
etkovics Ferencz „	250,000	45,000	—
ketehegyi „	600	102	10
idery László „	34,885	5,501	60
setnek-pécsi vasgyár-társulat vasgyármezői bányatelepe	49,000	9,310	—
écsi székesegyház bányatelepe	97,325	18,716	—
s pécsi, szabolcsi és vasasi bányatelepe	57,000	9,120	—
sche Henrik szászi „	54,050	13,512	50
Összesen :	2.395,843	380,289	16

Ezen kőszén-bányákon kivül herczeg Battyányi Fülepnek Komlón van egy szénbányája, mely azonban még nem vájatik. Hidas határában szabadkutatás kéretett föl.

A feketeszén tehát csak Baranyamegyében fordúl elő; barnaszén vájatik: Soprony szab. k. város határában; a n.-mártonyi járásban Újmezőn; továbbá Máriafalva és Schreibersdorf határában Vas megyében; azonkivül Balf, Ritzing, Léka, Nádasd (Rohrbach), Marczali, Pulya s más helységek határában kutatások tétettek. A barnaszén termelés 1859-ben 1.480,563 mázsát tett, tehát 122,059 mázsával többet mint az előtte való évben; — azon mennyiség összes pénzértéke 244,101 frt 15 kr. Abból a brennhegyi bányákra, melyeket Soprony városa a kincstárnak, ez pedig Drasche Henriknek

adott haszonbérbe, 842,302 mázsa esik. Herczeg Eszterházy Pál újmezői (neufeldi) szén- és timsó-bányatelepét szintén Drasche Henrik birja haszonbérben, s 1859-ben 618,261 mázsa barnaszenet termelt ottan. A Schreibersdorf és Máriasdorf határában levő vasmegyei bányatelep Czilchert Károly birtoka; az ottani szén fiatalabb, s mázsája csak 5 kr.; 1859-ben 20,000 mázsát termeltek. A ritzingi és pulyai (pullendorfi) bányák herczeg Eszterházy Pál birtokában vannak.

A vaskövekre a volt sopronyi kerületben adományozott bányamértékek száma 46, az egyéb ásványokra fölkért bányamértékek száma 4; amazok kiterjedése 658,398, emezeké 50,176 bécsi □ öl. Pécs határában a Karolina vasbánya van, mely a dunai gőzhajózási társulaté; Pécs, Szabolcs és Vasas határaiban Thies Henrik vastelepe van, melyben 1859-ben csak 1000 mázsa vaskő nyeretett; Drasche Henriknek Somogyban van egy vasbánya-telepe; Vasmegyében egy réz- és kénkövecs-bányatelep van, Borostyánkő környékén; Daubrava Károly birja; abban 1859-ben 11 mázsa 5 font nyers piskolt is termeltetett. Körmendy úr vasmegyei szabadkutatásában 1859-ben 289 mázsa piskoltércz vájatott.

Vasmegyében 5 vashámor van, melyekben számos kapa, ásó, lapát stb. készittetik; a nyers anyag Stájerországból a voraui hámorból kerül. Pécs határában Brück és Madarász uraknak van egy vasgyáruk, mely nyujtottvasat, hordóabroncsokat és öntött csöveket készít; a nyers anyagot a csetneki hámorból kapja, de ócska vasat is feldolgoz. 1842-ben Pécsett részvényes társaság egy gépgyárt állított fel, mely évekig szünetelt, mignem 1857-ben haszonbérbe adaték, azóta nagyszerün fölszereltetett. Forster Ignácznak is van egy vasgyára, melyben évenkint 500 mázsa vassodrony, 1,400 mázsa nyujtottvas, 50 mázsa vaspléh, mindenféle lánczok, zablák stb. készittetnek. Ezen kivül a volt sopronyi kerületben még csak különböző kovácsműhelyek vannak.

Steierdorf környékén az állami vasúttársulatnak négy kőszén-bányatelepében 1858-ban 681,095; 1859-ben 840,953; — 1860-ban 991,103; — 1861-ben 961,752 mázsa kőszén termeltetett; 1862-ben 1.356,350 ám-

zsát akartak termelni s intézkedéseket tettek, hogy jövőben az évenkinti termelés 2 millió mázsára emeltessék. — Resicza környékén a nevezett vasút-társulat a dománi és szekuli bányákat bírja, melyekben 1862-ben 447,240 mázsa kőszenet akartak termelni.

Legújabban Horvátországban Ivanecz falu közelében, 2 mfldre délnyugatra Varasdtól, az Ivancsicza hegység éjszaki oldalában gálma-bányákat nyitottak. Az illető társulat 1860-ban kezdé az ott találtató gálmaérczet feltárni; ez bizonyos dolomitkőzetben találtatik. Eddig legalább már 200,000 mázsa olvasztatásra érdemes gálmaércz van feltárva; ez többnyire tiszta és jóféle horgéleg vagyis horgpát (Zinkspath, Smithonit). A mélységben a gálmával együtt ólomfényle jön elő; egy helyütt oly dolomit-darabokat leltek, melyek kivülről horgpátttal voltak bevonva, belül pedig ólomfénylét és tömör horganytünlét foglaltak magukban. A gálmaérczek horganytartalma 16—22, söt 46 százalék. — Ugyancsak azon környéken tetemes széntelepeket is találtak. Az Ivancsicza és Bisztricza hegység hosszában neogen tengeri lerakodások terülnek el, melyek Ivaneczig érnek. Ezekre éjszak felé congeria-rétegek következnek, melyek kivált a Bednya folyó bal oldalán nagy kiterjedésüek. Mind a neogen tengeri, mind a congeria édesvizi agyagrétegekben széntelepek vannak. A tengeri rétegek jóféle barnaszenet foglalnak magukban, de a telep rendesen három lábnyi vastagsággal sem bír. E barnaszéntelep tündékei Lepoglava, Ivanecz, Verhovecz, s a bisztriczai és ivancsiczai árokban mutatkoznak. Ivanecztól 1/8 mfldre délkeletre egy aknát nyitottak. A gálmaérczek vájására és olvasztására keletkezett társulat több szabadkutatás által magának biztosította a barnaszén-telepet. De ennél jelentősebbek a fiatalabb édesvizi lerakodásokban találtató széntelepek. Ezek ugyan csak lignitféle szenet foglalnak magukban, de rendesen és háborítlanul rakodtak le. Három széntelep van, összes vastagságuk 2—7 öl közt változik. A feljebb említett társulat Jerovecz közelében egy bányamezőt szerzett meg, négy kettős bányamértékkel, s a környező területet is 60 szabadkutatással magának biztosította. 14 furólyuk által valami

250,000 □ ölnyi területet kutattatott fel. A telepek közepes vastagsága $5^1/_2$ öl, ebből legalább 4 öl vájatásra méltó. Az eddig feltárt területen legalább 1 millió köb-öl szén van. Az egyik aknát már rendesen vájják. Mindjárt a jeroveczi szénbánya mellett, a Bednya partján van a horganyhuta, melynek kemenczéiben évenkint 10—12,000 mázsa horganyt fognak termelhetni.

VII.

BORKERESKEDÉSÜNK.

Galgóczy Károlytól.

Ismerjük a borkereskedés fontosságát hazánkra nézve; azért nem szükség azt bevezetőleg fejtegetnem; hanem kezdhetem a tárgyalást egyenesen egy körülményes statistikai táblázaton, melyből borkereskedési tekintetben a birodalom tartományainak egymáshoz, de főkép külföldhöz való, úgyszintén s különösen Magyarországnak e nemü egyetemes viszonya lesz tájékozható. E táblázatot a legközelebbi négy évről az „Ausztriá"-ban közzétenni szokott harminczadi hivatalos közlemények nyomán állitottam össze, mikép az a tulsó lapon következik:

Az osztrák birodalom borkivitele vámmázsákban.

Kiviteli évszám és az edényminősége, melyben a kivitel történt.	Ország és tartomány neve, hol a harminczadolás történt													
	Alsó Austria	Felső ausztr. és Salzburg	Stajerország, Koronthán, Krain és a tengerpart	Tirol, Vorarlberg és Lichtenstein	Csehország	Morva és Szilézia	Lemberg	Krakó	Lombárdia	Velencze	Magyarország	Horvátország	Erdély	összesen
1858.														
Üvegekb. s korsókb.	1,238	29	535	7	281	129	8	68	98	73	546	5	10	3,027
Hordókban és szőlőül	10,787	3,885	75,046	2,269	12,182	4,420	1,453	28,309	11,834	2,224	39,037	4,762	15	196,223
1859.														
Üvegekb. s korsókb.	645	18	534	8	163	70	1	90	10	294	522	4	—	2,359
Hordókban és szőlőül	11,358	2,072	72,772	2,198	8,255	7,688	1,558	25,466	6,043	12,926	35,830	8,032	7	194,205
1860.														
Üvegekb. s korsókb.	777	28	409	29	558	74	7	17	—	322	670	2	—	2,893
Hordókban és szőlőül	7,904	1,999	71,926	1,035	10,657	17,396	1,275	24,339	—	16,126	31,905	4,622	—	189,184
1861.														
Üvegekb. s korsókb.	1,168	84	475	12	629	87	13	18	—	204	923	3	2	3,618
Hordókban és szőlőül	11,103	6,076	75,312	2,333	6,030	16,169	1,298	23,175	—	19,891	29,330	5,828	16	196,561
Összesen :	44,980	14,191	297,009	7,891	38,755	46,033	5,613	101,482	17.985	52,060	138,763	23,258	50	788,070

Az osztrák birodalom borbehozatala vám-mázsákban.

Behozatali évszám s az edény minősége, melyben a behozatal történt, és behozó ország	Ország és tartomány neve, hol a harminczadolás történt							
	Alsó Ausztria	Felső Ausztria	Stajerország, Koronthán, Krajna és a tengerpart	Tirol, Voralberg s Liechtenstein	Csehország	Morvaország és Szilezia	Lemberg	Krakó
1858.								
Üvegekben és korsókban	4,754	229	313	217	2,091	420	360	340
Hordókban és tömlőkben	1,045	68	310	124	684	138	135	136
A vámkülletekből	—	—	11,901	—	8	—	—	—
Schweicz, Nápoly és Sziciliából	13	—	64	1,541	—	—	—	—
Közönséges piemonti	1	—	—	—	—	—	—	—
Modenai	—	—	—	—	—	—	—	—
Moldva, oláhországi, bosznyák s közönséges olasz	—	—	—	—	—	—	8,957	—
Szerb, bosnyák, ciprusi és archipellagusi	76	1	445	59	11	—	2	—
Szőlő és czefre	—	—	1	477	4	1	73	—
1859.								
Üvegekben és korsókban	4,074	191	200	184	1,508	326	238	228
Hordókban és tömlőkbeu	1,182	53	438	163	793	133	68	149

A vámkülletekből	4	—	16,716	—	—	—	—	—
Közönséges priemonti és modenai	—	—	—	—	—	—	—	—
Schweicz, moldova, oláhországi, szerbiai, bosnai, török és olasz (Modenán s Piemonton kivül)	40	—	401	1,779	29	—	8,287	—
Szölő és czefre	—	—	—	374	4	—	133	—
1860.								
Üvegekben és korsókban	3,989	177	278	123	1,467	250	269	169
Hordókban, tömlőkben, aztán szőlőül	975	82	376	186	615	134	41	144
A vámkülletekből	—	—	8,579	—	—	—	—	—
Közönséges priemonti	—	—	—	1,822	—	—	—	—
Schweicz, moldva, oláh, szerb, bosny. tör. és olasz	44	4	1,276	630	15	—	5,702	—
1861.								
Üvegekben és korsókban	3,490	192	158	95	1,365	230	258	141
Hordókban, tömlőkben, aztán szőlőül	931	81	345	118	764	121	36	86
A vámkülletekből	2	1	7,501	—	—	—	—	—
Közönséges priemonti	—	—	—	470	—	—	—	—
Schweicz, moldva, oláh, szerb, bosny. tör. és olasz	48	9	651	279	7	—	7,803	—
Behozatal összesen	20,668	1,088	49,953	8,641	9,365	1,753	32,362	1,393
Kivitel összesen	44,980	14,191	297,009	7,891	38,755	46,033	5.613	101,482
Kiviteli többlet	24,312	13,103	247,056		29,390	44,280		100,089
Behozatali „				750			26,749	

Az osztrák birodalom borbehozatala vám-mázsákban.

Behozatali évszám s az edény minősége, melyben a behozatal történt, és behozó ország	Ország és tartomány neve, hol a harminczadolás történt: Lombárdia	Velencze	Magyarország	Horvátország	Erdély	Összesen	Vámbevétel
1858.							
Üvegekben és korsókban	973	551	1,012	51	100	11,416	145,820
Hordókban és tömlőkben	1,023	668	91	94	4	4,520	45,422
A vámkülletekből	—	11,127	—	51,725	—	74,761	70,747
Schweicz, Nápoly és Szicziliából	2,582	552	—	6	—	4,758	8,993
Közönséges piemonti	422,286	—	—	—	—	422,287	517,301
Modenai	456,325	3,485	—	—	—	459,810	—
Moldva, oláhországi, bosznyák s közönséges olasz	447	12	—	13	2,407	11,836	31,108
Szerb, bosnyák, ciprusi és archipellagusi . . .	74	2,232	2	6	—	2,908	18,320
Szőlő és czefre	248,635	—	—	119	445	249,755	161,159
1859.							
Üvegekben és korsókban	197	370	829	83	92	8,470	107,729
Hordókban és tömlőkben	225	2,027	98	65	8	5,402	54,201

A vámkülletekből	—	17,642	—	21,802	—	56,164	53,356
Közönséges piemonti és modenai	333,028	4,147	—	—	—	337,175	239.347
Schweicz, moldva, oláhországi, szerbiai, bosniai, török és olasz (Modenán s Piemonton kivül) . .	495	9,896	1	2	1,272	22,202	62,731
Szölö és czefre	1,003	2,924	—	28	790	5,256	7,524
1860.							
Üvegekben és korsókban	—	450	722	27	37	7,958	100,650
Hordókban, tömlőkben, aztán szölöül	—	1,528	159	83	1	4,324	42,766
A vámkülletekből	—	20,291	—	22,761	—	51,631	49,049
Közönséges piemonti	—	31,611	—	—	—	33,433	40,955
Schweicz, moldva, oláh, szerb, bosny. és tör. olasz	—	18,363	8	181	1,581	27,804	73,188
1861.							
Üvegekben és korsókban	—	403	800	15	48	7,195	9,380
Hordókban, tömlőkben, aztán szölöül	—	1,153	122	46	3	3,806	37,033
A vámkülletekből	—	26,098	—	28,096	—	61,698	58,203
Közönséges piemonti	—	11,041	—	—	—	11,511	13,939
Schweicz, moldva, oláh, szerb, bosny. tör. és oláh,	—	8,893	1	3	1,951	19,645	60,178
Behozatal összesen	1.467,293	175,464	3,850	125,156	8,739	1,905,725	2 009,099
Kivitel összesen	17,985	52,066	138,763	23,258	50	788,070	
Kiviteli többlet			134,913			593,143	
Behozatali „	1,449,308	123,404		101,898	8,689	1.710,798	

Levonva a kiviteli többletet a behozatali többletből, marad behozatali főtöbblettül: 1.117,655

Az elöbocsátott adat azt mutatja, hogy a felvett 4 évben az egész monarchia összesen 1.905,725 mázsa bort hozott be, ellenben . . . . . 788,070 mását vivén ki,

behozatali többlet . . . . . 1.117,655 mázsa.

Ebből évenkintre 279,414 mázsa behozatali többlet esik, mi, figyelembe vevén azt, hogy a mázsa számban az edény is van mérve, mintegy ugyanennyi akónak felel meg.

Valóban nem hinnök, ha hivatalos adat nem győzne meg bennünket iránta, hogy az osztrák birodalom, mely bortermelés dolgában közvetlen Franczia ország után következik, ily roppant mennyiséggel több bort hozzon be évenkint, mint mennyit kiviszen.

E behozatali többletet azonban főkép Lombardia s aztán Velencze okozta, melyek közül Lombardia 17,985 mázsányi kivitel mellett, 1.467,293 mázsányi behozatallal állván, 1.449,308 mázsányi behozatali többletet mutat, Velencze hozzá 52,060 m. kivitel, és 175,464 m. behozatal mellett, 123,404 m. behozatali többlettel csatlakozván. Ez után következik Horvátország 101,898, majd Lemberg 26,749, aztán Erdély 8689, végre Tirol stb. 750 mázsa behozatali többlettel.

A többi országok s tartományok mind kiviteli többlettel birnak; és pedig legelöl áll itt a Stajerországgal csatolt tengerpart 247,056, utána Magyarország 134,913, majd Krakkó vidéke 100,089, Morvaország 44,280, Csehország 29,390, alsó Ausztria 24,312. s végre felső Ausztria 13,103 mázsányi kiviteli többlettel.

Azt hisszük, nem csalódunk, ha a tengerparti, krakkói, s alsó ausztriai kivitelben magyar bort is feltételezünk, mely közvetve vitetvén ki, azon helyeken jött harminczadi bejegyzés alá.

E kimutatás tanusitja azt, hogy benn a birodalomban is van még piacza a borfogyasztásnak; ugyanaz megmutatja egyszersmind az irányt, hogy merre kell borainkkal igyekeznünk. Itt figyelembe kell ajánlanunk azon roppant vámbevételi összeget, melyet a külföldi behozatalnak viselni kell, — a belföldi termelés annyival olcsóbbért fedezhetvén az illető helyeken a szükségletet, mely minden esetre a versenyezhetés javára esik, s bár ez ugyan Lombardiára nézve, mióta az az

osztrák birodalomtól elesett, megszünt előny lenni, de azért Lombárdia tetemes fogyasztásánál fogva méltán igénybe veszi figyelmünket.

Az európai külföldből ugy szólván minden nyers terményre nézve legelső fogyasztó ország Anglia; borainkkal is legtöbb reménynyel szeretünk felé nézni, igy annak részbeni viszonyát ismernünk mindenekfelett fontos,

Az 1861. januar 23-án kötött s februar 4-én kicserélt angol-franczia kereskedelmi szerződés, mely a szigetország kereskedelmi viszonyait legujabban szabályozta, annálfogva nevezetes acta a mi borkereskedésünkre nézve is. Ennek 6 §-sa azt tartja: „Ő angol királyi felsége kötelezi magát a parlament elé terjeszteni, hogy:

1. Oly bortól, mely 15 foknál nem több alkoholt tartalmaz (Syke bigmérője szerint:) a vám gallononként 1 shillinlinget ne haladjon meg.

2. 15—26 fok szeszt tartalmazó boroknál ne legyen az több, mint 1 sh. 6 pence.

3. 26—40 foktartalmunál 2 sh.

4. Üvegbeli boroknál gallononként szintén 2 shilling.“

A szerződés nem tiltja, hogy a szerződő kormányok más nemzeteknek is hasonló vagy még több kedvezést tegyenek; sőt a szerződés 19 § nyiltan feltételezi ezt, azt mondván, hogy ha a szerződésben foglalt czikkekre nézve egyik vagy másik fél valamely más nemzetnek kedvezést tenne, ugyanazon kedvezés, a másik félre is kiterjesztetik. És Nagybritannia csakugyan a francziáknak nyujtott kedvezést nagyobb részben más nemzetekre is már tényleg kiterjesztette.

A bor épen az átalános kedvezésben részesült tárgyak közé tartozik, s igy kivitelünknek is nyitva áll.

Hogy pedig Angolország a borkivitelre igen jó piacz lehetne, azt az ottani beviteli táblázatok elég világosan bizonyitják. Ugyanis daczára a régi magas beviteli vámoknak és az ott nagyban gyakorlott borgyártásnak, bevitetett Angolorsz.:

	1857-ben	1858-ban	1859-ben
Veres bor:	3.178,868	2.731,506	2.972,192 gallon
Fehér bor:	3.863,174	3.965,718	4.290,730 „
Összesen:	7.042,042	6.697,224	7.262,965 gallon.

Egy imperial-gallon, mely a közönséges vámmértéket képezi, $3^{1}/_{4}$ bécsi pint (szigorubban $3_{,211}$:) s igy bécsi akóra vive a bevitel 1857-ben mintegy 565,050,- 1858-ban 537,620-, 1859-ben 583,035 bécsi akót tett.

Ama mennyiségből jött:	1857-ben	1858-ban	1859-ben	
A délafrik. britt birtokokból (jó remény fok stb)	456,214	726,506	781,581	gal.
Egyéb „ „	1,677	2,923	4,848	„
Hollandon át.	92,116	89,315	125,406	„
Francziaországból	622,443	571,993	695,911	„
Portugalliából	2.304,886	1,291,677	2.017,838	„
Madeirából	35,505	33,145	29,565	„
Spanyolországból	2,776,964	2.657,131	2.876,578	„
Kanári Szigetekről	5,994	3,359	3,150	„
Nápolyból és Szicziliából	230,579	220,240	224,411	„
Más országokból	515,669	470,935	504,677	„

Ekkép főereje az angol borbevitelnek még mindig tulnyomólag Spanyolország és Portugal bevitelében fekszik. Francziaország bevitele bécsi akóra vonva évenkint 50,000 akó körül tesz (1859-ben 55,864 akó) (Lombard-Velencze beviteli borszükségletét meg se közeliti). Magyarország bevitele a Hollandon át s más országokból történő bevitelek czime alá van vegyitve, s mennyi legyen az, szám szerint megmondani nem tudjuk, de ha az e két czim alatt kitett mennyiséget, mely a legtöbb számot mutató 1859-ben is csak 50,000 akóra rug, mind Magyarország vitte volna is be, még sem sokallanók.

Kivitelünk tehát Angolországba még aránylag igen csekély; főkérdés annál fogva itt az, hogy e kivitelt mikép szaporithatnók?

Erre nézve két tényező határoz, t. i. először a bornak Angolországban kedvelt s szállitásra alkalmas minősége, másodszor a szállitás aránylagos olcsósága.

Versenyre csak e kettő képesithet; a harmadik tényezőt a szügséges pénztőkét is csak e kettő tehetvén gyümölcsözővé.

Hogy milyen bort kedvelnek Angolországban, s mikép lehet valamely bort az angollal megkedveltetni, erre nézve az „Ausztria“ után közlünk némely adatokat, melyeket a nevezett lap egy hozzá beküldött londoni levélből vett:

Ersébet királyné idejében Angolországban mindenek felett a franczia borok állottak előnyben: de mintegy 150 év

óta az angol borfogyasztók előszeretete a spanyol és portugal borok felé hajlik. Ezekhez járulnak a Kap-gyarmatoknak Angolország által birtoklása óta, különösen a vámkedvezmények következtében, a foki- vagy kap-borok is. E foki borokat legelőször a királyi udvar kezdte kedvezményezni, mely az által a korona érdekét gondolta előmozditva. Igy nyertek ezek a főranguak asztalaira feljutást. De kedveltségök később még is csökkent, s ma csak alsóbb rendü háztartásoknál fogyasztatnak. Igen gyakran vegyittetnek belföldi gyümölcs-nedvekkel, mi egyébiránt a spanyol és portugal borok körül is mind-mind sürübben fordul elö. — A marsala-bort legelőször Nelson hozta be Sziciliából, s ugy kapott fel legelőször a tengerhadi tisztségnél, aztán más körökben is; de azért —, kitünő minősége és a madeiraihoz hasonlatossága daczára sem volt képes a spanyol és portugal borok mellett sok asztalra feljutni, és pedig azon jellemző ok miatt, mert üvegenként egy shillinggel volt olcsóbb amazoknál. Azonkép, mint Duero bor-vidéken, Marsala körül is sok szölö angolok birtokában van, s angol borkereskedők a helyszinén felügyelik az angol piaczra szánt bor készitését, miután az különös kezelést igényel.

A franczia és német borok az angol népnek leginkább azon osztálya által fogyasztatnak, melyből a touristak, continensi utazók kerülnek, s ezen kivül az angol honban folytonosan levő sok idegenek által. A franczia borok közt a „Claret“ név alatt jövő bordeauxi borok állanak határozott elsőségben. A német borok közül csak az igen finom fajúak fordulnak meg az angol piaczon, melyek „Hock“ név alatt, leginkább csak nagy házak asztalain, és magok a németek által fogyasztatnak.

Az ugynevezett brit-borok fogyasztása sem csekély Angliában. Ezek mazsola, apröszölö s egyéb gyümölcsök, mint narancs, piszke, ribisli nedvéből mesterségesen készittetnek s üvegenként egy shillingért árultatnak. A beviteli vám-csökkenéssel az ily mesterséges borok készitése és fogyasztása minden esetre csökkenni fog, és pedig a természetes jó borok fogyasztásának javára; és ki az angol izlést ismeri, épen nem kétkedhetik azon, hogy ha az angol piaczra és üzletre figye-

lem fordittatik, és a bevitel helyes időpontja és módja szerencsésen eltalálva lesz, akkor a magyar erősebb borok az angol piaczon szép jövőnek néznek elé.

De mindenek előtt a magyar borokért is azt kell tenni, a mit az udvar a jóreményfoki, Nelson pedig a marsalai bor mellett tett, azaz valamely tekintélyes egyén által kell mintegy az angol főbb körökbe bevezettetni.

Ez sajátságos kivántatósága a borkereskedésnek, kivált Angolországban, hol mégcsak barátságban sem fogadtatik el senki, hacsak valaki által illető módon nem ajánltatott vagy be nem vezettetett a házhoz. Hogy jó kelendőségre tehessen szert, előbb divatczikké kell a magyar bornak válni az angolok közt, ezt pedig Magyarország nagy birtokosai az által segithetik elé, ha valamely jó hirü londoni háznál saját termésökből állitanak bizományi raktárt. Eleintén nem is annyira olcsóságra, mint sokkal inkább csak a bor kitünő jóságára s egésséges tisztaságára kell figyelemmel lenni, s majd ha a jóság által a jó hir megalapszik, akkor lehet aztán aránylagos olcsóság által a kelendőséget szaporitani. De a legféltékényebben őrizkedni kell, hogy eleintén kivált valahogy selejtes bor ne kerüljön az angol piaczra, mely aztán a legjobb bor hitelét is képes volna megrontani.

Mosenthal Gyula kapstadti osztrák kereskedelmi consul után szintén az „Ausztria“ az angol jóreményfoki borfogyasztást és az osztrák-, kivált magyar borok kiviteli képességét illetőleg következő jegyzeteket közöl:

Angolország az idegen boroktól több mint 20 év óta gallononként 5 shilling s 9 denár beviteli vámot szedett, s miután egy imperial gallonból alig telik 5 üvegnél több, tehát üvegenként csupán a vám, a mi pénzünkben 60 ujkrajczár körül tett. A britt gyarmatokból került bortól ennek fele szedetett. — Az Angolországban eddigelé leginkább fogyasztott ugynevezett Sherry (Xeres) és Portbor (Oporto) mindenik magas vám alatt állott, mig a jó reményfoki bor csak fél vámot fizetett.

Ugyanezért az Angolországba bevitt jóreményfoki bor-

nak, melynek fehére a sherryhez, vöröse a portborhoz hasonlit, több mint $^7/_8$ része, spanyol és portugal borokkal vegyítve, spanyol és portugal borok képében adatott el a közönségnek. Söt mindennapi eset volt az is, hogy a jóreményfoki gyarmatokba, saját boruk üvegekre töltögetve sherrry és portbor képében vitetett vissza. Pedig e borokat nagyon meg lehetne egymástól különböztetni, mert a foki bornak épen olyan sajátságos ize van, mint némely magyar boroknak, melyről a hozzá értő pontosan megismeri a bort, bármily összeérett legyen is az. A jóreményfoki bor többnyire már második kézben eltünik a kereskedésből, más borokkal vegyitéshez használtatván fel. Igy nem is vigyáztak az onnan behozott bor minöségére, nem örizték annak hirét, szükség sem volt erre; hanem hoztak be jó, rosz bort egyaránt, a mint jött; mert hiszen még a legjobb foki bort se merészlette volna egy gentleman se saját neve alatt tenni vendége elé, miszerint a jóság által soha sem a foki bor aratott dicsöséget, a roszaság szintén nem annak rovatott szégyenére, hanem annak, melynek nevét viselte. Csak az utóbbi idökben vettek bátorságot némely elszánt kereskedők „south african vives“ név alatt e borokat tulajdon nevök alatt adni a fogyasztó közönség elé.

Ekkép jövendöre a jóreményfoki borok is saját nevök alatt képezvén versenyt, nem lesz czélszerütlen azokkal minöség tekintetéből is megismerkednünk. E részben ugyancsak Mosenthal Gyula ur következö tájékozást tesz.

A jóreményfoki gyarmatokon helylyel-közzel igen jó borok teremnek; a jelesebbek közé tartoznak:

1. Édes pontac; szine sötét vörös, sokkal jobb a malagánál, finom dessert és hölgybor.

2. Édes frontignac, }
3. Édes muscadell, } mindeniknek kékes vörös szine van; hasonlitnak a nehéz olasz és franczia borokhoz, de sokkal füszeresebbek azoknál, s mióta Európában a szöllöbetegség bekapott, ezek is, valamint minden foki bor, igen sokat, szintén 100 száztólit nyertek árukban. Ugyanis 100 ohm, mely 19 imperial gallont tartalmaz, e borokból 6 évvel ezelött 3 sterlingen kelt, most 6-tal fizettetik.

4. Fanyar-pontac, (dry pontac) a burgundihoz, vagy még inkább a nehéz, fanyar magyar vörös borokhoz hasonló.

5. Kövi-bor. Ez a Rajna-vidékről a gyarmatokba áttelepitett venyigéről szüretik; kevés szesztartalmu bor, s szeszpótlék nélkül nem is állja ki a tengeren szállitást.

6. Cheropico, édes bor, mely nagy mennyiségben szállittatik Angolországba. Egyébiránt e név nem a szőlőfajtól kölcsönzött, mert ily nevü szőlő nincs, hanem a foki borkereskedők csak tetszésből vették ezt fel. Ezen bor forrásában szeszhozzátétel által megakadályoztatván, ugy vitetik ki Angliába édesen, hol csupán más borok vegyítésére szolgál, mely által azok bizonyos gyümölcs-izt kapnak.

7. Port-pontac. Sötét vörös szinü, a valódi pontac pótlására vitetik be Angliába. Ára most 18—20 sterling 92 gallonos pipe-nként. Vámegyenlőség mellett franczia s magyar rokonival erős asztali borkép versenyez. A mely kedvezés azonban a foki boroktól a vámegyenlőség által elvonatik, az a hasonló európai borok javára fog jutni, melyek eddigelé az angol bevitelből a magas vámok által ugyszólván ki voltak zárva.

8. Cape sherry, fehér, a xereshez hasonló bor, mely most 15 sterling körül kél, 92 gallononként. Eddigelé nevezetes kiviteli czikkök volt a foki gyarmatoknak, Angliában a valódi sherry (xeres) vegyitésére szolgálván.

9. Cape madeira, a valódi madeirához hasonló, s szintén főkép a közönséges sherry vegyítésére használtatik. Mostani ára 13 sterling körül van, 92 gallononként.

A nehéz fehér magyar borok igen hasonlítnak a madeirához, vörös boraink között mind a bordeauxinak, mind a burgundinak találkoznak rokonai, s igy boraink minőségüknél fogva minden tekintetben nagy kelendőségre számithatnak idővel Angliában. Hanem itt is azon figyelmet kell a kiviteli kereskedésre forditni, melyben az a foki gyarmatokban részesül. Ott e czélra részvénytársaságok alakulvák, melyek fő feladata szőlőket vásárolni, s azokat a legkedveltebb szőlőfajokkal kiültetni. Ugyane társaságok a fiatal borokat összevásárolják kiiskolázás végett. — Máskülönben is az angol kiviteli borkereskedéshez nevezetes pénztőke és köztiszteletben álló ismert név kell. A franczia verseny ellenében, mely nagy tő-

kével dolgozik, és a leghitelesebb nevek által segittetik, csak a legbensőbb összemunkálás vezethet jó eredményhez. — Ily összemunkálás mellett azonban ismételten mondható, hogy a magyar borok különösen jó piaczra számithatnak Angliában, a bordeauxihoz és dry pontachoz hasonlatosságon kivül azért is, mert az erős borokhoz szokott angolok izlésének a mi boraink inkább megfelelnek, mint a szelid rajnaiak, melyek legközelebb esnek a versenytérhez. Hanem sikerre számitó kiviteli kereskedésnek tulajdon borraktárral és irodával kellene Londonban birni, és eleintén kivált csak a legtisztább, legfinomabb s legjobb borokat volna ott szabad piaczra adni, hogy ez által a jó név és hitel megalapittassék. Középszerü, söt talán rosz szállitással az egész piacz könnyen örökre elveszthető. E figyelmeztetést nem lehet elég gyakran ismételni.

Ezek Mosenthal figyelmeztetései és tanácsai.

Wertheim Ferencz, a bécsi iparkamara alelnöke 1860-ban Angolországban utazván, tanulmányozta az osztrák boroknak oda kivihetöségét, s az iránt a nevezett iparkamara elé tett jelentésében igen kedvezöleg nyilatkozik. Véleménye szerint különösen a magyar borok nagyon kiállhatják ott a versenyt, csak szorgalom fordittassék reájok. De mindenek elött vigyázni kell, hogy csak jelesebb és romlatlan bort szállitsunk tul a csatornán; figyeljünk egyszersmind az angolok izlésére is; minthogy pedig az angol kikötökben bormutatványokra igen kevés gond fordittatik, legjobb a bormutatványokat csak üvegekben küldeni; de aztán arra is gondot forditván, hogy a föküldemény a mutatványnyal egyenlö legyen. Borkereskedésünknek eddigelé a mutatvány meg nem tartása ártott legtöbbet. Wertheim urnak alkalma volt meggyözödni, hogy az osztrák borok, köztük a magyarok Angolhonban már nem ismeretlenek; kivált Bristolban és Liverpoolban igen jó efféle borokat talált: de London elsö vendéglöiben sem magyar, sem átalában osztrák bor nincs.

Szemere Bertalan számkivetettségi ideje alatt szorgalmának egy részét a magyar borkereskedés elömozditásának szentelte, s csakugyan sokra érdemesitette e részben magát nemzete elött. Különösen figyelemre méltóknak találjuk azon

tájékozásait, melyeket az angol izlés bővebb ismertetése, s a többek által nagyon ajánlott borszeszesités kérdése körül tett.

Ugyanis sokan azt állitják s akarják velünk elhitetni, hogy miután az angol főkép az erős bort kedveli, szeszesítés által kell borainkat izlésének megfelelővé tenni, mely szeszesítést különben a szállithatóság is megkiván.

Szemere Bertalan 1862. február 15-ről kelt s hirlapilag is közlött levelében ezt illetőleg — kivonatosan adva — igy ir:

Én borainknak négy gyakorlati előnyére fektetek fősulyt, t. i. hogy azok a franczia s rajnaiaknál szeszdúsabbak, — hogy ha valahol, nálunk kaphatók valódi ó borok, - hogy tekintve kort s tiszta természetiességet, azok a nevezett boroknál olcsóbbak, és végre, hogy a hygianeiai szempontból azoknál becsesebbek, a mennyiben szüziesen tiszták, nem levén még nálunk elterjedve a borhamisítás átkos mestersége, továbbá a mennyiben nálunk a szeszesítés sem divatos, mely a bort bizony sokszor valódi pálinkává változtatja át. Tény a franczia borok szeszesítése. Hogy a magyar borok szeszszel nem kevertetnek, ez fontos mindazokra, kik tiszta bort akarnak inni. Ez egészségi tekintetben is borainknak roppant előnyük, s csalatkozik, ki azt hiszi, hogy a rosz borok szesz-hozzáadás által jó borokká válnak. — Koránsem, mivel nem pusztán a szesz-mennyiségtől függ a bor jósága. Erre bizonyságot nyujt maga Francziaország. Ennek burgundiai borai sok fokkal több szeszt tartalmaznak, mint a bordeauxiak, s mégis mindenki tudja, hogy e m e z e k t o v á b b t a r t h a t ó k, s a z u t a t é s t e n g e r t j o b b a n k i á l l j á k, mint a burgundiak, melyeket sok ideig elszállithatlanoknak véltek.

Hogy mi ennek oka, ahhoz kulcsot ad e két bor chemiai analysise, mely következő:

	bordeauxiban	burgundiban
van szesz	9,183	13,480
„ tannin (cserdék)	0,112	0,079
„ Bitartras sodae	0,160	0,057
„ „ ferri	0,089	0,006
„ Ásványsók	0,025	0,065
„ Festő-anyag	0,041	0,078
„ Viz „	90,085	86,235
	100,000	100,000

Ha tehát a bordeauxi borok azon veszélyes okoknak s befolyásoknak, melyek a borokat eredeti jellemökből kivetkeztetik, pinczében, hévben és utban sokkal jobban s tovább ellen állanak, e sajátságuk a cserdék (tannin) azon nagy mennyiségének tulajdonitható, mely bennök van, melylyel e czélra még a többi sók is, különösen a bitartras sodae et ferri is közremunkálnak, melyek e borokban szintén nagyobb mennyiségben találtatnak. Ez az oka annak is, hogy a bordeauxi borok megérésére több idő kivántatik, mint a burgundi borokéra. A cserdék bőségének tulajdonitandó, hogy még az oly közönséges bordeauxi borok is birnak a fönebb emlitett tartóssággal, melyekben a szesz 6 fokocskát alig üt meg. A burgundi termelők a tartósságot boraiknak mesterséggel szokták megadni: de nem az által, hogy szeszt tesznek azokba, mert erre nincs szükség, hisz az ő boruk a bordeauxinál 4—6 fokkal szeszesebb; hanem azokba cserdéket tesznek. Egy birtokos burgundiai boraival kisérletet akarván tenni, mind a vörösbe, mind a fehérbe acidum tartaricumot tetetett s nyárban velük Szent-Domingóig megtetetvén a tengeri utat, oda és vissza, borai tökéletesen jó állapotban érkeztek meg. — Az bizonyos, hogy tengeren s talán az egyenlítőn át küldendő borokat, az ut fáradságaira, mint bármely lényt, czélszerüleg el kell késziteni. De hogy mikép? ez a bor tulajdonságától s alkatrészeitől függ. A szeszesités koránsem átalános mód, hanem csak egy a módok közül. Ha gyönge a bor, mint a bordeauxi és rajnai, akkor bizony jól esik neki a szesz. De mikép van az, hogy a burgundi s franczia déli borok 4—8 fokkal szeszesebbek a bordeauxinál s még sem oly alkalmasok a tengeri utra. Ugy látszik, boraink alkatrészeiknél fogva inkább a burgundi, mintsem a bordeauxi borokkal rokonok, legalább ez áll szesz tekintetében. A londoni vámház egyik igazgatója többféle magyar bornak szesztartalmát megvizsgáltatta, s következő eredményt talált:

Budai vörös bor dr. Sauertól	21. 1.
Egri vörös Fekete és társától	21. 5.
Szegszárdi vörös a szegszárdi egylettől . . .	22. 8.
Ménesi vörös 1842. (kétes)	28. 0.
Neszmélyi fehér (kétes)	19. 4.

Bakator, fehér, Parraghtól	. . . .	20. 6-
„ „ Kosztkától	. . . .	20. 6.
Tokaji szamorodni „	. . . .	23.

E fokok mind az angol vámtörvény által elfogadott Sykes nevü szeszfokmérő szerint vannak mérve, mely a franczia centesimal mérőnél magasabb, azaz nagyobb számmal kevesebb szeszt fejez ki. E fokmérő szerint a legfinomabb bordeauxi bor szesztartalma sem megy 18 fokig, a legtöbb 11—14 körül jár. A burgundiaiak a 18 fokot meghaladják. Ime egy uj bizonyság arra, mikép a magyar bornál nem szesz, hanem egyéb hiányzik, a szállitás kiállása tekintetében.

Boraink szesztartalma iránt ez épen itt tett kimutatást, föntebb az angol-franczia kereskedelmi szerződés alapján az angol beviteli borvámokról tett kimutatással egybe vetve, az tünik ki, hogy boraink átalában azon borok közé tartoznak, melyekre gallononként 1 shilling és 6 pence beviteli vám esik. Érdekes lesz annálfogva tudnunk, hogy e részben uj kedvezésnek nézhetünk elé.

Jelesen eme kereskedelmi szerződésben csakhamar felfedeztetett azon hiba, hogy a borvámnak négyfélére különböztetése által tulnyomólag csak a gyengébb boroknak nyujtatott kedvezés, mig a szeszdúsabbak azok fölött folytonosan aránytalanul nyomva maradtak. Ez indokból Gladstone, Angolország financzminisztere a folyó évi april 3-kán tett budget jelentésében többrendü vámmódositások közt a borvám módositását is inditványba tette. Inditványa támogatására előadá Gladstone, hogy még a régi vámrendszer idején 1859- és 1860-ban, tehát két év alatt Angliába 6.552,000 gallon, 1861-ben, t. i. az uj vámrendszer első évében pedig már csak egy év alatt is 9.732,000 gallon bor vitetett be. — Azonban bár igy is szép emelkedés mutatkozik, a dolog ugy áll, hogy czélszerü intézkedés által még a bevitelt tetemesen nevelni, s a kezelés egyszerüsitése mellett a vámbevételt is szaporitani lehet. Jelesen ő a mult őszszel értelmes vámházi tiszteket külde el a bortermő országokba, Francziaországba, Spanyolországba, Portugalliába, Itáliába és Szicziliába, utasitásul adván nekik, hogy biztos tudomást szerezzenek, miszerint természetes állapotban mily szesztartalmuak az ott termő legszeszesebb borok? Ez

uton az angol kormány mintegy 125 féle bormustrát gyüjtött össze, eredeti szüzborokból. E 125 féle borból 103 volt 26 szeszfok alatti (Sykes szerint) s csak 22 volt 26 fok feletti, és e 22 közül 15 Spanyolországból való, melynek nagy szeszerejét különféle okban lehet keresni. E szerint ugy látszik, a 26 fok azon válpont, mely az erös és gyenge bor közötti határul biztosan felállitható. E nézetet támogatja a vámházi munkálatok eredménye is. T. i. behozatott:

18 fokon aluli bor	918,000 gallon.
19 fokig menő „	467,000 „
24 „ „ „	48,000 „
25 „ „ „	30,000 „
26 „ „ „	48,000 „
27 „ „ „	52,000 „
28 „ „ „	147,000 „
29 „ „ „	171,000 „
30 „ „ „	344,000 „
30 „ felül 35-ig menő bor . . .	2.225,000 „
36 „ fokig „	2,019,000 „
37 „ „ „	2.373,000 „

A tények ez állásából kiindulva ajánlá Gladstone az 1 shilling vámnak minden borra kiterjesztését, mely 26 fokot nem halad; igy mind a vámhivatal sok idő-vesztegető kisérletektől megmenekszik, mind ki lesz eszközölve az, hogy a méltán természetesnek tartott bor átalában az 1 shillinges vám alá essék. Még ez inditvány nem emeltetett ugyan törvénynyé, de annak azzá emeltetése valószinüleg már csak időkérdés, s e kedvezést borainkra bizvást várhatjuk.

Nagy hátrányára szolgál bor kivitelünknek a magas vitelbér. Mig ugyanis egy hordó (8—9 akó) spanyol, vagy portugalli bor eredeti hazájából Angolországig csak mintegy 15 shilling vitelbért fizet, addig az osztrák vagy magyar borra (Stettinen vagy Rotterdámon keresztül) már akónként 8 shilling vitelbér esik.

Még is mikép a bécsi iparkamara fentebb tisztelt alelnöke Wertheim ur számitja, még ily magas szállitási árak mellett is kiállható általunk az angol piaczon a verseny. Jelesen Wertheim ur számitása szerint azon bor, mely Bécsben vagy Pesten akónként 12 ft 50 krba jő, Londonban a vitelbér-

nek, vámnak, kamatoknak s egyéb költségeknek beszámitásával együtt 28 ft 50 krban fog lenni. Igy egy üveg bor, mely valamivel több egy itczénél közel egy shillingbe, vagyis 50 ujkrba kerül. 12 ftjával akónként már nálunk meglehetős természetes jó bort lehet kapni. Ugyan e tény bizonyitja azt is, hogy a magyar borokkal üvegekben üzött kereskedés is jól kifizetné magát.

Azt hiszem egyébiránt, hogy Triesten és Fiumén át fog magyar borainknak a legolcsóbb közlekedési út nyilni, csak rajta kell lennünk, miszerint a szaporodó forgalmi mennyiség alapján a buda triesti vasut társaság igazgatóságátol a lehetö kedvezések kieszközöltessenek, s akkor ha borainkban az állandó és hitelt fentartani egyedül képes egyenlö jóság meglesz, akkor — de csak is akkor-, borkereskedésünk felvirágzásában bátran bizhatunk.

VIII.

A BIZTOSITÁS ÜGYE MAGYARORSZÁGBAN.

Weninger Vinczétől.

A következö czikknek feladata a biztositás ügy történetét és statistikáját hazánkban a t. olvasónak bemutatni. Nem létezik azonban nehezebb munka, mint oly tárgynak statistikája, melyről elöre mondhatni, hogy adatai vagy sehogy sem, vagy csak hiányosan fognak kezeinkbe jutni. Ez az eset, midőn hazánk biztositási statistikáját kellene előadnom. — Tudni való, hogy azon néhány és kisebbszerü hazai biztositási vállalaton kivül, Magyarországban 1853-ig idegen, leginkább triesti intézetek müködtek. Ezen társulatoktól pedig, üzleti okkoknál fogva, nem igen kaphatjuk meg a kiválólag honunkra vonatkozó adatokat, s igy látnivaló, hogy nem marad egyébb hátra, mint a hazai intézetek statistikáját egymásután bemutatní, és ezen adatokból következtetések utján az áttekintést nyujtaní.

Megkezdem tehát a reám bizott munkát az eddigelé legjelentékenyebb hazai intézettel.

I.

Első magyar általános biztositó társulat.

Ezen intézet 1858 márczius 13-án vette müködéséhez az engedélyt és ugyanazon évben 400 ügynökkel megkezdte üzletét és pedig azonnal a tüz és jégkár elleni, valamint szállitmányokat tárgyazó biztositással. —

Az intézet alaptőkéje 3 millió pgőfortra rúg, mely 1000 pftos egész 500 és pfortos fél részvények által jött össze. Az első befizetés 20%-ra terjedt, két évre reá a kormány kivánatára az életbiztositás megkezdésekor még 10% fizetődött be. —

Az intézet teendőinek elrendezésével és a felügyelettel a nagygyülés által megválasztott elnök, alelnök, választmány és igazgatóság van megbizva. —

Az alapszabályok értelmében az intézet direkt üzlete kiterjed az egész osztrák birodalomra, engedélyt nyert az üzletvitelre az olasz királyság területén és visszbiztositások által egész Europában van koczkáztatásai által érdekelve.

Az intézet általi biztositások történhetnek:

a) tüzkárok ellen

c) jégkárok „

c) szállitmányok károsulása ellen

d) az ember életére.

Ezen négyféle direkt üzletek egymástól eltérő sajátságai következtében 4 osztályra szakad az ügyvezetés, melyek azonban két főosztályba egyesitvék. Ugyanis:

Az I-ső főosztályba tartoznak az a), b) és c) alatti biztositási nemek.

A II-dik főosztály az ember életére szóló biztositásokkal foglalkozik. —

Az első főosztály üzletei egymástól egészen eltérő három ágra szakadnak. Az üzlet vitelére nézve leglényegesebb különbség az, hogy a jégbiztositásoknál a risicót csak néhány hóig viseli a társulat, koczkázat pedig ebből a jövő évre fen nem marad, és igy egy rövid időszak alatt az egész jégüzlet (Hagel-Campagne) be van fejezve; és tisztán látszik a nyeremény vagy veszteség. Nem úgy áll a dolog a tüzkár elleni biztositással, mert e biztositás szükségessé teszi, hogy évről évre a folyó koczkázatokra megkivántató tartalék áttétessék. A szállitmányok biztositása mindkét különbséget foglalja magában.

Az üzlet könnyebb áttekintése és vezetése megkivánta, hogy üzleti tekintetben az osztrák birodalom területén kerületek képeztessenek, melyekben a társaság azután főügynökségek által van képviselve, igy a közönséggel való közvetlen

érintkezés által gyorsabb és rendszeresb kezelés érethetett el. E főügynökségek alatt állanak az ügynökségek. Az ügynökség a főügynökséggel érintkezik, a főügynökség az igazgatósággal. Magyarország főügynökségeinek székhelyei: Pest, Arad, Baja, Debreczen, Győr, Miskolcz, Posony, Soprony, Szeged és Temesvár, a melyek mindegyike a körülötte lévő megyékre kiterjed. Horvát és Slavonországban főügynökségek vannak: Eszéken, Sziszeken, Zágrábban, Zimonyban; Erdélyben: Brassón, Kolosvárt. Lengyelország részére Lembergben; Csehország részére Prágában; a tengerparti vidékre nézve Trieszt-ben van a főügynökség; a többi koronaország részére a bécsi főügynökség van felállítva, jóllehet még Brünnben, Gráczban, Innsbrukban, Klagenfurtban, Velenczében, Olmützben is vannak főügynökségek.

A díjbevétel volt:

1858-ban . .	1.252,125 ft.	82,909	kötvény után
1859- „ . .	2,437,847 „	162,655	„ „
1860- „ . .	2.733,356 „	192,839	„ „
1861- „ . .	3.721,785 „	264,200	„ „

Összefoglalván a tűz-, jég- és szállitmány-biztositásokat; — szintén ezen ágakban a biztositott érték:

1858-ban	153.848,951	forintra rúgott
1829- „	304.202,443	„ „
1860- „	375,212,144	„ „
1861- „	471.720,362	„ „

A társaságáltal e három osztályban kifizetett kárpótlások:

1858-ban . . .	1,131	káreset	után	282,232 frt
1859- „ . . .	3,614	„	„	821,813 „
1860- „ . . .	4,489	„	„	1.073,358 „
1861- „ . . .	6,716	„	„	2.404,622 „
4 év alatt :	15,950	„	„	4.582,025 „

Mielőtt e károk részletesb kimutatásához fognék, a bevétel, kiadás és biztositott érték közötti százalékos viszonyt akarom kimutatni:

1858-hoz képest emelkedett:
1859-ben a díjbevétel 95%-al a biztositott érték 100%-al
a kárösszeg 191% „

1860- „ „ „	118% „	a biztositott érték	145% „	
		a kárösszeg	280% „	
1861- „ „ „	200% „	a biztositott érték	208% „	
		a kárösszeg	750% „	

A miből kitűnik, hogy a károk összege sokkal nagyobb mértékben növekedett mint a díjbevétel, mert az 1861-ik évben már azt négyszeresen felülmúlja.

Átlagosan véve a biztositott összeget egy egy kötvényre jutott.

1858-ban	1856 frt	biztositott érték
1859- „	1870 „	„ „
1860- „	1940 „	„ „
1861- „	1780 „	„ „

A károkból jutott:

	1858	1859	1860	1861.
Magyarországra . .	361,890 ft.	787,749 ft.	754,765 ft.	1.465,484 frt.
Erdélyre	943 „	8,961 „	13.873 „	38,446 „
Horvátországra . .	624 „	345 „	983 „	6,375 „
Slavoniára . . .	2,070 „	29,255 „		15,359 „
Ausztriára . . .	6,681 „	17,705 „	32,968 „	143,240 „
Csehországra . .	14,574 „	44,516 „	56,310 „	205,265 „
Lengyelországra .	17,504 „	29,866 „	34,090 „	139,390 „
Morvaországra . .	6,764 „	54,813 „	111,865 „	95,681 „
Sziléziára	246 „	— „	4,409 „	7,620 „
Tengervidékre*) .	4,583 „	33,689 „	191,188 „	131,710 „
Krajna, Stiria és Istr.	— „	5,190 „	17,372 „	19,402 „
Velencze	— „	22 „	3,817 „	3.691 „
Külföldön . . .	1,783 „	270,387 „	132,163 „	202,629 „

A társaság nagyobb koczkázatainak egy részét visszbiztositásban átengedi más kül- és belföldi intézeteknek a megfelelő díj átengedése által és a kölcsönösség elvéből szintoly módon visszbiztositásokat kap.

Az alap- és tartaléktőke.

1858-ban volt. . . .	3.150,000 forint.
1859 „ „	3.728,098 „
1860 „ „	4.526,485 „
1861 „ „	5.004,627 „
1862 „ „	5.552,438 „

A részvényesek osztaléka egy-egy részvény után:

*) E sorban foglaltatnak a szállitmányi és tengeri károk; a krajczárok mindenhol elmaradtak.

az 1858-dik évi üzlet után	12	frt pp.	(200	pfrt befizetés)	=	6 %
„ 1859 „ „ „	21	„ oé.	(210	oéft „)	=	10 %
„ 1860 „ „ „	47	„ „	(315	„ „)	=	14.92%
„ 1861 „ „ „	18	„ „	(315	„ „)	=	5.71%
				Összeg:		36.63
				Átlag egy évre:		9.16%

A mi 6% kamatozás mellett a papirnak $152^{1}/_{3}$ % árfolyamat ád, vagyis 315 frt befizetés után $480 \cdot _{90}$ frtnak megfelel, a mely áron a részvények valóban el is kelnek.

Az alapszabályok értelmében az igazgatóság a tiszta nyereménynek 9%-ját, a tisztviselőség 4%-ját kapja, a mely is kitett:

	a) az igazgatóságra nézve.	b) a tisztviselőségre nézve.
1858-ban . .	6,244 frtot pp.	2,775 frtot pp.
1859 „ . .	10,903 „ „	4,846 „ oért
1860 „ . .	24,437 „ „	10,861 „ „
1861 „ . .	9,411 „ „	4,182 „ „

A pénztárban levő készpénz váltó-leszámitolásokra fordittatván, leszámitoltatott:

1858-ban . . .	338 darab váltó	699,993 frt pp.
1859 „ . . .	— „ „	2.410,720 oéfrt
1860 „ . . .	1,445 „ „	2.957,254 „
1861 „ . . .	1,819 „ „	2.814,087 „

Jegyzet: Az életbiztositás megkezdésekor a kormány rendeletére minden részvény után befizetett 10% = 105 frt o. ért. a központnál kezeltetik, mert az életbiztositási alapszabályok értelmében a biztositottak az osztály tiszta jövedelmének felét kapják, és a részvénytőke kamatjaira a biztositottak igényt nem tarthatnak. Ez oknál fogva az eddigi osztalék magában foglalja az újolag tett 10%-nyi befizetés után húzott kamatokat is.

Statistikai értékkel birna még, ha a különböző osztályokban bevett díjak viszonyát a kifizetett károkhoz bemutatnám. Minthogy azonban az eddigi kimutatásokban a tüz- és jégkárok együttesen vannak felhozva, csak jövőben lehetend a viszonyszámokat kimutatnom. Annyit azonban már jelenleg is mondhatunk, hogy a tűzosztály eddig hasznot nem adott, sőt még a jég és szállitmány-biztositásból jött jövedelemnek is egy részét elfogyasztotta. Sajnálattal kell kijelenteni azon tett tapasztalást, hogy nincs a continensen ország, mely annyi nem-

zeti vagyont vesztene tüz által, mint hazánk! Okát ennek nem lehet itt fejtegetni, mert e füzetek feladatán túl menne. Ezen szomorító körülmény mindinkább szükségessé teszi, hogy nálunk is minél előbb törvények hozassanak a biztositás ügyeire nézve. *)

Az életbiztositást kivéve, mely mathematikai alappal bir, minden másféle biztositásoknál a valószinüség számitásait a gyakorlati élet, a tapasztalás kijátsza, mert a veszély tényezöi annyira változók, hogy még számos év tapasztalataira sem alapíthatjuk a számitást. Annyi bizonyos, hogy mennél kisebbek az egyes koczkázatok, annál kedvezőbb a viszony az intézetre nézve.

A jégesö járásainak vonalait már megkisértették kipuhatolni az által, hogy a jégkárokat valamely térképen kijelölték. Az ugyan tagadhatatlan, hogy itt a meteorologiai viszonyok képezik a jégesések valószinüségének faktorait, mindamellett még sem mondhatni, hogy ez által a koczkázat meghatározása elösegittetnék. Mert:

1. A meteorologiai tényezök megbirálásában, söt föllelésében is a tudomány maga sem adhat még biztos útmutatást;

2. mert még azon esetben is, ha az 1-ső pontban felemlített nehézség elhárittatnék, a valamely vidéken előfordulható koczkázatoknak helyisége és fekvése a valószinüség összetett tényezőjének egy második faktorát teszi, melyet elölegesen meghatározni nem lehet. Megtörténik, hogy épen csak azon táblázatot éri a jég, mely biztosítva volt, és így még a koczkázatnak felosztása is változást okoz.

---

*) Minden tüzveszély fogyasztja a nemzeti közvagyont, az ország tőkéjét, mit sem a tüzkár-biztositások, sem a nálunk igen divatos adakozások által nem lehet helyrepótolni. Ezért égések alkalmával a hírlapok utján nem csak a biztosítások és adakozások mellett kellene felszólalni, hanem a tüzveszély okainak kikutatását is sürgetni. Ugy látszik, hogy e tekintetben nálunk nagy hanyagság van. A törvényhatóságoknak legszorosabb kötelességükké kell tenni a tüzveszélyek okainak kifürkészését s a netaláni bünösök megbüntetését. Valóban példátlan azon vigyázatlanság és könnyelmüség, melyet a tüzzel való bánásban, s azon török indolentia és fatalismus, melyet a tüzveszélyek okainak elhárításában s az oltásban nálunk tapasztalunk. A szerkesztő.

Végül megemlítem, hogy ezen hazai biztositó társaság létesülése előtt alig tizede volt biztositva annak, mi jelenleg a tűzkárok ellen biztositva van.

A társaság II-dik főosztályát a „biztositás az ember életére“ teszi, melynek első üzletszaka 1863-nak végén adandja a mérleget.

Ezen osztály az életbiztosítás minden módjával foglalkozik. Jóllehet a felvételnél nehézkesebb mint a többi hasonnemű osztrák intézetek, mégis nem csak hazánkban, hanem azon kivül is a legnagyobb részvétnek örvend. Jelenleg havonkint $^1/_2$ millió frtra rúgnak a biztositások. A díjszámitás alapját teszik:

a) A halálesetre szóló biztosításoknál a Brune-féle régibb halandósági táblázat $4^0/_0$-nyi kamatozással;

b) Az életben fizetendő tökék biztosításánál a Carlisle-féle angol halandósági táblázat $4^1/_2$—$5^0/_0$-nyi kamatozással.

A biztosítottak a nyeremény felét kapják.

A Magyarországban volt károk száma- és összegének megyék szerinti kimutatása, a következő lapon:

A megye neve	1858.		1859.		1860.		1861.	
		frt		frt		frt		frt
Abauj-Torna . .	91	20,457	81	14,574	15	2,210	94	9,740
Arad	27	15,883	64	43,801	89	28.678	38	35,132
Baranya . . .	3	608	16	14,669	14	2,654	16	3,262
Bars	79	24,086	111	18,165	52	10,790	115	27,788
Békés Csanád .	43	17,123	97	42,308	216	57,071	80	38,473
Bereg Ugocsa .	21	4,145	32	5,929	41	7,633	22	3,261
Bihar	47	20,050	108	33,069	102	29,874	92	27,665
Borsod . . .	35	4,631	50	13,475	63	13,313	109	21,712
Csongrád . . .	78	22,165	184	38,729	111	16,292	107	34,888
Esztergom . .	7	1,016	10	1,893	27	11,772	21	4,984
Fehér	7	1,601	50	14,228	47	25,871	125	54,256
Gömör . . .	7	1,431	16	6,213	28	6,254	12	2,712
Győr	8	5,527	27	9,343	9	2,877	34	14,160
Heves	12	3,815	23	6,356	22	5,188	92	53,861
Honth	17	2.818	48	10,268	38	10,702	86	12,396
Jász Kúnság . .	10	3,573	30	4,962	26	4,943	11	6,291
Komárom . . .	30	11,880	31	11,324	29	4,177	143	51,761
Liptó	7	4,078	2	990	16	10,926	9	5,722
Mosony . . .	13	4,124	81	8,786	46	41,391	194	74,807
Nográd . . .	19	5,317	42	10,867	94	17,467	92	15,789
Nyitra	107	17,005	264	38,392	323	55,566	147	126,189
Pest, Pilis és Solt	32	12,061	239	77,662	164	32,875	276	94,992
Pozsony . . .	9	3,901	80	16,668	39	9,892	244	93,126
Sáros	1	393	12	4,042	57	9,533	45	19,411
Somogy . . .	5	1,751	27	7,379	40	13,175	51	11,030
Soprony . . .	32	11,210	41	12,534	48	13,241	101	34,373
Szabolcs . . .	26	17,400	88	35,747	72	18,295	123	42,905
Szatmár . . .	5	949	27	10,011	38	8,670	89	39,295
Szepes . . .	1	692	31	10,637	36	7,783	43	7,423
Szolnok . . .	33	24,129	68	36,376	71	18,466	.	
Tolna	38	39,829	145	27,790	98	24,134	92	21,263
Trencsén . . .	4	2,620	14	7,569	28	5,842	36	12,146
Túrócz Árva . .	1	660	17	8,763	40	16,985	60	12,134
Ungh	11	1,990	50	7,067	81	14,545	42	6,729
Vass	10	5,931	116	42,246	43	6,531	59	18,602
Veszprém . . .	11	1,968	42	16,976	68	25,362	150	37,552
Zala	5	3,122	9	4,029	14	4,529	25	6,166
Zemplén . . .	47	11,854	111	24,059	152	30,377	228	108,065
Zólyom . . .	9	4,462	6	1,271	2	522	14	4,039
Mármaros . . .	.	.	12	8,174	19	3,879	11	4,346
Bács					80	20,529	124	116,779
Krassó . . .	46	26,635	171	85,226	31	17,662	19	2,340
Temes s Torontál					126	74,006	281	131,250

IX.

MAGYARORSZÁG GABNAFORGALMA AZ 1861-dik ÉVBEN.

Jellinek Mórtól.

(Második közlemény.)

Folytatni akarván Magyarországnak 1861-diki gabnaforgalmát tárgyazó dolgozatomat, körülbelöl oly helyzetben vagyok, mint egy épitész, ki az épitészet szabályai szerint készitette el tervét és az épületet megkezdvén épen azon van, hogy épitészeti alakot adjon neki, midőn az épitő úr „Megállj!"-ot kiált reá és azt mondja, hogy oly költséges épületet nem emeltethet, az oszlopoknak el kell maradniok és az ablakokat kisebbíteni szükséges, ha mindjárt a szobák és folyosók sötétekké válnának is. Az épitész panaszkodik, mert meg van győződve, hogy ez az egész épületet elrútitja és az ügyértők gáncsának teszi ki; de az épitő ur azt feleli, hogy a terv ugyan helyes, ámde az eszme nem elegendő a házépitésre, melyhez a szükséges anyag hiányzik.

Én is úgy járok; a statistika szabályai szerint készitettem tervemet és kiviteléhez az alapot is leraktam, most pedig, midőn az épitést folytatni és számsorozat által a nagy forgalom épületét világitani akarom, a szállító-társaságok mennydörgő „Megállj!"-ot kiáltanak reám. Folyamodom, kérem az alkalmas anyagokat a tervezett ház épitéséhez, de siker nélkül, csak félig égetett téglákat kapok és a tető fáját visszatartóztatják. A szándék tőlem ered, de a kivitel nagy részben a szállitó társaságoktól függ.

Ez szolgáljon mentségül, ha munkálatom itt-ott hézagos és a tudomány követeléseinek nem egészen megfelelő leend, mert ugy gondolom, hogy jobb egy kis házacska, mint épen semmi sem. És most folytatom kimutatásomat.

Az első czikkemhez csatolt négy tabella szerint a hajózási forgalom 10.939,400 mérőt haladt meg. Ugyanazon évben Sziszekre érkezett 1.094,054 mérő; e szerint a hajózásnak összes forgalma 12.033,454 mérő. — A gabnaforgalom a trieszti vonalon a budai vasutállomástól kezdve, aprilistól deczember haváig bezárólag, következő mennyiségü volt:

Aprilis hó 190,991; május 289,600; junius 160,754; julius 57,348; augusztus 172,044; szeptember 211,877; oktober 407,490; november 315,803 és deczember 308,307, összesen 2.114,154 mázsa, többnyire búza; — tengeri és zab csekély mennyiségben. Ezt pozsonyi mérőre átszámitva 2.285,360 mérőt nyerünk, 11.570,720 forintnyi értékben. A nagy szorgalommal kidolgozott trieszti behozatali jegyzékekben kimutattatik, hogy 1861-ben az említettem gabnamennyiségeken kivül, Budáról a trieszti úton, N.-Kanizsa, Csáktornya, Lepsény, Sz.-Fejérvár, Tétény, Siófok, Újszöny, Boglár és Sopron állomásokról szállíttatott: 673,093 p. mérő búza, 26,826 m. tengeri, 10,002 m. árpa, 865 m. rozs, 13,312 m. zab, 23,606 m. bab; összesen 747,764 p. mérő, mely mennyiségek pénzértéke 3.426,943 frt.

Kimutatása az 1861-ik évben az állami vapályán Pestre érkezett és innen elszállitott gabonamennyiségeknek:

Hó:	Vámmázsákban:			
	Búza, rozs és árpa	Kukoricza	Hüvelyesek és repcze	Összesen:
Januar .	315,562	89,663	39,900	445,125
Februar .	202,929	124,240	102,898	430,067
Mártius .	172,572	96,114	18,557	287,243
Aprilis .	232,552	61,657	22,630	316,839
Május . .	203,453	96,730	18,139	318,322
Junius. .	—	—	—	—
Összesen:	1.127,068	468.401	202,124	1.797,596

H ó :	Buza	Rozs	Árpa	Zab	Kuko-ricza	Hüve-lyes.	Repcze	Össze-sen :
ulius . .	19,951	1,977	1,489	711	14,081	218	37,413	75,840
ugusztus	299,138	11,150	1,081	514	3,127	58	65,404	380,472
eptember	646,448	50,449	12,638	2,653	545	705	30,600	744,038
ktober .	405,992	30,868	1,767	4,481	—	613	8,376	452,907
ovember	283,665	36,038	—	6,106	—	—	—	325,809
ecember	244,169	30,215	—	13,899	—	—	—	288,283
sszesen :	1 899,363	160,697	16,973	28,364	17,753	1,594	141,793	2.266,539

E tabella, mely az állami vaspálya pesti állomásának forgalmát illeti, ezen évben (junius hó kivételével, melynek forgalmát ki nem puhatolhattam,) 4.046,135 v. mázsányi, vagy 4.058,105 mérőnyi összes forgalmat mutat ki, melynek pénzértéke 17.704,292 frt o. é.

Tekintvén eddigi kimutatásainkat, következöleg alakul az 1861-dik évi gabnaforgalom:

Hajózás által	12.033,454	pozs. mérő.
Déli vaspálya Trieszt felé . .	2.284,360	„ „
„ „ különböző állom.	747,764	„ „
Államvaspálya	4.058,105	„ „
Összesen :	19.123,683	pozs. mérő.

E mennyiségnek pénzértéke legalább 74.894,107 frt o. é.

Most még azon adatokat nélkülözzük, melyek azon gabonamennyiségeket illetik, melyek a Bánság-, Tiszavidék- és Fejérmegyéből közvetlenül küldettek külföldre, mely küldemények oly nagy mennyiségeket foglalnak magukban, hogy közelítöleg sem becsülhetők meg.

A mondottakból kitünik, hogy gazdagabbak vagyunk, mint gondoljuk, és szegényebbek, mint kellene lennünk.

X.

AZ EURÓPAI ÁLLAMOK BUDGETEI.

Báró Czoernig Károly úr legújabban egy, figyelműnkre is nagyon érdemes munkát bocsátott közre, czíme: „Das oesterreichische Budget für 1862. In Vergleichung mit jenen der vorzüglicheren andern europaeischen Staaten.“ Ezen munka II dik kötete másik felében az európai államok budgetei összehasonlítólag vannak előadva, s ebből közlünk itt némi kivonatot.

Az alább megnevezett államok 1862-diki illető költségvetései szerint a megtisztított, vagyis a levonandó tételek kihagyásával megállapított s osztrák pénzértékre számitott bevételek és kiadások, a behajtási és kezelési költségekkel együtt, a következők:

	Állami bevételek	állami kiadás.
	osztr. értékü frtokban.	
Nagybritannia	705.892,000	707.358,000
Francziaország	668.915,000	665.370,000
Poroszország	217.030,000	220.280,000
Bajorország	57.812,000	57.734,000
Belgium	60.927,000	56.186,000
Németalföld	73.907,000	73.968,000
Portugallia	28.349,000	31.160,000
Spanyolország	234.420,000	251.296,000
Oroszország	466.040,000	496.724,090
Ausztria	398.658,000	457.240,000

Tehát ezen államokban egy-egy □ mfldre s egy-egy lakosra a bevételekből és kiadásokból esik:

	Állami bevétel	kiadás	bevétel	kiadás.
	az illető terül. □ mjére		egy lakosra.	
Nagybritanniában . . .	$122,245,_{31}$	$122,399,_{11}$	$24,_{08}$	$24,_{12}$
Francziaországban. . .	$66,647,_{86}$	$66,294,_{63}$	$18,_{13}$	$18,_{10}$
Poroszországban . . .	$42,521,_{87}$	$43,158,_{55}$	$12;_{33}$	$12,_{41}$
Bajorországban . . .	$41,741,_{58}$	$41,685,_{95}$	$12,_{59}$	$12,_{50}$
Belgiumban	$113,540,_{92}$	$104,706,_{39}$	$13,_{04}$	$12,_{08}$
Németalföldön	$124,422,_{09}$	$124,545,_{57}$	$22,_{40}$	$22,_{42}$
Portugalliában	$15,398,_{91}$	$16,925,_{48}$	$7,_{25}$	$7,_{97}$
Spanyolországban . . .	$25,438,_{43}$	$27,269,_{78}$	$14,_{15}$	$15,_{17}$
Oroszországban . . .	$1,205,_{18}$	$1,266,_{91}$	$6,_{15}$	$6,_{61}$
Ausztriában	$34,073,_{33}$	$39,080,_{33}$	$11,_{07}$	$12,_{70}$

A következő kimutatásból az állami bevételek kút-forrásait látjuk:

	közvetlen adók	közvetett adók	az állami birt. jöved.	különféle bevételek
Nagybritannia .	135.540,000	545.603,720	2.961,800	21.786,800
Francziaország .	135.386,982	434.912,177	26.588,284	72.027,207
Poroszország . .	43.764,986	112.169,727	50.458,509	10.637,127
Bajorország . .	8.236,750	19,463,486	29.842,507	268,869
Belgium . . .	14.126,196	31.720,800	12 857,400	2.222,800
Németalföld . .	17.716,818	32.950,166	9.159,384	14.080,357
Portugallia . .	6.501,294	19.246,591	1.048,560	1.553,001
Spanyolország .	50.993,585	126.884,247	37.648,307	18.894,271
Oroszország *) .	105.676,990	323.478,978	24,935,032	18 428,590
Ausztria . . .	110.796,400	332.369,267	41 071,301	14.420,997

Nagybritanniában a közvetlen adónak csak két faja létezik, t. i. a telek és ugynevezett kivetett (assessed) adó, mely 31.626,000 oszt. ftot tesz, s a jövedelmi adó, mely 103.914,000 fr. Az első adófajból a tulajdonképeni telek-adóra csak $11^1/_2$, a házadóra $8^1/_2$, a közvetlen adó többi alfajaira (a cselédekre, kocsikra, lovakra, czímerekre, lócsiszárokra, hajporra és vadászati engedélyekre vetett adókra) együtt $11^1/_2$ millió frt esik. Tehát az összes közvetlen adókból $76,_7\%$ a jövedelmi, $8,_5\%$ a csak Angliában és Skóthonban szedett telek, $6,_3\%$ a ház-, s $8,_5\%$ a többi adókra esik. A föld- és házbirtokosok közvetlenül valami 75 millió frttal járulnak az állami bevételekhez.

---

*) A négy tétel összege 6.480,000 frttal nagyobb, mint a levonandó tételek elhagyásával megtisztított összes bevétel.

Francziaország közvetlen adófajai:

Telekadó	67.402.636 ft	vagyis	$49_{,6}$ %
Személyes- és lakadó	18.740,106 „	„	$13_{,8}$ „
Ajtó- és ablakadó	13.711,640 „	„	$10_{,1}$ „
Patentadó	21.793,600 „	„	$16_{,0}$ „
Az adójegyzékekért járó díjak . . .	361,400 „	„	$0_{,3}$ „
Bányaadó	477,600 „	„	$0_{,4}$ „
Engedélydíjak	12.900,000 „	„	$9_{,5}$ „
Összesen :	135.886,982 „	„	

Poroszországban a következő közvetlen adók vannak:

Telekadó	15.312,376 ft	o. ért.	$35_{,0}$ %
Jövedelmi adó	5.670,000 „	„ „	$12_{,9}$ „
Osztályadó	17.034,000 „	„ „	$38_{,9}$ „
Iparadó	4,929,000 „	„ „	$11_{,3}$ „
Vasútiadó	785,560 „	„ „	$1_{,8}$ „
Különbfélék.	34,050 „	„ „	$0_{,1}$ „
Összesen :	43.764,986 „	„ „	

Oroszország közvetlen adózásai:

A fejadó és obrok (a jobbágyok fejadója)	89.562,020 „	„ „	$84_{,7}$ „
Bánya és hutaadó	5.403,530 „	„ „	$5_{,1}$ „
A kereskedők patentadója	8.424,000 „	„ „	$8_{,0}$ „
A biztositó társulatoktól szedett adó .	226,800 „	„ „	$0_{,2}$ „
A nyugati tartományokban szedett engedély-díjak	2.060,640 „	„ „	$2_{,0}$ „
Összesen :	105,676,990 „	„ „	

Ausztria közvetlen adózásai:

Telekadó	62.612,200 frt	$56_{,5}$ %
Épületadó	18.984,400 „	$17_{,1}$ „
Keresetadó	5.814,900 „	$5_{,2}$ „
Személyeskeresetadó . . .	5,417,700 „	$4_{,9}$ „
Jövedelmi adó	15.567,000 „	$14_{,0}$ „
Bányaadó	156,000 „	$0_{,1}$ „
Különbfélék*)	2.244,200 „	$2_{,0}$ „
Összesen :	110,796,400 „	

Az illető államokban fenforgó körülmények tekintetbevételével a földbirtokot különösen a következő adók terhelik:

Nagybritanniában . . .	$66_{,5}$	millio osztr. ért. frt.
Francziaországban . . .	$113_{,1}$	„ „ „ „

*) Ebben foglaltatnak a katonai végvidék közvetlen adózásai (telek- és házadó s keresetadó), melyek összege 2.214,700 ft.

Poroszországban . . .	19,3 millió osztr. ért. frt.	
Ausztriában	62,6 „ „ „ „	

Ha a különböző közvetlen adókat a szerint osztályozzuk, a mint vagy az ingatlan birtokot, vagy az ingó birtokot és személyes keresetet terhelik, akkor úgy találjuk, hogy

	az ingatlan birtoktól szededik oszt. ft	százaléka az össz. közv. adónak	az ingó birtoktól és keresettől szedetik oszt. ft	százal. az össz. közv. adónak
Nagybritanniában .	70,0 millió	51,7	65,5 millió	48,3
Francziaországban .	81,6 „	60,3	53,8 „	39,7
Poroszországban .	15,1 „	35,0	28,4 „	65,0
Oroszországban . .	5,1 „	5,2	100,1 „	94,8
Ausztriában . . .	81,8 „	75,3	26,8 „	24,7

A közvetett adók a következő rovatok alá foglalhatók:

Tárgy	Nagybritannia	Francziaország	Poroszország	Oroszország	Ausztria
njövedelem . .	236.794,000	45.610,000	19.117,000	51.516 000	16.575,000
gyaszt. ad. (accise)	188.732,000	116.840,000	21.503,000	212.079,000	54.289,000
lyegadó s	84.938,000	23.021,000	6.225,000	9.371,000	13.234,000
illetékek . . .		118.547,000	14.119,000	7.672,000	21.451,000
tvám s hajózási illetékek	—	3.812,000	3.807,000	1.377,000	3.311,000
ányaadók . . .	—	—	1.772,000	—	874.000
osta jövedelem . .	35.140,000	25.132,000	17.181,000	12.200,000	12.227,000
ó- „ . .	—	—	11.612,000	15.390,000	39.544,000
orsjáték „ . .	—	—	13.482,000	—	15.816,000
ohány „ . .	—	89 696,000	—	4.622.000	54.669,000
ülönbfélék . .	—	12.254,000	352,000	9.252,000	379,000
Összesen :	545.604,009	434.912,000	112.170,000	323.479,000	232.369,000

A közvetett adónemek arányát az összes közvetett adóhoz az egyes államokban a következő százalékok fejezik ki:

Vámjövedelem . . .	43,1	10,5	17,0	15,9	7,1
Fogyasztási adó . .	34,6	26,3	21,5	65,6	23,4
Bélyeg és	15,6	5,3	5,6	2,9	5,7
illetékek		27,2	12,6	2,1	9,2
Utvámok, hajózási illetékek	—	0,9	3,4	0,4	1,4
Bányaadók	—	—	1,6	—	0,4
Posta	6,1	5,8	15,8	3,7	5,8
Só	—	—	10,4	4,8	17,9

Sorsjáték	—	—	12,9	—	6,8
Dohány	—	20,6	—	1,4	23,5
Különbféle	—	2,4	0,3	2,9	0,2

Az összes közvetett adózások tulajdonkép két rovat alá hozhatók, t. i. vagy a forgalomra és üzletekre, vagy az élvezési tárgyakra vonatkoznak. Az első rovathoz a vám, bélyeg, posta s különböző illetékek, a másikhoz a szorosabb értelemben vett fogyasztási adó (accise), só, sorsjáték és dohányból eredő jövedelmek tartoznak. Ha igy csoportositjuk az adózásokat, akkor ugy találjuk, hogy a forgalmat és üzletet terhelő adózások Nagybritanniában 65,4, Francziaországban 52,5, Poroszországban 55,8, Oroszországban 28,2, Ausztriában 29,3; az élvezési adózások Nagybritanniában 34,6, Francziaországban 47,5, Poroszországban 44,2, Oroszországban 71,8, Ausztriában 70,7 százalékát teszik az összes közvetlen adónak.

A következő kimutatásból látjuk, mennyi közvetlen és közvetett adó esik egy □ mértföldre és egy lakosra. A közvetlen adóból esik:

	egy földirati □ mfldre		egy lakosra	
	közvetlen	közvetett	közvetlen	közvetett
Nagybritanniában . .	23,473 frt	94,487 frt	4,63 frt	18,62 frt.
Francziaországban . .	13,492 „	43,340 „	3,[illegible] „	11,81 „
Poroszországban . .	8,575 „	21,977 „	2,47 „	6,32 „
Bajorországban . . .	5,947 „	14,053 „	1,78 „	4,22 „
Belgiumban	26,325 „	59,113 „	3,02 „	6,79 „
Németalföldön . . .	29,826 „	55,472 „	5,27 „	9,99 „
Portugalliában . . .	3,531 „	10,454 „	1,66 „	4,92 „
Spanyolországban . .	5,534 „	13,769 „	3,08 „	7,66 „
Oroszországban . . .	270 „	825 „	1,11 „	4,31 „
Ausztriában	9,420 „	19,756 „	3,08 „	6,45 „

Ha több államot a viszonylagos adómegterhelésre nézve egymással összehasonlítani akarjuk, akkor az illető államok területeinek és lakosainak arányszámait kell combinálnunk. Ezt úgy nyerjük, ha az összehasonlítandó államokra nézve a mindegyik államban egy-egy mfldre eső viszonylagos adóilletőséget összeadjuk, s kiszámitjuk, ezen sommának micsoda százaléka jut egy-egy államra, s ha továbbá ugyanazt az egész adóöszszegnek a lakossság közötti felosztására nézve tesszük. Az említett tiz állam mindegyikében egy-egy □ mfldre összesen

459,241 frt s Ausztriában különösen 29,176 frt esik. Ha már amaz összeget a százalékos arány alapjául vesszük, Ausztriára $6,_{3}\%$ esik. Ugyancsak azon államokban egy lakosra 111 frt 20 kr., Ausztriára pedig $9,_{53}$ frt adó esik, tehát Ausztria százalékos arányszáma $8,_{6}$. A két hányados $(6,_{4} + 8,_{6})$ együtt $= 15,_{0}$, ennek fele $7,_{5}$. Ha az említett 10 államnak egész viszonylagos adóterhe 1000, vagy minden egyes államra nézve 100, akkor Ausztria adóterhét a 75 fejezi ki. E combinatio szerint az aránylagos adóteher

Nagybritanniában	233
Németalföldön	166
Belgiumban	137
Francziaországban	130
Ausztriában	75
Poroszországban	73
Spanyolországban	65
Bajorországban	49
Portugalliában	45
Oroszországban	27
	1,000

E combinált arányszám a valóságnak leginkább megfelelőleg fejezi ki az egyes államok adóbeli terhét. Csak Ausztriában, ugy véli b. Czörnig úr, van egy körülmény, mely annak mostani adóbeli terhét tetemesen leszallítja. Mig t. i. a többi államokban az adókat pengő pénzben, vagy ezzel egyértékű papirban fizetik, Ausztriában, kivevén a lombárd-velenczei tartományokat, általán véve bankjegyekben fizetik, ugy hogy az agio tekintetbevételével az ausztriai adóösszeg valóságos pénzértéke csak 260 millió, s igy a feljebbi combinatio szerint nyert arányszám nem 75, hanem 58, mi oly adóterhet fejez ki, mely valamivel nagyobb mint a többi 9 állam átlagos terhének fele. Igy tehát Ausztria a nagy hatalmasságok között aránylag legkevesbbé van megadóztatva.

Ezekre meg kell jegyeznünk, hogy az említett combinatióból a különböző államok megadóztatásának valóságos és aránylagos terhét még nem tudhatjuk meg. Ezt maga b. Czörnig úr is elismeri. Mert igaz ugyan, hogy az államok alaperőit a földterület s a népesség teszi. Mégis az egyes országok adóképessége nemcsak e két tényezőből ered. Hogy a különböző

államok megterheltetésének fokát és arányát meghatározhassuk, azoknak általános és viszonylagos adóképességét kellene fölvetnünk s tehát mindazon tényezőket combinálnunk, melyekből valamely ország adóképessége ered. Igy lehet, hogy pl. Oroszorsz. adóképessége, minden körülmény és tényező tekintetbe vételével, 100-szor kisebb mint Nagybritanniáé; ha azután b. Czörnig úr combinatiójából kitetszik, hogy Oroszorsz. aránylag csak 9-szer v. 10-szer kevesebb adót fizet mint Nagybritannia, akkor ebből nem az következik, hogy Oroszország annyival kevesbbé, hanem ellenkezőleg, hogy Oroszorsz. Nagybritanniához képest 11- vagy 10-szer jobban van megterhelve, mert adóképességéhez mérve 100-szor kevesebb adót kellene fizetnie mint Nagybritanniának. Ha csak a két tényezőt, az ország kiterjedését és népességét tekintjük, akkor igaz, hogy Ausztria Nagybritanniához képest $4,_{02}$-szer, Francziaországhoz képest $2,_{86}$-szor, Poroszországhoz képest $1,_{26}$-szor kevesbbé van megadóztatva, de a valóságos adóbeli megterheltetés fokát és arányát e számok nem fejezik ki. Mert ha az adóképesség alapjából kiindulván, azt találnók, hogy Ausztria adóképessége aránylag 10-szer kisebb, mint Nagybritanniáé, megadóztatása pedig tettleg csak 4-szer kisebb mint az utóbbi birodalomé, akkor az következnék belőle, hogy Ausztriában az aránylagos adóteher $2,_{5}$-ször nagyobb mint Nagybritanniában.

Az általános és viszonylagos adóképességből kiszámitott arányszámok azután az egyes államok aránylagos adóterhét fejeznék ki. De még ezzel sem érhetnők be. Az állami adózások és kiadások már magukban is igen nagy befolyással vannak az országok adóképességének rendes és folytonos növelésére vagy csökkentésére. Ha az adók az ország és nemzet tőkéjét támadják meg, akkor közvetlenül csökkentik az adóképességet. Ha az állami kiadások az ország segédforrásait nem növelik, semmi tőkét (szellemit vagy anyagit) nem teremtenek, talán nagy részt az országban sem maradnak, hanem vagy az állami adósság kamatai fejében, vagy más fizetések alakjában a külföldre mennek: akkor természetesen az adóképesség évről évre csökken. A felhozandó példák érthetőbbé teszik majd azt, mit itt mondani akarunk. Nagybritannia állami adóssága pl. sokkal nagyobb mint Ausztriáé, az állami

adósságért fizetendő kamatok tehát Nagybritanniát sokkal jobban terhelik, mint Ausztriát. De Nagybritanniában az állami adósságokért fizetett kamatok, ha talán nem is egészen, mindenesetre legislegnagyobb részt magában az országban maradnak, az állami hitelezők belföldiek levén, kiknek kezében az állami kamatok uj tőkévé válnak, mely az adóképességet folyvást növeli. Ausztriában az állami hitelezők nagyrészt, (talán felében, b. Czörnig szerint egy harmadában) külföldiek, az állami adósságokért fizetett kamatok tehát felében vagy legalább harmadában a külföldre mennek, s így folytonosan csökkentik az ország adóképességét. Nagybritanniában tehát az állami adósság oly teher, mely egyszersmind bizonyos tekintetben az ország adóképességét nevelő tőke, s ezért könnyen elviselhetővé válik. Ausztriában pedig az állami adósság oly teher, mely a belföldieket csak nyomja s adóképességöket csökkenti, míg a külföldi hitelezők adóképességét növeli. Más példát a vaspályák szolgáltatnak. A vaspályák kétségkivül nevelik a forgalmat és ipart s így az adóképességet is. — Azonban ha a vaspályákat külföldi tőkepénzesek épitik és birják, akkor ugyan egy részben nevelik az illető ország forgalmát és iparát s így adóképességét is, de más részben ezt csökkentik, a mennyiben az egyesek által befizetett jövedelem nagy része az osztalék fejében, s az állam részéről a kamatbiztosítás fejében fizetett összegek a kültöldre mennek. Az angol vaspályák, mert belföldiek birtokában vannak, minden tekintetben növelik Nagybritannia adóképességét, de az osztrák, s különösen a magyar vaspályák, melyek külföldi társulatok birtokában vannak, csak részben teszik azt, más részben pedig csökkentik az adóképességet. (B. Czörnig úr szerint is a vasúti részvényeknek több mint fele külföldiek birtokában van.) Az adóteher arányszámának meghatározásánál tehát ezen s több efféle tényezőket is kellene tekintetbe venni.

Végre azon körülményben, hogy Ausztriában a papirpénz árfolyama folytonos ingadozásnak van kitéve, nem láthatunk könnyítést az adóteherre nézve. Igaz ugyan, hogy a kincstárba befizetett összeg valóságos pénzértéke annyival kisebb, mennyivel nagyobb a papirpénz agiója. De az egyes adózók terhe ezzel nem csökken, mert hiszen ők is csak ilyen

pénzt kapnak, s nekik a valuta ingadozásából inkább káruk mintsem hasznuk van. Az árfolyam ingadozása minden keresetet bizonytalanná, az ipart, kereskedést ingadozóvá teszi, s a mi fődolog, az egyesek takarékosságát csökkenti, s így a tőke szaporodását hátráltatja, tehát az adóképességet is csökkenti. Némely nagykereskedőknek és tőzséreknek használhat ugyan az árfolyam ingadozása, de az adózási terhet általában véve bizonyosan nem teszi könnyebbé s így Ausztria aránylagos megadóztatását sem szállítja le.

Feljebb közlöttük az államok összes bevételeit; a következő kimutatásból látjuk, mennyi az államok tiszta jövedelme, levonván t. i. a bevételekből a beszedési költgeket.

	Közvetlen adó	Közvetett adó	Az állami birtok. tiszt. jövedelme	Különbféle bevételek
Nagybritannia . .	136.742,511	506.345,161	2.917,303	14.589,134
Francziaország . .	128.467,880	366.265,878	18.397,340	66.821,161
Poroszország . . .	41,986,096	76.195,631	18.318,111	10.637,127
Bajorország . . .	7.777,012	16.200,539	15.556,871	259,626
Belgiom	13.402,876	27.074,488	6.766,388	1.896,800
Németalföld . . .	16.058,170	30.279,874	8.421,859	14.080,357
Portugallia . . .	5.923,213	17.454,709	424,795	280,768
Spanyolország . .	50.278,161	83.318,465	29.600,537	18.894,271
Ausztria	107.204,766	162.586,554	5.776,069	14.420,997

Az államok különböző kiadásainak általános mennyiségeit a tulsó lapon következő egybeállítás mutatja; Oroszországról hibáznak az illető adatok.

	Nagybritannia	Francziaország	Poroszország	Bajorország	Belgium	Németalföld	Portugallia	Spanyolország	Ausztria
Állami adósság . .	257.111,770	155.359,981	28.382,729	10.931,870	13.747,831	26.247,572	11.275,730	43.895,647	148.651,232
Civillista	7.360,445	10.6[illegible]0,000	5.359,648	2.576,219	1.360,529	765,000	1,273,145	5 468,775	6.127,200
Képviselő testületek .	2.053,090	8.702,200	362,511	64,500	236,000	203,838	212,189	253,977	482,000
Központi hatóságok .	743,783	7.201,340	460,911	124,007	141,180	197,255	308,452	2.041,920	5.248,350
Külügyek	6,427,478	4.802,180	1.371,615	399,807	470,996	430,042	324,258	1.795,277	2.354,826
Belügyek	3.473,940	5 526,660	2.232,217	1.641,132	756.837	1.266,302	1.095,475	7.409,856	18.477,600
Jótékonysági intézet.	3.201,164	1.252,764	334,380	400,414	386,480	240,720	67,617	1.149,301	1.164,306
Rendőrség	11.343,513	15.047,002	3.517,323	1.032,394	910,889	448,800	—	—	6.633,298
Igazságügy . . .	15.883,250	13.473,406	17.819,985	3.[illegible]06,915	1.549,864	1.318,159	658,159	4.211,555	14.403,700
Börtönügy	7.789,213	6.340,000	3.237,006	957,982	1.486,720	91[illegible],217	85,203	1.854,582	2.489,388
Pénzügy	62.340,9[illegible]0	98 353,956	76.598,654	18.948,265	13 060,650	6.531.953	3.800,302	57.231,319	112.951,714
Vallásügy	950,808	19.599,975	2.429;212	1.449,425	2.076,034	2.065,822	417,214	21.810,632	6.909,569
Oktat., tud., művészet	14.148,036	10.681,100	3.597,288	1.689,389	1.957,465	985,684	1.595,899	2.895,430	5.396,339
Mezőgazd. s bányaügy	—	4.964.358	3.418,888	302,399	469,879	69,573	172,204	17,995	147,807
Ipar, keresk., hajózás.	5.051,997	30.412744	1.630,816	592,218	901,902	9.743,298	527,845	[9.901,026	6.371,850
Középítkezés . . .	3.711,035	31.218.640	10.231,980	3.664,342	3.141,348	2.914,976	554,828	19.201,667	13.715,800
Gyarmatügy . . .	4.421,355	18.434,457	—	—	—	515,168	103,835	56,490	—
Közös s különbf. kiad.	4.481,856	1.867,200	696,591	889,812	53,222	1.423,212	63.857	305,467	1.644,842
Hadügy	165.090,641	171.461,903	60.477,310	8.963,092	12.933,416	10.740,331	6.491,432	46.850,341	103.070,500
Tengerészet . . .	131,773,394	55·070,403	3.170,892	—	545,259	6.947.149	2.132,126	24.945,221	6.000,000
Összesen :	707.357,678	665.370,269	220,279,956	57.734,212	56.186,501	73.968,071	31.159,770	251.296,478	457,240,816

Ha ezen összegeket százalékokban fejezzük ki, úgy találjuk, hogy az illető államokban az összes kiadásoknak következő százalékait teszik az egyes kiadási tételek.

	Nagy-britan.	Franczia-ország	Poroszország	Bajorország	Belgium	Ném.-alföld	Portugallia	Spanyolország	Ausztria	Átlag
Állami adósság	36,16	23,55	10,60	18,93	24,17	35,49	36,20	17,17	31,12	26,05
Udvar (civillista)	1,04	1,53	2,41	4,18	2,12	1,03	4,08	2,14	1,34	2,29
Képviselő testületek	0,29	0,36	0,16	0,11	0,12	0,26	0,64	0,10	0,11	0,10
Központi hatóságok	0,11	1,05	0,20	0,21	0,25	0,27	1,10	0,41	1,15	0,56
Külügy	0,31	0,72	0,62	0,68	0,84	0,58	1,01	0,71	0,51	0,71
Belügy	0,14	0,85	1,02	2,84	1,34	1,21	3,51	2,46	4,04	2,05
Jótékonysági intézetek	0,15	0,19	0,15	0,69	0,64	0,12	0,22	0,46	0,26	0,34
Rendőrség	1,60	2,26	1,59	1,79	1,62	0,61	—	—	1,16	1,58
Igazságügy	2,21	2,02	8,09	5,19	2,76	1,75	2,11	1,68	3,15	3,25
Börtönügy	1,10	0,95	1,46	1,66	2,85	1,24	0,27	0,70	0,55	1,14
Pénzügy, beszedési költség	8,26	12,51	32,24	32,92	23,24	8,83	12,20	22,80	23,38	20,55
„ kezelési „	0,55	2,27	2,51						1,83	
Vallásügy	0,11	2,95	1,11	2,51	3,70	2,79	1,11	8,44	1,31	2,55
Oktatás, tudomány, művészet	2,00	1,81	1,63	2,93	3,49	1,33	5,12	1,15	1,14	2,27
Mezőgazdaság, bányaügy	—	0,75	1,16	0,32	0,84	0,19	0,55	0,01	0,03	0,51
Ipar, kereskedelem, hajózás	0,71	4,57	0,75	1,02	1,61	13,17	1,70	3,34	1,10	3,21
Középitkezések	0,32	4,69	4,84	6,31	5,59	3,11	1,74	7,64	2,46	4,21
Gyarmatügy	0,02	2,77	—	—	—	0,70	0,33	0,02	—	0,44
Különbfélék	0,61	0,28	0,31	1,34	0,03	1,92	0,20	0,12	0,36	0,60
Hadügy	23,35	25,77	27,38	15,51	28,02	14,52	20,41	18,85	22,51	21,19
Tengerészet	18,91	8,24	1,11	—	0,97	9,19	6,44	6,12	1,31	7,17

Az egyes államok területére és népességére viszonyítva az állami kiadások tesznek:

	egy lakosra	egy □ mfldre
Nagybritanniában . . .	24,12 frt	122,399 frt.
Francziaországban . . .	18,08 „	66,395 „
Poroszországban . . .	12,41 „	43,158 „
Bajorországban	12,55 „	41,686 „
Belgiumban	11,95 „	104,706 „
Németalföldön	22,41 „	124,546 „
Portugalliában	7,99 „	16,927 „
Spanyolországban . . .	15,14 „	27,270 „
Ausztriában	12,70 „	39,080 „

Ha az állam alaperejét tevő két tényezőt combináljuk, mint azt feljebb a bevételeknél tettük, akkor a következő arányszámokat nyerjük:

Nagybritannia	19,23	vagy	pedig	240
Francziaország	12,23	„	„	152
Poroszország	8,20	„	„	103
Bajorország	8,12	„	„	101
Belgium	13,18	„	„	166
Németalföld	18,73	„	„	235
Portugallia	4,36	„	„	55
Spanyolország	7,81	„	„	98
Ausztria	7,94	„	„	100
	100,00			

Ha tehát az említett államok összeségében a népesség és földterület valamely adott mennyiségére 1,000 frtnyi kiadás esik, akkor ugyanazon népességi és földterületi mennyiségre Ausztriában 796, Nagybritanniában 1,923, Poroszországban 820, Németalföldön 1,878 frt esik. Ez arányt igy is fejezhetjük ki: ugyanazon földterületi és népességi mennyiségre, melyre Ausztriában 100 frtnyi állami kiadás esik, Nagybritanniában 240, Francziaországban 152 frt esik, stb.

De az államok budgeteiben nem foglaltatnak minden közczélu kiadások, mert ezeknek kisebb-nagyobb része nem az állami kincstárból fedeztetik. Ha az egyéb forrásokból fedezett kiadásokat is számba vesszük, akkor az országos, azaz közczélu kiadások összege Nagybritanniában 862.395,358, Francziaországban 698.039,308, Poroszországban 225.685,214, Ausztriában 490.558,378 frtra emelkedik; s így a közkiadá-

sokból Nagybritanniában $29,_{42}$, Francziaországban $18,_{99}$, Poroszországban $12,_{72}$, Ausztríában $13,_{62}$ ft esik egy-egy lakosra.

Báró Czörnig úr ugy vélekedik, hogy Ausztriában a telekadót, házosztály-adót, kereset- és jövedelmi adót bizvást feljebb lehet emelni. Poroszországban a közvetlen adókból egy-egy mfldre 9,359 frt s egy-egy lakosra $2,_{70}$ frt esik; Ausztriában pedig egy mfldre csak 7,252 frt s egy lakosra $2,_{37}$ frt. Tehát Ausztriában a közvetlen adókat 18.331,000 frttal lehet feljebb emelni. A közvetett adók aránylag még kevesebbet jövedelmeznek, s ha ezüstértéköket vesszük, úgy találjuk, hogy Nagybritanniában egy mfldre 6-szor, egy lakosra 4-szer, Francziaországban egy mfldre 3-szor s egy lakosra $2^1/_2$-szer, Poroszországban egy mfldre $^1/_3$-szor s egy lakosra is $^1/_3$-szor több közvetett adó esik, mint Ausztriában. Ebből b. Czörnig úr következteti, hogy névszerint a bélyegek és illetékek részint feljebb emeltethetnének, részint még eddig nem terhelt cselekvényekre kiterjesztethetnének, szükség esetében a só ára is feljebb emeltethetnék, a szeszégetésre vetett adó ennek célszerűbb kivetése és beszedése által szaporíttathatnék, a belföldi csukorgyártásra is nagyobb adó vettethetnék ki, s végre a lakások, cselédtartás, kocsik stb. új adókkal terheltethetnének. Mindezekre lehetnének észrevételeink, de ezektől megkiméljük az olvasót.

Még csak néhány adatot közlünk. Az öt nagy államban 1846 óta a következő arányokban növekedtek az állami bevételek és kiadások:

Állami bevételek	1846	1862	százalék.
	millió frtokban		növekedés
Nagybritannia	$597,_{3}$	$705,_{9}$	18
Francziaország	$477,_{3}$	$668,_{9}$	40
Poroszország (1847.)	$126,_{8}$	$217,_{0}$	71
Oroszország (1852.)	$446,_{2}$	$466,_{0}$	4
Ausztria	$218,_{9}$	$398,_{7}$	82
Összeg:	1,866,[illegible]	$2,456,_{5}$	32
Állami kiadások:			
Nagybritannia	568,[illegible]	$707,_{4}$	24
Francziaország	$544,_{1}$	$785,_{4}$	44
Poroszország (1847.)	$126,_{5}$	$220,_{5}$	74
Oroszország (1852.)	$446,_{8}$	496,[illegible]	11
Ausztria	$241,_{9}$	$457,_{2}$	91
Összeg:	$1,928,_{4}$	$2,667,_{0}$	38

Az említett államok adósságai osztrák frtokban:

	forint.
Nagybritannia	8,051.507,810
Francziaország	4,563.632,467
Poroszország.	433.064,811
Bajorország	277.650,683
Belgium	264.396,059
Németalföld	878.376,845
Portugallia	294.511,613
Spanyolország	1,508.014,710
Oroszország	2,314.880,000
Ausztria	2,360.236,856

Az állami adósság tehát Nagybritanniában 13-szor, Németalföldön 12-szer, Portugalliában 10-szer, Francziaországban 7-szer, Spanyolországban 6-szor, Oroszországban, Ausztriában, Bajorországban és Belgiumban 5-ször, Poroszországban 2-szer haladja meg a jelen állami kiadásokat. Az állami adósság összegéből esik:

	egy □ mfldre	egy lakosra
Nagybritanniában	1.390,884 frt	275,73 frt.
Francziaországban	462,345 „	126,22 „
Poroszországban	84,849 „	24,41 „
Bajorországban	200,473 „	60,15 „
Belgiumban	492,715 „	56,60 „
Németalföldön	1.478,749 „	266,24 „
Portugalliában	159,974 „	75,34 „
Spanyolországban	163,644 „	91,06 „
Oroszországban	5,904 „	30,80 „
Ausztriában	200,666 „	65,56 „

Az államok alaperőihez képest combinálván az állami adósságokat, a következő arányszámokat nyerjük:

Németalföld	28,37
Nagybritannia	27,87
Francziaország	10,14
Belgium	7,95
Spanyolország	6,03
Portugallia	5,34
Ausztria	5,22
Bajorország	4,97
Poroszország	2,05
Oroszország	1,42

Tehát ugyanazon területi és népességi mennyiségre, melyre Ausztriában 100 ft állami adósság esik, Németalföldön 543 frt, Nagybritanniában 533 frt, Francziaországban 194 frt, Belgiumban 152 frt jut. A termelési és fizetési összes tényezők tekintetbe vételéből b. Czörnig úr azt következteti, hogy Nagybritannia körül-belöl felényivel jobban van megterhelve az állami adósság által, mint Ausztria, s hogy Francziaország és Ausztria ebbeli terhe aránylag egyenlő.

Ezen következtetés helyességét igen hajlandók vagyunk kétségbe vonni. Ausztria állami adóssága 2.360 millió frtra rúg, évi kamatjai 143 milliót tesznek. Nagybritannia állami adóssága 8.051 millió, évi kamatjai 257 millió. Ausztria adósságainak tőkéje tehát $3,_4$-szer kisebb mint Nagybritanniáé, de Ausztria csak $1,_9$-szer kevesebb kamatot fizet. Minthogy az adósságok törlesztésére komolyan egy állam sem gondol, azért az összehasonlításnál nem annyira az adósságok tőkéjét, mint inkább az azokért járó kamatokat kell tekinteni. Nagybritannia csak $1,_9$-szer, tehát nem egészen kétszer több kamatot fizet állami adósságaiért, mint Ausztria. Hogy Nagybritannia csak egyszer vagy másfélszer nagyobb termelési és fizetési képességgel birna, s hogy ennélfogva felényivel jobban volna állami adóssága által terhelve, mint Ausztria, azt ugyan bajos elhinni. Nagybritanniában pl. a vámjövedelem 236 milliót tesz, majdnem annyit mint Ausztria egész rendes jövedelme; Ausztria vámjövedelme pedig csak 16 millió. Nagybritannia vámjövedelme tehát $14,_7$-szer nagyobb mint Ausztriáé, s tán jobban közelítjük meg a valóságot, ha azt állítjuk, hogy Nagybritannia adózási és fizetési képessége körül-belől 14-szer nagyobb mint Ausztriáé, hogy tehát Ausztria az állami adósság által hétszer jobban van megterhelve mint Nagybritannia. Ezt annál hihetőbbnek fogjuk találni, ha tekintetbe veszszük, hogy a 257 millió frt, melyet Nagybritannia állami adósságaiért kamat fejében fizet, az országban marad, az Ausztria által kamat fejében fizetett 146 millió pedig legalább felében a külföldi hitelezők kezébe kerül.

Egyébiránt Németalföld és Nagybritannia 3, Francziaország 3—4, Ausztria és Oroszország 5 százalékos kamatot fizet állami adósságaiért.

Az európai államok adósságai 1848 óta roppant mértékben növekedtek. Nagybritannia adóssága 1848-ban 791,$_{8}$ millió font sterlinget tett, 1853-ig több mint 20 millióval leszállt, de 1853—1861-ig megint 307 millió frttal szaporodott. Francziaország adóssága 1848 elején 6,583 millió frankot tett, 1862 elejéig 11,600 millióra emelkedett, s igy 5,017 millió frankkal vagyis 2,007 millió frttal növekedett.

Poroszország adóssága 1848 elején még csak 140 millió tallért tett, 1862-ig 288,$_{7}$ millióra emelkedett, tehát 148,$_{7}$ millió tallérral vagyis 233 millió frttal növekedett.

Oroszország megállapított és lengő adósságát 1847 végén 1,018,$_{2}$ millió osztrák frtra becsülték, 1861-ben, Finn- és Lengyelországok külön adósságai nélkül, már 2,315 millió osztrák frtra; tehát Oroszország adóssága 1,296,$_{8}$ millió frttal szaporodott.

Ausztria adóssága 1848 elején 1,249,$_{3}$ millió pfrt volt, 5 és $2^{1}/_{2}$ százalék. kamatra redukálva pedig csak 1,131,$_{1}$ millió pfrt, vagyis 1,187,$_{6}$ millió osztrák frt. 1861-ig 1,172 millióval szaporodott.

A négy szárazföldi nagy hatalmasság adóssága e szerint az elmúlt 13—14 év alatt összesen 5,545 millió s Nagybritanniával együtt 5,570 millió frttal szaporodott; a fölvett kölcsönöknek legislegnagyobb részét a háború és hadi készülődések nyelték el.

A másodrangú államok egy részben kedvezőbb viszonyokat mutatnak. Bajorország adóssága ugyan 1847-től 1861-ig 112,$_{7}$ millióról 277,$_{7}$ millió osztrák frtra emelkedett, de ebből 78 millió vaspályák épitésére, a többi pedig a földteher-mentesitésre fordittatott.

Belgium adóssága 1847 végén 243,$_{1}$, 1860 végén pedig 264,$_{4}$ millió osztr. frtot tett. (Belgiumban 1858—1862-ig az állami bevételek a kiadásokat valami 47 millió frankkal meghaladták, és pedig az évi költségvetés egyremásra csak 145 millió frank. Példátlan dolog a mostani időben!)

Hollandia adóssága 1847-ben 1,060,$_{8}$, 1861-ben pedig 878,$_{6}$ millió osztrák frtot tett, tehát 182,$_{2}$ millióval keve

sebbet. Hollandia az egyetlen állam, mely adósságait törlesztette és törleszti.

Spanyol- és Portugalországok pénzügyei rosz karban vannak. Spanyolországban 1848 óta sok állami és egyházi jószágot adtak el; azelőtt az állami hitelezőknek nem fizettek rendes kamatot, most az adósság egy ötödétől semmi, két ötödétől 2, s két ötödétől (1851 óta) 3 százalékos kamatot fizetnek. Portugallia is csak az adósság egyik részétől fizet 3 százalékos kamatot, a többi adósságtól 1863. januar 1-jétől kezdve fog fizetni.

A nagy államok adósságainak növekedése mutatja, hogy évenkint tetemes költséghiányuk (deficit) volt, s 1862-ben sem történt e tekintetben változás. Nagybritannia 1861-diki költséghiánya 22,1 millió ft volt. Francziaországban 1841—1847-ig az évi költséghiány 150; 1851—1858-ig 300; 1859—1861-ig 500 millió frankot, 1861-ben különösen 300 millio frankot tett. Poroszországban az évenkénti költséghiány 1850—1856-ig 21 millió ftra rúgott. Oroszországban is a kiadások felülmúlják a bevételeket, 1862-ben a költséghiány elölegesen 18,9 millió rubelre vagyis 30,6 millió ftra tétetett. Ausztriában aránylag a legnagyobb költséghiány volt, s még az 1863-diki költségvetés sem mutat e tekintetben javulást.

A STATISTIKAI BIZOTTSÁG JEGYZŐKÖNYVEINEK KIVONATA.

A f. évi febr. 6-kán tartott ülésben a dunai gőzhajózási és a cs. k. osztrák állami vasúti társaságok válaszlevelei olvastattak fel, melyekben a bizottság által kért adatok beküldése megigértetik. De az igéret még csak részben teljesíttetett. Jellinek Mór a magyarorsz. gabnaforgalmat tárgyazó értekezést küldött be s egyszersmind annak folytatását is megigéré. Morócz István a magyar országos gazdasági egylet ismertetésére kéretett föl.

A marcz. 6-án tartott ülésben bemutattattak azon dolgozatok, melyek a „Statistikai Közlemények" III. kötete I. füzetének számára be voltak adva, s határoztatott, hogy azon füzet is 1,000 példányban nyomattassék ki, mert remélhetjük, hogy a Stat. Közlemények kelendősége növekedni fog. Továbbá Göhlert úr dolgozata mutattatott be, melyben az 1857-diki népszámlálás eredményei az 1860. okt. után helyreállított politikai felosztás szerint vannak egybeállítva. Végre inditványoztaték, hogy az Akademia fölkéressék, miszerint az angol, franczia, belga és porosz országos statistikai hivatalok munkálatait igyekezzék a bizottság számára megszerezni.

Az april 3-kán s folytatva 9-kén tartott ülésben az igazgatósági gyülés jegyzőkönyvének azon pontja olvastaték fel, mely a stat. bizottság f. évi költségvetését tárgyazza, s mely szerint nyomtatási költségül 1,200, irói díjak fejében 800, könyvfűzésre 100, levelezésre s egyéb kisebb költségre 50, összesen tehát 2,150 frt vettetett ki a stat. bizottság számára. Galgóczy Károly egyik értekezése alkalmat szolgáltatott azon indítványra, hogy a bizottság igyekezzék a hazai közlekedési, ipari, gazdasági és pénzügyi társulatok és intézetek ismertetésére vonatkozó statistikai adatokat megszerezni, s hogy ezen adatokat az egyes tagok dolgozzák fel. Különösen fölkérettek: Lónyay Menyhért és Hollán Ernő a hazai vasutakra, Morócz István a gazdasági egyletekre, Weninger Vincze a biztosítási ügyre, Konek Sándor a kőszéntermelésre, Hunfalvy János a bányászatra, Galgóczy Károly a pesti kereskedelmi bankra, lánczhídra, alagútra, hengerma-

lomra, Lloyd.társulatra, Bérczy Károly a lovaregyletre és lóversenyekre, valamint a nemzeti kaszinóra, s Csengery Antal a magyar t. Akademiára vonatkozó statist. adatok egybegyüjtésére és feldolgozására. A hazai takarékpénztárak is újolag felszólítandók az üzletöket tárgyazó adatok beküldésére. Végre szóba hozatván a Stat. Közlemények kelendősége, a bizottmány arról értesült, hogy azt nem lehet szabatosan megtudni, s ennek folytán inditvány tétetett, hogy az Akademia a könyvkiadási és eladási ügy szabályozására fölkéressék.

A május 8-án tartott ülésben a Stat. Közlemények III. köt. II-dik füzete számára beadott némely dolgozatok mutattattak be. — Azután arról folyt a tanácskozás, mikép lehetne legczélszerübben a dolgot elintézni, hogy a különböző társulatokra és intézetekre vonatkozó stat. adatokat minél előbb s minél teljesebben megkaphassuk.

A jun. 5-én tartott ülésben a mgos elnök, gr. Dessewffy Emil jelenté, hogy az angol, porosz és belga kormányok által kiadott stat. munkálatok megszerzése végett az illető lépéseket már megtette s a franczia kormány által kiadott stat. munkálatok megküldését is ki fogja eszközleni. A jegyző jelenté, hogy néhány takarékpénztár már beküldte a kért adatokat, de körül-belől fele még nem küldte. Továbbá jelenté, hogy Fejérmegye t. cz. alispánya a sárkányi és móóri anyakönyvek kivonatát beküldé. A tervezett népszámlálás végett bekért s az egyes egyházmegyékáltal beküldött adatok összeállítása folyamában a bizottság arról győződött meg, hogy egyfelől azon adatok gyakran igen hiányosak és bizonytalanok, s hogy másfelől a bizottság tagjai nem elegendők a nagy munka végrehajtására. Néhány egyházmegyéből épen semmiadatok sem küldettek be. Igy tehát a kitűzött czélt lehetetlen elérni.

A jul. 3-kai ülésben arról folyt a tanácskozás, hogy a nmgú magyar kir. helytartótanács a népiskolákra és felsőbb tanintézetekre vonatkozó stat. adatok átküldésére fölkéressék. E tekintetben határoztatott, hogy a felsőbb tanintézetekre, gymnasiumokra, reáltanodákra, pap- és tanitóképezdékre, gazdasági, kereskedelmi és ipartanintézetekre nézve a nmgú magy. kir. helytartótanácshoz felküldetni szokott részletes tabellás kimutatásokat, a népiskolákra nézve pedig csak a püspöki megyék s az egyes esperességek szerint egybeállított sommás kimutatásokat kérjük. — A jegyző az első magyar ált. biztositó társaság s az állami vasúttársaság igazgatói által beküldött üzleti jelentéseket és a helvét hitv. tiszántúli egyházkerület névtárát mutatá be.

EGYVELEG.

A pesti nemzeti szinház. A mult országgyülés képviselő háza a nemzeti szinház ügyében teendő vizsgálatra egy bizottmányt küldött ki, melynek jelentéséből a következő adatokat közöljük:

Szinházunkban jelenleg három müvészeti osztály van képviselve: a dráma, az opera és ballet.

Mind a háromnak vannak külön kiadásai, vannak ismét közös költségek, melyek egyiránt az egész intézetet egyetemesen illetik.

Ez utóbbiak, mint a hivatalnokok, karmesterek, zenekar, táncz és énekkarszemélyzet fizetése, cselédbér, világitás, diszletek, ruhatár házbiztositás stb. fedezésére azon összegeket tudván be, melyek szintén az egész intézetet egyetemesen illetik, ugy mint az évi bérlet, az országos segélydij és magánadakozások; szorosan a müködő személyzet fizetéseit az előadott darabok napi jövedelmeinek netto összegéből véltük fedezendőnek, s ez alkalommal a részletes összeállitások szerint tett a legutóbbi hat év alatt a drámai előadások napi jövedelme 258,687 ftot, a napi költségek levonása után; a drámai személyzet fizetése és az irók dijosztalékai pedig tettek 239,758 ftot; maradt tehát hat év alatt a drámai napi jövedelmekből tisztán 18,929 ft. Az idegen nyelven tartott drámai előadások s a vegyes dráma müversenyi és tánczos előadások tiszta haszna volt 16,321 ft. Ugyanezen hat év alatt tett az operai előadások napi jövedelme 289,251 ftot, a magán énekesek fizetése pedig 314,787 ftot; és igy vesztesége volt 35,534 ft. Szintén ez idő alatt tett a ballet összes napi bevétele 24,585 ftot, a balletmester és első tánczosnők fizetése pedig 31,496 ftot, és igy vesztesége volt 7031 ft.

Ezek szerint az opera hat évi veszteségét .	35,534	ft	
a balletét	7,031	„	összeadva
	42,564	ft	
s levonva belőle a drámai napok feleslegét .	35,249	„	
	7,315	ft	
marad átalános veszteség ehhez adva az épitkezési költségeket	28,506	„	
kiderül a tőke hiányára	35,821	ft.	

Az elébbi évek veszteségei és beruházásai hasonló arányokban osztakoznak a támasztott tőke-fogyatékban.

A tiszai vasut 1861-ki üzlete. Az összes bevételek 3.533,874 ft 66 kra, az összes kiadások 1.749,022 ft 45 krra rúgtak, a maradék 1.784,852 ft 21 kr. A használatban volt vaspályák hossza 76,$_{76}$ mfld, tehát egy pálya-mérföldre 46,037 ft bevétel jut, mi 1860-hoz képest, midőn egy pálya-mérföldre 40,168 ft 72 kr jutott, 5869 ft 25 kr v. is 14,$_{61}$ százaléknyi növekedés. A személyvonatok 61,408, a vegyes vonatok 41,202, a tehervonatok 25,434, az anyagszer-vonatok 15,154 mfldet, összesen 143,198 mfldet futottak meg. Ezekhez járul 2593 mfld, melyeket segitő és üres járatokban, s 10,181 mfld, melyeket fütetlen állapotban tettek a mozdonyok. Egyegy megfutott mfldre 1861-ben 27 ft 59 krnyi összes bevétel esett, 1860-ban 26 ft 36 kr; tehát e tekintetben 4,$_{66}$ százaléknyi növekedés volt. A bevételi összegből 1.327,036 ft 52 k. a személyek s ezekkel járt poggyász szállitására, 2158 frt 56 kr. a mellékes illetményekre; 2.094,551 frt 70 kr. a teherszállitására s mellette 28,078 ft 92 kr. a mellékes illetményekre esett. E tételek öszszege 3.451,825 ft 77 kr. Az 1861-ben szállított személyek sz. 490,866, ezek közt 107,906 katona volt, az összes személyektől bevett jövedelem 1.230,897 ft 89 kr., mely összegben a katonaszállítással járt 2442 mázsa poggyász, 1164 db. ló és 202 kocsiért fizetett díjak is befoglalvák.

Tehát az utasok száma 14,$_{23}$ százalékkal csökkent, de a bevétel 8,$_{03}$ százalékkal nagyobb volt. Ez onnan van, hogy febr. közepén az utazási díjak feljebb emeltettek. Az utasok közöl, kik az úti jegyet váltott katonákkal együtt 410,966 főre rúgtak s 1.118,467 ft 51 kr fizettek, a 28,006 katonát a számból kihagyván, 2,$_{17}$ % az első, 28,$_{62}$ % a második, 69,$_{21}$ % a harmadik helyen utaztak, s a bevételből az első osztálybeliekre 53,537 ft; a második osztálybeliekre 465,837 ft 50 kr; a harmadik osztálybeliekre 567,916 ft; a negyedik osztálybeliekre 26,176 ft esik. A teherszállítást illetőleg 1861-ben összesen 7.374,019 mázsa különböző teher szállittatott, s ebből a bevétel 2,190,690 ftot tett. A teherszállitás eredménye minden tekintetben kedvezőbb mint az 1860-ban volt; az utóbbi évben mfldenként 87,943 mázsa szállíttatott s a bevétel 24,622 ft 7 kr volt, 1861-ben mfldenként 96,065 mázsa szállíttatott s a bevétel 28,539 ft 47 krra emelkedett. Az összes szállított teherből: 54,554 mázsa vagyis 0,$_{74}$ % s 45,996 ft 71 kr, v. is 2,$_{09}$ % illetőleges bevétel a poggyászra; 27,064 mázsa vagy 0,$_{37}$ % s 50,141 ft 92 kr. vagyis 2,$_{29}$ % a gyorsárura; 6,659,331 mázsa vagyis 90,$_{30}$ % s 1.762,661 ft 40 kr, vagyis 80,$_{46}$ % az első osztályú terhekre; 559,606 mázsa vagy 7,$_{59}$ % s 286,587 ft 81 kr. vagyis 18,$_{09}$ % a második osztályú terhekre; 73,464 mázsa vagy 1,$_{00}$ % s 45,302 ft 49 kr. v. is 2,$_{07}$ % a harmadik osztályú terhekre esett. A baromszállítást illetőleg 49,341 darab szarvasmarha, 920 darab borjú, 137,474 darab sertés, 50,210 darab malacz és süldő, 8240 darab juh, 1359 ló, 10,066 darab szárnyas

szállíttatott. A teherszállitás a mult évihez képest a buzánál 833,406, a rozsnál 63,600, a tengerinél 208,915, a gubacsnál 9053, a nyers vasnál 35,384, a rúdvasnál 39,580, a pléhnél 12,135, a réznél 20,725, a gyapjúnál 11,729, a gyapotnál 9570, a sónál 21,716, a zsiradékoknál, szalonnánál stb. 1558, bornál 17,329, sörnél 2604, szesznél 5782, czukornál 6638, déli gyümölcsöknél 8860, szénnél 62,839 mázsával növekedett, ellenben az árpánál 38,795, az olajos magnál 28,762, dohányleveleknél 31,788, nyers bőröknél 1302, dohánygyártmányoknál 10,006, őrleményeknél 2134, gyártmányoknál 1815 mázsával csökkent. — Az üzleti kiadások 1861-ben 1.749,022 ft 45 krt tettek, vagyis a bevételek 49,$_{40}$ %-át, 1860-ban a kiadások a bevételeknek 49,$_{29}$ %-át nyelték el. A pályák jó karban tartása aránylag sokba került. Szolnok és Tokaj vidékén, azután a Hernád és Sajó mentén Miskolcz környékén s a Körös és Berettyo mellett Mezőtúr és Goma környékein a vasút hosszasabb ideig el volt öntve, azért sok feltöltés kívántatott, a kavicsot pedig csak három helyről hordathatják, t. i. a Kassa és Hidas-Némethi közt s a Nagyvárad és Arad mellett levő kavicsbányákból. — A felhasznált tüzelőfa 34,376 öl et tesz (36 hüvelykes keményfa), mely famennyiség 272,419 ft 38 krba került.

A tiszta jövedelemből egyegy pályamfldre 23,252 ft 37 kr. esett, 1860-ban 20,104 ft 94 kr; tehát a növekedés 15,$_{65}$ %. E jövedelemből a vasútba fektett tőke (41.716,908 ft 55 kr.) után 4,$_{278}$ % kamat jut, a biztosított kamatot az állami pénztárból pótolják.

A dunai gőzhajózási társulat üzleti jelentése szerint 1861-ben az összes bevételek 9.476,013 ftra, a kiadások 7.136,204 ftra rúgtak, 1860-ban pedig a bevételek 10.280,619, a kiadások pedig 7.169,240 ftot tettek. A társulatnak jelenleg 95 kerékgőzöse 11,253 lóerejével s 24 csavargőzöse 675 lóerejével, 437 árúszállító, 21 sertésszállító s 16 szénszállító hajója van. A személyszállítás (a Pest, Buda és Ó-Buda, s a Zimony, Belgrád és Páncsova között átszállitott személyek kivételével) 1860-ban 586,137 utast, 5506 katonát, összesen 591,643 személyt, 1861-ben 625,775 utast, 2006 katonát, összesen 627,781 személyt foglalt magában, tehát 1861-ben 39,638 utassal több s 3500 katonával kevesebb szállíttatott. A szállított teherárukat illetőleg, ezek 1861-ben 25,896,539 mázsát, 1860-ban pedig 30.993,264 mázsát tettek. A társulat pécsi kőszénbányáiban 1861-ben 2.580,200 vámegyleti mázsa kőszén termeltetett, vagyis 256,630 vámegyleti mázsával több mint 1860-ban. A bányavám eltöröltetése következtében a társulat 3 millió mázsa kőszéntermelés mellett majdnem 20,000 ftot nyer. — A mohács-pécsi vasút üzlete tetemesen gyarapodott. 1861-ben azon vasúton 3.497,782 mázsa teher, a kőszénnel együtt, s 40,991 személy szállíttatott, míg 1860-ban a szállított teher 2,968,054 mázsa s a szállított személyek száma 36,467 volt. Az összes bevétel 704,034 ft 9 krt tett, ebből 42,078 ft a személyek, 83,807 ft az árú, 30,034 ft a magá-

nosok kőszeneinek, s 593,896 ft a társulati kőszenek szállítására esett: ezenkivül a haszonbéri s a rendkivüli jövedelmek 1160 és 2790 ftot tettek. Az összes kiadások 199,806 ft 73 kra rúgtak.

A pesti magyar kereskedelmi bank üzlete.

A Váltóleszámítás 1861 május 31. váltókészletet kimutat:	1659 db.	2.606,068 ft 64 kr.
1861 junius 1-től 1862. május 31-ig leszámíttatott	7891 „	11.886.796 „ 31 „
Az ez évben leszámitott váltók összege tehát felrúg	9550 „	14.436,896 „ 95 „
ebből le: visszafizetett váltók az év lefolyta alatt	6262 „	11.296,269 „ 74 „
Marad váltókészlet 1862. május 31-én	1926 „	3.140,595 „ 21 „
Összehasonlitva a mult évvel, szaporodott ez üzletág, a leszámitás egész összegénél	621 db.	868,780 ft 87 kr.
és a váltók maradványánál	292 „	277,590, „ 42 „

A betett pénzek üzlet-ága.

E rovat a lefolyt évben . . . . nyi maradvánnyal kezdetett meg.	2.246,415 ft 52 kr.
Hozzá számitván a pénzbetételeket az egész évben	6.193,702 „ 38 „
Összesen:	8.440,117 „ 90 „
ebből le: visszafizetett pénzek	5.579,505 „ 61 „
Leend maradvány az év végével	2.860,612 „ 29 „
E rovat szinte örvendetes módon növekedett, s a szaporodás teszen a mult év óta, a betételek összegénél	1.658,182 „ 83 „
a maradványál pedig	614,196 „ 77 „
Az ujonnan szervezett kereskedelmi folyó számlák üzlete rövid létezése óta 22 egyéntől, rovatok megnyitása által, vétetett igénybe, s e rovatok forgalma	1,483,937 ft 44-ra
emelkedett, összes maradványai pedig tesznek .	158,328 „ 23-rt

Az értékpapirok előlegezési üzlete következő tételeket mutat ki:

Állam- és egyéb árfolyammal biró értékek előlegezése 1861. május 31-én volt	302,805 ft 94 kr.
Előlegezések az év folytán	2.086,189 „ 6 „
Összesen:	2.388,995 „ —
Ebből le: vissza fizetett előlegek	1.719,845 „ —
Leend maradvány 1862. május 31-én	589,150 „ —

A mult évhez képest szaporodtak ez üzlet-ágban:

ɛ előlegek összege	1.364,944	ft	6	kr.
ı a rovat állása az év végével	286,344	„	6	„

Azon hazai hitel- és értékpapirokat illetőleg, melyek a bécsi :folyamban nem jegyezvék ugyan, de melyek kétségtelen szilárdiguknál, s az ilyetén vállalatokba fektetett tetemes tőkénél fogva ülönös tekintetünket veszik igénybe, az igazgatóság az illető hatóignál folyamodott, hogy azokra kölcsönök adása megengedtessék. bbeli kérvényének a hatóság általi teljesitését elvárván, addig is üg ez történnék, az igazgatóság e czélra, több ilyféle értékpapirokat ıváhagyás végett a közgyülés elé terjesztett azon hozzáadással, ogy az igazgatóság ilyetén kölcsönöknél mindig nemcsak a zálogbadott értékpapir szilárdságát, hanem egyszersmind a kölcsönt kérelıezőnek hitel-képességét is különösen tekintetbe veszi.

Az ingatlanokra adott kölcsönök rovata;

ıult év végével	264,350 ft
ıaradvánnyal záratott	
bből az év folytán törlesztetett	126,350 „
ıeend e rovat maradványa	138,000 „

ʟ mult közgyülés határozatának végrehajtásában e kölcsönrovat ıindinkább csökken, míg végre egészen elenyészend.

A banképület épitési rovata tudósitásánál

megállapitandó, hogy a háztelek vételi ára. .	105,716	frt	70	kr.
z összes eddigi épitési költségek pedig . . .	176,842	„	99	„
ba kerültek.				
ː két tétel kamatja az időköz b. eszközölt jövedelem levonásával teszen.	11,826	„	50	„
ıiszerint az épitési rovat összege teend . . .	294,386	„	19	„

Az épület tökéletes elkészitésére még körülbelül 12,000 frt fog negkivántatni, melyekben az épitőmesternek még egy, a szerződésen kivüli munkákért és szenvedett veszteségekért fizetendő összeg is foglaltatik. Ez összeg az épitőválasztmány által 5266 frttal terjesztetett az igazgatóság eleibe.

A ház jövedelme az összes kiadások levonásával felrúg 21,500 tra, miáltal a beruházott tőke tiszta 7°/₀ kamatot élvez.

A bank tartalék tőkéje áll:

rovat mult évi maradványából.	88,510	frt	83	kr.
ozzá advǎn ennek jövedelmeit	4.227	„	87	„
emkülömben a tiszta jövedelemből reáháramló 5°/₀-kát	2,914	„	72	.
ıiáltal felemelkedik összesen	95,653	„	42	„

A bank hivatalnokai nyugdijának tőkéje eddigelé

még csekély, és . . . . 1,627 frt 56 krt.
teszen, jövedelmei pedig. . . . . 81 „ 40 ból
állottak, s hozzá adván a tisztajövedelem 2%-kát . 1,159 „ 22 krt.

Összesen:	2,868 „	18 „	

A múlt évi összes pénzforgalom következő volt:

pénzmaradvány 1861. május végén	26,917 trt	11 kr.
bevételek.	20.894,866 „	15 „
Összesen:	20.921,283 „	26 „
kiadások	20,849,451 „	96 „
pénzmaradvány . .	71.831 „	30 „
az 1861/2-diki év forgalma tehát teszen . . .	41.743,818 „	1 „

A lefolyt év jövedelmei következők:

B e v é t e l e k.

A váltóleszámitási üzletben . .	182,905 ft	88 kr.	
Az értékpapirok előlegezési üzlet.	22,836 „	6 „	
Az ingatlanok előlegezési üzletben	13,573 „	56 „	
A forgatmány osztályban . . .	16,326 „	9 „	
A letéteményi üzletben . . .	518 „	24 „	
Részvény átiratási dijak . . .	22 „	— „	
A tart.- és nyugdij tőkék jöved. .	5.117 „	77 „	240,799 ft 60 kr.

K i a d á s o k.

A kereskedelmi-bankot terhelő kamatmaradvány, hozzá értetődvén a birtokában lévő váltók 31. májuson túl eső kamatai, és az e határnapig járó, de még fel nem vett pénzbetételek kamatjai .	96,888 ft	30 kr.	
Hivatalnokok fizetése, a banküg yvéd dija, házbér és egyéb költségek	14,670 „	39 „	
A magyarorsz. vizkárosultak számára ajánlott összeg. . . .	500 „	— „	
A felszerelési költségek évi törlesztése	941 „	16 „	
A tartalék- és nyugdij tőkék jövedelme	5,117 „	77 „	118,117 ft 62 kr.

A kiadásokat a bevételekből levonván, leend a mult év eredménye . . . . 122,681 ft 98 kr.
Ebből le, jövedelem adó . . . . 12,221 „ 18 „

Marad . . 110,460 „ 80 „

Az 1861/2-iki I félév osztalékát levonván	26,250 ft — kr.		
és a 2-ik félévért szinte annyit 5% kamatul	26,250 „ — „	52,500 ft — kr.	
Marad túlnyeremény		57,960 „ 80 „	
Ha ebből 8% mint az igazgatóság osztaléka	4,636 ft 86 kr.		
„ „ 2% mint a nyugdij járuléka,	1,159 „ 22 „		
„ „ 5% „ a tartalék tőke járuléka,	2,914 „ 72 „		
továbbá a jótékonyczélu adakozások, ugymint:			
A pesti kereskedelmi academia segélyezésére szánt	400 ft — kr.		
a magyarországi vizkárosultak segélyezésére	500 „ — „		
A pesti leányárvaház számára adandó tőke	200 „ — „		
A magyar irók segélyzési-egyletnek adandó tőke	200 „ — „		
Összesen:		9,510 ft 80 kr.	
levonatik, marad		48,450 „ — „	
túlosztalék fizetésére.			

Ezek nyomán tehát inditványozta az igazgatóság, hogy a második félévre 13 ft 12½ krral fizetendő 5% kamaton kivül még 24 ft. 22½ kr. túlosztalékul szavaztassék a 2000 részvény mindegyikére, miáltal az év jövedelme 50 ft 47½ krra rúg, a juniusi szelvény értéke 37 ft. 35 kr. leend.

A kereskedelmi-bank állása.

1) Tevőlegek:	oszt. ért.
Pénztár maradványnak	71,831 ft 30 kr.
1926 darab leszám. váltó készletnek	3.140,595 „ 21 „
Előlegnek értékpapirokra	589,150 „ — „
szinte igatlanokra	138,000 „ — „
Tartalék-tőke értékeinek	67,100 „ — „
Banképületnek, a Dorottya utcza és szinház-tér szegletén	294,386 „ 19 „
Ferencz-József és Erzsébet alapitványnak a magyar kereskedelmi academia javára	2,100 „ — „
Az évi leirás által törlesztendő felszerelési költségek maradványának	4.705 „ — „
	4.307,868 „ 35 „

2) Nemlegek:		oszt. ért.
Alaptőke által 2000 darab részvényben képviselve		1.050,000 ft — kr.
Pénzbetételek és folyó számlák maradványa által		3.019,367 „ 23 „
Fel nem vett osztalékok által.		2,883 „ 54 „
A viszonylag tekintetbe veendő kamatok maradványa által		56,959 „ 12 „
A közgyülés által meghatározott: . . .		
8%-nyi igazgatósági jutalék által.	4,636 ft 86 kr.	
A pesti keresked. academ. segélyezése által . .	400 „ — „	
A pesti leány-árvaház segélyezése által. . .	200 „ — „	
A magyar irók segélyezési egyletnek adott ajándok által . . .	200 „ — „	5,436 ft 86 kr.
Tartalék tőke által		95,653 „ 42 „
Nyudíj-tőke által		2,868 . 18 „
Osztalék által 1861. deczember 1-től 1862. május 31-ig fl. 37. 35-ral részvényenkint .		74,700 „ — „
		4.307,868 „ 35 „

Gabonaszállitási dijak. A külfölddel való nagy forgalmunk tekintetéből helyén látjuk, itt a külföldnek némely legjelentősebb piaczaira menő magyarországi gabna szállításáért a mostani körülmények alatt járó díjak jegyzékét közleni.

Francziaországba:

1.	Győrről Fehérvár—Trieszten át Marseillebe kerül a vámmázsa szállitása	1 frt 92 krba.
2.	Budáról Trieszten át vasúton Triesztről Marseillebe gőzhajón	1 „ 80 „
	Pestről ugyanezen uton 10 krral többe kerül.	
3.	Sziszekről Trieszten át Marseillebe	1 „ 14 „
	Összehasonlítás végett a Galacz—Brailán át való szállitást is, mely	1 „ 32 „
	kerül, emlitjük fel.	
4.	Pestről Mainczon át Párisba, télen	3 „ 57 „
	„ „ „ „ nyáron	3 „ 42 „
5.	Győrről „ „ „	3 „ 49 „
6.	Pestről Salzburgon át „ télen	3 „ 46 „
	„ „ „ „ nyáron	3 „ 21 „
7.	Győrről Fehérvár—Trieszt—Marseillen át Párisba	2 „ 88 „
8.	Budáról Trieszten át Párisba	2 „ 76 „
9.	Sziszekről „ „ „	2 „ 40 „

10. Pestről Salzburg—Helveczián át Lyonba, télen .	3 „	21	„
„ „ „ „ „ nyáron .	2 „	96	„
11. Győrről „ „ „ „ télen .	2 „	89	„
„ „ „ „ „ nyáron .	2 „	54	„
12. Budáról Trieszt—Marseillen „ „ „ .	2 „	40	„

Angolországba:

1. Pestről Oderberg—Stettinen át Angliába, téler .	2 frt	90	krba.
„ „ „ „ „ nyáron	2 „	75	„
2. Pestről Pozsonyba gőzhajón, innen Gänserndorf—Stettinen át	2 „	84	„
3. Győrről Hamburgon át Angliába	2 „	79	„
4. „ Bécs—Stettinen át Angliába	2 „	77	„
5. Pestről Hamburgon át Londonba	2 „	80	„
6. Győrről Fehérvár—Triesztcn át tengeren London.	2 „	55	„
7. Pestr. egyen. közlek. Bodenbach—Drezdáig vasut.	2 „	44	„
Pestről Hamburgig (Elba) tengeren Londonba .	2 „	44	„
8. Budáról Trieszten át „ „ .	2 „	44	„
9. Sziszek „ „ „ „ .	2 „	8	„
10. Galacz-Braila „ „ „ .	1 „	72	„
11. Szulinatorkolatból tengeren Angliába	1 „	43	„

A szállitási díjakat, melyek egyrésze ezüstben fizetendő, 35%-kal vettük, a mai értékállás szerint tehát 5—6%-kal olcsóbb. (J. M.)

Az osztrák birodalom állami javai. Schulhoff az állami jószágokat haszonbérbe akarván venni, emlékiratot nyujta be a pénzügyministernek. Ez emlékiratból a következő adatokat vesszük át: Az osztrák birod. összes állami javai több mint 5.120,000 holdat vagyis 512 □ mfldet, tehát a birodalom területének 23 részét teszik; ezekből $^4/_5$ erdőkre és pusztaságokra, $^1/_5$ gazdasági telkekre esik, a fekvő jószágokkal járó királyi jogok (vám, jövedék stb.) 25.200,000 frtnyi tőkét képviselnek; a jószágokat kezelő tisztviselök fizetései és javadalmai 900,000 frtra, a nyugpénzek egyre-másra 86,000 frtra rúgnak évenkint. A statistikai adatokból kitetszik, hogy az állami urodalmak tiszta jövedelme 78 év óta nem változott, az elmult 9 év alatt átlag csak $3^1/_2$ millió frtot, azaz 45 krt tett holdanként, ha a királyi jogokból eredő jövedelmet, $1^1/_4$ millió frtot kivonjuk. Már pedig a jószágok értéke, 48 frtra számitván holdját, 246 millió frt, a királyi jogokkal együtt 271 millió frt; tehát a földtőke csak $^9/_{10}$, az összes tőke pedig $1^1/_3$ százalékot jövedelmez, holott egy holdra évenkint 2 forint 40 kr. tiszta jövedelmet kellene számitani. E szerint az évi veszteség 10 millió frt volna.

A magyar korona területén levő állami erdőségek. A legújabb hivatalos adatok szerint az állami (koronai, kamarai) erdőségeknek a magyar birodalomban a következő kiterjedésök és használati eredményök van:

Jelenleg tehát az állami erdőségek összes kiterjedése a magyar birodalomban kerek számmal 1.748,500 holdat vagyis 174¹/₄ □ mfldet tesz, ezekben összesen évenkint 982,700 rendes ölfát lehetne vágni, 625,600 ölfa valósággal vágatik, s az összes tiszta nyereség 963,800 frtot tesz. A szorosabb értelemben vett Magyarországon az erdőségek kiterjedése 1.119,200 hold, a vágható ölek száma 663,000, a valósággal kivágott ölfák száma 481,000, a tiszta nyereség 880,400 frt, vagyis holdanként 78,. kr. Az egész osztrák birodalomban az állami erdőségek kiterjedése 3.323,400 hold, a vágható ölfák száma 2.056,200, a valósággal kivágott ölfák száma 1.339,000, a tiszta nyereség 2.229,700 forint. Ha a fa keletének hiánya miatt rendesen még nem használható erdőterületeket a számból kihagyjuk, s az átlagos tiszta jövedelemhez az erdei szolgáltatások átlagos értékét is számítjuk, akkor a használható erdőségek kiterjedése 2.080,000 hold, s az évi jövedelem 2.779,700 frt, tehát egy-egy holdra 1¹/₃ frt esik.

Ez adatokhoz még néhány jegyzetet csatolunk. Az 1) szám alatti erdőségek jövedelme legfelsőbb rendelet folytán a bécsi nemzeti banknak jár. A 2) szám alatti erdőségekhez legújabb időben a maluzsinai erdők is csatoltattak; ezen utóbbiak kiterjedése 6,200 hold, s évi faterményük 4,000 öl. A 3) szám alatti erdőségekből évenkint 40,000 ölfa szolgáltattatik ki az illető jogosultaknak, s e famennyiség értéke mintegy 30,000 frt. Ha ezt a tiszta jövedelemhez hozzászámitjuk, akkor az összes használati érték 175,000 frtra emelkedik. A selmeczi kincstári bányatelepeknek továbbá több mint 70,000 holdnyi, erre rendelt erdőségben van szabad faizásuk, a kincstárnak továbbá még valami 20,000 holdnyi közbirtokosi erdőkben van közös faizása. A 4) szám alatti erdőkből az erre jogosultak évenkint több mint 9,000 ölfát kapnak. Az összes erdei szolgáltatások évi értéke majdnem 52,000 frt. Az 5) és 6) szám alatti erdőket részint a fa keletének hiánya, részint a nehéz szállítás miatt nem lehetett eddig kellőleg felhasználni. A 7) alatti erdőkből az erre jogosultak évenkint valami 30,000 ölfát kapnak, melyek értéke mintegy 30,000 frt. Ha ezt az említett tiszta jövedelemhez hozzáadjuk, akkor ez körül-belől 350,000 frtra emelkedik. A kincstárnak továbbá még valami 170,000 holdnyi közbirtokosi erdőkben van közös tulajdona, de ez erdőket még nem lehetett használni. A 8) szám alatti erdőkből az erre jogosultak évenkint 2,500 ölfát kapnak, ennek értéke mintegy 2,000 frt, ugy hogy az évi tiszta jövedelem 20,000 frtra emelkedik. A kincstári bányatelepeknek továbbá mintegy 50,000 holdnyi, erre megtartott erdőkben van szabad faizása. Más 6,000 holdnyi erdőterület per alatt van, s még más 8,000 holdat a kincstár bányaépitési szükségletekre vett át. A 9) szám alatti erdők ezentúl jobban lesznek értékesíthetők; már 1862-ben a tiszta nyereség valami 30,000 frtra fog emelkedni. A 12) szám alatti erdőségek jövedelme a nemzeti banknak jár. A 7,600 holdnyi déési és 17,000 holdnyi dévai erdőket eddigelő nem lehetett

kellőleg használni. A 14) szám alatti erdőkből az erre jogosultak valami 36,000 ölfát kapnak, az erdei szolgáltatások évi értéke valami 50,000 frt, ugy hogy az erdőségek összes használati értéke évenkint valami 46,000 frtra rúg. A fa kelete csekély, szállítása nehéz. A 15) szám alatti végvidéki erdőségek összesen valami 700,000 holdat tesznek, de ezekből a kincstárt kirekesztőleg talán csak 325,000 hold illeti. Ezekből az erre jogosultak több mint 10,000 ölfát kapnak évenkint, ennek értéke legalább 5,000 ft, s így az évi veszteség csak 8,000 frt. De ha tekintetbe veszszük, hogy az összes végvidéki erdőkből az erre jogosúltak évenkint több mint 80,000 ölfát kapnak s hogy őket más erdei használatok is illetik, de hogy mindaddig, mignem a tulajdonjogi kérdés el leend döntve, az igazgatási és felügyelési költséget a kincstár kénytelen viselni, könnyen átláthatjuk, hogy az említett veszteséget vagyis nyereséghiányt is a valóságos használatok értéke jóval meghaladja.

A magyarországi közpénztárak költségvetései. A magyar nemzeti muzeum, az általános országos pénztár, a fölkelési pénztár s a magyar nemzeti szinház költségvetéseit 186$^1/_2$-re a magyar kir. kanczellária helybenhagyta, a mint azokat a k. helytartótanács fölterjesztette volt. Ezen költségvetések szerint a nemzeti muzeum pénzalapját 191,933 ft 38$^1/_4$ kr. készpénz s 17,615 ftról szóló kötelezvény teszi. A bevételek 35,200, a kiadások 30,508 ftra szabvák. — Az országos pénztár 143,780 ft 32$^3/_4$ krra rúg; bevételei 6,160 ft, kiadásai 2200 ft, maradéka tehát 3960 ft. E pénztár jövedelme jelenleg tőkésittetik. A fölkelési pénztár költségvetésében nemcsak az úgynevezett összesített, hanem az 1797,1801 s 1806 évekből maradt fölkelési pénzek is foglaltatvák. Az összes pénztár vagyonállása 352,796 ft 40$^1/_2$ krra rúg p. pénzben, s 2900 ftra osztr. értékben. A bevételek és kiadások egyaránt 20,400 ftra szabvák, de az 1836-ik évi 37 t. czikkely értelmében egy része az összesített fölkelési pénztár jövedelmének a nemzeti muzeumra fordíttatik. A fölkelési pénztárnak még több törvényhatóságnál követelései vannak s ezek behajtására a múlt évben törvényes intézkedések történtek.

A nemzeti szinház pénzalapja 361,783 ft 53$^1/_2$ kra pp. s 4920 ftra osztr. ért. rúg; bevételei 21,000, kiadásai 20,300 ftot tesznek. A m. kir. helytartótanács azt javasolta, hogy az említett négyféle pénzalapot terhelő adók és dijak eltöröltessenek, mivel a menynyiben jövedelmök nem elegendő, a hiány az országos adópótlék által fedezendő, de ezen javaslat még nem hagyatott helybe, s igy 186$^1/_2$-ben is 4653 ftnyi adózások terhelik a nevezett péntárakat.

A ludoviceumi pénztárt 1857 óta a hadügyi miniszterium kezeli.

Francziaország népszámlálása 1861-ben. Francziaországban az első népszámlálást, mely azonban csak bizonytalan hozzávetéseken alapúlt, 1694—1700-ig hajták végre, mely szerint az ország akkori népessége 19 millió lélekre rúgott. Voltaire 1764-ben az ország népességét 21½ millióra becsülé. Necker 1775-ben 31 személyt számitván egy halottra, az ország népességét 24.181,519 lélekre becsülé, a halottak száma az említett évben 780,049-et tevén.

Ugyancsak Necker 1789-ben 25¾ főt egy születésre számitván, az ország népességét 24.802,580-ra tevé. Az első valóságos népszámlálás 1801-ben hajtaték végre, s e szerint Francziaország akkori népessége 27.445,297 volt. 1806-ban új népszámlálás vala, melynek eredménye 29,107,425 főnyi népességet mutatott ki. A harmadik népszámlálás 1820-ban vala, ekkor 30.461,875 lakost találtak, pedig a születések száma 1806-tól 1820-ig 3.000,424-el haladta meg a halálozások számát, tehát a népesség természetes szaporodásához képest az 1820-diki népességnek 32.107,849-re kellett volna rúgnia. A fogyatkozást csak I. Napoleon emberölő hadjárataiból lehet kimagyarázni. 1831-ben uj népszámlálás vala, szerinte a népesség száma 32.569,220, a születések és halálozások arányából kiszámitott szaporodás 1821—1831-ig pedig 2.149,530. — Az 1836-diki népszámlálás 33.540,910, az 1841-ki 34.247,719, az 1846-ki 35.400,486, az 1851-diki 35.783,170, az 1856-iki (jul. 1-jén) 36.033,364 főnyi népességet mutatott ki. Az 1861-diki jul. 1-jén végrehajtott népszámlálás szerint Francziaország népessége (az új olaszországi szerzemény lakosságán kivül) 36.755,871 lélekre rúg; a szaporodás tehát a 86 megyében (departement) 1856—1861-ig 716,507 volna, de ebből az 1856-iki számlálásban elmellőzött hadcsapatokat, melyek akkor Krimiában voltak, le kell vonni, s így a valóságos szaporodás 616,507 (Lavergne szerint 573,802) főre rúg. Ez eredmény váratlan volt, mivel az emlitett időszakban a születések száma a halálozások számát csak 495,678-czal haladta meg. A szaporodás az egyes megyékre nagyon aránytalanul oszlik fel; 26 megyében, melyekhez különösen a hegyes vidékek tartoznak, a lakosság $3,_{910}$ százalékkal, összesen 101,678 lélekkel fogyott; ezen megyék közől 24-ben már 1851—1856-ig is fogyatkozást tapasztaltak és pedig átlag $5._{281}$ százaléknyit, azaz összesen 146,792 lélekre rúgót.

Az 1846—1851-diki időszakban még csak 12 megyében tapasztaltak vala hasonló fogyatkozást. Egyes megyékben (Ain, Alpes, Basses-, Alpes Hautes-, Corréze, Creuse, Eure, Eure-et-Loire, Gers, Jura, Lot-et-Garonne, Orne, Puy-de-Dome és Sarthe) a meghaltak száma 150—7465-tel nagyobb volt mint a születettek száma, más megyékben a népesség fogyatkozását az elköltözések okozták. A külföldre kiköltözöttek száma 1856-ban 16,722; 1857-ben 18,809; 1858-ban 13,804; 1859-ben 9,164; 1860-ban 10,090, az ötévi időszak alatt összesen 68,580 főre rúgott, s e számot a külföldről Francziaországba költözöttek száma bizonyosan meghaladja. — 60 megyének népessége

az 1856—1861-diki időszakban szaporodott, és pedig 0,07 — 13,45 százalékkal, vagyis 246—226,211 lélekkel. E népességi szaporodás nagyrészt a beköltözések eredménye. A három utolsó évötödben tapasztalt népességi növekedést a következő egybeállítás mutatja:

Időszak	A megyék száma	Szaporodás: a népszámlálás szerint	Szaporodás: a születések többlete szerint	Szaporodás: A beköltözés eredő kül.
1856—1861	60	787,765	494,184	293,581
1851—1856	31	663,900	285,068	378,832
1846—1851	65	407,870	95,043	312,827

A következő egybeállitás a 86 megyének általános és viszonylagos szaporodását mutatja az öt évi időszakokban és egyes években.

A számlált népesség a hadsereggel együtt		Általános szaporodás	Százalékos szap. az idősz.	Százalékos szap. évenk.	Lak. esik 1 kilomet.
1801 . . .	27.349,003				51,57
1806 . . .	29.107,425	1.758,422	6,43	1,29	54,89
1821 . . .	30.461,875	1.354,450	4,65	0,31	57,44
1831 . . .	32.569,223	2.107,348	6,92	0,69	61,42
1836 . . .	33.540,910	971,687	2,98	0,60	63,25
1841 . . .	34.340,178	799,268	2,38	0,48	64,76
1846 . . .	35.400,486	1.060,308	3,09	0,62	66,76
1851 . . .	35.783,059	382,573	1,08	0,22	67,48
1856 . . .	36.039,364	256,305	0,72	0,14	67,96
1861 . . .	36.755,871	716,507	1,99	0,40	69,35

Az összes szaporodás 1801 óta 9.406,868, azaz 34,40 százalék az egész időszakra s 0,57 százalék egy évre nézve. Ugyanazon időszak alatt a születések száma a halálozásokat 9.525,869-ezel haladta meg, mely szám csaknem összevág a kimutatott összes szaporodással.

A különböző nemek közötti arányszám a következő módon változott az egyes időszakokban:

1821.	1831.	1836.	1841.	1846.	1851.	1856.	1861.	években.
48,75	48,97	49,05	49,38	49,57	49,73	49,59	49,87	férfi.
51,25	51,03	50,92	50,62	50,43	50,27	50,41	50,13	nő.

	Finem: Gyerm. s nőtlenek	Finem: Nősek	Finem: Özvegy.	Nőnem: Gyerm. s hajad.	Nőnem: Házasok	Nőnem: Özvegy.
1821 . . .	27,95	18,41	2,23	28,40	18,38	4,65
1831 . . .	28,17	18,58	2,22	27,83	18,59	4,61
1841 . . .	28,26	18,93	2,19	27,04	18,88	4,70
1851 . . .	27,87	19,52	2,31	26,13	19,47	4,72
1861 . . .	27,25	20,13	2,19	25,31	20,01	4,1

A feljebbi számokban az Olaszországtól szerzett Szavoja és Nizza nincsen befoglalva: a három új megye népessége 660,772 főre rúg. Tehát 1861. jun. 1-jén Francziaország polgári összes népessége 36.697,245, ugyanakkor a hadsereg létszáma az idegeneken kivül 454,505 főre rúgott, s igy az összes lakosság 37.421,750 lelket tesz.

Lavergne mindezen adatokban nem sok vigasztalót talál. A népesség szaporodása 1846 óta aránylag nagyon csekély, a születések száma fogy, a halálozásoké ellenben növekedik. Ezt különösen a következő egybeállítás mutatja:

	Születések	Halálozások	A születések többlete
1841-től 1845-ig . . .	4.902,289	3.983,576	918,713
1846- „ 1850- „ . . .	4.809,240	4.289,343	519,897
1851- „ 1855- „ . . .	4.704,974	4.353,352	351,622
1856- „ 1861 „- . . .	4.835,000	4.340,000	495,000

Az évenkénti esketések száma 1817-től 1850-ig 205,000-ről 297,000-re emelkedett; 1851-től 1854-ig lassanként 270,000-re leszállt; 1855 óta ismét emelkedett s 1859-ben már megint 297,000 volt mint 1850-ben; de 1860-ban ismét leszállt 287,000 re. A házasságok és születések csökkenésének egyik főtényezőjét az állandó hadsereg s az évenkénti ujonczozások nagy számában találják, mert az egész fölserdült nemzedék a hét évig tartó katonai szolgálat miatt nem házasodhatik. Az ujonczozási rendszer, melyet az europai államok Francziaországtól kölcsönöztek, valamint az állandó hadseregek nagy létszáma bizonyosan nemcsak az államok pénzügyeire, de a társadalmi viszonyokra, a müiparra és népesedésre, söt a közerkölcsiségre is károsan hat, s ezen hatás évtizedek mulva mind érezhetőbb lesz. Francziaországban azon körülmény sem mutat ép viszonyokra, hogy egyes megyék és városok, mint különösen a Szajnai megye és Páris népessége folyvást rendkivül szaporodik, mig az ország általános népszaporodása aránylag oly csekély. A Szajnai megye népessége 1851—1856-ig 305,354, 1856—1861-ig 226,241, tíz év alatt tehát 531,295 lélekkel szaporodott, holott az egész ország népessége azon tíz év alatt csak 950,000 lélekkel növekedett. Ha Francziaországot két egyenlő, éjszaki és déli részre osztjuk, ugy találjuk, hogy az éjszaki felerész 43 megyéi közül 23 megyének népessége tetemesen, 11 megyéé csekély mértékben növekedett, 9 megye népessége pedig fogyott; a déli felerész 43 megyéi közül 7 megye népessége nagy, 16 megyéé kis mértékben növekedett, 20 megye népessége pedig fogyott. Általában véve tehát a népszaporodás csak az éjszaki megyékre vonatkozik, melyek úgy is már népesebbek voltak: a déli megyék népessége pedig egészben véve inkább csökkent mintsem növekedett. Nagybritannia népessége a múlt 10 év alatt az írországi válság ellenére is 1.519,000 lélekkel szaporodott, ezen kivül Nagybritanniából azon időszak alatt 2.287,000 ember költözött ki a különböző világrészekbe,

tehát az angol nemzet összes szaporodása a 10 év alatt majdnem 4 milliót tesz. Ha ez tovább is így tart, akkor Nagybritannia népessége néhány évtized mulva Francziaország népességét meg fogja haladni. (Journal des économistes 1862. II. és III. sz.)

Francziaország bűnvádi statistikája. A „Journal des économistes" f. évi juliusi füzetében Francziaország bűnvádi statistikája tárgyaltatik a kormány által kiadott „Compte général de l' administration de la justice criminelle en France pendant l'année 1860" alapján. Mi a következő kivonatot közöljük: Az 1826—1830-diki időszakban az esküttszékek évenkint egyremásra 5,376 büntetti vád s 7,130 vádlott; 1846—1850-ig 5,159 büntetti vád s 7,430 vádlott fölött itéltek. A két időszak alatt a népesség száma 11 százalékkal növekedett vala. 1850 óta a népesség nem fogyott, mindazáltal 1860-ban a büntetti vádak száma csak 3,621 s a vádlottak száma4,651 volt.

A vádlottak száma a következő arányban volt a népességhez:

1826—1830-ig	egy	büntetti	vádlott	esett	4,517	lakosra:
1831—1835 „	„	„	„	„	4,427	„
1836—1840 „	„	„	„	„	4,297	„
1841—1845 „	„	„	„	„	4,901	„
1846—1850 „	„	„	„	„	4,749	„
1851—1855 „	„	„	„	„	5,055	„
1856—1860 „	„	„	„	„	6,758	„

A büntettek általános száma tehát csökkent, de leginkább csak a birtokon elkövetett büntetteké csökkent. 1856—1860-ig évenkint egyremásra 214 gyermekölési vád s 252 vádlott fordult elő. 1851—1855-ig csak 183 és 212; 1846—1850-ig 152 és 172 s végre 1841—1845-ig 143 és 167 gyermekölési vád és vádlott fordult vala elő. Tehát ezen büntettek tetemesen növekedtek.

A jó erkölcsök ellen elkövetett büntettek száma szintén növekedett: ezen büntettek 1856—1860-ig 53 százalékát tették a személyek ellen elkövetett összes büntetteknek, mig 30 év előtt még csak 23 százalékát tették vala. Főleg a gyermekeken elkövetett fajtalanságok száma növekedett; efféle büntettekről 1856—1860-ig 684 vád s 702 vádlott fordult elő, holott az efféle vádak és vádlottak száma 1851—1855-ig 592 és 608; — 1846—1850-ig 420 és 431; — 1841—1845-ig 347 és 359 volt. 1826—1830-ig ily büntettről csak 139 egyén vádoltatott be, az utolsó öt évben pedig 702, tehát ötször több.

A fajtalansági büntetteket részletesen a következő egybeállítás mutatja. A felserdülteken elkövetett erőszakoskodás miatt bevádoltattak:

1826—30	1831—35	1836—40	1841—45	1846—50	1851—55	1856—60
166	152	182	207	217	234	224

A 15 éven alóli gyermekeken elkövetett fajtalanság miatt bevádoltattak:

'89	156	249	359	431	₀08	702

A fajtalansági büntettek a falun úgy uralkodnak mint a városban; a gyermekeken elkövetett fajtalanságokból a múlt öt évben átlag 391 a falusi s 591 a városi népségre esett, a felserdülteken elkövetett fajtalanságokból a falusi népre aránylag még sokkal több esik, mint a városi népre.

A mult évtizedben az esküttszékek előtt összesen 62,435 egyén vádoltatott be; ezekből 32,895 nőtelen és férjtelen, 25,835 nős és házas, 3,705 özvegy volt. A két nem közötti arányt a következő számok fejezik ki: 526 nőtelen 531 hajadon ellenében; 424 házas férfi 367 férjes nő s 50 özvegy férfi 102 özvegy nő ellenében.

A személyeken elkövetett büntettekről vádolt 1000 egyén közöl egyremásra 685 a falusi, 297 a városi községekre esik s 18 a sehonnai csavargókra. — A birtokot tárgyazó büntettekről vádolt 1000 egyén közöl 4·8 a falusi, 441 a városi községekre esik s 71 sehonnai csavargó.

A részleteket a következő kimutatásban találjuk:

	Falusi lakos	Városi lakos	Áll. lakhely nél.
Hamis tanúság és ellenszegülés . . .	871	129	—
Rokongyilkosság	818	182	—
Megétetés	798	197	5
Gyermekölés	795	199	6
Emberölés	755	213	32
Szándéktalan emberölés	740	250	10
A felserdülteken elkövetett erőszak és fajtalanság	738	245	17
Az atyafiakon elkövetett verés és megsebesítések	721	274	5
Gyilkosság	703	265	32
Zendülés s a közhivatalnokok elleni hatalmaskodás	677	282	41
Nehéz verések és sebesítések. . . .	649	343	8
A gyermekeken elkövetett erőszak és fajtalanság	591	391	18
Gyermekelhajtás	537	462	1
Állami büntettek	362	638	—
Gyujtogatás	841	130	29
Oklevelek vagy aláírások kicsikarása .	680	320	—
A köz utakon tett rablások	618	278	104
A templomokban tett lopások . . .	437	304	259
Pénzhamisítások	518	428	54
Különböző hamisítások	502	473	25
Különböző lopások.	454	456	90

Az 1851—1860-ig bevádolt 62.435 egyén foglalkozását illetőleg a hivatalos jelentés a következő osztályozást teszi.

1.	A földmiveléssel foglalkozó, földmiv., napszá., juhász, stb.	19,743
2.	Szolga (domestiques de fermes)	3,383
3.	A földtermékeket használatra késziтő munkások . . .	12,600
4.	Molnár, pék, mészáros	2,197
5.	Szabó, hajfodrász, kalapos	3,926
6.	Hajós, fuvaros, bizományos	2,391
7.	Kereskedő	4.917
8.	Vendéglős, szállásadó, kávés	868
9.	Inas (domestiques attachés à la personne)	4,542
10.	Szabad mivességgel foglalkozó, köz tiszt- és ügyviselő .	4,132
11.	Foglalkozás nélküli, csavargó, koldus, kéjhölgy stb. . .	3,686

A bevádolt 62,435 egyén közöl 1851—1860-ig

Minden oktatás nélküli volt	27,890
Keveset irni és olvasni tudott	23,860
Jól irni és olvasni tudott	7,633
Magasabb miveltséggel birt	3,052

Tehát azon évtizedben 1000 közöl 456 semmi oktatásban sem részesült; 1846—1850-ig 509; 1841—1845-ig 522; 1836—1840-ig 566; 1831—1835-ig 584; 1826—1830-ig 584 egészen oktatatás nélküli volt 1000 vádlott között.

Az 1860-dik évben bevádolt férfiak között volt:

Minden oktatás nélküli . .	1,442	275 egyén	21 éven alul.
		725 „	21—40 éves.
		442 „	40 éven felül.
Majdnem oktatás nélküli .	1,652	271 egyén	21 éven alul.
		880 „	21—40 éves.
		492 „	40 éven felül.
Jól olvasni és irni tudó . .	481	282 egyén	21 éven alul.
		145 „	21—40 éves.
		25 „	40 éven felül.
Magasabb míveltséggel biró	237	25 egyén	21 éven alul.
		122 „	21—40 éves.
		90 „	40 éven felül.

A bevádolt nők között volt:

Minden oktatás nélküli . .	517	79 egyén	21 éven alul.
		295 „	21—40 éves.
		143 „	40 éven felül.
Majdnem oktatás nélküli .	268	45 egyén	21 éven alul.
		162 „	21—40 éves.
		61 „	40 éven felül.

Jól írni és olvasni tudó . .	49	7 egyén	21 éven alul.
		38 „	21—40 éves.
		9 „	40 éven félül.
Magasabb míveltséggel biró	5	— egyén	21 éven alul.
		3 „	21—40 éves.
		2 „	40 éven felül.

Azon tények kézzel foghatólag tanusitják az oktatás jótékony befolyását az emberek rendes és törvényszerü életére. — Bizonyos, hogy mennél többet költenek az államok a közoktatásra, annál kevesebbet kell költeniök a börtönökre.

Hogy állami és társadalmi viszonyok, a bőség és szükség, bő vagy silány aratás a büntettek számára és minőségére befolyást gyakorolnak, azt senki sem vonhatja kérdésbe. Az állami mozgalmak által felköltött közlelkesedés mindenkor és mindenütt csökkentette a magán büntettek számát. De különös, hogy az időszakok is némi befolyást gyakorolnak. Francziaországban harmincz évi adatok egybevetéséből kitetszett, hogy tavaszszal és nyáron a személyeken elkövetett büntettek száma aránylag nagyobb, őszszel és télen pedig a birtokot tárgyazó büntettek szaporodnak, és pedig mindkét esetben körülbelől egy hetedrészszel.

Az érintett évtizedben 499 halálos itélet hozatott, és pedig az első évötödben évenkint átlag 56, a második évötödben pedig 43, mert a főbenjáró büntettek száma csökken. A halálra elitélteknek majdnem fele (46 %) olyan volt, ki oktatásban nem részesült vala, fele pedig (49%) már azelőtt is el volt büntettek miatt itélve.

(1826—1850-ig 100 elitélt közöl egyremásra 64 végeztetett ki: 1851—1860-ig 100 közöl csak 56 szenvedte a halálos büntetést. 1860-ban különösen a következő esetekben mondattak halálos itéletek:

	Fi	nő	Oktat. nélküli	A bünt. megvált.	kivégezt.
Gyilkosság előrement lopással . .	14	—	12	3	11
„ hármas, lop. és erőszakkal	3	—	2	0	3
„ elveszt. per miatti boszúból	1	0	1	1	0
„ mely egy emberen azért követtetett el, mert az elitélt által megkivánt jószágot haszonbérbe adta .	1	0	1	1	0
„ melyet egy férj nején és napán elkövetett . . .	1	0	1	0	1
„ melyet egy férj nején és sógornéján elkövetett .	1	0	1	0	1
„ melyet a férj nején elkövet.	2	0	1	0	2
„ melyet egy nő férjén elköv.	0	1	1	1	0
„ egy apa 2 lányán elkövet.	1	0	1	0	1

	Fi	nö	Oktat. nélküli	A bünt. megv.	kivégezt.
Gyilkosság, melyet a férfiak ágyasaikon követtek el, kiktől elválni akartak	2	0	2	1	1
„ melyet foglyok a börtönörökön elkövettek . „	2	0	1	0	2
Feleség megétetése	2	0	2	1	1
Gyermekölés	1	2	3	2	1
Ölés vagy ölési kisérlet lopással . .	4	0	4	2	2
	35	4	34	12	27
	39				

Az 1851—1860-ig bevádolt 62,435 egyén a következő itéleteket kapta: testi és becstelenítő büntetésekben 22,931 egyén marasztaltatott el, és pedig halálos büntetésben 499 (278 kivégeztetett); kényszerített munkákra bizonyos időre 10,688, börtönre 9,820; elszállításra (deportatio) 29: fogságra 37; számüzésre 5; polgári degradatióra 6. Javitási büntetésekre (peines correctionnelles) 22,868 egyén itéltetett el, t. i. több mint egy évi fogságra 19,456; legfeljebb egy évi fogságra 3,020; egyedül pénzbirságra 60; javitási házban való letartóztatásra 342. Végre 16,636 egyén fölmentetett, és pedig 16,592 egyszerűn s minden következés nélkül.

1850 előtt a fölmentések s a testi és becstelenségi büntetésekre való elitéltetések száma aránylag sokkal nagyobb volt.

Az 1860-diki bünvádi itéletek részletesen:

1. Testi és becstelenségi büntetések.

Halálos itélet	kivégeztetett . .	27	39
	nem végeztetett ki	12	
Kényszerített munka életfogytáig		143	
„ „ 40 évig		2	856
„ „ 30 „		1	
„ „ 25 „		8	
„ „ 22 „		1	
„ „ 20 „		152	
„ „ 16 „		5	
„ „ 15 „		59	
„ „ 14 „		1	
„ „ 12 „		49	
„ „ 10 „		154	
„ „ 8 „		119	
„ „ 7 „		69	
„ „ 6 „		100	
„ „ 5 „		136	

Börtön (réclusion) életfogytáig	7		
„ „ 20 évig	9		
„ „ 15 „	8		
„ „ 12 „	2		
„ „ 10 „	99	758	
„ „ 9 „	1		
„ „ 8 „	78		
„ „ 7 „	86		
„ „ 6 „	191		
„ „ 5 „	282		
Polgári degradatio			1
A testi és becstelenségi büntetésekben elmarasztaltattak összege			1,797

2. Javítási büntetések.

gyszerü fogság (emprisonnement) 10 évre	4		
„ „ „ 8 „	1		
„ „ „ 7 „	1		
„ „ „ 6 „	1		
„ „ „ 5 „	327		
„ „ „ 4 „	204		
„ „ „ 3 „	396	1,691	
„ „ „ 2 „	414		
„ „ „ 1 évnél többre	119		
„ „ „ 1 évre	177		
„ „ „ 6 hónapra	36		
„ „ „ 6 hón. kevesebb.	11		
16 évnél fiatalabb gyermekek javítási házban való ɛtartóztatásra itéltettek, és pedig 20 éves korukig	14		
„ „ „ „ 19 „ „	1		
„ „ „ „ 18 „ „	4	23	
„ „ „ „ 17 „ „	2		
„ „ „ „ 15 „ „	1		
„ „ négy évre	1		
A javítási büntetésekre elitéltettek összege			1,714

1860-ban tehát összesen 3,511 egyén itéltetett el büntetésekre, ,140 egyén pedig fölmentetett; a bevádlottak összege 4,651 volt. Az ,140 fölmentett egyének letartóztatási (nyomozási) fogságban ültek, s pedig 126 egy, 233 két, 278 három, 255 négy, 99 öt, 51 hat hónapıál, 86 egy évnél kevesebb ideig, 12 végre egy èvnél tovább.

A Stat. Közlemények I. köt. 264 s k. l. Konek Sánlor az 1858 - 1860. évekről Magyarország bünvádi statistikáját közli. Ia az ott közlött adatokat a francziaországi adatokkal összehasonítjuk, valóban meg kell szomorodnunk. A szorosb értelemben vett

Magyarországon, melynek $3\frac{1}{2}$-szer kevesebb népessége van mint Francziaországnak, három év alatt 81,228 büntettes itéltetett el, mig Francziaországban 10 év alatt csak 62,435 egyén vádoltatott be. Nálunk a három év alatt 21,449 tolvaj itéltetett el, Francziaországban a három év alatt mindössze annyi büntetti vádlott sem fordúlt elő!

Áz éjszakamerikai egyesült államok 1860-diki népszámlálása. Az elmúlt évtizedben a népesség fő folyama nyugat felé tartott, kisebb mértékben éjszaknyugat és délnyugat felé is ment. Minnesotának pl. 1850-ben még csak 6,077 lakosa volt, 1860-ban pedig 162,022; Oregon lakossága a tíz év alatt 18,294-ről 52,464-re; Jováé 192,214-ről 674,948-ra; Texasé 212,592-ről 602,432-re; Wisconsiné 305,391-ről 775,873-ra emelkedett. Minnesota lakossága tehát 2,600, Oregoné 294, Jováé 251, Texasé 183, Wisconsiné 154, továbbá Arkansasé 107, Illinoisé 100 százalékkal szaporodott. Az összes egyesült államok népességének átlagos szaporodása a 10 év alatt 35,$_{02}$ százaléknyi.

Az 1850-diki népszámlálás szerint az egyesült államok népessége (az indiánokon kivül) $23\frac{1}{4}$ millióra rúgott, kik között $19\frac{1}{2}$ millió fejér és $3\frac{1}{4}$ millió rabszolga volt; 1860-ban pedig 31,$_{38}$ millióra emelkedett. Tizenkilencz államban a népszaporodás nem érte el az átlagos százalékot, Vermont lakossága legkisebb arányban növekedett, t. i. csak 0,$_{12}$ százalékkal: Új-Hampshiré 2,$_{55}$, Déli-Karolináé 5,$_{28}$, Maineé 7,$_{73}$, Tennesseeé 11,$_{65}$, Virginiáé 12,$_{29}$, Éjszaki Karolináé 14,$_{21}$ százalékkal szaporodott. Van tizenegy állam, melyek összes népessége 19.528,555 lélekre rúg; ezek: Illinois, Indiana, Ohio, Pennsylvania, Massachusetts, Új-York, Tennessee, Missouri, Virginia, Kentucky, Georgia.

A feketék a tengerpartról folytonos folyamban délnyugatra terjeszkednek. Virginia még mindig a vásárra kerülő rabszolgák fötenyésztője, s e gyalázatos foglalkozásban Dél-Karolina mindjárt utána következik; a rabszolgakereskedés pedig főleg Arkansas, Mississippi és különösen Texas államokba veszi útját. A rabszolgák átlagos szaporodása 23,$_{12}$ százalék; számuk csak két államban fogyott, t. i. Delaware-ben 21,$_{43}$ százalékkal s Maryland-ben 3,$_{52}$ százalékkal. Virginiában a rabszolgák szaporodása csak 3,$_{88}$, Déli Karolinában 5,$_{28}$ százalékot tesz, mert sokat kivittek onnan; Kentucky államban is a múlt évtizedben csak 4,$_{87}$ százalékkal szaporodtak a rabszolgák, jóllehet onnan keveset vittek ki. Éjszaki Karolinában 14,$_{74}$, Tennesseeben 15,$_{17}$, Missouriban 31,$_{51}$, Texasban több mint 210, Arkansasban 13,$_{50}$, Floridában 57,$_{09}$, Mississippiben 40,$_{91}$ százalékkal szaporodtak a fekete rabszolgák a múlt évtizedben. Két államban a rabszolgák száma meghaladja a fehérekét, t. i. Déli Karolinában, hol 402,541 fekete rabszolga s 291,623 fehér lakos van, s Mississippiben, hol 436,696 fekete rabszolga s 353,969 fehér van. Általában véve legtöbb rab-

szolga Virginiában és Georgiában van, amott 490,887, emitt 462,232 levén. A szabad színes lakosok szaporodása az egész Egyesületben csak 10,88 százalékot tesz; legtöbb ilyen lakos Virginiában, Marylandban és Pennsylvaniában van. Némelyek állitják, hogy a szabad színesek (leginkább feketék) az egyesült államokban lassankint kivesznek; annyi bizonyosnak látszik, hogy azok az éjszaki államokban csakugyan szemlátomást fogynak, de vajjon természetes okokból történik-e az, vagy csak a divatozó szokások és törvények miatt (több déli és nyugati államban oly törvények vannak, melyek a szabad négereket kitiltják), ezen kérdés még nincs eldöntve. A rabszolgákat tartó államok közöl Georgiában 18,31, Alabamában 16,11, Marylandban 12,01 %-kal szaporodtak, Arkansasban pedig 77,17 százalékkal fogytak; a szabad (azaz rabszolgákat nem tartó) államok közöl Minnesotában 487,18 százalékkal szaporodtak, Uj-York államban pedig 2,18 százalékkal fogytak a szabad színesek. (Journal of the statistical Society.)

Nagybritannia népesedése. 1801 óta Nagybritanniában hét népszámlálás volt, ezeknek eredményei a következők:

A népszámlálás éve	finemü millió	szapor. százal.	nőnemü millió	szapor. százal.	össz. lak. millió	szapor. százal.
			Anglia és Wales.			
1801 . . .	4,25	—	4,63	—	8,89	—
1811 . . .	4,87	14	5,29	14	10,16	14
1821 . . .	5,85	20	6,14	16	12,00	18
1831 . . .	6,77	16	7,12	16	13,89	16
1841 . . .	7,77	14	8,13	14	15,91	14
1851 . . .	8,78	13	9,14	13	17,92	13
1861 . . .	9,75	11	10,30	12	20,06	12
			Skótország.			
1801 . . .	0,74	—	0,86	—	1,60	—
1811 . . .	0,82	12	0,97	12	1,80	12
1821 . . .	0,98	19	1,10	13	2,09	16
1831 . . .	1,11	13	1,24	13	2,36	13
1841 . . .	1,24	11	1,37	10	2,62	11
1851 . . .	1,37	11	1,51	10	2,88	10
1861 . . .	1,44	5	1,61	7	3,06	6
			Irország.			
1821 (el. nép.)	3,31	—	3,47	—	6,80	—
1831 . . .	3,79	13	3,97	15	7,76	14
1841 . . .	4,01	6	4,15	5	8,17	5
1851 . . .	3,19	20 fogy.	3,36	19 fogy.	6,55	20 fogy.
1861 . . .	2,80	12 „	2,95	12 „	5,75	12 „

(Journal of the B. Society of London.)

Nagybritannia 1862-diki költségvetése. Gladstone pénzügyminister f. évi april 4-dikén mondott beszédjében jelenté, hogy 1861 aprilban az évi költséget 69.875,000 font sterlingre számitotta, ehhez utólagosan kincstári jegyekért 278,000 font sterlingnyi fizetés járult. A parliamenti ülés folyamában pótlósegélyzések fejében 526,000, a f. évi ülés alatt pedig a Kanadába tett katonaszállítások miatt rendkivüli költségül 978,000 font sterling ajánltaték; ugyhogy a költségvetés 1.499,000 fonttal növekedvén, 71.374,000 fontra emelkedett. De valósággal csak 70.838,000 font adatott ki, vagyis 1.666,000 fonttal kevesebb mint 1860/1-ben, s az összes bevételek az összes kiadásokat 335,000 fonttal meghaladják. 1861/2-ben az össz. bevételek 69.674,000, az előtte való évben pedig 70.283,000 fontot tettek, tehát 609,000 fonttal kevesebbet. De ez igen megnyugtató eredmény, miután a múlt évben az adózások három nemét tetemesen leszállították, nevezetesen a jövedelmi adóból minden font után egy pennyvel kevesebbet szedtek, mi összesen 850,009 fontot tesz, a papiradóból 665,000, a maláta adóból, 1.210,000, összesen tehát 2.637,000 fontot engedtek el. Az 1862/3-diki évre a következő költségvetést terjeszté elő a pénzügyminister; kiadások: az állami adósság kamatjai 26.280,000; a megállapitott pénzalapok kamatjai 1.900,000; hadsereg 15,₁ millió, polgári sereg (militia) 700,000; — tengerészet 11.800,000; polgári igazgatás 7.819,000, pénzügyi osztályok 4.754,000, posta 916,000; utólagos fizetések a sinai háborúért 500,000; nehány más kisebb tételekkel együtt összes kiadás 70,040,000 font; a vámjövedelem 23.550,000, fogyasztási adó 18.340,000, bélyegadó 8.625,000, telek- és becslési adó 3.180.000, jövedelmi adó 10.100,000, posta 3.650,000, koronajavak 300,000, a sinai hadikár-pótlások 170,000, különbféle jövedelmek 2.275,000, az összes bevételek 70.190,000 font sterling.

A franczia bank és fiókintézetei üzlete 1861-ben. Az összes üzlet 6.340,567,100 frankra rúg, mi az 1860. évi üzlethez képest 216.128,900 franknyi növekedés. A leszámitolási dij gyakran változott, 4½ százaléktól 7 százalékra szökkent s azután ismét 4½ százalékra szállott le. A leszámitolt váltók 5.329.087,400 frankot képviseltek, 245.730,900 frankkal többet mint 1860-ban. Állami papirokra, vasúti részvényekre stb. 472.528.300 frank előlegeztetett, mi 1860-hoz képest 179.023,5000 franknyi csökkenés. A bank pénzkészlete 1860 decz. 26-kán 336,563,400 frank volt, 1862 jan. 30-kán 318.896,000 frank; a legnagyobb készlet az év folyamában 431.131,500 frank (jun. 6-kán), a legkisebb 285.300,000 frank; (nov. 14-kén). A forgalomban volt bankjegyek összege növekedett, 1860 decz. 26. 723.062,400 frankról 1862 jan. 30-káig lassankint 785.154,900 frankra emelkedett, ellenben a pénzdarabok és bankjegyek fölcserélései s az ellenőrzőbank átirásai 24.121.901,600 frankról 23.400.941,000 frankra leszálltak. Páris folyó számlái csökkentek, 1860-ban legnagyobb összegök 220.205,700, legkisebb összegök 134.480,000 frankot, 1861-ben amaz

csak 176.498,300, emez pedig 98,163,600 frankot tett. Az év folyamában behajtott váltók száma 2.954.000 darab, melyek 4.215.492,000 franknyi pénzösszegről szóltak; nov. 30-kán összesen 94,898 váltó hajtatott be, melyek 97,001,600 frankról szóltak, ennél nagyobb összeget sohasem hajtott be a bank, mióta fenáll. A feljebbi számokban a fiókintézetek üzlete benfoglaltatik; ez különösen 3.811.911,500 frankot tett, 119.944,800 frankkal kevesebbet mint 1860-ban. Veszteséget csak az egy nizzai fiókintézet, mely marcz. 1-jén nyitatott meg, szenvedett, és pedig 29,973 frankot 83 centimet. 1861-ben 1.025,000 új bankjegy adatott ki, értékök 355,000,000 frank, ellenben 580,383 darab bankjegy, 299,127,300 frankról szóló, megsemmisittetett, 733,156 darab bankjegy pedig, 326.971,300 frankról szóló megégetett. —

Az előbbi kötetben a bécsi bank multévi üzletének kimutatását közlöttük. Az érdekes egybevetést az olvasóra bizzuk; itt csak azt emeljük ki, hogy a bécsi bank pénzkészlete 1861 decz. 31-kén 99.148,389 ftot, forgalomban volt jegyeinek összege 475.182.853 ftot, azaz körülbelől 1,188 millió frankot tett, vagyis jóval többet mint a franczia és angol bankok forgalomban levő jegyei együtt véve.

A népnevelés és tanügy Francziaországban. Az állam évről évre nagyobb összeggel járul a tanügy és nevelés költségeihez; az illető költségvetés szerint hozzájárult:

1809-ben	. . . .	3.591,058 frankkal
1849- „	. . . .	21.879,393 „
1859- „	. . . .	23.108,800 „

Felsőbb tanintézet, mely egyetemünknek megfelel, van 20, de nincs mindegyikben minden „kar“ (faculté s) képviselve.

9 jogintézeten . . 1856-ban 3112 hallgató volt.
3 Orvosi intézeten 1856- „ 1465 „ „

Van továbbá 3 gyógyszerészeti intézet (Ecole superieur de pharmacie) és 21 előkészitő intézet orvosok és gyógyszerészek részére. Ezen kétnemű intézetek évi kiadása közel 200,000 frank.

Ausztriában ugyanazon évben volt 10 egyetem, 548 tanárral s mintegy 8500 tanúlóval.

Nevezetesen 3498 joghallgató s 1517 orvosnövendék volt. A jogi karnál 224, az orvosinál 645 egyén promoveáltatott. Az egyetemeken kivül még 6 jogakadémia és 8 sebészi intézet volt.

Francziaországban 1856-ban 1826 jogtudor és 607 orvos kapott oklevelet.

Francziaországban a rendes tanári fizetés:

a jogi karnál Párisban	5400 frc,	a departement-ban	3000 frc
az orv. „ „	7000 „	„ „	5000 „
a theol. „ „	4000 „	„ „	3000 „
a gyógyszer. intézeten	4000 „	„ „	3000 „

A középtanodák (l'enseignement secondaire)

1) Lyceumok. Jelenleg mintegy 70 efféle intézet van, a tanulók száma a 100,000-et meghaladja, fentartásuk 12½ millióba kerül, mely összegbe a kormány subventiója 2½ millióval van befoglalva. 800,000 frankot ösztöndíjakra (bourses) szánt a kormány 1,183 tanulónak.

A tanárok 1,600—3,000 frank fizetésben részesülnek.

A tanulók vagy belsők vagy külsők, az előbbiek az intézetben láttatnak el mindennel.

2) „Colléges communaux." Ezen intézetek nagyobb része alsóbb fokon áll mint a lyceumok, és a községek által tartatnak fenn; mintegy 60-at az állam is segélyez, 100,000 frankot vetvén ki számukra. Fentartásuk 7½ millió frankba kerül. A tanulók száma 250 efféle intézetben 30,000-re rúg.

3) Magán-intézetek (Établissement d'enseignement libre.) 1854-ben 1,081 ily intézet működött, 825-ben világiak, 256-ban pedig szerzetesek oktattak. Ezeken kivül még 123 hasonló intézetet birt a papság. 131 intézet a községek támogatásában részesült. Az épületek nagy részt (937) magánosokéi. A szálláspénz és tandij 300—960 frankra rúg, a tandij maga 12—400 frank. A tanulók száma 61 ezerre rúg, a tanitók és nevelők száma az 5,700-at meghaladta.

c) Elemi oktatás, (Enseignement primaire)

Normal-iskola (Ecoles normales) létezik 70, fentartásuk közel 2 millióba kerül, ebből ½ milliót az állam fizet. —

Az ellemi tanodák száma 1857 ben volt:

fiúk	számára	40,000 tanoda	2.250,000	tanitványnyal
leányok	„	25,500 „	1.400,000	„

1857-ben a 7—13 éves fiúk száma, kik oktatásban nem részesültek, 475,00-re rugott, és így 1000közül 210 nélkülözi a taníttatást. Mindazáltal a népnevelés nagy előmenetelt tesz, ugyanis 1000 ujoncz közül:

1827-ban 420
1849- „ 618
1855- „ 649 lagalább olvasni tudott.

1855 ben az ujonczok jegyzékén találtatott:

102,485 fiatal ember, ki se írni se olvasni nem tudott.
10,462 „ „ csak olvasni tudott
195,209 „ „ olvasni és irni tudott.

Legnagyobb figyelmet forditanak a néptanitásra a Németországgal határos Departement-ok.

Érdekes továbbá tudni, hogy 1854-ben a házasuló férfiak 69, 4%, a férjh. menő nőknek pedig 56, 6% tudta aláirni a házassági szerződést.

30, 6%, „ „ „ „ „ 43, 4 nem tudta aláirni.

100 — 100 —

A néptanitás felett 281 felügyelő örködik 1600—4000 frank ıtéssel, a tanítók 200—500 frank fizetést húznak. Az összes költ- ; 11½ millió frank, melybe az állam 5½ milliónyi segélye is be van lalva

Ausztriában 1859-ben volt:

235	gymnasium	51,343	tanulóval
500	reáltanoda	11,693	„
28,354	népiskola	2.611,804	„

II. Szakintézetek.

1) Ecole des Chartes. Egy felsőbb tanintézet, melyben égi okmányok és históriai emlékek tanulmánya a czél. A tanári mélyzet: 1 igazgató, 7 tanár; az évi költségvetés jelenleg 35,400 nk. (1846-ban 12,400 frank.)

2) École des langues Orientales, Párisban, mely- a a külföldi követségek részére tolmácsok képeztetnek. Marseille- s is van egy tanár az arabs nyelv részére. A keleti nyelvek tani- sa 55,000 frankba kerül.

3) Az „Ecole des Beaux-Arts" Párisban. A szépmű- szetek ezen iskolája a XIV. Lajos (1671) által alapitott festészeti, obrászati és építészeti Akademiát helyettesíti, fentartása 128,000 nkba kerül.

4) École de Dessin, Párisban. Ezen rajztanodában min- nemű rajzon kivül az alkalmazott mértan (földmérésre, kőműves ácsmunkákra) tanittatik, fentartása 1859-ben 42,700 frankba ke- lt. Van ezen kivül rajztanoda: Párisban nők számára (14,000 frk) 'onban (10,000 frank), Dijonban (14,000 frank) és számos kisebb ztanoda a departement-okban.

5) Conservatoire imperial de Musique, 190,000 nknyi költséggel;

6) Écoles de Rome et d'Athénes. Ezen, két külföldön ező szépművészeti tanintézet 200,000 frankba kerül évenként. — ›kban az otthon pályanyertes ifjuság 5 éven át nyer ingyen okta- t és ellátást.

7) École des Ponts et Chaussées Párisban, mérnö- et képez. Fentartása 70,000 frankba kerül.

8) École des Mines Párisban, bányászokat képez, az évi tség 63,500 frank.

9) Conservatoire imperial des Arts et méti- ı, Párisban, 240,000 frankba kerül.

10) École centrale des Arts et Manufactures, isban, (egy neme a műegyetemeknek) csak 30,000 franknyi támoga- élvez az államtól. A tandij 750 frk, melyet egy külső tanuló fizet.

11) École superieure du commerce; tandijakból ja fel magát, a kormánytól csekély segedelmet kap, különben ál- ılmi intézet, jelenleg 3 osztályban 300 tanitványt számlál.

12) Ecoles imperiales des Arts et Métiers. Ily ipartanoda létezik Chalo'ns-ban, Aix-ban és Angers-ben 1½ millió frank költséggel.

Ezen álladalmi intézeteken kivül az iparosok számára minden jelentékenyebb városban, gyárhelyen vannak tanodák, melyekben a kézmüves és iparos oktatást nyer a rajzban, alkalmazott mennyiségtanban, vegytanban. Ezen intézeteket a községek és testületek tartják fenn, sőt némely helyen az állam is segélyezi.

13) École forrestière (Nancy) erdészeket képez, az évi költség 50,000 frank.

14) „Écoles imperiales d'Agriculture. A három gazdasági tanintézet (Versailles mellett Grignonban, Saulsaie-ben és Grandjouanban) évi 525,000 franknyi költséget kiván.

Van továbbá 52 magán gazdasági intézet „Fermes-Écoles," melyekre az állam évenkint 518,000 franknyi segedelmet költ. Az állam továbbá több városban gazdasági tanszéket állitott fel, és e czélra évenként mintegy 20,000 frankot adományoz.

15) Állatgyógyintézet van három, École vétérinaire név alatt Párisban, Toulouse-ban és Lyonban. Itt minden departement részéről két tanuló kap ingyen oktatást és ellátást. — Ezen intézeteket az állam 600,000 frank költséggel tartja fenn.

Ide számitható még a különben katonai tanintézet:

16) az „École polytechnique." Ezen polytechnikum előkésziti egyrészt a mérnököket és technikusokat a fent kitett tanintézetek számára, másrészt pedig a katonai mérnököket képezi. A tandíj 1,000 frank; középszámban 130 tanuló van az intézetben. Az évi költségvetés 700,000 frank.

Ausztriában 1856-ban volt:

6 jogakademia . .	250	tanulóval	és 34	tanárral	Költség	
7 sebészi intézet . .	599	„	. 77	„	94,203	frt.
8 technikai Akademia	4,230	„	„ 188	„	268,373	„
4 bánya s erd. tanoda	342	„	„ 34	„	78,411	„
1 felsőbb gazdas. intéz.	123	„	„ 7	„	22,520	„
19 alsóbb gazd. tanoda	472	„	„ 44	„		
az államnak külön költséget okoz					28,393	„
8 hajózási tanintézet .	163	„	„ 42	„		
Számos községi és magán keresk. tanoda	5,332	„	„ 223	„	—	

Az osztrák államban lévő számos képzőművészeti és zenészeti intézetek eléggé ismeretesek lévén, azokat egybehasonlítás végett fel nem hozom, mert azok az államtól igen csekély vagy semmi segélyben sem részesülnek, és vagy községi vagy magánintézetek és egyesületek.

Tudományos intézetek Francziaországban. 1) A franczia tudományos akadémia „l' Institut de France." 1855-ben ujra szerveztetett, számít 223 tagot. — Az 1859-dik évben 600,000 frankot forditott az állam ezen intézetre. — A titkárok fizetése 6000 fr. a tagoké 1500 frank. Fordittatik a fent kitett összegből:

az	„Academie"	française	osztályra	mintegy	85,000 fr.
„	„	des inscription et belles-lettres . . .	„	„	125,000 „
„	„	des sciences . . .	„	„	160,000 „
„	„	des beaux-arts . .	„	„	85,000 „
„	„	des sciences morales et politiques . .	„	„	83,000 „
„	„	A könyvtárra . . .	„	„	20,000 „

2) Academie de Médecine. Ezen császári orvos egylet egészségi ügyekben felvilágositásokkal szolgál a kormánynak. Ezen intézetre 43,700 frankot fordit az állam.

3) Collége de France. 1529-ben 1-ső Ferencz által létesült ezen felsőbb tanintézet, melyben jelenleg élő és holt nyelvek, felsőbb mathematikai és természettudományi tárgyak és jogtudományok 28 tanár által előadatnak. Az évi kiadás 180,000 frankra rúg.

4) Muzeum d'histoire naturelle. Ezen természettudományi muzeumban 18 tanár ád oktatást, az őrszemélyzet 74 tagból áll. Évi költség ½ millió frank.

5) Csillagászati intézetek: a) a „bureau des Longitudes" b) a két csillagvizsgáló torony Párisban és Marseille-ben és c) egy meteorologiai observatorium Luxemburg-ban. Mind a négy intézetre együttvéve közel 200 ezer frankot fordit jelenleg az állam. 1846-ban 121 ezer frankot forditott.

6) Könyvtárak.

A császári könyvtár számit jelenleg mintegy 900,000 kötetet és 80,000 kéziratot. Évi költség 400,000 frank. Ezen kivül nyitva áll még több nagy könyvtár Párisban, u. m. a Mazarine, Arsenal, St. Geneviéve, de la Sorbonne és több tanintézet könyvtára, a melyekre 185,000 frankot fordit evenként az állam.

Párison kivül még 338 könyvtár áll jelenleg nyitva a közönségnek, mintegy 3.700,000 kötettel és 1,300,000 kézirattal.

Jótékony intézetek Francziaországban. Minden jótékony ntézet a kormány felügyelete alatt áll, mely is azok egy részét jelentékeny pénzbeli segitséggel pártolja. Ugyanis álladalmi intézetekre 680,000 frankot, és más magán vagy községi intézetekre közel 3 millió frankot fordit. — 1852-ben 10 millió franknyi alap képeztetett a végre, hogy ennek kamatja a kölcsönös biztositó társaságok gyámolitására fordittassék, és 2 millió frankot azonkivül évenként károsultak és nem biztositottak segélyezésére fordít az állam. — A

departement-ok az őrültek tartására 5 millió frankot, $5^{1}/_{4}$ millió frankot a talált gyermekek ápolására és nevelésére forditanak, mintegy 1 millió frankot a koldulók számának lejebbszállítására. A mi pedig egyes, sőt titkos, adakozások által a szegények gyámolitására évenként forditattik, 25—30 millióra tehető.

Szegény- és korházak. Az elsőbbekbe agyastyánok, gyógyithatlanok, árvák és talált gyermekek vétetnek fel, a kórházakba a betegek. Vannak még vegyes intézetek is. 1853-ban volt

Szegényház	385
Kórház	289
Vegyes intézet.	650
	1,324

Ezen intézetek bevétele 1833-ban 51.222,079 frank volt, 1853-ban pedig 85,699,327 frank. — Esik pedig ebből 63% a rendes bevételekre, és van mintegy 400 millió frank értékü ingatlan vagyon. A kiadások is nagyon növekedtek, ugyanis : 1833-ban a kiadás 48.842,000 frankot, 1853-ban 69.593.172 frankot tett. Az ápoltak száma 1833-ban 504,792 volt. 1852-ben 590,555. — Volt ezen intézetekben 1853-ban 58,428 ingyen ágy és 10,589 fizetőágy. — Az ápoltakból 63,$_{74}$ a fi-, 36, 26% a nőnemre esik. A kórházakban 8, 01% elhalt, 35,823 egyén, vagy 82, 61% kilépett és 9, 38% az év végén még ott maradt. Az elhaltak viszonyszáma (8%) már számos év óta állandó, noha a tudomány előrehaladt. A szegényeк-házaiban a nőnemnél a halandóság 10, 54% a férfiaknál 8,$_{9}$%, A kórházakban 1847-ben egy férfira 1.$_{09}$ frank egy nőre 1, 04 frank költség esett; 1853-ban már csak 0, 92 fr és illetőleg 0, 88 frank.

Tébolydák. 111 ily intézet közöl 65 álladalmi van. 1836-ban 10,539 beteg volt a tébolydákban, számuk 1854 ben már 24,524-re növekedett. 1853-ban 28,795 tébolyodott volt, és ezekből 46% a tébolydákban, 30% a kórházakb., 24% magánházaknál. 10,000 lakosra 6 tébolyodottt jut. 1000 tébolyodott között egyremásra van 541 férfi és 459 nő, a középkorév 40—41 ; 61,$_{8}$% esik nem házas egyénekre, 29,$_{04}$% házasokra és 9,$_{16}$% az özvegyekre. 10,000 tébolyodott között van 96 művész, 84 jogtudós, 39 egyházi egyén, 38 orvos, 14 hivatalnok, 35 tudós, 12 magányzó. Találtatott továbbá 1853-ban a tébolyodottak között 2,651 idiota és 45 crétin. 2771 egyén helyreállítva távozott, ezekből 36% 3 hó mulva, 25% 6 hó mulva, 11% 9 hó elteltével és 8% egy év mulva távozhatott. A közép halandóság $13^{3}/_{4}$% volt, és pedig 8 évi tapasztalat után a tébolydákban 12,$_{25}$%, a, kórodákban $15^{1}/_{2}$%, a magán házaknál 12,$_{35}$%.

A kíadások 1853-ban a megyei tébolydákban 5.610,785 frankra rúgtak. Egy egyén után a napiköltség 0,$_{58}$ 1,$_{30}$ frankra rúgott

Intézetek a siketnémák és vakok részére. A siketnémák részére 38 intézet létezik, melyekből kettő álladalmi.

Mintegy 2000 egyén tartatik azokban. Egy (álladalmi) vakintézet van 220 egyénnel, a költség 160,000 frank.

Gyermek-ápoldák. Az elhagyott és talált gyermekek száma 1853-ban 122,666-ra, mig 1826-ban csak 34,849-re rúgott. Volt továbbá tornyos ápolda (hol a gyermekek titokban adhatók át), 54, toronynélküli 109.

66 megyében 86,629 leány-anya nyert segélyezést. 1847—1853-ig 5718 ujszülöttre vagyis 212,519 lakosra esett egy gyermekgyilkolás. Összesen 129,176 mindennemü gyermek nyert közköltségen nevelést, ápolást és oktatást. Ezek között volt 72,472 talált, 25,842 elhagyott, 6460 árva és 25,402 ideiglenesen segélyzett gyermek; a halandóság ezek között sor szerint volt 9%; 4,01%; 7,3%. A kiadások e czélra 9½ millió frankra rúgtak.

Jótékony egyletek (Bureaux de bienfaisance) Ezen polgári intézetek feladata a szegényeket gyámolítani.

Ezen intézetek egy forrása azon adó, melyet mulató helyekre szóló jegyektől fizetni kell. 1837-ben volt 6715 ily intézet; 1847-ben 9336 és 1853-ban 11,409, — mely utolsó évben a jövedelem már 18.314,119 frankra rugott, mely összegből 43,07% a rendes jövedelem és 1.845,554 frank hagyományokból eredt. A kiadás ugyan 1853-ban 17.349,927 frankra rúgott, mely összegből 1.022,996 egyén nyert segélyezést. Watteville szerint ez évszázad folytán mintegy 1000 millió frank fordittatott már e czélra. Most már évenként mintegy 4 millió frank jut ezen intézeteknek adakozás és hagyományok utján, úgy hogy fekvő birtokuk után 1853-ban közel 3 millió és kötelezvényeik után már 3½ millió f. biztos évi jövedelmük volt.)

Koldusok menedékhelye. (Depots de mendicité) Ezen intézetek részint segélyzők, részint munka által javitók, tehát dolgozóházainknak felelnek meg. 1853-ban 11 megyebeli és 10 községbeli ilyféle intézet volt, melyekben 2841 férfi és 1932 nő talált menedéket; középkorévük 51—53 volt.

Kisdedovódák (Salles d'asile), melyekben a szegények gyermekei ingyen elemi oktatás- és nevelésben részesülnek; számuk már mintegy 2700-ra rúg, 250,000 gyermekkel.

Kisded-ápoldák (Créches) 1853-ban volt 84 ily ápolda 2071 bölcsővel, 6279 gyermeket vettek fel; a költség 200 ezer frankot meghalad.

Munkahelyek (Ouvroir) szegény leányok kimüvelésére egyes szakokban. 1853-ban ily helyeken 27,272 leány nyert oktatást. A költség 366 ezer frank.

Sociétés de charité maternelle, szülőházak. 1857-ben 67 ily intézet volt ½ millió frank költséggel s 5448 nőt vettek ápolásba.

Zálogházak. (Mont-de-pitié). Ezen intézetek 1851-ben újra szerveztettek; van pedig 44 zálogház, melyek között a legrégibb

az avignon-i, mely 1577-ben nyitatott meg. 1842-től 1853 végéig 3.721.288 ,917 frank kölcsönöztetett ki 29.6000,000 darab zálogra és pedig:

1842-ben . . .	33.281,052	frank	2.563,641	darabra
1853- „	32.720,506	„	2.589,893	„

1848 és 1849-re a legkisebb összegek esnek, t. i. körülbelől 24 millió.

3 helyen 5 frank értékig nem kivántatik kamat, 5 frankon tuli való összegtől csak 1°/₀ szedetik. A többi helyen a kamatszázalék 4°/₀ 12°/₀ évenként. Ékszerekre a belső érték 80°/₀-ja adatik, egyébb tárgyakra 33°/₀—80°/₀.

1853-ban;

663,237	darab megujittatott	12.114.709	fr.		kölcsönnel
2.273,878	„ kiváltatott	28.754,627	„		összegben
143,754	ki nem váltott darab	1.977,023	„	„	eladatott.

A bevétel nem éri el az állam költségeit, ugyanis 1853-ban a bevétel volt 528,205 frank a kiadás vagyis költség 1.375,546 frank.

(Weninger).

Az éjszakamerikai Egyesült államok könyvkereskedése. Az éjszakamerikai Egyesült államokban az anyagi érdekek uralkodnak, ezt mondják rendesen. Mindazáltal a könyvkereskedés sehol sem virágzott fel oly gyorsan, mint ott, s ez bizonyosan azt tanúsitja, hogy a könyvek fogyasztása, azaz a könyvek vétele és olvasása igen nagy kiterjedést nyert s a nemzet összes rétegeiben divatozik. Az ottani könyvkereskedést két körülmény jellemzi: t. i. hogy az leginkább csak az Egyesült államok területére szorítkozik, aránylag kevés amerikai könyv vitetvén ki más országokba; s hogy főleg némely szakba való (kivált a nevelési és iskolai s vallási) könyvek örvendenek roppant kelendőségnek.

Mig az Egyesült államok még Nagybritannia gyarmatai voltak, az irodalom és könyvkereskedés teljes pangásban volt. A szabadsági harcz után bekövetkezett első évek is e tekintetben igen meddők voltak. 1801-ben könyvészeti társulat keletkezék, s ez adta az első lendületet az amerikai könyvkereskedésnek. E társulat Uj-Yorkban, Filadelfiában és Bostonban könyvkereskedéseket állított fel, megállapítá a könyvkereskedés feltételeit, s a papir és nyomtatási festék gyártását díjak kitüzése által mozdítá elő. Csakhamar az Egyesület minden nagyobb városaiban kiadó-könyvárusok keletkeztek. Eleintén az egész üzlet még elég korlátolt volt. Az egyes könyvekből legfeljebb öt vagy hatszáz példányt nyomattak. 1827 táján lassankint emelkedni kezdett a könyvkereskedés; de még akkor is jó üzletnek tekintették, ha valamely könyvből 1,000–1,500 példány elkelt. Most a legközönségesebb könyv is elkel annyi példányban, s a jelesebb könyvek nem ritkán 10,000 és több példányban kelnek el, még akkor is, ha nagy

és drága munkák. Igy pl. Mac-Culloch dictionárja kevés idő alatt 10,000; Murray földirati encyclopaediája 50,000; Kane sarkvidéki utazása 60,000 példányban keltek el. Agassiz munkájára az Egyesült államok természetrajzáról, mely 10 kötetet fog tenni, s minden kötet ára 65 frank, már előlegesen 2,500 előfizető jelentkezett, és pedig nem csak a főbb városokból, hanem azon szerény nyugati helységekből is, melyek még 10 év elött nem is léteztek. Az oktatási könyvek roppant mértékben kelnek el; igy Saunder olvasókönyve évenkint 500,000, Thompson számtana 100,000, Smith elemi földrajza 100,000 stb. példányban kel el. — Egy új-yorki könyvkereskedő maga évenkint 80,000 kötetet ad el, melyek csaknem kizárólag iskolai könyvek. Egy filadelfiai könyvárus évenkint 50,000 bibliát s imádságos könyvet ad el; sőt egy hartfordi könyvárus néhány év alatt az ugynevezett gunyhók bibliájából (Cottage Bible) 125,000 példányt adott el.

Jelenleg az Egyesült államokban valami 400 könyvkiadó van; majdnem $^{1}/_{4}$ részök Bostonban lakik, mely város régóta az elmeművek kereskedésében az első helyet foglalja el. Bostonnal e tekintetben Új-York és Filadelfia versenyeznek, azután Baltimore, Cincinnati, Charleston, Új-Orleans, Buffalo, Auburn, Albany, Cambridge, Louisville, Chicago, Saint-Louis és Hartford következnek. E kiadók nyomtatványait valami 3,000 bizományos könyvkereskedő s valami 7,000 olyan árus hozza forgásba, ki egyszersmind mindenféle élelmi szereket árul.

1820-ban az eladott könyvek minősége és ára a következő volt

Iskolai könyvek	. . . . .	750,000 dollár.
Klassikus munkák	. . . .	250,000 „
Theologiai „	. . . .	150,000 „
Törvénytudományi munkák	.	200,000 „
Orvosi munkák	. . . .	150,000 „
Különféle „	. . . . .	1.000,000 „
Összeg	.	2.500,000 dollár.

Már 1830-ban az eladott könyvek összes értéke 3.500,000 dollárt tett, s különösen az iskolai könyvek értéke egy millió dollárt; 1840-ben 5.500,000 dollárért adattak el könyvek, s az oktatási könyvek értéke 2 millió dollárra rúgott.

1850-ben az eladott könyvek minősége és értéke a következő volt:

Iskolai könyvek	. . . . .	5.500,000 dollár.
Klassikus munkák	. . . .	1.000,000 „
Theologiai „	. . . .	500,000 „
Törvénytudományi munkák	.	700,000 „
Orvosi munkák	. . . . .	400,000 „
Különféle „	. . . . .	4.400,000 „
Összeg	.	12.500,000 dollár.

Végre 1856-ban az eladott könyvek értéke 16 millió dollárra rúgott, s következőleg oszlott fel:

Az Uj-Yorkban kiadott könyvekre esett	.	.	6.000,000	dollár.
„ Albany-, Rochesterben stb. .	„	„	600,000	„
„ Bostonban „	„	„	2.500,000	„
„ Új-Haven-, Hartfordban „	„	„	600,000	„
„ Filadelfiában .	„	„	3.400,000	„
„ Cincinnatiban „	„	„	1.300,000	„
„ Detroit-, Chicago-, Milwankieban	„	„	100,000	„
„ Washingtonban a kormány ált.	„	„	750,000	„.
„ Baltimore-, Charlestonban stb.	„	„	750,000	„
	Összeg	.	16.000,000	dollár.

Egy dollár több mint 2 frt, tehát az Egyesült államokban több mint 32 millió frtért vesznek évenkint könyveket.

Az első könyvnyomda Cambridge-ban állíttatott fel (Massachussetsben) 1638-ban, a második Bostonban 1674-ben, a harmadik Filadelfiában 1686-ban. 1776-ban még csak valami 40 könyvnyomda létezett, 1810-ben már 375; 1828-ban 900; 1840-ben 1,800 volt; most több mint 4,000 a könyveket és hírlapokat nyomtató nyomdák száma. Ezen kivül még nagy számmal holmi apróbb nyomtató intézetek is vannak.

Hazánkban a könyvészet és könyvkereskedés statistikája még nem iratott meg. De ha megiratnék, ránk nézve bizony nem igen kedvező adatokat mutatna fel. Sem az iskolai, sem más könyvek nem örvendenek azon kelendőségnek, melyet a mívelt nemzetek közt tapasztalunk. Az éjszakamerikai Egyesült államok jelen szabad népessége legfeljebb háromszor múlja felül a mi számunkat, s ugyan micsoda magyar iskolai könyv kel el évenkint 30—40,000 példányban? A mi kiadóink még mindig örülnek, ha pl. történelmi vagy egyéb tudományos munkából 5—10 év alatt 1,000 példányt adhatnak el, s még a legkapósabb regényből sem adtak el egy évben többet, mint 1—2,000 példányt. Kane utazási munkájából ily ár mellett, mint a menynyibe az eredeti kiadás kerül, nálunk 100 példány sem kelt volna el pedig a népesség arányához képest 20,000 példányban kellett volna elkelnie! — Gr. Teleky munkája, „a Hunyadyak kora," Szalay László munkája, „Magyarország története," legalább is annyira érdekelhetnének bennünket, mint Kane utazása az amerikaiakat érdekelte, s Telekyből 1,000 példány sem kelt el!

A nemes-éreztermelés és annak legújabb eredményei.

Azon kiváló jelentőségnél fogva, mellyel a nemesérczpénz érték-s forgalmi viszonyai a népek közgazdaságára nézve birnak, nem lészen egészen érdektelen egy pillantást vetni az arany-ezüst productió legújabb mozzanataira, a mennyiben azok hitelterdemlő hivalos források

s kitünő szakembereknek (jelesen Danson, Levasseur, Otreshkow. Chevaliér, Reden, és Soetbeernek) összeállításaiból megismerhetők› És ugyan a mi századunk elején vagyis 1800 körül az évi átlagos nemesércztermelés 1.748,000 fontra (metrikus fontot értvén) vagyis 73 millió porosz tallérra rúgott, a mely összletből mintegy 22 mill. tallér illetőleg 48,000 font az aranyra, és 51 mill. tall. vagyis 1.700,000 font az ezüstre jutott. — E termelési arány egész 1846-íg (a midőn az orosz aranynyerés legmagasb fokra hágott) oly változást tanusitott, hogy az évi ércztermelvény aranyban 90,000 fontra vagyis 41 millió tallérra, és ezüstben 1,500,000 fontra vagyis 45 millió tallérra rúgott, s igy az értékmennyiség 86 mill. tall. sommát képviselt.

A 15. század végétől egész a most említett időig, vagyis az az 1847-ik évig az összes arany-és ezüst-productio eredménye, (tekintettel a középkorból még fenlévő összletekre) a következő vala:

	arany			ezüst		
Középkorbóli somma . . .	80	millió	tallér	200	millió	tallér.
Európában Oroszorsz. nélkül.	140	„	„	530	„	„
Oroszországban	300	„	„	88	„	„
Afrikában stb.	680	„	„	—	„	„
Amerikában	2.700	„	„	7,307	„	„
Egyéb országokban	1.200	„	„	818	„	„

vagyis összesen 3900 millió tallér arany és 8100 milló tallér ezüst (együttvéve 12,000 millió tallér), a mellyből e szerint tekintve az értéket 33 száztóli az aranyra és 67 száztóli az ezüstre jut; tekintve pedig a súlyt, 3% vagyis 18 millió márka az arany és 97% vagyis 580 millió márka az ezüst által van képviselve.

Hogyha már most a legalább ismeretes és civilizáltabb országokban létező s 12,000 millió tallérnyi értéket képviselő nemes ércztömeghez, a legujabban lefolyt 12—14 évbeni s az eddigi arányt mesés mértékben meghaladott nemes ércz productio eredményeit hozzávetjük, a következő számarányok ismeretére jutunk:

Califorma és Ausztrália 1848—1860-ig átlagosan szolgáltatott évenkint 290,000 fontnyi aranyat, mind a 12 esztendőben pedig összesen 3 millió fontot 1400 millió tallérnyi értékben; mig ugyanezen időtájban az átlagos évi ezüst termelés az egész világon 2.100,000 fontra vagyis 68 millió tallérnyira rugott. Hogyha most e sommákhoz még azon arany ércztömegeket is hozzás zá mitjuk, mellyek California és Ausztrália productióján kivül egyebütt a villágon előállitattak, s a mely összeget szinte évenkint legalább 110,000 fontra tehetni, továbbá azt vesszük figyelembe, hogy az ezüstérczt ömeg az utolsó 12 évben összesen véve szinte 25.000,000 fonttal vagyis 760 millió tallérnyival szaporodott — eredménykép azt mondhatjuk: hogy

Az utolsó 12 év alatt az összes arany mennyiség a világon 5 millió fonttal vagyis 2300 millió tallérnyi értékkel növekedett; és igy a fentemlített 12,000 millió tallérnyi értéksomma: 3060 millió tallérnyi értékkel, tehát egy negyednél többel szaporodott. E sza-

porodásban, mint látni való, az arany óriási mérvben van képviselve, úgy hogy jelenleg a földkerekségen lévő 15,060 millió tallér összegből az aranyra már 6200 millió, az ezüstre pedig 8860 millió tallér esik.

Néhány adat a dunántúli megyék nyers termesztményeire nézve. A soproni kereskedelmi és iparkamara igen sok és becses adatot tartalmazó jelentést bocsáta közre az 1857-1860-ki évekről. E jelentésből közöljük a következőket A kamara területén a termékeny föld 5.626,404 holdat 93 □ ölet, a terméketlen föld pedig 316,188 holdat 718 □ ölet tesz. A termékeny földből 2·335,314 hold 1516 □ öl szántóföld. Ennek évi tiszta jövedelmét 8.431,150 ftra 53 krra becsülik. Az egyes megyékben következöleg oszlik fel a földterület s ennek tiszta jövedelme:

Megyék	Szántóföld kiterjedés hold	Szántóföld kiterjedés □ öl	Szántóföld t. jövedelem frt	Szántóföld t. jövedelem kr.	Kaszáló kiterjedés hold	Kaszáló kiterjedés □ öl	Kaszáló t. jövedelem frt	Kaszáló t. jövedelem kr.	Szöllő kiterjedés hold	Szöllő kiterjedés □ öl	Szöllő t. jövedelem frt	Szöllő t. jövedelem kr.
Soprony	224,535	1,212	1.078,307	23	68,991	46	336,544	32	10,138	583	240,896	54
Mosony	134,711	1,044	668,519	260	59,936	234	230,736	42	2,103	438	52,555	81
Vas	388,081	493	1.259,495	25	109,199	866	493,153	47	10,608	1589	52,067	56
Zala	270,662	594	662,962	38	122,835	949	499,447	21	33,419	338	340,471	6
Somogy	415,098	1,591	1.080,690	29	134,813	1,313	628,877	12	25,012	1081	142,524	10
Baranya	284,444	1,309	1.006,135	–	104,338	566	511,018	20	33,138	370	375,146	—
Tolna	254,596	689	1.215,662	41	70,299	108	368,444	58	27,333	67	280,178	43
Veszprém	254,955	47	942,927	57	58,940	1,158	267,833	37	11,394	1481	95,427	41
Győr	108,228	937	516,450	—	40,447	1.236	185,278	10	5,872	570	69,486	5
Összeg:	2.335,314	1.516	8.431,150	53	764,302	76	8.521,334	39	159,021	117	1.648,754	6

Megye	Legelő kiterjedés hold	Legelő kiterjedés □ öl	Legelő tiszta jöved. frt	Legelő tiszta jöved. kr.	Erdő kiterjedés hold	Erdő kiterjedés □ öl	Erdő tiszta. jöved. frt	Erdő tiszta. jöved. kr.	Nádas kiterjedés hold	Nádas kiterjedés □ öl	Nádas tiss. jöved. frt	Nádas tiss. jöved. kr.
Soprony	53,362	70	127,498	55	142,089	8	325,954	47	3,933	1,060	16,362	6
Mosony	65,637	1,479	160,644	58	17,990	352	52,681	12	5,813	1,187	15,607	42
Vas .	78,315	673	90,780	14	289,000	492	306,805	30	974	1.526	2,201	40
Zala .	77,548	968	88,538	18	262,068	480	246,694	23	1,271	311	2,088	56
Somogy	111,764	932	121,982	54	328,242	270	315,903	9	5,772	105	5,889	26
Baranya	147,541	1,302	222,958	31	186,746	13	182,756	44	27,600	1,218	60,742	25
Tolna .	112,820	10	180,898	52	72,024	207	111,533	21	7,004	218	17,510	42
Veszprém	88,744	612	125,376	35	202,764	519	184,360	29	1,767	270	6,102	13
Győr .	52,081	596	185,148	38	22,068	728	46,365	46	2,819	378	14,114	27
Összeg :	787,816	242	1.253,827	55	1.522,992	1.469	1.773,010	21	56,956	1,478	140,619	37

	Lélekszám	Összes terület termő hold	Összes terület termő □ öl	Összes terület terméketlen hold	Összes terület terméketlen □ öl	évi tiszta jöv. ft.	évi tiszta jöv. kr.
Soprony .	212,580	498,049	1,379	18,193	737	2.125,564	37
Mosony. .	76,621	286,192	1,534	18,349	1,074	1.180,695	25
Vas . . .	290,372	876,180	839	35,141	1.371	2.204,504	32
Zala . .	225,385	767,805	440	34,165	477	1.840,202	42
Somogy. .	251,926	1.020,204	492	68,064	223	2.295,872	20
Baranya .	262,290	783,809	1,578	57,136	274	2.358,757	—
Tolna . .	215,881	544,076	1,299	51,871	1.397	2.174,229	17
Veszprém .	189,204	618,566	887	22,667	369	1.622,028	32
Győr . .	89,970	231,517	1,245	10,598	1.196	966,843	6
Összeg :	1.814,229	5.626,404	93	316,188	718	16.768,697	31

A termesztett gabnamennyiségek osztrák mérőkben a következők voltak az egész kamarai területen:

	1857.	1858.	1859.
Búza	2.478,269	2.468,265	2.363,006
Rozs	2.328,998	2.325,515	2.298,754
Árpa	1.127,005	1.123,120	1.145,825
Zab	1.241,313	1.239,839	1.197,833
Kukoricza . . .	1.186,191	1.259,861	1.044,636
Összesen .	8 361,776	8.411,600	8.050,054

Egyéb termesztmények:

	1857.	1858.	1859.	
Hüvelyes vetemények	95,912	87,516	85,243	oszt. mázsa.
Burgonya	1.785,135	1.819,056	1.693,761	„ mérö.
Répa	832,138	839,013	872,277	„ „
Káposzta	9.895,552	10.266,363	10.397,939	fej.
Mindenféle gyümölcs	62,495,$_{75}$	59,192,$_{50}$	47,157,$_{50}$	osz. mér.
Bormust	1.035,928	1.017,681	778,658	oszt. akó.
Széna és sarjú . .	5.377,055	5.500,421	5.685,776	„ mázsa.
Szalma	7.161,366	7.058,757	7.256,877	„ „
Kender	27,085,$_{79}$	26,203,$_{70}$	26,981,$_{69}$	osz. „
Len	8,974,$_{26}$	9,908,$_{81}$	10,827,$_{10}$	„ „
Tüzelőfa, kemény .	216,955$^{1}/_{2}$	241,557$^{1}/_{2}$	218,694$^{1}/_{2}$	„ öl.
„ puha . .	78,417	78,049	79,628	„ „
Lenmag	3,518$^{1}/_{4}$	3,228	4,389$^{1}/_{4}$	„ mérö.
Repcze	57,553$^{1}/_{4}$	57,149$^{3}/_{4}$	59,949$^{3}/_{4}$	„ „
Lóhermag	3,995,$_{86}$	4,016,$_{54}$	3,892,$_{1}$	„ mázsa.
Gubacs	15,839,$_{50}$	13,451,$_{30}$	35,325,$_{50}$	„ „
Épületi fa	135,008	135,444	139,315	osztrák öl.
Szerszámfa . . .	62,941	57,371	73,570	„ „

A pesti piacz gabnaforgalma 1861-ben. Feljebb Jellinek Mór kimutatását közlöttük, a tulsó lapon a Lloyd egybeállítását közöljük, mely leginkább a pesti piacz forgalmára vonatkozik:

Pestre szállíttatott:

	Buza	Rozs s kétsz.	Árpa	Zab	Tengeri	Köles	Repcze.	Hüvelyes	Összeg
Az állami vasúton . . mázsa	2.975,079	253,857	26,375	41,528	378,181	32,604	177,086	11,101	3.860,811
A dunagőzh. társ. gőzösein „	763,053	16,997	8,450	10,360	638,264	1,206	40,309	—	1.478,639
Összeg, mázsa .	3.638,122	270,854	34,825	51,888	1.011,445	33,810	217,395	11,101	5.339,450
Átszámítva mérőkre .	3.914,875	312,053	46,432	97,533	1.112,589	37,190	239,133	16,633	5.771,438
Vontató hajókon „ .	883,146	51,820	111,526	603,921	582,508	29,161	15,498	—	2.277,580
Az „Archimedesen" „ .	5,500	203	—	100	17,859	—	—	—	23,662
Egész összeg, mérő .	4.803,521	364,076	157,978	701,454	1.712,956	66,352	254,631	11,633	8.102,680

Pestről elszállíttatott:

	Buza	Rozs s kétsz.	Árpa	Zab	Tengeri	Köles	Repcze.	Hüvelyes	Összeg
Az állami vasúton . . mázsa	1.014,356	86,485	8,856	14,305	275,776	108,163	34,602	40,456	1.124,002
A déli vasúton . . . „	1.624,286	2,050	18,102	70,640	399,106	—	27,279	—	2.141,463
A dunagőzh. társ. gőzösein „	658,446	109,484	6,241	37,315	93,691	5,412	24,332	—	850,921
Összeg, mázsa .	3.297,088	198,019	23,199	122,260	768,573	113,575	86,213	40,456	4.116,386
Átszámítva mérőkre .	3.470,619	220,593	30,932	228,219	845,430	124,932	94,834	42,578	5.058,187
Vontató hajókon „ .	154,001	6,361	5,411	—	4,184	5,847	19,060	—	194,824
Egész összeg, mérő .	3.624,620	226,954	36,348	228,219	849,614	130,779	113,894	42,578	5.252,961

E kimutatásból látjuk, hogy 1861-ben Pestre összesen 4.803,521 mérő búza szállíttatott, miből több mint $^{7}/_{4}$, t. i. 3·624,620 mérő ismét elszállíttatott; ebből a déli pályán majdnem fele szállíttatott, t. i. 1.624,286 mérő. A Triesztbe szárazon általában bevitt búzamennyiség 1.968,05) mérőt tett, tehát kevéssel többet, mint Budán a déli pályára feladatott. Az összes elszállított szemes életből majdnem fele, t. i. 2.141,463 mázsa a déli vaspályán szállíttatott, míg az állami pályán 1.124,002, a gőzhajókon 850,921, a vontató hajókon pedig 194,824 mázsa szállíttatott.

A Győrre szállított gabnamennyiség 1861-ben volt: 1.699,932 mázsa búza, 79,450 mázsa rozs, 14,438 mázsa árpa, 1.596,659 mázsa zab, 399,348 mázsa kukoricza, 18,006 mázsa köles, 181,058 különféle, összesen 4.075,317 mázsa. De e kimutatás nem teljes, mert ez csak a vontató hajókon szállított mennyiségeket tárgyazza; azonban a gőzhajókon és vasúton Győrre szállított gabnamennyiségekről hibáznak az adatok. Mindazáltal a Győrött kereskedésbe jutott összes gabnamennyiséget alig lehet többre mint 6 millió mérőre becsülni, ugyhogy Pest és Győr összes gabnaforgalma 14 millió mérőt tett volna, melynek értéke valami 50 millió frt. Sziszeken, mely a magyar gabnakereskedés harmadik főhelye, 3 millió mérő mindenféle gabna jutott kereskedésbe.

1860-ban az állami vaspályán 1.842,408 mázsa mindenféle gabna, 277,777 m. repcze s 97,256 mázsa szesz érkezett Pestre, 816,045 mázsa gabna, 161,608 mázsa repcze s 49,019 mázsa szesz pedig elszállíttatott onnan. Egy mérő gabnát egyremásra 70 fontal számítanak, tehát az állami vaspályán szállított gabnamennyiség 3.028,838 mérőt tesz. A vontató hajókon 998,248, a gőzhajókon pedig 678,584 mérő gabna szállíttatott.

A HARMADIK KÖTET TARTALMA.

Lap.

I. A pesti egyetemi nyomda alapjának költségvetése az 1862-diki évre. Dr. Konek Sándortól 3

II. A kegyes tanitórendnek statistikája. Nagy Mártontól 31

III. Magyarország gabnaforgalma az 1861-diki évben (Első Közlemény). Jellinek Mórtól 44

IV. Az egyházmegyék népességi statistikája (Csanádi r. kath. püspöki, Kalocsai r. kath. érseki, Szombathelyi r. kath. püspöki megyék). Dr. Tormay Károlytól 50

V. A magyar birod. népesedési mozgalmai. Dr. Konek Sándortól 65

Függelék a pesti egyetemi nyomda alapját tárgyazó értekezéshez 143

VI. A magyar korona területének bányászata. Hunfalvy Jánostól 161

VII. Borkereskedésünk. Galgóczy Károlytól . 230

VIII. A biztositás ügye Magyarországban. Weninger Vinczétől 249

IX. Magyarország 1861-diki gabnaforgalma. (Második közlemény). Jellinek Mórtól 257

X. Az europai államok budgetei. Hunfalvy Jánostól 260

A statistikai bizottság jegyzőkönyveinek kivonata . 277

Egyveleg.

Kimutatása a kármentesitett úrbéri telkek és zsellérek számának stb. 146 l.; Kimutatása a földtehermentesitési pénzalapoknak stb. 151 l.; A magyar országos és földtehermentesítési pénzalapoknak 1862-diki szükségletei 155 l, : A vallási és közoktatási országos költségek Magyarországon 157 l.; Az europai államok udvartartási költségei 157 l.; Az osztrák függő állami adósság 1862-ben 158 l., A főbb élelem- és tüzelőszerek ára 1862 marcz. elején 159.; A pesti nemzeti szinház, 279 l.; A tiszai vasút 1861-ki üzlete 280 l.; A dunai gőz-

hajózási társulat 1861-ki üzlete 281 l.; A pesti magyar kereskedelmi bank 1861-ki üzlete 282 l.; Gabnaszállitási díjak 286 l.; Az osztrák birodalom állami javai 287 l.; A magyar korona területén levő állami erdőségek 287 l.; A magyarországi közpénztárak költségvetései, 290 l.; Francziaország népszámlálása 1861-ben 291 l.; Francziaország bünvádi statistikája, 294 l.; Az éjszakamerikai egyesült államok 1860-diki népszámlálása 300 l.; Nagybritannia népesedése, 301 l.; Nagybritannia költségvetése 1862-ben 302 l.; A franczia bank és fiókintézetei üzlete 1861-ben 302 l.; A népnevelés és tanügy Francziaországban, 303 l.; Tudományos intézetek Francziaországban, 307 l.; Jótékony intézetek Francziaországban, 307 l.; Az éjszakamerikai Egyesült államok könyvkereskedése, 310 l.; A nemesércz-termelés s annak legújabb eredményei, 312 l.; Néhány adat a dunántuli megyék nyers termesztményeire nézve 314 l.; A pesti piacz gabnaforgalma 1861-ben, 316 l.

STATISTIKAI

KÖZLEMÉNYEK.

A HAZAI ÁLLAPOTOK ISMERETÉNEK

ELŐMOZDÍTÁSÁRA

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

STATISTIKAI BIZOTTSÁGA.

SZERKESZTI

HUNFALVY JÁNOS.

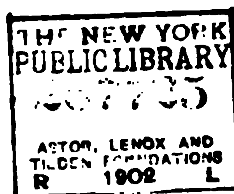
NEGYEDIK KÖTET.

I. FÜZET.

PESTEN,

EGGENBERGER FERDINÁND, MAGYAR AKADEMIAI KÖNYVÁRUSNÁL.

MDCCCLXII.

Pest, 1862. Nyomatott Emich Gusztáv magy. akad. nyomd.

I.

PESTI MAGYAR KERESKEDELMI BANK.

Galgóczy Károlytól.

A magyar kereskedelmi bank az 1841 october 14-kén kelt legfelsőbb szabadalom által nyervén életét, működését 1842 aug. 24-kén mint az első részvény részlet befizetési határidején kezdette meg.

Már az első alapszabályok szerint a banküzlet következő ágakra oszlott: a) leszámitolás, b) váltóforgatás, c) letétüzlet, d) előlegek s kölcsönök kamatoztatása. Ezen üzlet-megosztás az 1854-ben ujra átnézett alapszabályok által is meghagyatott. Legutóbb az alapszabályok 1859-ben lettek átdolgozva, uj alakjokban az 1860 jan. 20-ról kelt legfelsőbb helybenhagyás által erősittetvén meg. Ez alapszabályok az üzletet következőleg osztják:

A) leszámitolási üzlet, és pedig:

1) Hitelbirtokosok váltóinak leszámitolása.

2) Más váltók leszámitolása.

3) A bank tulajdonává vált váltóknak saját forgatmánya alatti visz-leszámitolása.

4) Bécsben fizetendő váltók vásárlása.

5) Bel és kültöldi kereskedelmi piaczokra szóló váltók eladása a bank forgatmánya alatt.

6) Készvesztetlen váltók behajtása a birodalom minden nevezetesebb kereskedelmi piaczain.

B) Előlegezési üzlet.

C) Letéti üzlet.

D) Pénzeknek folyó számadásra átvétele.

A bank alaptőkéje keletkezéskor két millió ezüst forintban állapittatott meg, mely négyezer darab, egyenkint ötszáz forintos részvényre oszlott. Ebből az első kezdetkor elölegesen 2,000 részvény iratott alá, beváltva azonban ugyanekkor az első számadásnak 1843 máj. 31-kén történt zárlatáig 1,015 lett csupán. Ezen az első részvényekért befolyt 507,500 pfrt képezi tehát e banküzlet első magvát.

Az intézet időnkénti fejlését legbiztosabban kimutatandja az évi számadások kivonata, melyet a következőkben közlünk:

Első év. 1842 augustus 24-től, mint az első részvényrészlet befizetése napjától 1843 május 31-ig terjedő kilencz havi időközön az összes pénzforgalom volt 1.854,145 frt 44½ kr. A váltóleszámitolás, kölcsön- s elölegkamatok és letétdijak stb. által eredményezett jövedelem pedig 13,458 frt 52 krt tett, melyből a későbbi időkért előre bevett illetőségeket levonva, mégis az 1844-dik évre kiosztható jövedelmül 4,101 frt 22 kr. maradt.

Az 1843 jun. 8-án tartott első számadoltató bizottmány gyülésen az ügyeket addig kezelt ideiglenes igazgatóság helyett rendes igazgatóság választatván, bank-elnökül választatott: Ürményi Ferencz korona-őr; elnöki helyettesül: Szitányi Ullmann Móricz; bank-igazgatókul: Valeró J. Antal, b. Podmaniczky László, báró Rédl Imre, Malvieux J. Keresztély Havas József, Burgmann Károly, Ugornyai Robicsek József Frölich Frigyes, Kadisch Joachim, Rosenfeld M. L., Halbauer, J. G., Cahen M. A.

Második év. 1843 junius 1-től 1844 május 31-ig. Itt már az üzletnek fönebb kimutatott ágai szerint külön tehetjük kimutatásunkat; jelesen:

1. A váltóleszámitolási üzletben a lelépett ideiglenes igazgatóság átadott a rendes igazgatóságnak értéket	363,564	frt 34	kr.
Ezen év folytán leszámitolásra fordittatott	2.397,788	„ 36	„
Összeg:	2.761,353	„ 10	„
Ebből az év folytán 1844 maj. 31-ig bezárólag visszafizettetett	2.002,437	„ 45	„

tehát 1844 máj. 31-ével még váltó értékbe fektetve maradt	758,915	frt	25	kr.
2. Letétkép beadott összegek értéke volt	351,801	„	5	„
3. Zálogokra adott kölcsönben fekvő érték összege szintén 1844, máj. 21-én	35,840	„	—	„
Pénztári készpénzül átvett az igazgatóság 1843 jun. 8-án	105,845	„	43½	„
az év folytán befolyt bevételek összege .	2.782,598	„	54	„
főösszeg:	2.888,444	frt	37½	kr.
„ „ tett kiadások . . összege:	2.878,120	„	7½	„
tehát 1844 máj. 31-én pénztári készpénz .	10,324	frt	30	kr.
Az intézet jövedelme volt a leszámitolási, letéti és előlegezési üzletből	43,934	„	49	„
különféle dijakból	449	„	03	„
Összeg:	44,383	frt	52	kr.
melyből a kezelési költségek, s használatra átadott idegen pénzek kamatja sat. . .	14,828	„	51½	„
levonandók levén, tiszta nyereményül maradt	29,555	„	—½	„

melyből ismét minden befizetett részvény után két félévre osztva összesen 26 frt 30 kr. osztalékul kiadatott, 2657 frt 30 ½ kr. pedig tartaléktőkévé alakittatott.

Harmadik év, 1844 junius 1-től 1845 máj. 31-ig.

1. A váltó leszámitolási üzletben mult évről maradt	758,915	frt	25	kr.
Az év folytán váltóleszámitolásra fordittatott	2.806,238	„	36	„
Összeg:	3.565,154	frt	01	kr.
Ebből az év folytán visszafolyt . . .	2.792,988	„	47	„
Annálfogva 1845 máj. 31 én váltókba fektetve maradt	772,165	„	14	„
2. Letétkép őrizet alá került.	850,216	„	—	„
3. Zálogokra kölcsönzött s előlegezett értékben a mult évről átmaradt	35,840	„	—	„
Az év folytán ez üzletre fordittatott . .	553,146	„	—	„
Összeg:	588,986	frt	—	kr.
Ebből az év folytán visszafizettetett . .	72,200	„	—	„
tehát 1845 máj. 31-ével maradt. . . .	516,786	„	—	„
Pénztár állás: 1844 jun. 1-ével mult évről átvett készpénz	10,324	„	30	„
Bevétel az év folytán	4.599,220	„	47	„
Összeg:	4.609,545	„	17	„

Kiadás az év folytán	4.594,828	frt 40	kr.
Tehát pénztári maradvány 1855 máj. 31.	14,721	„ 37	„
Jövedelem a leszámitolási üzletből .	50,107	„ 55	„
a letét s előlegezési üzletből	16,040	„ 03	„
a 2627 frt 30 krnyi tartaléktőke 5% kamatja	132	„ 52	„
különféle dijakból	1,002	„ 06	„
Összeg:	67,282	„ 56	„

Ebből azonban előre felvett kamatok fejében 7534 frt 1 kr, kezelési kiadások fejében 6707 frt 45 kr, a használatra engedett idegen pénzek kamatjául 18,983 frt 16 kr, a felállitási költség kamatai fejében 492 frt 48 kr, ugyane költség évi törlesztésére 448 ft 2 kr, a tartalék kamatául 132 frt 52 kr, összesen tehát . . . 34,298 frt 44 kr.

levonandó levén, marad évi tiszta nyereményül . . . . 32,984 „ 12 „

Ebből részvényenkint 28 frt 30 krjával osztalékul kiadatott 28,927 frt 70 kr, a tartaléktőkéhez csatoltatott 4056 frt 42 kr, miszerint a tartaléktőke 1845 máj. 31-én, a már hozzászaporodott kamattal együtt 6,847 frt 4½ krt tett pengő pénzben.

Negyedik év: 1845 junius 1-től 1846 máj. 31-ig. Ez évre a már befizetve levő 1015 részvényhez 385 ujra befizettetvén a részvények száma 1400-ra, a befizetett részvénytőke 700,000 frtra emelkedett, az üzlet pedig következő forgalmu volt:

1. A lészámitolási üzletben mult évről átmaradt érték	772,165	frt 14	kr.
Az év folytán ide fordittatott	3.490,429	„ 20	„
Összeg:	4.262,594	„ 34	„
Ebből év folytán visszafizettetett . . .	3.134,279	„ 40	„
Tehát 1846 máj. 31-ével váltókban maradt	1.128.314	„ 54	„
2. Letét összeg	1.373,208	„ 13	„
3. Zálog-kölcsön s előlegekben mar. m. évről	516,786	„ —	„
Év folytán ez üzletágba fektettetett . .	288,780	„ —	„
Összeg:	805,566	frt —	kr.
Ebből évfolytán visszafizettetett . . .	171,980	„ —	„
Tehát 1846 máj. 31-én ez üzletben maradt	633,586	„ —	„
Pénztár állás: mult évről átjött készpénz:	14,721	„ 37	„
Bevétel az év folytán:	7.190,589	„ —	„
Összeg:	7.205,310	„ 37	„

Kiadás az év folytán:	7.126,004	frt 24	kr.
tehát 1846 máj. 31-ével pénztári készpénz:	79,306	„ 13	„
Jövedelem: a leszámitolási üzletből:	63,783	„ 28	„
Letét s előleg üzletből	33,113	„ 55	„
Tartaléktőke kamatja	342	„ 21	„
Különféle dijak	1,760	„ 49	„
Összeg:	99,000	„ 33	„
Ebből azonban levonandók: az előre felvett kamatok: 6,739 frt 43 kr, használatra kapott idegen pénzek kamata 33,893 frt 56½ kr, kezelési költségek 8065 frt 18½ kr, az első felállitási költség kamata 470 frt 25 kr, ennek évi törlesztésére 448 frt 2 kr, a tartaléktőke kamata 342 frt 21 kr, összesen	49,959	frt 46	kr.
igy marad évi tiszta nyereményül . .	49,040	„ 47	„

Ebből részvényenkint 30 frtjával osztalékul kiadatott 42,000 pft, a tartaléktőkéhez csatoltatott 7040 frt 47 kr, mi által a tartaléktőke, kamat szaporulatával 1846 máj. 31-én 14,230 pfrt 12½ kr lett.

Ötödik év. 1846 junius 1-től 1847 máj 31-ig.

Az üzlet napontai terjedése ismét arra határozta az igazgatóságot, hogy a még folyvást bentartott részvényekből ujra 600 darabot bocsásson ki. E kibocsátás 1846 november havában történt, s a vételnél a régi részvényeseknek adatván előny, oly feltétel szabatott, hogy a ki az 500 pfrtnyi részvény összeget, a tartaléktőkéből minden részvényre eső 10 frt 10 krnyi illetőségért eső pótlékkal együtt egyszerre befizeti, az az ötszáztóli kamat jutalékon kivül, még az azon évi fél felül osztalékban is részesül; ellenben kik január utoljáig és april utoljáig szabott két részletben fizetik be illetőségöket, azok csak ötös kamatot huznak. Az első feltétel szerint azonnal befizettetett 420, az utóbbi szerint 180 részvény. Ez által ez évben a befizetett részvények száma 2000-re egészedett ki.

Az üzlet forgalom következő eredményü volt:

1. A leszámitolási üzletben mult évről átjött	1.128,314	frt 54	kr
Az év folytán leszámitolásra fordittatott .	5.020,083	„ 56	„
Összeg:	6.148,398	„ 50	„
Ebből az év folytán visszafizettetett . .	4.838,762	„ 14	„
1847 máj. 41-dikével jövő évre maradt .	1.309,636	„ 36	„

2. Zálog-kölcsön s előleg üzletben mult évről maradt	633,586 frt	—	kr.
Az év folytán ez üzletben kiadatott . .	1.156,060 „	—	„
Összeg:	1.789.646 frt	—	kr.
Ebből az év folytán visszafizettetett . .	630,519 „	—	„
1847 máj. 31-ével jövő évre átment . .	1.159,127 „	—	„
3. Letétkép őrzött érték összege . . .	1.989,099 „	52	„
Pénztár állás: mult évről átjött készpénz	79,306 „	13	„
Bevétel az év folytán	9.998,442 „	02	„
Összeg:	10.077,748 „	15	„
Ebből kiadás az év folytán	9.801,275 „	32	„
1847 máj. 31-ével jövő évre készpénzül átment	276,472 „	43	„
Jövedelem: a leszámitolási üzletből .	84,755 „	07	„
a kölcsön s előlegezési üzletből . . .	43,305 „	42	„
a tartaléktőke folyó kamata	711 „	30	„
különféle dijakból	236 „	46	„
Összeg:	129,009 „	05	„
Ebből levonandó: előre felvett kamat 10,870 frt 1 kr., használatra kapott idegen pénzek kamata 50,360 frt 51 kr, kezelési költség 8,473 frt 31 kr, az első felállitási kiadás kamatja 448 frt 3 kr, az első felállitási kiadás törlesztésére 448 frt 2 kr, a tartaléktőke kamatja 711 frt 30 kr, összesen	70,811 frt	58	kr
tehát marad évi tiszta jövedelmül . . .	58,197 „	07	„

Ebből osztalékul adatott egyegy régi részvény után 30 frt 30 kr, a tartaléktőkéhez csatoltatott 9,092 frt 07 kr, miszerint a tartaléktőke 1847 máj. 31-én a szaporodott kamatokkal együtt 29,747 frt 29½ krt tett pengő pénzben.

Hatodik év. 1847 junius 1-től 1848 május 31-ig.

1. A leszámitolási üzletben mult évről átjött	1.369,636 frt	36	kr
Ez év folytán leszámitolásba fektettetett.	5.717,927 „	33	„
Összeg:	7.027,564 „	09	„
melyből az év folytán visszafizettetett .	5.636,388 „	06	„
1848 máj. 31-én még váltókban maradt .	1.391,176 „	03	„
2. A kölcsön s előlegezési üzletben mult évről átjött	1.159,127 „	—	„
Ez év folytán ez üzletbe kiadatott . .	435,400 „	—	„
Összeg:	1.594,527 „	—	„

Ebből az év folytán visszafizettetett . . 367.182 frt — kr.

E szerint 1848 máj. 31-ével még maradt jövőre . . . . 1.227,395 „ — „

3. Letétkép őrzött érték összege az év folytán . . . . 1.930,480 „ 19 „

Pénztár állás: mult évről átjött készpénzben . . . . 276,472 „ 43 „

Bevétel az év folytán . . . . . . 11.628,475 „ 17 „

Összeg : 11.904,948 „ — „

Kiadás az év folytán . . . . 11,789,638 „ 11 „

1848 máj. 31-én jövő évre átmenő készpénz 115,309 „ 49 „

Jövedelem: a leszámitolási üzletből . 104,223 „ 09 „

kölcsön és letéti üzletből . . . . . 77,335 „ 27 „

a tartaléktőke jövedelme . . . . . 1,340 „ 50 „

különféle dijak . . . . 322 „ 30 „

Összeg : 183,221 „ 56 „

Ebből azonban levonandó : előre bevett kamat fejében 17,418 frt 23 kr, használatra betett idegen pénzek kamata 78,853 frt 40 kr, kezelési költségek : 9,585 frt 56 kr, első felszerelési költségek kamata 425 frt 39 kr, az első felszerelési kiadás törlesztésére 448 frt 02 kr, a tartaléktőke folyókamata 1,340 frt 50 krajczár összesen . . . . 108,072 „ 30 „

tehát maradt évi tiszta jövedelmül . . 75,149 „ 26 „

Ebből a 2000 részvény után kiadatott osztalékul egyenként 31 frt 30 kr, a tartaléktőkéhez pedig csatoltatott 12.149 frt 26 kr, miszerint a tartaléktőke kamatszáporulataival együtt 1848 május 31-kén 43,624 frt $5^{1}/_{2}$ krt tett pengő pénzben.

Hetedik és nyolczadik év. 1849-ben a körülmények közgyülést tartani nem engedtek. 1850 aug. 20-án tartatott ismét az első közgyülés. Az erre beadott kimutatás szerint:

1. A leszámitolási üzletben 1848 máj. 31-ről átjött . . . . 1.391,176 frt 8 kr.

$184^{8}/_{9}$-ben leszámitoltatott . . . . . 5.522,303 „ 19 „

$184^{9}/_{10}$-ben „ „ . . . . . . 2.479,071 „ 22 „

Összeg : 9.392,550 „ 44 „

Ebből visszafiz. $184^{8}/_{9}$ folyt. 6.263,362 ft 52 kr.

$184^{9}/_{10}$ „ 2.167,352 „ 48 „

Összeg : 8.430,715 „ 40 „

1850 máj. 31-ével maradt . . . . . 961,835 „ 4 „

2. Kölcsön-, előlegezés és letétüzletben 1848 máj. 31 marad		1.227,395 frt	—	kr.
184$^8/_9$ hozzájött . .	514,067 frt 52 kr.			
184$^9/_{50}$ „ . .	307,375 „ — „			
		821,442 „	52	„
	Összeg:	2.048,837 „	52	„
Ebből visszafiz. 184$^8/_9$	616,828 frt 22 kr.			
184$^9/_{50}$-ben	286,284 „ 30 „			
		903,012 „	52	„
1850 máj. 31 maradt		1.145,825 „	—	„
Pénztárállás: 1848 máj. 31. átjött .		115,309 „	49	„
184$^8/_9$-diki bevétel		4.660,868 „	42	„
184$^9/_{50}$-iki „		1.784,536 „	15	„
	Összeg:	6.560,714 „	46	„
Kiadás 184$^8/_9$-ben .	4,515,649 frt 21 kr.			
„ 1850-ben .	2.002,290 „ 59 „			
	Összeg:	6.517,890 „	20	„
Tehát 1850 máj. 31-ével jövőre átmenő készpénz		42.824 „	26	„
Jövedelem: Váltó leszámítolásból 184$^8/_9$-ben		78,843 „	59	„
184$^9/_{50}$-ben		40,439 „	49	„
	Összeg:	119,278 „	48	„
Kölcs., elől. s letétüzletből. 184$^8/_9$-ben . . .	83,509 frt 47 kr.			
184$^9/_{50}$-ben . . .	81,411 „ 28 „			
	Összeg:	164,921 „	15	„
Tartalék. jöved. 184$^8/_9$-b.	2.306 ft 36 kr.			
184$^9/_{50}$-ben . .	1,140 „ 21 „			
	Összeg:	3,446 „	57	„
Dijak 184$^8/_9$-ben . .	128 frt — kr.			
„ 184$^9/_{50}$-ben .	3,074 „ 8 „			
		3,202 „	8	„
	Főösszeg:	290,849 „	8	„

Ebből levonandó: idegen pénzek előre fölvett kamatja 4,767 frt 25 kr., idegen pénzek folyó kamatja 184$^8/_9$-ben 85,375 ft 16 kr. 184$^9/_{50}$-ben 40,282 frt 57 kr. Kezelési kiadás: 184$^8/_9$-ben 21,451 frt 13 kr., 184$^9/_{50}$-ben 14,433 frt 53 kr. Felszerelési költség kamatjai 184$^8/_9$-ben 403 ft 15 kr., 184$^9/_{50}$-ben 380 frt 51 kr.; ugyane tehernek évi törlesztése 448 frt 2 kr.; a tarta-

léktőke két évi jövedelme 3,446 frt 57 kr., a

Hajnau-alapitványra 1,000 frt: összeg . . .	172,487	frt 51	kr.
marad évi jövedelmül	118,411	„ 17	„

Ebből az alaptőke ötös kamatja négy félévre egyenként 25, összesen 100,000 frttal levonatván, marad 18,411 frt 17 kr., mely öszszeg, hogy a szenvedett veszteségek után az intézet annál könnyebben uj erőre jőjjön, a tartaléktőkéhez csatoltatni rendeltetett, mely is ez által 39,130 frt 40½ krra szaporodott fel.

Kilenczedik év. 1850 junius 1-től 1851 máj. 31-ig. A bank vezetését következő egyének kezében találjuk. Havas József bankelnök, báró Podmaniczky László elnöki helyettes; igazgatók: Jalics F. A., Liedemann Frigyes, Weisz Bernát Ferencz, Kern Jakab, Perger Ignácz, Burgmann Károly, Halbauer János, Spitzer Gerson, Hirschler Leon, Stern Ignácz Oszvald Antal, Pscherer Miklós. Az üzlet következő:

1. A leszámitolási üzletben mult évről átjött	961,135	frt 04	kr.
Ez év folytán váltók leszámitolására forditatott.	3.769,041	„ 35	„
Összeg:	4.730,876	„ 39	„
melyből az év folytán visszafizettetvén .	3,598,463	„ 22	„
1851 máj. 31-ével még váltókban maradt .	1.132,413	„ 17	„
2. Az előlegezési, letét és kölcsön üzletben, mult évről kézi zálogokon levő előlegben maradt	306,125	„ —	„
az év folytán ez üzletbe fektettetett . .	105,650	„ —	„
Összeg:	411,775	„ —	„
Ebből az év folytán visszafizettetett . .	265,275	„ —	„
tehát 1851 máj. 31-én előlegben maradt .	146,500	„ —	„
Ellenben ingatlanra adott kölcsönben mult évről átjött	876,108	„ 50	„
Ez év folytán ily kölcsönre adatott . .	376,034	„ 05	„
Összeg:	1.252,142	„ 55	„
melyből évfolytán visszafizettetvén . .	190,084	„ 07	„
tehát 1851 máj. 31-ével jövő évre átjött .	1,062,058	„ 48	„
Pénztárállás: előző évről átjött készpénz	42,824	„ 26	„
Bevétel az év folytán	3.224,462	„ 36	„
Összeg:	3.267,287	„ 02	„
Kiadás az év folytán	3.258,111	„ 58	„
tehát 1851 máj. 31-én pénztári készpénz .	9,175	„ 04	„

Jövedelem: a leszámitolási üzletből	58,497 frt	28	kr.
kölcsön, előleg s letétüzletből	56,447 „	59½	„
5 száztolis metalliquek jövedelme . . .	1,401 „	51	„
A tartaléktőke kamatja	1,381 „	17½	„
Különféle dijak	117 „	—	„
Összeg:	117,845 „	31	„
Ebből azonban levonandó: használatra adott idegen pénzek kamata: 24,437 frt 44 kr, hivatalnoki fizetések s kezelési költség: 16,815 frt 55 kr, jövedelmi adó 1,250 frt, az első felszerelési kiadás kamata 352 frt 48 kr, ezen kiadás törlesztésztési részlete 448 frt 2½ kr, tartaléktőke kamata 1381 frt 17½ kr, összesen .	44,685 „	47	„
tehát évi tiszta jövedelmül maradt . .	73,159 „	44	„

Ebből minden részvény után osztalékul kiadatott 25 frt, s igy a 2000 után összesen 50,000 frt, 23,159 frt 44 kr pedig a tartaléktőkéhez csatoltatott.

Egybehasonlitva a forgalmat az 1848 előttivel, az 184⁸/₉-ik évek hatása ez üzleten is meglátszik, melyet hogy az intézet annál könynyebben kiheverjen, és a kereskedés az által is elősegittessék, a magas kormány 550,000 ftot bocsátott a bank kezelésére. A tiszta jövedelmet megcsökkentette az ezen intézetre is kimért jövedelmi adó. melyre nézve, valamint az osztalék szelvények bélyegdijára nézve is egyébiránt azt határozta az intézet, hogy azok ne az egyes részvényesek osztalékából, hanem még a közösből vonassanak le.

Tizedik év. 1851 jun. 1-től, 1852 máj. 31-ig.

1. A leszámitolási üzletben mult évről átjött.	1.132,413 frt	17	kr.
Az év folytán váltóleszámitolásra fordit.	4,412,509 „	15	„
Összeg:	5,544,922 „	32	„
melyből az év folytán visszafizettetett .	4.511,050 „	44	„
miszerint 1852 máj. 31-ével váltókban mar.	1.033,871 „	48	„
2. Kézi zálogra ad. előlegben m. évr.átjött	146,500 „	—	„
Kézi zálogra az év folytán előlegeztetett	69,750 „	—	„
Összeg:	216,250 „	—	„
melyből az év folytán visszafizettetvén .	98,930 „	—	„
1852 máj. 31-ével jövő évre átmaradt . .	117,320 „	—	„
Ingatlanra adott kölcsönben m. évr. átjött	1.062,058 „	48	„
Az év folytán effélére kölcsönöztetett .	68,817 „	57	„
Összeg:	1.130,876 „	45	„
ebből az év folytán visszafizettetvén . .	206,462 „	24	„
1852 máj. 31-ével jövő évre átment .	924,413 „	21	„

Pénztárállás: mult évről átjött készpénz	9,175 frt	04	kr.
Bevétel az év folytán	5.925,476 „	43	„
Összeg:	5.984,651 „	47	„
Kiadás az év folytán	5.931,843 „	40	„
Készpénz a pénztárban 1852 máj. 31-én .	2,808 „	07	„
Jövedelem: a váltóleszámitolási üzl.	66,976 „	23	„
Kölcsön-előleg s letét üzletből	43,255 „	07	„
Tartalék-tőke kamatja	655 „	11	„
Különféle dijakból	115 „	—	„
Összeg:	111,001 „	41	„
Ebből levonandó: a használatra engedett idegen pénzek kamata 30,036 frt 20 kr, hivatalos fizetések s kezelési költség 15,358 frt 26 kr, első felszerelési költség kamata és törlesztési részlete 778 frt 26 kr, a tartalék tőke folyó kamata 655 frt 11 kr, összesen	46,828 frt	23	kr.
tehát marad évi tiszta nyereményül . .	64,173 „	18	„

melyből ismét minden részvény után 25, tehát összesen 50.000 forint osztalékul kiadatván, 14,173 frt 13 kr. a tartalék-tőkéhez csatoltatott. A kiadások közt 220,000 frt az állami kincstárból kölcsönzött összeg részlet visszafizetésekép foglaltatik.

Tizenegyedik év. 1852 junius 1-től 1853 május 31-ig.

Ez évben az alap- és rendszabályok némely változtatásokkal uj átdolgozás s felsőbb megerősités alá jöttek; a megerősités egyébiránt 1853 jul. 2. és 1854 april 20-ról adatván ki. Az üzlet-forgalom pedig következő volt:

1. A leszámitolási üzletben m. évről átjött	1.033.871 frt	48	kr.
Ez év folytán leszámitolásra fordittatott .	4.162,263 „	38	„
Összeg:	5.196,135 „	26	„
melyből az év folytán visszafizettetvén .	4.267,633 „	08	„
maradt 1853 május 31-kén váltókban . .	928,502 „	18	„
2. Kézi zálogokra tett élőlegben mult évről átjött	117,320 „	—	„
Ez év folytán ez üzletágban kiadatott .	32,400 „	—	„
Összeg:	149,720 „	—	„
Ebből az év folytán visszafizettetett . .	77,920 „	—	„
maradt 1853 május 31-kén jövőre . . .	71,800 „	—	„
Ingatlanra adott kölcsönben m. évről mar.	924,414 „	21	„
Ez év folytán ez üzletágba befektettetett	17,177 „	41	„
Összeg:	941,591 „	62	„

melyből az év folytán visszafizettetvén .	156,649	frt	34	kr.
maradt 1853 május 31-kén jövőre . . .	784,942	„	28	„
Pénztárállás. M. évről átjött készpénz	2,808	„	07	„
Bevétel az év folytán	5.679,060	„	53	„
Összeg :	5.681,869	„	—	„
Ebből kiadatott	5.546,699	„	59	„
tehát marad 1853 máj. 31-én készpénz .	135,169	„	01	„
Jövedelem: a leszámitolási üzletből.	66,246	„	57	„
előleg, kölcsön s letét üzletből. . . .	35,105	„	56	„
A tartaléktőke kamatja	1,754	„	06	„
különféle dijak	26	„	—	„
Összeg :	103,132	„	59	„
Ebből levonandó: használatra engedett idegen pénzek kamatja 24,221 frt 20 kr., hivatalos fizetések s kezelési költség 11,832 frt 20 kr., első felszerelési kiadás kamata s törlesztési részlete 786 frt 17 kr., a tartaléktőke kamata 1,754 frt 06 kr, összesen	38,594	frt	08	kr.
tehát marad évi tiszta nyereményül . .	64,538	„	56	„

Ebből ezuttal is osztalékul adatott részvényenként 25, összesen 50,000 frt, a tartaléktőkéhez csatoltatott pedig 14,538 frt 56 kr.

A kiadások közt az állami kölcsönből visszafizetett részlet ismét 220,000 frttal fordul elő.

Tizenkettődik év. 1853 junius 1-től 1854 május 31-ig.

1. A leszámitolási üzletben m. évről átjött	928,502	frt	18	kr.
Ez év folytán váltóleszámitolásra fordit.	3.974.514	„	24	„
Összeg :	4.903,016	„	42	„
Ebből az év folytán visszafizettetett . .	3.997,797	„	14	„
tehát 1854 máj. 31-ével váltókban maradt	905,219	„	28	„
2. Kézi zálogokra ad. előlegben m. évr. átj.	71,800	„	—	„
Ez év folytán ilyfélékre adatott . . .	2,700	„	—	„
Összeg :	74,500	„	—	„
melyből az év folytán visszafizettetvén .	57,000	„	—	„
1854 máj. 31-ével még ez üzletben maradt	17,500	„	—	„
Ingatlanságra adott kölcsönben mult évről maradt	802,266	„	03	„
Ez év folytán ilyfélébe nem fektettetett semmi, hanem visszafizettetett a régi kölcsönből	48,206	„	27	„
miszerint 1854 máj. 31. még befektetve mar.	754,059	„	36	„
Pénztárállás: mult évről átjött készpénz	135,169	„	01	„

Bevétel az év folytán	5.139,485 frt	30	kr.
Összeg:	5.274,604 „	31	„
Kiadás az év folytán.	5.271,246 „	09	„
1854 május 31-kén pénztári készpénz . .	3,358 „	22	„
Jövedelem: váltó-leszámitolásból .	56,135 „	36	„
kölcsön, előleg s letétüzletből	28,567 „	54	„
tartalék-tőke kamatja	2,353 „	16	„
részvényátirási dij	59 „	—	„
Összeg:	87,115 „	46	„
Ebből azonban levonandó: használatra kapott idegen pénzek kamatja: 12,250 frt 52 kr., hivatalnoki fizetések s kezelési költség: 11,091 frt 24 kr., első felszerelési kiadás kamatja és törlesztési részlete 790 frt 45 kr., tartaléktőke kamatja 2,353 frt 16 kr., összesen .	26,486 frt	17	kr.
tehát f. évi tiszta nyereményül maradt .	60,629 „	29	„

melyből részvényenként 25 frtjával részvényosztalékul kiadatott 50,000 frt, a tartaléktőkéhez csatoltatott 10,629 frt 29 kr pgőben.

Tizenharmadik év. 1854 junius 1-től 1855 máj. 31-ig.

Az igazgatás ismét változott; névszerint bank-elnök lett Appianó József; az elnökhelyettes s igazgató tagok megmaradtak. Legnevezetesebb ez év történelmében, hogy a magas kincstár s a bank közt fenforgott kölcsönös követelési viszony kiegyenlittetett. Üzletforgalom:

1. Váltó-befektetésben mult évről maradt	905,219 frt	28	kr.
Ez év folytán leszámitolásra fordittatott .	4.453,740 „	24	„
Összeg:	5.358,959 „	52	„
Ebből visszafizettetett az év folytán . .	4.372,660 „	21	„
1855 május 31-kével maradt jövőre . .	986,299 „	31	„
2. Kézi zálogra ad. előlegben m. évr. mar.	17,500 „	—	„
Az év folytán ily előlegre adatott . . .	24,911 „	27	„
Összeg:	42,411 „	27	„
melyből az év folytán visszafizettetvén .	11,850 „	—	„
1855 május 31-kével maradt jövőre . .	30,561 „	27	„
Ingatlanokra ad. kölcsönben m. évr. átjött	754,059 „	36	„
Az év folytán ebbe nem adatott, hanem visszafizettetett	89,578 „	46	„
tehát 1855 május 31-dikén még ez ágban maradt	664,480 „	50	„

és pedig ebből 258,406 frt 07 kr. a Wodianer Rudolf-féle házon.

Pénztárállás: mult évről készpénzül átjött	3,358 „	22	„

Bevétel az év folytán	5.895,622	frt	05	kr
Összeg :	5.898,980	„	27	„
Kiadás az év folytán	5.891,208	„	11	„
miszerint 1855 máj. 31-kén pénzkészlet .	7,772	„	16	„
Jövedelem: váltó-leszámitolásból .	61,578	„	44	„
kölcsön, előleg s letétüzletből	27,146	„	25	„
tartaléktőke kamatja	1,670	„	46	„
Leszámitolási dijak	3,699	„	52	„
részvény-átiratási dij	67	„	—	„
nemzeti kelcsön kamat	512	„	09	„
Összeg :	94,674	„	56	„
Ebből a már ismert különféle czimeken, 4,895 frt 17 kr. jövedelmi adónak betudásával levonandó összesen	35,158	„	19	„
tehát marad évi nyereményül	59,516	„	37	„

miből 50,000 frt részvény osztalékul kiadatván, 9,516 frt 37 krajj. a részvénytőkéhez kapcsoltatott.

Tizennegyedik év. 1855 junius 1-től 1856 május 31-ig.

1. A váltóleszámitolási üzletben mult évről maradt	986,299	frt	31	kr.
Ez év folytán leszámitolásra fordittatott .	5.634,918	„	57	„
Összeg :	6.621,218	„	28	„
Ebből az év folytán visszafizettetett . .	5.079,248	„	18	„
miszerint 1856 máj. 31. ez üzletben mar.	1.541,970	„	10	„
2. Kézi zálogra tett előlegezésekben és ingatlanságra adott kölcsönben mult évről átmaradt összesen	695,042	„	17	„
Ez év folytán effélébe fektettetett . .	94,214	„	59	„
Összeg :	789,257	„	16	„
Ebből visszafizettetett az év folytösszses.	348,805	„	47	„
1856 máj. 31-én maradt jövőre befektetve	440,451	„	29	„
Pénztárállás: átjött a mult évről készpénzül	7,772	„	16	„
Bevétel az év folytán	7.481,679	„	47	„
Összeg :	7.489,452	„	03	„
Kiadás az év folytán	7.480,462	„	28	„
1856 május 31-kével maradt jövőre készpénzben	8,989	„	35	„

Jövedelem: váltóleszámitolásból 76,764 frt 21 kr., előlegezési, kölcsön és letétüzletből 24,037 frt 34 kr., a tartaléktőke jövedelme 752

frt 50 kr., leszámitolás körüli dijak 10,653 frt 33 kr.; részvényátirásért 92 frt, házjövedelem 263 frt 36 kr., a nemzeti kölcsönre befizetett összeg kamata 1,962 frt 50 kr, egy vasszekrény eladásából 457 frt; összeg	113,983 frt 44 kr.
Ebből különféle czimeken levonandó kiadás, mely közt a hivatalnoki fizetés s kezelési költség 8,533 forint 58 krt, a jövedelmi adó 4,683 frt 10 krt tesz, összesen	41,939 „ 05 „
tehát marad évi tiszta nyereményül . .	72,044 frt 39 kr.

Ebből minden részvény után osztalékul kiadatott 30 frt 30 kr., s igy a 2,000 részvény után összesen 61,000 frt, a hátralevő 11,044 frt 39 kr. pedig a tartaléktőkéhez csatoltatott.

Tizenötödik év. 1856 junius 1-től 1857 május 31-ig.

Az év legnevezetesebb eseménye az intézetre nézve, hogy Appianó József urat, első elnökét halál által elvesztette. A betételekért eddigelé fizetett négyszáztólit az intézet ötszáztólira emelte, hogy ez által a betételek szaporodása eszközöltessék. A Pesten felállitandó kereskedelmi akademiánál 2,000 pfrtnyi alapitvány tétetett egy szegény tanulónak stipendiummal ellátására. Az üzlet eredménye:

1. A váltó leszámitolási üzletben mult évről maradt	1.541,970	frt 10	kr.
Ez év folytán váltó leszámitolásba fordit.	7.648,275	„ 33	„
Összeg:	9.190,245	„ 43	„
Ebből visszafizettetett ez év folytán . .	7.360,889	„ 41	„
1857 máj. 31-ével maradt váltókészletben	1.829.356	„ 02	„
2. Kézi-zálogra tett előlegül mult évről maradt	12,650	„ —	„
Ez év folytán efféle adatott	144,875	„ 47	„
Összeg:	157,525	„ 47	„
Ebből ez év folytán visszafizettetett . .	72,170	„ 47	„
1857 maj. 31-ével megmaradt jövőre . .	85,355	„ —	„
Ingatlanságra adott kölcsönben mult évről átjött.	360,884	„ 49	„
Ez év folytán ingatlanságra kölcsönöztetett	38,518	„ 33	„
Összeg:	398,903	„ 22	„
melyből visszafizettetvén az év folytán .	44,516	„ 48	„
tehát 1857 máj. 31. még ily kölcsönül mar.	354,386	„ 34	„
Pénztárállás: Mult évről átjött készpénzül	8,989	„ 35	„
Bevétel az év folytán	10.581,569	„ 55	„
Összeg:	10.590,559	„ 90	„

Kiadás az év folytán	10,583,865	frt 47	kr.
tehát 1857 május 31-én pénztári készpénz	6,693	„ 43	„
Jövedelem: a leszámitolási üzletből 105,129 frt 41 kr, előlegek után 4,353 frt 34 kr, ingatlansági kamatok 22,468 frt 54 kr, letétdijak 283 frt 48 kr, tartaléktőke jövedelme 610 frt,forgatmányi dijak 15,816 frt 02 kr, részvényátirásért 53 frt, a Wodianerféle ház jövedelme 2499 frt 40 kr, nemzeti kölcsönkamatok 3720 frt 15 kr, évi összes jövedelem	154,934	frt 54	kr.
Ebből levonandó : idegen pénzek kamatja 49,914 frt 48 kr, hivatalnoki fizetések s kezelési költség 11,642 frt 07 kr, felszerelési s butorzati kiadások törlesztési részlete 810 frt 44 kr, tartaléktőke jövedelme 610 frt, nemzeti kölcsönpapirok értékkülönbözete 657 frt, jövedelmi adó 4,541 frt 16 kr, összeg	68,175	frt 55	kr.
mit levonva a jövedelemből, marad évi nyereményül	86,758	„ 59	„

Ebből részvényenkint osztalékul 35 frt, összesen 70,000 frt kiadatván 16,758 frt 59 kr a tarteléktőkéhez csatoltatott.

A következő évre bankelnökül választatott: báró Podmaniczky László, elnökhelyettesül: Jalics A. Ferencz, ki helyett igazgatóvá lett Rósa Lajos, a többi igazgatók megmaradván.

Tizenhatodik év. 1857 jun. 1-től 1858 máj. 31-ig.

Ez az Európát, söt Amerikát is megrázó krizis esztendeje volt. Intézetünk azonban ezt erélyesen kiállotta.

1. A leszámitolási üzletben mult évről átj.	1.829,356	frt 02	kr.
Ez év folytán 5623 váltó leszámit. ford.	8.137,931	„ 58	„
Összeg:	9.967,288	„ —	„
Ebből az év folytán 5492 váltó után visszafizettetett	8.123,840	„ 18	„
maradt 1858 máj. 31-ével 1235 db váltón .	1.843,447	„ 42	„
2. Az előlegezési üzletben multról átjött .	85,255	„ —	„
Ez év folytán ide fordittatott	221,400	„ —	„
Összeg:	306,755	„ —	„
Ebből ez év folytán visszafizettetett . .	178,155	frt —	kr.
maradt tehát 1858 máj. 31-ével . . .	128,600	„ —	„
3. Ingatlanra adott kölcsönben mar. mult.	354,386	„ 34	„
Effélére kölcsönöztetett az év folytán. .	...,...	„ ..	„
visszafizettetett azonban	7,236	„ 34	„
tehát 1858 máj. 31-ével maradt . . .	347,150	„ —	„

Pénztárállás. Előző évről átjött készpénz . . . . 6,693 frt 43 kr.
Bevétel az év folytán . . . . 14.007,526 „ 20 „

Összeg: 14.014,220 „ 03 „
Kiadás az év folytán . . . . . . 14,001,242 „ 21 „
tehát pénztári készpénz 1858 máj. 31-én . 12,977 „ 42 „

Jövedelem: a leszámitolásból 132,605 frt 27 kr, előlegezésből 8378 frt 44 kr, ingatlansági kölcsönök kamata 18,582 frt 85 kr, letétdijak 315 frt 03 kr, részvényátirási dijak 70 frt, nemzeti kölcsön kamatai 1905 frt 20 kr, tartaléktőke jövedelme 2125 frt, vásárlott állampapirok sat. értékkülönbözése az intézet javára 8,417 frt 12 kr, összeg . . . . . 172,399 frt 21 kr.

Ebből azonban levon.: idegeneknek fizetett kamat 68,993 frt 47 kr, kezelési költség s hivatalos fizetések 12,811 frt 03 kr, felszerelési költség törlesztése 810 frt 43 kr, tartaléktőke jövedelme 2125 frt, jövedelmi adó 9408 frt 04 krajczár, összeg . . . . 94,148 frt 37 kr.

miszerint évi tiszta nyereményül marad . 78,250 „ 44 „
melyből részvényenkint 32 frtjával osztalékul 64,000 frt, kiadatván, a tartaléktőkéhez csatoltatott 14,250 frt 44 kr p. p.

Tizenhetedik év. 1858 junius 1-től 1859 máj. 31-ig.

Az idegen pénzösszeg, mely ez évben az intézet kezelése alatt megfordult 8.905,844 frt 11 kr; ebből 2.654,248 frt 51 kr előző évről jött át, a többi a folyó évben szaporodott.

Ez éven kezdve a számadások osztrák értékben vitetvék.

1. A leszámitolási üzletben 1,235 váltón multról maradt . . . . 1.935,620 frt 08 kr.
Az év folyt. 6677 váltó leszámitolására ad. 10,164,610 „ 28 „

Összeg: 12.100,230 „ 36 „
Ebből az év folytán visszafizettetett . . 9.601,279 „ 37 „

maradt 1859 máj. 31-ével 1545 váltón . . 2.498,950 „ 99 „
2. Az előleg üzletben átjött multról . . 135,030 frt — kr.
Erre fordittatott az év folytán . . . . 448,342 „ 50 „

Összeg: 583.372 „ 50 „
melyből az év folytán visszafizettetvén . 281,505 „ — „

maradt 1858 máj. 31-én jövőre . . . . 301,867 „ 50 „
3. Ingatlansági kölcsönben maradt multról 364,507 „ 50 „
Az év folytán erre adatott . . . . . 12.000 „ — „

Összeg: 376,507 „ 50 „

melyből visszafizettetvén	22,816 frt	50	kr.
1859 máj. 31-vel maradt jövőre. . . .	353,691 „	—	„
Pénztárállás: mult. átjött készp-	13,626 „	59	„
Bevétel az év folytán	19.039,401 „	49	„
Összeg:	19.053,028 „	08	„
Kiadás az év folytán.	18.995,202 „	03	„
1859 máj. 31-vel maradt készpénz . . .	57,826 „	05	„
Jövedelem: váltóleszámitolásból 150,478 frt 25 kr, előlegekből 16,765 frt 24 kr, ingatlansági kölcsönből 20,509 frt 93 kr, letétdijak 360 frt 72 kr, váltóforgatásból 8,964 frt, részvényátirási dij 31 frt 25 kr, nemzeti kölcsön kamatai 840 ft·08 kr, földtehermentesitési papirkamatok 2960 frt 42 kr, kézi záloglevelek kamatai 1037 frt 50 kr, a tartaléktőke jövedelme: 3,096 frt, összeg	205,043 „	39	„
Ebből levonandó: az idegen pénzek kamata 100,020 frt 54 kr, fizetések s kezelési költség 11,100 frt 71 kr, pesti keresk. akademia segélyzése 400 frt, felszerelési költség részlete 851 frt 25 kr, tartaléktőke jövedelme 3096 frt, jövedelmi adó 9,183 frt 99 kr, összeg.	124,652 „	49	„
mit levonva marad évi tiszta nyereményül	80,390 „	90	„

melyből részvényenként 33 frt $12^1/_2$ krjával kiosztatott 66,250 frt 14,140 frt 90 kr pedig a tartaléktőkéhez csatoltatott.

Bankvagyonállás 1859 május 31-én 3.481,775 frt 14 kr, melyből alaptőke 2000 részvény után 1.050,000 frt, négy és öt száztóli betételek 2.195,440 frt, tartaléktőke 71,835 frt 48 kr.

Tizennyolczadik év. 1859 junius 1-től 1860 máj. 31-ig.

Ez évben a bank ismét nagy változáson ment keresztül; alapszabályai ujra átdolgoztattak, s a hitelbirtokosok üzletével is megszaporittattak, egyszersmind a részvények osztrák értékre átváltoztatván. Az üzlet következő volt:

1. A leszámitolási üzletben maradt mult évről 1545 váltóban	2.498,950 frt	99	kr
Az év folytán 6470 váltó leszámit, ford,	9.990,224 „	17	„
Összeg:	12.489,175 „	16	„
melyből 6381 váltó után visszafizettetvén	9,626,170 „	37	„
1860 máj. 31-vel maradt 1634 váltóban .	2.863,004 „	79	„
2. Az előlegezési üzletben maradt multról	301,867 „	50	„
Az év folytán előlegezésre fordittatott .	316,250 „	—	„
Összeg:	618,117 „	50	„

Ebből az év folytán visszafizettetvén . .	843,137	frt 50	kr.
maradt 1860 máj 31-én	274,980	„ —	„
3. Ingatlanra adott kölcsönben mar. multr.	353,691	„ —	„
Ez év folytán ebbe semmi sem fektettetett, hanem visszafizettetett	61,425	„ —	„
tehát maradt még 1860 máj. 31-vel . .	292,266	„ —	„
Pénztárállás: Multról átjött készp.	57,826	„ 05	„
Bevétel az év folytán	16.687,953	„ 47	„
Összeg:	16,745,779	„ 52	„
Kiadás az év folytán	16.656,063	„ 63	„
1860 máj. 31-én pénztári maradék . . .	89,715	„ 89	„
A bevétel közt magánosok pénzbetétele .	2.623,637	„ 30	„
Jövedelem. A váltóleszámitolásból 146,362 frt 86 kr, előlegezésből 11,237 frt 88 kr ingatlansági kölcsönkamatokból 19,633 frt 33 kr, forgatmányi üzletből 20,950 frt 29 kr, letétdijak 314 frt 12 kr, részvényátirásért 3 frt, nemzeti kölcsön kamata 788 ft 97 kr, földtehermentesitési papirok kamata 7,239 ft 89 kr, záloglevelek kamata 986 frt 14 kr, gmundeni sóbányapapirok után 1300 frt, a tartaléktőke jövedelme 3,724 frt 90 kr, összeg	212,535	frt 88	kr
Ebből levonandó: idegen pénzek kamata 101,762 frt 51 kr, fizetések s kezelési költség 11,809 ft 21 kr, a kereskedelmi akademia segélypénze 400 frt, felszerelési költség évi törlesztésére 851 frt 25 kr, tartaléktőke jövedelme 3724 frt 90 kr, évi jövedelmi adó 10,990 frt 46 kr, összesen	129,538	„ 33	„
miszerint marad évi tiszta nyereményül .	82,997	„ 55	„

Ebből az uj alapszabályok értelmében legelsőbben a részvénytőke ötszáztólija 52,500 forinttal fedeztetvén, aztán az igy maradó 30,497 forint 55 krból a részvényesek tartaléktőkéjéhez 5 száztóli, azaz 1,563 frt 06 kr, a hitelbirtokosok tartaléktőkéjéhez 15 száztóli, vagyis 4,574 frt 55 kr., az alakitandó nyugdíjalaphoz 2 száztóli, azaz 609 frt 94 kr., összesen 6,747 frt 55 kr. félre tétetvén, a többi 23,750 frt a részvényesek közt kiosztatott, melyből részvényenként jutott 11 frt 87½ kr., a föntebbi ötszáztólival vagyis 26 frt 25 krral összesen 38 frt 12½ kr., mely az 525 frtnyi részvénytőkének 7¼ száztóli kamatját teszi.

A bankvagyon-állás volt 1860 máj. 31-kén 3.871,713 frt 19 kr. ebből magán betevők pénze 2.623,637 frt 30 kr., tartaléktőke 77,128 forint 44 kr.

Tizenkilenczedik év. 1860 junius 1-től 1861 máj. 1-ig.

Ez évben bank-elnök: Jalics Ferencz; elnöki helyettes Kochmeister Frigyes. Igazgatókul maradtak a régiek, csak Pscherer Miklós helyett, ki meghalt, jött Aebly Adolf.

1. A leszámitolási üzletben 1634 váltóban multról maradt	2.863,004	frt	79	kr,
Az év folytán 7,295 váltó leszámitolására fordittatott	10.705,079	„	29	„
Összeg:	13.568,084	„	08	„
melyből az év folytán 7,270 váltó után visszafizettetett	10.968,015	„	44	„
maradt 1861 május 31-ével 1,659 váltóban	2.600,068	„	64	„
2. Az előlegezési üzletben multról maradt	274,980	„	—	„
Az év folytán ide fordittatott	749,070	„	94	„
Összeg:	1.024,050	„	94	„
Ebből az év folytán visszafizettetett . .	721,215	„	—	„
1861 május 31-kével tehát maradt . . .	302,805	„	94	„
3. Ingatlanokra adott kölcsönben m. mar.	292,266	„	—	„
Az év folytán erre fordittatott	6,000	„	—	„
Összeg:	298,266	„	—	„
Ebből visszafizettetett az év folytán . .	33,916	„	—	„
Tehát 1861 május 31-kével maradt . .	264,350	„	—	„
Pénztárállás: multról átjött készpénz	89,715	„	89	„
Bevétel az év folytán	16.368,658	„	49	„
Összeg:	16.458,374	„	38	„
Kiadás az év folytán	16.431,457	„	27	„
1861 május 31-kével pénztári készpénz .	26,917	„	11	„
Jövedelem: a leszámitolási üzletből 170,404 frt 01 kr. előlegezés után 16,440 frt 36 kr, ingatlansági kölcsönök kamataiból 16,286 frt 26 kr., forgatmányi üzletből 21,548 frt 22 kr., letétdij 392 frt 17 kr., részvényátirás 14 ft, tartalék- s nyugdij-tőke jövedelme 4,373 frt 10 kr.; összeg	229,458	frt	12	kr.
Ebből levonandó: idegen pénzektől és az előre felvett kamatok 97,402 frt 78 kr., hivatalos fizetések s kezelési költség 13,384 forint 69 kr., Széchenyi-emlékre 200 frt, pesti kereskedelmi akademiának 400 frt, fölszerelési kiadás törlesztésére 851 frt 25 kr., tartalék- és nyugdij-tőke kamata 4,373 frt 10 kr., jövedelmi adó 10,990 frt 46 kr.; összeg	127,602	frt	28	kr.
miszerint marad évi tiszta nyereményül .	101,856	„	84	„

melyből levonatván a részvénytőke ötszáztólija 52,500 frttal, az igy maradó 49,355 frt 84 kr. ötszáztólija 2,475 frt 32 krral a részvényesek tartaléktőkéjéhez, ismét 15 száztólija 7,403 frt 40 krral a hitelbirtokosok tartaléktőkéjéhez, végre 2 száztólija 987 frt 12 krral a nyugdij-alaphoz, 400 forínt pedig a kereskedelmi akademia számára, igy összesen 11,265 frt 84 kr. félretétetvén, a többi az igazgatóság és részvényesek közt osztalékul kiosztatott, miszerint jutott minden részvény után az első félévet illető ötös kamattal együtt 47 ft 2½ kr.

A bankvagyon-állás volt 1861 május 31-én 3.492,855 frt 06 kr., ebben magán betevők pénze 2.246,415 frt 52 kr., tartaléktőke 88,510 forint 83 kr.

Huszadik év. 1861 junius 1-től 1862 május 31-ig.

1. A váltó-leszámítolási üzletben multról maradt 1659 váltóban	2.600,068	frt	64	kr.
Az év folytán 7,891 váltóra adatott . .	11.836,796	„	31	„
Összeg:	14.436,864	„	95	„
melyből 6,262 váltó után visszafizettetett az év folytán	11.296.269	„	74	„
tehát maradt 1862 máj. 31-én 1,926 vált.	3.140,595	„	21	„
2. Kézi zálogra tett előlegben mar. multról	302,805	„	94	„
Ez év folytán előlegezésre fordittatott .	2.086,189	„	06	„
Összeg:	2.388,995	„	—	„
melyből visszafizettetett az év folytán .	1.799,845	„	—	„
maradt 1862 május 31-kével jövőre . .	589,150	„	—	„
3. Ingatlanra adott kölcsönben multról .	264,350	„	—	„
Ez év folytán erre nem fordittatott semmi, hanem visszafizettetett	126,350	„	—	„
maradt tehát 1862 május 31-kén . . .	138,000	„	—	„

A közgyülés határozata szerint e kölcsön rovat mindaddig csökken, mig egészen elenyészik.

4. Magán érdeklettek betételekép mar. m.	2.246,415	frt	52	kr.
Magán érdeklettek betételei az év folytán	6.193,702	„	38	„
Összeg:	8.440,117	„	90	„
melyből visszavétetvén az év folytán . .	5.579,505	„	61	„
maradt 1862 máj. 31-kén	2.860,612	„	29	„

5. Az ujon nyitott kereskedelmi folyó számlák üzlete, rovatok nyitatásával 22 egyén által vetetvén igénybe 1.483,937 frt 44 krnyi forgalomra emelkedett, s az év végén maradványa 158,328 ft 23 kt tesz.

Pénztárállás: multról maradt készp.	26,917	frt	11	kr.
Bevétel az év folytán	20.894,366	„	15	„
Összeg:	20.921,283	„	26	„
Kiadás az év folytán	20.849,451	„	96	„
maradt 1862 máj. 31-én pénztári készpénz	71,831	„	30	„

Jövedelem: váltó leszámitolásból 182,905 frt 88 kr, előlegezésből 22,336 frt 06 kr, ingatlansági kölcsönből 18,573 frt 56 kr, váltóforgatásból 16,826 frt 09 kr, letétüzletből 518 frt 24 kr, részvényátirásért 24 frt, tartalék- és nyugdijtőkék jövedelme 5117 frt 77 kr összeg	240,799	frt 60	kr
Ebből levonandó: az idegen pénzek kamata 96,888 frt 30 kr, hivatalos fizetések s kezelési költség 14,670 frt 39 kr, vizkárosultaknak 500 frt, felszerelési költség törlesztésére 941 frt 16 kr, a tartalék s nyugdijtőke jövedelme 5117 frt 77 kr, jövedelmi adó 12,221 frt 18 kr, összeg	130,338	„ 80	„
marad évi nyereményül	110,460	frt 80	kr.

Ez összegből ismét legelsőben is a részvénytőke ötös kamatja 52,500 frtal levonatván, a maradó 57,960 frt 80 krnyi összegből 4636 frt 86 kr (8%) az igazgatóság jutalmazására 1159 frt 22 kr, a nyugdíj alappótlására, 2914 frt 72 kr a tartaléktőkéhez, 400 frt a pesti kereskedelmi akademiának, 200 frt a pesti leányárvaházra, 200 végre az irói segélyegyletre s igy összesen 9510 frt 80 kr adatott, a mégis megmaradt 48,450 frt pedig a részvényesek részére felül osztalékul forditatván, abból jutott minden részvény után 24 frt 22½ kr, miszerint az ötös kamattal együtt egy-egy részvény ez idén 50 frt 47½ krral jövedelmezett, mely tőkéje tizes kamatjainak felel meg.

Ez év folytán épittette a bank Pesten a szinháztér és Dorottya utcza szögletén levő házát, melynek telke 105,716 frt 70 kron vetetvén, az épitésbe pedig 176,842 frt 99 kr fektettvén, beszámitván e sommáknak időközi és 11,826 frt 50 krra rugó kamatait is, ekkép a ház 294,386 frt 19 krt képvisel.

A banktartaléktőkéje ez év végével, betudva már az ideutalt évi szaporulatokat 95,653 frt 42 krt tesz, a hivatalnoki nyugdijtőke pedig 2868 frt 18 krt osztrák értékben.

II.

MAGYARORSZÁGI TAKARÉKPÉNZTÁRAK.

(Folytatás. Lásd II. kötet, I. füzet.)

Galgóczy Károlytól.

XI. A XVI szepesi városok takarékpénztára Iglón.

E takarékpénztár 1846 julius 1-jén nyilván meg a közönség használatára, azóta folytonos üzletforgalmát, főrovataiban, a tulsó laponi táblázat mutatja:

Évszám	Betételek			Visszafizetett betételek			Kölcsönök: Állam és más hitelpapirokra, aranyra ezüstre			Kölcsönök: Váltókra			Kölcsönök: Ingatlan birtokra		A forgalom: tiszta jövedelme		A forgalom: A részvények u. kiad osztalék	Az egyesület vagyona		Jótékony czél. lett adakozás.
	Felek száma	pforint	kr.	Felek száma	pforint	kr.	kamatláb	pforint	kr.	kamatláb	pforint	kr.	kamatláb	pforint	pforint	kr.	pfrt	pforint	kr.	pfrt
1847 jun. 30.	967	86,686	14	449	42,579	38	6%	14,026	27	6%	132,392		6%	15,250	1,382	12	—	15,000	—	—
1848 jun. 30.	745	78,542	23	608	63,734	36		50,329	18		184,850			1,660	2,832	53	900	15,318	54	—
1849 jun. 30.	362	53,842	50	650	38,415	50		71,144	03		149,117			8,000	1,810	36	900	16,547	30	—
1850 jun. 30.	119	35,413	52	399	45,363	22		94,961	33		70,110			4,260	1,221	49	900	17,553	50	—
1851 jun. 30.	328	46,246	30	306	37,390	24		78,869	42		94,020			830	365	09	—	18,550	51	—
1852 jun. 30.	341	45,245	59	411	39,854	10		54,788	49		161,770			—	1,633	12	—	19,270	35	—
1852 dec. 31.	183	29,622	45	209	22,046	53		31,246	20		103,240			—	963	04	—	20,818	21	—
1853 dec. 31.	303	28,024	57	460	34,049	12		20,723	45		205,093			1,300	114	54	—	21,788	35	—
1854 dec. 31.	359	42,456	49	447	38,762	59		18,111	02		214,095			200	1,125	58	—	23,196	11	—
1855 dec. 31.	447	59,920	44	364	27,281	17		12,846	32		260,120			—	1,513	44	—	24,478	10	—
1856 dec. 31.	608	118,398	25	382	45,227	22		14,452	34		528,860			—	5,102	38	—	25,951	44	—
1857 dec. 31.	818	123,228	26	561	77,531	22		11,823	26		819,877			6,000	7,216	23	—	15,449	42	—
1858 dec. 31.	1,069	219,752	51	742	92,024	42		49,833	11		1.100,536	39		1,000	11,583	25	4,500	16,830	20	—
Osztrák értékben:																				
1859 dec. 31.	899	178,066	61	984	127,285	55		82,212	06		1.378,779	52		85,000	10,662	91	9,000	17,690	87	—
1860 dec. 31.	996	179,754	42	718	156,939	92		91,048	34		1.421,526	65		175,900	10,200	14	7,500	17,784	50	201
1861 dec. 31.	752	129,185	76	789	123,063	79		99,428	28		1.222,264	49		227,130	11,268	15	9,000	17,784	50	—

Jegyzet: 1846 julius 1-én indulván meg az intézet, az üzletév eleintén mindig jun. 30-ával zárult, 1852-ben lett ez megváltoztatva, s a solaris évvel egyenlőre téve.

Az 1847-dik évről az intézet vagyonakép kimutatott 15,000 pfrtot a befizetett részvényalaptőke képezi.

1858-ig bezárólag a számadások pengő pénzben vitettek, 1859 óta osztrák értékben.

1849 augustus havában magyar bankjegyekben beadott a takarékpénztár 14,319 frt 15 krt pengő pénzben; mégis e summa egész 1856-ig megmaradt a számadási kitételek közt, végre az 1857-ki számadásból kihagyatván, illetőleg az egyesület vagyonából lessámittatván, e körülmény okozza az ez évben mutatkozó vagyoncsökkenést.

Betételek összege $15^1/_2$ év alatt 9,296 fél által osztrák értékre vive	1.502,638 frt 31 kr.
Kivételek összege $15^1/_2$ év alatt 8,479 fél által osztrák értékre vive	907,156 „ 68 „
Betéti maradék 1861 dec. 31-kén	595,481 frt 63 kr.

A részvényesek közt kiosztott az egyesület részvényosztalékul a $15^1/_2$ év alatt osztrák értékre vive 32,835 frtot, mely daczára, hogy $8^1/_2$ évben nem adatott osztalék, s igy csak 7 év számitható, az alaptőkének $218^1/_2$, vagyis $15^1/_2$ évre elosztva, évenként $14^1/_{10}$ száztóliját teszi.

A legutóbbi 1861 számadási év részletes kimutatása a következő lapon:

Bevétel	Osztrák érték forint	kr.	Kiadás	Osztrák érték forint	kr.
Pénztári maradvány 1860-ról	24,912	42	Betételek visszafizetése	123,063	79
Betételekből	129,185	76	Kifizetett és tőkésitett kamatra	23,546	16
Visszafizetett kölcsönökből	1,460	—	Kölcsönökre	1,250	—
„ előlegekből	97,796	53	Előlegezésekre	99,428	28
„ váltókból	1.431,887	42	Leszámitolt váltókra	1.448,144	49
Kölcsönök kamataiból	688	89	Költségekre	423	87
Előlegek „	1,598	70	Hivatalnokok és szolga fizetésére	1,220	04
Váltók leszámitolási dija s könyvecskék	23,040	01	Részvénykamatra és osztalékra	9,000	—
Kezelési dij s agioból	8,192	66	Kamat visszatérítésére	123	58
Könyvecskék dijából	20	88	Napi dijakra	299	—
Késedelmi kamatok	1,884	—	Függö tételekre	29	73
Beirási dijak	1,668	80	Jövedelmi és bélyegadóra	243	17
Részvényátirási dijakból	13	78	Pénztári maradvány 1861 évi dec. 31-kén	16,674	24
Biztositékból	1,050	—			
Előre vett fizetések megtérítése	18	34			
Előlegezési fölösleg	—	52			
Bélyegadó megtérítése	27	64			
Összeg	1.723,446	35	Összeg	1.723,446	35

Összehasonlitván e kimutatást a fentebbi összetes, szintén hivatalos kimutatással, roppant különbséget találunk a kettőben az ingatlan vagyonra kölcsönzött és váltóleszámitolásra forditott összegek közt. Névszerint az előző összetes kimutatás azt mondja:

1861-ben ingatlan vagyonra kölcsönöztetett	227,130 frt	— kr.
1861 „ váltóra adatott	1.222,264 „	49 „

Eme részletes kimutatás pedig azt mondja:

1861-ben ingatlan vagyonra kölcsönöztetett	1,250 frt	— kr.
1861 „ váltóra adatott	1.448,144 „	49 „

Az első adat szerint az ingatlan vagyonra kölcsönzött összeg 225,880 frttal több, a váltóra adott ellenben kevesebb. Ezen különbség onnan látszik származni, hogy ez évben tulajdonkép csak 1,250 frt adatott ingatlan vagyonnal biztositott kötelezvényre, a 225,880 frt pedig bár ingatlan vagyon hitel mellett, de váltóra (?)

XII. Pécsi takarékpénztár.

A pécsi takarékpénztár 1845 május 1-én kezdette működését, s megnyilásának ezen napjától 1846 dec. 31-ig folyó számadása szerint betétetett bele négyes kamatra 129,281 frt 39 kr., összes bevétele pedig tett ez idő alatt 216,203 frt 38 krt. Ugyanez idő alatt a betételekből visszafizettetett 67,248 frt 50 kr., ingókra előlegeztetett 26,192 forint 20 kr., ingatlanokra kölcsön adatott 74,852 frt, hivatalnokok fizetésére fölment 1,219 frt 20 kr., összes kiadás volt 207,862 frt 38 kr., s igy az 1847-dik évre átmenő pénztári készpénz 8,341 pfrt.

A keletkezés napjától 1860 junius 30. terjedő 15 év s 1 hónap alatt az összezett forgalom a tulsó lapon következő föeredményt mutatja:

	forint	kr.		forint	kr.
Letétel	298,854	88	Állampapirok vásárlására	10,681	48
4% betételek	2.042,068	03	Állampapirok folyam különbsége	583	32
5% " "	390,279	26	Kamatok visszapótlása	1,105	40
Részvénybetétel és tartalék	33,721	17	Jövedelmi adó	3,475	09
Óvás-díj	630	—	Költségek	6,488	32
Eladott állampapirokért	3,850	66	Hivatalnoki fizetések	33,245	22
Visszafolyt állampapirokért	298	55	Magyar bankjegyek s egyéb veszteség	4,112	93
Nyereség állampapiroknál	226	50	Jótékony czélokra	3,637	08
Kamatok állampapiroktól	1,920	38	Visszafizetések óvás-dijra	630	—
" kölcsönöktől	212,128	64	" óvás dijkamat	141	29
" előlegektöl	18,800	16	" letételekből	295,891	88
" leszámitolási üzletből	39,753	25	" 4% betételekből	1.592,898	12
Visszafizetések kölcsönökből	307,003	45	" 4% kamatok	48,557	42
" előlegekből	1.378,322	45	" 5% betételekből	297,434	76
" beváltott váltókból	2.124,167	05	" 5% kamatok	82,939	08
Könyvecskék dija	489	33	Előlegezésekre	1.427,774	65
Beirási-dij	13,858	34	Kölcsönökre	589,671	25
Kezelési-dij	185	23	Váltó leszámitolásra	2.299,232	05
Késedelmi-kamatok	2,016	19	Részvénytőke	31,500	—
Arany és ezüst agio	337	11	Tartaléktőke	2,221	17
Egyesületi ház-jövedelem	5,672	92	Részvényosztalék	33,841	89
			Tőkésitett 4% kamatok	39,569	16
			Egyesületi ház ára	33,600	—
			Házjavitásra	2,925	78
			Házi adóra	613	88
			Pénztári maradvány 1860 jun. 30	32,762	33
Összeg	6.874,633	55	Összeg	6.874,633	55

Ugyanezen takarékpénztárnak 1860 és 1861 két legutóbbi évi forgalmát következő táblázat foglalja magában:

Bevétel	1860. osztrák forint	kr.	1861. osztrák forint	kr.
Jan. 1. tak. pénztár marad.	15,733	17	27,208	24
Egyesül. háztól oszt. nyert	1,418	43	—	—
Letétel pénzt. marad. 1861 január 1-én			405	70
Letétel	84,243	15	45,391	—
4% betételek	258,652	29	115,478	53
5% betételek	32,225	—	147,439	53
Tartaléktőke	133	50	1,201	13
Kamatok állampapiroktól	325	50	325	50
" kölcsönöktől	17,091	77	19,147	38
" előlegektől	1,964	82	1,850	96
" váltóleszámitástól	10,786	11	9,592	09
" késed. kamatok	329	03	658	23
Visszafizetés. kölcsönökből	9,982	80	17,916	70
" előlegezésekb.	185,340	50	144,790	20
" v.leszámitolás.	426,514	35	406,834	—
Könyvecske dij	48	72	50	82
Beirási dij	3,386	27	2,956	19
Kezelési dij	587	83	780	76
Arany és ezüst ágio	3	30	—	—
Ház jövedelem	—	—	1,187	73
Összeg	1.048,761	54	943,214	69
Levonván a kiadást	1.021,147	60	930,364	40
Marad pénztári maradék	27,613	94	12,850	29

Kiadás	1860. osztrák forint	kr.	1861. osztrák forint	kr.
Kamat visszapótlás	281	93	—	—
Jövedelmi adó	302	51	982	66
Hivatalnoki fizetések	3,570	48	3,750	48
Költségek	750	12	366	60
Jótékony czélra	1,053	14	3,915	96
Visszafizet. letételekből	85,343	15	45,796	70
" 4% betétekből	215,159	97	162,270	41
" 4% kamatokra	8,735	65	6,225	80
" 5% betétekből	5,965	—	101,655	96
" 5% kamatokra	4,161	01	11,338	97
Kölcsönökre	70,870	—	38,852	—
Előlegezésekre	158,683	—	141,309	—
Váltó leszámitolásra	456,119	50	405,939	50
Tartalék tőkére	133	50	2,255	96
Részvény osztalékra	3,454	70	5,704	40
Tőkésitett 4% kamatokra	6,563	94		
	1.021,147	60	930,364	40

XIII. Miskolczi takarékpénztár.

A miskolczi takarékpénztár 1845 május 5-én nyilt meg. Alapját 300 darab száz forintos részvény képezi, melynek a meginduláskor 50 száztólija 15,000 pfrttal fizettetett be. 1846 dec. 31-ig terjedő $1^{1}/_{2}$ év alatt bevétele volt e takarékpénztárnak 278,039 frt 6 kr., melyből a következő évre pénztári maradványul ment át 5,106 frt 36 kr., a többi kiadásra fordittatott. Az üzlet-jövedelem 1848 végéig az alaptőke nevelésére fordittatott. 1849-ben részint magyar pénzjegyekben, részint egyébként oly tetemes veszteséget szenvedett a társaság, hogy a rendes állapot helyreállitása tekintetéből 1852-ben a részvénytőke második fele is 15,000 pfrttal befizettetett. Ezen időtől fogva a részvényesek szenvedett veszteségeik törlesztésére kárpótlási jutalékot kaptak. Végre a veszteségek apránként visszapótoltatván, 1861-ben elkezdett az üzlet tiszta jövedelmet eredményezni, mely is ez évre 10,521 frt 63 krt tesz osztrák értékben. Különben a két utolsó év üzletforgalmát a következő laponi táblázatba foglaljuk.

Bevétel	1860. osztrák forint	1860. kr.	1861. osztrák forint	1861. kr.
Készpénz előző év dec. 31-ről	24,536	71	23,818	25
Folyó évi betét-tőkék . . .	298,457	15	184,039	56
Visszatért tövült kamat . .	—	10	—	—
Visszafizetett előlegtőkék . .	18,465	95	19,211	15
„ kötvénytőkék .	29,098	60	14,183	65
„ kölcsön „ .	840	—	437	59
„ váltó „ .	1.113,681	—	1.011,279	27
Kötvénykamat	8,244	82	10,268	03
Kölcsönkamat	35	—	—	—
Előlegezések kamata . . .	2,297	95	12,337	6
Váltóleszámitás	26,262	67	21,321	53
Különféle dijak	4,449	47	5,010	78
Becslésdij	210	58	195	31
Visszatért napi kiadás . . .	—	—	40	—
Tartalékgyarapodás . . .	832	30	1,380	—
Nyugdij-tőke	416	15	690	—
Összeg . .	1.527,828	45	1.294,212	18

Kiadás	1860. osztrák forint	1860. kr.	1861. osztrák forint	1861. kr.
Betét-tőkék visszafizetése . .	206,203	32	219,660	97
Tövült kamatokra	11,053	53	14,335	53
Betéti folyó kamatok . . .	2,640	75	3,067	14
Előlegekre	27,394	—	26,114	—
Visszázott előleg	120	—	—	—
Kötvényekre kölcsön . . .	97,603	—	85,783	—
Államkötvényre	1,000	—	—	—
Váltókra	1.139,083	—	914,364	54
Visszatéritett kötkamat . .	8	84	—	—
„ előlegkamat .	5	72	—	—
„ leszámitás .	139	47	100	35
„ dijak	6	22	—	—
Becslésért	105	—	105	—
Hivatali költség és adó . .	4,539	94	4,993	9
Butor	931	26	—	—
Részvénykamat kárpótlása .	12,300	—	13,800	—
Tartalékból fizetett veszteség .	—	—	657	4
Nyugdij-tőke	416	15	690	—
Jótékony czélra	460	—	255	—
Készpénz f. évi dec. 31-kén .	23,818	25	10,286	52
Összeg . .	1.527,825	45	1.294,212	18

Vagyoni állapota ugyane takarèkpénztárnak 1861 dec. 31-kén volt: elölegekben 45,723 forint 19 kr., kötvényekben 214,655 frt, államkötvényekben 2,050 frt, váltókban 191,840 frt 77 kr., miskolczi szinházi segédrészvényben 105 frt, butorzatban 931 frt 26 kr., lakbérmaradványban 308 frt, elmaradt kamatban kötvények után 2,312 frt 18 kr., államkötvény után 196 frt 83 kr., elölegek után 235 frt 8 kr., váltók után 734 frt 26 kr., készpénzben 1861 dec. 31-kén 10,286 frt 52 kr., összeg: 469,378 frt osztrák pénzben.

XIV. Pozsonyi takarékpénztár.

A pozsonyi takarékpénztár, melylyel zálogház is áll kapcsolatban, egyike országunkban a legerősebbeknek. Ennek már 1846--ban oly terjedt forgalma volt, hogy a „Budapesti Hiradó“ 1847-ik évi 559-dik számában közzétett kimutatás szerint a nevezett 1846-dik üzletévben az érdeklettek betételi öszlete 1.606,558 frt 2 krra, az azoknak visszafizetett öszlet 1.405,115 frt 2 krra, a kezelés alatt volt összes vagyon pedig a számadási év bezártával 2.112,112 frt 53 krra rugott. Ebből ingatlan biztositékra kölcsönöztetett 971,410 frt 48 kr., elölegezésekre 508,979 frt 30 kr., státuspapirokra fordittatott 270,575 frt, pénztári készpénzül ment át a következő évre 161,481 frt 28 kr., évi üzleti tiszta nyeremény volt 9,137 frt 2 kr., melyből egy-egy egyenként 50 pfrtos részvényre jutott osztalékul 20 frt, mind e kitételeket pengő pénzben értve.

Ujabb adatul Akadémiánk e takarékpénztártól az 1855-től 1861-ig folyó hivatalos számadási zárkimutatásokat nyerte meg, melyekből a tulsó lapon következő táblás kimutatásban terjesztjük elő a forgalmat:

Pozsonyi takarékpénztár.

Bevétel	1855.		1856.		1857.		1858.		1859.		1860.		1861.	
	pengőpénzben								osztrák értékben					
	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.
Előző évi pénztári maradvány	70,902	09	81,788	39	71,738	–	118,474	54	93,780	87	158,041	50	109,988	07
Felek folyó évi betételei	536,011	35	616,170	28	632,695	49	860,427	52	1.220,437	65	1.383,085	99	1.234,301	65
A cs. k. sz. o. nem. bank előlege	74,200	—	206,700	—	129,100	—	60,628	34	—	—	49,200	—	170,300	—
Előlegezések visszafizetése	1.231,449	—	1.062,674	—	1.168,353	30	1 010,281	—	1,532,597	38	1.787,675	50	2.503,293	17
Kölcsönök „	55,712	31	37,348	26	49,570	—	41,159	54	83,964	95	100,781	35	107,204	21
„ a posoni zálogháztól	19,000	—	27,000	—	33,500	—	47,500	—	97,110	—	29,390	—	23,500	—
Beváltott váltók „	490,400	—	459,000	—	332,220	—	355,424	15	464,323	63	626,925	—	707,339	61
Kamatok előlegektől	20,192	13	19,031	20	33,703	46	18,439	57	25,974	39	30,420	52	41,798	58
„ kölcsönöktől	58,403	21	54,096	41	57,174	27	56.717	50	90,375	64	102,288	48	119,219	95
„ a p. tak. pénzt. zálogh.	10,841	48	11,420	06	12,483	06	13,530	35	12,561	34	11,243	57	13,846	54
Eladott államp. folyam é. szerint	89	30	100	—	77,900	—	18,115	—	503	99	80,707	36	162,729	02
Állampapirok kamata	1,824	53	2,562	30	2,950	—	3,196	06	7,252	61	25,590	01	33,179	06

Könyvecskék s váltóktóli dijak.	5,843	27	6,286	84	4,840	41	6,769	14	9,608	22	12,958	79	18,945	10
Beiktatási dijak	687	56	664	81	706	21	1,281	57	1,811	90	2,102	60	2,871	85
Késedelmi kamatok	71	38	194	06	2	31	—	—	—	—	—	—	—	—
Letét dijak.	76	07	72	23	52	22	33	88	80	55	33	70	57	50
Részvényátirási dij	3	30	2	30	3	—	1	30	2	10	4	73	7	88
Házbér	5,377	30	5,419	45	6,109	15	6,053	58	7,032	68	5,846	65	6,384	32
„ utánjáró adókrajczárok	280	—	280	25	291	12	302	03	333	07	314	67	209	32
Könyvecskékért	152	25	158	10	160	—	246	30	250	—	321	70	224	10
Katonatartási költs. megtéritése	43	18	10	32	31	48	28	18	41	90	1	40	9	42
A zálogháztóli tiszta jövedelem	3,274	04	3,394	53	3,536	20	6,690	01	3,443	48	2,916	94	2,789	—
Arany ágio.	—	—	—	—	140	45	33	45	—	—	—	—	—	—
Perköltség megtérités . . .	—	—	—	—	28	12	60	30	211	36	87	—	88	20
Eladott értéktárgyért . . .	—	—	—	—	—	—	177	01	8,000	—	1,569	50	—	—
Kézi zálog eladási többlet . .	—	—	—	—	—	—	—	—	137	93	—	—	53	15
Nyilt hitel visszafizetés . . .											48,000	—	37,500	—
„ „ kamatok											270	49	1,095	65
Összeg . .	2.584,586	55	2.594,325	59	2.617,286	05	2.625,524	22	3.659,835	64	4.459,772	45	5.291,935	35

Pozsonyi takarékpénztár.

Kiadás	1855.		1856.		1857.		1858.		1859.		1860.		1861.	
	pengő pénzben								osztrák értékben					
	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.
Előlegezésekre	1.181,333	—	1.030,993	—	1.028,938	—	1.067,145	—	1.650,751	60	1.923,723	05	2.644,988	12
Kölcsönre	600	—	12,400	—	12,180	—	208,170	—	443,622	15	324,794	50	273,125	—
A p. takarékp. zálogháznak köl.	43,000	—	32,000	—	63,000	—	51,500	—	44,700	—	33,000	—	52,000	—
Betételek visszafizetése . . .	643,903	55	587,164	53	724,165	09	524,555	33	698,945	12	930,521	86	1 203,437	32
„ kamataira	17,444	04	16,597	09	21,086	51	22,531	38	32,579	47	39,339	96	49,532	46
A bécsi n. bank előleg. visszafiz.	94,200	—	300,500	—	225,600	—	132,100	—	5,700	—	49,200	—	93,000	—
„ „ „ „ járó kam.	11,466	30	8,463	30	5,252	05	2,297	55	—	—	518	97	4,163	53
1854. évi állam. kölcs. tett fizet.	22,500	—	62,500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ „ „ „ „ kam.megt.	101	07	229	56	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hivatalnokok bizt. u. járó kam.	50	—	20	—	10	—	7	30	3	14	—	—	—	—
Váltó leszámitolásra	464,950	—	439,900	—	308,975	—	381,119	15	486,051	13	665,370	09	708,246	62
Államp. vásárlására a f. é. szer.	95	—	—	—	7,274	18	119,166	04	107,925	—	255,707	50	138,000	—
Kölcs.-előleg s lesz. kamat v. té.	69	03	399	03	1,509	43	17	46	200	44	667	45	1,053	22
Hivatalos fizet., s jutalmak . .	4,892	—	5,110	27	5,184	—	5,275	40	5,866	70	6,861	88	7,498	63
Irodaköltség	1,761	43	1,770	24	1,597	45	1,658	04	1,601	82	1,938	10	2,684	58

Takarékp. helyiség bérlete . .	600	—	600	—	600	—	600	—	630	—	472	[illegible]	420	—
„ „ utáni adókrajc.	33	80	30	—	30	—	30	—	31	50	31	50	21	—
Jövedelmi adóra	759	13	791	27	961	17	812	18	700	—	885	—	962	58
Házadó.	960	58	1,519	43	1,242	08	1,302	10	1,223	52	974	47	1,344	58
Házfentartási költség . . .	522	09	742	44	767	17	1,015	43	2,121	64	1,499	96	1,447	90
Katonatartási költség . . .	121	04	31	12	95	08	48	—	165	72	14	52	21	69
Osztalék kifizetés	13,685	—	14.070	—	11,925	—	7,870	—	12,034	50	10,367	50	11,930	—
Ingatlanság vásárlása . . .			5,954	31			8,007	39						
Hivataln. bizt. visszafizetése .			800	—					210	—				
A tartalékt. kivét. az alaptőke betud., később hozzátétel . .					77,967	30					7,761	01	3,984	95
A pos. Fer. Józs. gyer. kórh. alap.					420	—								
Peres költség					30	—	166	57	1,177	98	32	42		
Jótékony czélra							415	25	2,200	—	1,674	—	1,017	50
Kézi zál. elad. bejött több. kifiz.							5	42			18	—	29	03
Állampapir vás. kamatmegtér. .							390	56	1.731	95	3,757	80	3,237	38
Szerelvényi bevásárlás, butor .									1,620	76	5,389	56		
1860 évi államkölcs. kifizetés .											19,262	78		
Nyilt hitel											66,000	—	32,800	
Nyilt hitel kamatai													354	80
Készp. kézl. dec. 31. átvit. j. évre	81,788	39	71,738	—	118,474	54	89,315	07	158,041	50	109,988	07	56,684	46
Összeg . .	2.584,836	55	2.594,325	59	2.617,286	05	2.625,524	22	3.659,835	64	4.459,772	45	5.291,935	35

Az előbocsátott táblás kimutatás szerint e takarékpénztár üzlete a hét éven át zavartalanul folytonos emelkedésben levén, hét évi összes forgalma osztrák értékre vive 24.354,615 frt 41 krnyi tetemes summát képvisel.

A felek betétele, mely 1860-ban volt legmagasabb, ezután következvén az 1861-diki állás, különben szintén folytonos és jelentékeny emelkedésben volt, osztrák értékre vive, összesen 6.615,395 frt 41 krra rugott; különféle kamat s váltóleszámitolási bevétel 970,618 frt 48 kr.

A kiadások közt a betételek visszafizetési összege 5.436,682 frt 45 kr. s igy az ugyanezen idő alatt betett összegből még ez időszak végén 1.178,712 frt 96 kr. maradt takarékpénztári kezelés alatt. Ingatlan vagyonra kölcsönöztetett összesen 1.286,559 frt 15 kr. Előlegezési üzletben, mely e takarékpénztárnak fő üzletága, megfordult 10.742,992 frt 22 kr.; váltó-üzletben 2.534,350 frt 04 kr.; állampapirba fektettetett 752,491 frt 84 kr.; a részvényeseknek osztalékban kiadatott 84,259 frt 50 kr. osztrák értékben.

A vagyoni állás ugyane hét év alatt a tulsó laponi kimutatás szerint volt megoszolva és változott.

Vagyonállás január 1-én.	1856.		1857.		1858.		1859.		1860.		1861.		1862.	
	pengő pénzben								osztrák értékben					
	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.
Készp. az előző év dec. 31-ről.	81,788	39	71,738	—	118,474	54	89,315	07	158,041	50	109,988	07	56,684	46
Kölcsönben ingatlan vagyonra	1.119,302	49	1.110,243	55	1.056,964	23	1.223,974	29	1.644,830	41	1.868,843	56	2.034,764	35
Ennek az előző év dec. 31. f. kam	14,408	46			12,518	42	23,870	05	23,353	08	28,963	85	27,931	68
A posoni zálogh. adott kölcsön	227,500	—	232,500	—	262,000	—	266,000	—	226,890	—	230,500	—	259,000	—
Nyilt hitel.											18,000	—	13,300	—
Ennek m. év dec. 31 f. kamata											364	82	654	70
Előleg. állam- s hitelpapirokra	442,657	—	425,065	25	271,560	30	328,424	30	462,999	95	599,047	50	740,742	45
Ezek f. kam. mult év dec. 31-ig	13,255	04			1,567	27	591	29	608	30	1,438	60	1,362	92
Beváltott váltókban. . . .	114,200	—	95,100	—	71,855	—	97,550	—	124,155	—	162,600	09	163,507	10
Államp. folyam érték szerint .	29,348	30	99,310	15	25,805	—	126,925	30	246,204	66	429,556	18	389,464	38
Ezek f. kam. el. év dec. 31-ig .					630	—	2,004	10	4,748	86	7,289	17	4,641	66
A takarékp. épület értéke . .	128,376	01	134,330	32	134,330	32	142,161	10	141,269	22	141,269	22	141,269	22
Folyó házbér mult év dec. 31-ig	1,962	30	2,205	45	1,939	—	2,057	17	1,655	66	1,796	45	1,888	35
Az intézeti butorzat értéke 10 száztóli levonattal	1,144	09	1,030	—	927	—	835	—	2,409	84	5,988	91	5,390	02
Előlegezett perköltség . . .													978	43
A bécsi banknak előre fiz. kam.	826	32	714	42	101	22	22	37	1,121	21	1,066	63	364	48
Bevált. váltók hátralevő kam.	102	30												
Nemzeti kölcs. befizetés . .	5,007	—												
Összeg . .	2 179,879	30	2.172,238	34	1.958,674	20	2.303,731	24	3.038,287	69	3.606,713	05	3.841,944	20

Meg kell jegyezni, hogy az 1858 január 1-sői vagyonállás azért látszik az előző évhez képest csökkenőnek, mert miként a fenebb közlött kiadási táblázatból is kitűnik, a tartalék és alaptőke ekkor választatott ki a forgalmi tőkéből. Ez időtől fogva az külön kezeltetvén, tett:

1858 január 1-én 5 száztólis nemzeti kölcsönben névszerinti érték szerint . .	82,000 frt — kr.
készpénzben	343 „ 05 „
1859 január 1-én 5 száztólis földtehermentesitési papirokban névszerinti érték szerint	86,100 „ — „
1860 január 1-én 5 száztólis földtehermentesitési papirokban névszerinti érték szerint	86,100 „ — „
1861 január 1-én 5 száztólis magyarországi földtehermentesitési papirokban névszerinti érték szerint	94,600 „ — „
1862 január 1-én 5 száztólis magyarországi földtehermentesitési papirokban névszerinti érték szerint	100,000 frt — kr.

Függő teher január 1-jén	1856. forint	kr.	1857. forint	kr.	1858. forint	kr.	1859. forint	kr.	1860. forint	kr.	1861. forint	kr.	1862. forint	kr.
	pengő pénzben								osztrák értékben					
Befizetett alaptőke	20,000	—												
Tartaléktőke	47,822	12	71,285	36					6,286	28				
Hivatalnoki biztositék . . .	1,000	—	200	—	200	—	200	—						
Felek betétei előző év dec. 31.	1.790,121	39			1.833,626	14	2.229,637	12	2.950,217	44	3.500,895	82	3.652,574	85
Ezek folyó kamata	33,823	43	1.905,597	49	33,394	15	49,236	53	64,038	49	83,294	80	85,312	65
Bécsi bank előlegezései . .	267,200	—	173,400	—	76,900	—	5,428	34					77,300	—
Ezek folyó kam. el. év dec. 31.	11	43												
Előre felvett kamat előlegtől .	519	02			582	46	1,633	49	2,153	03	2,036	04	3,685	94
„ „ „ váltótól .	724	38	1753,	17	576	25	721	23	918	64	1,208	03	1,423	63
„ „ „ kölcsöntől.	223	11			204	18	503	59	1,267	37	1,477	75	1,660	32
Kézi zálog eladásbóli többlet .	409	58	409	58	409	58	404	16	562	41	544	41	568	53
Felvétetlen osztalék . . .	560	—	490	—	565	—	695	—	695	25	327	75	397	75
Előre felvett házbér . . .											26			
Összeg . .	2.162,416	06	2.153,136	80	1.946,458	96	2 288,461	06	2.026,138	96	3.589,810	60	3.822,923	67
Levonván a függő terhet a vagyonból, marad nyereményül	17,463	24	19,101	54	12,215	24	15,270	18	12,148	73	16,902	45	19,020	53
Ebből takarékpénztári . .	14,189	20	15,707	01	8,679	04	8,580	17	8,705	25	13,985	51	16,231	53
A zálogházi üzlet ut. eső, miként a bevételi tábl. is látható	3,274	04	3,394	53	3,536	20	6,690	01	3,443	48	2,916	94	2,789	—

XV. Nagykőrösi takarékpénztár.

E takarékpénztár Nagykőrös város községterületi jótállása mellett keletkezett s 1860. február 1-ső óta működik.

Ugyanis Nagykőrös város község-választmánya abbeli meggyőződéstől vezéreltetve, miszerint Nagykőrösön tőkepénzesek hiánya miatt egyedül csak a község neve és jótállása mellett jöhet takarékpénztár létre, 1857 augustus hó 4-kén tartott ülésében 2,166 sz. alatt ismételve elhatározta egy községi takarékpénztárnak felállitását, ez által alkalmat akarván nyujtani a vagyontalanabb néposztálynak csekély szerzeményei biztos megőrzésére, gyümölcsöztetésére s kitelhetőleg gyarapitására, és igy a munkásság, takarékosság szelleme ébresztésére. E czélból a városi közönség a takarékpénztári betételek és ezek kamatai biztositására, mindaddig mig az intézeti nyereményekből alakuló tartaléktőke az összes érdeklettek (betevők) értékének 35%-ját meg nem haladja, a szükségelt különös biztositást 1858 october 4-kén történt határozata nyomán 10,000 ausztr. értékü forint által teljesiti, és ennek biztositására a fenn kitett év és napon kiállitott okmány értelmében minden vagyonát lekötötte; kötelezte magát továbbá a közönség, hogy az első felállitás és a kezelés költségeit, a kezelési nyereményből annak idején bekövetkező visszatéritése mellett a községi vagyonból viseli; és az intézet fennállásáig alkalmas, elégséges és biztos helyiséget fog a takarékpénztár rendelkezésére adni.

Ily előzmények után, mikép fentebb mondók, megkezdvén e takarékpénztár 1860 február 1-én működését, azon év végeig 117 betevő féltől betételek összege 33,342 frt. Ebből, hatos kamat mellett ingatlan vagyonra kiadatott kölcsön 24,300 frt. 21 betevő fél által az év folytán visszavétetett 5,813 frt; az évi forgalmi tiszta nyereség lett 302 frt 30 kr.

1861-ben betevő felek száma 99, betételi összeg 35,816 frt 58 kr. Ebből ingatlan vagyonra kölcsönöztetett 27,150 frt, váltó-üzletben forgott 3,860 forint, év folytán 84 betevőnek visszafizettetett 12,742 frt 66 kr., üzleti tiszta jövedelem lett 724 frt 60 kr.

Husz magyarországi takarékpénztár forgalmának táblás összehasonlitó kimutatása a föbb rovatok szerint.

Daczára ismételt sürgetéseinknek, még folyvást nem képes akadémiánk valamennyi takarékpénztáraink forgalmi kimutatását összekeriteni, pedig valóban az lenne legszebb és fontos adat, ha minden takarékpénztárunk forgalmát egy ugyanazon időről összehasonlitólag adhatnók. De mint mondám, bár kevésbe kerülne a különben is nyomtatva lenni szokott évi kimutatások egy-egy példányát keresztkötés alatt beküldeni, ezt eddigelé még teljes számmal meg nem nyerhettük. Igy a lefolyt 1861-ik évről is csak a következő 20 takarékpénztár küldött be kimutatást: az aradi, budai, érsekujvári, eperjesi, győri, komáromi, körmöczi, kőszeghi, miskolczi, nagy-kőrösi, nagy-szombathi, nagyváradi, pécsi, pesti, pozsonyi, szeged-csongrádi, szegszárdi, székes-fehérvári, tizenhat szepesi városi és zólyomi. Ezek forgalmának kimutatását főbb rovatok szerint a tulsó lapon következő táblázatba állitom össze.

1861.	Betételek			Betételek visszafizetése			K ö l c				
							állam és hitelpapirokra s egyéb zálogokra			Vál	
	felek száma	forint	kr.	felek száma	forint	kr.	kamat láb százt.	forint	kr.	kam. láb	for
Aradi . .	2,594	508,510	26	1,354	302,725	68	VIII	—	—	VIII	1.33
Budai . .	—	3.549,951	39	—	3.395,631	13		274,987	—		9.78
Érsekujvári	—	93,033	88	—	100,512	52		26 351	46		467
Eperjesi .		380,882	85		322,529	02		85,019	90		3.336
Győri . .	2,460	465,707	28	1,969	452,093	54	VI	302,434	30	VIII	743
Komáromi.		241,033	40		221,494	60		157,738	52		1.086
Körmöczi .	275	44,403	57	361	42,481	50	VI	23,661	80	VI	16
Kőszeghi .	1,732	416,012	28	1,214	359,325	84	VI	155,659	25	VI	294
Miskolczi .	—	184,039	56	—	219,660	97		26,114	—		914
Nagykőrösi	99	35,816	58	84	12,742	66		—	—	VI	3
N.-szombati	1,403	306,146	54	1,479	246,342	13		256,377	63	VI	16
Nagyváradi		658,875	18		583,324	50		160,574	40		1.839
Pécsi . .		308,309	06		309,723	07		141,309	—		405
Pesti . .		7.983,998	23		7.017,709	82	V	126,357	—	VI	12.573
Pozsonyi .		1.234,301	65		1.203,437	32		2.696,988	12		708
Szeg.-csong.	2,297	729,625	68	1,981	336,563	52	V	120,000	—	VI	507
Szegszárdi		119,450	29		88,027	38		46,066	—		612
Sz.-fehérv.		655,545	47		573,452	02		26,351	—		2.071
XVI. szep. v.		129,185	76		123,063	79		99,428	28		1.448
Zólyomi .		170,801	08		204,991	04		24,206	—		487

k		A forgalom				Az egyesület kezén volt forgalmi vagyon		Jótékony czélokra tett adakozások		Jegyzetek
an birtokra		tiszta jövedelme		A részvények után kiadott osztalék						
forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.	forint	kr.	
75,000	—	9,767	54	20 1 részvény ut.		*76,497	98	870	—	
345,940	—	46,904	36	25,657	—	5.546.988	24	2,200	—	
7,050	—	1,611	58	2,530	—	214,383	43	955	—	
—	—	25,569	32	21,000	—	1.021,765	09	870	22	
43,250	—	17,654	20	12,000	—	*25,608	74	180	—	
24,377	—	8,700	—	9,900	—	605,859	46	652	40	
37,537	02	5,522	86	—	—	289,462	78	—	—	
857,333	90	17,094	63	40 frt 1 részvény ut.		*47,905	51	1,095	—	
85,783	—	10,521	63	9,219	80	469,378	—	255	—	
27,150	—	724	60	nem adatott fel				—	—	
410,519	48	7,981	86	24 1 részvény ut.	75	*32,794	22	560	—	
114,920	—	11,143	66	4,800	—	760,962	20	1,100	—	
38,852	—	nem adatott fel		5,704	40	nem adat. fel		3,915	96	
*)927,252	50	88,436	38	47,760	—	11.252,652	47	5,200	—	*) ebb. pesti házra 489,540 frt
273,125	—	19,020	53	11,930	—	3.841,944	20	1,017	50	
82,909	50	20,170	52	épitkezésre fordittatik		*63,470	—	765	42	
41,475	—	9,600	—	7,526	29	528,234	18	520	23	
55,900	20	26,939	94	14,535	—	1.203,808	55	810	—	
1,250	—	11,268	15	9,000	—	*17,784	50	—	—	
99,435	—	nem adatott fel		7,882	—	nem adat. fel		400	—	

Kár, hogy adataink nem egyenlő teljesek, hogy ekkép tökéletes egybehasonlitási levonatokat tehetnénk. E miatt az összezésnek sincs értéke, s kimutatásunk becse csak külön az egyes takarékpénztárakra szoritkozik. Még is teszek némely levonatokat.

1. A betételeket és kivételeket egybehasonlitva, betételi kisebblet az 1861-dik évben csak az érsekujvári, miskolczi, pécsi és zólyomi takarékpénztárnál mutatkozik, a többinél átalában több a betétel a kivételnél, legelönyösebben áll pedig e tekintetben a szeged-csongrádi takarékpénztár, hol közel kétszerezi a betétel a kivételt.

2. Takarékpénztáraink csaknem átalában a váltóüzletet gyakorolják legterjedtebben; különösen kizárólagos e tekintetben az eperjesi takarékpénztár. A zálogokra kölcsönzés a pozsonyinál legerősebb. Ingatlan birtokra kölcsönzésben, mely különben átalában gyenge, a kőszegi áll első helyen.

3. Az egyesület kezén volt forgalmi vagyon rovatába azon vagyon mennyiségét akartuk kitenni, a mi az intézet forgalmának alapját képezi, hogy ebből a gyors vagy lassubb forgalmat mérlegezzük, némely takarékpénztárak a helyett a társaság alap- és tartaléktőkéje vagyis saját tulajdona összegét közlötték; ilyenek a * jegygyel jelöltek.

4. A tiszta jövedelmi és osztaléki rovatok az iránt tesznek tanubizonyságot, hogy takarékpénztáraink alapitóiknak átalában igen szépen jövedelmeznek.

(Folytatás következik.)

III.

A MAGYAR KORONA TERÜLETÉNEK BÁNYÁSZATA 1861-ben.

Hunfalvy Jánostól.

A „Stat. Közlemények“ III. köt. 161 s követk. lapjain azon adatokat közlém, melyeket a magyar korona területének bányászatáról az elmult évtizedre nézve egybeállíthattam.

Időközben a cs. k. kereskedelmi és országgazdasági miniszterium az osztrák birodalom bányászata viszonyainak és eredményeinek áttekintetét az 1861-diki közigazgatási évről bocsátá közre.*) E munkából fogom itt azon adatokat közleni, melyek a magyar korona országaira vonatkoznak. Jelenleg, mint tudva van, az arany és ezüst sulyául s a pénzláb mértékéül egyaránt a *vámegyleti font* használtatik, mely épen 500 grammot nyom. Azelőtt, t. i. az ujpénz behozatala előtt, az arany és ezüst sulybeli egységeül a bécsi márka használtatott, mely 16 latra oszlott, s $80,_{4}$ aranyt, vagyis $280,_{644}$ grammot nyomott; — a pénzláb egysége a kölni márka volt, mely $233,_{87}$ grammot nyomott, tehát egy bécsi márka $1,_{2}$ kölni márkát tett, s két bécsi márka kerek számmal annyi mint 560, vagyis pontosabban $561,_{288}$ gramm. E szerint egy vámegyleti font nem 2, hanem csak $1,_{7.816,165}$ bécsi márkát teszen. A bécsi mázsa $56,_{001}$ kilogramm.

---

*) Uebersicht der Verhaeltnisse und Ergebnisse des österreichischen Bergbaues im Verwaltungsjahre 1861. Aus den Berichten der k. k. Berghauptmannschaften und anderer Montanbehörden zusammengestellt und herausgegeben von dem k. k. Ministerium für Handel und Volkswirthschaft. Wien, 1862.

Lássuk mindenek előtt az 1861-iki bányatermelés eredményeit.

	Arany. kincstári font	magán font	összes font	Pénzérték ujfrt	kr.
Magyarország .	814,$_{0503}$	288,$_{2219}$	1,102,$_{2723}$	744,033	72
Erdély . . .	613,$_{4752}$	1,418,$_{6892}$	2,032,$_{1645}$	1.371,711	03,$_{5}$
	1,427,$_{5256}$	1,706,$_{9111}$	3,134,$_{4367}$	2.115,744	75
	Ezüst.				
Magyarország.	23,620,$_{1031}$	10,262,$_{4982}$	33,882,$_{6013}$	1.524,717	65
Erdély . . .	2,659,$_{4940}$	606,$_{3250}$	3,265,$_{8190}$	146,961	85,$_{5}$
	26,279,$_{5971}$	10,868,$_{8232}$	37,148,$_{4203}$	1.671,678	92

Magyarországnak 1861-diki aranytermelése tehát csekélyebb volt mint 1856, 57, 59 és 1860-ban; csak 1858-ban még kevesebbet tett.

Magyarország ezüsttermelése is 1861-ben kevesebbet tett mint az előtte való évben, de az 1857-diki és 1858-diki temelést felülmulta.

Erdély 1859-diki aranytermelése 3,538,$_{32}$, ezüsttermelése pedig 7,527,$_{5}$ márkát tett, 1861-diki aranytermelése valamivel nagyobb, körül-belül 3,622 márkát tevén, de ezüsttermelése kisebb.

Az egész osztrák birodalom 1861-diki aranytermelése 3,176,$_{1795}$, ezüsttermelése pedig 67,716,$_{5843}$ fontot tett, amannak pénzértéke 2.143,921 frt 14,$_{5}$ kr., emezé 3.033,345 frt 27 krajczár.

	Fris nyersvas. kincstári b. mázsa	magán b. mázsa	összes b. mázsa	pénzérték frt	kr.
Magyarország .	156,286	1.119,575	1.275,861	3.349,606	69
Erdély . . .	54,347	28,340	82,687	260,659	—
Horvát-Szlavon .	—	34,420	34,420	34,420	88
	200,633	1.182.335	1.392,968	3.644,686	07
	Öntött nyersvas.				
Magyarország .	15,491	99,495	114,986	601,280	72
Erdély . . .	4,061	7,458	11,514	96,660	—
Horvát-Szlavon .	—	6,148	6,148	33,085	50
	19,552	113,096	132,648	730,926	22

A vastermelés tehát 1861-ben többet tett mint 1860-ban, de kevesebbet mint 1859 s az előbbi egy-két évben.

Az 1860-diki vastermelés az egyes bányakapitányságokra következőleg oszlott fel:

Kapitányság	fris nyersv. b. mázsa	pénzért. ujfrt	önt. nyersv. bécsi mázsa	pénzért. ujfrt
Budai	7,807	23,421	829	5,803
Beszterczebányai .	141,522	373,283,$_{78}$	15,589	84,259,$_{14}$
Kassai	842,483	2.082,938,$_{63}$	57,750	252,320,$_{32}$
Nagybányai . . .	39,029	84,071,$_{28}$	1,334	11,612,$_{22}$
Oraviczai . . .	237,710	753,531,$_{27}$	24,832	155,668,$_{21}$
Összeg:	1.268,551	3.317,346,$_{1}$	100,334	509,657,$_{30}$

Az 1861-iki vastermelés pedig következőleg oszlott fel:

Kapitányság	fris nyersv. bécsi mázsa	pénzért. ujfrt	önt. nyersv. b. mázsa	pénzért. ujfrt
Budai	15,277	45,831	1,566	10,962
Beszterczebányai . .	111,218	378,274,$_{02}$	13,164	97,775,$_{25}$
Kassai	923,710	2.202,497,$_{37}$	60,704	279,764,$_{91}$
Nagybányai . . .	23,210	49,960,$_{32}$	677	3,464,$_{74}$
Oraviczai	171,937	519,617,$_{87}$	17,346	99,742,$_{06}$
„ bánsági végv.	30,509	84,489,$_{21}$	21,529	109,521,$_{78}$
Zágrábi	8,844	29,185	2,594	13,489
„ horv.-szlav. vég.	25,576	74,171,$_{18}$	3,554	19,546,$_{59}$
Zalathnai	82,687	260,659	11,514	96,660
Összeg:	1.392,968	3.644,686,$_{07}$	132,648	730,926

Az egész osztrák birodalom fris nyersvas-termelése 1861-ben 5.074,865, nyers öntöttvas-termelése pedig 566,616 bécsi mázsát tett; — amannak pénzértéke 16.128,48[illegible],$_{12}$, emezé 3.346,796,$_{34}$ ujfrt volt. A fris nyersvas mázsájának közepes ára az egész birodalomra nézve 3 frt 17,$_{8}$ kr. volt, a magyar országokban az egyes kapitányságok szerint 2 és 3 frt 40 kr. közt változott, s egyremásra 2 frt 61,$_{6}$ kr. volt, t. i. a termelési helyeken. A nyers öntöttvas közepes ára az egész birodalomra nézve 5 frt 90,$_{6}$ kr.; a magyar országokban az egyes kapitányságok szerint 4 frt 60 kr s 7 frt 42 kr. közt változott s egyremásra 5 frt 58,$_{5}$ kr. volt.

A köszén, és pedig fekete köszén termelése.

Magyarország	kincstári b. mázsa	magán b. mázsa	Összes b. mázsa	pénzérték ujfrt
Budai kapitányság .	—	2.978,793	2.978,793	448,772,$_{76}$
Oraviczai	—	1.420,517	1.420,517	428,723
Bánsági végvidék .	—	202,825	202,825	65,506
	—	4.602,135	4.602,135	943,001,$_{76}$

Barnaszén.

Magyarország		kincstári b. mázsa	magán b. mázsa	Összes b. mázsa	pénzérték ujfrt
Budai kapitányság	.	—	4.027,682	4.027,682	555,522,$_{51}$
Beszterczeb. „	.	—	110,053	110,053	19,793,$_{43}$
Kassai „	.	—	235	235	18,$_{80}$
		—	4.137,970	4.137,970	575,885,$_{13}$
Erdélyország . . .	.	—	37,308	37,308	3,462
Horvát-Szlavonország		11,273	48,769	60,042	7,836,$_{42}$
Összeg	.	11,273	4.224,047	4.235,320	586,633,$_{55}$

A feketeszén termelése tehát 1861-ben nagyobb volt mint az előtte való évben, de a barnaszén termelése valamivel kisebb volt, nevezetesen a beszterczebányai és kassai kapitányságok területén csökkent.

Az egész osztrák birodalom feketeszén-termelése 1861-ben 40.506,461, a barnaszéné pedig 32.086,781 bécsi mázsát tett, amannak pénzértéke 7.352,898 forint 92,$_{5}$ kr., emezé 3.942,065 frt 15,$_{5}$ kr. Legtöbb szenet Csehország termel.

A réztermelés 1861-ben a beszterczebányai kapitányságban 2,739, a kassaiban 26,076, a nagybányaiban 734, az oraviczaiban 946, Magyarországban összesen 30,495 bécsi mázsát tett; Erdélyben 3,994, Horvátországban 1,537 b. mázsára rugott, az összes magyar országokban tehát 36,026 mázsát tett, s e mennyiség pénzértéke 2.448,943 frt 26,$_{5}$ kr. Az egész osztrák birodalom réztermelése 47,413 mázsa volt s ennek pénzértéke 3.292,870 frt 97,$_{5}$ kr.

Az ólomtermelés a beszterczebányai kapitányságban 26,962, a nagybányaiban 11,153, az oraviczaiban 263, Magyarországban együtt 38,378, Erdélyben 1,503, összesen 39,881 mázsát tett; ennek pénzértéke 565,660 frt 64 kr. Az egész osztrák birodalom 1861-iki ólomtermelése 122,121 mázsa, pénzértéke 1.904,782 frt 80,$_{5}$ kr.

Ólomgelét a beszterczebányai kapitányságban 9,297, az oraviczaiban 436, Erdélyben 2,092 mázsa termeltetett, e mennyiségek összes pénzértéke 176,727,$_{21}$ frt. Az egész osztrák birodalomban 34,576 mázsa ólomgelét termeltetett, s ennek pénzértéke 490,994 frt 31 kr.

Ólomércz csak az oraviczai kapitányságban termeltetett, és pedig 7,270 mázsa, pénzértéke 387 frt 55 kr.

Kénesőt a kassai kapitányságban 643,$_{01}$, Erdélyben 2,$_{87}$ mázsát nyertek; amannak pénzértéke 89,976 frt 16 kr., emezé 411,$_{84\cdot5}$ kr. Az egész osztrák birodalom kénesö-termelése 5,010,$_{47}$, a lajbachi kapitányságban t. i. 4,006,$_{59}$, a bellunóiban 358 mázsa termeltetett.

A nikkel- és kobaltérczek termelése csak a kassai kapitányság területén fordul elő, 5,377 mázsa, 161,619 frt 63 kr. értékkel.

Horganyérczet a zágrábi kapitányság termelt 15,150 mázsát, melynek pénzértéke 1,845 frt 40 kr.

A piskolcztermelés 1861-ben a következő volt: a budai kapitányság területén 626 b. mázsa (antimonium crudum), értéke 5,634 frt; a beszterczebányaiban 2,500 mázsa (antimonium regulus), értéke 77,500 frt; a kassaiban 644 mázsa antimonium regulus, értéke 19,515 frt 60 kr., 920 mázsa antimonium crudum, értéke 8,767 frt 17 kr., s 1,428 mázsa antimon-speise, értéke 8,152 frt 70 kr. Az összes piskolcztermelés tehát 5,618 mázsát tett, melynek összes pénzértéke 119,569 frt 47 kr.

Piskolczércz a budai kapitányságban 1,189 mázsa termeltetett 951 frt 20 kr. értékkel.

Aranygelét a beszterczebányai kapitányságban 40 mázsa 512 frt értékkel.

A kéntermelés a beszterczebányai kapitányságban 96, a kassaiban 426, a zágrábiban 1,956 mázsát tett; mázsájának közepes ára 7 frt 35 kr. és 10 frt 21 kr. közt változott, a termelt mennyiségek összes pénzértéke 24,078,$_{16}$ frt.

Kénkövecs (Schwefelkies) a beszterczebányai kapitányságban 40,778, az oraviczaibau 7,000 mázsa termeltetett; az összes pénzérték 6,161 frt.

. Vasgáliczot Erdélyben 22 mázsát nyertek, 161 frt 70 kr. értékkel.

Rézgáliczot Magyarországban 2,551 mázsát nyertek, 63,521 frt 30 kr. értékkel.

Timsó a budai kapitányságban 4,544 mázsa nyeretett 36,352 ft értékkel, a kassaiban pedig 5,594 m. 30,766 ft értékkel. Összesen tehát 10,138 mázsa 67,128 forint értékkel nyeretett.

Timpala csak a budai kapitányságban nyeretett 127,000 mázsa 1,270 frt értékkel.

Barnakő a kassai és oraviczai kapitányságban nyeretett összesen 6,997 mázsa, melynek pénzértéke 220 frt 76 kr.

Chromérczet az oraviczai kapitányságban 19,000 mázsát termeltek, pénzértéke 38,000 frt.

Ezüstérczet a nagybányai kapitányságban 1,552 mázsát termeltek 2,277 frt 76 kr. értékkel.

Rézérczet ugyancsak a nagybányai kapitányságban 100 mázsát, 21 frt értékkel.

Vasércz a budai kapitányságban 13,630, a beszterczebányaiban 15,247, az oraviczaiban 512,536, a zágrábiban 98,217, összesen 639,630 mázsa nyeretett; e mennyiségek pénzértéke 233,174 frt 16 kr.

Földolaj a kassai kapitányságban termeltetett, és pedig 96 mázsa, 333 frt 37 kr. értékkel.

Ásványos festéket a beszterczebányai kapitányságban készitettek, 1,160 mázsát, melynek pénzértéke 580 ft.

A magyar korona országai összes bányászatának pénzértéke 1861-ben tehát 13.696,198 frt 19,5 krra rúgott. Ez öszszeg következőleg oszlott fel:

Budai bányakapitányság	1.106,488 frt	80	kr.
Beszterczeb. „	2.665,388 „	61	„
Kassai „	4.863,673 „	66	„
Nagybányai „	823,408 „	54	„
Oraviczai „	1.435,744 „	42	„
„ bánsági végvidék	297,904 „	49	„
Magyarország	11.192,608 frt	52	kr.
Erdély	2.212,846 „	76,5	„
Horvát-Szlavonország a végvidékkel . .	290,742 „	91	„
Egész összeg . .	13.696,198 frt	19,5	kr.

Ha e kimutatást a III. köt. 216. l. közlött kimutatással, mely 1860-ról szól, egybehasonlítjuk, ugy találjuk, hogy Magyarországban az 1861-diki összes bányanyeremény kerek számmal csak 100,000 frttal mulja felül az 1860-diki évbelit, s e növekedés nagyobb részben a kassai kapitányság, kisebb részben a budai kapitányság területére esik. A beszterczebányai, nagybányai és oraviczai kapitányságok 1861-iki bánya-

termelése átalában véve kisebb volt, mint 1860-ban. — Az egész osztrák birodalom 1861-iki bányanyereményének pénzértéke 44.952,344 frt 53 krra rúgott. Ez összegből a német tartományokra (a két Ausztriára, Salzburgra, Stájerország, Karinthia, Krajna, Tirol és partvidékre) 13.136,531 frt 56,5 kr., azaz valamivel kevesebb, mint a magyar tartományokra; a cseh és lengyel tartományokra (Csehország, Morva, Szilézia, Galiczia, Bukovinára) 17.598,405 frt 97 kr., (ebből magára Csehországra 11.118,932 frt 65,5 kr.), Lombard-Velenczére 501,642, Dalmátországra 19,566 frt 80 kr. esett.

1860-ban az egész osztrák birodalomban nyeretett: $3,190,_{6730}$ font arany, $68,188,_{1070}$ font ezüst, (1861-ben $14,_{4935}$ fonttal kevesebb arany és $471,_{5227}$ fonttal kevesebb ezüst), 4.934,122 mázsa fris nyersvas, 647,216 mázsa öntött nyersvas, 34.789,103 mázsa feketeszén, 27.780,476 mázsa barnaszén, 47,022 mázsa réz, 125,019 mázsa ólom, 22,627 mázsa gelét, 29,003 mázsa ólomércz, $4,194,_{22}$ mázsa kéneső, stb.

Az 1860-ki összes bányanyereség pénzértéke 42.623,313 frt 60,95 krt tett.

Az 1861-diki növekedés leginkább a kőszénre és vasra esik.

1861-ben az adományozott vájnamértékek az összes magyar tartományokban tettek bécsi ölet:

	kincstári kezelés alatt	magán kezelés alatt
Aranyra s ezüstre	10.653,422	9.717,090
Vasra	1.267,980	9.769,466
Kőszénre	1.906,688	20.521,428
Egyéb ásványokra	1,085,575	6.543,275
Összesen	14.913,665	46.551,254
Az egész osztrák birod.	53.178,956	275.749,246

A külmértékek a magyar tartományokban összesen 4.143,755 b. ölet foglaltak el, a bányászatilag adományozott összes földterület tehát a magyar tartományokban 65.608,674 b. ölet foglalt el, az egész osztrák birodalomban pedig 341.132,150 b. ölet. A szabadkutatások száma a magyar tartományokban 4.789 volt; ebből esett: a budai

kapitányságra 1,661, a beszterczebányaira 558, a kassaira 624, a nagybányaira 104, az oraviczaira 549, a zalathnaira 459, a zágrábira 441, a horvát-szlavon Végvidékre 163, a bánsági Végvidékre 230. Az egész osztrák birodalom szabad kutatásainak száma 19,522-re emelkedett.

A bányákban és hutákban foglalatoskodó munkások száma 1861-ben volt:

	férfi	nő	gyerm.	összes
A budai kapitányságban . . .	2,805	167	186	3,108
Beszterczebányai kapitányságban	8,055	1,207		9,262
Kassai „	8,139	1,990		10,129
Nagybányai „	2,398	97	710	3,205
Oraviczai „	2,742	80	364	3,186
„ Végvidék	366	10	142	518
Zalathnai	9,512	287	1,944	11,743
Zágrábi	320	15	21	356
„ Végvidék	414	44	32	490
Összesen .	34,751	700	3,349	41,997
		3,197		

Az egész osztrák birodalomban 100,437 férfi, 4,129 nő, 5,789 gyermek, 4,389 gyermek és nö, összesen 114,744 munkás volt.

Ide csatoljuk még a sótermelés eredményeit is. 1861-ben Magyarországban összesen 1.034,879 mázsa kösó, 128,515 mázsa főzött só, 82,188 mázsa ipari só nyeretett; Erdélyben a nyert kösó 886,798, az iparsó 23,980 mázsát tett. Az összes magyarországi só pénzértéke 8.771,904 frt 92 krt, az erdélyi só pénzértéke pedig 4.121,235 frt 80 krt tett; a sótermelés összes pénzértéke tehát 12.893,140 frt 72 kr.; majdnem anynyi, mint a többi bányanyeremény együttvéve. Az egész osztrák birodalomban 3.513,086 m. kösó, 2.428,522 m. főzött só, 1.343,103 m. tengeri só, 286,235 mázsa ipari só termeltetett, s e sómennyiségek összes pénzértéke 43.796,961 frt 20 kr.

1860-ban az egész birodalomban 3.090,816 m. kősó, 2.388,550 m. főzött só, 776,906 m. tengeri só, 192,553 mázsa ipari só nyeretett, s e mennyiségek összes pénzért. 38.579,374 frt 30,8 kr. volt. Az 1861-diki termelés tehát jóval nagyobb.

A sótermeléssel 1861-ben Magyarországon összesen

1,251, Erdélyben 882; az egész osztrák birodalomban pedig 13,250 munkás volt elfoglalva.

Ha már most a bánya- és sótermelés pénzértékét összeadjuk, ugy találjuk, hogy az Magyarországban 1861. évben 19.964,513 forint 34 kr., az összes magyar tartományokban 26.589,338 frt 91,$_5$ krt, s végre az egész osztrák birodalomban 88.749,305 frt 73 krt tett.

Végre itt közöljük még Erdély (és a kapcsolt részek) 1860-diki bányatermelésének eredményét is.

	Kincstári	magán	összes	pénzértck
	font	font	font	ujfrt.
Arany .	613,$_{1963}$	1,184,$_{7966}$	1,797,$_{9921}$	1.213,645,$_{34}$ $^1/_4$
Ezüst . .	3,156,$_{939}$	803,$_{258}$	3,960,$_{187}$	178,208,$_{41}$ $^1/_2$
	b. mázsa	b. mázsa	b. mázsa	ujfrt
Fris nyersvas . .	82,191	24,787	106,978	326,215,$_{15}$
Öntött nyersvas .	6,876	11,157	18,033	158,176,$_{87}$
Barnaszén . . .	—	53,655	53,655	4,258,$_{65}$
Réz	636	2,191	2,827	197,890
Ólom	1.522	—	1,522	22.069
Ólomgelét . . .	256	—	256	3,713,$_{50}$
Kéneső	—	1,$_{22}$	1,$_{22}$	173
Kénkövecs . . .	—	1,284	1,284	433,$_{38}$

E bányatermények összes pénzértéke 2.104,783 forint 50$^3/_4$ kr.

Erdélynek 1860-diki sótermelése: 964,516 mássa kősó és 12,481 mázsa iparsó; e mennyiségek pénzértéke 4.458,616 frt 13$^1/_5$ kr.

IV.

A PESTI KERESKEDELMI KÓRHÁZ ÉS NYUGDIJ-INTÉZET.

Weninger Vinczétől.

1846-ban alakult Pesten a kereskedelmi nyugdíj-intézet, a melynek feladata:

1) A 60-ik korévtől 80 pfrt évi nyugdíjt biztosítni, vagy

2) a férj elhalta után az özvegynek 80 pfrt nyugdíjt szerezni, és

3) az elhalt tagok árváit gyámolítni.

Ezen intézettel egybe van kötve egy más intézet, melynek feladata a beteg tagok ellátásáról és gyógyításáról gondoskodni.

1859-ben a nyugdíj-intézet átalakult, miután a tagok által fizetendő díjak czélszerübb elvek szerint lőnek meghatározva.

A kórház statistikája 1861-ről, a melyet előreküldünk, a következő:

Bevétel:

1. Áthozatal 1860-ról	26,455 frt	39 kr.
2. Tagdíjak:		
a) az alapító tagoktól	782 „	25 „
b) a nagykereskedői testületbeli tagoktól	2,483 „	25 „
c) a polg. keresk. testület tagjaitól	2,792 „	70 „
3. Segélypénz a nagykeresk. testülettől	1,050 „	— „
4. A polgári keresk. testülettől	1,050 „	— „
5. Kamatok	231 „	48 „
6. Hangversenyekből és ajándékok	1,847 „	57 „
7. Egyéb jövedelmek	247 „	85 „
Összeg	36,940 frt	49 kr.

Kiadások:

1) Betegápolásra	2,580 frt 91 kr.
2) Orvosi fizetések	809 „ 92 „
3) Gyógyszerekért	2,404 „ 46 „
4) Házi szükségletekre	397 „ 19 „
5) Fizetések	2,128 „ 52 „
6) Világítás és fütés	853 „ 47 „
7) Vegyes költség	720 „ — „
8) Avulási levonat 10% az eszközöknél és butoroknál	223 „ 70 „
9) Vagyon-maradvány 1862-re	26,872 „ 32 „
	36,940 frt 49 kr.
A fönebbi	26,872 „ 32 „
kivül a könyvtár-alap	76 „ 37 „
Összes vagyon .	26,948 frt 69 kr.

A kórház vagyona:

Pénztármaradék	281 frt 06 kr.
4 hagyomány	787 „ 50 „
Értékpapirok	195 „ 83 „
Fekvő birtok (ház)	21,851 „ 43 „
Eszközök	2,013 „ 69 „
Kölcsön adott tőke	1,616 „ 53 „
Hátralékok	202 „ 65 „
	26,948 frt 69 kr.

A kórházban ápoltak száma 1861-ben volt 232, ezekből

Felgyógyult	204
Javult	20
Meghalt	1
Gyógyitás alatt maradt	7
	232

A kórházon kivül ápoltak száma 1,240, kiket a társasági orvos látogatott és társasági költségen kaptak gyógyszert

A nyugdíj-intézetbe felvétettek száma:

1846-ban belépett	202 tag.
1847- „ „	57 „
1848- „ „	5 „
1849- „ „	12 „
1850- „ „	25 „
1851- „ „	58 „
1852- „ „	28 „
1853- „ „	30 „
185⁴/₅ „ „	10 „
Összesen	427 tag.

Jelenleg azonban már csak 200 tagot számlál az intézet, a többi részint elhalt, részint abban hagyta a befizetéseket.

1862-nek végével 10 tag huzza az évi 84 frt nyugdijt.

Az intézet vagyonállapota a következö volt az 1861-iki zárszámla értelmében:

Sorsjegyekben	195 frt	82 kr.	
25,000 frt földteherment. papirokban, vételára	21,177 „	36 „	
Pénztár-maradék	1,098 „	18 „	
Örökségek	2,257 „	50 „	
Egy életbizt. kötvény	1,050 „	— „	
Fekvö birtokra adott kölcsönök	31,835 „	— „	
Egyéb kölcsönök	4,509 „	56 „	
Kisebb követelések	385 „	35 „	
Összeg .	62,508 „	77 „	

Ezen követelés ellenében áll 679 frt 17 kr. tartozás; a tiszta vagyonállapot tehát 61,829 frt 60 kr.

A mathematikai mérleg azt mutatja, hogy a vagyonállapot igen kedvező, mert 4%-nyi számitás mellett mintegy 6000 frt feleslegot mutat és e szerint igen szilárd helyzetben van.

V.

CS. KIR. SZABADALMAZOTT ELSŐ DUNA-GŐZHAJÓZÁSI TÁRSASÁG.

Galgóczy Károlytól.

St. Leon és Bernhard Antal voltak az elsők, kik még 1819-ben kizáró szabadalmat nyertek az osztrák Dunának és mellék vizeinek gözösökkel hajózására. Mindenik a maga módja szerint tett némi sikertelen próbát: de szabadalmát gyakorolni képes nem levén, az gyakorlat hiánya miatt elenyészett.

Ezek után ismét 1828. april 17-kén Andrews John és Pritchard József nyertek hasonló szabadalmat. — Ezt ezek 1830-ban egy „Cs. k. szabadalmazott első Dunagőzhajózási társaság" czim alatt alakult részvénytársaságra ruházták át. E társaság alakitásának főérdeme gróf Széchenyi Istvánt és Puthon Ker. Jánost illeti. 1830-ban kelt alapszabályai szerint czélja volt ennek a Dunán és mellékvizein gőzhajóval személy- és teherszállitást gyakorolni. Az alaptőke 200 darab ötszázforintos részvényre osztva 100,000 frtra szabatott. Székhelyeül a társaságnak Bécs volt jelölve, 15 évre tüzetvén ki a fennállási tartam, ha csak netalán történhető veszteség következtében a részvényesek többsége előbb nem követelné a feloszlást.

Ezen társaság „I. Franz" nevü 60 lóereju első gőzhajóját 1830. sept. 4-kén bocsátotta legelőször vizre, Ebersdorftól Pestig tevén azzal utat. A rendes közlekedés Bécs és Pest közt csak a következő 1831-ben indult meg, s 1831 tekinthető a társaság első üzletéveül. 1832-ben 320-ra szaporit-

tatott a kibocsátott részvények száma, két uj gőzösnek építése is elhatároztatván. Ezen évben „I. Franz“ hajó Uj-Moldováig 4, Zimonyig 11, Pestig 15 utat tevén, ez által némi élénkséget idézett elő.

1833-ban a kormány kívánságára késznek nyilatkozott a társaság járatait az al-Dunán egész a Dunának a Feketetengerbe szakadásáig kiterjeszteni. Hogy pedig ez lehetséges legyen, a kormány is elkezdette a Duna folyamát és partját szabályozni, s azon akadályokat, melyek különösen Moldova és Orsova közt a hajózást veszélyeztették, elháritani. I. Franz hajó Pozsony és Moldova közt járt. A második hajó, mely elsőben Dunának neveztetvén, később „Argó“ nevet vett fel, 1833. junius 16-kán eresztetett Florisdorfnál vizre, s le egész Zimonyig több utat tett, aztán felment a Tiszán Szegedig, a Száván pedig Berzaszkáig. A személy- és teherszállitás mindinkább szaporodván, a társaság 600 uj részvény kibocsátását határozta el, hogy a hajószám még hárommal szaporittathassék, és a társaságnak szabadalma is egész 1855-ig meghosszabbittatott.

A társaság harmadik gőzöse „Pannonia“ legelső utját 1834. mart. 6-kán tette Bécstől Pozsonyig. Elég nagy levén a viz, az „Argó“ april 7-kén áthatolt az alsó Dunán a tachtaliai vizsebesen, aztán april 11-kén a vaskaput is meghaladván, april 23-kán Galaczra megérkezett. Ugyanezen évben bocsáttatott vizre Triesztnél „Mária Dorottya“ a társaság legelső tengeri gőzöse, s nov. 14-kén Konstantinápolyba megérkezvén, a török főváros és Smyrna közt rendes közlekedést kezdett, e vonalon a posta-szállitás is rábizatván.

1831—1834-ig a felső Dunán járó gőzösök Andrews urnak voltak bérbe adva, ki az első évben, t. i. 1831-ben 9,000, 1832- és 1833-ban 12,000, végre 1834-ben, midőn már két hajó járt birtokában, 19,000 pengő forint haszonbért fizetett. Az al-Duna hajózatát az „Argó“-val a társaság maga kezelte, mely belkezelés a viz alacsonysága s a vállalat ujdonsága miatt csakugyan 18,746 frtnyi veszteségébe is került, a Dunai fejedelemségekben az első berendezés költségeit is betudván.

1835-ben az egész hajózati kezelést a társaság saját

költségére vette át, s hogy egy második tengeri gőzös épittethessék, ujra 280 részvény bocsáttatott ki. Budán téli kikötő s hajóépitő gyár kezdett épittetni. Az uj gőzös „Zrinyi“ ez év sept. 22-kén ment először vizre. Ekkor már gróf Széchenyi István vezetése alatt annyira haladt a Duna-szabályozás, hogy a gőzösök egész Drenkováig előhatolhattak, csak Orsova és Skela-Cladova közt volt még mintegy 4 mértföldnyi köz, mely a folytonos közlekedést megszakitotta, melyen a személyszállitás még parti uton egészittetett ki, a teherszállitás pedig egy mellékcsatornán igen sekélyen járó hajókat vett kisegitésül.

„Mária Dorottya“ gőzösnek a levantei tartományokban sok kellemetlenséggel kellett küzdeni. Egy török hajóval öszszeütődvén, kazánja megrongáltatott. Az azon tartományokban kiütött döghalál is sok hátrányra volt. — Kapudan basa megtiltotta a törököknek az osztrák gőzös használását, mely tilalom mégis később megszünt. Végre két angol gőzös, a „Crescent“ és „Levant“ szintén versenyben állván, kevesitették gőzösünk forgalmát.

Ezen előszámlált körülmények daczára 1835-ben már oly kedvező volt az üzleteredmény, hogy nemcsak az előző év vesztesége megtérült, és a szerencsétlenség esetében kisegitőül rendelt elsőrendü tartaléktőkéhez tétethetett félre a kiszabott 20 száztóli, hanem még a természetes elhasználás és kopás visszapótlására rendelt másod-tartaléktőke megalapitására is 30,000 forint fordittathatott.

Ezen kedvező eredmény indokul szolgált a vállalatnak ismét kijebb terjesztésére.

Az 1836-diki közgyülés 700 uj részvény kibocsátását határozta el, hogy ezen alapból részint a hajók száma szaporittathassék, részint egy biztositási tőke alapittassék, hogy a társaság a hasznosnak mutatkozó biztositást saját hajóin maga gyakorolja, s ne legyen kénytelen azt más társaságnál eszközölni. Ugyanekkor kezdett vállalkozni a társaság Konstantinápoly és Smyrna közt pénzküldemények szállitására saját jótállás mellett, a török kormánytól $^{1}/_{4}$, kereskedőktől $^{3}/_{8}$ száztóli szállitásdijt szedvén. Egy uj tengeri gőzös I. Ferdinánd, mely Triesztben épült, 1836. mart. 17-kén bocsáttatott tengerre a levantei tartományokba. Az uj folyam hajó „Nádor“

april 24-kén, „Arpád“ oct. 18-kán hagyta el az ó-budai hajógyár kikötőjét, hol „I. Ferencz“ is teljes kiigazitásban részesült. „Pannonia“ gőzös az aldunai jobbparti (törökparti) közlekedés fentartására rendeltetvén, ott meneteit junius 16-kán kezdette meg, s minthogy Konstantinápoly és Galacz közt „I. Ferdinánd“ hajónak is már rendes járata volt, tehát a török fővárostól az ó-orsovai vesztegintézet közelében egész Skela-Cladováig folytonosan gőzösön mehettek az utasok.

Sok kárt tett ez évben a társaságnak a levantei tartományokban folytonosan uralkodott dögmirigy, és a Crescent versenye, mely a vitelbéreket nagyon lenyomta. Az évi szerencsétlenségek közé számitható még az „Árpád“ megfeneklése Vajkánál, mely csak harmadnapra szabadittathatott le a zátonyról.

Ugyanez évben nov. 25-kén sikerült a társaságnak közlekedési egyességet kötni a bajor dunagőzhajó-társasággal, melynek folytán ennek megengedtetvén, hogy hajóival Linzig bejöhessen, a meddig az osztrák dunagőzhajózási társaság hajói feljártak, ez által az egész hajózható Dunán folytonos gőzhajózási egybeköttetés eszközöltetett.

Ilykép miután a gőzösök által járt vonal Linztől Konstantinápolyig terjedt, sőt Konstantinápolyból egész Trapezuntig volt kiterjesztendő, annálfogva a használat alatt levő gőzösök száma, az épülőfélben levőkkel együtt is kevésnek tetszett. Ugyanazért hogy különösen a kereskedői áruczikk forgalomnak is a rakhajók szaporodása által segédkéz nyujtathassék, az 1837-diki közgyülés 2,100 uj részvény kibocsátása által az alaptőke megkettőztetését határozta el. Ezen évben csakugyan a hajójárat Linztől egész Trapezuntig ki is terjesztetett, az uj gőzös „Mária Anna“ legelső próba-utját Linztől Bécsig tevén, mig a Triesztben 1837. junius 11-kén legelőször vizre eresztett „herczeg Metternich Klemens“ nevet viselő uj tengeri gőzös még azon őszön megtette első utját Konstantinápolyból Trapezuntig, mely a Persiából és Közép-Ázsiából jövő, vagy Europából odamenő kereskedelmi czikkek főállomását képezi.

Ezen év a hajózásra mégis nem volt kedvező, mert kereskedelmi crisisek állottak be s a miatt a forgalom is pan-

gásba jött, a Smyrnától Szerbiáig uralkodó dögmirigy pedig a személyszállitást is megrövidítette. A „Pannonia," mely az aldunai jobb parton járt, ez okból innen elvonatott, a vaskapun fölülre hozatván, aztán kiigazitásra a budai hajógyárba rendeltetett. Az „Árpád" meneteit csak junius közepén kezdte meg, „I. Ferdinánd" három, „Mária Dorothea" egy hónapig volt igazitás alatt.

Mind a mellett bár némely hajó forgalmában akadályozva volt, s csakugyan veszteséget hozott, az üzlet-eredmény a nyereségi mérleget illetőleg mégis kedvezőleg ütött ki.

Steinnál és Táboron Bécsnél a duna-hidak, melyek a Bécs és Linz közti hajózást nagyon akadályozták, kormányi rendeletből és kormány-költségen kinyithatókká tétettek.

A tengeri hajózat azon kiterjedtségében, melyet 1837-ben nyert, kitüntette nagy fontosságát; mivel azonban a jókarban tarthatás tekintetéből a hajóknak időről időre igazitás alá kelle adatni, mely zavarta a közlekedést; annálfogva az 1838-diki közgyülés egy tartalékhajó szerzését határozta el, mely az igazitás alatt levő hajó helyett mindig helyt állhasson.

1838-ban egyébiránt négygyel szaporodott a hajók száma: „Stambul" tengeri hajó január 12-kén bocsáttatott Triesztből vizre, a levantei forgalom erősbitésére rendeltetvén. „Erős," a társaság első vontató gőzöse, julius 11-kén kezdette meg járatait. „Galathea" folyamhajó, sept. 4-dikén adatván át a közlekedésnek, elsőbb a Száván kisérlett járni, hol a rendes hajózást a temérdek elsülyedt tőke akadályozta, azután dunai járatokra fordittatott; végre még junius 22-kén megvásárlotta a társaság az angol társaságtól a „Crescent" hajót, mely által nemcsak a hajó versenye megszünt, hanem a Trapezuntból Konstantinápolyba történő áruszállitás is, melyet ama hajó már szintén magához ragadott, a társaság részére biztositva lett.

„Maria Dorothea" Smyrna és Salonichi közé rendeltetett rendes közlekedés fentartására. Odessával való egybeköttetés tekintetéből egy vitorlás hajót bérlett a társaság, mely Galaczból hetenként egyszer szállitotta az áruczikkeket az orosz kikötő városba; azonban e hajónak Odessába rendetlen érkezése miatt ez egybeköttetés félbeszakasztatott, és helyette oly

intézkedés történt, miszerint az Odessába szánt áruczikkek Konstantinápolyba vitettek, s ott tovább-szállitás végett az orosz gőzösöknek adattak át.

Bár az uj gőzösök nagyobb része csak későn ősz felé kezdhette meg járatait, mégis a forgalom az egész vonalon, Linztől Konstantinápolyig és Trapezuntig oly élénk növekedésnek indult, hogy 1838-ban a személyszállitás az 1837-dikihez képest másfélszerre szaporodott, a pénzszállitás pedig megkétszerezte, az áruczikk-szállitás végre szintén megháromszorozta magát. A bevételnek a kiadások fölötti különbözete is kétszeresre hágott.

Hogy a társaság a forgalom ezen élénkülését annyival inkább kihasználhassa, az 1839-diki közgyülésben a társasági alaptőkét 1,800 uj részvény kibocsátásával 3 millió forintra határozta szaporitani. Már 1838-ban épittetett a társaság egy sertéshordó hajót, 1839-ben ehhez kettő jött, melyek a vontató gőzös által huzatva, jelentékeny sertésszállitást eszközlöttek már. „Sophia," a társaság első vasgőzöse 1839. május 17-kén kezdette meg járatait Bécs és Linz közt. E vashajó könnyüségére és sekélyjáratuságára, valamint tartósságára nézve is a többi fából épült hajók felett nagyon előnyösnek bizonyult. „Seri Pervas" uj tengeri gőzös május 10-kén ment vizre, Triesztből Levanteba, hol az ujon kezdett vonalra Smyrnából Szyrián keresztül Alexandriáig rendeltetett. Egy más kis gőzös, a fentebb már versenyzőül emlitett „Levant," melyet Konstantinápolyban vásárlott a társaság, a Smyrnától Salonichiig terjedő vonalra alkalmaztatott.

A társaság belső rendezettsége is sokat haladott ez évben elő, mert a minden szükségessel felszerelt ó-budai hajógyár, s Konstantinápoly mellett a gépek kijavitására szolgáló therapiai nagy mühelyen kivül Zimonyban, Drenkován, Orsován, Skela-Cladován és Galaczon az utasok felvételére szolgáló házakat, az áruczikkeknek raktárakat, és a legszükségesebb igazitások tételére mühelyeket állitott.

A kormány részéről a hajózat akadályainak eltávolitása körül folytak a munkálatok, s különösen Linzen alul, a Strudel viztölcsér körüli sziklarepesztések által a hajózat bátorságositása mozdittatván elő.

A felső Dunán járó hajók száma még mindig kevés volt a szükséglethez képest, annálfogva az 1840-diki rendes közgyülésen elhatároztatott, hogy a folyamhajók ismét szaporittassanak, s e czélból a társasági alaptőke is 1,260 uj részvény kibocsátása által 680,000 frttal megint neveltessék.

Még 1839-ben kezdetett épittetni, és 1840-ben be is fejeztetett egy nyolcz mértföldnyi országut az al-Dunán Csernavodától Küstendseig, közel Várnához, a Fekete tenger partján, melynek azon lényeges előnyü feladata leendett, hogy Bécs és Konstantinápoly közt az összeköttetés 120 geographiai mértfölddel rövidittessék, s a szulinai dunatorkolat növekedő eliszaposodásától függetlenné tétessék. Mindamellett Galacz és Konstantinápoly közt a gőzhajó-közlekedés is fentartatott, sőt az az osztrák és orosz kormányok közt 1840 julius 25-kén kötött szerződés által jövőre is biztosittatott, mely szerződés által nemcsak a Dunának az orosz birtokot átszelő részén eddigelé élvezett szabadalmai örökre megerősíttettek, a bármely néven nevezendő adómentesség megállapittatott, hanem az osztrák jármüvek, az orosz vám- és harminczadhivatalok s vesztegintézetek részéről is a kutatástóli mentességet illetőleg minden lehető előnyben részesíttettek; azonkivül az orosz kormány magára vállalta a kötelezettséget, hogy a világitó tornyot a Szulina torkolatánál helyreigazíttatja s folytonosan jó karban fogja tartani, továbbá ugyanazon torkolat előtt levő homoktorlatokat is, mihelyt lehetséges lesz, eltávolíttatja, s gondja lesz rá, hogy többé ily torlaszok ne képződjenek, s a hajózást ne akadályozzák.

1841-ben öttel szaporodott a közlekedésben levő hajók száma, köztük négy vashajóval. Azonban ez év sem volt ment a szerencsétlenségtől.

„Stephan“ uj vasgőzös april 18-kán kezdette meg járatait, de csakhamar, valamint „Sophia“ gőzös is, szenvedett sérülés miatt, kénytelen volt veszteglésre lépni. A három kis vasgőzös, „Ludwig,“ „Franz Karl“ és „Hermina“ april 17., sept. 9. és oct. 12-kén léptek szolgálatba, de nagyságukhoz képest erejük igen gyengének bizonyult, és fölfelé menetközben a Duna erős hullámzását nem volt képes elég gyorsasággal legyőzni; kettőnek tengelye már a próba-menetnél el is

tört, mely által azon évre használhatlanná váltak. Az uj teherszállitó gőzös „Sámson“ mély járatusága miatt Bécs és Pest közt nem volt teljes bátorsággal alkalmazható; ugyanazért személyszállitóvá szereltetvén fel, Pest és Drenkova közé rendeltetett, helyette a bécs-pesti vonalra az „Árpád“ szereltetvén fel áruszállitóvá. „I. Franz“ gépe kiigazittatott, s vastest adatván neki, egészen uj hajóvá alakittatott át. Stambul tengeri gőzös május 2-kán Armastra mellett megromlott, s egészen az év végeig igazitás alatt maradt, mely igazitás 72,000 frtba került a társaságnak. Az előző évben megromlott „Seri Parvas“ 20 lóerővel erősebb uj cylindert kapott, s az igazitás által erősebbé, szilárdabbá és gyorsabbá lett. A „Pannonia“ is megszüntette septemberben járatait, s egész testét el kellett vetni. Egy sertés-szállitó gőzös egész teherrel elsülyedt, de minden jelentékeny kár nélkül.

Meg kell még emlitenünk, hogy ugyanez évben mind a személy-, mind a teherszállitási díj 10 száztólival alább szállittatott. Daczára ezen díjleszállitásnak, s daczára annak, hogy két tengeri s két folyamhajó nem keresett semmit, s hogy három más folyamhajó részint későn kezdvén, részint korán félbehagyván járatát, csak rövid ideig volt tevékenységben, mégis az üzlet az előző évinél több jövedelmet mutatott ki, mi a személy- és teherszállitás szaporodásából származott. Hanem a biztositási alap a sok és nagy megrongáltatások miatt csaknem egészen kimerült.

Az 1842. február 26-kán tartott közgyülés, figyelembe vevén, hogy a növekedő forgalom ismét a szállitó eszközök szaporitását igényli, e czélra egy millió forintnyi kölcsönt határozott felvétetni. A kölcsön-aláirás még a gyülésben megkezdetvén, egy félóra alatt 1.052,000 frt teremtetett össze, tehát az igénylettnél is több.

Minthogy a társaságnak szabadalma eddigelé csupán egy meghatározott épitésü hajókra szólott, ugyanazért a társaság folyamodott ő Felségéhez, hogy e szabadalom a birodalmi Dunán minden épitetü gőzhajókra terjesztessék ki. E kérést ugyan ő Felsége 1842. jun. 18-án kelt leiratában megtagadta, egyedjoguságot nem akarván a társaságnak engedni: de megigérte, hogy ha a társaság azon igéretének megfelel,

miszerint a viteldijakat az eddiginél olcsóbbra szállitja, azután az al-Dnnán is, valamint eddig, rendes közlekedést tart fenn, akkor addig, mig a társaság szabadalma tart, hasonló szabadalmat más társaságnak nem ad, mely értelemben a cs. k. közkincstár a társasággal szerződés-kötésre is felhatalmaztatott. A társaság igazgatósága az 1842. decz. 6-kán tartott rendkivüli közgyülésből bizatott meg, hogy ez egyességet, a választmánynyal egyetértőleg végrehajtsa.

A még előző évben elkészült 100 lóerejü gőzös „Carl" 1842-ben kezdette meg müködését; hasonlag még ez évben bocsáttatott vizre az ó-budai hajógyárból a 100 lóerejü vasgőzös „Johann," a 112 lóerejü „Stadt Wien," és a 100, illetőleg 110 lóerejü „Stadt Pest," melyek közül mégis a két utóbbi csak 1843-ban kezdett rendes szolgálatot tenni. Azonkivül „Galathea" uj vastesttel láttatott el, „Sophiá"-n szintén csaknem hasonló változás vitetett végbe, „Erös" jelentékenyen kiigazittatott, „Árpád" és „Marianna" elfordittatván, szintén igazitás alá jöttek.

Ez év ment volt minden szerencsétlenségtől, s hajósérülés nem fordult elö. Hanem igen is fordult elö egy más körülmény, mely a társaság jövedelmére igen hátrányosan hatott, mert a levantei közlekedést fentartó gözösökkel török gözösök léptek versenyre. Ezek előbb leszállitott díjakkal igyekeztek az osztrák gözösök forgalmát magukhoz ragadni: bár csakhamar meggyőződtek, hogy ez uton nem várhatják be a győzelemre jutást, de sikerülvén nekik a török kormánytól kieszközölni, miszerint az előbb titkon, aztán nyilvánosan megtiltotta alattvalóinak az osztrák gözösök használását, ez által sok kárt tettek, annyival inkább, mert e tilalom a legszigorubban hajtatott végre; — s e mellett még a nem török alattvalók elé is sok akadály gördittetett a hajóra rakodásban, ugy hogy az osztrák gözösök mind a személy-, mind a teherszállitás forgalmában tetemes csökkenést szenvedtek, mely miatt elöállott veszteség, minek megtéritése a török kormánytól csakugyan követeltetett is, még ez évben 103,000 frtra rugott.

Ezen korlátolás, valamint az aldunai vonal hajózásában szenvedett veszteség, a feldunai összes bevételt 100,000 fo-

rinttal haladta meg. E miatt a bevétel aránya a kiadáshoz igen rosz viszonyba jött.

A dunagőzhajózási társaság im itt előbocsátott kifejlési története az államnyomdában az 1842-dik évre kiadott statistikai táblázatokból van kivonatozva, melyhez a hivatalos adatokat maga a társaság szolgáltatta.

1842 óta szintén folyvást nagyobb-nagyobb terjedelmet vett a társaság forgalma s közlekedési eszközei szaporodtak, melyről hogy annál világosabb átnézetet adhassunk, e soraink végén táblás kimutatásba iktatjuk a fő számtényezőket; azokhoz csak a következőket emlitjük fel még:

1. 1844-ben a társaság tengeri gőzöseit, s azokkal a keleten levő ingatlanságait s anyag-készleteit az osztrák Lloyd-társaságnak eladta, az ezekért kapott 620,000 frtot a dunai forgalmi eszközök szaporitására forditván.

2. 1853-ban megvette a társaság a pécsi kőszénbányákat, melyek értéke 1861-ben 2.301,289 frt 11 krral van bekönyvezve.

3. Ugyancsak 1853-ban kezdette a társaság épitni a pécs-mohácsi 8 mértföld hosszu vasutat, mely 1859-ben adatván át a forgalomnak, épitési s felszerelési költsége 1861. végéig 6.833,145 frt 76 krra rug.

4. Kizárólagos szabadalma, mely az osztrák birodalmi Dunán mások versenye ellen védte, megszünvén a társaságnak, az állammal 1857. május 23. és 1861. decz. 3-kán jövedelmet biztositó szerződés köttetett.

A legközelebb lefolyt 1861-dik év üzletéből következő fő számadatokat kivonatozunk:

1861-ben rendes járata volt a társaság hajóinak

a Dunán Regensburgtól Szulináig	343	mértföld.
a tengeren Sulinától Odessáig	23	„
a Tiszán Tokajtól a Tiszatorkolatig	119	„
a Száván Sziszektől a Szávatorkolatig . . .	110	„
a Dráván Roszkovczetól a Drávatorkolatig . .	14	„
Összesen .	609	mértföld.

E vonalon összes bevétele volt a társaságnak

a nevezett 1861-ben	9.476,013 frt.
kiadása	7.136,204 „
Tiszta bevétel .	2.339,809 frt.

Szállitott pedig a társaság	személyt	mázsa terhet.
Regensburg, Passau, Linz s Bécs közt .	88,119	8.294,015
Bécs, Győr és Pest közt	201,759	9.197,760
Pest, Buda s Ó-Buda közt	625,810	—
Zimony, Belgrád s Pancsova közt . . .	75,474	166,978
Pest, Eszék, Titel, Zimony és Orsova közt	230,379	7.364,668
Pest, Baziás, Giurgevo és Galacz közt (gyors vonat)	13,879	9,118
Brcska, Belgrád és Orsova, Sziszek, Zimony, Szolnok, Tokaj s Namény közt	36,186	3.288,034
Orsova, Viddin, Giurgevo, Gal. s Sulina k.	55,806	2.499,017
Galacz-Odessa közt	1,653	76,949
Összeg:	1.329,065	25.896,539

Itt azonban a kimutatás akkép van összeállitva, hogy a különböző vonalokat áthaladó személyek és teher többszörösen jönnek elő, t. i. annyiszor, a hány vonalon áthaladtak, mit egyszeresre összevonva, valamint a személyszállitásnál a Pest-Buda s Ó-Buda közt, aztán Zimony-Belgrád és Pancsova közt járó helyi közlekedés forgalmát is letudva, lesz a személyforgalom 612,571 egyén, a teherforgalom 17.006,671 mázsa.

E kimutatott mennyiségen kivül szállittatott még 660 db zongora, 1,298 db kocsi, 1,841 ló, 806 kutya s egyéb állat, 55,074 db sertés, és 28.336,253 frtnyi különféle pénzérték, mely szállitmányok t. i. nem mázsa számra szoktak felvétetni.

A mázsaszámos teherből volt I. osztályi	1.020,026	mázsa.
„ „ „ „ II. „	3.133,220	„
„ „ mérséklett díju III. „	2.129,917	„
„ „ gabonaféle	7.227,775	„
„ „ üzleti köszén	3.495,733	„
Összeg .	17.006,671	mázsa.

Átlagosan véve mindent esett mértföldenként egy mázsa teher után vitelbér az I. osztályban $1,_{43}$ kr; II. osztályban $0,_{95}$ kr.; III. oszt. $0,_{58}$ kr.; a három osztályt összevéve $0,_{89}$ kr., gabonafélékre $0,_{49}$, üzleti kőszénre $0,_{11}$, darab sertésre $2,_{98}$ krajczár.

A társaság összes vagyona következőleg oszlik meg: Különféle vashajókban 16.944,412 forint 54 kr., hajók felszerelvényeiben 1.309,475 frt 04 kr.; különféle épületekben 2.515,684 frt 91 kr., mohács-pécsi vasutban 6.833,145 forint 76 kr., pécsi kőszénbányában 2.301,289 frt 11 kr., különféle fahajókban 182,556 frt 23 kr., hajógyárakban s igazitó műhelyekben 2.177,091 frt 91 kr., üzleti anyagkészlet 248,303 frt 87 kr., tartalék-gőzgépekben 100,660 frt 39 kr., tartalék-gőzüstben 212,887 frt 45 kr., állomási szerelvényekben 611,901 frt 07 kr., téli kikötőben 44,070 frt., készpénz, sorsjegyek, papirosok s különféle 6.423,589 frt 59 kr. Főösszeg 39,905,067 frt 87 kr.

I. Táb

Az első cs. kir. szabadalmazott dunagőzhajózási társaság forgalmi

Év	Részvény-tőke	Kölcsön	Száma: tengeri hajóknak	Száma: bevégzett folyami hajóknak	Száma: el nem készült folyami hajóknak	Az elkészült hajók lóerejének
1830	100,000	—	—	1	—	60
1831	100.000	—	—	1	—	60
1832	100,000	—	—	1	—	60
1833	255,500	—	—	2	—	110
1834	560,000	—	1	3	—	216
1835	700,000	—	1	4	1	296
1836	1.050,000	—	2	5	1	438
1837	2.100,000	—	3	7	1	718
1838	2.100,000	—	5	9	—	1,214
1839	3.000,000	—	7	10	—	1,438
1840	3.630,000	—	7	10	5	1,438
1841	4 000,000	—	7	15	1	1,754
1842	4.000,000	1.000,000	7	15	6	1,858
1843	4.000,000	1.000,000	7	20	3	2,400
1844	4.000,000	1.000,000	6	21	5	2,466
1845	4.000,000	1.000,000	—	28	4	2,442
1846	4.223.000	950,000	—	31	7	3,050
1847	6.000,000	2.697,000	—	41	8	4,252
1848	6.000,000	2.850,000	—	47	2	5,207
1849	6.000,000	2.800,000	—	48	1	5,287
1850	6.000,000	2.750,000	—	48	6	5,387
1851	7.276,150	2.700,000	—	50	7	5,661
1852	10.306,425	2.650,000	—	56	20	5,918
1853	14.145,225	2.600,000	—	73	13	8,073
1854	17.546,750	2.550,000	—	81	15	8,933
1855	19.767,683	2.500,000	—	93	5	9,563
1856	22,553,983	2.450,000	1	97	17	9,907
1857	24.000,000	4.677,460	3	105	10	11,380
1858	24.000,000	5.666,600	3	112	4	11,890
1859	25.200,000	6.380,745	3	113	3	11,816
1860	25.200,000	6.729,135	3	119	—	12,092
1861	24.675,000	6.605,130	3	119	2	11,977

Jegyzet: 1. A szállitott utasok száma közt nincsenek 625,810-re ment, és a Zimony s Belgrád közt közlekedők száma, kik 2. 1858-ig bezárólag a suly bécsi mázsa szerint, a pénz pen-

l á z a t.

eszközeinek és forgalmának kimutatása 1831-től bezárólag 1861-ig.

a elké-szült	a elnem kész.	Hajóérték a fő hajóépittetésiszámla szerint, a leltár betudásával	Végzett mértföldek	Száma a szállitott utasoknak	Száma a szállitott mázsás áruknak	A szállitott pénzküldemények értéke
vontató hajók s más vasesónakok						
—	—	100,000	—	—	—	—
—	—	100,000	—	—	—	—
—	—	100,000	—	—	—	—
—	—	255,000	—	—	—	—
—	—	372,000	—	—	—	—
—	—	636,700	—	17,727	38,529	—
—	—	866,200	—	29,203	67,070	1.077,000
—	—	1.424,200	—	47,436	97,991	3.371,168
1	—	1.899,700	—	74,584	320,614	7.113,483
3	1	1.236,600	—	105,926	348,983	8.929,804
4	—	2.578,700	—	125,293	368,683	9.146,502
5	—	2.899,100	—	170,078	613,576	10.637,032
5	2	3.110,700	—	211,401	591,4[illegible]8	11.945,412
9	2	3.575,600	—	278,594	846,017	17.511,876
18	9	3.954,500	—	318,532	1.083,354	15.622,351
33	14	2.911,200	—	362,682	1.539,796	6.154,515
61	22	3.968,900	—	424,422	1.909,287	5.185,512
110	23	5.847,400	—	454,107	3.184,778	7.498,792
141	22	6.584,300	—	634,969	2.59[illegible],624	12.169,637
155	23	6.810,600	—	253,346	1.246,831	5.527,129
177	22	6.808,400	—	589,894	4.690,868	17.041,380
200	13	7.658,700	—	526,267	7.216,627	23.881,969
222	49	9.727,900	—	614,785	10.655,575	37.327,754
283	32	12.460,400	—	571,929	9.026,474	28.262,640
318	15	13.581,200	—	624,206	13.760,645	26.629,135
338	33	14.350,900	233,329	589,157	17.016,294	53.948,415
391	26	16.242,000	234,615	565,725	12.709,543	32.051,449
464	25	19.839,300	247,794	605.270	15.521,529	25.269,853
5[illegible]3	4	19.517,100	243,754	571,609	15.138,438	22.288,129
502	2	19.850,200	286,030	649,477	23 291,743	43.982,428
501	1	18.840,600	305,651	591,643	30.993,264	48.149,853
507	1	18.253,900	304,762	627,781	25.896,539	51.250,438

számitva a Pest, Buda- és Ó-Buda közt, kiknek számuk 1861-ben 1861-ben 75.474-en voltak.

gőben, 1859 óta a suly vámmássa szerint, a pénz osz értékb. értendő.

II. Táb

Az első cs. kir. szabadalmazott dunagőzhajózási társaság jöve-

Év	Bevétel: A hajók öszszes bevétele	Bevétel: Különböző jövedelmek	Bevétel: Összesen	Kia: Hajóköltség	Kia: Kezelési költség
	p	e	n	g	ő
1830	—	—	—	—	—
1831	bérlet-ár 9,000	86	9,086	—	2,271
1832	bérlet-ár 12,000	—	12,000	—	2,058
1833	bérlet-ár 12,000	446	12,446	—	1,212
1834	32,303	4,810	37,113	39,761	6,663
1835	221,003	2,558	223,561	144,297	16.166
1836	346,587	5,309	351,896	236,695	49,351
1837	572,072	1,482	373,554	376,379	90,806
1838	1.119,077	2,576	1.121,653	635,236	186,501
1839	1.380,674	1,484	1.382,158	849,420	245,936
1840	1.558,631	8,938	1.567,569	960,455	264,848
1841	1.657,532	6,893	1.664.425	915,683	327,376
1842	1.869,310	27,573	1.896,883	1.103,999	383,953
1843	2.342,616	59,292	2.401,908	1.246,337	345.019
1844	2.581,500	69,947	2.651,447	1.212,782	364,632
1845	2.070,979	64,397	2.135,376	949,298	351,654
1846	2.590,429	35,844	2.626,273	1.203,954	472,764
1847	3.146,920	43,613	3.190,533	1.600,021	526,579
1848	2.751,724	125,680	2.877,404	1.720,573	525,890
1849	2.451,927	71,877	2.523,804	1.406,770	453,420
1850	4.148,949	65,105	4.214,051	2.160,465	638,876
1851	4.723,344	84,843	4.808,187	2.728,232	745,374
1852	5.845,687	344,447	6.190,134	3.119,643	983,401
1853	5.291,941	114,026	5.405,967	3.440,357	1.170,298
1854	6.852,665	127,914	6.980,579	3.823,853	1.243,645
1855	9.201,457	67,688	9.269,145	4.706,308	1.396,953
1856	7.677,746	269,011	7.946,757	4.949,378	1.572,460
1857	7.989,020	72,358	8.061,378	5.042,963	1.741,725
1858	7.037,710	*199,207	7.236,917	4.819,960	1.560,892
		Osztrák			
1859	8.460,933	*234,017	8.694,950	5.325,735	1.493,609
1860	9.794,510	*486,109	10.280,619	5.820,329	1.698,640
1861	8.834,466	*641,548	9.476,014	5.573,124	1.929,200

l á z a t.

delmi eredményének kimutatása 1831-ik évtől bezárólag 1861-ig.

d á s			Az osztalék		A tartalék és biztositási alap szaporit.	Jegyzetek
Értékleírások	Kamatok	Összesen	összege	százaléka		
f o r i n t						
—	—	—	—	—	—	
—	5,000	7,271	—	—	—	
—	5,000	7,058	2,000	2	—	
—	5,000	6,212	2,000	2	—	
—	13,000	59,424	—	—	—	
—	6,500	166,968	—	—	39,094	
—	30,802	316,848	—	—	39,232	
—	36,806	503,991	—	—	69,563	
37,172	91,919	950,828	42,000	2	128,825	
40,799	105,000	1.241,155	—	—	141,003	
43,441	131,250	1.399,994	31,500	1	136,075	
62,400	173,250	1.478,709	—	—	185,716	
86,807	200,000	1.774,759	—	—	122,124	
109,269	250,000	1.950,625	—	—	451,283	
107,918	250,000	1.935,3[illegible]2	—	—	561,118	
249,112	250,000	1.800,064	120,000	3	81,956	
301,208	250,000 7,565	2.235,491	200,000	5	101,990	
404,334	247,500 74.518	2.852,952	184,000	4 3/5	102,651	
461,828	440,833 677	3.149,801	—	—	79,640	
106,059	292,500 10,520	2.269,269	—	—	88,250	
522,824	440,000 150,000	3.912,165	120,000	2	168,146	
565,225	437,500	4.476,331	200,000	3 1/3	143,171	
640,420	435,000 97,595	5.276,059	630,000	7	266,975	
781.277	532,500 29,841	5.954,273	—	—	131,700	
829,227	673,750 59,247	6.629.722	135,000	1	204,338	
823,258	779,406	7.705,925	1.188,000	6 2/3	372,773	
879,060	862,394	8.263,292	—	—	167,576	
—	1.005,436	7.790,124	—	—	155,930	
1.256,507	1.320,408	8.957,767	576,000	2 2/5	144,000 38,143	
f o r i n t						
1.419,952	1.609,816	9.849,112	604,800	2 2/5	151,200	
1.432,821	1.492,072	10.443,862	483,600	1 92	151,200	
920,498	1.354.119	9.775,936	398,325	ca. 1 3/5	148,050 50,010	

* Az állam által a biztositók szerződvény folytán teljesitett üzetések kihagyásával, mely üzetések következőkép történtek: 1858-ra 2.319,710 pft, 1859-re 1.494,905 ujft, 1860-ra 523,879 ujft, 1861-re 776,393 ujf. Összeg: 5 290,871 ujfrt. Az 1861-ki összeg még nincs kifiz.

VI.

NÉMI ADATOK MAGYARORSZÁG TERMELÉSÉNEK ISMERTETÉSÉHEZ.

Egybeállitva az 1862-dik évi, Londonban tartott világkiállitás érdekéből, Korizmics László, a magyarországi kiállitási bizottmány alelnöke által 1862. *)

Eddigi statistikai adatok szerint ugy tartjuk, hogy Magyarország a különböző gabnafélékből évenkint egyremásra a következő mennyiségeket állitja elő, ugymint:

Buzából	14.655,000	bécsi mérőt. **)
Rozsból	15.321,000	„ „
Kukoriczából	14.506,000	„ „
Árpából	15.950,000	„ „
Zabból	24.909,000	„ „
Más gabnafééléből . . .	1.425,000	„ „
Hüvelyesekből	1.860,000	„ „

Azon termények közül, melyek Magyarországból leginkább hivatvák a külkereskedésnek tárgyait tenni, különösebben megemlitendők:

a) a buza, s az abból készült liszt;
b) a repcze, s az abból készült olaj;
c) a dohány;
d) a bor;
e) a gyapju;
f) a fa-félék;
g) a kender.

---

*) Ezen egybeállitás, főbb terményeink ismertetésére angol nyelven adatott ki nem rég Londonban 7,000 példányban.

**) Egy Quarter = $7^{7}/_{10}$ bécsi mérő.

A buzából, csupán a szorosabb értelemben vett Magyarország közel 15.000,000 mérőt termel évenként. Ezen buza átalában igen jeles, legkitünőbb minőségben mégis az ugynevezett „Bánságban," továbbá Bács- és Fehérmegyében, s a tiszai vidékeken terem.

Fő gyülhelyei a gabnakereskedésnek: Pest, Mosony, Győr, Török-Becse, Szeged, Nagy-Kanizsa, stb.

Pest levén az országnak fő helye és központja, az itteni gabnaárak leginkább elfogadhatók az országra nézve általános zsinórmértékül.

Volt pedig a buza közép piaczi ára Pesten mostani pénzértékben *) kifejezve:

1824-ben	1 frt 21 kr.
1836-tól 1845-ig	1 „ 82 „
1851-ben	2 „ 86 „
1854-től 1861-ig	4 „ 37 „
1862. augustusban	4 „ 70 „

A buzának azon része, mely Pestről Bécs felé megy, részint a Duna bal partján levő vasuton, részint és főleg a Dunán szállittatik. Pestre magára a gabona szintén a vasutakon és a Dunán hozatik. Azon gabona végül, mely Pestről és tul a dunai vidékekről megy Triesztbe, a déli vaspálya által szállittatik. E vonalon jelenleg fizet egy mázsa buza Pesttől Triesztig 80 krt.

Jeles liszt és dara készittetik a magyar buzából és árpából több rendbeli nagyobbszerü gőzmalmokban, melyek részben az ország különböző pontjain, részben és főleg Buda-Pesten székelnek. Ez utóbbi helyen létezik ily nagyobbszerü gőzmalom több. Azoknak, kik a mostani kiállitáson terményeik jelessége által kitüntetéseket nyertek, árjegyzékei a következők, ugymint:

1. Pesti hengermalom:

A) Asztali dara, öregszemü . . .	15 frt 20 kr. mázsája. **)
B) „ „ finom	15 „ 20 „ „
Sz. 0) Királyliszt	14 „ 20 „ „
„ 1) Lángliszt, különös	13 „ 20 „ „

*) 1 frt = 100 krajczár = közel 2 shilling.

**) 18$^{14}/_{100}$ bécsi mázsa = 1 tonna.

Sz. 2) Lángliszt, vagy sütőkivonat . .	12 frt — kr.	mázsája.
„ 3) Zsemlyeliszt, különös	10 „ 30 „	„
„ 4) „ „	8 „ 60 „	„
„ 5) Kenyérliszt, elsőrendü	7 „ 60 „	„
„ 6) „ másodrendü . . .	6 „ 30 „	„

A) B) számtól 6-dik számig az eladási egységek sulya, zsákkal együtt 150 font. A zsákokért 1 frt ausztriai becs számittatik.

2. Barber és Klusemann Budán:

A) Asztali dara, nagyszemü	15 frt 50 kr.	mázsája.
B) „ „ finomszemü	15 „ — „	„
Sz. 0) Királyliszt	14 „ — „	„
„ 1) Lángliszt, kitünő	13 . — „	„
„ 2) „ alsóbbrendü	12 „ 20 „	„
„ 3) Montliszt	10 „ 30 „	„
„ 4) Zsemlyeliszt	8 „ 60 „	„
„ 5) Fehér kenyérliszt	7 „ 40 „	„
„ 6) Fekete „	6 „ — „	„

Az eladás bezárólag a 8-dik számig, 150 fontot sulyzó zsákokban történik. Minden zsák külön 1 frtjával számittatik.

3. Blum János Budán.

A) Asztali dara, finom	15 frt 20 kr.	mázsája.
B) „ „ durva	15 „ 10 „	„
Sz. 0) Királyliszt	14 „ 20 „	„
„ 1) Darakivonat	13 „ 20 „	„
„ 2) Sütőkivonat	12 „ — „	„
„ 3) Lángliszt	10 „ 30 „	„
„ 4) Zsemlyeliszt	8 „ 70 „	„
„ 5) Kenyérliszt, fehér	7 „ 50 „	„
„ 6) „ fekete	6 „ 50 „	„
I) Rozskivonat	8 „ 50 „	„
II) Rozs zsemlyeliszt	7 „ 50 „	„

Az eladás épen 150 fontot sulyzó zsákokban történik. Minden zsák külön 1 frtjával számittatik.

4. Werther Frigyes Budán:

Sz. 0) Nagyszemü árpadara	8 frt 50 kr.	mázsája.
„ 1) Finomabbszemü	9 „ — „	„
„ 2) „	11 „ — „	„
„ 3) „	13 „ — „	„
„ 4) „	15 „ — „	„
„ 5) „	17 „ — „	„

Sz.	6) Finomabbszemü	19 frt	— kr.	mázsája.
„	7) „	21 „	- „	„
„	8) „	23 „	— „	„
„	9) Legfinomabb gyöngyárpadara	26 „	— „	„
„	10) Egészen finom gyöngyárpadara	30 „	— „	„
„	11) Árpadara-töredék	12 „	— „	„
„	12) „ „	10 „	— „	„

Az eladás épen 100 fontot sulyzó zsákokban történik. A zsák 1 frtjával számittatik.

5. István-gőzmalom Debreczenben.

A) Asztali dara, nagyszemü	15 frt	20 kr.	mázsája.
B) „ „ aprószemü	15 „	20 „	„
C) Dara, középszerü	13 „	40 „	„
O) Királyliszt	14 „	20 „	„
Sz. 1) Lángliszt	13 „	20 „	„
„ 2) Montliszt	12 „	20 „	„
„ 3) Zsemlyeliszt	10 „	40 „	„
„ 4) Fehér kenyérliszt 1-ső rendü	8 „	20 „	„
„ 5) „ „ 2-ik „	7 „	— „	„
„ 6) Barna kenyérliszt	5 „	40 „	„
KL) Kétszeresliszt	6 „	70 „	„
RL) Rozsliszt 1-ső rendü	8 „	— „	„
„ „ 2-ik „	5 „	60 „	„
AK) Árpakása 00	15 „	— „	„
„ „ 0	14 „	— „	„
„ „ 1	12 „	— „	„
„ „ 2	10 „	— „	„
„ „ 3	8 „	— „	„
„ „ 4	7 „	— „	„

Minden zsákért 1 frt 5 kr. fizetendő.

6. Traytler Z. A. Aradon:

A) Legfinomabb dara 1-ső oszt.	18 frt	— kr.	mázsája.
B) „ „ 2-ik „	13 „	— „	„
Sz. 0) Legfinomabb kivonat (Auszug)	12 „	— „	„
„ 1) Darakivonat	10 „	80 „	„
„ 2) Sütőkivonat	9 „	— „	„
„ 3) Lángliszt	7 „	60 „	„
„ 4) Zsemlyeliszt	7 „	— „	„
„ 5) Kenyérliszt, fehér	6 „	20 „	„
„ 6) „ fekete	5 „	60 „	„

Az eladás 150 fontos zsákokban történik. Minden zsák 1 frton számittatik.

A liszt-kivitel az adriai tengerre Triesztbe a déli vaspá-

lya által történik, s fizet egy mázsa liszt Pesttől Triesztig 1 frt 20 krt s illetőleg 1 frt 3 krt, ha a szállitás a külföldre történik, s ez a vasuti igazgatóság előtt igazoltatik.

A repczetermelés az országnak nagy rónaságain gyakoroltatik főleg, névszerint: Bács, Torontál, Csongrád, Békés-Csanád, Arad, Pest-Solt, Heves-Szolnok, ezenkivül a Dunának másik oldalán Fehér, Tolna és Baranya megyékben.

A repczének évi termés-mennyisége nagyon az időjárástól függ, s ennélfogva igen változó. 1861-ben például tett a termés körül-belül egy millió pozsonyi mérőt; holott a jelen évben alig lehet e mennyiségnek 1/4-dénél többre számitani.

Ára a repczének tavaly pozsonyi mérőnkint 7 frt 50 kr. volt, az idén ellenben 8 ft 50 kr.; átlagos árul 6 frt vehető fel.

Központja a repczekereskedésnek Pest.

Az országban termelt repczének nagyobb része mint repcze vitetik ki. Van ugyan idebenn is több nagyobbszerü olajgyár, s ezeknek egyik legjelentékenyebbje a Pest közelében Rákos-Palotán létező Schossberger-féle.

Ezen gyár feldolgoz évenkint mintegy 150—160,000 mérőt, és késziti mintegy 40,000 mázsa olajt, és 70—80,000 mázsa olajpogácsát, melylyel Angolhonba, mint igen jeles czikkel, tetemes kereskedést üz.

Az árak ezen gyárban következők a jelen évre:

a) a finom, kétszer raffinirozott olajnak bécsi mázsája, hordóval együtt 36 frt; más években 27 frt vehető föl;

b) a nyers repczeolaj (rohes rübsöhl) az idén 35 frt; átlagos ár 25—26 frt;

c) a gyári kenőcsolaj (Maschinen-Schmieröhl), mely a faolajat teljesen pótolja, s nagy használatban van, 38 frt;

d) a repczepogácsa az idei takarmányhiány miatt 27 frt 30 kr.; más, közönséges években 1 frt 50 — 1 frt 60 kr.

Termel ezen gyár lenmagpogácsát is, melyből a külföldre tetemes mennyiség szállittatik márig. Mázsája 4 frt.

Jelentékeny Magyarországban a dohánytermelés is, ámbár azóta, hogy Magyarország és az ausztriai örökös tartományok közt a vámsorompók megszüntettek, és az örökös tartományokban létezett állami dohánymonopolium Magyarországra is kiterjesztetett, kivált a kezdetnek első éveiben tete-

mesen megcsökkent. Most azonban ezen termelés már ismét jobban felgyarapodott, söt azóta, hogy a kormány a kivitel számára is enged termelni dohányt, ezen termelés, melynek különösen a magyar nép szivesen szenteli magát, folyvást jobban és jobban növekszik.

Az állam czéljaira engedélyeztetik évenkint mintegy 75—100 ezer holdnyi *) terület, s azonfelül a kivitel számára a mutatkozó szükséglethez képest több vagy kevesebb. Ezen évben a kivitel számára mintegy 8,000 hold van engedélyezve.

Ezen termelés leginkább a nevezett nagy rónaságokon, s különösen a tiszai vidékeken otthonos. A kormány által engedélyezett területen terem évenkint mintegy 750,000, a kivitel számára engedélyezett területen pedig körül-belül 80,000 mázsa. A kivitel növekedésével a dohánytermelést Magyarországon könnyen fel lehetne vinni kétszer, háromszor annyira.

A kormány a saját czéljaira szükségelt dohányt a következő árakon váltja be, 1862, 1863 és 1864-ben:

A) Közönséges levelek, ugymint:

1. Debreczeni, szamosháti, szulloki, nagy-károlyi, szegedi, tiszai muskatály és közönséges kerti dohány bécsi mázsája csutka nélkül:

Szinlevél (kiválasztott)	11 frt — kr.
I. osztály	8 „ 50 „
II. „	6 „ 50 „
III. „	4 „ — „

2. Nagy-károlyi és szulloki, csutkával:

I. osztály	7 frt 50 kr.
II. „	5 „ 50 „
III. „	3 „ 45 „

3. Pécsi, csutkával:

I. osztály	6 frt 50 kr.
II. „	5 „ — „
III. „	2 „ 75 „

4. Pécsi, csutka nélkül:

Szinlevél	10 frt — kr.
I. osztály	7 „ 50 „
II. „	6 „ — „
III. „	3 „ 50 „

5. Czerbely, csutka nélkül:

*) 1 magyar hold = 1.60 asre.

I. osztály	7 frt 30 kr.
II. „	5 „ 25 „
III. „	3 „ 50 „

6. Szivartakaró-levelek minden nemei csutka nélkül:

I. osztály	21 frt — kr.
II. „	18 „ — „
III. „	14 „ — „

B) Kerti levelek, ugymint:

7. Csetneki:

I. osztály	20 frt — kr.
II. „	15 „ — „
III. „	8 „ — „

8. Finom fuddi, véki, ó-gyallai, debrői, vitnyédi és finom erdélyi, csutka nélkül:

I. osztály	14 frt 50 kr.
II. „	11 „ — „
III. „	8 „ — „

9. Vitnyédi csutkával, keszekfalvi, jásonháti, wiesenheti és fibischi (Bánátban), nagy-dorogi, közép-finom erdélyi:

I. osztály	11 frt — kr.
II. „	9 „ — „
III. „	6 „ 50 „

10. Legfinomabb szinlevél-pipadohány Debreczen vidékéről: 12 forint.

Megjegyzendő itt, hogy az A) betü alatti dohányok szivar- és burnótnak; a B) betü alattiak ellenben pipába valók.

Igy váltja be Magyarországban a dohányt ezuttal az állam.

Magán kereskedők által a dohány hasonlókép a különböző vidékekhez képest különféle árakért vásároltatik; általában fel lehet venni, hogy a legjobb minőségü dohányt nem igen fizetik drágábban 16 frtnál, a középszerüt 10—11 frtig; a silányabbat pedig 6—8 frtig.

Azon nevezetesebb kereskedők közül, kik jelenleg tetemesebb dohánymennyiséget szállittatnak külföldre, megemlitendők:

a) Schossberger L. W. Pestről, ki ezen évben a kereskedésre engedélyezett területről mintegy 2000 holdat foglalt le.

b) Lederer testvérek Pesten 1,500 holdat.

c) Kohen Izidor „ 1,000 „

d) Kohen testvérek „ 500 „

Mióta a dohánykereskedésnek szabadabb tér engedtetett, a fönnebbieken kivül azzal több magánkereskedő is foglalkozik. — Ezek közt Schossbergernél jelenleg is mintegy 30,000 mázsányi készlet találtatik. E készletnek egy része szivarnak való legjelesebb takaródohányból áll.

Magyarország bortermelés tekintetéből, Europának egyik legnevezetesebb pontja. — Mennyiség szempontjából, egyedül Francziaország áll előtte; anyag-jelességre nézve azonban, kérdésen kivül Magyarország áll legfelül. Eddig borai kevessé valának ismerve, mert azokból a külkereskedésbe, különböző okoknál fogva, csak csekély mennyiség mehetett át.

És ezen kiviteli hiánynak kell és lehet tulajdonitani egyedül, ha eddig tökéletesen kezelt borok az országban nem találhatók valami igen nagy mennyiségben. Több jól kezelt bor található azonban mindamellett, mint a mennyit a külföldre való kivitel az országtól követel. Csak föl kell keresni az igazi forrásokat, s találtatni fog jelesebbnél jelesebb bor, és pedig meglepő mennyiségben. Vannak az országban egyes termelők, kiknek pinczéiben ezerekre megy akója a vevőt váró boroknak; vannak továbbá egyes jó hitelü kereskedők, kiknek pinczéiben folyvást fekszik 15—20 ezer akónyi készlet.

Mily roppant legyen a bortermelés a magyar korona területén, szolgáljon bizonyságul az, hogy egyedül a szorosan vett Magyarországban, tehát Erdélyt, Horvátországot, Slavoniát s a katonai végvidékeket ide nem értve, a szőlőmivelés 591,356 holdat, vagy 800 □ ölével 1.182,712 fertályt foglal el; mely térnek évi termelése, fertályát 20 akóval számitva, közel 24 millió akóra*) rug; — és ezen bormennyiségből, a mennyire borainkat eddig ismerjük, közel 3 millió akónak olyan az anyaga, hogy kellő kezelés mellett, rövid időn, tárgya lehet a kivitelnek, a minthogy ez egyes jelesebb bortermő helyeink és vidékeink egyszerü áttekintéséből kitünik.

Ily jelesebb bortermő tájak ugyanis:

	helyen,	akó terméssel.
I. Tokaj-Hegyalja vidéke	19	268,000
II. Tokaj-Hegyalja szomszédsága . .	25	130,000

*) 1 akó = 11.8 gallon.

	helyen	akó terméssel.
III. Ménes-Magyaráth vidéke . . .	14	241,000
IV. Ruszt és Sopronmegye	19	59,000
V. Somlyó és Veszprémmegye . . .	7	25,000
VI. Badacsony-Balatonmellék . . .	10	90,000
VII. Neszmély vidéke	7	80,000
VIII. Érmellék, Biharmegye . . .	20	240,000
IX. Eger-Visonta vidéke	19	240,000
X. Szegszárd, Tolnamegye	18	160,000
XI. Villány vidéke	11	80,000
XII. Baranyamegye	11	400,000
XIII. Buda vidéke	6	400,000
XIV. Pest Kőbánya vidéke	7	50,000
XV. Szerednye vidéke	8	60,000
XVI. Nógrádmegye	14	150,000
XVII. Hontmegye	14	40,000
XVIII. Pozsonymegye	11	100,000
XIX. Vág-Ujhely	1	6,000
XX. Fehérmegye	8	60,000
XXI. Somogymegye	10	40,000
XXII. Vasmegye	19	60,000
Összesen .	272	2.969,000

Hogy az elsorolt helyeken kivül van az országban még sok más jeles borokat termő pont is, az kérdésen kivül áll; a megnevezettek azonban csak olyaknak akartak kijelöltetni, a melyek az országban, boraik jelességénél fogva, már általában ismeretesek.

Nevezett pontok sorából igen finom aszú- és pecsenyeborokat szolgáltat: Tokaj-Hegyalja s annak szomszédsága; továbbá Ménes-Magyaráth, Ruszt-Soprony s Badacsony-Balaton melléke. Jeles, vörös asztali borokat, hasonlókat a legjobb franczia vörös borokhoz, adnak: Eger-Visonta, Szegszárd, Villány, Baranyamegye, Buda és vidéke, Vág-Ujhely stb. Végül igen finom és kitünő fehér asztali borok kerülnek ki: Magyaráth, Somlyó és Veszprémmegye, Badacsony-Balatonmellék, Neszmély s Érmellék, Pest-Kőbánya s Szerednye vidékéről; továbbá Nógrád-, Hont-, Pozsony-, Fehér-, Somogy- és Vasmegyék számos helyeiről. A kitünő és jól kezelt somlai a legjelesebb southernek sem enged semmit se.

A magyar borok mindamellett, határozott belértékükhöz képest, igen olcsók! Olcsók, mert kevés eddig belölök a ki-

vitel; és csekély a kivitel, mert ezen borokat Anglia eddig nem ismerte. Csak a jelen kiállitáson győződött meg a világ először a magyar boroknak értékéről.

Ma még Magyarországban a legjobb asztali borokat meg lehet venni, nagyobb mennyiségekben, 10—15—20 forinton akónkint; a közönséges jó borok ellenben kaphatók 6—8—10 forinton!

Ha angol tőkepénz szövetkeznék e téren mielőbb velünk, s ezzel egyesülten sikerülne az angol fogyasztást boraink számára megnyerni nagyban: a magyar borüzlet egyikévé fogna válni csakhamar legjelentékenyebb s legnyereségesebb anyagi vállalkozásainknak.

Egy mázsa bornak — mely hordóban körül-belül egy akó, — vitelbére a vasuton s a csatornán keresztül Londonig, kerül most mintegy 6—7 frtba. Trieszt felé s a tengeren jóval olcsóbba fog jönni, kivált ha angol hajók vehetnék azt föl viszteher gyanánt.

És a mellett, hogy Magyarországban a legjelesebb dessert- és asztali borok nagy bőségben s változatosságban föltalálhatók, van ezen országnak tömérdek oly anyaga is, melyből valamivel nagyobbszerü tőkepénzzel igen jeles és figyelmet érdemlő haszonnal lehetne kitünő cognacot égetni, részint önálló kereskedelmi czikk gyanánt, részint pedig mint adjustalási tényezőt Porto- és Xeres-féle borok készitéséhez.

Magyarország gyapjutermelése évenkint mintegy 230,000 mázsára megy, és ezen készletből, a finomabb minőség mintegy 118,000, a közönségesebb pedig 112,000 mázsát teszen.

A mostani kiállitáson a következő magyarországi termesztők képviselték a magyar gyapjut küldeményeikkel, ugymint:

1) Báró Sina Simon	3,085	mázsa évi termeléssel.
2) Gróf Károlyi Lajos	1,031	„ „ „
3) Herczeg Batthyány Fülöp . .	1,000	„ „ „
4) Gróf Zichy György, Kamill és Aladár	1,000	„ „ „
5) Gróf Festetics György . . .	700	„ „ „
6) „ Károlyi István	700	„ „ „

7)	Primatialis urodalmak . . .	500	mázsa	évi	termeléssel.
8)	Gróf Zichy Edmund . . .	500	"	"	"
9)	" Sándor Mór	450	"	"	"
10)	" Széchenyi Imre és Dénes	320	"	"	"
11)	" Pálffy Pál	280	"	"	"
12)	Hg Szász Koburg-Gotha . .	260	"	"	"
13)	Gr. Waldstein János . . .	100	"	"	"
14)	Csornai prépostság	100	"	"	"
15)	Kis Pál nemeskéri	80	"	"	"
16)	Gróf Jankovics Gyula . . .	80	"	"	"
17)	" Andrássy György . . .	70	"	"	"
18)	" Zichy Bódog	70	"	"	"
19)	Ó-Budai koronai urad. . . .	30	"	"	"
20)	B. Vay Miklós	30	"	"	"
21)	Czilchert Róbert	30	"	"	"
22)	Gyiokó Szilárd	28	"	"	"
23)	Egan Ede	10	"	"	"

Fő piacz a gyapjura nézve is Pest, hol a rendes vásárok alkalmával szokott ezen termény részint közvetve, részint közvetlenül a külföldi vevők kezeibe átmenni.

A magyarországi sok és jeles gyapjut tulnyomólag az egyes nagy birtokosok allodiumai, uradalmai termelik. A legnagyobb gyapjutermelő jelenleg b. Sina Simon, kinek számos uradalmain egyedül háromezer mázsán felül állittatik elő évenkint. Ezer és ezer mázsánál többet termelnek a nagy birtokosok közül többen. Ilyenek névszerint: a lánghi gr. Zichyek Fehérben; gróf Károlyi Lajos és gr. Károlyi György; hg Batthyány Fülöp és mások. Ezer mázsán alul ötszáz mázsáig, birtokosaink közül sokan s ötszáz mázsán alul százig pedig igen nagy számban termelnek. Figyelemre méltó, hogy a legfinomabb gyapjukat épen a nagy birtokosok és termelők állitják elő. Hogy gyapjaink qualitása átalában mily jeles, azt a jelen kiállitásra szállitott küldeményeink mutatták; ámbár ez irányu állásunkat a valónál jóval alább jelezték, mert közel $1^1/_2$ hónappal nyirettek a kiállitás kedveért a szokottnál elöbb, és mert a zordon tavaszi idő miatt a mosás is igen tökéletlenül ejtethetett meg.

Az erdő, a fát termő talajnak területe Magyarországban elég nagy, mert csaknem $^1/_4$-ed részit teszi az egésznek. Nincs azonban ezen terület felosztva aránylagosan, söt mondhatni,

hogy igen is aránytalanul fordul az elő. Következése ennek az, hogy midőn a fátlan részeken a fának az ára már nagyon is felszökött, az erdőségekben túlbővelkedő vidékeken az alig eladható.

Egészben véve, legfásabb vidékek: Árva-Thurócz, Liptó, Máramaros, Trencsénmegye; Zemplénnek, Ungnak és Beregh-Ugocsának felső vidéke; aztán Krassó s Dél-Biharnak és Aradnak Erdélylyel határos keleti és északkeleti része. De Baranya-, Somogy-, Veszprém- és Vasmegyék is bővelkednek még erdőségekben. Különösen gazdag fa-dolgában, a kivitel tekintetében az előnyös fekvésü Slavonia, mely az adriai tengerre aránylag a legkönnyebben szállithatja fáját.

Erdőségeinkben leginkább előfordulnak: a fenyő, a tölgy, bükk és cser; kisebb mennyiségben már: az ihar, eger, kőris és hárs. A fenyőnek főkép Máramaros, Árva-Thurócz és Liptó a hazája; de találtatik az Pozsonyon elkezdve mindenütt a legfelsőbb kárpáti megyékben, söt le egész Krassóig mindenütt vannak fenyvesek; valaminthogy előfordul e fa még Baranyában és Vasban is. A szelidebb hegyes vidékeken különösen a bükk és tölgy van elterjedve, kiváltkép Krassó és Somogy igen szép bükkösökkel bir. — Lehet mondani, hogy szerszámfáink közt az első helyet a bükkfa foglalja el. A lapályosabb helyeken díszlenek ellenben a terepélyes cser s a tölgy.

A fakereskedést a folyók közvetítik. Legnagyobb ezen üzlet a Tiszán, hová a fa, főleg Máramaros és Beregh-Ugocsa megyékből jön. Nevezetes ez irányban a faszállitás még: a Szamoson, a három Körösön, a Berettyón és különösen a Maroson. Legnagyobb rakodó helyek a Tisza mentén: Tiszaujlak, Tiszafüred, s különösen Szolnok és Szeged; a Maros mentén ellenben: Lippa, Arad és Makó.

A Duna völgye felé a Vágh vize viszi a faszállitásban a fő szerepet, s hozza e viz a fát Árva, Thurócz, Liptó és Trencsénből. Fő rakodó helyei e folyónak: Hradek, Rózsahegy, Zsolna, Vágh-Ujhely, Szered s különösen Komárom, mely város tán az egész országban a legnagyobb mérvben viszi a fa-, különösen az épületfa-kereskedést, le egész a török szélekig. Szállitják a fát a Dunán vizeink közül még a Garan és az

Ipoly folyók is. Nevezetes e tekintetben még a Dráva folyó, mely Stájer- és Horvátországból szállitja a fát befelé; sőt jön a Dunán Ausztriából is nem megvetendő famennyiség az ország fővárosába, hol a fakereskedés szintén jelentékeny.

A fának az ára Magyarországban néhány esztendő óta tetemesen felszökött. Okozták ezt a nagyobb mérvben megindult épitkezések, s különösen a vasutak, melyek nem csak sleepereikhez igen sok fát igényelnek, de tüzelőfa gyanánt is tetemes mennyiséget használnak föl. Lehet mondani, hogy az épületfa ára most, ahhoz képest, a melylyel csak 15—20 év előtt birt, legalább is négyszeres—ötszörös. Vannak mindazonáltal nem jelentéktelen erdők az országban mostan is, melyekben a fakivitelt eszközlő utak hiányában, ugyszólván értéktelenül rothad el.

A fa árát illetőleg Magyarországban jelenleg föl lehet venni átalában annyit, hogy:

egy kubikláb elsőrendü épület- vagy szerszámfa, Pesten közönséges méretek mellett: 1 frt — 1 frt 20 kr. közt változik. Rendkívüli méretek ára 1 frt 20 krtól 2 frtig. — Ez áll a kemény fára.

A puha fa átalában $^1/_3$-dal olcsóbb.

Hordódongának az ára akónkint, a hordónak nagysága szerint 60—80 kr.

Angliába való kivitel szempontjából különösen alkalmatos a Száva mellett fekvő Sziszek, hol is a fa, a pesti árakhoz képest, mintegy $^1/_5$—$^1/_4$-del olcsóbb.

Figyelmet érdemlő kiviteli czikké válhatnék nemkülönben a magyarországi len és kender is.

Az elsőt különösen az éjszaki megyék termesztik, kiváltképen: Szepes-, Sáros-, Árva-, Thurócz-, Liptó-, Trencsén-, Zólyom-, sőt Máramaros- és Vasmegye is.

Kender ellenben a déli megyékben termesztetik, s kereskedésre különösen Bácsmegye, és Pest-Soltmegyének alsó része állitja elő. Ezen kender apatini név alatt jön a kereskedésbe, s tehet évenkint mintegy 140—150,000 mázsát. Ha finomságra nem is, de erőre nézve vetekedik minden egyébféle kenderrel. A kender-termelést az ország alsóbb vidékei igen nagy mértékben fokozhatnák. Hajlam azt termeszteni, s

alkalmatos föld hozzá bőven létezik. A kiviteltől függ ugyszólván egyedül, hogy az ország e czikkből mennyit állitson elő!

Ára a kendernek a különböző kategoriák szerint változó; főbb kereskedők ezen czikkel jelenleg Pesten: Birnbaum Jakab, ki a jelen kiállitás alkalmával jutalmat is nyert; továbbá Aigler János, Michels testvérek és Pessl József.

A mostani árak Pesten némely főbb kategoriák után, a következők, ugymint:

a) Nyers kender	16½—17	frt bécsi mázsa.
b) Kötélkender	33½	„ „ „
c) Vegyes fonnivaló kender .	29	„ „ „
d) Finom kócz	10	„ „ „
e) Nyers „	7—8½	„ „ „

VII.

AZ EGRI ROM. KATH. ÉRSEKI MEGYE NÉPESSÉGE és ENNEK MOZGALMA 1861-ben.

Dr. **Tormay Károlytól.**

Heves-, Borsod- és Szabolcs **vármegyéket, a** Jász-, Nagykun- és Hajdu-kerületeket, az ország szivében a legmagyarabb vidékeket foglalja magában, 800,000 lélekre menő népességgel.

Néhány lelkész kimutatása nem küldetett be, vagy a küldöttekben feledékenységből kimaradt a lakosok valódi száma és csak a szülöttek, meghaltak és házasultak száma van kitéve; más rovatokból az ágostai és helvét vallásbeliek vagy az izraeliták hagyattak ki. Az ezeknek aránylag megfelelő szám nem vétethetett föl a bizonyos számok közé, hanem † jegygyel és kisebb számokkal mellékeltetett a nagyobb öszszegekhez, mint hozzávetőleges adat.

Ennélfogva csak a r. kath. lelkek száma biztos a számkimutatásban és azoknak felelnek meg az 1861-ben szülöttek, meghaltak és házasultak számai.

Az érseki megye fölosztatik 24 esperességre :

Esperesség'	lélekszám		Esperesség	lélekszám	
Eger . . .	33,664		Tiszán inneni	21,941	
Heves alsó .	20,990		„ tuli .	45,837	
„ közép .	24,840	† 500	Polgár . .	20,598	
„ felső .	21,850		Rakamaz . .	34,303	
Pataj alsó .	11,344		Nyiregyháza .	21,201	† 17,000
„ közép .	29,073		Nagy-Kálló .	66,757	
„ felső .	20,160		Püsp.-Ladány	21,642	† 50,480
Harsány . .	21,811		K.-Sz.-Márton	57,038	
Mezőkövesd .	29,812		Várkony . .	12,609	
Miskolcz . .	38,567		Kis-Várda .	44,345	† 74,480
Apátfalva .	14,403		Jászság felső .	42,309	
Szendrő . .	39,789		„ alsó .	30,650	
			Összesen .	800,021=725,541	† 74,480

Több lelkész kimutatásaiban a nyelvkülönbség tekintetében a lakosok számát nem tette ki, hanem csak átalában azt irta, hogy „uralkodó nyelvük a magyar és német;“ vagy „többnyire magyar ajku, kevés tót“ stb. Ezeknek száma az esperességek népességi összegeiben és a vallási rovatok összegeiben bennfoglaltatik; de a nyelvkülönbségi rovatban mint bizonytalan adatok aránylag fölosztva külön állnak a bizonyos nagyobb számok mellett † jegygyel.

Vallás és nemzetiség tekintetéből a következő eredmények mutatkoznak:

A római katholikusok összes száma . . .			406,707
ezekből:	magyar ajku	380,433 † 18,000	
	tót „	5,025	
	német „	2,135 † 1,112	
	horvát „	2	
A görög katholikusok összes száma . . .			44,662 † 1,000
ezekből:	magyar ajku	37,592 † 805	
	orosz (ruth.)	7,019 † 206	
	oláh ajku	40	
A görög nemegyesültek összes száma . . .			960
ezekből:	magyar ajku	785 † 35	
	görög „	107 † 33	
Az **ágostai** hitvallásuak összes száma . .			4,604
ezekből:	magyar ajku	3,351	
	tót „	764	
	német „	489	
A **helvét** hitvallásuak összes száma . . .			236,529 † 73,000
ezekből:	magyar ajku	236,445 † 73,000	
	tót „	54	
	német „	30	
Unitárius van csak			1
Izraelita			32,078

Nyelvre és népfajra következőkép sorozódnak:

A magyarok összes száma			750,446
ezek közt:	róm. kath.	380,483 † 18,000	
	gör. „	37,592 † 805	
	„ n. egy.	785 † 35	
	ágost. hitv.	3,351	
	helvét „	236,445 † 73,000	
		658,606 † 91,840	
A tótok összes száma			5,843
ezek közt:	róm. kath.	5,025	

ágost. hitv.	489		
helvét „	30		
	2,654 †	1,112	
Az oroszok (ruthen) összes száma . . .			7,225
ezek közt van mint görög kathol.			
	7,019 †	206	
Görög—görög nem egyesült hitvallásúak .			140
Oláh— „ kathol. „ .			40
Horváth—róm. kathol. „ .			2
Unitárius			1
Izraelita	32,078 † 480 =		32,558
			800,021

A születések, halálozások s házasságok száma a 406,707 róm. kath. lakos részéről a következőkből áll:

Született: 10,553 fi, 9,916 nő, összesen 20,469 gyermek, azaz
100-tól fi — $2,_{59}$; esik minden 38-dikra — 1 fi-szülött.
100- „ nő — $2,_{43}$; „ „ 41- „ — 1 nő- „
100- „ átalában $5,_{03}$ „ „ 20- „ — 1 átalában.
Meghalt: 6,888 fi; 6,620 nő; összesen 13,503 lélek, azaz
100-tól férfi-halott $1._{69}$; esik minden 59-dikre — 1 fi-halott.
100- „ nő „ $1,_{62}$; „ „ 61- „ — 1 nő- „
100- „ átalában $3,_{32}$; „ „ 30- „ — 1 átalában.
Megházasodott: 3,965 pár, azaz 100-tól $1,_{04}$; vagyis minden 102 re esik 1 pár esküvő.

A szülötteket és megholtakat egymáshoz hasonlítván s ezeket amazokból levonván, kitetszik, hogy 6,961 egyén mint tettleges szaporodás maradt, mely $1,_{70}$%, azaz minden 130 lélek után 1.

Az érseki megye nagyobb városai s népesebb helységei lakosságának összes számát vallás és nyelvkülönbség szerint, különösen pedig a róm. kath. népesség, születések, halálozások és házasulások általi mozgalmát e következők mutatják:

Eger: 20,139 lak., ezek közt 19,112 r. k.*) m. és n., 11 g. k. m. és g., 68 g. m. n. és g., 22 á. m. és n., 26 h. m. Nyelvükre számszerint nem határoztattak meg. 900 izr. 776 szül., 656 megh., 176 pár ház.

---

*) A rövidítések magyarázata: r. k. róm. kath, m. magyar, t. tót, n. német, o. oláh. sz. szerb, horv. horvát, r. ruthen (orosz), g. k. görögkath., g. görög nem egyesült; á. ágostai hitvallásu; h. helvét hitvallásu; u. unitárius; iz. izraelita; szül. született; megh. meghalt; ház. házasult.

Miskolcz, alsó és felső anyaegyház 5 fiók-egyházzal 26,770 lak., e. k. 4,987 r. k. és 376 g. k. m. n. és t., 200 g. m. és r., 1,367 á. m. n. és t. Nyelvükre nézve nem határoztattak meg. 15,795 h. tiszta m., 4,045 izr. 356 szül., 344 megh. 59 pár ház.

Gyöngyös, alsó és felső á. e. és 1 f. e., 17,376 lak., e. k. 15,482 r. k. 15,339 m., 82 n., 61 t., 3 g. k. m., 14 g. m., 10 á. m., 407 h., 397 m., 10 n., 1,460 izr. 707 sz., 569 megh. 136 pár ház.

Jászberény, 17,726 lak. e. k. 16,562 r. k., 36 g., 15 á., 971 h. mind m., 142 izr. Szül. 786, 656 meghalt, 135 pár ház.

Nyiregyháza 3 fiók-egyházzal, körül-belül 17,000 lak. közt 3,639 r. k., 3,030 m., 530 t., 79 n., 375 izr. Szül. 257. megh. 160. ház. 60. Ezen számok aránytalan magasságuak a r. k. lélekszámhoz.

Karczág 12,961 lak. közt 1,463 r. k., 25 g., 11,473 h., mind m., 2 izr. Szül. 76 r. k., 434 h., megh. 45 r. k., 314 h., ház. 14 r. k., 115 h.

Hajdu-Nánás 11,707 lak. közt 207 r. k., 174 t., de jól beszélnek magyarul is, 70 g. k., 17 g., 5 ág., 11,059 h., mind m., 349 izr.

Török-Szent-Miklós 9 fiók-egyházzal, 10,857 lak. közt 5,525 r. k., ezek közt van 70 Hannoverából ujabb időben beköltözött német, a többi mind m., ugymint 15 g. k., 9 g., 50 á., 4,919 h., 339 izr. Szül. 360 r. k., 194 megh., 64 pár ház.

Kisujszállás 10,308 lak. közt 40 r. k., 22 g., 32 á., 10,200 h., 14 izr. mind m.

Turkeve 10,217 lak. 338 r. k., 9 g. k., 7 g., 14 á., 9,729 h., mind m., 120 izr.

Nagykún-Szent-Márton mesterszállási pusztával 10,142 lak. közt 10,011 r. k., 2. g., 15 á., 24 h., mind m., 90 izr. R. k. 432. szül., 205 megh. 114 p. ház.

Árokszállás szent-andrási pusztával, 9,648 lak., 9,576 r. k., 2 g., 1 h., mind m., 69 izr. 441 szül., 337 megh. 89 p. ház.

Hajdu-Dorogh 8,614 lak. 287 r. k., 7,690 g. k., 13 á., 200 h. A r. k. és g. k. közt van néhány tót ajku, de magyarul is jól tudnak, továbbá a g. k. közt 40 oláh találtatik, ezek ha csakugyan oláhok, az egész érseki megyében magányosan elszigetelve állanak.

Jász-Apáthi, 9,096 lak. 8,985 rom. kath., 19 gör., 4 ág., 8. h., mind magy. 80 izr. Szület. 459, megh. 305, ház. 104 pár.

VIII.

A TECHNIKAI ÉS REÁL-OKTATÁSÜGY HAZÁNKBAN.

Kautz Gyulától.

I.

Korunk oktatásügyi haladásának egyik figyelemreméltóbb mozzanatát, illetőleg vívmányát az iparískolák, vagy reáltanodák képezik. A reáltanoda feladása abban állván: a polgári közéletben megkivántatott ipari és üzleti szakismereteket terjeszteni és közvetíteni, kiváló jelentőségü intézmény főleg a tudományos s kimeritő alaposságu szakmüveltségre nem törekedhető, de azért üzletében és eljárásában az elméleti képzettséget nélkülözni még sem akaró alsóbb rendü polgárosztályra nézve. A reáliskola középhelyet foglal el e szerint a tudományos szakbuvárlat meg az elméleti alapot nélkülöző puszta empiria között, s nem tüzi maga elé a tudomány elméleti továbbvitelét közvetlenül, hanem azt, hogy a tudományt a köztudalom tulajdonává, az általános népmüveltség tartalom-elemévé változtassa, hogy ilykép a szellemi és anyagi müveltség egyik hatályosabb rugója-, előmozditójává válhassék.

Hogy ezen oktatási szak meghonosítása és érvényre emelése körül az ausztriai birodalomban egyáltalában, és hazánkban különösen az utóbb lefolyt 10—12 év alatt sok történt, félre nem ismerhető. Az 1848-ki és 1851-ki fejedelmi rendeletek folytán ugyanis előbb az ausztriai örökös és nem magyar tartományokban, jelesül Bécsben, Prágában, Grátzban, Brünnben, Lembergben, Salzburgban, Krakóban, Linz-

ben, Insbruckban, Triestben, Klagenfurtban, Troppauban, Laibachban meg Zárában léptettek több ilynemü intézeteket életbe; később, részint állami közbenjárás és segélyezés, részint testületek és községek alapitványai nyomán honunkban is kezdettek azok terjedni, és a nemzeti oktatásügy körében sajátszerü helyet elfoglalni.

A mi különösen a birodalomban jelenleg fennálló reáltanodákat illeti, ezek az 1851-ben kihirdetett „Szabályterv" alapján lényegileg egyforma szervezettel birnak, ugyanis: A reáliskolák mindenekelött kétfélék: felreáliskolák és alreáliskolák. A felreáliskolák (a melyek ha mind az al-, mind a felsöbb osztály egy intézetben együtt létezik, teljeseknek neveztetnek) azon feladattal birnak: az alreálban szerzett alapismereteket rendszeresb és tudományosb alakban kiegésziteni, s jelesül a felsöbb technikai intézetek, tehát mütani akademiák, polytechnikumok, müegyetemre elökésziteni. A tanfolyam három évig tart, a melynek befejeztekor azonban (legalább eddig) a felsöbb technikai intézetekre átmenök ugy mint az egyetemre menö gymnasiumi tanulók, az ugynevezett érettségi vizsgát kiállani nem köteleztetnek. — A mi az alreáltanodákat illeti, ezek szinte három évfolyamból, illetöleg osztályból állanak, de léteznek két évfolyamuak is, a melyek azonban csak a népiskolák nagyobbitására czéloznak, s azért ez utóbbiakkal szorosb kapcsolatban is jelentkeznek. Az alreáltanoda tulajdonképeni czélja a városi és sikföldi iparosok körében szükséglett általános alapismereteket közvetíteni, illetöleg a felreáltanodára elökésziteni. — A szervezetileg megállapitott tantárgyak a reáliskolákban ezek: vallástan, anyanyelv, német meg valami egyéb országos nyelv, élö müveltségi nyelvek, történelem és földrajz, szám- és mennyiségtan, természetrajz, vegytan és physika, tértan, gépészet és épitészet elemei, szépirás és rajz, végre váltó- és egyedárui isme, a mely tantárgyak átlagosan heti 32—35 órában adatnak elö.

A reáliskolai tanitók két rendbeliek, ugyanis vagy rendesek, a kik tudniillik rendes fötárgyakat tanitanak, és az elöszabott tanitójelölti vizsgát kiállották, vagy segéd- és melléktanitók, a kik csak mellékes tanszakok elö-

adásával foglalkoznak, vagy a rendes tanárok támogatására hivatvák, a tanitó-testületnek azonban tagjaiként nem tekintetnek.

Ezen szervezeti alapvonásokra vonatkozólag hazai reáliskoláink körében eltérések léteznek, melyek kivált a legujabban beállott politikai fordulat következtében még inkább szembeszökökké válhatnak, s tüzetes figyelembevételt szükségesitenek. Mindezekről azonban a következő pont alatt.

II.

Hazai reál-oktatásügyünk legujabb állásának statistikai szempontbóli feltüntetése „Közleményeink" feladatkörébe tartozván, mi e helyütt azt, a legutóbbi évekről szóló s hivatalosan összegyüjtött adatok nyomán megkisértjük; megjegyezvén, miszerint azoknak, a miket e Közlemények II-ik kötete, 2-dik füzetében a hazai müegyetem történeti és statistikai viszonyaira vonatkozólag felhoztunk, kiegészitéseül az érintett budai technikai főtanodát illető legújabb statistikai adatok egybeállitására terjeszkedünk ki, hogy igy az összes hazai technikai és reáloktatás állásának azon egy időröli ismeretére és átnézetére juthassunk.

A mi tehát a budai k. József-müegyetemet illeti, ennek állása az $186^{1}/_{2}$-ki tanévben a következő vala:

A mi először az intézet szervezetét illeti, erre nézve az emlitett évben figyelemreméltó változtatás nem történt, kivévén azt, hogy az intézet eddigi (idegen ajku) igazgatójának nyugalombalépése következtében, hazai szaktudósaink és az intézeti tanárok legkitünőbbjeinek egyike, Stoczek János m. akad. r. tag az igazgatói állomásra, (melyet egy éven át mint helyettes betöltött) végleg kineveztetett.

A tanárszemélyzet tekintetében nevezetesb változás szinte nem fordult elő, a mennyiben a rendes tanárok száma ez évben is 14-re, a rendkivüli vagy melléktanitóké 5-re, a segélö tanitóké (assistenseké) pedig szinte 5-re rugott, a kik, három német ajku tanárnak kivételével, a kik tudniillik még az intézetnél müködnek, mindnyájan magyar nyelven adják elö illető tantárgyaikat.

Örvendetes jelenséget képez ellenben azon körülmény, hogy a müegyetemi hallgatóság számaránya a legutóbbi két évben tetemes szaporodási lendületet vőn, a mennyiben a beállott politikai és előadásnyelvi változások következtében) az $186^{0}/_{61}$-ki tanévben 159 főből álló tanuló ifjuság létszáma az $186^{1}/_{62}$-ki iskolaév folytában 210-re emelkedett, tehát egy év alatt mintegy 30 százalékkal rugott fel. *)

Nemzetiség tekintetében az érintett összegből volt

Magyar	159 rendes és	13 rendkivüli.
Német	24 „ „	1 „
Tót	4 „	
Szerb	3 „	
Cseh	2 „	
Morva	2 „	
Lengyel	1 „	
Olasz	1 „	

ugy hogy a legközelebb lefolyt tanév számaránya lényeges változást nem szenvedett.

Vallás szempontjából pedig a következő módon oszlott meg az egész tanulóság:

Róm. kath.	123 rendes és	12 rendkivüli.
Ágostai vall. . . .	25 „ „	— „
Helvét hitv.	23 „ „	1 „
Izraelita	22 „ „	1 „
Görög nem egy. . .	3 „ „	— „

Jótékony hatásunak ismerendő el a technikai tanulmányozásnak megkönnyitése azon ösztöndijak által, melyek szegény sorsu, de szorgalmas és tehetséges tanulóknak ez év folytában is kiadattak, s a melyeknek száma 11-re, az általuk képviselt összes summa pedig 1,137 osztr. frtra emelkedett.

A mi végre a müegyetem költség- s jövedelemforrási állapotát illeti, ez a következőkből tetszik ki: Az egész intézet évi kiadásai és fentartási költségei 31,000 osztr. frtra emelkedtek, a melyből az igazgató és a tanitó-személyzet fizetvényére 24,770, az intézeti szolgaszemélyzet dijazására 1,518, lakbérre 1,680, a fölszerelvények s egyéb taneszközök stb. beszerzésére pedig (mint dotationalis összeg) 3,066

*) Ezek közül 196 rendes, és 14 rendkivüli tanuló volt. Az év folytában azonban 25 rendes és 11 rendkivüli tanuló kimaradt.

frt esett. A jövededelem-sommát illetőleg, ez az ép emlitett dotatión kivül azon összegből képződött, mely a tanulóság által beiratási és tandij fejében befizettetett s 714 frtra rugott; megjegyeztetvén, hogy e tandíj alul körülbelül egy hatoda a tanulóknak vagyis 34 fölmentve volt.

III.

Áttérhettünk immár jelen értekezésünk tulajdonképeni feladatához, vagyis hazai reáliskoláink statistikai ismertetéséhez.

Mindenekelőtt megemlitendő az, hogy a következő átnézetben tulajdonképen csak a szoros értelemben vett Magyarországon létező e nemű tanintézetek vétettek figyelembe, miután a tud. akademiának (legalább eddigelé) rendelkezésre adott hivatalos kimutatások a magyar korona többi tartományaira ki nem terjednek; másfelül meg sajnálattal érintendő meg az, hogy az előttünk fekvő egybeállitások több tekintetben hiányosak, s távolról sem olyanok, a melyek messzebb terjedő érdemleges combinátióknak vagy következtetéseknek vétethetnének alapjául.

Magyarországban (az érintett értelemben) jelenleg 14 reáltanoda létezik. És ugyan: Pesten, Budán, Pozsonyban, Kassán, Szegeden, Székes-Fehérvárott, Sümeghen, Győrött, Körmöczön, Pécsett, Zsolnán, Kikindán, Zomboron meg Verseczen. E reáliskolák közül 4, vagyis a pesti, budai, pozsonyi és kassai főreáltanoda, teljes vagyis 6 osztályu tanfolyammal; 8 három osztályu önálló reáltanoda; kettő vagyis a sümeghi meg a zsolnai pedig az ottani főelemi iskolával kapcsolatban álló alreálintézet.

Hivatalos jellemökre nézve ez intézetek közül 2, vagyis a budai és a kassai államintézet, melyek közül az első még különösen reáltanodai tanitójelöltek képzésére is vagyon hivatva. A többiek mindannyian városi illetőleg községi alapitványokból tartatnak fönn, kívevén a zsolnait, mely dotátióját közvetlenül a státuspénztárból huzza; 1 pedig, t. i. a kikindai a kerületi (districtual) alreáltanoda czimét viseli. *)

*) Confessionális jellemére nézve ez intézeteknek a beküldött adatok felvilágositást nem adnak.

A tanitó személyzet hazai reáliskoláinkban összesen, azaz a rendes és rendkivüli tanitókat, hitoktatókat meg a mellék- és segédtanitókat együttvéve 130-ra rugott, a mely számból körül-belül 50% a rendes és ugyanannyi a segéd- és melléktanitókra jut. — Általában a főreáltanodákon 12—18, alreáltanodákon pedig 5—9 tanárt látunk működésben, legtöbbet jelesül a pesti és a budai, legkevesebbet a szegedi, sümeghi és zsolnai intézetben. E tanitók fizetése tekintetében szinte igen nagy különbségekkel találkozunk, mert mig például a pozsonyi meg a pesti főreáltanodában a rendes tanitó 1,?00 frtot huz évenkint, az állami intézetben már valamivel kevesebbet kap, az alreáliskolai tanitók pedig átlagosan 6—700 frt évi díjban részesülnek.

A mi a tanitási nyelvet és az előadott tantárgyakat illeti, erre nézve a következőket tapasztaljuk. Az oktatási nyelv, jelesül a 11 reáltanoda közül 7-ten, vagyis a pestin, kassain, szegedin, győrin, sümeghin, fehérvárin és pécsin a magyar; 4, vagyis a pozsonyin, körmöczin, versecsin és kikindain a német; 1, vagyis a budain a magyar és német; 1, vagyis a zomborin a magyar, német és szerb; 1 végre, vagyis a zsolnain pedig a német és tót vala. Mely tekintetben az utóbbi években annyiban mutatkozik változás, a menynyiben az 1858-ki hivatalos kimutatások szerint azelőtt csak 2 intézet létezett, a hol hazai nyelvünkön tárgyaltattak az illető tanszakok. A második pontra, vagyis az előadott tantárgyakra vonatkozólag, az előttünk fekvő hivatalos kimutatások nyomán az tünik ki, hogy a fentebb (I. sz. alatt) emlitett tanszakok nagy része ugyan egyáltalában illő méltányolásra talál, az egyes intézetek közt azonban mégis némely szembeszökő eltérések, illetőleg különbségek tapasztalhatók. Igy például mig a meglehetős gazdag tartalmu pesti leczkerendben a bölcsészeti propaedeutikával, a budaiban (ugy mint a pestiben) a latin nyelv és gyorsirással is találkozunk, de az (ipari térre lépők tekintetében oly nagy fontosságu) ipar- és váltóisme mellőztetik, addig a szegedi intézet a váltó- és vámisme meg könyvvitelre is kiterjeszkedik; a sümeghi és a pécsi reáltanodának leczkesorába pedig az egyháztörténelem, s az ó- és ujkori szövetség magyarázata is fel van véve.

A mi már most az érintett intézeket látogató (rendes és magán) tanulók összes számát illeti, ez az $186^1/_2$ tanévben 1940-re emelkedett, a melyből a pestire, mint a legnépesebbre 418, a budaira 317, a pozsonyira 268, a kassaira 178, a szegedire 165, a verseczire 95, a zomborira 90, a pécsire 116, a körmöczire és kikindaira (egyenkint) 65, a győrire 77, a fehérvárira 47, a sümeghire pedig 20 tanuló esik, mig egy, vagyis a *zsolnai* tanoda oly feltünö gyérülést tanusit, hogy mig az $185^5/_6$ iskolaévben 59 növendéke volt, legujabban vagyis az $186^1/_2$-ki tanévben már csak 16 tanuló által látogattatott!

Vallása és nemzetisége tekintetében a most érintett reáliskolai tanulóknak az elöttünk fekvő kimutatások tüzetes adatokat, ugy mint az országos müegyetemünk részéről tapasztalható, nem tartalmaznak, holott általános statistikai szempontból e momentum kijelölhetése nem volna ép érdektelen, hogy közelebbről megállapittathatnék, melyik vallásbeli és melyik nemzetiségbeli felekezet, illetőleg osztály járul *aránylag* legnagyobb mérvben a *hazai ipartanodák népességéhez.* Tekintettel ezek szerint azon két tanintézetre, a mely e részben az illető adatokat kimutatta, a következő észletekre jutunk: A pesti reáltanodában az utóbbi tanévben létezett 418 növendék közül $^8/_9$-ed vagyis 382 magyar, 52 német, 4 tót, 7 szláv, 1 olasz és 2 angol volt, mig *vallásra* nézve akkép oszolt meg a tanulóság, hogy 300 rom. kath., 107 izraelita, 20 ágostai, 17 helvét és 3 n. egy. görög hitvallásu volt; mig a zombori intézetben, mely ez irányban szinte közöl adatokat, a 90-re menö tanuló-számból 31 német, 13 magyar, 41 szerb, 3 illir, 1 horvát és 1 lengyel; vallás tekintetében pedig 42 katholikus, 41 görög hitü, 3 izraelita és 4 protestans vallásu találkozott.

IV.

Eddig a tulajdonképeni és szorosb értelemben vett Magyarország reáltanodáiról szólottunk, nem állván rendelkezésünkre a szent korona többi tartományaira vonatkozó e nembeli (legújabb) adatok és kimutatások. Kiegészitéseül a közlötteknek azonban nem lészen érdektelen ez utóbbi irányban

is némelyeket fölemliteni, a mennyiben ez jelesül régibb (illetőleg 1858. és 1859. évre vonatkozó) hivatalos följegyzések nyomán, némi biztonsággal megkisérthető.

Ez utóbbiak szerint ugyanis az $185^8/_9$-diki tanévben a legtágabb értelemben vett Magyarországban összesen 18 reáliskola 2,287 növendékkel létezett, a melyekből Magyarországra magára 10 intézet 1,539 tanulóval, a temesvári kerületre 4 intézet 332 tanulóval, Horvát-Tótországra 1 reáliskola 116 növendékkel és Erdélyre 3 tanoda 300 tanulóval jutott.

Szemmel tartván már most mindezeket, s párvonalba helyezve honunkat a birodalom többi koronaországaival, a következő eredményekre jutunk. — Legelőször jelesen arra, hogy a magyar tartományokban reáliskolákat látogató (körül-belül) 2,300 főre menő ifjuság számaránya az összes (körül-belül 12—$12^1/_2$ millióra rugó) népességhez ugy áll, mint 1: 5,400-hoz, vagyis 5,400 lélekre esik 1 reáltanuló, mig például a gymnasiumi növendékek száma oly nagy, hogy már 580—600 lakosra jut 1 gymnasiumi tanuló. Másodszor arra, hogy mig hazai gymnasiumaink közül 102,000 lakosra esik 1, addig 1 reáliskola csak 700,000 emberre jut; és igy ez irányban a humanisztikai oktatás határzott tulnyomósága a reál-technikai oktatás felett első pillanatra szembeszökő.

Tekintve már most a monarchia egyéb országait, azt tapasztaljuk, hogy az összesen (azaz Magyarországgal együtt) 50-re menő reáliskola közül Alsó-Ausztriára magára 6, Csehországra 7, Morvaországra 4, Tirolra 2, Stiriára 2, Karinthia, Karniolia, Silézia, Dalmátia, Lombard-Velencze, Felső-Ausztria és Salzburgra 1—1 esik, és igy hazánk ugyan hátra igen nem maradt, söt több koronaországnál határozottan előbbre van, de oly kedvező arányt sem tanusit, mint a virágzó iparnak örvendő Alsó-Ausztria, Csehország, Morva és Silézia, a hol már 300—500 ezer lélekre esik 1 reáltanoda. Figyelembe kell vennünk azt is, hogy hazai reáliskoláink növendékszáma is jóval csekélyebb mint sok nem-magyartartományi tanintézetben. Igy például Alsó-Ausztriában a 6 intézetet 2,000-nél több, Stiriában a 2 reáliskolát közel 600, Csehországban a 7 tanodát 2,600, Sileziában az 1 iskolát ötödfélszáz tanuló láto-

gatja; s igy míg mi nálunk átlagosan 5,400 lélekre jut 1 reáltanuló, addig ez utóbb említett koronatartományokban *) már mintegy 1,600 lélekre jut 1 reáltanuló.

Ennyiből áll az, a mit a jelen alkalommal hazai reáltanodáink állásáról, a rendelkezésre álló hivatalos adatok nyomán, mondhatni. Szolgáljon egyelőre tájékoztató ès bevezető töredékül, mindaddig, mig terjedelmesb kimutatások s részletesb hivatalos adatok alapján lehetségessé válandik hazai ipari oktatásügyünknek mind statistikai, mind történeti szempontból kimeritőbb s rendszeresebb ismertetését nyujtani.

---

*) Alsó-Ausztriában Bécsnél természetesen a sok idegent kell tekintetbe venni, ki a provincziákból jutott oda.

IX.

A HAZÁNK TERÜLETÉN LÉTESÜLT VASUTAK ISMERTETÉSE.

Lónyay Menyhérttől.

A magyar akademia statistikai bizottságának feladatai közé tartozik a hazánk területén létesült nevezetesb vállalatok keletkezését és fejlődését ismertetni és az üzlet eredményeit évről évre összeállitva közölni: e czélból felszólitás intéztetett minden nagyobb társulathoz, melyben fölkérettek a szükséges adatok közlésére.

Azonban eddig csak a Tiszai vaspálya és Dunagőzhajózási társulat küldé meg a kért adatokat.

Miután gróf Andrássy György ur ő excellentiája, mint a tiszai vaspálya-társaság elnöke, szives készséggel küldte meg az ezen vállalatra vonatkozó adatokat, sietünk azokat a becses emlékirat és hivatalos közlések szerint összeállitva közölni.

A tiszai vaspálya-társaság.

Ezen társulat vonalai közül a debreczeni vonal kiépitését feladatául tüzé ki magának az ugynevezett központi (central) vasuti társaság. A miskolcz-kassai vonal épitése végett Pozsonyban már 1847-dik évben folytak tanácskozások.

A közbejött 1848-diki események megakasztták a vasutak épitését. Azon társulat, mely a debreczeni vonal épitésére vállalkozott, báró Bruck közmunka-miniszter intézkedései folytán feloszlott és az államnak engedé át államkötvényekért részvényeit; a miskolcz-kassai vonalt tervezők egyelőre felhagytak terveikkel.

Az állam átvevén az ugynevezett központi vasuttársaság vonalait, a közmunka-miniszterium elrendelé 1852-ben a szolnoki vonalnak Debreczenig és Püspök-Ladánytól Nagyváradra leendő kiépitését, mire a munka azonnal meg is kezdetett. Azon időben báró Bruck terve volt a monarchiában minden nevezetes vasutvonalt az állam költségén épiteni azon fontos okból, hogy e szerint az államkormányzat határozhassa meg közgazdászati és nem egyedül nyerészkedési szempontból az árszabásokat. Az állam-vasutrendszer nevezetes tényezője lett volna a közvagyonosodás fölvirágzásának; azonban ezen terv kivitele felakadást szenvedett, mihelyt Bruck a miniszteriumból kilépett. Professor Baumgartner, ki mint jeles tanár és vegyész volt ismeretes, vette át nem csak a nehéz pénzügyi, de egyszersmind a közmunka-miniszteriumnak tárczáját; a mindig növekedő deficit mellett nem volt képes a Bruck által kitüzött czélt követni; nem csoda tehát, hogy a vasutak kiépitése lassan folyt, söt felakadt, annyira, hogy a debreczeni és nagyváradi vonalokon, melyeknek megnyitása Bruck által 1853 és 1854-dik év tavaszára volt tervezve, részben épült töltések és néhány őrházon kivül előbbre nem haladt a munka.

Mig tehát a debreczen-váradi vonal épitése alig haladt, s a váradi vonalon a munka nagyobbrészt csak közmunkaerővel és ingyen készült: addig 1855-dik év elején gróf Andrássy György ur engedélyt nyert Debreczentől Nyiregyházon át Miskolczra és Kassára vezető vonalok elömunkálataira.

A keleti háboru bevégezte után élénk vállalkozási szellem támadt, melyet a pénzügy élére állitott báró Bruck ügyesen felhasználva a tiszai vaspálya létesitését lehetövé tevé.

Ugyanis mig 1855-ben engedély adatván gróf Andrássy György urnak a kassai vonal elöleges munkálatai felvételére, a hozzá csatlakozott birtokosok és bankárok alakiták a tiszai vaspálya-társulatot, mely 1856-ik év november 10-kén nyerte meg a végleges engedélyt.

A társulat alapitó tagjai voltak: gróf Andrássy György, Szász-Coburg gothai herczeg Ágoston, herczeg Eszterházy Pál, gróf Apponyi György, gróf Apponyi Gyula, gróf Barkóczy János, Bohus János, herczeg Breczen-

heim Ferdinánd, gróf Dessewffy Emil, Haber Mórics, Haber Sámuel, gróf Hunyady Ferencz, gróf Károlyi György, gróf Károlyi István, báró Sennyei Pál, gróf Szirmay István, Szögyényi László, gróf Trautmannsdorf József, gróf Waldstein János, gróf Waldstein Keresztély, gróf Wenkheim Antal, gróf Wenkheim Károly, gróf Wenkheim Rudolf, Wirkner Lajos, gróf Zichy Ferencz, gróf Zichy Henrik és Zsedényi Ede.

A pénzügyminiszter különös érdekeltséggel viseltetett ezen vállalat iránt, és nem csak a kamatbiztositást szerzé meg a vállalatnak, sőt gondoskodott arról is, hogy a bécsi hitelintézet 10 millió forintig érdekelje magát, valamint a pénzügyi igazgatóság is hasonló összegig vett át részvényeket; továbbá 1858 és 1859-ben a tiszai vaspálya-társulatnak a nyiregyház-szigethi vonal épitése engedélyezését azon tekintetnél fogva eszközölte, hogy ez által a vállalat nem csak területben nagyobbodjék, hanem a sószállitás- és eladásból származó nevezetes s biztos előnyök által pénzügyi tekintetben is biztosittassék; és épen ez időben történt az, midőn Bruck a tiszai vaspálya-társulatnak átadott 5.250,000 forintok által módot nyujtott a már megkezdett miskolcz-kassai vonalnak végképi kiépitéséhez, mely vonal kiépitése különben felakadt volna. Épen akkor volt az is, midőn Bruck a legmagasabb engedélyben kieszközlötte azt, hogy a befektetett töke utáni biztositott kamatok pótléka a Kassára vezető vonal elkészülte után azonnal a tiszapályai társulatnak kifizettessék; holott erre a társulat csak a pest-miskolczi vonal bevégezte után számithatott, mi ha nem történik, az időközileg bekövetkezett kedvezőtlen pénzviszonyok az épités folytatását messze kilátásba helyezték volna.

A tiszai vaspályatársaság vasuthálózata magában foglalja a következő engedélyezett vonalakat, és pedig az 1856-ik évi november 1-én kelt engedély folytán:

1. a) a Szolnok-Debreczen;
   b) Püspök-Ladány-Nagyvárad;
   c) Pest-Miskolcz;
   d) Miskolcz-Kassa;
   e) Miskolcz-Tokaj-Debreczen, és
   f) az Arad-Szolnokit.

Ezen engedélyezéskor e l ö l e g e s e n m é g o d a i g é r t e t e t t a tiszai vaspálya-társulatnak:

g) Kassáról Galliczíába, és

h) Olasziba a Szepességre vezető szárnyvonalok épithetése.

2. Az 1860. martius 7-kén kelt engedményezés által

i) A nyiregyház-szigethi és a kamara sóaknáihoz, Sugatagh és Szlatinához vezető vonal;

3. Végre ezeken kivül a társulat tulajdonához tartozik

k) A czegléd-szolnoki vasutvonal, melyet az államvasuttársaságtól 1856-ban vásárolt meg.

A t á r s u l a t e n g e d é l y e tart az első engedély szerint 90 évig, a második engedély szerinti vonalokra 85 évig, akkép, hogy mindkettő egyidőben, ugymint az 1948-dik évben jár le.

Ezen idő lefolyta után valamennyi engedélyezett vonalok, minden vasuti készülettel tehermentesen, az állam tulajdonává válnak.

A z á l l a m a b e f e k t e t e t t t ő k e u t á n $5^1/_5$ % t i s z t a j ö v e d e l m e t b i z t o s i t, melyből 5% mint kamat, $^1/_5$ % pedig a befektetett tőke törlesztésére forditandó.

Az állam által b i z t o s i t o t t a l a p t ő k e minden engedélyezett pályavonalokért (kivételével az I. g. h. alattiaknak) ideértve a czegléd-szolnokit is, teszen 72.344,113 frtot osztrák értékben.

J e l e n b e n ezen biztositás 1861. január 1-től kezdve azonban csak azon alaptőkére szól, mely a forgalomnak átadott vonalakra valósággal kiadatott, s ezek:

a czegléd-szolnoki;

szolnok-debreczen-miskolcz-kassai;

szolnok-aradi és a

püspök-ladány-nagyváradi vonal, melyekért 1861. végeig 41.716,908 frt 55 ujkr. adatott ki.

Az államot tehát jelenben a t á r s a s á g irányában 30.627,205 ujfrt tőke-kamat biztositása terheli.

Az eddigi alaptőke következőleg szereztetett be:

Részvényekrei befizetések által és az ausztriai hitelintézetnél 1858-ban felvett 15.750,000 frt kölcsön folytán, végre

a pénzügyi igazgatóság utján 1859-ben kötött elsőbbségi 15.750,000 frtokból álló kölcsön által. Még pedig eredetileg 200,000 darab 200 frtos részvény adatott ki; azonban 1858-ban a hitelintézeti kölcsön folytán a részvények száma 120,000 darabra szállittatott le, tehát jelenleg van még 120,000 darab részvény.

Ezekből	50,460	db	teljesen	be	van	fizetve,	tesz	10.596,900	frtot.
„	69,506	„	70%-al	„	„	„	„	10.217,382	„
„	10	„	60%-al	„	„	„	„	1,260	„
„	12	„	50%-al	„	„	„	„	1,260	„
„	12	„	30%-al	„	„	„	„	760	„

Ezen részvényekből 70,000 forgalomban van; a hátralevő 50,000 darab, melyek közül valamennyi teljesen be van fizetve, s igy $10^1/_2$ millió értékben az emlitett kölcsön folytán a társulat tárczájában van.

A 15.750,000 frtnyi kölcsönről, mely a hitelintézettel köttetett, a tiszai vaspálya-társaság az intézetnek egy kötelezvényt adott, s ezen kölcsön 66 év alatt, azaz 1924-ig 819,000 frt évi részletekben visszafizetendő; törlesztetett pedig már 1861. év végeig 49,714 frt 74 kr.

A hitelintézet a neki átadott adóslevél alapján bocsátotta ki az ugynevezett hitelintézeti sorsjegyeket, melyekre nézve azonban a társaság a sorsjegy-tulajdonosok irányában semmi kötelezettséget nem vállalt.

A 15.750,000 frtnyi elsőbbségi kölcsön a pénzügyigazgatósággal köttetett, az igazgatóság ennélfogva 15,750 darab 1,000 frtos elsőbbségi részvényeket adott ki.

A tiszai vaspálya-társaság kötelezte magát (1856. nov. 10-ki engedélyezés 10-dik §-sa szerint) az állam által átengedett szolnok-debreczen és püspök-ladány-nagyváradi állam-vasut-vonalokért járó vétel-összeget az állam pénzügyi igazgatóságának elsőbbségi kötvényekben kifizetni.

Miután a társaság az imént kiszámitott összegre 249,545 frtot kifizetett, fedezendő volt még elsőbbségi kötvényekkel 5.250,000 frt s e czélra a társaság a pénzügyigazgatóságnak 5,250 darab kötelezvényt által is adott.

Az államigazgatóságnak azon időben t. i. 1859-ben olyan 50,000 tiszapálya részvénye volt, a melyre csak 50% volt be-

fizetve; ezeket a tiszai pálya-társaságnak további 10,500 darab elsőbbségi kötvényekért átbocsátotta, a teljes befizetést a pénzügyi igazgatóság eszközölvén.

Ezen 15.750,000 frtnyi elsőbbségi kötvények következő részletekben lesznek fizetendők:

1871-től	1880-ig	évenkint	. . 315,000 frttal.
1881- „	1890- „	„	. . 420,000 „
1891- „	1906- „	„	. . 525,000 „

A tiszai vaspálya épitése 1856-ban juniusban a lombard-velenczei államvasutnál volt főinspector, jelenleg igazgató Schimke Jánosra ruháztatott, a ki az épités körül nevezetes változásokat tett, melyek közül itt a jelentékenyebbet emlitjük; nevezetesen:

Az államigazgatóság a vasutnak Szolnoktól a Tisza mentében leendő vezetését tervezte, mely terv kiviteléhez nem csak nagyszerű parterősités, de tetemes költség kivántatott, e mellett az épités befejezését is felette késleltette volna.

A majd $1^1/_2$ millió frtnyi költséggel járó nehézségek Schimke terve által mellőztettek, mennyiben a pályavonal már a régi pályaudvartól elágazván, a Tisza partját és a kiöntéssel fenyegetett térségeket nem is érintette; mi által azon nagy előny is származott, hogy a Tisza két partjának Szolnok melletti összeköttetése — mi az engedélyezés szerint csak 1861. év végén eszközöltethetett volna — már 1857-dik év november havában létesittetett.

A pályavonal egész hossza tesz $76,_{84}$ mértföldet; (tariffa szerinti hossza a töredékek kiegészitése miatt $78^1/_2$ mértföld.)

Az egyes pályavonalak hossza és megnyitási ideje következő:

Vonal hossza	mértföld	megnyittatott
a) A szolnok-debreczeni . .	$15,_{93}$	1857. nov. 23.
b) püspök-ladány-nagyváradi .	9	1858. april 4.
c) szolnok-aradi	$20,_{17}$	1858. oct. 25.
d) debreczen-miskolczi . . .	$17,_{93}$	1859. máj. 24.
e) miskolcz-kassai	$11,_{38}$	1860. aug. 14.
Ehhez jön a készen átvett vonal		
f) czegléd-szolnoki	$3,_{76}$	1857. nov. 23.

A tiszai vasut összes befektetett tőkéje az

1861. év végén történt végszámla alkalmával tett 41.716,908 frt 55 krt.

Ezen tőke-befektetés eloszlik következő tételekre:

Rajzokra és tervezetekre	260,394 frt.
Föld-kibecslésre	790,608 „
Alap-épitésre (Unterbau)	4.838,047 „
Felül-épitésre (Oberbau)	14.947,383 „
Épületekre	4.508,156 „
Épitkezési regie-re	5215,96 „

Ennélfogva került egy mértföld az összes épitkezési és felszerelési költséggel, mint kocsik, mozdonyok stb. 517,413 forintba.

Ezen pályán van 37 állomás és valóságos indóház, továbbá 3 oly állomás, hol a vonatok az őrházak mellett egyedül az utasok felvétele végett állanak meg.

Az őrházak és jelbódék száma 418.

A vasutat átvágó ut (Rampe) van 523, s ezek között csak egy hid létezik, mert a többi mind egyenes vonalban vágja át a vasutat.

Az ut 21 helyen vezettetik a pálya alatt keresztül.

Vasuti hid van 1,802.

„ vizátbocsátó 240 helyen.

A tiszai vaspályánál alkalmazott sinek az ugynevezett 20 fontos rendszer szerint késztültek, mely szerint egy lábnak legalább 20 bécsi fontot kell nyomnia. A valódi suly a tiszai pályán alkalmazott síneknél lábankint $20^{74}/_{100}$ fontot teszen.

Ezen sínek a következő gyárakból szereztettek be:

Albrecht főherczeg tescheni gyárából; Klein testvérek gyárából Stefanauban; Johnson és Monnsey gyárából Angolhonban; Bolkow és Vanghon gyárából Angolhonban; Rothschild gyárából Witkoviczban; gr. Henkels Wolfsberger brzezovai vasgyáraiból Felső-Magyarországban.

Az épületek és vasut felszerelési költsége (mely már a 41.716,908 frt összegbe befoglalva van) 848,288 forintot tesz. A mozgó felszerelés gőzmozdony és kocsikban 6.062,025 frt.

A tiszai vaspálya birtokában van: 77 gőzmozdony tendereivel együtt; 145 személykocsi 7,015 ülőhelylyel; 1,515 különféle teherkocsi, mely összesen mintegy 254,540 vám-

egyleti mázsa terhet megbir. (Egy bécsi mázsa 112 vámegyleti fontot nyom.)

8 hó eke, és 3 draisine.

Üzleti eredmények.

Ezen társulat 1857. nov. 23-kán kezdvén meg üzletét, azon évben, midőn $19,_{69}$ mértföld vasut volt megnyitva, nov. 23-kától decz. 31-kéig bevett 72,132 frtot.

Az 1858-ik üzleti évben a vasutvonal hossza volt $29,_{94}$ mértföld, mely évben személyt szállitott összesen 236,014-et; terhet szállitott 2.892,888 mázsát; mely évnek bevétele tett 1.181,639 frtot.

Az 1859-diki üzletévben a vasutvonal hossza volt $58,_{76}$ mértföld; szállittatott 610,266 személy; 4.133,940 mázsa teher. A bevétel tett 2.341,417 frtot.

Az 1860-diki üzletév alatt megnyilt vasutvonal hossza ejtt $76,_{76}$ mértföldet. Szállittatott 521,875 személy; 6.156,037 mázsa teher. Összes bevétel 2.811,810 frt.

Az 1861-ki üzletév eredménye.

Előadván azokat, melyek ezen vaspálya történetének rövid vázlatára, szabadalmára, épitési és pénzügyi viszonyaira ugy üzletére vonatkoznak, érdekes lesz a mult 1861-diki év üzleti viszonyaira vonatkozó adatokat elősorolnunk. Ohajtandó levén, hogy a „Statistikai Közlemények"-ben a vasuti vállalatok mult évi üzletének eredményei főbb vonalokban adassanak: sajnálandó, hogy a többi vasuttársulatok nem közlék eddig üzleti adataikat, mi akadályozza a hazánk területén levő összes vasuti forgalomnak egybehasonlitó előadását.

Szállitási eszközök 1861-ben:

A személyvonatok tettek . . .	61,408	mértföldet.
A teher „ „ . . .	41,202	„
A vegyes „ „ . . .	25,484	„
Az üzleti anyagot szállitó vonatok .	15,154	„
Összesen:	143,198	mértföldet.

Pénzügyi eredménye az évi üzletnek:

Az összes bevétel tett	3.533,874	frt	66	krt.
„ „ kiadás „	1.749,022	„	45	„
A felesleg tett .	1.784,852	frt	21	krt.

Miután ezen évben $76,_{76}$ mértföld volt üzlet alatt, egy

mértföld hozott összesen 46,037 frt 97 krt, mi az előbbi évhez hasonlitva 5,869 frt 25 krnyi, azaz $14,_{62}$ százaléknyi többletet mutat.

Még pedig a személyszállit. hozott	1.329,195 frt	8 krt.
Az áruszállitás hozott	2.122,630 „	69 „
Összesen .	3.451,825 frt	77 krt.

Az evi személyszállitás, — a katonai személyeket 107,905 embert is ide értve — tett összesen 490,866-ot.

Az 1860-diki évhez hasonlitva a személyszállitás $14,_{23}$ száztólival csökkent; a bevétel azonban, a helyárak felemelése folytán, $8,_{03}$ száztólival emelkedett. A társulat igazgatósága az agio emelkedése folytán 30%-val emelte a helyek árát, a katonai személyek szállitási árát pedig 15%-tel, ennek következtében támadt a' szállitott személyek számában azon tetemes $14,_{23}$ % kevesbedés; ha pillanatnyi több bevétel nevelte is a társulat jövedelmét, mégis kérdés, vajjon ezen emelkedés nem lett volna-e ép ugy elérhető, ha olcsóbb árak mellett az utazók száma tetemesen növekedett volna.

A váltott jegyek összegéből esett

az I. helyre	$2,_{03}$	száztóli.
a II. „	$26,_{67}$	„
a III. „	$64,_{49}$	„
Katonákra	$6,_{82}$	„

Midőn egyremásra egy személyre esett 2 frt 71 kr., akkor az első helyen 6 frt 44 kr., a másodikon 4 frt 25 kr., a harmadik helyen utazó egy személyre átalában 2 frt 14 kr., egy katonára 94 kr. jutott.

Az áruszállitás tett 7.374,019 vámmázsát, melyért bejött 2.190,690 frt 33 kr. Az áruszallitás tetemesen növekedett; ugyanis 1860-ban egy mértföldre esett 87,943 mázsa 24,622 frt bevétellel, az 1861-diki üzleti évben 96,065 mázsa 28,539 frt 47 kr. bevétellel.

Az élő állatok szállitása nevezetes összeget tett ezen pályán is, ugy mint minden magyar vaspályán, ugyanis:

Szarvasmarha szállittatott	. . . .	49,341	darab.
Borju	„	920	„
Sertés	„	137,474	„
Malacz	„	50,219	„

Juh szállittatott . . . . 8,240 darab.
Ló „ . . . . 1,864 „
Aprómarha szállittatott . . . . . 10,060 „

Ezen szállitás összesen jővedelmezett 283,281 ft 47 krt.

Az egyes vonalok jövedelmezési arányai az 1860. és 1861 dik években:

Vonal neve	Jövedelmezett				1861-ben emelkedett vagy szállott a jövedelem.
	1860. évben		1861. évben		
	forint	kr.	forint	kr.	
Czegléd-Debreczen	1.091,554	73	1.277,245	29	17,$_{01}$-al emelkedett
P.-Ladány-Nagyv.	388,370	75	358,841	43	7,$_{60}$-al szállott
Szolnok-Arad . .	662,941	14	922,702	69	39,$_{18}$-al emelkedett
Debreczen-Misk. .	532,949	66	627,630	57	17,$_{76}$-al emelkedett
Miskolcz-Kassa .	85,031	63	235,168	24	Az 1861-diki évben 140 napig volt üzletben s igy hasonlatot tenni nem leh.

Az áruszállitásnál az emelkedés leginkább a következő czikkeknél mutatkozott:

Buza 833,406; tengeri 208,915; nyers és vertvas 74,964; rozs 63,600; szén 62,839; só 21,716; réz 20,725; bor 17,329; gyapju 11,729; gyapott 9,570; gubics 9,053; déli gyümölcs (südfrüchte) 8,860; szesz 5,782; czukor 6,638; sör 2,604 és szalonna meg zsiradéknál 1,558 mázsával több szállittatott; leszállott a szállitás leginkább a következő czikkeknél: árpa 38,795; dohánylevelek 31,788; olajnövények 28,762; dohány gyártmányoknál 10,006 mázsával.

Mindenesetre érdekes számok, melyek eléggé mutatják a magyar alföld egy nevezetes vidékének kereskedési emelkedését; ha a vizi szállitás adataival összevethetnök, érdekes képét mutatná hazánk egy nevezetes része kereskedési kifejlödésének.

Nevezetes adat, hogy az Erdélyhez legközelebb fekvö

nagyváradi vasutállomás bevétele 7,06 szástólival szállott, midőn minden többi vonalé emelkedett. Világos bizonysága annak, hogy drága fuvar a messziről szállitást meg nem birja s mennyire fontos nem csak Erdélyre, de a tiszai pálya jobb jövedelmezésére is az erdélyi vasut kiépitése.

A vasutak forgalmi adatai közül nemzetgazdászati tekintetben legfontosabbak azok, melyek kimutatják az áruszállitás mennyiségét és azon irányt, mely felé a szállitás történt, miután azon adatok tüntetik legjobban előnkbe a kereskedési üzletet. Fentebb előadván azon adatokat, melyek a forgalmi czikkek növekedését és csökkenését kimutatják, továbbá közölvén azon tételeket, melyek ez évben szállitott élő állatok számára vonatkoznak: hátra van még közölni azon adatokat, melyek a forgalom legnevezetesebb czikkeit és azok szállitási irányát mutatják. A terhet mázsánként mutatjuk ki, elhagyván a fontok megemlitését, noha a végösszegnél ezen tételek összegeiből támadt mázsák is kimutatva vannak.

Kimutatása

az 1861-dik évben előfordult nevezetesb terheknek.

llitott áru megnevezése	Szállíttatott			
	A tiszai pálya területén	a tiszai pályáról a kapcsolati pályákra	a kapcsolati pályákról a tiszai pályára	Összesen
	vámmázsa			
ildmivelési termények.				
a	105,542	1.578,047	302	1.683,892
s és kétszeres . .	87,851	230,114	598	318,565
a	29,562	92,849	80	122,492
. . . .	18,510	43,134	—	61,644
geri	255,564	396,419	95	652,079
jnövények . . .	7,553	253,159	677	261,390
ıics	319	31,846	52	32,218
ıánylevelek . . .	44,206	227,408	1,386	273,000
'éb hasonlók . . .	53,633	42,561	8,967	105,163
Fák és faneműek.	278,914	91,887	4,562	375,363
Érczek.	133,405	149,900	62,382	345,687
Nyerstermékek.	—	—	—	—
ıpju	7,389	76,367	5,865	89,621
ıpot	3,759	7,672	7,210	18,641
. . . .	6,914	12,300	10,508	29,724
. . . .	106,936	542,282	1,499	650,718
lonna és zsiradék .	5,350	13,506	8,076	26,934
nuzsir	170	7,241	1,308	8,720
ısó	1,332	9,021	1,057	11,412
l	2,744	6,481	68	9,295
ı, kender	1,026	520	2,464	4,012
'éb hasonlók . . .	18,028	14,363	9,475	41,866
Gyártmányok.				
;yészeti	964	449	10,288	11,702
ıány	4,449	519	11,373	16,342
ıiros	2,020	1,804	6,616	10,441
j	3,478	5,208	11,088	19,774
ppan, gyertya . .	2,271	105	13,467	15,844
ìkény és nád . . .	6,043	6,355	356	12,755
. . . .	2,039	1,424	11,855	15,318
és butor	12,219	4,973	25,074	42,267
ıg	2,142	376	5,203	7,723

Szállitott áru megnevezése	Szallittatott			
	A tiszai pálya területén	a tiszai pályáról a kapcsolati pályákra	a kapcsolati pályákról a tiszai pályára	Összesen
	vámmázsa			
Porczellán	2,455	1,070	7,740	11,266
Egyéb hasonlók . . .	18,957	19,026	22,720	60,705
Élelmi szerek.				
Liszt, dara	35,376	2,464	25,469	63,310
Hasonlók	10,652	11,036	17,056	38,746
Bor	46,246	70,377	14,781	131,405
Ser	2,995	124	22,097	25,217
Pálinka és szesz . . .	67,868	133,713	5,381	206,962
Egyéb hasonlók . . .	2,228	636	9,729	12,594
Gyarmati áruk.				
Czukor	12,405	1,318	36,839	50,563
Déli gyümölcs . . .	169	391	16,694	17,255
Ásványvizek	7,601	1,351	3,113	12,065
Különnemüek . . .	3,302	1.431	54,065	58,799
Kézmü-áruk.				
Vászonnemüek . . .	6,001	12,447	25,165	43,614
Gyapjukendők . . .	5,664	3,237	16,906	25,808
Egyebek	11,579	8,714	53,178	73,471
Gépek.				
Gazdasági	1,190	1,684	14,167	17,042
Másnemüek	1,384	1,400	9,940	12,725
Mész, gipsz	8,524	8,671	5,553	22,750
Kő, tégla és kőfaragv.	163,394	2.617	20,020	186,032
Élő állatok	58,137	644,085	7,171	709,304
Kocsik és szekerek .	4,239	3,779	11,282	19,301
Szén	54,687	987	14,423	70,098
Hordók, ládák és zsák.	23,038	9,699	47,837	80,578
Különfélék	18,632	13,388	34,775	66,797
Összesen a ki nem tett fontok beszámitásával	1.771,482	4.802,835	718,083	7.292,401

Leginkább érdekesek ezen táblázat adatai közül azok, melyekből lehet következtetni, hogy ezen vidék terményeinek mennyi feleslege vitetett ki, s viszont mennyi gyártmány és egyéb áru hozatott be. Miután a tiszai vidék igen nevezetes összeg terményt vizen szállit ki, és az államvasuttársaság kivált a déli vidékről nagy összegeket szállit, ennélfogva ezen a tiszavaspálya szállitmányairól szólló adatok csak egy részét mutatják ki a termények azon összegének, melyet a tiszai vidék kivinni képes.

A kivitelt a táblázat 2-dik rovata ábrázolja; legnevezesebb kiviteli czikk volt a buza, melyből másfél millió mázsát haladó összeg ment más pályákra által; ennek értéke a tavalyi árak szerint 6 és 7 millió forint közt lehetett. Az olajnövények 253 ezer mázsát haladó összegben, melynek értéke közel másfél milliót tehetett; a többi gabona-nemek 7 és nyolczszázezer mázsa közt harmadfél millió értékkel; dohány 227 ezer mázsa két milliót haladó értékben; még nevezetes kiviteli czikk volt a 76 ezer mázsa gyapju, fél millió mázsát haladó só, 133 ezer mázsa szesz, 70 ezer mázsa bor és 150 ezer mázsa érczek.

Az összes szállitási mennyiség következőkép oszlik fel:

A vasut saját pályáján szállitott . . .	1.771,482 mázsát.
A kapcsolati pályákra szállitott . . .	4.802,835 „
A „ pályákról jött	718,083 „

Tehát majdnem hétszer annyit szállitott más pályákra, mint kapott más pályákról.

Érdekes adatok azok is, melyek az egyes vasutállomások évi forgalmát mutatják ki, miután azon adatok láttatják a pálya mentén fekvő egyes vidékek termelési képességét és fejlődő kereskedési viszonyait.

A bizottmánynyal közlött számos adatok nyomán van a tulsó laponi táblázat összeállitva, melyből látható, minden egyes állomáson mennyi áru adatott fel és vétetett át idegen pályáktól; mennyi volt az ott felvett személyek száma és mennyit tett az összes bevétel.

Kimutatása

az egyes állomások áru- és személy-forgalmának, ugy összes bevételei

Állomások	Saját pályán felvett		Idegen pályákról érkezett		A szállított személyek nek	Az áll összes tel
	rendes teher	üzleti szállitás	rendes teher	üzleti száll.		osztr.
	v á m m á z s a				száma	forin
Czegléd . . .	8.969	3,559	—	—	19,540	363,3
Abony . . .	169,350	1,550	20,288	4	10,338	25,9
Szolnok . . .	1.110,465	153,664	73,990	67	26,967	164,8
Török-Sz.-Miklós	155,074	501	15,680	1	6,476	36,4
Fegyvernek . .	164,781	1,158	10,577	17	4,194	40,9
Kisujszállás . .	178,572	183	11,488	433	7,043	49,0
Karczag . . .	104,868	1,459	8,700	3	8,350	41,4
Püspök-Ladány .	68,240	1,903	2,367	—	9,970	39,0
Kaba	43,679	677	784	17	3,754	16,2
Szoboszló . . .	69,708	393	1,589	31	5,221	27,4
Debreczen . .	491,477	13,099	169,355	74	49,632	472,3
Hadház . . .	38,394	461	858	11	3,712	29,2
Ujfehértó . . .	73,381	2,002	2,828	17	6,982	37,7
Nyiregyháza . .	303,296	2,600	28,445	336	20,550	186,8
Királytelek . .	55,044	1,064	962	93	1,669	20,7
Tokaj	292,601	80,344	14,558	69	15,359	132,6
Szerencs . . .	29,923	155,099	2,595	8	5,097	24.4
Tisza-Lucz . .	37,425	1,177	285	—	3,298	12,5
Miskolcz . . .	336.265	98,634	9,675	16	21,950	183,3
Szikszó . .	15,895	9,046	62	12	2,790	6,0
Forró-Encs . .	18,810	36,603	698	—	4,495	11,7
Hidas-Némethi .	3,566	25,020	100	—	2,526	4,9
Csány	—	—	—	—	6,146	1,1
Kassa	112.678	5,970	17,422	30	14,977	211,2
Puszta-Póo . .	141,055	9	8,290	—	2,229	24,51
Mezőtur . . .	299,975	1,399	28,760	—	8,789	78,31
Gyoma . . .	214,034	234,480	15,402	46	7,172	68,0
Mezö-Berény .	140,175	80	10,413	71	6,007	51,51
Csaba	586.110	1,501	30,268	1,702	12,309	217,34
Kétegyháza . .	225,216	319	4,930	184	5,797	84,44
Kurtics . . .	115,264	255	4,765	—	26,146	50,97
Arad	478,890	55,542	100,737	68	22,429	347,49
Sáap	20,735	230	173	—	2,034	8,86
Berettyó-Ujfalu .	36,272	366	1,151	—	5,252	20,33
Mezö-Keresztes .	17,[illegible]64	656	280	—	2,890	12,12
Nagyvárad . .	416,149	148,967	119,596	4,897	24,875	317,52
Összeg .	6.574,317	1.039,967	718,083	8,218	361,760	3.421,58

…degen pályákról átvett személyek száma	49,206
…alvány folytán felvett katonai személyek száma .	79,909
Összesen . .	490,866

Ezen táblázatnak azon adatai legérdekesebbek, melyek az egyes állomásokon történt áruszállitásra vonatkoznak; de érdekesek azon adatok is, melyek mutatják, hogy a felvett áruk mily összege ment át a kapcsolati pályákra.

A szállitás összes mennyiségére és a kapcsolati pályákra küldött összegre nézve a 200,000 mázsán felül szállitó állomások következő sorozatban állanak egymáshoz:

Sorozati szám	Állomás neve	Összesen szállitott (vámmázsa)	A kapcsolati pály. szállit. (vámmázsa)
1.	Szolnok	1.110,465	917,954
3.	Debreczen	491,477	358,404
2.	Csaba	586,110	526,783
4.	Arad	478,890	386,368
5.	Nagyvárad	416,149	177,142
6.	Miskolcz	336,265	117,365
7.	Nyiregyháza	303,296	180,408
9.	Tokaj	292,601	70,868
8.	Mezőtur	299,997	287,737
10.	Kétegyháza	225,216	211,374
11.	Gyoma	214,034	204,595

Ha a tiszai pályavonalon tul a kivitel mennyiségét tekintjük, a sorozat igen változik. Szolnok, mely szállitmánya nagyobb részét a Tiszáról kapta, itt is megtartja az első helyet, ugy Csaba is a másodikat. A 4-dik helyen levő Aradot a 3-dik illeti, Debreczen a 4-dikre jő; 5-dik Mezőtur, 6-dik Kétegyháza, 7-dik Gyoma, 8-dik Nyiregyháza és igy tovább; midőn a kivitelt illetőleg Nagyvárad-Miskolcz hátrább esnek, és Kassa mint egyik végpont és fő-állomás nem volt képes 52,413 mázsánál többbet más pályákra küldeni, és összes szállitmánya csak 112,678 mázsát tett.

Világos bizonyságot nyujtanak ezen számok arról, hogy ezen pálya forgalmi kifejlődésének nagyon árt, hogy az éjszaki és keleti irányban minden kapcsolat nélkül van, továbbá az irányzata Miskolcz és Kassa felé oly nagy kerületeket tesz,

miszerint a drága vitelbérek folytán élénk forgalom mindeddig ki nem fejlödhetett.

Végre azon állomások szállitottak legtöbbet ki, melyek dús termő ereju vidéken feküsznek, és közel esnek a kapcsolati pályákhoz.

A személyforgalmat illetőleg, felvéve azon állomásokat, melyek 10,000 személyen tul szállitottak, következő sorozatban állanak az állomások egymáshoz: első helyet foglal el Debreczen, azután a második hely illeti a kapcsolati pályákat; 3. Szolnok; 4. Nagyvárad; 5. Arad; 6. Miskolcz; 7. Nyiregyház; 8. Czegléd, nem a kapcsolati pályáktól átvett, de ott felvett személyek számát tekintve; 9. Tokaj; 10. Kassa; 11. Csaba; 12 Abony. Ime a személyszállításra nézve az áruszállitást illetőleg 2-dik helyen álló Csabát a 11-dik hely illeti meg.

Jövedelmezési tekintetben az állomások következőleg állanak egymáshoz: 1. Debreczen; 2. Czegléd; 3. Arad; 4. Nagyvárad; 5. Csaba; 6. Kassa; 7. Nyiregyháza; 8. Miskolcz; 9. Szolnok; 10. Tokaj stb. Szolnok, mely az áruszállitásra első helyen áll, azért áll a jövedelem tekintetében a 9-dik helyen, mert árui nagyobbrészt csak a rövid czeglédi vonalon mentek át.

A jelen üzletév sokkal kedvezötlenebb a tavalyinál; a m. évi forgalom nevezetesen emelkedő volt, mégis az 1.784,852 frt jövedelem nem volt képes a befektetett tőke $5^0/_0$-ját fedezni; a jövedelem $4,_{278}$ száztóliját tette a tőkének.

A bevétel $49,_{90}$ száztóliját emésztette fel a kiadás.

A tiszta jövedelem tett az 1861-dik évben mértföldenként 23,252 frt 37 krt. Az összes kiadásból esik:

a) az általános igazgatásra .	123,028 frt	8 kr.,	vagyis	$7,_{04}$%
b) üzleti igazgatásra . . .	287,280 „	77 „	„	$16,_{42}$%
c) szállitmányi szolgálatra .	683,630 „	81 „	„	$39,_{09}$%
d) pálya fentartására . . .	351,616 „	52 „	„	$20,_{10}$%
e) üzletanyagok, pálya és épületanyagok felszerel. fent.	308,521 „	77 „	„	$17,_{350}$%

A c) alatti rovatban a 34,376 öl (36 hüvelyknyi hasábú) tüzifa ára 272,419 ftban kitéve foglaltatík, a d) alatti rovatban a kavics beszerzése kiváló helyet foglal el.

A tiszai vaspályának két kedvezőtlen körülménynyel,

kell küzdenie, mint a társulat által közlött emlékiratban említve van, ugyanis a rendelkezésére álló legjelentékenyebb pálya-fentartási anyag, a kavics 3 rakhelyre van szoritva, egyik Püspöki, a másik Arad és a 3-dik Kassa mellett, mely helyekről a kavicsot 27 mértföld távolságra széthordani kénytelen. Ezen aránytalanság nagyon kedvezőtlen befolyással van ugy az épitési mint a pályafentartási kiadásokra. Hasonló kedvezőtlen körülmény a mennyiségi és minőségi vizhiány a mozdonyok ellátását illetőleg.

Minek folytán egyrészről ugyanegy állomáson több kutak ásásának szüksége merült fel, másrészről pedig ezen vizek vegyészi tulajdonságuknál fogva nagyon kedvezőtlen befolyással vannak a mozdonyok fentartására s igazitási költségekre. E kellemetlen körülmény nevezetesen a szolnok-debreczeni vonalon és itt legnagyobb mértékben különösen a debreczeni és fegyverneki állomásokon érezhető. Azon szilárd alkatrészek, melyek az ottani állomási vizekben vegyileg kötve találtatnak, tulnyomó mennyiségben sókból állanak. — Igy például Debreczenben az állomáson levő kutban egy köbláb viz $8,_{372}$ lat sókat, Fegyverneken pedig $13,_{635}$ lat sókat tartalmaz. Ezekben adtuk elő azon adatokat, melyek az 1861-iki üzletévre vonatkoznak.

Hogy ezen vaspálya a kezdetben táplált reményeknek eddig meg nem felelt, leginkább oka, miszerint vonalai kiépitve és más pályákkal kapcsolatban nincsenek. Ha majd egyszer a pest-miskolczi vonal kiépülhet és a kassai vonal a gallicziaival kapcsolatba jöhet, ha a nagyváradi Erdélyen át a Fekete tengert érintendi, és az aradi is kapcsolati pontot nyer, tekintve azt, hogy hazánk termékeny vidékein vonul keresztül, a növekedett forgalom és jó jövedelem ki nem maradhat.

De ezen pálya jövendőbeli fölvirágzására nevezetes befolyással leend hazánk kifejlődése és termelésének növekedése. A balviszónyok ugyan ezt akadályozhatják és késleltethetik egy ideig; azonban már most is minden évben számos, azelőtt müveletlen és áradással boritott, terület vétetik mivelés alá, a pálya által érintett vidék évről évre többet termelend, és igy e pályának szép jövője előre mondható.

X.

A TISZAMELLÉKI SZAB. KÖLCSÖNÖS TÜZ-KÁRTÉRITŐ TÁRSULAT.

Weninger Vinczétől.

Ezen az „első magyar biztositó társaság"-ba olvadt kölcsönös tüzkártéritő társulat életbeléptetéséhez Bükk Zsigmond már 1840-ben tette az inditványt, megalakult pedig 1847-ben augusztusban, Borsod, Gömör, Torna, Abauj és Bihar megyék pártfogása alatt.

A társulat 1848-ban január 12-kén nyerte a legmagasb engedélyt müködéséhez s 12 napra rá megkezdetett szervezése.

Üzlete Magyar- és Erdélyországra kiterjedt. Biztositott ingatlan és ingó vagyont tüzkárok ellen. A biztositott tárgyak öt osztályba rendeztettek, ugymint:

	1-ső évben pfrt	1-ső évben kr.	2-ik évben pfrt	2-ik évben kr.
1-ső osztályu 100 frt becsértékért a tartaléktökéhez és az évi kiadásokhoz járult	—	40	—	32
2. osztályu 100 frt becsértékért .	1	9	—	48
3. „ 100 „ „ .	1	82	1	4
4. „ 100 „ „ .	2	18	1	86
5. „ 100 „ „ .	3	4	2	8

A tartaléktöke képeztetett:

1. Azon $^1/_3$ $^0/_0$-ból, melyet a biztositott a társulatba léptekor az osztályérték után fizetett.

2. Azon feleslegből, melylyel netalán több az évi járulékelőlegezés gyanánt bevett díjak összege az évi kiadás összegénél.

3. Azon összegből, melyet a társaság törvénykezési uton saját kártalanítására visszaszerzett.

A társaság kormányzatával meg voltak bizva:

a) a közgyülés; b) az igazgató tanács (elnök, 15 tag, igazgató, jogtanácsos, pénztárnok, épitész); c) a hivatalnokok

Az üzlet kiterjedését a tulsó lapon következő főkönyvi kivonatok mutatják:

Kimutatása

a tiszamelléki kölcsönös tüzkárvédlet üzleti müködésének 1848. január 24-től 1858. január 31-ig.

Követelés.

Év	Biztosítványok száma	Biztosított érték	Osztály-érték	Tartaléktőke		Közlekedés-díjak		Évi járulék		Nem rendszeres díjak		Szabálytalan díj		Visszatérült kártérítések		Kölcsönszerű alap-ajánlatok		Felülfizetés		Összesen	
		forint	forint	forint	kr.	frt	kr.	forint	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	forint	kr.
1848	3,077	1.621,205	2.904,650	9,684	37	2,924	52	9,643	53	1,085	41	4	45	—	—	1,996	39	—	—	—	—
1849	1,393	339,153	1.428,780	2,286	17	1,437	27	4,762	36	288	59	239	58	—	—	—	—	—	—	—	—
1850	2,271	1.373,054	2.454,770	3,716	56	1,771	54	8,182	34	—	—	188	23	—	—	—	—	—	—	—	—
1851	3,611	2,200,851	3.954,560	6,726	27	—	—	13,181	52	2,759	55	703	52	—	—	—	—	—	—	—	—
1852	7,165	3.209,337	6.160,655	11,644	21	—	—	20,535	31	4,799	57	1,047	33	394	47	—	—	—	—	—	—
1853	6,188	3.210,027	6.073,680	7,052	22	—	—	20,245	36	11,431	46	119	28	251	36	—	—	—	—	—	—
1854	8,038	3.617,983	7.059,990	9,069	50	—	—	23,533	18	14,369	51	235	59	977	—	—	—	—	—	—	—
1855	7,131	3.348,776	6.779,590	6,283	44	—	—	22,598	38	14,716	57	86	43	—	—	—	—	—	—	—	—
1856	7,242	3.637,131	7.217,205	7,585	36	—	—	24,057	21	15,232	20	226	09	1,720	26	—	—	—	—	—	—
1857	7,889	4.382,515	8.404,150	8,805	52	—	—	28,013	50	17,988	02	878	38	256	30	—	—	1	12	—	—
Összeg	54,005	27.440,032	52,438,030	72,856	02	6,184	13	174,755	91	82,613	28	3,731	28	3,600	19	1,996	39	1	12	345,688	30

Kiegyenlítés.

Év	Ügykezelési kiadások		Kártérités		Ügynöki jutalék		Viszbiztositás		Megsemmisült biztositások dijai		Magyar bankjegyekben elveszett		Kölcsönszerü ajánlatok visszafiz.		Tevőleges állás tetelei		Jegyzetek.
	forint	kr.	forint	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	
1848	2,813	30	30	15	311	31	62	03	5	43	—	—	130	—	—	—	
1849	1,553	15	1,526	35	541	14	—	—	1	32	7,553	45	449	—	—	—	
1850	2,489	34	2,801	40	1,142	13	417	23	125	59	1,793	—	334	—	—	—	
			62	25					68	59							
1851	2,747	34	5,013	31	1,346	40	807	31	164	30	124	30	85	27	2,839	40	1848-dik évjárulékkint levőség a biztositottaknál.
1852	5,254	02	45,589	06	2,893	10	964	48	326	20	630	—	50	02	1,151	42	Államkölcsön és hitelpapirokb.
1853	4,683	41	19,950	19	2,280	39	1,982	25	252	57	—	—	47	—	1,716	36	Magánosoknáli kölcsönökben.
1854	4,658	38	45,127	44	3,764	29	1,452	25	448	10	—	—	—	—	12,590	38	Biztositási díjként levőség az ügynököknél.
Bélyegdíj	1,275	58															
1855	4,519	08	30,260	58	3,899	07	1,295	22	462	38	—	—	—	—	10,000	—	Miskolczi takarékpénztárban.
1856	5,123	34	36,601	—	3,631	06	2,040	01	216	40	—	—	—	—	8,169	06	Pénztári felesleg 1858. jan. 31.
1857	6,126	21	28,037	36	4,588	49	1,956	17	465	59	—	—	—	—	—	—	
Összeg	41,245	15	218,862	09	24,398	58	10,978	15	2,539	27	10,101	15	1,095	29	36,467	42	

Összevont kimutatása

a tiszamelléki kölcsönös tüzkárvédlet üzlet müködésének 1848. évi január 24-től 1858. január 31-ig.

Sor-szám	Követelés	Pengő pénz forint	Pengő pénz kr.
1	Tartalék-tőke	72,856	02
2	Közlekedési díjak . . . . „ . . .	6,134	13
3	Évi járulék	174,755	09
4	Nem rendszeres díjak	82,613	28
5	Szabálytalan díjak	3,731	28
6	Visszatérült kártérítések	3,600	19
7	Kölcsönszerü alapitási ajánlatokból . . .	1,996	39
8	Felül fizetés	1	12
	Kiadás		
1	Ügykezelési kiadások	41,245	15
2	Ügynöki járulmány	24,393	58
3	Megsemmisült biztosítványok díjai visszaszá- moltattak	 2,589	27 15
4	Viszontbiztositásért	10,978	
5	Kártérítésekért	218,862	09
6	Elvesztett bankjegyek értéke	10,101	15
7	Visszafizetett kölcsönszerü ajánlatok . . .	1,095	29
8	A biztositottaknál befizetl. mar. 1848-ki járulék	2,839	40
9	Az ügynökségeknél biztositásdíji kintlevőség.	12,590	38
10	Államkölcsön és hitelpapirokban	1,151	42
11	Magánosoknak kikölcsönzött összeg . . .	1,716	36
12	Miskolczi takarékpénztárban	10,000	—
13	Pénzmaradvány	8,169	—

ÁLLAMKÖLTSÉGVETÉS AZ 1863. KÖZIGAZGATÁSI ÉVRE.

ELSŐ RÉSZ.

Szükséglet.

	Osztály ujfrt	Főrovat ujfrt
Udvartartás. A) I.	—	7.458,700
A birodal. képviselete. A) VI.	—	726,587
Császár ő Felsége kabineti irodája A) II.	—	76.900
Államtanács A) III.	—	151,887
Minisztertanács. IV.	—	68,500
Külügyminiszter. V.	—	527,100
1. oszt. Központi vezetés	516,292	
ebből azonban 13,230 frt csak ideiglenes.		
2. oszt. Dipl. kiadások	1.274,350	
3. oszt. A consulsági hivatalok kiadásai	542,700	
A százaléki pótlékok fedezésére a külföldön hivataloskodó diplomatiai és consulsági testület fizetései és müködési jutalmazásainál rendkivülileg	142,000	
Egészben . .	—	2.486,150
Állam-miniszterium.		
Politikai igazgatás VI. cz.		
	Alosztály.	Osztály.
1. oszt. Központi vezetés	—	683,030
2. oszt. A csendőrség főfelügyelősége .	—	65,652
3. oszt- Tudományok akademiája . .	—	63,000
4. oszt. Geologiai intézet	—	39,060
5. oszt. Politikai igazgatás a koronaországokban:		
a) Alsó-Ausztria	963,410	
b) Felső-Ausztria	495,706	
c) Salzburg	170,220	
d) Tirol és Vorarlberg	776,480	
e) Stiria	819,399	
f) Karinthia	258,552	

	Alosztály. ujfrt	Osztály. ujfrt
g) Krajna	381,508	
h) Partvidék	397,639	
i) Dalmátia	417,022	
k) Csehország	2.304,565	
l) Morvaország	957,751	
m) Szilézia	241,807	
n) Keleti Galiczia	1.518.378	
o) Nyugoti Galiczia Krakóval . . .	763,599	
p) Bukovina	207,986	
q) Lombard-velenczei királyság . .	751,640	
Összesen .	—	11.425,662
6. osztály. Büntetési intézetek.		
a) Alsó-Ausztria	182,801	
b) Felső-Ausztria	166,725	
c) Tirol és Vorarlberg	12,790	
d) Stiria	12,456	
e) Krajna	673	
f) Partvidék	213,897	
g) Csehország	309,200	
h) Morvaország	281,026	
i) Keleti Galiczia	181,521	
k) Nyugati Galiczia és Krakó . . .	2,932	
l) Velencze	264,570	
Összesen .	—	1.583,591
7. osztály. A tiroli, karinthiai s krajnai hajdani országrendek országos képviseletei.		
a) Tirol számára	70,000	
b) Krajna	8,300	
Összesen .	—	78,300
8. osztály. Jótékonysági intézetek.		
a) Alsó-Ausztria számára	479,064	
Ebből 239,581 frt előlegezésül.		
b) Tirol számára	87,197	
c) Dalmátia számára	63,222	
Összesen .	—	629,483
9. osztály. Épitészeti hatóságok.		
a) Ennsen aluli Ausztria számára . .	108,217	
b) Ennsen fölüli Ausztria	49,688	
c) Salzburg	14,117	
d) Tirol s Vorarlberg	81,130	
e) Stiria	48,128	
f) Karinthia	19,081	
g) Krajna	16,387	

	Alosztály. ujfrt	Osztály. ujfrt
h) Partvidék	50,640	
i) Dalmátia	43,250	
k) Csehország	201,914	
l) Morvaország	70,859	
m) Szilézia	8,568	
n) Galiczia s Krakó	183,659	
o) Bukovina	17,057	
p) Lombard-velenczei királyság . .	198,780	
Összesen .	—	1.110,964
10. oszt. Utépités.		
a) Ennsen aluli Ausztria számára . .	726,180	
b) Ennsen fölüli Ausztria	344,020	
c) Salzburg	133,000	
d) Tirol s Vorarlberg	331,240	
e) Stiria	397.640	
f) Karinthia	242,410	
g) Krajna	238,610	
h) Partvidék	130,540	
i) Dalmátia	91,860	
k) Csehország	1.058,075	
l) Morvaország	298,750	
m) Szilézia	92,120	
n) Keleti Galiczia	673,570	
o) Nyugati Galiczia és Krakó . . .	383,570	
p) Bukovina	98,890	
q) Lombard-velenczei királyság . .	569,500	
Összesen .	—	5.749,975
11. osztály. Vizépités.		
a) Ennsen aluli Ausztria számára . .	481,940	
b) Ennsen fölüli Ausztria	216,014	
c) Salzburg	64,920	
d) Tirol s Vorarlberg	110,820	
e) Stiria	20,800	
f) Karinthia	8,300	
g) Krajna	15,830	
h) Partvidék	15,070	
i) Dalmátia	8,150	
k) Csehország	156,050	
l) Morvaország	1,600	
m) Szilézia	200	
n) Keleti Galiczia	28.317	
o) Nyugati Galiczia és Krakó . . .	92,813	
p) Lombard-velenczei királyság . .	1.229,800	
Összesen .	—	2.450,124

	Alosztály. ujfrt	Osztály. ujfrt
12. osztály. Országos csendőrség.		
a) Ennsen aluli s fölüli Ausztria, Salzburg, Stiria és Karinthia számára . . .	284,098	
b) Cseh-, Morvaország s Szilézia . .	353,961	
c) Lombard-velenczei királyság, Tirol s Vorarlberg.	360,129	
d) Galiczia, Krakó s Bukovina . . .	272,351	
e) Krajna, partvidék s Dalmátia . .	173,737	
f) Csendőrségi ellátási élvezetek . .	204,463	
Összesen .	—	1.648,739
13. osztály. Uj épitések.		
Politikai igazgatás és büntet. intézetek	250,000	
Egészben .	—	25.727,580
Állam-miniszterium. Cultus s közoktatás. A) VI.		
1. osztály. Központi vezetés	187,800	
Ebből 8,653 frt csak mint múlólagos kiadás.		
2. osztály. Iskolatanácsosok.		
a) Ennsen aluli Ausztria számára . .	6,895	
b) Ennsen fölüli Ausztria s Salzburg .	4,280	
c) Tirol s Voralrberg	4,760	
d) Stiria	5,840	
e) Krajna	2,490	
f) Partvidék	4,800	
g) Dalmátia	2,790	
h) Csehország	13,536	
i) Morva	5,970	
k) Galiczia Krakóval	9,450	
l) Bukovina	2,080	
m) Lombard-velenczei királyság . .	2,700	
Összesen kerekszámmal	—	65,591
3. oszt. Központi bizottmány az épitészeti emlékek kinyomozása s föntartása végett	—	8,000
4. oszt. Vallási intézetek. Kath. cultus.		
A saját jövedelemből fedezett rész leszámitása után:		
a) Salzburg számára	67,472	
b) Vorarlberg „	10,119	
c) Stiria „	34,971	
d) Karinthia „	39,963	
e) Krajna „	45,823	

		Aloosztály. ujfrt	Osztály. ujfrt
f) Trieszt számára		38,957	
g) Görcz „		51,959	
h) Isztria „		54,388	
i) Dalmátia „		145,000	
k) Galiczia „		596,797	
l) Krakó „		10,923	
m) Bukovina „		45,345	
n) A lombard-velenczei királyság szám.		269,480	
Összesen kerekszámmal		—	1.411,300
5. oszt. Cultus-czélokra való alapitványok és járulékok.			
a) Ennsen alóli Ausztria számára:			
Rendes megkivántatóság.			
Kath. cultus	6,007 frt.		
Evang. cultus	32,263 „		
Rendkivüli megkivántatóság.			
Kath. cultus	52,500 „		
		90,770	
b) Ennsen fölüli Ausztria számára:			
Kath. cultus	195 frt.		
Evang. cultus	568 „		
		793	
c) Salzburg, kath. cult.		17,383	
d) Tirol, kath. cult.		57,536	
e) Vorarlberg, kath. cultus		6,300	
f) Stiria		5,084	
g) Karinthia, kath. cultus		577	
h) Krajna, kath. cult.		712	
i) Partvidék, kath. kult.		4,454	
k) Dalmátia kath. cult.	1,260 frt.		
Görög n. e. cult.	41,565 „		
		42,825	
l) Csehország.			
Kath. cultus	10,330 frt.		
Evang. cultus	10,625 „		
Járulék a prágai főtemplom fentartására és javitására 50,000 frt. 5 évi részletben	10,000 „		
		30,955	
m) Morvaország.			
Evang. cultus		8,133	

		Alosztály. ujfrt	Osztály. ujfrt.
n) Kel. Galiczia, kath. cult.	420 frt.		
Ev. cultus	5,630 „		
		6,050	
o) Nyugoti Galiczia Krakóval, ev. cult.		1,209	
p) Bukovina, ev. cult.		263	
q) A lombard-velenczei királyság, kath. cultus		31,560	
Összesen .		—	304,600
6. osztály. Egyértéki és maradványtartozási fizetések.			
a) Ennsen aluli Ausztria		1,527	
b) Stiria		395	
c) Karinthia		2,848	
d) Partvidék		43,157	
Összesen .		—	47,900
7. oszt. Kegyuri kiadások.			
a) Ennsen aluli Ausztriára esik . . .		10,000	
b) Ennsen fölüli Ausztriára esik . . .		10,000	
c) Tirol és Vorarlberg		2,500	
d) Stiria		3,000	
e) Karinthia		1,000	
f) Krajna		2,000	
g) Partvidék		2,176	
h) Dalmátia		8,500	
i) Csehország		1,600	
k) Galiczia és Krakó		7,000	
Összesen .		—	47,200
8. osztály. Tanintézetek.			
A saját (343,522 frt) jövedelmek által fedezett rész levonásával.			
a) Ennsen fölüli Ausztria		6,558	
b) Salzburg		5,731	
c) Tirol és Vorarlberg		19,560	
d) Stiria		46,203	
e) Karinthia		11,272	
f) Krajna		8,189	
g) A partvidék.			
Iskolai alap.	41,943 frt.		
Trieszti keresk. és hajókáz. ak.	22,632 „		
		64,580	
h) Dalmátia		38,019	
i) Csehország		20,578	

		Alosztály. ujfrt	Osztály. ujfrt.
k) Morva isk. alap . . .	10,860 frt.		
Brünni technikai tanintéz.	26,810 „		
		37,670	
l) Szilézia		17,563	
m) Galicziai iskolai alap .	49,402 frt.		
Lemberg, technikai akad. .	23,080 „		
		72,482	
n) Krakói isk. alap . . .	26,009 frt.		
Krakói technikai akademia	18,733 „		
		44,742	
o) Bukovina		6,099	
p) Lombard-velenczei királyság . .		92,494	
Összesen kereköszeg .		—	491,700
9. osztály. Tanuló intézetek. A saját (1.047,619 ft) jövedelmek által fedezett rész levonása után:			
a) Ennsen al. Ausz. Tan. al.	298,608 frt.		
Protestans theol. facultás .	22,966 „		
Polytechnikai intézet . .	94,963 „		
		416,537	
b) Salzburg		21,984	
c) Tirol és Vorarlberg		105,936	
d) Stiria.		73,166	
e) Karinthia		10,062	
f) Krajna		22,437	
g) Partvidék		30,997	
h) Dalmátia		51,327	
i) Csehország		212,125	
k) Morva		54,023	
l) Szilézia. Tanulmányi al.	21,432 frt.		
A tesseni evan. gymnasium	9,153 „		
		30,585	
m) Galiczia		195,053	
n) Krakó		153,602	
o) Bukovina . . „		19,495	
p) A lombard-velenczei királyság . .		323,880	
Összesen kereköszeggel .		—	1.720,700
10. osztály. A tudományok és müvészetek intézete Lombard-Velenczében . . .		—	16,100
11. osztály. Képzőművészetek akademiája. Az akademiákra:			

	Alosztály. ujfrt	Osztály. ujfrt.
a) Bécsben	56,884	
b) Szépm. akad. Velenczében . . .	33,181	
Összesen .	—	90,700
12. osztály. Alapitványok és adakozások tanügyi czélokra.		
a) Ausztria Ennsen alul	150,508	
b) Ausztria Ennsen fölül	945	
c) Salzburg	8,427	
d) Tirol és Vorarlberg	7,439	
e) Stiria	106	
f) Karinthia	273	
g) Krajna	5,722	
h) Partvidék	5,981	
i) Dalmátia	50	
k) Csehország	2,230	
l) Morva	79	
m) Szilézia	1,103	
n) Galiczia és Krakó	536	
o) A lombard-velenczei királyság . .	82,766	
Összesen kereköszszeg .	—	275,200
13. osztály. Egyértéki s maradványtartozási fizetmények.		
Ausztria Ennsen felül, kereköszszeggel .	—	4,900
14. osztály. Patronatusi kiadások iskolai czélokra:		
a) Ausztria Ennsen alul	20,000	
b) Ausztria Ennsen felül	14,000	
c) Salzburg	7,848	
d) Tirol és Vorarlberg	600	
e) Stiria	1,500	
f) Karinthia	1,300	
g) Krajna	2,800	
h) Partvidék	1,907	
i) Csehország	1,160	
k) Galiczia és Krakó	2,784	
Összesen kerekszámmal .	—	53,400
		Főrovat.
Egészben	—	4.724,500
Magyar udv. kanczellária. A) VII. czikk	—	13.109,000
Erdélyi udv. kanczellária. A) VIII. czikk	—	3.441,160

	Alosztály. ujfrt	Osztály. ujfrt.
Horvát-Szlavon udv. kanczellária. A) IX. czikk	—	2.022,025
Pénzügyminiszterium. X. cz.		
1. oszt. Központi vezetés	—	1 021,843
Ebből 25,701 ftnyi öszlet csak mint mulólagos kiadás.		
2. oszt. Erdőszeti s bányászati tanintéz.		
a) A mária-brunni erdőszeti tanintézet számára, 24,500 frtnyi saját fődözet leszámitása után	13,500	
b) A leobeni bányászati tanintézet .	21,500	
c) A pribrami bányászati tanintézet .	14,300	
Összesen .	—	79,400
3. oszt. Országos pénzügyi, adó- s pénzügy-kerületi igazgatóságok.		
a) Ennsen aluli Ausztria számára . .	560,736	
A 12,760 frt saját jöved. leszám. ut.		
b) Ennsen fölüli Ausztria	89,866	
Ebből 1,782 frt mulólag.		
c) Salzburg	46,542	
Ebből 785 frt mulólag.		
d) Tirol s Vorarlberg	166,535	
Ebből 2,835 frt mulólag.		
e) Stiria	259,039	
Ebből 5,040 frt mulólag.		
f) Karinthia	39,694	
g) Krajna	60,079	
Ebből 420 frt mulólag.		
h) Partvidék	153,584	
Ebből 2,316 frt mulólag.		
i) Dalmátia	119,058	
Ebből 2,520 frt mulólag.		
k) Csehország	664,285	
Ebből 4,935 frt mulólag.		
l) Morvaország	228,252	
Ebből 2,993 frt mulólag.		
m) Szilézia	59,612	
Ebből 315 frt mulólag.		
n) Keleti Galiczia	500,683	
Ebből 7,770 frt mulólag.		
o) Nyugati Galiczia s Krakó . . .	238,283	
Ebből 5,355 frt mulólag.		
p) Bukovina	39,950	

	Alosztály. ujfrt	Osztály. ujfrt.
Ebből 785 frt mulólag.		
q) A lombard-velenczei királyság . .	696,255	
Ebből 3,360 frt mulólag.		
r) Magyarország	1.026,850	
s) Vajdaság	228,163	
t) Horvát- s Tótország	157,952	
u) Erdély	306,632	
Összesen .	—	5.642,010
4. oszt. Pénzügyőrség, 64,325 frtnyi saját födözet levonása után	—	6.861,600
5. oszt. Fő s országos pénztárak . .	327,361	
Továbbá:		
a) Ennsen aluli Ausztria számára, a politikai pénzalapoktól szolgáltatandó 39,706 frt járulék levonása után	22,024	
b) Ennsen fölüli Ausztria	28,135	
c) Tirol és Voralrberg	26,113	
d) Stiria	37,415	
e) Karinthia	15,331	
f) Krajna	24,203	
g) Partvidék	30,100	
h) Dalmátia	25,170	
i) Csehország	62,034	
k) Morvaország	38,832	
l) Keleti Galiczia	48,095	
m) Nyugoti Galiczia s Krakó . . .	26,518	
n) Bukovina	10,113	
o) Lombard-velenczei királyság . .	36,056	
p) Magyarország	130,456	
q) Vajdaság	24,687	
r) Horvát- s Tótország	17,161	
s) Erdély	28,539	
Összesen .	—	958,900
6, osztály. Adó hivatalok:		
a) Ennsen aluli Ausztria számára . .	244,732	
b) Ennsen fölüli Ausztria	156,234	
c) Salzburg	46,819	
d) Tirol s Vorarlberg	123,422	
e) Stiria	214,000	
f) Karinthia	72,700	
g) Krajna	96,050	
h) Partvidék	84,853	
i) Dalmátia	74,750	

	Alosztály. ujfrt	Osztály. ujfrt.
k) Csehország	667,297	
l) Morvaország	256,582	
m) Szilézia	63,818	
n) Keleti Galiczia	355,838	
o) Nyugati Galiczia Krakóval . . .	194,512	
p) Bukovina	46,465	
q) Magyarország	802,493	
r) Vajdaság	105,939	
s) Horvát s Tótország	134,382	
t) Erdély	147,484	
u) Lombard-velenczei királyság, mint behajtási százalékok	167,718	
Összesen .	—	4.055,500
7. oszt. Adófelügyelők.		
a) Ennsen aluli Ausztria számára . .	30,353	
b) Ennsen fölüli Ausztria számára .	17,025	
c) Salzburg	6,567	
d) Tirol s Vorarlberg	14,417	
e) Stiria	19,591	
f) Karinthia	8,210	
g) Krajna	8,797	
h) Partvidék	10,935	
i) Dalmátia	16,882	
k) Csehország . „	63,295	
l) Morva	29,297	
m) Szilézia	8,780	
n) Keleti Galiczia	62,900	
o) Nyugati Galiczia Krakóval . . .	36,196	
p) Bukovina	8,065	
q) Magyarország	220,625	
r) Vajdaság	28,002	
s) Horvát s Tótország	20,620	
t) Erdély	32,635	
u) A jövedelmi adó-kiszabási bizottmányok a lombard-velenczei királyságban . .	33,436	
Összesen .	—	676,100
8. oszt. Pénzügyi ügyészségek.		
a) Ennsen aluli Ausztria számára . .	57,830	
b) Ennsen fölüli Ausztria számára . .	12,771	
c) Salzburg	6,715	
d) Tirol s Vorarlberg	18,028	
e) Stiria	27,567	
f) Karinthia	7,638	

		Alosztály. ujfrt	Osztály. ujfrt.
g) Krajna		10,961	
h) Partvidék		14,370	
i) Dalmátia		14,821	
k) Csehország		49,008	
l) Morvaország és Szilézia		20,621	
m) Keleti Galiczia		53,104	
n) Nyugati Galiczia s Krakó . . .		25,930	
o) Bukovina		4,171	
p) Lombard-velenczei királyság . .		40,154	
q) Magyarország, az 1378 frtnyi saját födözet levonása után		134,484	
r) Vajdaság		33,809	
s) Horvát- s Tótország		15,742	
t) Erdély, az 1,812 frtnyi födözet levonása után		35,832	
Összesen .		—	583,100
9. osztály. Kataster.			
a) Az állandó kataster létesitésére, a leirásokért és másolatokért járó illetékek (15,000 frt) leszámitása után		1.193,000	
b) A földadó-ideiglenegre		267,000	
Összesen .		—	1.460,000
10. osztály. Más pénzügyi hatóságok.			
a) Ennsen aluli Ausztria számára, még pedig:			
aa) Az államadósság igazgatósága számára	27,373 frt.		
bb) A kormányszéki épületek igazgatósága számára . .	49,426 „		
Ebből 19,603 frt mulólagos kiadás.			
cc) A bécsujvárosi csatorna	4,542 „		
dd) Erdőszet s bányászat .	5,242 „		
ee) Egyéb kiadások . .	2,177 „		
Összesen		88,760	
b) Salzburg		5,676	
c) Tirol s Vorarlberg		8,062	
d) Stíria		4,095	
e) Karinthia		168	
f) Partvidék		3,080	
g) Csehország		3,762	
h) Keleti Galiczia		105	

	Alosztály. ujfrt	Osztály. ujfrt.
i) Nyugati Galiczia és Krakó . . .	375	
k) Bukovina	8,981	
l) Magyarország	62,598	
m) Vajdaság	15,457	
n) Horvát- és Tótország	224	
o) Erdély	4,420	
Összesen kerekszámban .	—	195,713
11. osztály. Hitel- és pénzkezelési kiadások.		
a) Hitelpapirok gyártási, nyomatási és kibocsátási költségeire	50,000	
b) A váltóházak ellátási és bizományosi költségei	80,000	
c) Átalánydíj az államadóssági igazgatóság hajhászai számára	600	
d) Pénzszállitási kiadások	20,000	
Összesen .	—	150,600
Főrovat .		21.584,766
Igazságügy-miniszterium.		
A) XI.		
1. osztály. Központi vezetés	—	173,083
2. osztály. Legfőbb és semmisitő törvényszék	—	377,751
3. oszt. Igazságügy-igazgatás a koronaországokban.		
a) Alsó-Ausztriában	1.201,742	
b) Felső-Ausztria	208,835	
c) Salzburg	83,700	
d) Tirol	348,052	
e) Vorarlberg	32,200	
f) Stiria'.	461,270	
g) Karinthia	114,200	
h) Krajna	139,400	
i) Partvidék (Trieszt, Görz s Isztria) .	371,330	
k) Dalmátia	230,750	
l) Csehország	1.383,854	
m) Morvaország	547,267	
n) Szilézia	119,800	
o) Keleti Galiczia	770,494	
p) Nyugati Galiczia s Krakó . . .	415,584	
q) Bukovina	103,785	
r) Lombard-Velencze	1.880,500	

	Alosztály. ujfrt	Osztály. ujfrt.
s) Minden törvényszéki és praeturai segédnek, ki már 840 frtnyi fizetést vagy személyes pótlékot nem huz, 100 frtnyi működési pótlékkal ellátására	57,900	
Összesen .	—	8.470,663
4. osz. Rendkivüli kiadások uj épületekre	—	129,075
Egészben .	—	9.150,567
Rendőrségi miniszter. A) XII.		
1. oszt. Központi vezetés, kerekszámb.	—	200,075
2. oszt. Kiadások az államrendőrségre.	—	360,000
3. osztály. Közbátorság. Levonásával a saját bevételei által fedezett résznek:		
a) Alsó-Ausztria	129,557	
b) Felső-Ausztria	44,218	
c) Salzburg	26,007	
d) Tirol és Vorarlberg	71,462	
e) Stiria	51,981	
f) Karinthia	6,175	
g) Krajna	15,306	
h) Partvidék	53,436	
i) Dalmátia	17,153	
k) Csehország	107,898	
l) Morvaország	22,301	
m) Szilézia	7,738	
n) Keleti Galiczia	53,922	
o) Nyugoti Galiczia Krakóval . . .	65,941	
p) Bukovina	7,639	
q) Lombard-velenczei királyság . .	387,859	
r) Magyarország	153,414	
s) Vajdaság	17,529	
t) Horvát- és Tótország	20,728	
u) Erdély	38,072	
Összesen kerekszámmal .	—	1.293,341
4. osztály. Katonai rendőrség, 48,000 ft saját jövedelem levonásával	792,260	
Egészben . .	—	2.645,676
Kereskedelmi s népgazdászati miniszterium. A) XIII.		
1. oszt. Központi vezetés	—	224,408
2. oszt. Felsőbb gazdasági tanintézet Magyar-Óvárott	17,500	
Uj épitésekre	3,800	
	—	

	Alosztály. ujfrt	Osztály. ujfrt.
3. osztály. Földmivelés	—	144,800
4. oszt. Bányaregale.		
a) Ausztria számára	8,355	
b) Salzburg, Tirol és Vorarlberg . .	4,100	
c) Stiria	19,590	
d) Karinthia	13,036	
e) Krajna	9,328	
f) Dalmátia	1,102	
g) Csehország	52,825	
h) Morva és Szilézia	10,706	
i) Galiczia	13,531	
k) Lombard-Velencze	2,245	
l) Magyarország	62,391	
m) Horvát- és Tótország	5,785	
n) Vajdaság	7,376	
o) Erdély	17,762	
Összesen kerekszámmal	—	228,100
Egészben .	—	618,108
Ellenörségi hatóságok. A) XIV.		
1. osztály. Központi vezetés	—	242,553
2. oszt. A közigazgatási statistika igazgatósága	—	48,443
3. osz. Központi állami könyvvivőségek:		
a) Az állam-, hitel- s központi könyvvitel számára	237,787	
b) Kamarai fő-könyvvitel	269,050	
c) Jövedéki könyvvitel	280,707	
d) Bányászati könyvvitel	134,500	
e) Dohány- s bélyegjövedéki könyvvit.	231,875	
f) Központi könyvvitel a közlekedési intézetek számára	216,274	
g) Tengerészeti könyvvitel	38,353	
h) A katonai számvevő szakok nyugdijai	8,500	
Összesen .	—	1.417,046
4. osztály. Országos könyvvitelek.		
a) Ennsen aluli Ausztria számára . .	135,500	
b) Ennsen fölüli Ausztria	65,000	
c) Salzburg	23,700	
d) Tirol s Vorarlberg	62,900	
e) Stiria	80,400	
f) Karinthia	24,300	
g) Krajna	50,700	
h) Partvidék	73,800	

	Alosztály. ujfrt	Osztály. ujfrt.
i) Dalmátia	39,600	
k) Csehország	168,400	
l) Morvaország	89,800	
m) Szilézia	17,300	
n) Galiczia	238,500	
o) Bukovina	21,400	
p) Lombard-velenczei királyság . .	295,700	
q) Magyarország	245,000	
r) Horvát- s Tótország	50,000	
s) Erdély	69,500	
Összesen .	—	1.752,100
5. oszt. A központi s katonai számvevő osztály	—	1.153,000
Egészben .	—	4.613,142

A mellett, hogy a központi vezetésnél jutalmakra és kisegítésekre fölvett 100,000 frt minden osztályban fordítható.

Más fönálló igazgatásiágak egyikéhez sem tartozó kiadások. A) XV.

1. osztály. A fönállott kereskedelmi miniszterium közp. vezetésétől más közp. hatóságok által át nem vállalt egyének ellátására	—	43,200
2. oszt. Nyugalmazási és nyugdíjak .	—	669,400
3. osztály. Különféle más kiadások:		
a) Ennsen aluli Ausztria számára . .	102,171	
b) Ennsen fölüli Ausztria	25,573	
c) Salzburg	30,260	
d) Tirol	47,497	
e) Vorarlberg	3,015	
f) Stiria	145,856	
g) Karinthia	64,251	
Ebből 25.000 frt csak előlegezés.		
h) Krajna	1,174	
i) Partvidék	1,785	
k) Dalmátia	76,650	
l) Csehország	130,555	
m) Morvaország	427	
n) Szilézia	8,485	
o) Keleti Galiczia	7,510	
p) Nyugati Galiczia és Krakó . . .	9,422	
q) Bukovina	1,681	

	Alosztály. ujfrt	Osztály. ujfrt
r) Magyarország	8,061	
s) Vajdaság	6,880	
t) Horvát- s Tótország	7,243	
Összesen kerekszámmal	—	673,600
Egészben .	—	1.386,200
Hadügyminiszterium. B) I. Idefoglalásával a kamarai pénztárból teljesitendő fizetéseknek 112.800,000 frt, illetőleg levonván a katonai jövedelmek (5.777,000 frt) által fedezett részt . . .	—	107.023,000
Tengerészeti miniszterium. B) II.		
1. osztály. Rendes kiadások. A saját 39,700 frtnyi jövedelem levonásával	—	7.453,358
2. osztály. Rendkivüli kiadások . . .	—	1.412,300
3. oszt. Az uj hajók 1862-ben végrehajtott épitésének és fölszerelésének teljes fedezésére . . „	—	850,000
4. oszt. Kikötő és tengeri egészségügyi szolgálat.		
a) Igazgatási költség	335,817	
b) Az épitkezések föntartása . . .	284,110	
c) Uj rendkivüli épitések	360,000	
Összesen .	979,927	
illetőleg a 213,966 frt saját jövedelmek levonásával	—	765,961
Egészben .	—	10.481,619
Segély- és kamatbiztositékok különbféle iparvállalatokra C)		
1. oszt. Az ausztriai Lloyd segélyezése	—	1.800,000
2. oszt. Kamatbiztositék a dunagőzhajózási társaság részére	—	848,050
3. oszt. Kamatbiztositék a dél-éjszaki összekötő pálya számára	—	600,000
4. oszt. Kamatbiztositék a tiszai pálya számára	—	400,000
5. osztály. Kamatbiztositék az Erzsébet császárné nyugoti pálya számára . . .	—	858,000

Kivételkép s minden az államkormányzatot a felvállalt kamatbiztositékokra néz-

	Alosztály. ujfrt	Osztály. ujfrt.
ve, a bizottmányi okmány XII. §. g) pontjából illető jogai föntartásával előlegkép.		
6. oszt. Kamat-biztosíték a zittau-reichenbergi pálya számára	—	837,000
Egészben .	—	4.843,050
Államadósság. D)		
1. oszt. Átalános államadósság.		
a) A conv. pénzben és az ausztr. értékben kamatozó kötvények utáni kamatok .	97.221,050	
b) A bécsi ért. kamatozó kötvények kamatai	492,400	
c) A függő adósságok kamatai . . .	7.708,700	
d) Államsorsjátéki kölcsön-nyeremények fizetésére	2.560,500	
e) Laudemial kárpótlási renték . . .	1.528,800	
f) Dacz-kárpótlási renték	664,000	
g) Idegen kormányoknak teljesitendő fizetések	87,500	
Összesen .	—	110.262,950
2. osztály. A lombard-velenczei királyság adósságainak kamatai	—	3.435,800
Egészben kerek öszlet .	—	113.698,750
Adósság-törlesztés. E)		
1. osztály. Állam-sorsjátéki kölcsön-tőkék visszafizetése	—	2.002,700
2. osztály. Törlesztési részlet a banknak a bécsi érték-papirpénz beváltásaért . .	—	elmarad.
3. osztály. Az 1855. okt. 18-iki szerződés által szabályozott adósságnak, mely a nemzeti banknak eladásul átadott államjavakra van biztositva, törlesztése	—	3.836,600
4. osztály. Különböző kölcsönök kötvényeinek szerződésileg kikötött beváltása .	—	3.817,000
5. osztály. Az 1861. jan. 18-iki kölcsönnek tőkemegtéritése	—	6.000,000
6. osztály. A lombard-velenczei királyság adósságának tőke-visszafizetése . . .	—	2.400,000
7. osztály. Tőke-visszafizetés a földtehermentesitési alapnak	—	708,800
8. osztály. A magán-vaspályák beváltásából származott adósságok tőke-visszafizetése	—	105,400
Egészben .	—	18.870,500

	Alosztály. ujfrt	Osztály. ujfrt
Tőke-befektetés. F)		
1. osztály. Állampálya-épités.		
a) Igazgatási költség	67,321	
b) Az alaptőke szaporitására való kiadások	642,985	
c) Alap- és felülépités	1.496,250	
Összesen	2.206,556	
illetőleg a 130,000 frt saját fedezet levonásával	—	2.076,556
2. oszt. Távirdák fölállitása	—	391,000
3. oszt. A földtehermentesitési alaphoz subsidiumok:		
a) Keleti Galicziában	1.592,147	
b) Nyugati Galiczia és Krakó	1.002,258	
Összesen	—	2.594,405
Egészben	—	5.061,961
Pénz- és váltóveszteség	—	7.118,420
Öszletes ismétlés:		
A) I. Udvartartás	—	7.458,700
Kiadások a birodalmi képviseletre	—	726.537
II. Kabineti iroda	—	76,000
III. Államtanács	—	151,837
IV. Miniszteri tanács	—	68,500
V. Külügyminiszterium	—	2.486,150
VI. Államminiszterium:		
Politikai közigazgatás	—	25.727,580
Vallás és közoktatás	—	4.724,500
VII. Magyar udv. kanczellária	—	13.109,000
VIII. Erdélyi udv. kanczellária	—	3.441,160
IX. Horvát-szlavon udv. kanczellária	—	2.022,025
X. Pénzügyminiszterium	—	21.584,766
XI. Igazságügy-miniszterium	—	9.150,567
XII. Rendőrminiszterium	—	2.645,676
XIII. Kereskedelmi s népgazdászati miniszterium	—	618,108
XIV. Ellenőri hatóságok	—	4.618,142
XV. Más, a fönálló kormányzási ágak egyikéhez sem tartozó kiadások	—	1.386,200
B) I. Hadügyminiszterium	—	107.023,000
II. Tengerészügy	—	10.481,619
C) Subventiók és kamatbiztositékok	—	4.848,050
D) Államadósság	—	113.698,750
E) Adósságtörlesztés	—	18.870,500

	Alosztály. ujfrt	Osztály. ujfrt.
F) Tőkebefektetés	—	5.061,961
G) Földtehermentesités	—	—
H) Pénz- és váltóveszteség	—	7.118,42
Egész öszlet .	—	367.087,748*)

MÁSODIK RÉSZ.

Fődözet.

	Összes bevételek. ujfrt	tiszta bevételek. ujfrt.
I. Közvetlen adók.		
1. osztály. Földadó. A helyesen fölállitott összeg	62.481,200	62.481,200
2. oszt. Épületadó	19.261,300	19.261,300
3. oszt. Keresetadó	5.814,900	5.814,900
4. oszt. Személyes kereset-adó . . .	5.271,000	5.271,000
5. oszt. Öröklési adó	29,500	29,500
6. osztály. Jövedelmi adó, a földeken s épületeken kivül a jövedelem más ágaitól .	15.157,700	15.157,700
7. oszt. A katonai határvidék közvetlen adói	1.799,100	1.799,100
Egészben .	—	109,814,700
II. Közvetett adók.		
1. oszt. Átalános fogyasztási adó.		
a) Pálinkától	16.050,000	
b) Bor- s musttól	5.900,000	
c) Sörtől	16.000,000	
d) Hús- s vágómarhától	7.000,000	
e) Belföldi anyagokból készitett czukortól	8.474,000	
f) Más fogyasztási tárgyaktól . . .	5.500,000	
g) Biztositásoktól	1.019,200	
h) Mellék-illetékektől	55,700	
i) Ház- s haszonbérektől	1,529	
k) Hiánylatok s más kártéritésektől .	15,180	
l) Különböző bevételektől	18,091	
Összesen .	59.983,700	
s a helyesen felállitott 2.305,000 frt kiadások leszámitása után a többlet . . .	—	57.678,700
2. oszt. Vám	17.717,000	

*) Az 1862-diki költségvetés 388.772,222 frtot tett, ehhez utólag az 1862. decz. 17-kei törvény szerint még 320,000 frt a birodalmi kép viseletre s 3.768,114 frt a tengerészeti miniszterium részére járult.

	Összes	tiszta
	bevételek.	
	ujfrt	ujfrt.
A helyesen fölállitott 2.470,385 ftnyi kiadások leszámitása után a többlet . . .	—	15.247,515
3. osztály. Só	39.907,750	
S a 6.848,063 frtnyi kiadások leszámitása után a többlet	—	33.059,600
4. osztály. Dohány.		
A helyesen fölállitott összeg . . .	57.734,910	
S a 26.833,440 frt kiadások leszámitása után a többlet	—	30.901,470
5. osztály. Bélyeg.		
A helyesen fölállitott összeg. . . .	13.235,500	
A helyesen fölállitott 116,981 frt kiadások leszámitása után a többlet	—	13.116,519
6. osztály. Dijak s illetékek jogügyektől s jogszerzésektől.		
A helyesen felállitott összeg. . . .	21.451,500	
A helyesen fölállitott 179,861 frtnyi kiadások leszámitása után a többlet . . .	—	21.271,639
7. oszt. Sorsjáték.		
A helyesen fölállitott összeg. . . .	16.853,770	
A helyesen fölállitott 10.819,410 frtnyi kiadások leszámitása után a többlet. . .	—	6.034,400
8. oszt. Posta.		
A helyesen fölállitott összeg . . .	13.285,200	
A helyesen fölállitott 9.521,000 ftnyi kiadások leszámitása után a többlet . . .	—	3.714,200
9. oszt. Ut- és hidvámok.		
A helyesen fölállitott összeg . . .	2.972,800	
A 44,200 frtnyi kiadások levonása után a többlet	—	2.928,600
10. osztály. Mérték-igazolás.		
A helyesen fölállitott összeg . . .	96,900	
A 30,400 frtnyi kiadások levonása után a többlet	—	66,500
11. osztály. Egyesitett illetékek a lombard-velenczei királyságban.		
A helyesen fölállitott összeg . . .	127,000	
A 20,990 frtnyi kiadások levonása után a többlet	—	107,010
Egészben .	—	184.280,717

III. Állami vagyon, bánya- és pénzverde-bevételek.

		Összes bevételek ujfrt	tiszta bevételek ujfrt.
1. osztály. Államjavak és erdők.			
a) Befizetvények az állampénztárakba		6.952,700	
a 4.836,700 ft kiad. levonásával a többl.		—	2.116,000
b) A nemz. bankba befizettetett . .		6.209,200	
a 3.415,700 ftnyi kiadásokat leszámitva, a többlet		—	2.793,500
2. oszt. Sóbányai erdő.			
A befizetések		1.004,000	
A kiadások	1.010,000		
A kevesebblet	6,000		
3. osztály. Confiscatió czime alatt az állam kezelésében létező vagyon.			
Beszolgálvány		594,588	
A kiadások	410,634		
A többlet		—	183,954
4. osztály. Kincstári gyárak.			
a) A bécsi cs. k. udvari és államnyomda valóságos bevétele		823,834	
Ebből a kiadási összeget levonva, a többlet		—	22,284
b) A lembergi cs. k. államnyomda után		112,010	
a kiadás levonása után . .	96,850		
többlet		—	15,160
c) A temesvári cs. k. államnyomda ut. jövedelem		8,970	
a kiadás is	8,970		
d) A schöglmühli cs. k. papirgyár után		572,219	
leszámitva a kiadást . . .	504,710		
többlet		—	67,509
e) a bécsi cs. k. porczellán-gyár után .		141,156	
leszámitva a kiadást . . .	139,756		
többlet		—	1,400
5. oszt. Távirda-üzlet.			
Bevétel		2.220,660	
leszámitva a kiadást . . .	1.678,804		
többlet		—	541,700
6. oszt. Bányaügy.			
a) Bánya-adózások		1.001,045	
kiadás	275,800		
többlet		—	725,245
b) Vashámorok után		19.439,910	
kiadás	18.627,740		
többlet		—	812,164

		Összes bevételek ujfrt	tiszta bevételek ujfrt.
c) Kőszénbányák után		633,391	
kiadás	580,281		
többlet		—	53,110
d) Más bányamüvek után		21.541,722	
kiadás	20.885,102		
többlet		—	656,620
e) Bányai erdők		3.933,100	
Kiadások	3.689,100		
Ezek levonásával többlet . . .		—	244,000
f) Bányauradalmak		275,419	
Kiadások	281,233		
Tehát 5,814 frtnyi kevesebblet.			
g) Igazgatási jövedelem		87,378	
„ kiadás . . .	602,626		
Tehát a 515,248 frtnyi kevesebblet			
összesen .		—	2.491,139
s az f) és g) alatti kevesebblet levonásával marad		—	1.970,077
7. osztály. Pénzverés		17.000,794	
A kiadások	17.091,221		
Tehát 90,427 frtnyi kevésebblet.			
Egészben .		—	7.615.157
IV. Különbféle bevételek.			
1. oszt. Háramlandóságok és szállományok		100,000	100,000
2. oszt. Némely vallási, tanulmányi és iskolai pénzalapok többletei:			
a) Felső-Ausztria, iskolai pénzalap .		6,520	
b) Csehország, vallási „ .		27,985	
c) Morvaország „ „ .		35,085	
d) Magyarország „ „ .		3,637	
A pesti egyetem pénzalapja . . .		12,280	
e) Tirol, vallási pénzalap		813	
Összesen .		—	86,320
3. osztály. Némely földtehermentesítési alapok járulékai, az urbéri törvényszékek költségeire:			
a) Magyarország		529,303	
b) Horvátország		45,100	
c) Erdély		69,047	
Összesen .		—	643,400

	Összes	tiszta
	bevételek.	
4. oszt. Járulékok különbféle pénzalapokból.	ujfrt	ujfrt.
a) Felső-Ausztria	34,941	
b) Alsó-Ausztria	2,741	
c) Salzburg	80	
d) Stiria	915	
e) Karinthia	869	
f) Partvidék	935	
g) Csehország	42,068	
h) Morva	27,175	
i) Szilézia	5,327	
k) Keleti Galiczia	4,143	
l) Nyugati Galiczia Krakóval	2,323	
m) Bukovina	14,122	
n) Magyarország	56,575	
o) Erdély	3,284	
Összesen	—	194,900
5. oszt. Különbféle más jövedelmek az egyes országokban		
a) Alsó-Ausztria	148,477	
b) Felső-Ausztria	4,278	
c) Salzburg	8,153	
d) Tirol	7,128	
e) Vorarlberg	1,058	
f) Stiria	5,474	
g) Karinthia	8,352	
h) Krajna	141	
i) Partvidék	43,398	
k) Dalmátia	350	
l) Csehország	16,472	
m) Morva	8,456	
n) Szilézia	2,760	
o) Keleti Galiczia	29,669	
p) Nyugati Galiczia Krakóval	37,678	
q) Bukovina	975	
r) Lombard-Velencze	11,250	
s) Magyarország	25,007	
t) Vajdaság	14,100	
u) Horvát- és Tótország	600	
v) Erdély	17,507	
Összesen	—	390,300
6. osztály. Az állami betétpénztár jövedelmei	461,978	

	Összes bevételek ujfrt	tiszta bevételek ujfrt
A követelések kamatai . 408,513		
Ezek levonása után többlet	—	58,500
7. oszt. A feloszlatott törlesztési alap vagyonából származó különbféle hitelpapirok kamatjövedelme kerek összletben . .	121,200	121,200
8. osztály. A lombard-velenczei királyság törlesztési alapjának jövedelme . . .	209,500	209,500
9. osztály. A katonai igazgatás tulajdon bevételei.		
Befektetett tőkék kamatai.		
a) Az általános invalidus alapéi . .	286,700	
b) A képzési alap	98,260	
c) A kórházi alap	45,610	
Hagyatékok	1,680	
Ajándékok és önkénytes hagyományok a közkatonai alap javára	20,000	
A rokkantak alapjára	30,000	
Szolgálati és rangdíjak	130,000	
Szabadságos díjak	16,000	
A hadapródok belépti díjai	4,000	
Bér- s haszonbérletek	559,987	
A lőpor és salétromjavadék jövedelmei	1.494,360	
Földabroszok és más müvek, továbbá a geograph. intézet nyomtatványi és kőrajzi dolgozatai	21,000	
A fegyenczek munkakeresményei . .	9,000	
Haszonbérbe nem adott realitások és gyümölcsöző jogok	49,000	
A katonai határvidék	787,683	
Haszonvehetlen és rendelkezésre bocsátott termények, anyagok, készletek és eszközök eladási váltsága vagy megtérítés melletti átadása	771,496	
Eladott lovak, vonóökrök és elhullott ló- és ökörbőrökért	330,494	
Telkekért	9,850	
A ménesek jöv. termények- s anyagokért	552,614	
A ménesek által teljesitett vonóerőért .	20,068	
A hágómének magánhasználatáért . .	586	
Kórházi ápolásért és fürdők használatáért	139,556	
Remunda-kiállitási átalány	800	

	Összes	tiszta
	bevételek.	
	ujfrt	ujfrt.
Szökevény-kártérítési átalány helyrepótlásáért	2,629	
Büntetési pénzek	11,000	
Adó-átalányok	120,684	
Az állatgyógyintézet gyógy- és ellátási díjai	15,000	
Az állatgyógyintézet patkolásaiból . .	10,000	
Az ebkórházért	200	
Kárpótlás a szövetségi seregek számára szállitott ágyukért	8,264	
Egyéb bevételek	241,435	
Összesen kerek összegben .	5.777,000	

mely összeg azonban a födözetben többé föl nem vétethetik, mivel az már a hadügyminiszterium szükségletéből levonatott.

10. oszt. A tengerészet saját bevételei.

Bevétel az eladott anyaszerekből s használhatlan jármüvekből	28,935	
A hydrographiai intézet növendékeitől befizetett élelmezési pénz	1,378	
Termesztményi kártéritések	20	
Szökevény-kártéritési átalány . . .	50	
Költség-megtéritések besorozott nemalkalmas ujonczokért	30	
Ruhapénz, valamint a hadapródok belépési díjai	60	
Gyógyitási költségmegtéritések . . .	1,000	
Kerti s más ilynemü jövedelmek . .	150	
Munka-bér	100	
Büntetés-pénzek szállitási elkésés miatt	500	
Büntetés-pénzek számadási hátralékokért	20	
Pénzverési s váltói nyeremény . . .	100	
Kártéritések külön postai szolgálat s szállitási járatokért	7 000	
Különböző más bevételek	370	
Összesen .	39,700	
mely összeg azonban itt nem vétetik fel többé a födözetbe, mivel az már levonatott a tengerészeti miniszterium szükségletéből, e szerint egészben többlet	—	1.804,120

V. Bevételek elidegenített

	Összes	tiszta
	bevételek.	
s elidegenítendő államjavakból s bányászati entitásokból.	ujfrt	ujfrt.
a) Az állami kezelésben maradt javakb.	—	502,000
b) A bank kezelésében levő javakból .	—	541,100
c) Vételdíjak bányászati entitásokért .	—	27,300
Egészben .	—	1.070,400
A födözet summás ismétlése.		
I. Közvetlen adók.		
1. Földadó	62.481,200	
2. Épületadó	19.261,300	
3. Keresetadó	5.814,900	
4. Személyes keresetadó	5.271,000	
5. Öröklési adó	29,500	
6. Jövedelmi adó, a földön s épületeken kivül más jövedelmi ágaktól	15.157,700	
7. A katonai határvidék közvetlen adói	1.799,100	
Összesen .	—	109.814,700
II. Közvetett adók.		
1. Átalános fogyasztási adó	57.678,700	
2. Nemzetközi vám	15.247,515	
3. Só.	33.059,600	
4. Dohány	30 901,470	
5. Bélyeg	13.116,519	
6. Díjak s illetékek jogügyektől s jogszerzésektől	21.271,689	
7. Sorsjátékok	6.034,400	
8. Posta	3.714,200	
9. Belvámok	2.928,600	
10. Mérték-igazolás	66,500	
11. Egyesitett illetékek a lombard-velenczei királyságban	106,010	
12. A katonai végvidék közvetlen adói .	155,564	
Összesen .	—	184.280,717
III. Bevételek az állam-tulajdonból, valamint a bányászati s pénzverési ügyekb.		
1. Államjavak s erdők	4.909,500	
2. Sóbánya-erdők, kevesebblet . . .	6,000	
3. Az elkobzás jogczíméből származó vagyon	183,954	
4. Kincstári gyárak	106,858	
5. Távirda-üzlet	541,700	

	Összes	tiszta
	bevételek.	
	ujfrt	ujfrt.
6. Bányászat	1.970,077	
7. Pénzverésügyi kevesebblet . . .	90,427	
Összesen .	—	7.615,157
IV. Különböző bevételek.		
1. Fiscalitások s visszaszállások . .	100,000	
2. Némely vallási-iskolai- s tanulmányi pénzalapok többletei	86,820	
3. Járulékok némely földtehermentesitési alapokból	648,400	
4. Járulékok különböző pénzalapokból	194,900	
5. Az egyes koronaországok más járulékai	390,800	
6. Az állami letétményi pénztár jövedelmei	58,500	
7. A megszüntetett törlesztési pénzalap vagyonából származó némely értékek kamat-jövedelme	121,200	
8. A lomb.-velenczei törlesztési pénzalap jövedelmei	209,500	
	—	1.804,120
9. A katonai igazgatás saját bevételei 5.777,386 forinttal.		
10. A tengerészeti igazgatás saját bevételei 39,700 fttal, itt nem vétetnek föl, mivel azok a hadügy-tengerészeti miniszteriumok szükségletéből már levonattak.		
V. Bevétel az elidegenitett államjavak s bányászati entitásokból	—	1.070,400
A födözet egész összege .	—	304.585,094

EGYVELEG.

A földrészek nagysága és népessége. Legújabb számitások szerint a világ öt részeinek kiterjedése és népessége a következő:

Europáé . .	179,848 □ mfld ;	282 mill. lélek ;	vagyis 1 □	mfn	1,568
Ázsiáé . .	785,000 „ „	780 „ „	„ 1 „	„	994
Amerikáé .	670,000 „ „	71 „ „	„ 1 „	„	106
Afrikáé . .	545,000 „ „	80 „ „	„ 1 „	„	147
Ausztráliáé .	170,000 „ „	4 „ „	„ 1 „	„	24
Összesen .	2.350,000 □ mfld ;	1,217 mill. lélek ;	vagyis 1 □	mfn	518

Az összes emberiség a hitvallás tekintetében következőleg oszlik meg:

a) Keresztény összesen 385 millió van, és ebből r. kath. 185 mill.; protestáns 105 millió ; görög 80 millió ; egyéb felekezetbeli 15 millió. Nem-keresztény összesen 836 milló, e számból a mohamedánokra 70, a zsidókra 6—7, az ugynevezett pogányokra pedig 750—760 mill. esik.

E u r o p á t különösen tekintve, ezen a földrészen a különböző hitfelekezetek következő számarányban jelentkeznek:

Ország.	r. kath.	protestans	görög	zsidó	moham.
Nagybritannia . .	5.850,000	23.200,000	—	40,000	—
Francziaország . .	34.500,000	2.000,000	—	80,000	—
Ausztria	27.500,000	3.500,000	2.900,000	1.000,000	—
Oroszország . . .	7.000,000	3.800,000	53.500,000	1.800,000	300,000
Poroszország . .	6.850,000	11.350,000	1,800	260,000	—
Németország . . .	23.700,000	20.500,000	—	476,000	—
Olaszország . . .	22.500,000	50,000	—	45,000	—
Svajczország . . .	1.021,000	1.476,000	—	4,300	—
Belgium	4.680,000	15,000	—	1,500	—
Hollandia	1.230,000	2.018,000	—	660,000	—
Dánia	3,500	2.730,000	—	8,500	—
Svédország . . .	1,000	3.845,000	—	1,000	—
Norvégia	—	1.550,000	—	—	—
Spanyolország . .	15.400,000	—	—	—	—
Portugallia . . .	3.900,000	—	—	—	—
Görögország . . .	30,000	—	1.050,000	500	—
Eur. török birodalom	650,000	—	10.000,000	70,000	4.500,000
Összesen .	137.000,000	67.000,000	68.000,000	3.500,000	4.$^{3}/_{4}$ m.

Amerikában körül-belül 35 millió róm. katholikust és 88 millió protestanst lehet fölvenni.

Az europai főnéptörzsek szám szerint. Világrészünkön a három uralkodó főnéptörzs, t. i. a germán, román és szláv következőleg van képviselve:

Germán 85 millió; román 78½ millió; szláv 88 millió. Ezek a különböző országok és államok közt ekkép oszlanak meg:

A) Germánok.

a) Németek. Németországban Ausztriával és Poroszországgal 43 millió, Svájczországban 1.800,000, Francziaországban 2 millió, Hollandiában 3,4 mill., Belgiumban 2.600,000, Oroszországban 600.000, Schleszwigben 300,000; a németek összes száma 53½ millió.

b) Britek az angol birodalomban 24½ millió.

c) Skandinávok Dániában, Svédországban, Norvégiában 7.300,000-en vannak.

B) Románok.

a) Francziák. 31½ millió magában Francziaországban; 1.800,000 Belgiumban; és 600,000 Svajczországban. Összesen 34 mill.

b) Olaszok. Az olasz államokban 25½ millió.

c) Spanyolok és portugallok 19 millió.

C) Szlávok.

a) Oroszok 54 millió.

b) Lengyelek és lithvánok 8 millió.

c) Szlávok Ausztriában 15 millió.

d) Poroszországban 2.400,000.

e) Törökországban a szlávok száma 4 millió.

Ezek közül az angol nyelvet legtöbben, t. i. 76—80 millió vallja anyanyelvének; mig a németet körül-belül 48 millió, a francziát 40 millió, a spanyolt 35—40 millió, az olaszt pedig mintegy 26 millió használja.

Az europai államok évi szükséglete. Világrészünk államainak évi átlagos szükséglete és jövedelmei következő arányokban jelentkeznek:

Ország	Jövedelem	Szükséglet	Katonaságra	Adósságra
Anglia . .	690 mill. frt	690 mill. frt	300 mill. frt	270 mill. frt.
Frankhon .	800 „ „	880 „ „	240 „ „	254 „ „
Oroszország .	477 „ „	500 „ „	220 „ „	87 „ „
Ausztria . .	300 „ „	365 „ „	185 „ „	117 „ „
Poroszhon .	200 „ „	212 „ „	66 „ „	24 „ „
Olaszország .	220 „ „	360 „ „	132 „ „	75 „ „
Svajczország	12 „ „	13 „ „	2 „ „	1 „ „
Belgium . .	60 „ „	58 „ „	15 „ „	16 „ „
Hollandia .	75 „ „	70 „ „	17 „ „	27 „ „
Dánia . .	20 „ „	19 „ „	7 „ „	6 „ „

Ország	Jövedelem	Szükséglet	Katonaságra	Adósságra.
Svéd-Norvég.	27 mill. frt	32 mill. frt	$11^1/_2$ m. frt	8 mill. frt.
Spanyolorsz.	180 „ „	240 „ „	60 mill. „	42 „ „
Portugallia .	82 „ „	86 „ .	10 „ „	10 „ „
Görögország	9 „ „	10 „ „	3 „ „	1 „ „
Törökország	115 „ „	135 „ „	58 „ „	21 „ „

Kitetszik ezekből: a) hogy az europai álladalmak rendes jövedelme évenkint körül-belül 3,500 millió frtra, szükségletük ellenben közel 3,900 millió frtra rug, tehát béke idején is évenkint mintegy 400 millió frt deficit létezik; b) hogy a jövedelem-beszedés költségeit levonván, tiszta bevételnek csak 2,850 millió frt marad, melyből aztán évenkint 41 százalékot vagyis 1,300 milliót a katonaság és tengeri hadügy, 31 százalékot vagyis közel 1,000 milliót pedig az államadósságok nyelnek el, ugy hogy a többi közigazgatási, müvelési stb. költségekre alig marad 28%, vagyis 600 millió forint.

Az europai államadósságok átnézete. A legujabban lefolyt két évtized, többszörös forradalmaival, forgalmi kriziseivel, óriási hadjárataival s állami belreformjaival mesés arányban növesztette az europai közadósságok amugyis óriási összegét, ugy hogy jelenleg e somma már közel 26,000 millió frtra rug fel, mely összegből a különböző államokra a következő mennyiségek esnek:

Nagybritannia . .	8,055 millió.	Portugalllia . .	340 millió.
Frankhon . . .	5,520 „	Törökország . .	330 „
Ausztria . . .	2,800 „	Belgium . . .	252 „
Oroszország . .	2,750 „	Dánia	114 „
Spanyolhon . .	1,600 „	Göröghon . . .	114 „
Olaszország . .	1,440 „	Svéd-Norvégorsz. .	$44^1/_2$ „
Hollandia . . .	900 „	Svajcz	$1^1/_2$ „
Poroszország . .	412 „	Egyebek . . .	800 „

Az europai státusok hadügye s katonasága. Ujabb fölvételek alapján az állandó hadseregekre nézve következő viszonyok mutatkoznak, béke lábat értve:

Oroszországnak van .	600,000	Hollandnak van . .	60,000
Ausztriának „ .	380,000	Dániának „ . .	23,000
Francziaországn. „ .	440,000	Svéd-Norvégiának van	84,000
Angliának (Indiával) .	220,000	Spanyolhonnak van .	200,000
Poroszországnak van .	230,000	Portugalliának „ .	20,000
Olaszországnak „ .	200,000	Görögországnak „ .	10,000
Belgiumnak „ .	70,000	Törökországnak „ .	100,000

Ezek szerint az állandó és rendes europai hadsereg létszáma (hogy ha a körül-belül 200,000 főből álló tengerész-sereget is ideszámítjuk) közel 3 millió emberre rug, eltekintve attól, hogy több állam háboru idejében seregének nagyságát 30—40 százalékkal

növeszti, s Ausztria például 700,000, Frankhon 580,000, Poroszország 360,000, Oroszország pedig 800,000 fönél többet bir és szokott kiállítani.

A világforgalom jelen állása. Korunk mesés terjedelmű közlekedési és kereskedelmi üzlete ujabb időkben tüzetesebb statistikai nyomozásoknak vettetek alája, a melyeknek eredménye az, hogy a nemzetközi kereskedésben évenkint átlagosan előforduló portékák és áruk értéke mintegy 9,000 millió forintra rug, mely összegből:

Nagybritanniára	1,600 millió.	Brit-Indiára	200 millió.
Francziaországra	1,200 „	Spanyol- s Portug.	160 „
Németországra	1,100 „	Skandinávi államok	150 „
Amer. unióra	800 „	Törökorsz. s Egyipt.	140 „
Olaszországra	340 „	Brit-Amerikára	75 „
Belgiumra	360 „	Antillákra	75 „
Ausztriára	290 „	Holland-Indiára	70 „
China- és Austrál.	300 „	Chile és Perura	60 „
Oroszországra	300 „	Közép-Amerikára	13 „
Braziliára	270 „	Görögor. s Jón. szig.	21 „
Svajczra	200 „	Mexikóra	26 .

forint esik. Eltekintve a természetesen 8-szor akkora értéket képviselő belhoni kereskedéstől, a mely, mint tudjuk, számadatilag tulajdonkép ki sem fejezhető, miután az e tekintetbeni fölvételek még felette hiányosak és biztos alapot nélkülözők.

A kereskedelmi hajóraj. Erre vonatkozólag legujabb összeállitások a következő eredményeket tüntetik fel:

Ország.	Hajó.	Tonnateher.	Hajósnép.
Nagybritannia	37,000	5.500,000	180,000
Amerik. unió	38,000	5.350,000	190,000
Németország	30,000	2.300,000	40,000
Francziaország	15,200	1.000,000	25,000
Olaszország	19,000	600,000	100,000
Hollandia	2,500	580,000	15,000
Norvégia és Svédhon	8,600	850,000	32,500
Spanyolország	5,200	350,000	?
Oroszország	3,000	350,000	16,000
Dánia Holsteinnal	5,650	320,000	?
Göröghon	3,990	268,000	23,000
Törökország	1,200	170,000	6,000
Portugallia	600	83,000	8,000
Belgium	111	30,700	1,400
Összesen mintegy	170,000	17.500,000	645,000

Vaspályák. Az 1862-dik év elején az egész világon összesen 15,000 német mértföldnyi vaspályahálózat volt elkészülve, a melyből 6,750 német mértföld az amerikai unióra, 2,350 Angliára, 1,950 Németországra, 1,380 Frankhonra, 775 Poroszországra, 740 Ausztriára, 400 Oroszországra, 350 Spanyolhonra, 330 Brit-Éjszakamerikára, 280 Olaszországra, 240 Belgiumra, 180 Kelet-Indiára, 150 Svajtzra, 76 Svédhonra, 65 Hollandiára és 48 Dániára jutott.

Távirdák. Ezeknek összes hosszusága a mult évben 25,000 német mértföldre terjedt, a melyből az éjszak-amerikai unióra 7,500 német mfld, Nagybritanniára 2,500, Oroszországra 4,800, Németországra Poroszországgal stb. 3,900, Francziaországra 2,500, Brit-Kelet-Indiára 2,500, a Pyrenaei félszigetre 800, Olaszhonra 800, Dél-Amerikára 700, Svéd-Norvégiára 1,000, Svajczra 400, Ausztráliára 300 mértföld esik.

Egyetemes vas- és kőszénproductio. Szakemberek számítása szerint az átlagos évi nyersvastermelés 140 millió mázsányi, 840 millió frtra rugó értékben. — Tekintve az egyes országokat, ezek az emlitett összegben következőleg vannak képviselve:

Nagybritannia	75¾	millió	mázsával.
Amerikai unió	17	„	„
Frankhon	17¼	„	„
Ausztria	6½	„	„
Oroszország	4¼	„	„
Belgium	6	„	„
Poroszhon	8	„	„

mig a kőszéntermelés következő arányokat tanusit: Nagybritannia 1,461 millió mázsával, amerikai unió 302 millió, Poroszország 276 millió, Ausztria 63 millió, Belgium 168 millió, Frankhon 150 millió, Szász királyság 30 millió, Oroszország 1 millióval.

A pamut a világforgalomban. Az oly nagyfontosságu pamutból évenkint átlagosan 16—18 millió mázsa jő kereskedésbe. E tömegből az éjszak-amerikai unió maga kétharmadot vagyis 11—12 millió mázsát állit elő, mig Kelet-India 1.850,000 mázsát, Ázsia többi országai 1.100,000 mázsát, és Mexiko meg Dél-Amerika 650,000 mázsát hoz forgalomba. Pénzbeli értékét tekintve e termelménynek, maga az éjszak-amerikai évi termés legújabban 440 millió frtra becsültetett, mely értéksomma az összes ausztráliai és kaliforniai aranyproductiót felülhaladja.

Tápszerek. a) A n á d c z u k o r-t e r m e l é s összesége 1859-ben átlagosan 27 millió mázsára tétetett; mig a r é p a c z u k o r 7½ millió mázsára rugott, mely összeghez Francziaország 3 millió, Némethon 2 millió, Ausztria 1½ millió, Oroszország 800,000 mázsa és

Belgium 350,000 mázsával járult; maga a czukorfogyasztás pedig a következő arányt mutatta: 1 főre jutott Angliában 38 font, Dániában 18, Frankhonban 10, Svajczban 9, Hollandiában 9, Németországban $7^1/_2$, Ausztriában 3, Spanyolhonban 2, Görög- és Törökországban 2=2, Oroszországban 1 font.

b) Kávé. Ebből a nagy elterjedtségnek örvendő tápszerből az évi termelés $6^1/_2$ millió mázsára rug, melynek értéke 225 millió frt. Fogyasztatik pedig belőle 1 fő által Hollandiában 12 font, Belgiumban 9 font, Britanniában $1^1/_{10}$ font, Németországban 4 font, Francziaországban $1^1/_2$ font, éjszak-amerikai unióban 9 font, Svajczban 6 font, Ausztriában $1^1/_{10}$ font.

c) Bor. Ennek évi termelése 112 millió porosz akóra rug fel, a melyből Francziaországra 50 millió, Ausztriára 40 millió, Spanyolhonra $8^1/_3$, Portugalliára $5^1/_2$ millió, Olaszhonra 2 millió, Német vámegyletre 3 millió, Svajczra $1^1/_2$ millió esik.

d) Komló. Ennek évi termése 1 millió mázsánál többre rug, s e tömeghez Anglia 750,000, az amerikai unio 300,000, Csehország 90,000, Bajorhon 73,000, Belgium 30,000 stb. mázsával járul.

Selyem. Az évi nyers-selyem-termelvények összes értékét ujabb statistikusok 500 millió frtra tették, a melyből Olaszhonra 130, Frankhonra 45, Chinára közel 200, Kelet-Indiára és Japanra 100 mill. forint jut. *) *Kautz.*

Nagybritannia gabonabevitele. — Azon rendkivüli kiterjedés, melyet Angolország gabonakereskedése a külföld irányában a legujabb időben nyert, az ujabb idő kereskedési viszonyainak egyik legkitüpőbb jelensége. — Egy angol hirlapból a következő adatokat vesszük át. Angolországba bevitetett:

	1860. Quarter.	1861. Quarter.
Buza	5.880,958	6.912,815
Más gabonanemü . .	7.125,662	7.366,239
Liszt	1.488,355	1.815,860
Összesen .	14.494,975	16.094,914

A következő adatok azt mutatják, hogy Angoloszág gabnabevitele az elmult évben is oly roppant, mint azelőtt volt.

Az év első nyolcz hónapja alatt augusztus végeig bevitetett:

	1861. Quarter.	1862. Quarter.
Buza Oroszországból	621,769	671,158

*) V. ö. ez összeirásokra nézve: Kolb: Handbuch der Vergl. Statistik. (1862); Brachelli: Dreissig statistische Tabellen. (1862); Wappäus: Handbuch der Geographie und Statistik. I—IV. köt., és Klöden: Erdkunde (1860—1862.)

	1861. Quarter.	1862. Quarter.
Buza Poroszhonból	677,241	988,446
„ Dániából	163,084	81,061
„ Mecklenburgból	101,603	80,869
„ A hanszavárosokból . .	179,274	120,390
„ Frankhonból	173,876	176,398
„ Török-, Oláh- és Moldvaor.	208,520	298,887
„ Egyiptomból	265,212	546,172
„ az egyesült államokból .	1.790,212	1.917,904
„ a brit éjszaki Amerikából .	310,964	388,886
„ más országokból	425,454	298,740
Összeg .	4.908,208	5.513,901

	1861. Quarter.	1862. Quarter.
Árpa	1.101,735	1.107,306
Zab	1.277,645	953,273
Borsó	337,004	119,168
Bab	373,528	301,378
Kukoricza	1.815,582	1.697,368
Összeg .	4.905,494	4.178,493

	1861. mázsa	1862. mázsa
Liszt a hanszavárosokból . . .	181,496	158,831
„ Frankhonból	452,935	305,487
„ az Egyesült államokból .	3.078,484	3.503,412
„ brit Éjszak-Amerikából .	575,981	589,567
„ más országokból . . .	741,384	450,651
Összeg .	5.030,281	5.007,948

Hogy ezen tetemes összegeket eléggé méltányolhassuk, szükséges azokat az előbbi évekkel összehasonlítani. — A buza, liszt és egyéb gabnanemüek bevitele tett:

1843-ban	1.438,891	quartert.
1844- „	3.036,681	„
1845- „	2.429,916	„
1846- „	4.752,174	„

Ha az 1843. és 1844-ki éveket, mint a szabad-kereskedés kezdetét vesszük, az tünik ki, hogy Angolhon ezen években kerekszámmal négy és fél milliót, az 1860. és 1861-diki években pedig harmincz és fél millió quartert vitt be. *J.*

Az adó Erdélyben. Ennek lakossága 1848. előtt körül-belül másfél millió pfrt adót fizetett; ez három részre oszlott: katonai, tartományi és házi adóra. A katonai vagyis hadi adó $^{60}/_{80}$ vagy 75°/₀ a

tartományi $^7/_{80}$, vagy $8^1/_2$ %, a házi adó $^{13}/_{80}$ vagy $16^1/_2$ %-ját tette az egész adóösszegnek. A tartományi adó a hadi adónak minden frtja után 7 krral, a házi adó pedig minden frt után 18 krral számittatott. A Királyföldön mindenki, a megyékben és székely székekben csak a nem kiváltságosak adóztak. Különösen 1841-ben a következő közvetlen adó fizettetett:

	Hadi adó		Tartom. adó		Házi adó		Összesen	
	pfrt	kr.	pfrt	kr.	pfrt	kr.	pfrt	kr.
A 13 magyar vármegye és vidék	488,785	52	57,024	58	105,993	40	651,724	30
Az 5 kir. város a magyar és székely-földön (Kolosvár, Gy.-Fejérvár, Szamosujvár, Erzsébetváros és Maros-Vásárhely) .	35,411	21	4,131	19	7,672	27	47,215	7
Az 5 székely szék . .	93,243	14	10,878	26	20,202	41	124,324	21
A 11 királyföldi szék és vidék s az ottani városok	460,546	23	53,730	24	99,785	2	614,061	49
Összesen .	1.077,986	50	125,765	7	233,563	50	1.437,325	47

1838 óta pedig az adó a hivatalos táblázatok szerint következőleg szaporodott:

	Egyenes adó	Közvetett adó	Összesen.
	ujfrt.	ujfrt.	ujfrt.
1838-ban	1.495,681	1.344,859	2.840,540
1839- „	1.477,327	1.316,074	2.793,401
1840- „	1.454,075	1.293,851	2.747,926
1841- „	1.443,499	1.304,147	2.747,646
1842- „	1.439,047	1.243,439	2.682,486
1843- „	1.449,483	1.321,356	2.770,839
1844- „	1.470,348	1.390,410	2.860,758
1845- „	1.470,500	1.324,395	2.794,895
1846- „	1.463,425	1.495,840	2.959,265
1847- „	1.452,768	1.375,991	2.828,759
1848- „	1.460,922	869,791	2.330,713
1849- „	1.539,824	—	1.539,824
1850- „	2.506,169	1.445,084	3.951,253
1851- „	3.023,597	2.387,824	5.411,426
1852- „	3.178,757	3.612,499	6.791,256
1853- „	3.188,822	4.023,469	7.212,291
1854- „	3.228,842	5.092,270	8.321,112
1855- „	3.349,046	6.579,929	9.928,975
1856- „	3.409,579	7.452,868	10.862,447
1857- „	3.405,264	6.910,658	10.315,922
A következő három évet körül-belül lehet tenni:			
1858-ban	3.400,300	6.900,700	10.301,000

	Egyenes adó	Közvetett adó	Összesen.
	ujfrt.	ujfrt.	ujfrt.
1859-ben	3.600,000	7.100,000	10.700,000
1860- „	3.600,000	7.100,000	10.700,000
1861-re előszámittatott	3.673,900	7.217,700	10.891,600

Most hasonlitsuk össze az 1848. előtti s azutáni két korszakot, t. i. az 1838-tól 1847-ig lefolyt tiz évet, mely összesen 28.026,515 forintot, s az 1850-től 1861-ig letelt tizenkét évet, mely összesen 105.387,282 frtot jövedelmezett a birodalmi kincstár számára.

A **budapesti lánczhid-társulat** 1862-diki bevétele 477,775 frt 47½ krt tett; 1861-ben a bevétel 473,548 frt 70 kr., tehát 4.226 forint 77½ krral kevesebb volt.

A **budai alagut-társulat** 1862-ben összesen 37,535 frt 74½ krt vett be.

XII.

MAGYARORSZÁG VISZONYAINAK STATISZTIKAI VÁZLATA.

Hunfalvi Jánostól.

I. Területi és népességi viszonyok.

Az ország kiterjedése.

Az osztrák birodalom kiterjedése jelenleg b. Czörnig szerint 11,252,$_{88}$, más adatok szerint 11,227,$_{9}$ osztrák □ mfld., s Ficker szerint 11,762 földirati □ mfld. Egy osztrák □ mérföld = 1,$_{04524577}$ földirati □ mérföld; vagyis egy osztrák folyó mfld. 4000 s egy földirati folyó mfld. körülbelöl 3911 bécsi öl; egy osztrák □ mfld. = 10,000, egy földirati □ mfld. = 9,567,$_{12}$ katasztralis, azaz 1,600 □ öles hold, és 100 osztrák □ mérföld = 104,$_{52}$ földirati mfld.

Az egyes országok és tartományok kiterjedése b. Czörnig és Ficker szerint:

Alsó-Ausztria	344,$_{49}$	osztr.	mfld.	360,$_{07}$	földirati	mfld.
Felső-Ausztria	208,$_{47}$	"	"	217,$_{90}$	"	"
Salzburg	124,$_{52}$	"	"	130,$_{15}$	"	"
Stájerország	390,$_{19}$	"	"	407,$_{84}$	"	"
Karinthia	180,$_{26}$	"	"	188,$_{12}$	"	"
Krajna	173,$_{57}$	"	"	181,$_{12}$	"	"
Görz, Gradiska, Isztria, Trieszt	138,$_{82}$	"	"	145,$_{09}$	"	"
Tirol és Vorarlberg . .	509,$_{00}$	"	"	532,$_{03}$	"	"
Csehország	902,$_{85}$	"	"	943,$_{70}$	"	"
Morvaország	386,$_{29}$	"	"	403,$_{77}$	"	"
Szilézia	89,$_{45}$	"	"	93,$_{50}$	"	"
Galiczia	1,364,$_{06}$	"	"	1,425,$_{78}$	"	"
Bukovina	181,$_{69}$	"	"	189,$_{91}$	"	"

Dalmátország	$222,_{30}$	osztr.	mfld.	$232,_{36}$	földirati mfld
Lombard-Velencze *) .	$436,_{92}$	„	„	$456,_{69}$	„ „
Magyarország	$3,727,_{67}$	„	„	$3,896,_{33}$	„ „
Horvát- és Szlavonország	$335,_{00}$	„	„	$350,_{16}$	„ „
Erdély	$954,_{33}$	„	„	$997,_{51}$	„ „
Katonai Végvidék . .	$583,_{00}$	„	„	$609,_{38}$	„ „

Az egész magyar birodalom tehát b. Czörnig szerint 5,600 osztrák, és Ficker szerint $5,853,_{38}$ földirati □ mfldet tesz. Brachelli az összes magyar tartományokra $5,854,_{79}$, Fényes pedig 5,905 földirati □ mfldet számitottak.

Az osztrák birodalomból $3,580,_{26}$ □ mfldnyi terület a német szövetséghez tartozik, $8,181,_{74}$ □ mérföld nem tartozik oda.

A megyék és kerületek nagysága és népessége.

Az egyes magyar megyék és kerületek kiterjedése és népessége a legujabb kiszámitások szerint a következő:

Megyék és kerületek	kiterjedés □ f. mérföldekben. Ficker szerint	Fényes szerint	Általános népesség az 1857-ki számlálás szerint	Fényes szerint 1846-ban	Viszonylagos népesség 1857-ben
1. Soprony megye . .	$60,_{07}$	$57._{69}$	212,580	210,016	3,543
2. Mosony „ . .	$35,_{32}$	$35,_{21}$	71,827	61,862	2,035
3. Győr „ . .	$25._{71}$	$28,_{06}$	96,946	101,569	3,772
4. Komárom „ . .	$53,_{92}$	$53,_{70}$	130,069	146,084	2,413
5. Veszprém „ . .	$75,_{67}$	$74,_{12}$	186,546	206,026	2,467
6. Fejér „ . .	$75,_{49}$	$75,_{85}$	182,441	184,393	2,421
7. Vas „ . .	$91._{46}$	$96,_{95}$	290,372	298,772	3,174
8. Zala „ . .	$88,_{90}$	$100,_{23}$	272,421	298,515	3,064
9. Somogy „ . .	$119,_{36}$	$114,_{66}$	252,326	231,359	2,120
10. Baranya „ . .	$92,_{50}$	$91,_{79}$	265,072	251,552	2,873
11. Tolna „ . .	$66,_{17}$	$65,_{92}$	214,865	197,381	2,990
Dunántúli kerület . .	$784,_{59}$	$795,_{08}$	2.175,465	2.187,529	2,772,
12. Pest-Pil.-Solt megye	$197,_{11}$	$191,_{12}$	655,543	590,900	2,993
13. Bács-Bodrog „	$186,_{82}$	$170,_{76}$	527,077	493,186	2,640
14. Esztergom megye .	$19,_{95}$	$19,_{11}$	59,673	64,566	2,998
15. Nógrád „ .	$79,_{31}$	$77,_{67}$	182.124	192,128	2,296

*) Az 1859-diki zürichi békekötés következtén Lombardiából $353,_{16}$ osztrák □ mfldnyi terület Szardiniának, vagyis az olasz királyságnak engedtetett át; ezen részszel együtt az osztrák birodalom területe $11,606,_{11}$ □ osztrák mfldet tett.

Megyék és kerületek	kiterjedése □ f. mérföldekben. Ficker szerint	Fényes szerint	Általános népesség az 1857-ki számlálás szerint	Fényes szerint 1846-ban	Viszonylagos népesség 1857-ben
16. Hont „ .	46,35	46,14	111,155	110,128	2,400
17. Bars „ .	48,53	49,16	121,986	130,248	2,515
18. Zólyom „ .	51,36	50,58	91,472	88,130	1.798
19. Liptó „ .	41	42,15	72,415	76,548	1,766
20. Árva „ .	37,73	37,12	72,124	84,156	1,913
21. Thurócz „ .	20,89	21,58	42,107	44,213	2,014
22. Trencsin „ .	83,91	87,83	227,971	280,324	2,717
23. Nyitra „ .	104,43	121,99	401,106	364,351	3,835
24. Pozsony „ .	78,30	82,70	232,564	295,048	2,957
Dunáninneni kerület .	996,02	998,81	2.797,317	2.813,926	2,808,2
25. Abauj megye . .	52,18	52,72	150,258	175,050	2,888
26. Torna „ . .	11,22	10,80	22,275	30,037	1,985
27. Borsod „ . .	64,39	65,52	174,280	199,135	2,706
28. Heves- és Külső-Szolnok megye . .	119,78	120,76	290,836	296,816	2,429
29. Gömör „ . .	74,80	76,23	158,307	186,388	2,116
30. Szepes „ . .	66,05	66,50	159,367	191,523	2,414
31. Sáros „ . .	68,85	65,12	148,287	197,878	2,155
32. Zemplén „ . .	112,52	108,46	241,631	297,039	2,145
33. Ung „ . .	55,50	59,55	99,318	115,997	1,789
34. Bereg „ . .	67,70	67,48	131,888	125,962	1,933
Tiszáninneni kerület .	693,30	693,14	1.576,442	1.821,919	2,274,8
35. Ugocsa megye . .	21,63	22,61	54,597	50,264	2,527
36. Mármaros „ . .	188,08	178,98	182,416	176,615	970
37. Szathmár „ . .	106,29	106,54	247,718	247,734	2,336
38. Szabolcs „ . .	108,39	115,78	210,300	220,719	1,854
39. Bihar „ . .	201,27	200,36	470,439	498,803	2,340
40. Békés „ . .	62,18	65,41	188,011	155,056	3,032
41. Csanád „ . .	30,13	29.14	88,379	75,372	2,945
42. Csongrád „ . .	60,29	62,99	186,752	137,883	3,112
43. Arad „ . .	109,22	108,36	270,595	239,984	2,481
44. Temes „ . .	107,67	116,52	320,168	320,475	2,975
45. Torontál „ . .	124,65	132,11	389,692	349,836	3,128
46. Krassó „ . .	94,99	108,88	284,180	219,191	2,465
Tiszántúli kerület . .	1,214,80	1247,68	2.843,247	2.691,932	2,340,3
47. Kraszna megye .	20,88	19,85	47,271	43,181	2,263
48. Köz.-Szolnok megye	40,22	39,65	102,310	95,816	2,556
49. Zaránd megye . .	23,56	25,51	51,550	38,601	2,188
50. Kővárividék . .	19,80	18,61	49,025	48,166	2,425
Visszakapcsolt részek .	104,46	103,65	249,156	225,764	2,385

Megyék és kerületek	keterjedés □ f. mérföldekben. Ficker szerint	Fényes szerint	Általános népesség az 1857'ki számlálás szerint	Fényes szerint 1846-ban	Viszonylagos népesség 1857-ben
Jászság	20,96				
Nagy-Kúnság . .	21,76	85,16	194,146	195,238	2,265
Kis-Kúnság . .	44,95				
Hajdu kerület . .	17,51	17,75	54.663	66,521	3,116
A szabad kerületek .	103,11	108,21	248,809	261,754	2,406
Magyarország . . .	3,896,31	3,941,57	9.890,436	–	2,538
1. Zágráb megye . .	107,66	—			
2. Varasd „ . .	34,49	—			
3. Kőrös „ . .	30,31	—			
4. Fiume „ . .	6,27	—			
5. Pozsega „ . .	44,91	—			
5. Verőcze „ . .	83,62	—			
7. Szerém „ . .	42,85	—			
Horvát- és Szlavonorsz.	350,1573	—	892,516	854,442	2,834
1. Kolos megye . .	89,33				
2. Bel.-Szolnok megye	60,66				
3, Doboka megye . .	45,31				
4. Thorda „ . .	87,07				
5. Küküllő „ . .	28,03				
6. Felső-Fejér megye .	31,51				
7. Alsó-Fejér „ .	83,76				
8. Hunyad „ .	114,81				
Fogaras vidék . .	32,97				
Naszód „ . .	53,17				
A magyarok földe . .	626,59	—	1.141,976	—	1,822,5
1. Aranyosszék . .	6,35				
2. Marosszék . . .	25,87				
3. Udvarhelyszék . .	47,32				
4. Csikszék . . .	81,61				
5. Háromszék . . .	54,32				
A székelyek földe . .	215,17	—	398,772	—	1,853,2
1. Szebenszék . .	42,10				
2. Szászvárosi szék .	7,9				
3. Szászsebesi „ .	5,87				
4. Szerdahelyi „ .	3,95				
5. Megyesi „ .	11,81				
6. Segesvári „ .	10,06				
7. Nagy-Sinkai „ .	11,61				
8. Ujegyházi „ .	5,21				

Megyék és kerületek	kiterjedés □ f. mérföldekben. Ficker szerint	Fényes szerint	Általános népesség az 1857-ki számlálás szerint	Fényes szerint 1846-ban	Viszonylagos népesség 1857-ben
9. Köhalmi szék . .	11,$_{24}$				
Brassó vidéke . .	32,$_{64}$				
Besztercze vidéke .	13,$_{01}$				
A szászok földe . .	155,$_{13}$	—	382,844	—	2,463,$_{1}$
Egész Erdély . . .	997,$_{51}$	—	1.923,592	2,085,640	1,827
Likáni ezred területe	48,$_{08}$		73,563	—	1,530
Ottocsáni „ „	51,$_{21}$		69,389	—	1,354
Ogulini „ „	45,$_{99}$		70,887	—	1,641
Szluini „ „	26,$_{13}$		60,960	—	2.332
I. Báni „ „	25,$_{08}$		61,003	—	2,431
II. Báni „ „	25,$_{08}$		59.831	—	2,384
Sz.-Györgyi ezr. ter.	37,$_{62}$		81,436	—	2,163
Körösi ezred területe	29,$_{26}$		62,881	—	2,148
Gradiskai „ „	30,$_{31}$		57,246	—	1,888
Bródi „ „	35,$_{54}$		77,668	—	2,185
Horvát-Szlav. Végvidék	354,$_{3383}$	—	674,864	—	1,904
Péterváradi ezr. ter.	56,$_{14}$		92,525	—	1,639
Német, szerb és román-bánsági ezr. területe . . .	181,$_{87}$		270,523	—	1,487
Tételi zászlóalj ter.	16,$_{72}$		27,010	—	1,614
Bánsági Végvidék . .	255,$_{04}$		390,058	—	1,529
Egész katon. Végvid. *)	609,$_{3783}$		1.064,922	1.038,530	1,747
Az egész magy. birodal.	5853,$_{38}$		13.768,513	14.119,039	2,181

Az ország általános és viszonylagos népessége.

Az egész osztrák birodalmat véve egy-egy □ mérföldre 2,935, a magyar korona területét véve 2,181, Magyarországon külön 2,538, Horvát-Szlavonországban 2,834, Erdélyben 1,827, a katonai Végvidéken 1,747 lakos esik. Az osztrák birodalomban a legsürübb népesség (5,500—7,671 lélek egy □ mérföldön) az olasz tartományokban és Csehország leitzmeritzi, bunzlaui, jicsini és königsgraetzi kerületeiben van;

*) Zeng várossal együtt, mely ujabb időben Horvátországhoz csatoltatott. E nélkül a katonai Végvidék népessége 3,953 egyénnel kevesebb.

általában Velencze, Csehország, Szilézia és Morvaország aránylag legsürübb, Salzburg, Tirolis és Dalmátország aránylag leggyérebb népességgel birnak. Magyarországon aránylag legsürübb népesség (több mint 3,000 lélek egy ☐ mérföldön) Nyitra, Soprony, Győr, Vas, Zala, Csongrád, Békés, Torontál megyékben van; Mármaros megye s a román bánsági ezred területe pedig leggyérebb népességgel bir, még 1,000 lélek sem jutván egy ☐ mérföldre.

Jóllehet sem Fényes fölvetése 1846-ra, sem a kormány által 1851-ben és 1857-ben eszközölt népszámlálások nem mondhatók tökéleteseknek, annyi mégis bizonyos, hogy a felföldi megyék: Árva, Turócz, Szepes, Sáros, Zemplén megyék népessége nem szaporodik, hanem inkább fogy, az alföldi megyék népessége ellenben növekedik.

Az osztrák birodalom összes népessége az 1857-diki okt. 31-dikén tett számlálás szerint 37.754,856 lelket tett, ez összegből most a Szardiniának átengedett lombard terület népességét le kell vonni, marad tehát 35.019,058 lélek, t. i. a katonasággal együtt. A polgári népesség közöl 17.276,060 fi- és 17.435,176 nölakos volt. A magyar korona területének összes népessége 13.768,513 lelket tett, s ezekből 6.743,860 fi- és 6.916,008 nölakos volt.

A népesség nemi viszonya.

Az osztrák birodalom népességében a két nem létszáma csaknem egyenlö; általán véve 10,000 férfira 10,044 nö esik. Ha a birodalom egyes országait e tekintetben összehasonlitjuk, ugy találjuk, hogy a nönem tulnyomósága a finem fölött kêt irányban csökken, t. i. éjszakról délre és nyugatról keletre, ugy hogy végre a finem kezd tulnyomóvá lenni. A román néptörzsnél a két nem teljes egyensulyban van, söt a finem ittott tulnyomó. A fövárosokban, csekély kivétellel, mindenütt a nönem tulnyomó. Ausztria, Salzburg, Stájerország, Karinthia, Krajna, éjszaki Tirolis, Csehország, Morva, Szilézia és Galiczia tartományokban a nönem tulnyomósága tetemes, 1,000 filakosra 1,024—1,079 nölakos esvén; a déli tartományokban, déli Tirolistól kezdve Bukovináig, ellenben a finem tulnyomó, 1.000 filakosra csak

929—979 nőlakos jutván; a szorosb értelemben vett Magyarországon a két nem között csekély külömbség van.

A külömböző korosztályok.

A korosztályokra nézve az 1857-diki népszámlálás a következő eredményekre jutott:

	osztrák birodalom		a magy. korona terül.	
	filakos	nőlakos	filakos	nőlakos
6 éven aluli	2.645,018	2.616,209	1.183,805	1.171,898
6—14 éves	2.923,226	3.000,878	1.211,081	1.259,559
14—24 „	3.624,744	3.621,757	1.338,515	1.436,060
24—40 „	4.130,888	4.291,589	1.583,615	1.707,826
40—60 „	3.034,551	3.002,852	1.114,543	1.054,763
60 éven felüli	917,633	901,891	310,301	285,902

E számokból látjuk, hogy a gyermekkorban (0—6 éves) levők az egész birodalom népességének mintegy 15 %-át teszik, de a magyar korona területén aránylag sokkal többre rugnak. A finemüek száma még meghaladja a nőnemüekét, mert általában több figyermek születik mint leány. A 6—14 évesek száma az összes népességnek mintegy 17 százalékát, a 6—12 évesek, vagyis az iskolára kötelezett gyermekek száma a népességnek $12,_{6}$ százalékát teszi. A 14—24 évesek az összes népességnek 21, a 24—40 évesek $24,_{4}$, a 40—60 évesek több mint 15, a 60 éven felüli öregek végre $5,_{2}$ százalékát teszik az összes népességnek. Az egész osztrák birodalmat illetőleg a nőnem a 6—14, s a 24—40 évesek között, a magyar korona területén pedig a 6—14, 14—24 és 24—40 évesek között tulnyomó, a többi korosztályokban a finem mögött áll. A keresetre képesek, vagyis a 14—60 évesek az egész osztrák birodalomban a népességnek $62,_{6}$, a magyar korona területén csak $59,_{8}$ százalékát teszik. A magyar korona területén különösen a gyermekek száma aránylag igen nagy.

A katonáskodásra kötelezett első (21 éves) korosztályból 24, a következő három korosztályból 23, az ötödik és hatodikból 20 százaléka az illető finépességnek a hadseregben szolgál; de még a 26—40 éves férfiak közöl is valami 5 százalék a katonaságnál van.

A népesség polgári állapotja.

A népesség polgári állapotját a következő adatok tüntetik ki:

	Osztrák birodalom		Magyar korona területe	
	finemü	nőnemü	finemü	nőnemü
Nőtlen és hajadon	10.536,247	9.786,956	3.816,656	3.558,330
Nős és házas	6.162,007	6.178,642	2.716,922	2.756,312
Özvegy	577,779	1.469,578	218.482	267,356

A katonaságnál a férfiaknak 9 százaléka nős, a többi népességet illetőleg a filakosoknak 60, a nőlakosoknak 56 $^{1}/_{4}$, a magyar korona területén pedig a filakosságnak 58,$_{8}$ s a nőlakosságnak 51,$_{4}$ százaléka nőtlen és hajadon. Az egyes tartományokat tekintve Velencze-Mantuában, Görcz-Gradiska és Isztriában, Triesztben és Dalmátországban, azután Morva, Galiczia, Bukovina s Alsó-Ausztriában a filakosságnak 63,$_{54}$, a nőlakosságnak 63.$_{21}$; Felső - Ausztriában, Salzburgban, Karinthiában, Sziléziában a filakosságnak 64—72,$_{35}$ s a nőlakosságnak 62,$_{29}$—71,$_{87}$ százaléka nőtlen és hajadon. A legszorosabb értelemben vett Magyarországon 57,$_{27}$, a katonai Végvidéken 53,$_{98}$ százaléka a filakosságnak s amott 52,$_{11}$, emitt 49,$_{29}$ százaléka a nőlakosságnak nőtlen és hajadon.

A népesség feloszlása vallási és nemzetiségi tekintetben.

A vallásra nézve a hivatalos adatok szerint következőleg oszlik fel a népesség:

	Római katholikus	Görög-kathol.	Görög-hitü	Helvét hitvall.	Ágost. hitvall.
Osztrák birodalom	23.965,405	3.536,688	2.921,639	1.963,785	1.218.831
Magy. kor. területe	6.535.704	1.387,075	2.446,668	1.828,043	1.008,540
Erdélyb. különösen	237,742	680,287	680.172	312,223	196,375

Ezeken kivül még 50,870 unitarius, 1.050,036 izraelita és 3,955 más hitü van az osztrák birodalomban. Az unitariusok leginkább Erdélyben laknak, hol számuk 48,113; az izraeliták közöl a magyar korona területén valami 412,432 van; Fényes 1846-ban az izraeliták számát Magyarországban Erdély nélkül még csak 259,607-re tette.

A osztrák birodalom népessége a különböző nemzetiségekre nézve b. Czörnig szerint következőleg oszlik fel: 7.889,925 német, 6.132,742 cseh, morva és tót, 2.159,648 lengyel, 2.752,482 orosz (ruthén), 1.183,533 szlovén, 1.337,010 horvát, 1.438,201 szerb, 24,030 bolgár, 4.947,134 magyar, 2.558,317 olasz, 416,725 friauli, 14,498 ladini, 2.642,953 keleti román (oláh), 3,175 albán, 2,255 görög, 16,131 örmény, 146,100 czigány és 1.049,871 izraelita. Tehát a főbb nemzetiségek számaránya a következő volna: szláv 15.003,616, német 7.889,925, magyar 4.947,134, olasz 2.989,530, oláh 2.642,953.

A magyar korona területére nézve a nemzetiségek számát következőnek mondják: a magyarok száma 4.909,486, a nem-magyaroké együtt véve 8.758,382. Ez utóbbiakból 1.812,015 tót és cseh; 1.224,205 horvát, 824,369 szerb, 446,600 orosz; 2.445,018 oláh, 1.430,927 német, 414,702 izraelita, 24,040 bolgár, 9,168 görög, 4,064 olasz, 1,212 albán, 11,100 örmény, 146,100 czigány. Erdélyben külön 200,364 német, 1,378 cseh és tót, 390 orosz, 820 bolgár, 517,577 magyar, 1.104,322 oláh, 370 görög, 8,430 örmény, 79,360 czigány volna. A magyarok száma mindenesetre nagyobb, mint a mennyire azon fölvetések teszik; Fényes alkalmasint közelebb jár a valósághoz, midőn a magyarok számát 6.555,124-re becsüli, mely összegből Magyarországra 5.702,190, Erdélyre pedig 832,900 esik.

A népesség feloszlása a külömböző lakhelyekre és foglalkozásra nézve.

Az osztrák birodalomban az 1857-diki népszámlálás szerint 890 város, 2,388 mezőváros és 71,580 falu volt, a lakóházak száma pedig 5,728,974-re rugott. A községek s különösen a falvak, a mezővárosok és városok fogalmai nincsenek szabatosan meghatározva, azért e tekintetben statistikai összehasonlitást az osztrák birodalom egyes országai között nem tehetünk. Az egész birodalomban egy-egy házra 6,6 lakos, egy-egy községre 76 ház és 504 lakos esik. A magyar korona területén általában aránylag kevesebb, de nagyobb községek vannak mint a birodalom többi részeiben.

Fényes szerint 1846-ban Magyar-, Horvát-Szlavon ország s a katonai Végvidék népessége 53 szabad királyi, 12 katonai, 8 püspöki, 16 szepesi, 37 nagyobb kiváltságos helyeken, azaz összesen 126 városban, 792 mezővárosban, 13,766 faluban és 1,204 pusztán, tehát összesen 15,888 helyen lakott. E szerint 38 □ mérföldre csak egy város, 6 □ mérföldre egy mezőváros s egy □ mérföldre 3 falu esett. Az 1857-diki népszámlálás szerint Magyarország volt 5 kerületében 82 város, 638 mezőváros, 8,653 falu és puszta, s összesen 1.099,708 ház volt; a temesvári kerületben 7 város, 76 mezőváros, 709 falu és puszta, 264,758 ház; Horvát-Szlavon országban 9 város, 53 mezőváros, 2,960 falu és puszta, 108,138 ház; a katonai Végvidéken 12 város, 16 mezőváros, 1,755 falu és puszta s 122,213 ház, tehát a Fényes szerinti Magyarországban 110 város, 783 mezőváros, 14,077 falu és puszta, azaz 14,970 lakott hely volt. Erdélyben 16 várost, 79 mezővárost, 2,622 falut és pusztát s 452,875 házat számláltak; s igy a magyar korona területén 126 város, 862 mezőváros, 16,699 falu és puszta s 2.048,692 ház lett volna. De az 185⁰/₁-diki népszámlálás szerint a tágasb értelemben vett Magyarországon 124 város, 716 mezőváros, 16,239 falu és puszta s 1.671,564 ház, s a magyar korona egész terütén 149 város, 781 mezőváros, 18,993 falu és puszta és 2.091,427 ház volt. Egyik vagy másik számlálás mindenesetre hibás.

Oly város, melyben több mint 100,000 lakos találtatott, az osztrák birodalomban csak 5 volt: Bécs, Prága, Pest, Velencze és Trieszt; a 10,000—100,000 lélekkel biró községek száma 128; a 2,000—10,000 lakossal biró községek száma pedig 2,717. A nagyobb községek számszerint következőleg oszlottak fel:

	A magyar korona területén	A nem-magyar tartományokban
Több mint 50,000 lakossal biró község volt	4	7
25,000—50,000 „ „ „ „	9	6
10,000—25,000 „ „ „ „	61	37
2,000—10,000 „ „ „ „	1,046	1,461

A magyar korona területén Pest, Szeged, Buda és Szabadka több mint 50,000; Pozsony, Hód-Mező-Vásárhely, Kecs-

kemét, Debreczen, Békés-Csaba, Arad, Szentes és Makó több mint 25,000 lakossal birtak. Pestnek különösen 1857-ben 131,710 lakosa volt, Prágának 142,600, Bécsnek 476,200; a többi városok mind jóval kisebbek.

A foglalkozásra vagyis társodalmi jellemre nézve az 1857-diki népszámlálás eredményei a következők:

	Pap	hivatal-nok	katona	iró és müvész	ügyvéd ésjegyz.	orvosi személy
Az egész birodalomban . .	58,409	166,291	743,873	37,446	9,339	28,350
A magyar korona területén . .	19,606	52,798	66,560	12,571	3,345	7,267

	Földbir-tokos	házbirto-kos és tő-kepénzes	gyárnok éskézmü-ves	keres-kedő	hajós és halász
Az egész birodalomban . .	3.005,196	717,540	675,003	129,130	55.388
A magyar korona területén . .	1.365,466	171,273	227,279	43,443	7,394

	Gazda-sági	ipari mun-kás	keres-kedői munkás	egyéb szolga és inas	napszá-mos
A egész birodalomban . .	3.465,151	1.121,916	97,927	890,455	2.284,509
A magyar korona területén . .	902,411	182,337	24,345	376,919	764,255

Fényes 1846-ban Magyarországon Erdély nélkül az egyházi személyek számát 16,325, a tanitókét 10,662, az összes tisztviselőkét (a királyi, megyei, kerületi, városi, végvidéki hivatalnokokat,, falusi és mezővárosi jegyzőket, ügyvédeket s az orvosi személyeket beleértve) 33,008-ra, az ügyvédek számát különösen 4,123-ra becsülte. Ugyancsak Fényes szerint 193,905 szolga, 619,527 jobbágytelek-birtokos, 911,774 zsellér és lakó, 233,324 kézmüves és 21,512 kereskedő volt.

Az esketések.

A népesedési mozgalmat az esketések, születések és halálozások általános s az összes népességhez arányositott számaiból látjuk.

Az esketések általános száma:

Év	Az egész osztrák birodalom	Az előzött évhez képest	A magyar tartományokban	Az előzött évhez képest
1852-ben	339,789	6,9 % fogyatk.	157,408	5 % fogyatk.
1853-ban	306,644	10,5 „ „	126,006	20 „ „
1854-ben	279,202	8,9 „ „	117,541	6,7 „ „
1855- „	245,389	4, „ „	113,292	3,6 „ „
1856-ban	314,451	8,1 „ növek.	146,496	29,3 „ növek.
1857-ben	301,524	4,1 „ fogyatk.	133,986	8,5 „ fogyatk.
1858-ban	298,612	0,2 „ „	125,625	6,2 „ „

A népesség mennyiségéhez képest egyremásra egy esketés jutott

	a magyar tartományokban	az egész osztrák birodalomban	a birodalom nemmagyar tartományaiban
1852-ben	85 lélekre	106 lélekre	124 lélekre
1853-ban	107 „	112 „	127 „
1854-ben	115 „	135 „	127 „
1855- „	119 „	137 „	152 „
1856-ban	93 „	107 „	119 „
1857-ben	103 „	113 „	122 „
1858-ban	111 „	116 „	119 „

A magyar korona területének tartományai közöl aránylag legtöbb házasság a katonai Végvidékre, Bács, Torontál, Krassó és Temes megyékre s Horvát Szlavonországra esik. Egy esketés jutott

	1852.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.
Magyarországon az említett részek nélkül	90	117	131	131	102	113
Bács, Temes, Torontál, Krassó megyékben	71	85	84	100	83	94
Katonai Végvidéken . . .	55	67	68	78	54	62
Horvát-Szlavonországban . .	71	79	111	106	67	76
Erdélyben	109	131	136	128	119	125

lélekre.

A házasságoknál több tekintetben fontos mozzanat, hogy a házasúlók se nagyon fiatalok, se igen öregek ne legyenek. Erre nézve a magyar korona területén jóval kedvezőbb viszonyokat találunk, mint az osztrák birodalom egyéb tartományaiban. Az egy évben esketett összes vőlegények 42—51 százalékja a 24 éves kort még nem haladta meg, s az egy

évben férjhez menő mennyasszonyok 40—44 százaléka 20 éves és fiatalabb korban van. Ausztria többi tartományaiban az ily fiatal vőlegények száma aránylag kétszer s az ily fiatal mennyasszonyok száma több mint kétszer kisebb. E tartományokban ugyan a 25—30 éves vőlegények s a 21—24 éves mennyasszonyoknak száma aránylag nagyobb, mint a magyar tartományokban, de ha a két rendbeli korosztályt együtt vesszük, a kedvezőbb viszony mégis a magyar tartományokra esik. Ugyanis az esketettek között voltak

	1854		1855		1856		1857	
	31 évnél fiatalabb vőlegény	25 évnél fiatalabb mátka	31 évnél fiatalabb vőlegény	25 évnél fiatalabb mátka	31 évnél fiatalabb vőlegény	25 évnél fiatalabb mátka	31 évnél fiatalabb vőlegény	25 évnél fiatalabb mátka
A magy. korona tartományaiban	70,5 %	63,7 %	67,6	61,9	73,7	67,4	73,5	69,6
Az osztr. birodal. nem-magy. tartományaib.	55,9 %	46,7 %	54,1	45,6	51,4	41,3	52,2	41,8

A magyar tartományckban tehát 100 házasságra lépő férfi között egyremásra 17—18-al több van olyan, ki a 30 éves kort még nem haladta meg, és 100 férjhez menő nő között 21—22-vel több van olyan, ki a 24 éves kort még nem haladta meg, mint az osztrák birodalom többi tartományaiban.

1854-től 1857-ik a magyar korona területén a legfiatalabb vőlegények 15—16, a legöregebbek 83—96: a legfiatalabb mennyasszonyok 13—14, legkorosabbak 76—77 évesek voltak.

A magyar tartományokban általánvéve a házasságok legnagyobb részt az egyenlő, vagy egymástól csak keveset eltérő korban levők között kötetnek. Igy 1854—1857-ig a 24-dik évet még meg nem haladt vőlegények 84—87 százaléka hasonló vagy fiatalabb koru nőkkel kelt egybe; ugyanazon években a 24—30 éves vőlegények körülbelől hasonló arányban vettek el 30 évnél fiatalabb nőket.

A nőtlenek és hajadonok között kötött házasságokat első ízbeli (protogam), az özvegyek közötti házasságokat pedig ismételt (palingam) házasságoknak nevezik. A magyar korona területén az első ízbeli házasságok 1854—1857-ig az egy évi összes esketések 70,3—77,9, az osztrák birodalom nem ma-

gyar tartományaiban pedig $78,_{8}$—$83,_{5}$ százalékát tették. Tehát a magyar tartományokban aránylag több özvegy lép uj házasságra; még pedig nálunk is ugy mint másutt, jóval több özvegy férfi házasodik meg ujra, mintsem özvegy nő férjhez megy.

A házasságok közepes tartási idejét illetőleg az adatok egybevetéséből azon eredmény tünt ki, hogy az egész osztrák birodalmat tekintve a házasságok közepes tartása 20, a magyar korona területén pedig 18 évet tesz.

A mi a különböző hitfelekezetüek egybekeléseit vagyis a vegyes házasságokat illeti, a magyar korona területén 1852-től 1857-ig évenkínt egyremásra 2,864 házasság vegyes volt, tehát 40—50 házasságra egy vegyes esett.

Aránylag legkevesebb házasság jő létre a görög-nem-egyesültek és protestánsok közt; a görög-nem-egyesültek és katholikusok főleg görög-katholikusok már gyakrabban kelnek egybe; leggyakrabban pedig a katholikusok és protestánsok kelnek vegyes házasságra. 1854—1857-ig a magyar tartományokban összesen 4,431 prot. nő kath. férjhez ment, s 4,552 prot. férfi kath. nőt vett.

A születések.

A magyar korona tartományaiban s az egész osztrák birodalomban a születettek száma az egyes években következő volt:

Év	A magyar korona tartományaiban		Az egész osztrák birodalomban	
	az évi születettek száma	esik egy születtett gyermek	az évi születettek száma	esik egy születtett gyermek
1852-ben	621,213	21 lélekre	1.498,303	24 lélekre
1853-ban	600,300	22 „	1.482,352	25 „
1854-ben	541,872	25 „	1.392,738	26 „
1855- „	562,389	24 „	1.232,230	27 „
1856-ban	579,170	23 „	1.327,607	25 „
1857-ben	632,749	21 „	1.458,642	23 „

A magyar korona tartományai tehát a születések számára nézve kedvezőbb viszonyt mutatnak, mint az osztrák birodalom egészben véve, s még kedvezőbbet mint a birodalom nem-magyar tartományai különvéve. Ezekben t. i. 1852-

ben 26; 1853-ban 26; 1854-ben 27; 1855-ben 30; 1856-ban 27; 1857-ben 24 lélekre esett egy született gyermek. A magyar tartományokban a 6 évi időközben egyremásra 22,$_{4}$ lélekre esett egy született gyermek. Más europai államokban 10 évi átalános szám szerint a következő arányokat találták: Szászországban és Würtembergben körülbelől 25, Poroszországban 25,$_{5}$, Bajorországban 28,$_{3}$, Németalföldön 29, Nagybritanniában, Norvégiában és Dánországban 30, Hannoverában és Svédországban 31, Belgiomban 32,$_{8}$, Francziaországban 35,$_{8}$ lélekre esik egy született gyermek.

A törvényes és törvénytelen gyermekek aránya a következő volt:

Év	A magyar tartományokban. A törvénytelen gyermekek száma	A törvénytelen gyermekek százal.	Az egész osztr. birodalomb. A törvénytelen gyermekek száma	A törvénytelen gyermekek százal.
1854-ben	20,240	3,$_{7}$	119,410	8,$_{6}$
1855- „	21,090	3.$_{7}$	100,600	8,$_{2}$
1856-ban	24,180	4,$_{2}$	118,962	9,$_{6}$
1857-ben	33,799	5.$_{3}$	151,995	11,$_{4}$

Az osztrák birodalom nem-magyar tartományaiban a törvénytelen gyermekek 1854-ben 11,$_{6}$; 1855-ben 11,$_{9}$; 1856-ban 12,$_{7}$; 1857-ben 14,$_{5}$ százalékát tették az összes gyermekeknek. Ez igen kedvezőtlen viszony, a legtöbb europai államban aránylag kevesebb törvénytelen gyermek születik mint az osztrák birodalomban s különösen annak nem-magyar tartományaiban. Ezekben aránylag háromszor több gyermek születik házasságon kivül mint a magyar tartományokban. Nálunk a katonai Végvidéken s Bács, Temes, Torontál és Krassó megyékben aránylag legkevesebb törvénytelen gyermek van. A fővárosokban általánvéve a törvénytelen gyermekek száma aránylag legnagyobb. Igy a 7 évi középszámitás szerint Prága és Bécs városokban az összes gyermekeknek majdnem fele, Lembergben épen fele, Lincz, Klagenfurt és Gráczban több mint fele, Pesten egy negyede, Budán egy ötöde törvénytelen.

A holtan világra jött gyermekek száma a magyar tartományokban körülbelől egy százalékát teszi az összes született gyermekeknek. A birodalom nem-magyar tartományaiban

2 százalék esik azon gyermekekre, kik holtan jöttek a világra. Általán véve ott van a legtöbb holtan született gyermek, hol a törvénytelen születések száma a legnagyobb. Általános tapasztalás szerint 100 holtan született leányra rendesen 130 holtan született fiu esik; ezt különösen nálunk is tapasztalták.

Minden europai államban több fiu születik, mint leány, és pedig általános tapasztalás szerint 100 ujszülött leányra csekély ingadozással 106 fiu szokott esni. Nálunk is azt tapasztalták.

A többes születésre nézve a magyar korona tartományaiban:

1855-ben	7,235	iker	születés.	122	születés	három	gyermekkel	volt
1856-ban	7,408	„	„	131	„	„	„	„
1857-ben	5,058	„	„	188	„	„	„	„

s mind a három évben egy-egy születés négy gyermekkel is előfordult. Tehát 77—78 egyszerű születésre egy iker-születés s 4,421—4,609 egyszerű születésre egy hármas születés esett.

A halálozások.

A születések számára nézve a magyar korona tartományai igen kedvező viszonyt mutatnak, de a halálozásokra nézve ellenkezőleg áll a dolog. Nálunk ugyanis aránylag jóval több ember szokott évenkint meghalni, mint más europai államokban. Azért a népesség nem szaporodik ugy, miként a születések nagy számához képest kellene szaporodnia. A halálozások száma volt:

Év.	A magyar tartományokban általános szám	A magyar tartományokban egy halálozás esik	Az egész osztr. birodalomban általános szám	Az egész osztr. birodalomban egy halálozás esik
1852-ben	437,294	30,$_{5}$ lélekre	1.141,256	32 lélekre
1853-ban	525,234	26,$_{6}$ „	1.208,229	29 „
1854-ben	555,193	24,$_{5}$ „	1.347,276	27 „
1855- „	648,300	20,$_{8}$ „	1.525,497	22 „
1856-ban	460,181	30,$_{0}$ „	1.070,928	31 „
1857-ben	443.902	31,$_{0}$ „	1.017,027	34 „

A birodalom nem-magyar tartományait külön véve 1852-ben 32,$_{8}$; 1853-ban 32,$_{1}$; 1854-ben 29.$_{1}$; 1855-ben 22,$_{9}$; 1856-ban 32,$_{5}$; 1857-ben 35,$_{6}$ lélekre esett egy halálozás.

Átmerőleg a hatévi időszakban a magyar tartományokban minden 27,$_{1}$, az örökös tartományokban pedig 30,$_{7}$ lélekre jutott egy haláleset. Poroszországban 35,$_{7}$, Németalföldön 39,$_{5}$, Belgiomban 42,$_{4}$, Francziaországban 43,$_{5}$, Nagybritanniában 43,$_{8}$, Dániában és Svédországban 48,$_{8}$, sőt Norvégiában csak 55.$_{8}$ lélekre számitanak egy halálozást.

Minden államban a gyermekek halandósága igen nagy, s minthogy a magyar tartományokban aránylag több gyermek születik, azért természetesen a halálozási százalék is nagyobb. A magyar tartományokban a születéstől kezdve az első év eléréséig 1855-ben 149,055; 1856-ban 140,341; 1857-ben 150,827 gyermek halt meg; tehát a meghalt csecsemők száma az összes meghaltaknak 1855-ben 23, 1856-ban 30,$_{5}$, 1857-ben 34,$_{6}$ százalékát tette.

Az 1855—1857-diki halálozási kimutatásokból kitetszik, hogy, mint mindenütt, ugy a magyar tartományokban is, a születéstől kezdve egész a 15 éves korig több fiu szokott elhalni mint leány; a 15-dik évtől a 45-ik évig a nőnembeliek halnak meg nagyobb számmal; azután a két nembeliek egy ideig egyenlő arányban szoktak meghalni, de csakhamar ismét a férfi halottak száma nagyobb. A három évi időszakban átmérőleg 100 nőhalottra 107,$_{2}$ férfi halott esett. És pedig a különböző korosztályok szerint 100 nőhalottra a 0—5 éves korban 113,$_{8}$, az 5—15 éves korban 106,$_{1}$; a 15—25 éves korban 94,$_{3}$; a 25—45 éves korban 97,$_{6}$; a 45—65 éves korban 106,$_{6}$; a 66—85 éves korban 103,$_{9}$, a 85—100 éves és nagyobb korban 110 férfi halott esett.

Ha az 1852—1857-ig a magyar tartományokban előfordult születések és halálozások számait egymással összehasonlítjuk, ugy találjuk, hogy 1854-ben 13,321, 1855-ben 75,911 egyénnel több halt meg mint született, s hogy az egész időszak alatt a születettek száma a meghalottak számát 477,589-czel haladta meg. E számból még egy százalékot le kell vonni, minthogy a holtan született gyermekek száma körülbelől egy százalékot tett. Tehát a népesség valóságos szaporodása éven kint egyremásra csak valami 74,000, azaz alig $^1/_2$ százalék volt.

Az $185^0/_1$-diki népszámlálás szerint az egész magyar birodalom népessége 13.191,553 lelket tett, 1857-ben pedig

13.768,513 lelket számláltak. A hatévi szaporodás tehát 576,960 lelket tett s így egy évre 82,423 egyén esett volna.

Ez valamivel nagyobb szaporodási százalékot mutat, mint az, melyet az 1852—1857-diki születési és halálozási kimutatásokból kiszámithatunk. Ezt leginkább az 1855-ben a kolera által okozott rendkivüli halandóságnak kell tulajdonitani, mert az emlitett évben a magyar tartományokban 169,762 egyén halt meg a kolerában. Az összes magyar tartományok népességét 1854-ben 13.581,597-re tették, 1855-ben a kolera miatt csak 13.468,398-ra lehetett tenni. 1858-ban a magyar tartományok összes népessége mintegy 13.943,700; 1859-ben 14.003,675; 1860-ban 14.090,000; 1861-ben 14.170,000; 1862-ben 14.250,000 lelket tett.

II. A gazdasági viszonyok.

A termő s nem-termő földterület.

Az osztrák birodalom termő vagyis produktiv földterületét b. Czörnig 97.749,964 kat. holdra, azaz kerekszámmal 9,775 osztrák □ mérföldre becsüli, tehát a nem-termő vagyis improduktiv területre 1,477 □ mérföld esnék, vagyis a termő föld 85,$_9$, a nem-termő pedig 14,$_1$ százalékát teszi az összes földterületnek. A magyar tartományok termő földe 47.429,948 k. holdat, vagyis kerekszámmal 4,743 □ mfldet tesz, az összes földterületnek 84,$_7$ százalékát; a nem-termő földre 957 □ mérföld vagyis 15,$_3$ százalék marad.

A termő földből Magyarország volt öt kerületére s a temesi kerületre, melyben tehát Szlavonország feljebb emlitett két járása is benfoglaltatik, 31.626,343, Erdélyre a kapcsolt részekkel együtt 8.265.292, Horvát-Szlavonországra 2.921,733, s a katonai Végvidékre 4.616,580 k. hold esik.

A magyar korona területén aránylag valamivel több nem-termő föld van, mint az osztrák birodalom másik felében. A birodalom egyes részeiben a következő arányokat találjuk a termő és nem-termő föld között; 10,000 k. holdnyi vagyis egy □ osztrák mfldnyi összes területre a termő földből esik:

Dalmátországban .	9,736 hold	Alsó-Ausztriában .	9,557 hold
Morvában . . .	9,657 „	Csehországban . .	9,541 „
Sziléziában . . .	9,645 „	Krajnában . . .	9,512 „

Bukovinában . .	9,473 hold	Az összes osztrák birodalomban . .	8,595 hold
Partvidéken . . .	9,432 „	Magyarország volt 5 kerületében . .	8,477 „
Stájerországon . .	9,160 „	Salzburgban . . .	8,023 „
Felső-Ausztriában .	9,091 „	Velenczében . .	7,949 „
Galicziában . . .	9,080 „	Kat. Végvidéken .	7,933 „
Karinthiában . .	8,847 „	Erdélyben . . .	7,443 „
Horv.-Tótországban	8,677 „	Tirol és Vorarlbergb.	6,416 „
A volt temesvári kerületben . . .	8,647 „		

Az összes termő földterületből az egyes mivelési ágakra a következő mennyiségek esnek:

	Szántóföld k. hold	Kaszáló és kert k. hold	Szőllő k. hold	Legelő k. hold	Erdő k. hold	Nádas k. hold
Magyarországban .	12.653,459	4.341,048	504,776	5.380,920	8.417,788	328,353
Erdélyben .	2.161,345	1.575,635	46,989	913,775	3.563,511	4,037
Horvát-Tótországban	890,147	374,984	57,124	325,888	1.253,260	20,330
Végvidéken	1.365,835	793,338	48,144	787,632	1.621,636	—
A magy. birodalom .	17.070,786	7.085,000	657,033	7.408,215	14,856,195	352,719

Vagyis a magyar korona területén kerekszámmal 1,707 □ mfld. szántóföld, $708^1/_2$ mfld. kaszáló és kert, $65^2/_3$ mfld. szöllő, $740^4/_5$ mfld. legelő, $1.485^1/_2$ mfld. erdő s több mint 35 mfld. náddal és sással benőtt mocsár van.

Az egész osztrák birodalomban $3,585^1/_2$ □ mfld. szántóföld, $109^2/_5$ mfld. szöllő, $1,378^6/_{10}$ mfld. kaszáló és kert, 1,457 mérföld legelő, $3,186^1/_2$ mérföld erdő s $61^3/_{10}$ mérföld náddal benőtt mocsár van, az összes termő földterület 9,775 □ mérföldet tevén.

Az erdős terület mind a magyar korona területén mind az egész osztrák birodalomban majdnem annyi mint a szántóföldek kiterjedése, a legelők pedig annak majdnem felét teszik.

Fényes fölvetése szerint 1846-ban Magyar, Horvát és Szlavonországban 16.391,015 hold szántóföld, 4.434,994 hold rét, 1.344,108 hold szöllő, 553,110 hold kert, 14.730,216 hold erdő s 7.434,565 hold legelő volt. A termő föld tehát összesen 44.888,008, a nem-termő vagyis miveletlen föld pedig 8.490,293 holdat tett. Ehhez az Erdélytől visszakapcsolt részek termő földét, 1.146,794 holdat s a katonai Végvidékét, 6.745,080

holdat hozzáadván, a magyar birodalom termőföldét, Erdély nélkül, 52.779,882 holdra teszi. De ö 1,200 □ öles holdakat vesz; ha azokat katasztrális holdakra átszámítjuk, 39.584,911 nyerünk, s ehhez Erdély termö földterületét hozzáadván, az egész magyar birodalom termö földe, Fényes fölvetése szerint, 47.850,203 holdat tenne, vagyis 43 mérfölddel többet, mint a legujabb kiszámítás szerint. De feljebb megjegyeztük, hogy ő az ország kiterjedését is valami 42 mérfölddel többre tette, az arány tehát körülbelöl ugyanaz.

A szántóföld az összes produktiv területnek, a Bánságban 53,4, Magyarország többi részeiben 37,2, a volt Budapesti kerületben 42,2, Horvát- és Tótországban 30,5, Erdélyben 26,1; Morvaországban 49,2, Csehországban 48,5, nyugati Galicziában 48,8, Sziléziában 47,2, Alsó-Ausztriában 40 százalékát teszi. A kaszálók Erdélyben 19,1, Magyarország volt 5 kerületében 14,3, Horvát-Szlavonországban 12,8, a Bánságban 10,3 százalékát teszik az illető produktiv területnek. A szöllök Horvát-Szlavonországban 2, Magyarországban 1,6, Erdélyben 0,6; a legelök a Bánságban 18,9, Horvát-Szlavonországban 16,7, Magyarország volt 5 kerületében 15,8, Erdélyben 11; az erdök Erdélyben 43,1, Horvát-Szlavonországban 42,9, Magyarország volt 5 kerületében 28,8, a Bánságban 14,8 százalékát teszik az összes produktiv földnek.

A termö földnek a különbözö mivelési ágak közötti felosztását az egész birodalomban a következö kimutatások tüntetik fel:

A szántóföld az egész osztrák birodalomban 3,585,3 □ mfldet foglal el s következöleg oszlik fel az egyes országok közt;

Országok neve	Összes mennyiség □ mérföld	Aránylagos mennyisége az egész földterületnek
Alsó-Ausztria	141,1	41,1
Felső-Ausztria	73,6	35,3
Salzburg	11,7	9,4
Stájerország	86,3	22,1
Karinthia	28,9	18,3

Országok neve	Összes mennyiség □ mérföld	Aránylagos mennyisége az egész földterületnek
Karniolia	23,7	13,6
Partvidék	24,1	17,3
Tirol és Vorarlberg	26,0	5,1
Csehország	433,1	48,0
Morvaország	196,1	50,5
Szilézia	41,6	46,6
Galiczia	555,1	40,7
Bukovina	44,6	24,5
Dalmátország	24,1	11,8
Lombard-Velencze	169,8	38,9
Magyarország	1,265,3	33,9
Horvát-Szlavonország	89,0	26,6
Erdély	216,1	22,6
Végvidék	136,6	23,4

A kaszálók és gyepmezők az egész osztrák birodalomban 2.820,3 □ mfldet foglalnak el s következöleg oszlanak fel az egyes országok között :

Országok neve	Összes mennyiség □ mérföld	Aránylagos százalékai az összes földterületnek
Alsó-Ausztria	69,7	20,2
Felső-Ausztria	45,3	21,7
Salzburg	21,0	16,8
Stájerország	83,0	21,3
Karinthia	38,1	21,2
Karniolia	64,8	37,1
Partvidék	61,6	44,1
Tirol s Vorarlberg	128,4	25,2
Csehország	175,0	19,1
Morvaország	72,1	18,7
Szilésia	16,1	18,8
Galiczia	291,0	21,3
Bukovina	48,8	26,9
Dalmátország	127,6	57,4
Lombard-Velencze	128,5	29,4
Magyarország	972,2	26,1
Horvát-Szlavonország	70,1	20,9
Erdély	248,9	26,1
Végvidék	158,1	27,1

Az erdők az egész birodalomban 3,186 □ mfldet foglalnak el s következőleg oszlanak fel az egyes országok közt:

Országok neve	Összes mennyiség □ mérföld	Aránylagos százalékai az összes földterületnek
Alsó-Ausztria	111,$_{0}$	32,$_{2}$
Felső-Ausztria	70,$_{3}$	33,$_{7}$
Salzburg	67,$_{1}$	53,$_{9}$
Stájerország	183,$_{2}$	47,$_{0}$
Karinthia	96,$_{8}$	53,$_{7}$
Karniolia	74,$_{6}$	43,$_{0}$
Partvidék	35,$_{3}$	25,$_{4}$
Tirol s Vorarlberg	142,$_{7}$	28,$_{0}$
Csehország	261,$_{5}$	29,$_{8}$
Morvaország	100,$_{0}$	25,$_{9}$
Szilézia	28,$_{4}$	31,$_{8}$
Galiczia	346,$_{9}$	25.$_{4}$
Bukoviua	83,$_{3}$	45,$_{8}$
Dalmátország	47,$_{6}$	21,$_{4}$
Lombard-Velencze	52,$_{2}$	11,$_{9}$
Magyarország	841,$_{8}$	22,$_{6}$
Horvát-Szlavonország	125,$_{3}$	37,$_{4}$
Erdély	356,$_{3}$	37,$_{3}$
Végvidék	462,$_{2}$	27,$_{8}$

Fényes szerint a mívelés alatti 44.888,008 holdból 9.406,219 hold nemesi, 6.972,962 hold adó alatti szántóföld; 2.504,682 hold nemesi, 1.928,994 hold adó alatti rét; 980,853 hold nemesi, 355,281 hold adó alatti szöllő; 553,110 hold kerti föld, 14.730,216 hold erdő s 7.434,565 hold legelő volt.

A nem-termő földterületből mennyi esik a háztelkekre, utakra, csatornákra, folyókra, a sziklás hegytetőkre, a sivár homokterületekre, a kiszárítható vagy le nem csapolható tavakra, vagyis egy szóval a használt és nem-használt s nemis használható területekre, azt nem tudjuk, és csak az ország részletes fölméretése után fogjuk szabatosan kiszámíthatni.

A földbirtok értéke.

Az uj hivatalos kiszámítások szerint az osztrák birodalom összes ingatlan birtokának pénzértéke 9,708.969,276 ftot

tesz. Ez összegből a magyar tartományokra 3,000.087,849 ft, tehát nem egészen $^1/_3$ esik. Ebből kitetszik, hogy Magyarországon a földbirtoknak aránylag kisebb pénzértéke van, mint az osztrák birodalom másik felében, mert termő földterülete majdnem felét teszi a birodalom összes termő földjének.

Az ingatlan birtoknak említett pénzértéke a magyar korona tartományai között következőleg oszlik fel:

Magyarországnak volt 5 kerületére (26.938,896 holdnyi termő föld után) esik	1,903.168,900 ft
A volt temesvári kerületre	458.811,435 „
Horvát-Szlavonországra	178.500,000 „
Erdélyre	251.607,514 „
Katonai Végvidékre	208.000,000 „
Öszveg	3,000.087,849 ft.

Ebből látjuk, hogy különösen Erdélyben a földbirtoknak aránylag nagyon csekély pénzértéke van. Csehország termő földterületét 8.697,900 holdra s ingatlan birtoka pénzértékét 1,736.085,822 ftra teszik; tehát Csehországban a földbirtoknak aránylag majdnem 7-szer nagyobb pénzértéke van mint Erdélyben s több mit 2-szer akkora mint Magyarországon. Alsó-Ausztria termő földterülete 3.304,011 hold, ingatlan birtoka pénzértéke 722.610,250 ft, (ezen kivül Bécs fekvőségeinek értékét 342.609,912 forintra teszik); Stájerország termő földterülete 3.580,734 hold, fekvőségei pénzértéke 422,879,456 forint; Morvaország termőfölde 3.725,181 hold, fekvőségei pénzértéke 770.182,730 ft; Galiczia termőfölde 11.929,668 hold, fekvőségei pénzértéke 477.496,718 ft.; Velencze termőfölde 3.821,070 hold, fekvőségei pénzértéke 800.701,843 ft.

Az ingatlan birtok azon pénzértéke a pénzügyi ministerium által a birtok adásvevése alkalmával szedett illetékek s a kiszabott telekadó alapján számíttatot ki. Mások a földterületek külömböző termesztményei által eszközölt közepes jövedelemből számitották ki a földbirtok pénzértékét. Ez uton ugy találták, hogy egyremásra egy holdnak pénzértéke:

Alsó-Ausztriában . .	180 ft	Krajnában	105 ft
Felső-Ausztriában . .	170 „	Partvidéken	85 „
Salzburgban . . .	78 „	Tirolisban	102 „
Stájerországban . .	115 „	Csehországban . . .	203 „
Karinthiában . . .	85 „	Morvában	189 „

Sziléziában	180 ft	Horv.-Szlavonországban	74 ft
Galicziában	78 „	Erdélyben	40 „
Bukovinában . . .	55 „	Végvidéken	45 „
Magyarország 5 kerületében	64 „	Dalmátországban . .	39 „
Temesvári kerületben	76 „	Velenczében	210 „
		Az egész birodalomban	92,4 „

Dalmátországnak aránylag legtöbb, de egyszersmind legsilányabb termőfölde van, s ott a földbirtok pénzértéke legcsekélyebb, t. i. holdankint csak 39 ft: Velenczében pedig a földbirtok pénzértéke legnagyobb, t. i. holdankint 210 ft.

Természetes, hogy a különböző földbirtok pénzértéke a birodalom egyes országaiban nagyon változik. Az egész birodalmat véve a szántóföld holdjának pénzértéke egyremásra 150, a kerti föld holdjáé 400, a szöllő holdjáé 300, a kaszáló holdjáé 150, a legelő holdjáé 50, az erdő holdjáé 40 forint. Ezen közepes pénzérték az egyes országokban különböző s a legkisebb és legnagyobb pénzértékek között még nagyobb különbség mutatkozik, a szántóföldre nézve egy holdnak ára 30 és 1,500, a kaszálóra nézve 30 és 3,000, az erdőre nézve 10, söt 8 és 800 ft között változván. E szerint azután a földbirtok jövedelme is változik.

A főbb termesztmények.

A különböző termesztmények által elfoglalt földterületek kiterjedése s a termesztett mennyiségek az adóbizottságok felvetése szerint következők:

Buza termesztetik:

	katasztr. holdon	Az évenkint termesztett közepes mennyiség
Magyarországon	1.341,125	18.195,471 bécsi mérő
Erdélyben	197,972	1.957,414 „ „
Horvát-Szlavonországban .	52,822	657,895 „ „
	1.591,919	20.810,780 „ „
Tenkely		
Erdélyben	21.420	283,219 „ „
Horvát-Tótországban . .	3,629	29,795 „ „
	25,049	313,014 „ „

	katasztr. holdon	Az évenkint termesztett középes mennyiség	
Kétszeres			
Magyarország	912,265	12.219,229	bécsi mérő
Erdély	141,700	1.739,509	„ „
Horvát-Szlavonország . .	44,468	616,760	„ „
	1.098,530	14.575,498	„ „
Rozs			
Magyarország	1.874,131	19.641,101	„ „
Erdély	222,465	2.861,865	„ „
Horvát-Szlavonország . .	128,756	1.318,903	„ „
	2.220,352	23.821,869	„ „
Árpa			
Magyarország	1.021,072	13.825,357	„ „
Horvát Szlavonország . .	55,582	514,099	„ „
Erdély	39.228	711,246	„ „
	1.115,882	15.050,703	„ „
Zab			
Magyarország	2.046,004	26.425,190	„ „
Erdély	271,072	2.965,147	„ „
Horvát-Szlavonország .	71,072	990,881	„ „
	2.388,148	30.381,168	„ „
Tengeri			
Magyarország	1:709,438	22.324,202	„ „
Erdély	430,559	6.125,570	„ „
Horvát-Szlavonország . .	245,889	3.511,985	„ „
	2.385,886	31.961,757	„ „

Hüvelyes vetemények:

köles, tatárka, borsó, lencse, bab, bükköny	k. hold	b. mérő tatárka	b. mérő egyéb hüvelyesek
Magyarország . . .	117,328	494,726	338,646
Horvát-Szlavonország .	76,996	299,242	268
Erdély	5,754	46,454	1,280
	200,078	840,422	340,194

Burgonya			
Magyarország . . .	299,448	14.230,502	bécsi mérő
Erdély	3,169	990,257	„ „
Horvát-Szlavonország .	1,554	62,484	„ „
	304,171	15.283,243	„ „

Az egész osztrák birodalom évi termését egyremásra a következő mennyiségekre becsülik:

Búza	50.000,090	bécsi mérő
Kétszeres	15.000,000	„ „
Rozs	65.000,000	„ „
Árpa	50.000,000	„ „
Zab	100.000,000	„ „
Tengeri	44.000,000	„ „
Köles és tatárka . . .	10.000,000	„ „
Rizs	500,000	mázsa
Burgonya	120.000,000	bécsi mérő
Hüvelyesek	5.000,000	„ „
Káposzta	60.000.000	mázsa
Sárga és veres répa . .	20.000,000	„
Tarló-, czukorrépa stb. . .	30.000,000	bécsi mérő
Kender és len	8.000,000	mázsa
Komló	40,000	„
Dohány	1.000,000	„
Egyéb kereskedelmi növény	280,000	„
Kender- és lenmag . . .	2.500,000	mérő
Repczemag	1.200,000	„

A hivatalos statistikai tabellákban az 1855—1857-diki évek közepes termése a következő mennyiségekre van téve (lásd a tulsó lapot):

Ország s kerületek	Buza	Rozs	Tengeri	Két-szeres	Árpa	Zab	Egyéb	Összes szemes élet
	alsó-osztrák mérő, ezerekben							
Budapesti kerület	4,782	4,113	4,334	2,793	3,815	4.796	1	24,634
Pozsonyi „	3,017	6,275	1,086	258	4,378	4,535	165	19,714
Sopronyi „	4,813	6,409	2,928	956	2,053	3,033	449	20,641
Kassai „	924	2,603	1,443	67	1,509	4,866	101	11,453
Nagyváradi „	1,918	2,427	7,521	4,259	2,144	3,522	—	21,791
Temesvári „	10,124	859	9,131	6,438	3,154	9,732	7	39,445
Horvát-Szlavonország . .	792	1,485	3,688	667	834	1,137	676	9,279
Erdély	2,178	3,114	6,889	1,983	727	3,524	391	18,806
Horvát Végvidég	354	237	691	145	189	187	369	2,172
Bánsági „	385	19	1,431	1,219	413	811	29	4,307
Összesen	29,287	27,541	39,142	18,785	19,216	36,083	2,188	172,242
Egész Ausztria	5,4979	76,118	53,945	18,785	46,429	87,202	10,608	348,156
Pénzérték	214,$_{879}$	228,$_{354}$	128,$_{791}$	75,140	85,629	184,$_{067}$	34,$_{272}$	1,054,$_{16}$ millió ft.

Ország s kerületek	Hüvelyesek	Burgonya	Répa	Gyümölcs	Káposzta	Széna, sarju, lóhere	Szalma
	osztrák mérő ezerekben				Schilling=30 fej	mázsa ezerekben	
Budapesti kerület	279	2,967		?		27,774	34,995
Pozsonyi „	260	6,161		?		17,383	28,549
Soproni „	295	3,591		?		19,797	27,894
Kassai „	212	1,337	13,104	?	18,530	17,914	18,983
Nagyváradi „	284	1,939		?		28,912	29,101
Temesvári „	322	222				16,269	60,789
Horvát-Szlavonország	118	317				9,666	12,540
Erdély	360	156	2,464	3,865	3,488	27,115	26,815
Horvát Végvidék	106	726	224		1,744	6,083	5,195
Bánsági „	45	356				8,804	7,213
Összesen	2,276	17,772	15,792	?	23,762	179,717	252,071
Egész Ausztria	6,505	60,554	34,141	12,827	56,712	454,726	526,943
Pénzérték	31,305	97,896	10,677	10,714	28,356	817.726	625,953 millió ft.

	Dohány	Len	Kender	Len és kender mag	Komló
	m	á	z	s	a
Magyarország volt 5 kerül.	707,500	239,600	248,000	604,800	?
Temesvári kerület . .	160,600	27,000	351,000	391,000	?
Horvát-.Szlav.	25,500	16,200	81,000	104,700	?
Erdély . .	27,500	36,000	274,200	328,300	100
Védvidék . .	—	18 700	51,300	79,000	10
Összesen	921,100	337,500	1.005,500	1.507,800	?
Egész Ausztria	1.009,700	1.102,900	1.718,800	2.739,000	95,440
Pénzértéke ft.	10.007,000	24.263,800	30.938,400	10.956,000	5.726,400

	Len és kender olaj	Repcze-olaj	Méz	Viasz
	m	á z	s	a
Magyarország volt 5 kerülete	121,000	48,400	97,200	16,200
Temesvári kerület . . .	10,800	21,600	42,800	7,200
Horvát-Szlavonország . .	3,600	6,400	20,700	3,400
Erdély	6,400	5,300	54,600	9,000
Végvidék	2,300	2,400	34,900	5,500
Összesen	144,100	84,100	250,200	41,800
Egész Ausztria	356,980	263,850	556,400	95,200
Pénzérték . . . . . ft.	5.711,680	3.015,000	9.458,000	7.600,000

	Tehéntej akó	Kecske-tej akó	Vaj stb. mázsa	Sajt mázsa	Gyapju mázsa	Selyem-gubó mázs.
udapesti ker.	1.559,000	19,000	88,000	18,000	60,000	
ozsonyi „	1.733,000	108,000	111,000	22,000	46,000	
opronyi „	1.995,000	50,000	128,000	26,090	45,000	
.assai „	1.876,000	194,000	121,000	24,000	24,000	
agyváradi „	1.760,000	146,000	99,000	19,000	32,000	5,000
'emesvári „	1.761,000	72,000	85,000	9,000	27,000	
lorvát Szlav.	1.290,000	138,000	184,000	3,000	4,000	
rdély . . .	3.540,000	782,000	34,000	20,000	55,000	
lorvát Végv.	946,000	434,000	17,000	7,000	8,000	980
ánsági „	473,000	208,000		4,000	17,000	2,190
Összesen	16.938,000	2.151,000	817,000	152,000	318,000	8,120
gész Ausztria	100.374,000	7.993,000	3.065,000	2.349,000	485,000	384,233
'énzérték. ft.	133.997,000	8.392,000	92.103,000	84.564,000	48.985,009	32.480,000

A Magyarországon egyremásra termesztett repczemag mennyiségét 373—800,000 mérőre becsülik, néha egy millió mérőnél is több terem. Az 1862-diki igen kedvezőtlen

évben Magyarország repczetermését 4—500,000 mérőre tették, ebből valami 50,000 a külföldnek adatott el.

Dohány a magyar korona területén az 1851—1859 évi időszakban összesen 4.688,692 bécsi mázsa termesztetett, egy évre tehát 586,087 mázsa esik. Fényes az Erdély nélkül vett Magyarország évi dohánytermesztését 650,000 mázsára tette.

Magyarország fő termesztményei tehát a buza, tengeri, zab, rozs, árpa és kétszeres. A magyar korona területén a buza, kétszeres, rozs, árpa és tenkely évi termése legalább 74.571,863 mérőt tesz. Fényes Erdély nélküli Magyarországnak évi gabonatermését 89.626,506 mérőre becsülte. A buza vetések kerekszámmal 159, a zabvetések 239, a kukoriczavetések $238^1/_2$, a rozsvetések 222, az árpavetések $111^1/_2$, a kétszeres-vetések $109^2/_3$ □ mfldet foglalnak el.

Az őszi vetések egyremásra

Magyarországon . . .	4.158,284
Erdélyben	583.557
Horvát-Szlavonországban .	224,665
összesen	4,966,506 ;

a tavaszi vetések

Magyarországon . . .	5.377,794
Erdélyben	750,272
Horvát-Tótország . . .	457,683
összesen	6.585,749 ;

az ugar

Magyarországon . . .	2.803,258
Erdélyben	821,502
Horvát-Szlavonországban .	122,882
összesen	3.747,642

katasztralis holdat foglalnak el.

Egy holdnak évi közepes termését a bevetett mag leszámításával következőleg állapították meg: Magyarországon egy holdon terem $11^{47}/_{64}$—$14^{22}/_{64}$ b. mérő buza; $11^{25}/_{64}$—$15^{36}/_{64}$ mérő kétszeres; $9^7/_{64}$—$16^9/_{64}$ mérő rozs; $10^{43}/_{64}$—$17^{28}/_{64}$ mérő árpa; $9^{59}/_{64}$—$18^{29}/_{64}$ mérő zab; $5^{30}/_{64}$—$18^{29}/_{64}$ mérő köles; $10^{10}/_{64}$—$15^{24}/_{64}$ mérő tengeri; $5^{59}/_{64}$—$7^{18}/_{64}$ mérő tatárka; $8^{41}/_{64}$—$13^{18}/_{64}$ mérő repcze; $31^{29}/_{64}$—$61^{12}/_{64}$ mérő burgonya. Erdélyben egyremásra $9^{57}/_{64}$ mérő buza; $13^{14}/_{64}$ mérő két-

szeres; $12^{17}/_{64}$ mérő rozs; $13^{7}/_{64}$ mérő árpa; $10^{60}/_{64}$ mérő zab; $11^{26}/_{64}$ mérő köles; $14^{15}/_{64}$ mérő tengeri; $9^{38}/_{64}$ mérő tatárka; $63^{56}/_{64}$ mérő burgonya; Horvát-Szlavonországban $12^{22}/_{64}$ mérő buza; $13^{52}/_{64}$ mérő kétszeres; $10^{42}/_{64}$ mérő rozs; $12^{45}/_{64}$ mérő árpa; $13^{60}/_{64}$ mérő zab; $8^{56}/_{64}$ mérő köles; $14^{18}/_{64}$ mérő tengeri; $7^{47}/_{64}$ mérő tatárka; $10^{11}/_{64}$ mérő repcze; $53^{54}/_{64}$ mérő burgonya terem.

Pest megyében a paraszt birtok alig ad 5 magot, az urasági földek ellenben 6—7 magot is adnak. Fényes általán véve $10^{2}/_{3}$ mérőnyi közepes gabnatermést számított egy kataszteralis holdra.

A volt kassai kerület megyéiben általán véve a legcsekélyebb évi termés van.

A földbirtok tiszta jövedelme.

A tiszta jövedelem kiszámításánál egy-egy holdnak évi jövedelmét következőleg állapitották meg:

	Szántó-föld		Kaszáló és kert		Szöllö		Legelö		Erdö		Nádas		Össze-sen	
	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft,	kr.	ft.	kr.
. volt budai kerületben	4	49	4	16	12	49	1	46	1	18	3	5	3	41
„ pozsonyi „	4	1	4	52	13	16	1	37	1	12	4	20	2	55
„ sopronyi „	3	37	4	37	10	22	1	35	1	10	2	27	2	59
„ kassai „	2	10	2	28	7	52	—	28	—	20	1	26	1	15
„ nagyváradi „	4	—	3	13	8	57	1	44	—	45	1	18	2	45
„ temesvári „	7	31	4	23	9	33	2	32	1	1	2	31	5	17
agyarország . . .	4	33	3	48	10	57	2	6	—	52	2	14	3	4
·dély	2	22	3	37	9	14	—	57	—	17	2	21	2	36
orvát-Slavonország .	3	52	5	20	8	13	1	26	—	34	—	43	2	42

Az egész osztrák birodalomban egy hold szántóföldre 5 ft 7 kr.; egy hold kert és rétre 3 ft 54 kr.; egy hold szöllőre 11 ft 17 kr.; egy hold legelőre 1 ft 17 kr.; egy hold nádasra 2 ft 12 kr. számítottak ppénzben.

E szerint azután a termő föld összes tiszta jövedelmét a következő összegekre becsülték:

A volt budai kerületben	. .	19.557,176 pftra
„ „ pozsonyi „	. .	14.545,058 „
„ „ sopronyi „	. .	16.753,705 „
„ „ kassai „	. .	7.118,870 „

A volt nagyváradi kerületben .	14.657,581	pftra
„ „ temesvári „ .	24,754,316	„
Magyarországban összesen	97.887,651	„
Erdélyben	13.161,470	„
Horvát-Szlavonországban . .	7.108,465	„
Egész magyar birodalomban	117.657,586	pftra

A földterület feldarabolása.

A telekadó kivethetése végett kiküldött becslő biztosok összeirása szerint a földbirtokosok száma a következő:

Magyarország volt 5 kerületében	1.790,267
Erdélyben a visszakapcsolt részekkel együtt	600,500
Horvát- és Szlavonországban	168,000
Összesen	2.458,767

Ezek összesen 50.170,000 hold produktiv és improduktiv földet birtak; t. i. Magyarországon 36.444,700; Erdélyben 10.542,700; Horvát-Szlavonországban 3.182,600 holdat. — Egy-egy földbirtokosra átmérőleg esett:

Magyarországon . . .	$20,_{6}$	hold
Erdélyben	$17,_{6}$	„
Horvát-Szlavonországban .	$18,_{6}$	„

Az osztrák birodalom másik felében általán véve jobban van feldarabolva a földbirtok; csak nehány tartományában esik több hold egy-egy földbirtokosra, mint a magyar tartományokban. Nevezetesen egy birtokosra esik:

Velenczében . . .	$7,_{6}$	hold	Felső-Ausztriában .	$17,_{6}$	hold
Morvaországban . .	$9,_{6}$	„	Salzburgban . . .	$47,_{3}$	„
A partvidéken . .	$10,_{7}$	„	Stájerországban . .	$17,_{3}$	„
Alsó-Ausztriában .	$10,_{7}$	„	Karinthiában . . .	$28,_{8}$	„
Csehországban . .	$12,_{1}$	„	Nyug- Galicziában .	$24,_{0}$	„
Karinthiában . . .	$13,_{9}$	„	Kel. Galicziában . .	$21,_{9}$	„
Sziléziában . . .	$14,_{0}$	„			

Gabnafogyasztás.

Kiszámították, hogy az osztrák birodalomban egy-egy ember évenkint körülbelöl $4,_{4}$ b. mérő rozst vagy ennek megfelelő mennyiséget más szemes életből elfogyaszt. *) Egy mérő

*) Egy mérő rozsnak a táplálásra nézve megfelel $^{9}/_{10}$ mérő buza, $^{4}/_{5}$ mérő tengeri, $^{16}/_{13}$ mérő árpa, $^{11}/_{7}$ mérő zab, 2 mérő tatárka, $^{25}/_{27}$ mérő köles, $^{5}/_{12}$ mérő rizs.

rozsból 94 font jó kenyeret lehet sütni, e szerint egy-egy emberre naponkint 1,$_1$ font kenyér esik. Felserdült férfira 1,$_{65}$, felserdült nőre 1,$_{10}$, gyermekre pedig 0,$_{55}$ font kenyeret szoktak számítani. Ezen számokat a tapasztalás csak általán véve igazolja, mert a birodalom különböző tartományaiban a fogyasztási mennyiség nagyon különböző. Stájerországban egy ember évenkint 6, Karinthiában és Salzburgban 5$^1/_2$, Tirol és Vorarlbergben 4$^3/_4$, Alsó-Ausztriában 5$^1/_2$, Felső-Ausztriában 5, Cseh- és Morvaországban 4$^3/_4$, Sziléziában, Krajnában, Magyarországon, Horvát és Szlavonországban 4$^1/_2$, a partvidéken, Velenczében, Galicziában, Bukovinában, Erdélyben s a katonai Végvidéken 3,$_9$—4, Dalmátországban 3$^1/_2$ mérő gabonát szokott évenkint fogyasztani. Ezen a valóságot többé kevesbbé megközelítő felvetések szerint csak Magyarország, Szlavon- és Horvátország, Cseh-, Morvaország és Felső-Ausztria termesztenek több gabnát, mint a mennyit magok elfogyasztanak; a többi tartományok egyremásra 11 millió mérővel többet fogyasztanak, mintsem termesztenek.

A magyar korona területén, mint feljebb láttuk, legalább 74.571,863, a hivatalos statist. tabellák kimutatása szerint 97.217,000 mérő szemes élet, azaz buza, kétszeres, rozs, árpa és tenkely termesztetik; népessége jelenleg kerekszámmal 14.200,000 lélek, e népessége a feljebbi fölvétel szerint 62.900,000 mérőt fogyaszt, tehát a szemes életből termesztett felesleg 11.671,863, vagy más fölvetés szerint 34.317,000 mérőt tesz, ha t. i. a tengerit és zabot nem vesszük számba. Sok vidéken a tengeri és zab, sőt a burgonya is a rozs és buzakenyeret pótolja, s az alkalmasint fölér azon gabnamennyiséggel, mely a szeszes italok égetésére s a barom számára felhasználtatik.

A bortermelés.

Az osztrák birodalomban, mint láttuk, a hivatalos adatok szerint valami 110, a magyar tartományokban különösen mintegy 66 osztrák □ mérföld van szőllőtőkékkel beültetve. Más fölvetések szerint az osztrák birodalomban a szőllők közel 200 □ mérföldet foglalnak el. Fényes szerint Magyar-, Horvát- és Szlavonország szőllőinek kiterjedése (a katonai

Végvidéken és Erdélyen kivül) 1.399,836 magyar vagyis 1.049,877 kat. hold, azaz 105 mérföld, Galgóczy szerint a szorosan vett Magyarországban, tehát Erdélyt, Horvát-Szlavonországot s a katonai Végvidéket ide nem értve, a szöllőmívelés 591,356 kat. holdat, azaz több mint 59 mfldet foglal el. E különböző adatok tetemesen eltérnek egymástól. Úgy látszik, hogy Fényes fölvetése a valóságot tulszárnyalta, de az is bizonyos, hogy a mult évtizedben sok szöllő elhagyatott. Fényes egy magyar hold szöllő termését 20 akóra becsülte, miszerint az ő értelmében vett Magyarország évi közepes bortermése 28.000,000 akót tett. Galgóczy egy katasztr. holdra, Korizmics egy fél kat. holdra vagyis egy fertályra számítnak 20 akót s így amaz a szorosan vett Magyarország évi bortermését 11.827,120, emez pedig közel 24 millió akóra becsüli. Az egész osztrák birodalom évi bortermése a régibb fölvetések szerint több mint 47,$_{205}$, az ujabb fölvetések szerint pedig 30—40 millió bécsi akóra rug. S e mennyiségből esik:

Magyarország volt 5 kerületére .	18.582,000	akó
A temesvári kerületre	4.341,900	„
Horvát-Szlavonországra . . .	3.608,000	„
Erdélyre	1.506,000	„
Végvidékre	636,500	„
A magyar birodalomra	28.674,400	akó

Az 1855—57-re vonatkozó hivatalos statist. tabellák kimutatása szerint pedig egy évben termeltetett:

Budapesti	kerületben . . .	4.922,000	akó
Pozsonyi	„ . . .	1.186,000	„
Sopronyi	„ . . .	4.923,000	„
Kassai	„ . . .	566,000	„
Nagyváradi	„ . . .	1.508,090	„
Temesvári	„ . . .	2.107,000	„
Horvát-Szlavonország . . .		1.828,000	„
Erdélyben		564,000	„
Horvát Végvidéken . . .		405,000	„
Bánsági	„ . . .	587,000	„
	Összesen	18.596,000	akó
Egész Ausztriában		35.422,000	„
Ennek pénzértéke		141.688,000	ft.

Ezen fölvetés tehát sokkal kisebb mennyiséget mutat ki, mint más, szintén hivatalos fölvetések.

A nem-magyar tartományok közöl Velencze, Alsó-Ausztria, Stájerország és Dalmátország termelnek legtöbb bort; t. i.

Velencze	3.526,000 akót
Alsó-Ausztria . . .	1.977,600 „
Stájerország . . .	1.366.300 „
Dalmátország . . .	1.200,000 „
Felső-Ausztria . . .	200 „
Karintia	1,400 „
Krajna	353,000 „
Partvidék	710,300 „
Tirol és Vorarlberg .	825,000 „
Csehország	50,000 „
Morvaország . . .	565,300 „
Bukovina	300 „

A Magyarországban 22 vidéken s 272 helyen termelt jelesebb bor valami 2.969,000 akóra rug, a többi a közönséges borra esik. Következők a jelesebb bort termő vidékek: Hegyalja, Hegyalja szomszédsága, Ménes-Magyaráth vidéke, Ruszt és Soprony megye, Somlyó és Veszprém megye, Badacsony-Balaton mellék, Neszmély vidéke, Érmellék - Biharmegye, Eger-Visonta vidéke, Szegszárd-Tolnamegye, Villány vidéke, Baranyamegye, Buda vidéke, Pest-Kőbánya vidéke, Szerednyei vidék, Nógrádmegye, Hontmegye, Pozsonymegye, Vág-Ujhely, Fehérmegye, Somogymegye, Vasmegye.

Az osztrák birodalom évi bortermésének pénzértékét azelőtt több mint 200 millió, most pedig 140.000,000 forintra becsülik, ebből a magyar tartományokra legalább 112 millió forint esik. Erdély évi bortermésének pénzértékét 4.315,920 forintra becsülik.

Az évi fatermelés meg fogyasztás.

Az erdők az osztrák birodalomban 31.864,873 holdat, vagyis majdnem $3,186^{1}/_{2}$ □ mfldet, a magyar tartományokban 14.856,195 holdat vagyis $1,485^{1}/_{2}$ □ mfldet foglalnak el. Ebből a volt öt magyar közigazgatási kerületre $774,_{9}$, a temesvári kerületre $66,_{9}$, Horvát- és Szlavonországra $162,_{2}$ s igy Magyar- és Horvát-Szlavonországra együtt $1,129,_{2}$, Erdélyre pedig a visszakapcsolt részekkel együtt $356,_{3}$ mfld. esik. Az erdőből vett tiszta jövedelmet a telekhivatalok az öt

magyar kerületben 6.654,809 ft 20 kr., a temesvári kerületben 510,451 ft 54 kr., Horvát- és Szlavonországokban 721,983 forint 57 kr., összesen a nevezett országrészekben 7.887,245 forint 11 krajczárra becsülték; tehát egy-egy hold erdő az öt magyar kerületben $51^2/_{10}$ kr. (a pozsonyi kerületben 1 ft $14^1/_2$ kr., a budapestiben 1 ft $38^3/_{16}$ kr., a soproniyban 1 ft 7 kr., a kassaiban $30^1/_{10}$ kr., a nagyváradiban $34^1/_{10}$ kr.,) a temesváriban $45^1/_{10}$ kr., Horvát-Szlavonországban 34 kr. tiszta nyereséget hajtana. Erdélyre évenkínt 2.015,539 öl kemény s 1.196.261 öl lágy fát számították, amannak közepes pénzértékét $31^3/_4$, emezét $12^2/_4$ krra, s az erdélyi erdőségek évi jövedelmét 1.315,777 ftra tették.

A fa drágasága nehány év óta mind érezhetőbb, mindazáltal részint a rosz erdei gazdálkodás, részint a rosz utak, szabályozatlan folyók stb. által nehezített faszállítás miatt az erdők hazánkban aránylag csekély jövedelmet hajtanak és felette csekély pénzértéket képviselnek. Igy 1863-ban a cs. k. kincstár a nagybányai bányák számára Szatmár megye éjszaki hegységein 7,000 hold erdőt vett, holdját 7 fton. Bihar megyében a nagyváradi g. óhitü püspöknek a Sebes- és Fekete-Körös között 60,000, a kincstárnak 16,892, gróf Zichynek 22,000 hold erdősége van; ezzel b. Bánffy roppant erdeje határos, mely Erdélyben elterjed. Az illető birtokosok szivesen oda adnák a fát, ha csak 7 krt kapnának is az öleért. Ily vidékeken még csak hamuzsírt sem lehet késziteni, mert egy-egy mázsa hamuzsírra 5 öl fa kell, a hamuzsír mázsája pedig 8 ft.

Az összes magyar tartományok említett erdős területéből 1.748,500 hold vagyis $174^3/_4$ mérföld a kincstár birtokában van, tehát 13.107,695 holdat vagyis $1,310^3/_4$ mfldet az egyház és magánosok birnak. A szorosabb értelemben vett Magyarországon az állami erdőségek kiterjedése 1.119,200 hold. Az egész osztrák birodalomban az állami erdőségek kiterjedése 3.323,400 hold; ebből csak 2.080,000 hold rendesen értékesíthető és használható.

Az összes magyar tartományok állami erdőségeiben évenkint 982,700 ölfát lehetne vágni, valósággal csak 625,600 ölfa vágatik. A szorosabb értelemben vett Magyarország állami erdőségeiben 663,000 ölfát lehetne vágni, s 481,000 ölfa való-

sággal vágatik; az egész birodalom állami erdőségeiben a vágható ölek száma 2.056,200, a valósággal vágott ölfák száma 1.339,000. Az állami erdők tiszta nyeresége az összes magyar tartományokban öt évi átlag szerint 963,800 ft, a szorosb értelemben vett Magyarországon 880,400 ft, vagyis holdanként 78,$_7$ kr., az egész osztrák birodalomban 2.229,700 ft, vagyis holdanként 67,$_{09}$ kr. Ha azonban csak a rendesen használható erdőterületeket vesszük, s a jövedelemhez az erdei mellék szolgáltatások átlagos értékét is hozzáadjuk, akkor az összes évi jövedelem 2.779,700 ftra rug, tehát egy-egy holdra 1$^1/_3$ ft tiszta jövedelem esik.

Mennyit tesz az évi fatermelés, azt teljes bizonyossággal meg nem mondhatjuk. Rendeseu egy-egy lakosra egy ölnyi fafogyasztást számítanak évenkint a tüzelésre, bele nem tudva az építkezésekre és szerszámokra, a gyárak, vasutak, telegráfok stb. szükségeinek fedezésére megkivántató famenynyiséget. A magyar tartományokban mindent összevéve egy-egy lakosra nem esik egy ölfa a tüzelésre, minthogy az alföldön sok helyütt kukoriczacsutkával és szárral, szalmával és ganéjjal is tüzelnek. De $^3/_4$ ölfát bizonyosan kell egy lakosra számítanunk. Minthogy a népesség kerekszámmal 14 millióra rug, tehát a tüzelésre évenkint megkivántató famennyiség legalább 10.500,000 ölet tesz. A szerszámokra és építkezésekre az összes magyar tartományokban évenkint legalább 500,000 ölfa kell, a bányászkodás, vasutak, telegráfok, gyárak stb. évenkint legalább 3 millió ölfát fogyasztanak el. Az évenkint összesen elfogyasztott famennyiség tehát legalább 14 millió ölfát tesz.

Az egész osztrák birodalomban az évi fatermelést 30—36 millió bécsi ölre (36 hüvelyk hosszu hasábokkal) teszik, tehát egy-egy hold erdőre több mint egy öl fát számítanak. Magyarországon, az erdők rosz kezelése miatt, az évi faszaporodás csak a legkedvezőbb helyeken tesz egy ölet, sok helyütt félölnyi utánnövést sem lehet egy holdra számítani. Az állami erdőkben egyremásra a vágható fa holdankint csak 0.$_{56}$ ölet tesz, s ennél nagyobb arányt a magányosok erdőire sem számíthatunk. E szerint a magyar korona területén az évi faszaporodás 8.119,469 ölet tenne, tehát a fogyasztás majdnem 6 millió

öllel haladná meg az évi utánnövést. A tőzeg fogyasztása még csekély, a fahiányt tehát csak a kőszén pótolhatja. A kőszénből egyremásra 10 mázsát számítanak mint egyenértéket egy ölfára, az évi rendes faszaporodást meghaladó 6 millió ölnyi fogyasztást tehát csak 60 millió mázsa kőszén pótolhatná. De a magyar korona területén a kőszén termelése és fogyasztása azon mennyiségnek még csak egy hatodát teszi.

Ezekből kitetszik, hogy nálunk az erdőket szertelenül pusztítják s magát a tőkét fogyasztják. Ez annyival inkább történik, mennyivel nagyobbak azon erdős területek, melyeket a faszállítás nehézsége miatt még értékesíteni sem lehet.

A hivatalos stat. tabellák kimutatása szerint az évi fatermelés a következő:

Budapesti	kerületben	441,000	bécsi öl
Pozsonyi	„	1.464,000	„ „
Soproni	„	1.151,000	„ „
Kassai	„	2.195,000	„ „
Nagyváradi	„	868,000	„ „
Temesvári	„	504,000	„ „
Horvát-Slavonország .		1.071,000	„ „
Erdély		3.242,000	„ „
Horvát Végvidék . .		1.011,000	„ „
Bánsági	„ . .	506,000	„ „
	Összesen	12.453,000	„ „
Egész Ausztriában .		29.766,000	„ „
	Ennek pénzértéke	89.298,000 ft.	

A baromtenyésztés.

A baromtenyésztést a mezőgazdaság lelkének mondják. Hogy az okszerü földmívelés a baromtenyésztéssel karöltve jár, azt a tapasztalás bizonyítja. Az osztrák birodalomban s különösen a magyar tartományokban is a baromtenyésztés még nem virágzik ugy mint kellene. 1857-ben a házi állatokat is megszámlálták. A baromszámlálás mindenesetre sokkal hiányosabb volt, mint a népszámlálás; a különböző barmok létszámára vonatkozó adatok tehát csak nagyjából közelítik meg a valóságot. E számlálás szerint volt:

	ló	szamár, öszvér	szarvas-marha	juh	kecske	sertés
Magyarország	1.569,823	25,882	3.835,992	8.310,153	127,239	3.011,328
Horvát-Szlavonország . .	130,359	1,514	356,622	194,668	28,781	417,196
Erdély	187,422	1,384	951,793	1.897,171	146,271	499,948
Végvidék	207,451	1,816	502,547	879,813	128,682	576,583
Magyar tartományok . .	2.095,055	30,546	5.646,954	11.281,805	430,973	4.502,905
Alsó-Ausztria . . .	85,602	368	529,199	352,226	39,564	444,442
Felső-Ausztria . . .	48,739	63	487,994	150,640	18,277	242,557
Salzburg	12,830	16	187,370	122,307	39,888	19,267
Stájerország	62,290	320	576,105	193,735	33,589	545,901
Karintia	23,737	261	230,114	152,993	34,232	129,127
Krajna	20,753	326	189,063	82,068	23,852	94,689
Partvidék	9,548	13,722	110,448	350,246	14,994	67,493
Tirol	17,866	4,795	432,692	264,473	139,969	67,583
Csehország	188,568	526	1.835,802	1.269,942	136,911	577,274
Morvaország . . .	180,486	421	586,267	469,244	55,007	326,601
Szilézia	26,259	127	192,723	105,080	9,369	81,238
Galiczia	612,222	2,081	2.325,650	810,832	41,805	683,567
Bukovina	33,915	118	215,166	145,236	16,114	87,993
Dalmátia	22,006	24,076	114,775	815,632	424,087	42,218
Velencze	70,523	34,106	596,794	390,777	59,234	236,753
Az egész osztrák birodalom	3.460,399	112,068	14.257,116	16.964,236	1.517,825	8.151,608

A magyar birodalomban tehát 1857-ben 2.095,055 ló, 30,546 szamár és öszvér, 5.646,954 darab szarvasmarha, 11.281,805 juh, 430,973 kecske és 4.502,905 sertés lett volna. E szerint aránylag jóval több házi állat volt, mint az osztrák birodalom másik felében, holott csak 1.365,344 ló, 81,522 szamár és öszvér 9.610,162 szarvasmarha, 5.682,431 juh, 1.086,852 kecske és 3.648,703 sertés volt. Csak szarvasmarha, szamár és öszvér meg kecske volt aránylag több, mint a magyar tartományokban.

Fényes a lovak számát Magyarországon 1.200,000-re, a juhok számát 1827-ben 17 millióra, a sertésekét több mint 4 millióra tette.

A lovak közöl az ujabb számlálás szerint a magyar tartományokban 905,936 ménló és herélt, 819,281 kancza, 369,838 három évesig való csikó volt; az egész osztrák birodalomban 1.488,881 mén- és herélt ló, 1.396,719 kancza s 575,099 csikó volt. A szarvasmarha közöl a magyar tartományokban 1.582,723 bika és ökör, 2.167,758 tehén, 1.896,473 három évesig való borju, tinó és üsző volt; az egész osztrák birodalomban a bikák és ökrök száma 3.256,271, a teheneké 6.353,086, a borjaké 4.647,759. A füevő állatoknak, különösen a trágya miatt, nagy jelentőségök van a földmívelésre nézve. Mind ezen mind más tekinteteknél fogva szükségesnek találják, hogy egy családra, mely 5 tagból áll, egy tehén jusson. A magyar tartományokban kerekszámmal 2.800,000 család van; e szerint a tehenek száma kelleténél csekélyebb. Az egész osztrák birodalomban körülbelöl 7 millió család van, a tehenek száma szintén csekélyebb. De a nem-magyar tartományokban csak 4.200,000 család van, a tehenek száma pedig 4.185,328. A magyar tartományokban az arány annál kedvezőtlenebb, mivel a magyar tehenek rendesen kevés tejet adnak. — Sajnos, hogy az ujabb időben a lótenyésztés is inkább hanyatlik, mintsem gyarapodik.

Hazánkban az időről időre feltünő marhavész az országos csapások közé tartozik. 1862-től 1863 januarius végéig Pest, Heves, Borsod, Abauj, Gömör, Zemplén, Nógrád, Szabolcs, Békés, Arad, Bihar, Krassó, Torontál, Fehér, Zala, Veszprém, Soprony, Mosony, Pozsony, Nyitra, Zólyom, Trencsény, Bars, Vas, Győr, Esztergom és Komárom megyékben, a Jász és Kún kerületekben összesen 367 községben dühöngött a marhavész, azon községekben összesen 212,563 darab marha volt, ezekből 56,306 darabot rugadott meg a vész, 19,275 darab meggyógyult, 35,424 elhullott, 1,095 agyonveretett, 512 további ápolás alatt maradt. Az összes marhaveszteség tehát 36,519; marcz. elejéig 383 helységben 38,952 darab.

Az egész osztrák birodalom létező barom pénzértékét 1,006.149,740 ftra becsülik, ez összegből a magyar birodalomra a katonai Végvidék kivételével 459,019,119 ft esik.

Állati termények.

Kiszámították, hogy a barom említett létszáma mellett az osztrák birodalomban évenkint 10 millió mázsa fogyasztásra való hus termeltetik, tehát egy-egy lélekre évenkint csak $28,_{65}$ font hús esik. Az évenkint nyert lóbőrök számát 300,000, az ökör- és tehénbőrökét 700,000, a fiatal marha bőreiét 1.890,000, a birka és báránybőrökét valami 3 millióra, a kecskebőrökét $^3/_{10}$ millióra becsülik. A tehenek az egész birodalomban valami 5,726, a kecskék 500 millió pint tejet adnak; az évenkint készített vajat 3, a sajtot 2 millió vámegyleti mázsára teszik.

Fölteszik, hogy egy juh évenkint 2, egy bárány $^1/_2$—$^5/_8$ font gyapjut ad. E szerint az osztrák birodalomban évenkint valami 480,000 mázsa gyapju nyiratnék, a magyar tartományokra pedig több mint 300,000 mázsa esnék. De más adatokból kitetszik, hogy az osztrák birodalom évi gyapjutermelését legalább 600,000 mázsára kell tenni, s bizonyos, hogy ennek több mint fele a magyar tartományokra esik. Magának Magyarországnak gyapjutermelését legalább 230,000 mázsára teszik s e mennyiségből mintegy 118,000 mázsa a finomabb, 112,000 mázsa pedig a közönségesebb gyapju. Fényes szerint 1831—1840-ig évenkint átméről eg 284,958, 1844-ben 261,142, 1845-ben 214,446 mázsa gyapju vitetett ki Magyarországból. 1862-ben Pesten a gyapjuforgalom 157,000 mázsára rugott.

Már feljebb közlöttük a hivatalos stat. tabellák kimutatását, miszerint gyapju termeltetik:

Budapesti kerület . .	60.000 mázsa
Pozsonyi „ . .	46,000 „
Soproyi „ . .	45,000 „
Kassai „ . .	24,000 „
Nagyváradi „ . .	32,000 „
Temesvári „ . .	27,000 „
Horvát-Szlavonország .	4,000 „
Erdély	55,000 „
Horvát Végvidék . .	8,000 „
Bánsági „ . .	17,000 „
Összesen	318,000 mázsa
Egész Ausztria . . .	485,000 „
Ennek pénzértéke . .	48,985,000 ft.

A baromfi-tenyésztés mindenütt el van terjedve s hazánk némely vidékein tetemesnek mondható. Eredményeit azonban statistikailag nem igen mutathatjuk ki.

A méh-tenyésztés az ujabb időben, ugy látszik, Magyarországban csökkent. Mennyit tesz a méhkasok száma, s a termelt méz és viasz, azt nem tudjuk bizonyosan megmondani.

A selyembogár-tenyésztést már régóta igyekeznek előmozdítani, 1844-ben uj lendületet vett az, s ekkor összesen 522,086 font gubó váltatott be Magyarországon. Azután a selyemtermelés hanyatlott, néhány év óta azonban ismét gyarapodik.

A vadászat és halászatról nincsenek biztos adataink, de annyi bizonyos, hogy Magyarországon mind a vadászat mind a halászat eredményei évről évre csökkennek.

A főbb termények közepes ára.

A termények piaczi árai nálunk nagy ingásoknak vannak alávetve. Ezt a következő egybeállítás mutatja. Ugyanis 1851-től 1858-ig akkép változtak a piaczi közepes árak:

	Egy mérő buza	Egy mérő rozs	Egy mérő árpa	Egy mérő zab
	ft kr ft kr	ft kr ft kr	ft kr ft kr	ft kr ft kr
Magyarország volt 5 kerületeiben . .	2 66–5 30	1 80—3 83	1 35—3 46	1 22—1 75
Temesvári kerület .	2 1—4 55	1 28—3 76	1 10—1 98	1 19—1 63
Horvát-Szlavonorsz.	2 89—5 48	2 22—4 6	1 68—2 83	1 45—2 3
Erdély	3 4—4 50	1 80—2 82	1 61—2 6	1 10—1 45

1854-től 1860-ig Pesten a buzának legnagyobb ára 1855 januárban volt, t. í. mérője 7 ft 02 kr, legkísebb ára pedig 1857 novemberben t. i. 2 ft 47 kr. ppénzben. A rozsnak legkisebb és legnagyobb árai Pesten az említett időközben 1 ft 39 kr. és 5 ft 25 kr., az árpa legkisebb és legnagyobb árai szintén Pesten 1 ft 32 kr. s 3 ft 30 kr.; végre a zab árai 1 ft 11 kr. és 2 ft 62 kr. között változtak.

Ha régibb időbe visszamegyünk, ugy találjuk, hogy Pesten a buzának közepes piaczi árai (ppénzben) mérőnkint 1831—1840-ig 2 ft 3 kr., 1841—1850-ig 2 ft 54 kr., 1851-től 1856-ig 4 ft 45 kr. voltak; a kétszeres árai az említett idő-

közökben 1 ft 24 kr.; 2 ft 4 kr.; 3 ft 22 kr.; a rozs árai 1 ft 17 kr.; 2 ft; 3 ft 33 kr; az árpa árai 1 ft 2 kr.; 1 ft 26 kr.; 2 ft 25 kr.; zab árai 47 kr.; 1 ft; 1 ft 4 kr.; a tengeri árai 1 ft 19 kr; 1 ft 40 kr.; 2 ft 40 kr. tettek. A rozs 1837 őszén legolcsóbb, 39 krjával adatván el mérője, 1847 nyarán pedig legdrágább volt, mérője 5 ft 54 kr. levén. 1837 őszén az árpa mérője 30, a zab 20 kron; a tengeri 1832 januárban 44 kron adatott. Ezek a legolcsóbb árak voltak. Ellenben 1847-ben az árpa 2 ft 42 kron, 1854-ben a zab 2 ft 44 kron s 1847 juniusban a tengerí 4 ft 32 kron adatott, s ezek a legmagasb árak voltak. —

1862ben a gabnák ára nagyon leszállt; a pesti piaczon jan. 1-jén a bánsági és tiszavidéki buza ára 5 ft 20 kr.—5 ft 70 kr.; a bácskai buzáé 5 ft 25 kr.—5 ft 50 kr.; a rozs ára 3 ft 70 kr.—3 ft 90 kr.; az árpa ára 2 ft 90 kr.—3 ft; a zabé 1 ft 80 kr.—1 ft 85 kr.; a tengerié 3 ft 50 kr.—3 ft 80 kr.; a repczéé 7 ft 25 kr.—7 ft 50 kr. volt.

Deczember utolsóján ellenben a bánsági buza ára 3 ft 90 kr.—4 ft 35 kr.; a tiszavidékié 3 ft 80 kr.—4 ft 35 kr.; a fehérvárié 4 ft—4 ft 15 kr.; a bácskaié 3 ft 75 kr.—3 ft 90 kr.; a rozs ára 2 ft 50 kr.—2 ft 65 kr.; az árpáé 1 ft 80 kr.—2 ft 30 kr.; a zabé 1 ft 55 kr.—1 ft 60 kr.; a tengerié 2 ft 30 kr.—2 ft 60 kr. A repcze ára feljebb ment.

A buza ára tehát 1—1½ fttal, a rozsé, árpáé és tengerié 70 krral—1 ft 25 krral, a zabé 25 krral csökkent mérőnkint. Az évi közepes árak a következők voltak: bánsági buza 4 ft 68 kr.; fehérvári buza 4 ft 53 kr.; bácskai buza 4 ft 44 kr; rozs 3 ft 17 kr.; árpa 2 ft 5 kr.; zab 1 ft. 63 kr.; tengeri 3 ft 41 kr.; repcze 7 ft 91 kr.

A marhahus fontja 1862 tavaszán Peszten 24—25, Pozsonyban 26, Sopronyban 24, Pécsen 18—20, Nagy-Szebenben 17, Zágrábban 20, Bécsben 22—34; disznózsír fontja Pesten 44—48, Pozsonyban 48, Sopronyban 48, Pécsen 50—52, Nagy-Szebenben 40—45, Zágrábban 48, Bécsben 44—48 krajczárba került. A kemény tüzelőfa öle Pesten $12,_{10}$—$14,_{50}$, Pozsonyban $17,_{70}$, Sopronyban $9,_{50}$—10, Pécsen $9,_{60}$—$10,_{80}$, Nagy-Szebenben 11—12, Zágrábban $7,_{50}$—$8,_{05}$, Bécsben 18—26 forint volt.

A mezőgazdaságba befektetett tőke s az ebből nyert évi jövedelem.

Mondtuk már, hogy az osztrák birodalom összes ingatlan birtokát 9,708.969,276 forintra becsülik; mely összegből a magyar tartományokra 3,000.087,849 ft esik. A barom pénzértékét az egész birodalomban 1,006.149,740, a magyar tartományokban a Végvidék kivételével 459.019,119 ftra teszik. A gazdasági eszközök és szerszámok pénzértékét az egész birodalomban 278.054,672, a magyar tartományokban, szintén a Végvidék kivételével, 127.466,275 forintra teszik. Ha a Végvidéken létező baromra 40 s a gazdasági szerszámokra 10 millió ftot számitunk, akkor ugy találjuk, hogy a mezőgazdaságba beruházott tőke a magyar tartományokban 3,636.573,243 forintra, az egész osztrák birodalomban pedig 10,993.173,688 ftra rug. E tőkének évi jövedelmét az egész birodalomban 2,073.400,00 ftra teszik. Ez összeg az egyes termelési ágakra következőleg oszlik fel:

Buza	50.000,000	b. mérő	170.000,000	forint
Kétszeres . . .	15.000,000	„ „	39.400,000	„
Rozs	65.000,000	„ „	146.800,000	„
Árpa	50.000,000	„ „	87.400,000	„
Zab	100.000,000	„ „	113.200,000	„
Tengeri	44.000,000	„ „	83 000,000	„
Köles, tatárka stb. .	10.000,000	„ „	20.400.000	„
Rizs	516,000	v. mázsa	4.800,000	„
Hüvelyes vetemények	5.000,000	b. mérő	15.500,000	„
Burgonya . . .	120.000,000	„ „	50.000,000	„
Káposzta. . . .	60.000,000	v. mázsa	28.000,000	„
Czukorrépa . . .	20.000,000	„ „	8.600,000	„
Tarlórépa . . .	10,000,000	b. mérő	2,600,000	„
Takarmányrépa. .	20.000,000	„ „	7.000,000	„
Len és kender . .	3.000,000	v. mázsa	50,400,000	„
Len- és kendermag .	2.500,000	b. mérő	10.000,000	„
Faolaj	101,000	v. mázsa	2.800,000	„
Repczemag . . .	1.200,000	b. mérő	10.200,000	„
Dohány	1.120,000	v. mázsa	10.500,000	„
Keresked. növények	230,000	„ „	2.100,000	„
Szalma	398.000,000	„ „	93.400,000	„
Széna és a legelők szénaértéke . .	363.000,000	„ „	227.000,000	„

Lóhere és egyéb takarmány . . .	202.000,000 v. mázsa	157.500,000 forint
Komló	40,000 „ „	2.100,000 „
Főzelék	15.680,000 „ „	19.600,000 „
Gyümölcs . . .	13.225,000 „ „	10.300,000 „
Bor	33.268,000 akó	140.000,000 „
Fa	29.562,000 bécsi öl	52.000,000 „
Az erdő mellékes haszonvételei . .	—	16.000,000 „
Tej	95.000,000 akó	127.000,000 „
Fiatal barom . .	18.800,000 darab	40.000,000 „
A vágó barom husa és zsiradéka . .	17.584,000 v. mázsa	190.000,000 „
Bőrök	12.000,000 darab	26.000,000 „
Selyem gubók . .	269,000 v. mázsa	21.600,000 „
Gyapju	672,000 „ „	56.700,000 „
Méz és viasz . . .	560,000 „ „	11.000.000 „
Tojás	2,400.000,000 darab	10.000,000 „
Baromfi	60.000,000 „	10.500,000 „
		2,073.400,000 forint

Ehhez járul még a vadászat és halászat, amannak évi eredménye 1.600,000 v. mázsa, azaz pénzben 25.000,000 ft, emezé 1.450,000 v. mázsa vagyis 21.000,000 ft.

Bányászat.

A fő ásványokból az osztrák birodalomban évenkint egyremásra a következő mennyiségek állíttatnak ki:

Évek	Arany márka	Ezüst márka	Réz mázsa	Nyers és öntött vas mázsa	Asványos szén mázsa
1819—1828	3,939	72,066	38,863	1.456,660	2.886,321
1829—1838	5,395	93,483	50,275	2.068,526	4.759,026
1839—1848	6,161	97,513	51,491	3.284,606	12.844.750
1849—1859	5,959	118,797	49,070,$_{4}$	5.389,457,$_{2}$	41.436,695
	font *)	font *)			
1860	3,190,$_{673}$	68,188,$_{107}$	47,022	5.581,338	62.569,579
1861	3,176,$_{179}$	67,716,$_{581}$	47,413	5.641,481	72.593,242

A magyar tartományok évi bányanyeresége különösen:

	márka	márka			
1850—1860	5,765,$_{5}$	70,854,$_{8}$	31,999	1.319.363	4.861,187,$_{9}$
	font	font			
1860	3,111,$_{39}$	47,801,$_{44}$	34,618	1.514,896	8.344,253
1861	3,134,$_{43}$	37,148,$_{42}$	36,026	1.525,616	8.837,455

*) Egy font=500 gramme, két márka=561,$_{289}$ gramme, vagyis egy font=1,$_{7816}$ márka,

Ezen ásványok pênzértéke:

Az egész osztrák birodalomban

1849—1859	forint	forint	forint	forint	forint
átméröleg	2.277,061,$_{3}$	2.944,853,$_{2}$	2.784,265,$_{5}$	18,504,289,$_{6}$	6.750,141,$_{7}$
1860	2.153,704,$_{3}$	3.068,464,$_{8}$	3.265,677,$_{9}$	19.509,081	9.586,045
1861	2.143,921,$_{14}$	3.033,345,$_{27}$	3,292,871	19.475,284	11.294,964

A magyar tartományokban

1850—1860					
átméröleg	2.190,898	1.785,539,$_{72}$	2.283,329	3.425,138	729,178
1860	2.127,070,$_{49}$	1.791,205,$_{11}$	2.324,000	4.219,896	1.521,754
1861	2.115,744,$_{73}$	1.671,678,$_{92}$	2.448,943,$_{26}$	4.375,612	1.529,645

Az összes bányatermelés (a só kivételével) pénzértéke:

	Az egész osztr. birodalomban forint	A magyar tartományokban forint
1849—1859-ig átméröleg	35.964,989	11.445,000
1860-ban	42.623,313,$_{6}$	13.478,175,$_{21}$
1861-ben	44.952,344,$_{33}$	13.696,198

A sótermelés átméröleg évenkint rugott:

1847—1859-ig . .	6.733,650 mázsára	2.065,149 mázsára
Pénzértéke . .	35.494,066 forint	12.751,683 forint
1860-ban	6.448,825 mázsa	?
Pénzértéke . .	35.879,374 forint	?
1861-ben	7.570,946 mázsa	2.156,360 mázsa
Pénzértéke . .	43.796,961 forint	12.893,140 forint

A bányászatot tárgyazó, 1861-diki adatokból a következö részleteket állítjuk egybe:

	Magyarország	Erdély	Horvát Tótország	Összesen	Az egész osztrák birodalom
Arany					
font	1,102,$_{27}$	2,032,$_{46}$	—	3,134,$_{43}$	3,176,$_{17}$
Pénzérték forint	744,038,$_{72}$	1.371,711	—	2.115,744,$_{72}$	2.143,921,$_{14}$
Ezüst					
font	33,682,$_{6}$	3,265,$_{8}$	—	37,148,$_{4}$	67,716,$_{58}$
Pénzérték forint	1.524,717,$_{07}$	146,961,$_{85}$	—	1.671,678,$_{9}$	3.033,345,$_{27}$
Nyersvas					
mázsa	1.275,861	82,687	34,420	1.392,968	5.074,865
Pénzérték forint	3.349,606,$_{69}$	260,659	103,356,$_{35}$	3.644,686	16.128,488

	Magyarország	Erdély	Horvát Tótország	Összesen	Az egész osztrák birodalom
Öntöttvas					
mázsa	114,986	11,514	6,148	132,648	566,616
Pénzérték					
forint	601,230	96,660	33,035	730,926	3.346,796
Fekete szén					
mázsa	4.602,135	—	—	4.602,135	40.506,461
Pénzérték					
forint	943,002	—	—	943,002	7.352,899
Barna szén					
mázsa	4.137,970	37,308	48,769	4.224,047	32.086,781
Pénzérték					
forint	575,335	3,462	7,836	586,633	3.942,065
Réz					
mázsa	30,495	3,994	1,537	36,026	47,413
Pénzérték					
forint	2.067,751	275,299	105,892	2.448,943	3.292,871
Ólom					
mázsa	38,378	1,503	—	39,881	122,121
Pénzérték					
forint	541,612	24,048	—	565,660	1.904,783
Ólomgelét					
mázsa	9,733	2,092	—	9,825	34,576
Pénzérték					
forint	143,255	33,472	—	176,727	490,994
Ólomércz					
mázsa	7,270	—	—	7,270	29,384
Pénzérték					
forint	387,$_{55}$	—	—	387,$_{55}$	138,678,$_{9}$
Kéneső					
mázsa	643	2,$_{87}$	—	645,$_{87}$	5,010,$_{47}$
Pénzérték					
forint	89,976,$_{16}$	411,$_{84}$	—	90,388	728,796
Nikkel és Kobaltércz					
mázsa	5,377	—	—	5,377	5,516
Pénzérték					
forint	161,619,$_{63}$	—	—	161,619,$_{63}$	189,295
Horganyércz					
mázsa	—	—	15,150	15,150	268,150
Pénzérték					
forint	—	—	1,845,$_{4}$	1,845,$_{4}$	133,875
Piskolcz összesen					
mázsa	5,618	—	—	5,618	7,918
Pénzérték					
forint	119,569,$_{47}$	—	—	119,569,$_{47}$	130,269,$_{8}$

	Magyarország	Erdély	Horvát Tótország	Összesen	Az egész osztrák birodalom
Piskolczércz					
mázsa	1,189	—	—	1,189	3,723
Pénzérték forint	951,$_2$	—	—	951,$_2$	11,486
Aranygelét					
mázsa	40	—	—	40	40
Pénzérték forint	512	—	—	512	512
Kén					
mázsa	522	—	1,956	2,478	60,626
Pénzérték forint	4,093	—	19,985	24,078	431,006
Rézkéneg					
mázsa	47,778	—	—	47,778	143,886
Pénzérték forint	6,161	—	—	6,161	42,783
Vasgálicz					
mázsa	—	22	—	22	73,782
Pénzérték forint	—	161	—	161	186,489
Rézgálicz					
mázsa	2,551	—	—	2,551	3,890
Pénzérték forint	63,521,$_3$	—	—	63,521,$_3$	94,068
Timsó					
mázsa	10,138	—	—	10,138	40,929
Pénzérték forint	67,128	—	—	67,128	242,959
Timpala					
mázsa	127,000	—	—	127,000	991,217
Pénzérték forint	1,270	—	—	1,270	17,647,$_5$
Barnakő					
mázsa	6,997	—	—	6,997	8,128
Pénzérték forint	220,$_{76}$	—	—	220,$_{76}$	1,107,$_5$
Chromércz					
mázsa	19,000	—	—	19,000	19,750
Pénzérték orint	38,000	—	—	38,000	39,968,$_{75}$
Ezüstércz					
mázsa	1,552	—	—	1.552	3,827
Pénzérték forint	2,277,$_{76}$	—	—	2,277,$_{76}$	19,378.$_{87}$

	Magyar-ország	Erdély	Horvát Tótország	Összesen	Az egész osztrák birodalom
Rézércz					
mázsa	100	—	—	100	120,163
Pénzérték					
forint	21	—	—	21	19,558
Vasércz					
mázsa	541,413	—	98,217	639,630	1.595,213
Pénzérték					
forint	214,383	—	18,791	233,174	374,387,$_{9}$
Földolaj					
mázsa	96	—	—	96	899
Pénzérték					
forint	333,$_{37}$	—	—	333,$_{37}$	6,851,$_{4}$
Ásványos festék					
mázsa	1,160	—	—	1,160	1,160
Pénzérték					
forint	580	—	—	580	580

Ezeken kivül az osztrák birodalomban még horgany, arszenik és arszenikércz, kénércz, graphit, wolframércz, ón, ónércz, viszmut, uranércz és urangelét s asphaltkő termeltetnek, mely ásványok a magyar korona területén vagy nem találtatnak, vagy legalább nem értékesíttetnek.

A magyar korona országai összes bányanyereségének pénzértéke tehát 13.696,198 ft 19 krra rugott, s ez összeg következőleg oszlott fel:

Budai bányakapitányság . .	1.106,488 ft 80 kr.
Beszterczebányai „ . .	2.665,388 ft 61 „
Kassai „ . .	4.863,673 ft 66 „
Nagybányai „ . .	823,408 ft 54 „
Oraviczai „ . .	1.435,744 ft 42 „
Oraviczai bánsági Végvidék .	297,904 ft 49 „
Magyarország	11.192,608 ft 52 „
Erdély	2.212,846 ft 76 „
Horvát-Szlavonország a Végvidékkel	290,742 ft 91 „
Egész összeg	13.696,198 ft 19 kr.

Az egész osztrák birodalom 1861-diki bányanyereményének pénzértéke, mint láttuk, 44.952,344 forint 53 kr. Ez összegből a német tartományokra (a két Ausztriára, Salzburgra, Stájerországra, Karinthia, Krajna, Tirol és Part-

vidékre) 13.136,531 ft 56 kr.; a magyar tartományokra a feljebb felhordott, valamivel nagyobb összeg; a cseh és lengyel tartományokra (Csehország, Morva, Szilézia, Galiczia, Bukovinára) 17.598,405 forint 97 kr., magára Csehországra 11.118,932 ft 65 kr.; Lombard-Velenczére 501,642 ft, Dalmátországra 19,566 ft 80 kr. esett.

A következő egybeállítás érdekes összehasonlításul szolgálhat; Az összes magyar, erdélyi és horvátországi hutákban termeltetett:

	Arany font	Ezüst font	Kéneső font	Réz mázsa	Ólom mázsa	Gelét mázsa
1847-ben	3,619,$_{5}$	40,692	5,518	46,545	5,161	10,378
1861-ben	3,134,$_{13}$	37.148,$_{4}$	6,458,$_{7}$	36,026	39,881	9,825

	Horgany	Fehér öntött vas	Szürke öntött vas	Piskolcz
1847-ben	495 mázsa	597,772 mázsa	46,094 mázsa	4,162 mázsa
1861-ben	—	132,648 mázsa		5,618 „

	Vasgálicz	Kobalt	Kén	Timsó
1847-ben	5,600 mázsa	2,991 mázsa	4,371 mázsa	15,369 mázsa
1861-ben	22 „	5,377 „	2,478 „	10,138 „

Az 1861-diki sótermelés következőleg oszlott fel:

	Magyarország mázsa	Erdély mázsa	Egész osztrák birodalom mázsa
Kősó . .	1.034,879	886,798	3.513,086
Főzött só .	128,515	—	2.428,522
Iparisó .	82,188	23,980	286,235
Tengeri só	—	—	1.343,103
	1.245,582	910,778	7.570,946
Pénzértéke	8.771,904 ft 92 kr.	4.121,235 ft 80 kr.	48.796,961 ft 20 kr.

Ha a bánya- és sótermelés pénzértékét összeadjuk, ugy találjuk, hogy az 1861-ben Magyarországon 19.964,513 forint 34 kr., az összes magyar tartományokban 26.589,338 forint 91 kr., s végre az egész osztrák birodalomban 88.749,305 ft 73 krajczárt tett.

A vájnamértékek és külmértékek.

1861-ben az összes magyar tartományokban adományozva volt vájnamértékek tettek bécsi □ ölet:

	Kincstári kezelés alatt	Magán kezelés alatt
Aranyra és ezüstre .	10.653,422	9.717,090
Vasra	1.267,980	9.769,466
Kőszénre	1.906,688	20.521,423
Egyéb ásványra . .	1.085,575	6.543,275
Összesen	14.913,665	46,551,254

Az egész osztrák birodalomban adományozva volt: aranyra ezüstre 14.867,112 □ b. öl kincstári, 12.085,689 □ bécsi öl magán kezelés alatt; vasra 5.628.692 □ bécsi öl kincstári, 52.199,403 □ bécsi öl magán kezelés alatt; kőszénre 28.572,506 □ bécsi öl kincstári, 181.773,368 □ b. öl magán kezelés alatt; egyéb ásványokra 4.110,646 □ b. öl kincstári s 29.090,786 □ b. öl magán kezelés alatt, összesen tehát 53.178,956 □ bécsi öl kincstári, s 275.749,246 □ bécsi öl magán kezelés alatt. A külmértékek a magyar tartományokban összesen 4.143,755, az egész osztrák birodalomban 12.203,948 □ bécsi ölet foglaltak el. A bányászatilag adományozott földterület tehát a magyar tartományokban 65,608,674 □ bécsi ölet vagyis kerekszámmal 4,$_1$ mérföldet, az egész osztrák birodalomban 341.132,150 □ b. ölet vagyis 21,$_3$ □ mérföldet foglaltak el, ide nem számítva a bányatelepek által a föld szinén elfoglalt területeket s a sóbányákat.

A szabad kutatások száma 1861-ben a magyar tartományokban 4,789, az egész osztrák birodalomban 19,522 volt.

Az egész osztrák birodalmat tekintve 1856-tól 1861-ig az arany- és ezüstbányák kiterjedése 27,$_8$ millió □ ölről 26.952,801 □ ölre szállott; a vasbányáké 56,$_4$ millió □ ölről 57.828,095 □ ölre emelkedett (a külmértékek nélkül); a szénbányáké 154,$_2$ □ millió ölről 210.345,874 □ ölre emelkedett (a külmértékek nélkül); egyéb bányáké 29,$_2$ millió □ ölről 33.780,432 □ ölre emelkedett (a külmértékek nélkül).

A német tartományokban a bányászatilag adományozott terület 73,$_5$ millió □ ölet tesz, ebből az arany, ezüstbányákra 0,$_8$, a vasbányákra 12,$_5$, a szénbányákra 41,$_6$, egyéb bányákra 11,$_7$ millió □ öl esik.

A szláv (cseh, lengyel, morva, sziléziai) tartományokban az adományozott terület 201 millió □ ölet esz, ebből az

arany- és ezüstbányákra $5,_{7}$, a vasbányákra $33,_{3}$, a szénbányákra 146, egyéb bányákra $13,_{8}$ millió □ öl esik. A magyar tartományokban az adományozott terület $65,_{6}$ □ ölet tesz, ebből az arany ezüstbányákra $20,_{4}$, a vasbányákra $11,_{6}$, a szénbányákra $22,_{4}$, egyéb bányákra $7,_{5}$ millió □ öl esik.

Az arany ezüst bányaterületből a magyar tartományokra több mint $^{3}/_{4}$, a vasbányákból kevesebb mint $^{1}/_{5}$, a szénbánya területekből valamivel kevesebb mint $^{1}/_{9}$, egyéb bánya területekből kevesebb mint $^{1}/_{4}$ esik.

A bányákban és hutákban foglalatoskodó munkások száma 1861-ben volt:

	férfi	nő	gyermek	összesen
A budai kapitányságban	2.805	167	186	3,108
Beszterczebányai „	8,055	1,207		9,262
Kassai „	8,139	1,990		10,129
Nagybányai „	2,398	97	710	3,205
Oraviczai „	2,742	80	364	3,186
„ Végvidék	366	10	142	518
Zalathnai „	9,512	287	1.944	11.748
Zágrábi „	320	15	21	356
„ „	414	44	32	490
Összes	34,751	700	3,349	41,997
		3,197		

Az egész osztrák birodalomban 100,437 férfi, 4,129 nő, 5,189 gyermek, 4,389 gyermek és nő, összesen 114,744 munkás volt.

XIII.

ELEMI TANÜGY, A KALOCSAI ÉRSEKI MEGYE TERÜLETÉN 186$^1/_2$.

Az érsek ő excelja által beküldött s a lelkészek és iskolaigazgatók által hitelesitett kimutatásokból összeállí'otta

Dr. Barsi József.

Kunszt József kalocsai érsek ő excelja Kalocsán 1862-ki semptember 1-jén kelt 1,081 sz. alatti levele mellett küldé meg a nm. Helytartótanácsnak az érseki megyében létező kath. tanítóképezdére, fő- és alelemi iskolákra s egyéb ezek körébe tartozó intézetekre vonatkozó kimutatásokat.

Ezeknek elseje az érseki székvárosra Kalocsára vonatkozik, s a következőről tesz tanuságot. Van Kalocsa városában: 1) 1856 óta képezde tanítóságra készülők számára. 186$^1/_2$-ben 35 tanítójelölt nyert benne kiképezést; 5 pedig előkészítő oktatásban részesült az elemi főtanodánál.

Van 2) főelemi tanoda négy osztálylyal fiuk számára és ugyanilyen leányok számára; de ennek negyedik osztályát csak 186$^2/_3$-ban voltak megnyitandók. A leányok főelemi tanodájában zárdaszüzek viszik a tanitást, kik egyszersmind női kézimunkákra is tanítják a növendékeket.

Van 3) tanitás vasárnapon is, de ezt csak kézmüves inasok látogatják; a leányoké többnyire üres. Tanköteles fiu volt 565, leány 560, összesen 1,125. Ezekből járt 289 fiu, 293 leány, összesen 584, a vasárnapi oktatásra pedig járt 95 fiu, 6—10 leány vagyis 51,$_{15}$% fiu' 50,$_{88}$% leány.

A képezde tanári kara áll 1 képzőtanárból, ki egyszersmind a főelemi tanoda igazgatója, 1 vallástanitóból és 4 segédtanárból.

A főelemi fiu tanodában van 2 vallástanitó és 4 osztálytanitó.

A leányokéban van 1 vallástanitó és volt 3, most hihetőleg van 4 nőtanitó a zárdaszüzek közöl.

A képezdének külön épülete van, mintakerttel együtt, a mostani érsek által segíttetve létre.

Főelemi tanodának, melyben a fiuk járnak, a város által állított és fenntartott egyemeletes épület van szentelve.

A leánykák elemi oktatásra a zárdaépületbe járnak, melyet szintén a most élő érsek állított és tart fenn. A Miasszonyunkról nevezett iskolanénék Kalocsai házában nevelés és oktatás végett 52 növendék leány lakott.

4) Kalocsa városának határában, mely Fényes Elek szerint 1.200 □ öles 59,476 holdra kiterjed, 16 népes pusztáról van kimutatás. E puszták mindegyikén egy osztályú vegyes iskola létezik, minden iskolának van saját épülete, s abban a tanitónak lakása.

Az iskolaképes gyermekek száma a 16 pusztán összesen tesz 1,080, ezek közt van 538 fiu, 542 leány, valósággal járt 905 tanuló és pedig 448 fiu, 457 leány, tehát 83%, a vasárnapi oktatásra be volt jegyezve 239 fiu, 256 leány, összesen 495, járt pedig 167 fiu, 170 leány, összesen 337 vagyis 68%

E pusztai tanitók fizetése : szabad lakás, fűtésre szalma, hihetőleg egy kis föld is használatul és 150 ft készpénz.

Érdekesnek találjuk a bakodi puszta tanitójának termesztményekben járó illetékjét ide följegyezni.

Tisztabuza jár neki 8 osztrák mérő, kétszeres 16 o. m., árpa 8 o. m., kukoricza 8 o. m., tüzifa 6 öl, széna 72 mázsa, szalma 36 m., szabad lakás; 600 □ ölnyi kert; 8 darab szarvasmarha és 8 db. sertés legeltetése.

A kalocsai tanitókat részint az érsek dijazza, részint a város, részint az országos tanulmányi alap.

A főelemi tanitók fizetése egyenkint 400 forint a városi pénztárból és szabad szállás az iskola épületében.

A képezde főtanára 750 forintot huz az országos tanulmányi alapból.

Ugyanonnan a segédtanárok is huznak 80 ft, 100 és 150 forintnyi pótlékot.

A vallástanitók diját az érseki pénztár fizeti.

Kalocsa városának egész területén a kath. tanintézetekben a tannyelv kizárólag magyar.

Kalocsa városának lakossága a Stat. Közl. III. k. 59-ik lapján 7,088 főre van téve, a tanképeseké 1,125 tesz vagyis $15,_{87}\%$.

Kalocsa és fiókegyházainak lakossága ugyanott 14,235 lélekre van téve; az összes tanképes gyermekeké 2,205=$15._{49}\%$.

Megjegyzendő, hogy mig a pusztákon a tanképes gyermekek közöl rendes iskolába járt 83%, vasárnap 68%, addig a városban a tanképes gyermekek közöl rendes iskolába járt $51,_{15}\%$ fiu, $50,_{88}\%$ leány, a városi tanképes gyermekek öszszes száma 1,125, a járóké 584, vagyis $51,_{90}\%$.

A többi kimutatások esperestségek szerint vannak csomókba szedve.

Az érseki megye területe és esperestségeinek népessége a Stat. Közl. III. k. 57. l. látható.

Az ott követett sort itt is megtartjuk és egyenkint adandjuk elő az esperestségek sora szerint a kath. tanügy elemi részéről beküldött adatokat.

I. Kalocsai felső kerület. Lakossága 43,976.

E kerületből Bátya, Dushnok, Fajsz, Foktű, Lak, Miske, Szent-Benedek és ennek fiókja Uszód falvak, és Duna-Pataj mezőváros lelkészei küldtek be a náluk és igazgatásuk alatt létező elemi iskoláról kisebb nagyobb pontossággal összeállitott kimutatásokat.

A nevezett helységek mindenikében van az elemi oktatásnak szánt külön épület, melyben a tanitónak is van lakása.

Bátyán, Dushnokon, Fajszon, Lakon és Miskén segédtanitó is müködik.

Az egész kerületben három osztályu iskolánál magasabb sehol sincs. Három osztályu van Szent-Benedeken és

ennek fiókjában Uszódon, mely az 1862-diki árviz által oly sokat szenvedett. A többi helyeken az iskolák csak két osztályuak. Foktün és D.-Patajon pedig csak egy osztályban foly a tanítás.

Az osztályok összes száma 18. Ezek közöl 11-ben a tannyelv magyar, 3-ban német, 4-ben pedig magyar-illir.

A tanképes gyermekek száma 2,161, és pedig fiu 1,168, leány 993, tettleg iskolába járt 1,351, és pedig fiu 733, leány 618; járt összesen 62/$_{00}$, 1 tanitóra 96 tanítvány, 1 iskolai osztályra 150 tanítvány esett.

Lakon van 4 holdnyi faiskola.

Duna-Pataj négy fiókjában van 14 fiu, 16 leány, kik a távolság miatt nem járhatnak iskolába.

E kerületből, hol a tanitók többnyire félteleknyi földet is birnak, a szülék hanyagságát panaszolják be a lelkészek, mely miatt a vasárnapi iskolázásnak is el kellett maradnia.

II. Kalocsai közép kerület. Lakossága 34,329. (Ez a legkevésbé népes, csak 5,$_{34}$%.)

E kerületből Akasztó, Csanád, Császártöltés, Érsekhalom (puszta), Keczel, Nádudvar, Sükösd, Szentistván és Vadkert falvak, és Hajós meg Kiskörös mezővárosok lelkészei küldték be az igazgatásuk alatt létező elemi iskolákról a kivánt kimutatásokat.

Itt is mindenütt saját épülete van az elemi tanügynek, söt Keczelen, Szentistvánon és Sükösdön külön épületben járnak a fiuk és másikba a leányok. Csak a kiskörösi roskadoz, ugy, hogy a jelen tanitó kimultával ujat aligha fognak kapni.

Három osztályu iskola csak Nádudvaron van és Hajóson. Érsekhalmon, Csanádon, Kis-Körösön és Vadkerten egy osztályba szorulnak, a többi helyeken az osztályok száma kettő.

Az egész kerületben az összes osztályok száma 21. Ezekből a tannyelv magyar 11-ben, német 3-ban, magyar-német 5-ben, magyar-német és illir 2-ben.

A tanképes gyermekek száma 2,951, és pedig fiu 1,538, leány 1,413, tettleg iskolába járt 1,698, és pedig fiu 1,025,

leány 673, nyáron 321 fiuval, 279 leánynyal, összesen 600 gyermekkel kevesebb.

E szerint járt összesen télen 57%, nyáron pedig csak 37%

Tanitó és tanitvány = 1 : 80

iskola és tanitvány = 1 : 121.

E kerületből is hanyag szülék, s hanyag községi elöljárók ellen hangzik a panasz.

Egyébiránt az érsekhalmi pusztán, noha iskola és tanitó nélkül nem szükölködnek, részint a cselédlakok szétszórtsága s igy a nagy távolság miatt, részint mert kellő öltözetük sincs, a gyermekeknek csak kis része járhat fel az iskolába.

III. Kalocsai alsó kerület. Lakossága 50.943.

E kerületből Baja városa, Báthmonostor, Baracska, Béregh, Csataalja, Dautova, Gákova, Gara, Kolluth, Szántova és Vaskút falvak lelkészei küldték be az igazgatásuk alatt álló iskolákról a kivánt kimutatásokat.

Mindenütt van az iskolának saját épülete, és tanitója. Baján nyolcz osztály saját épületében van elhelyezve, három pedig bérelt épületben. Dautován két épület van, és hozzá faiskola.

Baján összesen 11 osztályban folyik az elemi tanítás. A felső városban van a főelemi iskola 4 osztálylyal a fiuk számára, kettővel a leányokéra. Az alsó városban 1 osztályu fiu és 2 osztályu leány iskola, és egy osztály, hol kézimunkákat tanulnak. A tannyelv mindenütt magyar és német, az alsó városban hozzá járul a dalmát is.

Báthmonostoron, Csataalján és Baracskán az iskola csak egy-egy osztályból áll, a többi helyeken kettőből.

Az összes osztályok száma 28. Ezekből a tannyelv magyar 3-ban, magyar-dalmát 1-ben, magyar-német 9-ben, német 4-ben, magyar-sokácz 2-ben, magyar-bunyevácz 2-ben, magyar-német-bunyevácz 2-ben, Béreghen és Dautován nincs kitéve, Béreghen hihetőleg dalmát, Dautován magyar.

A tanképes gyermekek száma 6,150, és pedig fiu 3,382, leány 2,768, tettleg iskolába járt 4,629, és pedig fiu 2,558,

leány 2,071, összesen $67/_{00}$, 1 tanitóra 154 tanitvány, 1 épületre 220 tanuló.

A garai lelkész mondja is, hogy télen több hely és több tanerő kellene, mert összesen 600 tanképes gyermek van a faluban, kikből 463 jár, s van egy épület s egy tanitó egy segéddel.

Baracskán két épület van, de mind a kettő rosz állapotban. A leányok külön járnak.

Csataalján az iskola messze van a templomtól, kicsiny is. Többször jelentödött (sic) fel siker nélkül.

IV. Bácsi felsőkerület. Lakossága 73,148.

E kerületből Zombor sz. k. v., Apathin és Bezdán mezővárosok és Bresztovácz, Doroszló, Kupuszina, Monostorszegh, Philippova, Priglevicza, Sz.-Iván és Szonta falvak lelkészei küldték be az igazgatásuk alatt álló elemi iskolákról a kivánt kimutatásokat.

E kerületben is minden helységben van az iskolának saját épülete és tanitója. 4 osztályu főelemi iskola csak Zomborban van. 3 osztályu van Prigleviczán; a többi helyeken mindenütt két osztályuak az iskolák.

Az osztályok összes száma 33. Ezek közt a tannyelv magyar 11-ben, német 13-ban, dalmát egyben, magyar-német-dalmát 2-ben, nincsen kitéve 6-ban. De e hat osztály Bezdánban van, ez pedig magyar mezőváros, s ugy ezekben is magyarnak kell a tannyelvnek lenni, s akkor a magyar osztályok száma 17.

A tanképes gyermekek száma	7,695,	fiu 3,389,	leány 3,106
		és 700	500
tettleg iskolába járt	5,777,	fiu 3,206	„ 2,571

járt e szerint $75/_{00}$;

tanitó és tanitvány vagy T : t = 1 : 231

épület és tanuló vagyis É : t = 1 : 320

Apathinból azt jelenti a lelkész, hogy az alkotmányos világ félreértéséből a vasárnapi iskolázás megszünt.

Zomborban az elemi iskolák számára három saját épülete van a városnak, ötöt pedig bérel.

Bezdán mezővárosa ellen van panasz, hogy az altanitók számára, kiket szabad lakás illetne, nem épít. Monostorszegen az iskola szük, a szülék hanyagok.

V. Bácsi középkerület. Lakossága 34,868

E kerületből Bács és Hodságh mezővárosok, Bácsujfalu, Bogojeva, Derony, Karavukova, Novoszelló, Parabuty, Plávna, Rácz-Militics és Vaiszka s ennek fiókja Bogyan falvak lelkészei beadták sz igazgatásuk alatt álló elemi iskolákról a kivánt kimutatásokat. Ezekből ketünik, hogy e kerületben is minden helységben van iskolának szánt épület és vannak elemi tanitók.

Az egész kerületben két osztályunál magasabb iskola nincs. Bácsujfalun, Bogojeván, Deronyban, Bogyánban és Novoszellón csak egy osztályu az iskola.

Az osztályok összes száma 24. Ezekből a tannyelv magyar 3-ban, német 6-ban, illir 1-ben, tót egyben, magyar-német 3-ban, magyar-illir-német 10-ben.

E kerületben a vasárnapi tanitás is több helyeken szokásban van, s ittott szorgalmasan látogattatik.

A tanképes gyermekek száma 3,827, és pedig fiu 1,971. leány 1,856, tettleg iskolába járt 3,064, és pedig fiu 1,686, leány 1,378, vagyis 80%. T:t = 151. É:t = 235.

Bács mezővárosában és Bácsujfalu szlávajku népe nem érzi az iskola becsét.

Novoszellón két csinos iskolai épület áll, de csak egy tanitó müködik. Legalább altanitó vagy segéd kellene.

VI. Bácsi alsókerület. Lakossága 112,982. (Az érseki megyének legnépesebb esperestsége.)

E kerületből Ujvidék sz. k. város, Német- és Uj-Palánka meg Temerin mezővárosok, Bukin, Cséb, Futtak uj és ó, Gajdobra, Kuczura, Ókér, Obrovácz és Tovarisova falvak lelkészei adták be az igazgatásuk alatt álló elemi iskoláról a kivánt kimutatásokat.

Ezekből látható, hogy e kerületben is minden helységben van elemi iskolának szánt épület és tanitó.

Főelemi 4 osztályu iskola csak Ujvidéken van. Ó-Futtakon, Ókéren, Kuczurán és Uj-Palánkán az iskola csak egy osztályu; a többi két két többnyire vegyes osztályu.

Az osztályok összes száma 29. Ezek közt a tannyelv magyar 5-ben, német 23-ban, magyar-német és sokácz egyben (Ujvidéken.)

A tanképes gyermekek összes száma 4,739, és pedig fiu 2,730, leány 2,009, tettleg iskolába járt 3,723, és pedig fiu 2,178, leány 1,545, e szerint járt 78,$_{56}$%. T : t = 1 : 169. É : t = 1 : 286.

A tanitók száma 22; altanitó 5; nőtanitó 1.

Futtakon egy tanitó és iskola számára van épület, a másik bérben tengődik, azonfölül hanyagul fizetik. Kuczurán a husvéti gyónás után elmaradoznak s utóbb egy sem jár.

VII. Tiszai felsőkerület. Lakosság 47,971.

E kerületből Almás, Jankovácz és Katymár mezővárosok; Bács-Madaras, Bikity, Csávoly, Kunbaja, Mélykut és Tataháza falvak; Borsod, Csávoly-Józsefháza, Kéles, Kis-Szállás, Matheovics puszták és fiókegyházak lelkészei adták be az igazgatásuk alatt álló elemi iskolákról a kivánt kimutatásokat.

Ezekből látható, hogy az iskolaépületek még a pusztákon is jó karban vannak. Csávolyon külön áll az iskola, külön a tanitó lakása. Almáson épen a német iskola mondatik rongyosnak. A pusztákon minden költség, gond és jóakarat mellett még sem járhat minden tanulni képes gyermek az iskolába, mert az egyes cselédlakok és tanyák messzire esnek. *)

Almáson, Jankováczon és Bikityen három osztályuak az iskolák, és pedig Jankováczon a leányiskola külön van és szintén három osztályu. A pusztákon többnyire csak egy osztályuak az iskolák. **)

---

*) A kis-szállási pusztán 2,375 lélek után tanképes gyermek van 258, s alig jár 40—50, tehát 15—19 %.

**) E kerületben van, ugylátszik, az a gőböljárási puszta is, melyről a hirlapok, névszerint a Pesti Napló 1863. 45. számában az áll, hogy Latinovics Illés ur ott saját költségén pusztai iskolát alapitott, azt a megkivánt szerekkel földiszitette, s már is 18 gyermek nyer oktatást benne.

Az összes osztályok száma 34. Ezek közt a tannyelv magyar 16-ban, magyar-német 7-ben, dalmát 3-ban, bunyevácz 1-ben, magyar-illir 2-ben, magyar-német-dalmát 2-ben, magyar-dalmát háromban.

A tanképes gyermekek száma 7,268, és pedig fiu 3,892, leány 3,376, tettleg iskolába járt 5,165, és pedig fiu 2,932, leány 2,233, tehát 71%.

Tanitó van 18, al- vagy segédtanitó 16, iskolai épület 14. T-t = 1 : 151. É : t = 1 : 368.

VIII. Tiszai középkerület. Lakossága 60,597.

E kerületből Kula és Sztanisits mezővárosok és Cservenka, Csonoplya, Kernya, Krusevlya, Német-Militics, Ó-Szivácz, Ó- és Uj-Verbász, Rigyicza és Veprovácz falvak, és Uj vagy Kis-Sztapár puszta lelkészei küldték be az igazgatásuk alatt álló elemi iskolákról a kivánt kimutatásokat.

Ezekből látható, hogy az elemi oktatás számára minden községben meg vannak a szükséges épületek és tanitók, csak Kulának fiókjaiban, Ó- és Uj-Verbászon meg Cservenkán bérben laknak.

Két osztályunál magasabb iskola egy sincs a kerületben, de egy osztályu is csak három van, t. i. Ó- és Uj-Verbászon és Veprováczon, hol két iskola van, magyar-német és német, s hol ez csak egy osztályu.

Az osztályok összes száma 27, s ezek közt a tannyelv tisztán magyar csak egyben, német 8-ban, magyar-német 13-ban, magyar-dalmát 4-ben, magyar-német-dalmát 1-ben.

A tanképes gyermekek száma 5,176, és pedig fiu 2,723, leány 2,453, tettleg iskolába járt 4,368, és pedig fiu 2,440, leány 1,928, tehát $84,_{39}$%.

T : t = 1 : 168

É : t = 1 : 312; osztály : tanuló = 1 : 161.

IX. Tiszai alsókerület. Lakossága 56,334.

E kerületből Ada, Ó-Becse és Zenta mezővárosok, és Adorjány, Horgos, Kis-Hegyes, Martonos, Moholy, Ó-Kanizsa, Petrovoszelló, Sz.-Tamás

és Tisza-Földvár falvak lelkészei küldték be az igazgatásuk alatt álló elemi iskolákról a kivánt kimutatásokat.

Ezekből látható, hogy e kerületben az elemi oktatásnak szánt épületek többnyire jó karban vannak. Az ilyen épületek összes száma 18, és csak Petrovoszellón kellene a fennálló kettőn kivül még egy, Sz.-Tamáson pedig az épület kicsiny és düledez, ugy hogy nem is lehet a gyermekek beküldését sürgetni.

Ó-Kanizsán és Zentán négy osztályu főelemi iskolák léteznek; a többiek csak két vagy egy osztályuak. Zentán azonkivül van rajziskola is, és egy nőtanitó, ki a női kézi munkákra tanítja a leánynövendékeket.

Az összes osztályok száma 40, ezek közt a petrovoszellói ötnek tannyelve nincs megemlítve; de mivel a kath. lakosság ott is magyar, nem lehet kétség aziránt, hogy a tannyelv ott is magyar. E szerint e kerület a kalocsai érseki megyében az egyetlen, melynek kathol. iskoláiban a tannyelv kizárólag magyar.

A tanképes gyermekek száma 8,817, és pedig fiu 4,552, leány 4,265, tettleg iskolába járt 5,452, és pedig fiu 3,159, leány 2,293 vagyis 61% csak!

T : t = 1 : 136. É : t = 1 : 300; osztály : tanitó = 136.

Ó-Becsén külön leányiskolára volna szükség. 1857-ben meg is volt parancsolva, de a parancs maig teljesíttetlen. A szükség annál kiáltóbb, mert az egyik épület különben is rongyos.

Az ó-kanizsai határban mozgó tanitók is müködnek.

A zentai határban is van tanyaiskola, hol a tanulók száma közel száz; jó időben száznál több.

Adán a czimzetes kanonok-plébános buzgalmánál és jótékonyságánál fogva az épületek is díszesek, a tanitók is serények s a tanulók előmenetele is dicséretes.

X. Szabadkai kerület. Lakossága 96,945. Népességre nézve a második.

E kerületből Szabadka sz. k. város, Topolya mezőváros és Bajmak, Bajsa, Csantavér, Kis-Hegyes, Omorovicza és Pacsér falvak lelkészei

adták be az igazgatásuk alatt álló elemi iskolákról a kivánt kimutatásokat.

Ezekből látható, hogy a szokásos elemi iskolákon kivül még kisdedovó intézetek is vannak és pedig Szabadkán szám szerint négy. Itt van rajztanár is, kinek 500 növendéket kellene tanitania, mert annyi van beirva. Női kézi munkára is két nőtanitó van alkalmazva. Egyébiránt négyosztályu elemi főtanoda csak Szabadkán van; három osztályu csak Topolyán; a többiekre nézve Bajmakon és Csantavéren van kétosztályu iskola, a többi helyeken csak egyosztályuak.

Az osztályok összes száma 35. Ezek közt a tannyelv magyar 24-ben, dalmát 4-ben, német egyben, magyar-dalmát 4-ben, magyar-német dalmát 1-ben, német-dalmát 1-ben.

A tanképes gyermekek száma 10,902, és pedig fiu 5,741, leány 5,161, tettleg iskolába járt 4,871, és pedig fiu 2.998, leány 1,873 vagyis csak 44%!!

Iskolai épület van 16
bérlett van 2.

T:t = 1:139. É:t = 1:270 osztály : tanuló = 139.

A kerületbeli tanitók összes fizetése 19,822 ft 25 kr., jut egyre 413 ft. 18 kr.

A négy kisdedovó intézetben négyen vannak a férfiovók, és négyen az ápolónők.

A következő táblán összeállítva adjuk az egész érseki megyéből az elemi tanügyre vonatkozó adatokat.

A nyilvános ele

a kalocsai érseki me

(Az egész megye római ka

Az esperestségi kerület száma, neve	és lakossága	A községek száma és minősége		Az iskolák minemüsége és száma	Az osztályok száma	Ezek kö			
						magyar	német	dalmát v. illir tót	
I. Kalocsai felső.	43,976	Érseki város 1 mezőváros 1 falu 9	11	Képezde 1 főelemi 1 alelemi 27	41	34	3	—	–
II. Kalocsai közép.	34,329	mezőváros 2 falu 8 puszta 1	11	főelemi, de csak 3 osztályu 2 a többi alelemi	21	11	3	—	[illegible]
III. Kalocsai alsó.	50,943	mezőváros 1 falu 10	11	főelemi 1 alelemi a többi mind	28	6	4	2	[illegible]
IV. Bácsi felső.	73,148	sz. k. város 1 mezőváros 2 falu 7	10	főelemi 1 3 osztályu 1 a többi alelemi	33	17	13	1	–
V. Bácsi közép.	34,868	mezőváros 2 falu 10	12	csak alelemiek	24	3	6	1 1t. l.	
VI. Bácsi alsó.	112,982	sz. k. város 1 mezőváros 2 falu 8	11	van főelemi 1 a többi alelemi	29	5	23	—	–
VII. Tiszai felső.	47.971	mezőváros 3 falu 8 puszta 3	14	három oszt. 2 a többi alelemi	34	16	1	3	
VIII. Tiszai közép.	60,597	mezőváros 2 falu 9 puszta 1	12	mind csak al-elemi	27	1	8	—	1
IX. Tiszai alsó.	86,334	mezőváros 3 falu 9	12	főelemi 2 a többi alelemi	40	40	vagyis		
X. Szabadkai	96,945	sz. k. város 1 mezőváros 1 falu 6	8	főelemi 1 a többi alelemi	36	24	1	4	–
A tiz esperests. kerületben van		község	112	képezde 1 főelemi 11	310	157	62	12	3

1. Minthogy a kath. népesség a Stat. Közl. III. 57 szerint csak 415,990 lélek, a hanem 14,87 %,

2. A szláv nyelv dialectusaira nézve a lelkész urak nagyon is lelkiismerete vácz nevekkel különöztetik meg, holott elég volna, ha bunyevácz, szerb és tót közt

3. A tanképes valamint a tettleg iskolába járó leányok száma szembetűnőleg ki

4. A legalacsonyabb arány a 44%, a X-ik kerületben, a legmagasabb 84,8

…nügy állás…

…, az 186$^1/_2$ évben.

…népessége 415,990 lélek.)

…annyelv				Gyermekek						Tanitók száma és minősége	Iskolai helyiség		Arány…
				tanképesek			tettleg jártak						
magy. sok.	magy. buny.	magy. ném. illir	magyar, német, dalm. és buny.	fiu	leány	összesen	fiu	leány	összesen		saját	bérlett	
—	—	—	—	2,271	2,095	4,366	1,470	1,370	2,840	26	12	—	iskolába já… tanképesek k… 65%
—	—	2	—	1,538	1,413	2,951	1,025	673	1,698	14	9	—	télen 57% nyáron csak …
2	2	—	2	3,382	2,768	6,150	2,558	2,071	4,629	30	18	3	67%
—	—	—	2	4,089	3,606	7,695	3,206	2.571	5,777	36	13	5	75%
—	—	10	—	1,971	1,856	3,827	1,686	1,378	3.064	19	13	1	80%
—	—	—	1	2,730	2,009	4,739	2,178	1,545	3,723	27 nőt. 1	12	1	78%
—	—	—	2	3,892	3,376	7,268	2,932	2,233	5,165	34	14	—	71%
—	—	—	1	2,723	2,453	5,176	2,440	1,928	4,368	26	14	—	84,39 %
…lag magy.			—	4,552	4,265	8,817	3,159	2,293	5,452	40	18	—	61% csak !
—	—	—	2	5,741	5,161	10,902	2,998	1,873	4,871	35	16	2	csak 40% !!
2	2	12	10	32,889	29.002	61,891	23,652	17,935	41,587	288	139	12	átlagosan 67…

…pes gyermekek száma pedig 61,891, a tanképes gyermekek száma nem tesz egés…

…kor az egymástól alig észrevehetőleg eltérő szójárásokat illyr, dalmát, sokácz és …
…nek különbséget.
…lukénál, s a tanképeseknél 88%, tesz, a tettleg járóknál pedig csak 75%.
…II-ban.

XIV.

ADATOK A BÉKÉS-BÁNÁTI H. H. EGYHÁZMEGYE ISMERTETÉSÉHEZ.

Szatmáry Károlytól.

Az egyházmegye kiterjedése és népessége.

1862-ben az egyházmegye a következő 52 egyházközségből állott: u. m. Apátfalva, Bánfalva, Batonya, T.-Becse, Nagy-Becskerek, Békés, M.-Berény, B.-Csaba, M.-Csanád, Csávos, Csorvás, Debelliácsa, Doboz, Dombegyháza, Füzes-Gyarmat, Gyoma, Al-Győ, Gyula, Sz.-Helena, M.-Ittebé, Kádár, N.-Kikinda, Klopodia, R.-Kovácsháza, Königsgnade, K.-Ladány, N.-Lak, Liebling, Lugos, Makó, N.-Majlát, Medves, Orosháza, Öcsöd, Rittberg, M.-Sámson, Szarvas, Szeged, Szeghalom, Szentandrás, N.-Szent-miklós, Szentes, Szkulia, N.-Szredistye, Szöreg, Tápé, K.-Tarcsa, Temesvár, Gy.-Vári, H.-M.-Vásárhely, Vésztő, Vecseháza.

Ezen egyházakból	Békés megyében esik	19
	Csanádban „	8
	Temesben „	7
	Torontálban „	7
	Csongrádban „	6
	Krassóban „	3
	N.-bánsági ezredben	2
	Összesen	52

Egyébiránt, a mi az egyházmegye területi nagyságát illeti, azon községeknek, melyekben a helvétvallásuak laknak, határkiterjedése Fényes és Palugyay szerint, összesen 1.114,376 hold és 1,018 □ öl vagyis 10,000 (1,600 □ öles) holdat véve egy osztrák □ mérföldnek, 111$^1/_2$ négyszeg mérföldet tesz.

Az 1762-iki junius 8—10-ik napjain tartott superintendentalis gyülésen elrendeltetvén, hogy az egyházak és iskolák népessége följegyeztessék, igen érdekes volna az attól fogva máig, tehát száz évről szóló adatokat egymás mellé állítani. Azonban összehasonlításunk nem volna tökéletes; mert a jelen század második tizedében e megyétől több egyház elszakasztatván, mások ismét, melyek eddig hozzá nem tartoztak, ide csatoltatván: az 1820 előtti egyházmegye korán sem az volt, a mi a mai. Ez évtől fogva azonban semmi területváltoztatás nem történt, és igy a közelebbi időkről szóló kimutatások nyomán biztosabban elindulhatunk.

Harminczkét év előtt, vagyis 1830-ban, az esperesi jegyzék szerint, az egyházmegye összes népessége 105,056 lélekre ment, mely összeg a megye egyházai közt a mondott évben következőleg volt megoszolva:

H.-M.-Vásárhely .	21,146 lélek	Sámson . . .	584 lélek
Békés	14,289 „	Liebling . . .	60 „
Szentes . . .	11,180 „	Kovácsháza . .	326 „
Makó	10,051 „	Batonya . . .	152 „
Gyoma . . .	5,500 „	Szkulia . . .	197 „
Szeghalom . .	5,278 „	Vecseháza . .	150 „
Öcsöd	4,300 „	Csávos . . .	109 „
Füzes-Gyarmat .	4,190 „	Tolvadia . . .	84 „
Vésztő . . .	3,695 „	Franczfeld . .	59 „
K.-Ladány . .	3,000 „	Temesvár . . .	65 „
K.-Tarcsa . . .	3.134 „	Becskerek . .	132 „
M.-Berény . .	1,780 „	Sz.-Heléna . .	147 „
Debelliácsa . .	2,500 „	Elisabetfeld . .	18 „
Ittebé	2,125 „	N.-Sz.-Miklós .	38 „
Gy.-Vári . . .	1,811 „	Orosháza . . .	25 „
Doboz	1,821 „	Szarvas . . .	15 „
Rittberg . . .	1,150 „	Tés	83 „
Szentandrás . .	1,100 „	Szenttornya . .	30 „
Dombegyháza .	683 „	Kikinda . . .	48 „
Gyula	4,000 „	Összesen	105,056 lélek

1842-ben már 115,036 lélek volt az egyházmegyében,
1852-ben „ 127,573 „ „ „ „
1862-ben „ 145,742 „ „ „ „

Tehát a közelebbi 32 év alatt 40,692 a tiszta szaporuság, vagyis középszámmal minden évben 1,272-vel szaporodott a lelkek száma, vagyis körülbelöl 1 százalékkal.

Feltünő gyarapodást mutat az utolsó tiz év, mely kerekszámmal 18,000 szaporulatot tüntetvén fel, minden évre 1,800 növekedés esik.

A tiszántuli helv. hitv. egyházkerület maga csaknem annyi lelket számlálván, mint a többi három kerület együttvéve, t. i. 789,460-at, s ennek 13 megyéje közt legtöbb lelket a békés-bánáti számlálván: ezen egyházmegye népességére nézve nemcsak saját kerületében, de az egész országban a legnagyobb, s a hazánk területén élő összes helvét hitüeknek majd $^{1}/_{10}$ részét foglalja magában.

Az egyházmegyét alkotó községeket, határaik kiterjedésével, összes lakosságuk, s azok közt a helvét hitüek számával a következő táblázat mutatja:

(A csillaggal jelölt községekben leányegyházak vannak.)

Sorszám	Község melyben az egyház van	határának kiterjedése 1600 □ öles hold	□ öl	lakosai száma	helvét hitüek száma
1	Bánfalva	1,000	—	1,400	399
2	Batonya	41,128	1,516	8,522	618
3	Békés	61,325	1,169	22,035	18,408
4	M.-Berény	24,220	1,145	8,376	2,512
5	Dombegyháza	—	—	466	387
6	Debelliácsa	13,600	—	3,658	3,658
7	Doboz	8,731	57	2,575	2,985
8	Csorvás	—	—	—	401
9	Gyarmat (Füzes)	39,209	435	5,000	4,960
10	Gyoma	29,096	1,395	7,800	8,127
11	Gyula	58,962	1,549	16,000	4,584
12	Ittebé	4,442	—	2,420	2,425
13	* Csávos	2,799	—	876	114
14	Klopódia	7,105	—	1,300	282
15	* Sz..Heléna	9,000	—	200	200
16	* N.-Szredistye	7,262	—	1,798	186
17	* Königsgnade	3,076	—	547	—
18	R.-Kovácsháza	702	—	447	686
19	K.-Ladány	23,025	968	4,382	3,975
20	* Liebling	9,039	—	3,121	12
21	Makó	58,842	62	22,811	13,012
22	* Csanád	8,887	444	2,478	—

Sorszám	Község melyben az egyház van	határnak kiterjedése 1600 □ öles hold	□ öl	lakosai száma	helvét hitüek száma
23	* N.-Sz.-Miklós	5,228	—	1,711	—
24	* Nagylak	24,435	176	12,000	—
25	* Apátfalva	9,950	1,206	3,900	—
26	Nagy-Majlát	4,082	—	671	720
27	Öcsöd	22,127	597	5,569	6,176
28	Orosháza	52,664	71	10,988	252
29	Rittberg	8,417	—	2,043	2,240
30	* Kádár	3,802	1,040	576	34
31	* Vecseháza	4,440	—	680	36
32	Sámson	15,987	110	1,469	650
33	Szeged	185,300	—	50,244	389
34	Szeghalom	34,854	1,462	6,000	6,191
35	Szentes	65,133	1,304	26,000	17,017
36	Szentandrás	11,706	929	4,941	1,298
37	Szkulia	6,628	—	1,128	413
38	K.-Tarcsa	14,962	1,399	3,745	4,445
39	Tömösvár	42,600	—	19,081	1,318
40	* Medves	4,860	—	780	85
41	Gy.-Vári	10,338	985	2,218	1,938
42	H.-M.-Vásárhely	185,128	—	40,000	28,819
43	Vésztő	20,938	1,374	4,720	5,574
44	Lugos	11,655	—	8,400	—
45	Török-Becse	18,855	—	4,900	160
46	N.-Kikinda	48,741	—	18,800	—
47	N.-Becskerek	30,000	—	15,600	155
48	Szőreg	10,746	—	3,251	—
49	Tápé	7,932	1.075	2,066	—
50	Algyő	1,460	1,350	1,988	—
	Összeg	1.114,376	1,018	264,676	145,742

E kimutatásra nézve meg kell jegyeznünk:

1. Dombegyháza határa azért nincs kitéve, mert az Palugyainál Batonyához van számítva, mint a melylyel akkoriban egy adóközséget képezett.

2. Csorvás kiterjedése még 1850-ben nem volt külön felvéve, mert akkor még Gyulához tartozott, puszta volt, s az óta telepíttetett.

3. A népességi adatok Fényes és Palugyai az

1850-diki összeirás nyomán késztült statisztikájából vannak használva. Korábbiakhoz nem juthattunk. Innen magyarázandó azon körülmény, hogy az 1862-ki egyházmegyei népszám több községnél haladja az összes lakosság (1850-ki) létszámát. Azért az alábbi arányositásnál a helv. hitvallásuaknak szintén 1850-ki összegét állítandjuk vele szembe.

4. A fenntebbi kimutatásban nem fordul elő Csaba azért, mivel népessége Békéshez van fölvéve, Szarvas pedig azért, mivel annak h. h. lakossága a mult évi esperesi jegyzékben, — mint még szervezés alatt álló egyházé, — nincs kitéve. Ugyanez okból hiányzik N.-Kikinda és Lugos református lakosainak összesége is.

5. Debelliácsa és Sz.-Heléna összes lakosságára a kezünknél levő források nem szolgáltatván számadatot, e rovatban is csak a helv. hitüek tétettek ki.

Al-Győ, Tápé, Szőreg népessége Szegednél, — melynek ezek filiái, — van beszámítva.

Érdekesnek tartjuk kiemelni, hogy a felvett 52 községben lakó h. h. népesség $111 \frac{1}{2}$ □ mérföld területen levén elterjedve, minden egy □ mérföldre 1,307 h. hitvallásu esik. Továbbá, hogy a h. h. népesség száma = 145,742, az összes lakosság számához = 364,676-hoz ugy áll, mint 35 : 100-hoz.

Születés és halálozás.

E két czim alatti adatok után csak husz évig tudunk visszamenni.

1842-ben a szülöttek száma volt	6,643	a meghaltaké	3,558
1851- „ „ „ „ „	6,027	„ „	4,000
1862- „ „ „ „ „	6,873	„ „	5,151

És igy ez utóbbi évben $21,_2$ lélekre esik egy ujszülött, s $28,_{29}$ lélekre egy halálozás; vagyis a szülöttek $4,_7\%$ teszik az összes lélekszámnak, a meghaltak pedig $3,_5\%$, minél fogva az évi tiszta szaporuság $1,_2\%$. Tehát mind a halálozás, mind a szaporodás aránya kedvezőbb az e részben fölvett átalános mértéknél.

Az utolsó évi ujszülöttek közt 316 törvénytelen ágyból származott levén $21._{75}$ törvényes gyermekre esik egy törvénytelen, mi, — ha azt vesszük, hogy az egész osztrák biroda-

lomban a törvénytelen gyermekek 10°/₀ képezik a törvényeseknek, — még mindig kedvező arány.

A törvényes házasságból szülöttek számát 6,557-t viszonyitva az egyházmegyében levő házas párok összes számával = 29,258 párral, minden $4,_{15}$ házaspárra esik egy ujszülött.

Házasságok:

A házasultak száma még örvendetesebb arányban szaporodott az elmult 20 év alatt, mind a szülötteké.

1842-ben	egybekelt	1,383	pár
1852- „	„	2,061	„
1862- „	„	2,300	„

Tehát a legutóbbi évben házasságra léptek az összes lélekszám $1,_{6}$°/₀-t teszik, vagyis minden $63,_{36}$ lélekre jő egy házasság.

Vegyes házasság fordult elő 97. E közt reversalist adott 6.

A szülöttekről, meghaltakról és házasultakról összefoglalt részletes kimutatása az esperességnek eme táblázatban látható:

A helvét hitvallásu békés-bánáti egyházmegyében születtek, meghaltak és házasultak száma 1862.

Folyó szám	Egyház neve		Házasságból születtek			Házasságon kivül születtek			Meghaltak			Az egyház tagok száma		Uj házas párok száma	Ezek közt hány vegyes házas?
	Anya	Leány	Finem	Nőnem	Összesen	Finem	Nőnem	Összesen	Finem	Nőnem	Összesen	Neveke-dett	Fogyott		
1	Bánfalva	S. Majorságok	27	30	57	2	3	5	17	25	42	15		13	—
2	Battonya	S. Majorságok	30	29	59	—	1	1	25	28	53	6		18	3
3	Békés	Csaba	409	378	787	11	15	26	341	348	689	95		265	15
4	M.-Berény		50	64	114	—	1	1	43	51	94	20		52	—
5	Csorvás		7	9	16	2	2	4	6	11	17	—	1	8	1
6	Debelliácsa		138	112	250	—	—	—	70	61	131	119		53	—
7	—	Franczfeld	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—
8	Doboz		58	61	119	5	8	13	39	38	77	42		41	2
9	Dombegyháza	S. Majorság	17	14	31	—	—	—	8	11	19	12		12	—
10	F.-Gyarmat		86	97	183	6	8	14	84	85	169	14		62	2
11	Gyoma		199	164	363	—	—	—	96	104	200	163		127	—
12	Gyula		108	88	196	4	6	10	141	131	272	—	76	83	3
13	—	Kétegyháza	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—
14	M.-Ittebe		51	58	109	—	—	—	65	41	106	3		60	1
15	—	Csávos	6	5	11	—	—	—	4	3	7	4		—	—
16	Klopodia		17	10	27	—	—	—	10	20	30	—	3	19	3
17	—	N.-Szredistye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—
18	—	Königsgnád	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—
19	—	Sz.-Heléna	13	8	21	—	—	—	7	3	10	11		2	—
20	Ref.-Kovácsház		28	29	57	1	2	3	26	25	51	6		15	2
21	K.-Ladány		86	86	172	3	3	6	77	68	145	27		39	—
22	Liebling		—	—	—	—	—	—	2	1	3	—	3	—	—

23	Makó		327	272	599	15	12	27	247	218	465	134		254	16
24	—	Nagy-Lak													
25	—	Apátfalva													
26	—	M.-Csanád													
27	Nagy-Majláth		25	9	34	1	—	1	21	11	32	2		14	—
28	—	Ambrózfalva													
29	Orosháza		8	8	16	—	1	1	6	1	7	9		4	3
30	Öcsöd		123	154	277	5	12	17	110	101	211	66		93	2
31	Rittberg		48	59	107	—	—	—	49	57	106	1		43	1
32	—	Kádár	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—		1	—
33	—	Vecseháza	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—
34	M.-Sámson		39	32	71	1	4	5	23	28	51	20		18	—
35	Szeged		8	6	14	1	2	3	5	2	7	7		6	3
36	—	Algyö													
37	—	Tápé													
38	—	Szőreg													
39	Szentes		324	352	676	29	25	54	218	211	429	247		230	9
40	Szeghalom		118	116	234	9	8	17	99	93	192	42		68	2
41	Sz.-András		29	31	60	2	2	4	18	19	37	23		23	1
42	Szkulia		24	11	35	—	—	—	24	22	46	—	11	12	—
43	K.-Tarcsa		93	87	180	5	6	11	55	73	128	52		57	—
44	Temesvár		25	17	42	—	—	—	49	43	92	—		14	5
45	—	Medves	2	2	4	—	—	—	3	1	4	—		2	—
46	Gy.-Vári		37	32	69	2	1	3	43	43	86	—	17	29	—
47	H.-M.-Vásárhely		651	650	1,301	35	40	75	454	447	901	475		464	2
48	Vésztő		95	130	225	5	10	15	86	91	177	48		56	—
49	N.-Becskerek	a kimutatás 4 évről van	15	21	36	—	—	—	29	31	60	—	24	43	21
50	—	Török-Becse	2	2	4	—	—	—	1	3	4	—	—	—	—
51	—	Nagy-Kikinda													
52	—	Lugos *)													
		Teljes öszveg	3,323	3,234	6,557	144	172	316	2,601	2,550	5,151	1,663	135	2,300	97

*) Az anyakönyvekben a két protestans hitfelekezetűek külön megjegyezve eddigelő nem voltak.

Iskola- és növelésügy.

Kis Bálint esperes hátrahagyott emlékirásában azt olvassuk a békés-bánáti iskolákról, hogy alig találhatni olyan vidéket, melyben mindjárt a reformatio kezdetén annyi jó iskola lett volna, mint e tájon; Temesváron, Lippán, Szegeden, Nagy-Lakon, Gyulán, Békésen, Ladányban, Vésztőn, Sz.-Mártonban, Szarvason nevezetes és virágzó iskolák voltak egész a török pusztitásig. Azután meg a ráczok, majd a németek dulták e környéket egész a 18-ik század elejéig, s az elszéledt lakosság és elpusztult iskolák csak lassan szedhették ismét össze magukat. Nem is igen tudtak többé oly elevenségre és erőre jutni, milyennek korábban egy Petrovics, egy Brandenburgi György, a Jaksithok, Massaiak és Nadányiak pártfogása alatt örvendettek.

Azon idők szelleme és igényei hozták magukkal, hogy a népiskolák tulajdonképi rendeltetésére korán sem forditottak annyi figyelmet, mint kellett vala. Tudományos, felvilágosult férfira volt mindenekelőtt szükség, s eleink mindenkiből azt szerettek volna csinálni; jó erkölcsü munkás polgár helyett tudóssá akarták növelni a falusi földmivelő gyermekét is, a kit alighogy olvasni megtanitottak, mindjárt a tudományok akkori takarója, a latin nyelv mellé állitották, melyet aztán többé le sem tehetett a kezéből, mig csak az iskola ajtaját maga után be nem tette.

1819-ben szelidült meg a tanitási rendszer annyira, hogy az első két évben nem gyötrötték az iskolába adott gyermeket; csak a harmadikban szoritották a deákul tanulásra. Ezen évben megállapitott uj szervezet 4 nemzeti iskolát állitott fel, a tantárgyak következő beosztásával:

Az 1-ső nemzeti iskolában taníttattak: az olvasás, irás, a római és arábiai számok ismerete; a nevezetesebb természeti dolgok, az Isten és vallás ismerete a „Debreczeni ABC.“ szerint; könnyebb énekek, az Utmutatás 1-ső és 2-ik részei.

A 2-ik nemzeti iskolában: értelmes olvasás, helyesirás, számlálás, ének, imádság. Szent história, az Utmutatás 1-ső darabjának egy-csillagos czikkelyei tizenegy részből. Erkölcsi tudomány, isten, szülék, magunk, mások, birák, királyok iránt

való kötelességekből az egy-csillagos czikkelyek. Apostoli hitforma. Egyszerü összeadás, kivonás, sokszorozás. Állatok históriája. A világ 5 részének közönséges ismerete.

A 3-dik nemzeti iskolában: vallás, az Utmutatás 1-ső darabja szerint a két-csillagos czikkelyek a 12-ik részszel együtt. Erkölcsi tudományokból a már megtanultak ismételtettek, hozzá adván a két-csillagos czikkelyeket. Gazdák, tisztviselők, birák kötelességei az alattvalók iránt és viszont. Különböző vallások ismertetése az Utmutatás Toldalékjából. Magyarország a Kistükör szerint; magyar helyesirás; európai országok. Összeadás, kivonás, szorzás és osztás. Imádságok, énekek.

A 4-ik nemzeti iskolában: az Utmutatásnak mind a 3 darabja egészen; vallások historiája a Toldalékból. Magyarország a Kistükör szerint. Európa országai bővebb ismerete. Hazai törvények. Szerződés, nyugtatvány fogalmazása. Számadás készítés, hármas és társasági szabály. Rajzolás; mechanica, természet- és mértan; csinos külső viselet.

A l e á n y i s k o l á k b a n ugyanezeket kellett tanitani, a törvény, mechanica és geometria kivételével.

A harmadik nemzeti iskolában kezdték a deák nyelv grammaticáját, s ez volt az 1-ső g r a m m a t i c a l i s iskola.

A 2-ik grammaticalis iskolában tanitották Phaedrust, Julius Caesart, Ciceró beszédeit és irattak Chriát.

A humániórák első osztálya volt a p o e t i c a, melyben a tantárgyak voltak: prosodia, mythologia, Ovidius, Virgilius, Horatius, költészet, görög és német nyelv. Második osztály az o r a t o r i a, hol Cicero szónoklatai, logica, geometria, algebra, német és görög nyelv taníttattak, s honnan Debreczenbe kelle menni a tovább tanulni akarónak.

Azonban egyöntetüséget a tanitásba k é z i k ö n y v e k nélkül behozni nem lehet. Tudták ezt az uj rendszer készítői is; s azért annak meghatározásával egyidejüleg a tantárgyak kidolgozására is bizott meg a superindententia többeket; de a kik a feladat megoldásával nem sokat törödtek, más módokról pedig a kerület nem gondoskodván, ez uton egy kézi könyv sem jött létre.

Mind e mellett a rendszer fennállott. Ráma volt kép nél-

kül. A Benedek Mihály püspök által még 1804-ben irt s mai nap is használatban levö Utmutatáson meg a Katechismuson és Kistükrön kivül a többi tárgyakat oly kutfőkből s ugy tanitotta mindegyik tanitó, a mint legjobbnak gondolta. Csak a specimen volt egyforma.

Az ezentul ugynevezett nemzeti iskolából minden egyházban volt legalább két osztály; a harmadik osztály is fel volt állítva 19 egyházban; 1830-ban már negyedikkel is birt 12 község; deák nyelven tanítottak 6 helyt, jelesül Szentesen, Makón, Békésen, Gyomán, Gyarmaton és Szeghalmon; H.-M.-Vásárhely pedig ugyanez évben felállította gymnasiumát, a fentebb körvonalozott két humanitatis classissal.

E szerint az iskolák és tanulók száma 1830-ban igy állott az egyházmegyében:

Sorszám	Egyház neve	Tanitó minősége	Nemzeti (Iskolaosztály)	Grammat. (Iskolaosztály)	Tanulók száma
1	H.-M.-Vásárhely	1-ső professor	—	—	9
		2-ik „	—	—	48
		conrector	4.	I.	100
		rector	3.	—	86
		praeceptor	2.	—	114
		„	1. 2.	—	106
		„	1. 2.	—	130
		leánytanitó	1. 2.	—	84
		„	1. 2.	—	109
		„	1. 2,	—	58
		„	1. 2.	—	86
		„	1. 2.	—	98
		„	1. 2.	—	86
2	Szentes	rector	4.	I. II.	44
		conrector	2. 3.	—	112
		praeceptor	1.	—	87
		„	1. 2.	—	65
		leánytanitó	1. 2.	—	75
		„	1. 2. 3.	—	92
		„	1. 2.	—	70

Sorszám	Egyház neve	Tanitó minősége	Nemzeti	Grammat.	Tanulók száma
			Iskolaosztály		
3	Makó	rector	3. 4.	I. II.	50
		conrector	2. 3.	—	78
		praeceptor	2.	—	110
		〃	1.	—	106
		leánytanitó	1. 2.	—	84
		〃	1. 2.	—	100
		〃	1. 2.	—	108
4	Békés	rector	3. 4.	I. II.	72
		praeceptor	2.	—	85
		〃	1.	—	90
		〃	1.	—	98
		leánytanitó	1. 2. 3.	—	81
		〃	1. 2.	—	94
		〃	1. 2.	—	123
5	Gyoma	rector	2. 3.	I.	127
		praeceptor	1.	—	75
		〃	1.	—	87
		leánytanitó	1. 2.	—	83
		〃	1. 2.	—	77
6	Füzes-Gyarmat	rector	2. 3.	I. II.	90
		praeceptor	1.	—	65
		〃	2.	—	85
		leánytanitó	1. 2. 3.	—	99
		kántor	1. 2.	—	85
7	Szeghalom	rector	3. 4.	I.	78
		praeceptor	2.	—	62
		〃	1.	—	92
		leánytanitó	1. 2. 3. 4.	—	104
		〃	1. 2. 3. 4.	—	76
8	Öcsöd	rector	3. 4.	—	74
		praeceptor	1. 2.	—	80
		leánytanító és káplán	1. 2. 3. 4.	—	56
		kántor	1. 2. 3. 4.	—	70
9	Szentandrás	rector és leánytanitó	1. 2. 3. 4.	—	97
10	Körözs-Tarcsa	rector	3.	—	62
		praeceptor	1. 2.	—	102
		leánytanitó	1. 2. 3.	—	152
11	Körözs-Ladány	rector	3. 4.	—	55
		praeceptor	1. 2.	—	55
		leánytanitó	1. 2, 3.	—	110

Sorszám	Egyház neve	Tanitó minősége	Nemzeti Iskolaosztály	Gram-mat. Iskolaosztály	Tanulók száma
12	Vésztő	rector	2. 3. 4.	—	100
		praeceptor	1.	—	93
		leánytanitó	1. 2. 3.	—	111
		„	1. 2.	—	38
13	Doboz	rector	1. 2. 3.	—	72
		leánytanitó	1. 2.	—	72
14	Vári	rector	1. 2. 3.	—	75
		leánytanitó	1. 2. 3.	—	59
15	Gyula	káplán	2. 3.	—	30
		praeceptor	1.	—	24
		leánytanitó	1. 2.	—	70
16	Berény	rector	1. 2. 3.	—	106
		leánytanitó	1. 2. 3.	—	102
17	Dombegyháza	rector és leánytanitó	1. 2.	—	86
18	Batonya	praeorans	1. 2.	—	18
19	Kovácsháza	praeorans	1. 2.	—	85
20	Sámson	rector és leánytanitó	1. 2.	—	52
21	Debelliácsa	rector	1. 2. 3.	—	110
		leánytanitó	1. 2. 3.	—	90
22	Rittberg	rector és leánytanitó	1. 2.	—	94
23	Szkulia	tanitó	1. 2.	—	28
24	Ittebé	rector	1. 2. 3.	—	42
		leánytanitó	1. 2.	—	48
				Összesen	6,686

Ettől fogva máig csaknem egyenlő lépéssel haladt előre a tanulók számának növekedése, mert

1842-ben 8,329 találtatott az iskolákban
1852-ben 10,082 „ „ „
1862-ben 11,742 „ „ „

más részről pedig az iskolát kerülők száma folyvást apad, mert

1852-ben 2,128
1858-ban 1,917
1862-ben 1,378

még is az arány épen nem kielégítő ma sem; mert az iskolába járható gyermekeknek csak $89,_{47}$%-kát küldik fel valósággal, s minden $12,_{45}$ lélekre esik egy iskolás; holott igen kivánatos volna, hogy a szülők azon mértékben igyekeznének felhasználni gyermekeik javára a növelés jótéteményeit, a mily

kész buzgósággal igyekeznek őket abban részeltetni az illető elöljárók.

H.-M.-Vásárhely 32 év óta folyvást fenntartja szép jövőjü gymnasiumát, s igyekezik annak hatáskörét minden áldozattal szélesbitni.

Békés 1859-ben csaknem példátlan jó akarattal vetett állandó alapot egy már meg is nyitott realgymnasiumnak, önkéntesen ajándékozván annak fenntartására a lakosság saját legelőilletményéből egy darabban kiszakitott 300 hold földet. Ugyanott a város közép pontján egy példány kisdedovó intézetet, a város különböző részein fennálló 10 iskola mellé pedig 10 fiók kisdedovodát szándékoznak állitani; mig egy felsőbb leányiskola már két év óta életben van léptetve. Valamint nem lehet elhallgatni Békésnek azon üdvös intézkedését is, mely szerint a szabad iskolázást még 1845-ben életbe léptetvén, minden szüle ingyen tanittathatja gyermekét. Mely körülménynek, hogy mennyi befolyása van az iskoláztatásra, mutatja azon hangosan szóló példa, miszerint a szabad iskolázással nem biró, s nála ezer négyszáz lélekkel kevesebbet számláló Szentesen, az iskolába nem járó gyermekek száma háromszor nagyobb, mint Békésen.

Szentesnek egyébiránt algymnasiuma is van, melyet kellően szervezni minden igyekezettel törekszik.

Makó szintén nagyobb idő óta bir alsóbb gymnasialis iskolákkal.

A népiskolák jelen állásáról pedig a következő rovatok nyujtanak felvilágositó adatokat:

Sorszám	Egyház neve	Összes lelkek száma	Tanulók száma: gymnasiumi	Tanulók száma: népiskolai fi	Tanulók száma: népiskolai nő	Tanulók száma: összesen	Iskolába járhatók, de nem járók száma: fi	Iskolába járhatók, de nem járók száma: nő	Iskolába járhatók, de nem járók száma: összesen
1	Bánfalva	399	—	27	5	32	4	8	12
2	Batonya	618	—	20	8	28	3	2	5
3	Békés	18,408	29	730	701	1,460	66	54	120
4	M.-Berény	2,512	—	136	110	246	10	8	18
5	Csorvás	401	—	25	20	45	9	6	15
6	Debelliácsa	3,658	—	120	130	250	—	—	—
7	Doboz	2,985	—	122	101	223	28	48	76
8	Dombegyháza	387	—	18	10	28	5	6	11
9	Füzes-Gyarmat	4,960	—	235	179	414	30	45	75
10	Gyoma	8,127	—	472	333	805	4	3	7
11	Gyula	4,584	—	203	171	374	31	25	56
12	M.-Ittebé	2,425	—	88	82	170	13	12	25
13	Csávos	114	—	9	7	16	—	—	—
14	Klopódia	282	—	15	14	29	—	—	—
15	N.-Szredistye	186	—	14	10	24	—	—	—
16	Königsgnade	Klopódiánál	—	10	7	17	—	—	—
17	Sz.-Helena	200	—	17	25	42	—	—	—

18	Ref.-Kovácsháza	686	—	28	25	53	2	3	5
19	K.-Ladány	3,975	—	250	240	490	15	10	25
20	Makó	13,012	nem tudni	544	349	893	36	27	63
21	N,-Majlát	720	—	49	42	91	5	7	12
22	Orosháza	252	—	30	18	48	4	3	7
23	Öcsöd	6,176	—	232	206	438	39	33	72
24	Rittberg	2,240	—	140	130	270	20	15	35
25	M.-Sámson	650	—	21	19	40	10	18	28
26	Szeged	389	—	13	6	19	2	2	4
27	Szentes	17,017	57	656	647	1,360	160	181	341
28	Szeghalom	6,191	—	263	266	529	25	30	55
29	Szentandrás	1,298	—	58	58	116	17	13	30
30	Szkulia	418	—	33	26	59	5	3	8
31	K.-Tarcsa	4,445	—	192	226	418	17	10	27
32	Temesvár	1,318	—	55	24	79	—	—	—
33	Medves	85	—	—	—	—	7	8	15
34	Gy.-Vári	1.938	—	90	70	160	16	16	32
35	H.-M.-Vásárhely	28,819	nem tudni	992	852	1,844	110	80	190
36	Vésztő	5,574	—	272	272	544	7	7	14
37	N.-Becskerek	156	—	33	22	55	—	—	—
38	T.-Becse	160	—	—	—	—	—	—	—
	Összesen	145,742	86	6,212	5,411	11,709	700	678	1,378

Az egyházmegye összes iskoláiban működik

16 gymnasiumi tanár,
57 népiskolai fitanitó,
42 népiskolai leánytanitó,
17 vegyes iskolai tanitó,

tehát összesen 132 egyén, és igy a 11,709 tanulóból középszámmal minden egy tanitóra 88 esik.

A h.-m.-vásárhelyi gymnasium a superintendentia által megállapított tanterv szerint, a békési realgymnasium ugy van berendezve, hogy a gymnasialis tantárgyak mellett a földmives és iparosnak készülő tanulóknak legszükségesebb reál ismereteket minél kiterjedtebb alakban nyujthassa; a makói és szentesi algymnasiumok végre, hogy azokból a tovább tanúlni szándékozók a rendszeres gymnasiumokba átléphessenek.

A népiskolák az ezek számára legujabban kiadott szervezet és rendtartás értelmében átalakítva és vezetve még azért nincsenek tökéletesen, mert a kellő tankönyvek eddig kiállítva nincsenek, a felügyeletet egyébiránt az ott meghatározott organumok, t. i. a helységenkint alakitott bizottmányok gyakorolják, melyek elnökei a lelkészek. Ezen kivül az egyházmegye iskolai tekintetben több kerületre van felosztva, melyek mindegyikének ismét egy lelkész felügyelője van, ki azokat többször meglátogatni, s az iskolák állapotáról az esperest, időnkint pedig az egyházmegyei népiskolai választmányt értesíteni köteles.

Kisdedovó intézete Vásárhelynek 1860 óta van, de ez nem az egyház, hanem Szél Sámuel ottani helv. hitv. lelkész buzdításai folytán, magánosok által alakíttatott, s a város pártfogása alatt minden hitfelekezetüeknek nyitva áll. Békésen a kisdedovó intézetre van 4000 ft készpénz és 40 hold föld alap. Életbe léptetése körül folynak a munkálódások.

A vasárnapi iskolázás eddig csak a békési, makói, szentesi és vásárhelyi egyházakban divatozott, de 1862-ben átalánosan meghagyatott az iskolából kikerültek vasárnaponkinti oktatásának mindenütt gyakorlatba hozatala.

Faiskola 18 egyházközségben van, melyekben ösz-

vesen mintegy 35 holdon gyakoroltatnak a gyermekek az okszerü fa- és gyümölcs tenyésztésben.

Az egyházmegyei adó és pénztár.

A helv. hitv. egyházmegyék a legolcsóbban kormányzott köztársaságok. Az igazgatás költségeit eleinte önkényes adományokból fedezték.

A legutóbbi időben már rendes adóval rójja meg hiveit az egyházmegye, s a kormányzás és igazságszolgáltatással járó költségeket ez uton alkotott pénztárából fedezi.

Az $186^2/_3$. évi budget a következő tételeket foglalja magában:

1.	Két egyházkerületi gyülésre	120 ft
2.	Egy egyházmegyei gyülésre	600 ft
3.	A bánát visitátiójára	112 ft
4.	Esperesi káplánnak	100 ft
5.	Esperesi irodai szerekre	40 ft
6.	Jegyzői irószerekre	40 ft
7.	Postaköltség	10 ft
9.	Jegyzőkönyvek nyomtatására	80 ft
9.	Pénztárnok tiszteletdija	40 ft
10.	Elöre nem láthatókra	200 ft
	Összesen	1,342 ft.

Ezen összeg vettetik már ki a hivekre egyházmegyei adó gyanánt, melyből a hitfelekezet minden tagjára 0.92 kr. esik.

Az egyházkerület adminisztátiójáról a superintendentia készit költségvetést, mely az egyházmegyék közt lélekszám arány szerint osztatik fel, s szintén kivetés utján szedetik be. Egyházkerületi adó fejében a békés-bánáti egyházmegyére 1862-ben 837 ft 90 kr. rovatott, miből minden lélek után ismét 0.57 kr. hárul.

Az egyházmegyei pénztár nemcsak a két nemü adó bevétele és kiadásával foglalkozik. Ott kezeltetnek az egyházak perselyeiben gyülö fillérekből álló ugynevezett agentialis, és az egyházi hivatalnokok özvegyei és árváinak segélyezésére alakult, még csak kezdetben levő gyámi pénztár, és egyéb adományok is.

Az 1862. novemberi egyházmegyei gyülés elé terjesztett kimutatás szerint a pénztár állása következő volt:

I. Egyházmegyei pénztár:

Régi hátralék . .	917 ft — kr.		
bejött	— —	746 ft — kr.	
kint van	— —	— —	171 ft — kr.
Ez évben kivettetett	1,344 ft 28 kr.		
bejött	— —	801 ft 1 kr.	
kint van	— —	— —	543 ft 22 kr.
Összesen be kellett volna jönni . .	2,261 ft 28 kr.		
valósággal bejött .	— —	1,547 ft 1 kr.	
kint van tehát .	— —	— —	714 ft 22 kr.

mult évről átjött készpénz	292 ft 48 kr.
és igy az összes bevétel .	1,839 ft 49 kr.
melyből kiadatott . . .	1,199 ft 85 kr.
a pénztárban van . . .	639 ft 64 kr.

II. Agentialis pénztár:

Régi hátralék . .	452 ft 69 kr.		
bejött	— —	401 ft 69 kr.	
kint van	— —	— —	41 ft — kr.
Ez évben kivettetett	838 ft 59 kr.		
bejött	— —	699 ft 44 kr.	
kint van	— —	— —	139 ft 15 kr.
Összesen be kellett volna jönni . .	1,281 ft 28 kr.		
valósággal bejött.	— —	1,101 ft 13 kr.	
kint van tehát .	— —	— —	180 ft 15 kr.

mult évről átjött késspénz . .	43 ft 34 kr.
és igy az összes hevétel . . .	1,144 ft 47 kr.
ebből Debreczenbe elküldetett .	955 ft 58 kr.
a pénztárban van jelenleg . .	188 ft 89 kr.

III. Debreczeni főiskola-átalakítási pénztár

Mult évi maradvány	103 ft 95 kr.	
jelen évben bejött	1,067 ft — kr.	
kint van	— —	647 ft 54 kr.
Összesen bejött	1,170 ft 95 kr.	
kiadatott, vagyis Debreczenbe küldetett	652 ft 10 kr.	
van a pénztárban	518 ft 85 kr.	

IV. A debreczeni collegium fedélzeti pénztára:

Mult évi maradvány	.	11 ft — kr.	
jelen évben bejött	.	610 ft 77 kr.	
kint van	. . . .	— —	256 ft 92 kr
Összesen bejött	. . .	621 ft 77 kr.	
Debreczenbe küldetett	.	133 ft 47 kr.	
van a pénztárban	. .	488 ft 30 kr.	

V. Gyámoldai pénztár:

Kezdettől fogva bejött összesen	.	2,497 ft 70 kr.
ebből kamatozásra kiadva	. .	2,239 ft 30 kr.
késspénzül van a pénztárban	.	258 ft 40 kr.

E pénztárnoki kimutatásban nem foglaltatik, de valósággal a hatodik pénztárt képezi, mert elkülönítve kezeltetik, az ideiglenesen megszünt, de már ismét éledőben levő becskereki egyház vagyona, mely az 1852-ik évi márcziusi egyházmegyei gyülésnek beterjesztett pénztárnoki számodásokban 2,079 ft 41½ krnak mutattatott ki.

E szerint a pénztár összes forgalma volt 1862-ben:

Egyházmegyei pénztárban	. . .	2,558	ft 75	kr.
Agentialis pénztárban	. . . .	1,324	ft 62	„
Főiskola-átalakítási pénztárban	.	1,818	ft 49	„
Főiskola-fedélzeti pénztárban	. .	878	ft 69	„
Gyámoldai pénztárban	. . . .	2,497	ft 70	„
Becskereki egyház vagyona	. . .	2,079	ft 41½	„
Összesen		11,152	ft 66½	kr.

XV.

MAGYARORSZÁG KÜLÖNBÖZŐ EGYLETEI.

A következő kimutatás a Magyarországon 1862 ben létezett különböző egyletekről hivatalos adatokból van összeállítva, és már annál fogva is érdekes, mivel társodalmi életünknek némi képét tünteti fel. Belőle egyebek közt azt is láthatjuk, hogy még sokkal többet társalgunk, mintsem cselekszünk, mert a társalgási egyletek száma majdnem felét teszi az összes egyletek számának.

Az egyletek az egyes vármegyék szerint vannak elősorolva, csak Buda és Pest városok egyletei külön s a megyék egyletei után következnek.

Abauj megyében

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Kassa	Jótékony nőegylet	40	Szirmay Klára
„	Takarékpénztári részvényes	32	Gróf Barkóczy János
„	Temetkezési	198	Eschwig Ede
„	Társalgási	223	B. Luzsénszky Pál
„	Mümalmi részvényes	220	Gróf Péchy Manó
„	Szt. Erzsébet	233	Fábri Ignácz kassai püspök
„	Gazdasági	400	Gróf Palavicsinyi Alfred
Vajda	Gazdasági	még bizonytalan	Gróf Palavicsinyi Alfred
Szikszó	Takarékmagtári részvényes	1000-en felül	
Kassa	Lövész		

Arad megyében.

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Arad	Héber testvér	450	Deutsch Ignácz
"	Héber jótékony	218	Deutsch Ignácz
"	Héber nő	200	Deutsch Ignácz
"	Ipart és gazdaságot gyámolító héber	217	Wallfisch Pál
"	Zene-tanitási	95	Horváth Ádám
"	Polgári jótékony	296	Horváth Ádám
"	Polgári nő	140	özvegy Stámpfinő
"	Polgári tüzoltó	389	Török Gábor
"	Takarékpénztári	36	Sarlott János
"	Polgári lövész	160	Báró Simonyi Lajos
"	Társalgási	180	Török Gábor
"	Hajókészítők kölcsönös segélyzési	—	—
"	Román irodalmi és társalgási	—	—

Árva megyében.

(Egyletek nem léteznek,) *)

Bács megyében.

Baja	Társalgási	224	Sándor György
"	Polgári olvasó kör	200	Horváth József
"	Takarékpénztár	—	Sándor György
"	Kereskedelmi	140	Klenancz János
"	Lövész	190	Klenancz János
"	I-ső temetkezési	800	Sebők József
"	II-ik "	800	Baga Mihály
"	III-ik "	800	Rull Konrad
Jankovácz	Olvasó	82	Draskovics János
Uj-Verbász	Olvasó kör	48	Becker Jakab
Apatin	Dalárda	30	Fernbach Bálint
Ó-Kanizsa	Olvasó kör	60	Kostyik János
Zenta	Társalgási	140	Zágoricza Mózes
Szabadka	Héber nő	60	Geiger Mária
"	Temetkezési	614	Lang József
"	Társalgási	305	Mukits János
"	Iparosok társalgási	348	Tikviczky József

*) De Alsó-Kubin mezővárosban a Csaplovics-féle könyvtár-egylet létezik, mely, ha nem csalatkozunk helybenhagyott alapszabályok nyomán alakult meg. Szerk,

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Zombor	Városi közkönyvtári	202	Hauka Béla
„	Szerb olvasó kör	77	Athanaszkovics Trifun
„	Magyar olvasó kör	115	Kürti István
„	Dalárda	120	Kozsik Pál
Palánka	Társalgási	50	Hipp Miklós
Bács	Társalgási	27	Balogh György
Plávna	Olvasókör	17	Palich Márton
Ó-Becse	Olvasókör	102	Vissy Miklós
Ada	Olvasókör	48	Habron János
Martonos	Olvasó	80	Koos Ferencz
Kula	Olvasó kör	80	Klacsányi István
Ujvidék	Lövész	238	Poppovics Márkó
„	Szerb olvasó	100	Milletics Zwetozár
Apatin	Temetkezési	—	Egles Mihály
Cservenka	Társalgási	—	Mihélyi János
	Baranya megyében		
Pécs	Nemzeti társalgási	445	Delimanics István
„	Részvényes takarékpénztári	300	Majláth György
„	Részvényes csetnek-pécsi vasgyár	300	Höbling Miksa
„	Pécsi-székesegyházi nyugdij-intézet	12	Vörös Mihály
„	Kertészeti	300	Majláth György
„	Fekete viz-szabályozási	az érdekelt földbirtokosok	Daróczy Zsigmond
„	Baranyam. tisztikar nyugdijazási	bizonytalan	Sivkovics József
Siklós	Társalgási	67	Nyers Sándor
Pécs	Dalárda	—	Schmidt Péter
„	Lyceumi irodalmi kör	—	Kajdi Imre
	Bars megyében.		
Körmöczbánya	Társalgási	61	Ludwig Ignácz
„	Takarékpénztári	198	Ticsek Máté
„	Lövész	21	Campione Sándor
„	Concordia (társalgási)	116	Herczog József
Ujbánya	Társalgási	24	Gaidosik Rafael
Léva	Megyei gazdasági	370	Gr. Hunyady Lász

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Léva	Társalgási	79	GrófMigázzi János
„	Gyógyászati	60	Vietorisz Sándor
„	Megyei temetkezési	1130	Misik János
	Békés megyében		
Gyula	Társalgási	180	Báró Wenkheim Béla
„	Polgári társalgási	250	Huszka József
Békés	Olvasó és társalgási	108	Kiss Károly
Gyula	Földmüvelők olvasó (öt osztályban)	422	—
Csaba	Társalgási	143	Kemény Mihály
„	Dalárda	41	Koresanszky Lajos
Orosháza	Társalgási	120	Neumann József
Szeghalom	Társalgási	59	Augusz János
Szarvas	Társalgási	84	Tatay István
„	Népkör (társalgási)	320	Réthy Vilmos
„	Temetkezési (öt osztályban)	1780	—
„	Kiházasítási (két osztályban)	670	—
Mező-Berény	Olvasó	45	Megéla Bertalan
„	Olvasó és társalgási	110	Pusztay Ádám
Gyoma	Olvasó és társalgási	75	Wodianer Béla
„	Olvasó és társalgási	36	Debreczéni András
Kis-Tarcsa	Olvasó és társalgási	45	Fabian Gábor
Endrőd	Olvasó és társalgási	—	Schiefner Ede
Csaba	Olvasó és társalgási	—	—
	Beregh megyében.		
Munkács	Olvasó és társalgási	140	Táborfy Antal
Beregszász	Társalgási	107	Jobszty Ferencz
	Bihar megyében.		
Debreczen	Polgári társalgási	445	Simonfy Soma
„	Takarékpénztári	153	Komlóssy Imre
„	Gőzmalmi társulat	250	Komlóssy Imre
.	Lovar	245	Gróf Degenfeld G.
„	Kertészeti	147	Szabó Bálint
„	Szinügyi	340	Farkas Ferencz
„	Emlékkerti	határozatlan	Csanák József
„	Zene	210	Farkas Ferencz
„	Temetkezési (két osztályban)	701	—

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Nagyvárad	Részvényes takarékpénztári	162	Győrffy Lász. czimzetes püspök
„	Erzsébet császárné bölcsöde	186	Fogarassy Mihály czimzetes püspök
„	Társalgási	203	B. Gerliczy Bódog
„	Lövész	204	Mezei Mihály
Szalonta	Társalgási	102	Lovassy Ferencz
Tenke	Olvasó	28	Baró Bémer Pál esperes
Belényes	Társalgási	120	Barra János
Debreczen	Berettyó- és Ér-folyók szabályozási debreczeni	200	Csiffy László
Margitta	Olvasò	145	Szabó Ferencz
Belényes	Olvasó (görög kath. gymnas. ifjusági)	—	Gymnasiumi igazgató
Debreczen	II. általános temetkezési	—	Király Mihály
„	V-ik VI-ik és a magyar szabók temetkezési	—	—
„	Közönséges temetkezési	—	Bodlák János
„	Temetkezési (timár mesteri)	—	Mezei Gábor
	Borsod megyében.		
Miskolcz	Társalgási	186	Szatmári Királyi P.
„	Polgári jótékony	264	Kraudi Antal
„	Takarékpénztár	300	Soltész Nagy Ján.
„	Izraelita társalgási	85	Propper Ignácz
„	Szinházépitő részvényes	300	Báró Vay Béla
	Csanád megyében.		
Makó	Társalgási	94	Meskó János
Batonya	Olvasó	107	Domanovszky Dan.
	Csongrád megyében.		
Csongrád	Megyei gazdasági	571	Gróf Károlyi Sán.
Hold-Mező-Vásárhely	Társalgási	230	Fekete Mihály
Szentes	Társalgási	280	Pokomandy Gábor
Csongrád	Olvasó	160	Éder István
Szeged	Kisdedóvó nő	24	Bérczy Borbála

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Szeged	Szeged - Csongrád részvényes takarékpénztár	500	Wőber György
„	Temetkezési	809	Id. Mihálffy Fer.
„	Társalgási	240	Osztrovszky József
„	Polgári czéllövés	147	Osztrovszky József
„	Iparos legény	120	Csaplár Benedek
„	Izraelita komasági	—	Pollák Zsigmond
	Esztergom megyében.		
Esztergom	Takarék pénztár (részvényes)	158	Nitter Fer., Frei Vilmos
„	Városi temetkezési	2930	Szegesdy József
„	Szt. Ignácz temetkezési	1860	Ordódy Tivad. apát és kanonok
„	Társalgási	127	Reviczky Pál
	Fehér megyében.		
Szék.-Fehérvár	Szt. János temetkezési	560	Ferenczy István
„	Szt. István 1-ső temetkezési	527	Cseh József
„	Szt. István II-ik temetkezési	321	Ifj. gróf Batthyanyi István
„	Szt. József temetkezési	396	Boldizsár Samu
„	Takarék pénztár	325	B. Splényi Henrik
„	Kertészeti	—	—
„	Lövészi	179	Lincser Károly
„	Társalgási	217	B. Splényi Henrik
„	A magyar szinészet pártoló	186	Zsömböry Ede
„	„Chebra kadischa“ izr. temetkezési	107	Goldzieher Ádolf
	Gömör megyében,		
Rozsnyó	Olvasó és társalgási	100	Gróf Andrássy Gy.
„	Olvasó	26	Stimmel Soma
„	Polgári társalgási	80	Bölcsházy József
Pelsőcz	Kölcsönöző takarékmagtár	229	Szentpétery Soma
Dobsina	Olvasó	38	Limberger István
„	Társalgási	36	Dobay Vilmos
Nagy-Rőcze	Társalgási	31	Deut Károly
Jolsva	Társalgási	32	Soterteczky László
Csetnek	Társalgási	20	Czibur János

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Rima-Szombat	Társalgási	107	Miklovics Ferencz
„	Kis-Honti tanitó	85	Balás Pál
„	Kis-Honti takarék pénztár	179	Lengyel Soma
Rima-Brezó	Vastermelő	167	Fáy Gusztáv
Putnok	Társalgási	30	Csabalyi Endre
Rima-Szombat	Polgári olvasókör	—	Chlebovics János

Győr megyében.

Győr	Olvasó	172	Szabó Kálmán
„	Takarékpénztár (részvényes)	300	Hergeszell Antal
„	„Gastronom" betegápolási	99	Höfer János
„	Keresked. segédek beteg ápolási	97	Ecker Ferencz
„	Dalkör	114	Krisztinkovics Ede
„	Ifjusági kör	125	Krisztinkovics Ede
„	Kölcsönös biztosító társaság (részvényes)	90	Preng Mihály
„	Keresked. gyülde	128	Preng Mihály
„	Győrvidéki gazdasági	200	Gróf Batthyányi Géza
„	Győr-Szigeti kölcsönös segélyezési	—	Friedrich Lipót

Heves megyében.

Eger	Takarékpénztár	190	Babics István
„	Társalgási	140	Babics István
„	Lövész	424	Csiky Sándor
„	Nő	53	Nánásy Csernyus Amália
„	Zene	60	Máriássy Gábor kanonok
Gyöngyös	Társalgási	185	Almásy Pál
„	Népkör	345	Fökövy Antal
„	Megyei gazdasági	498	Kovács László
Mező-Túr	Olvasó	128	Papp Ferencz
„	Polgári olvasó	81	Papp Ferencz
Déva-Ványa	Olvasó	28	Szabó Gábor
Szolnok	Polgári társalgási	194	Gr. Szapáry Gyula
Pászthó	Olvasó	—	—
T.-Szt.-Miklós	Társalgási	88	Ményhard Antal

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
T.-Szt.-Miklós	Gazdasági	143	Gr. Szapáry Gyula
Eger	Női-olvasó	—	
	Hont megyében.		
Bakabánya	Társalgási	21	Holluby Vilmos
Ipolyságh	Megyei társalgási	156	Boronkay Lajos
Selmeczbánya	Takarékpénztár (részvényes)	111	Privitzky László
„	Társalgási	86	Ruszegger Józs. cs. kir. udv. tanácsos
	Komárom megyében.		
Komárom	Takarékpénztár	24 választmányi tag	Gr. Nádasdy Lipót örök. főispány
Tata-Tóváros	Leánykör	—	Virth Ferencz
	Közép-Szolnok megyében.		
Zilah	Kereskedői olvasó	52	Abraham Gábor
„	Szini műkedvellő társulat	32	Markus Samu
„	Társalgási	125	Czell Bene
Tasnád	Társalgási	85	Heley János
	Krassó megyében.		
Lugos	Zene és dal	143	Szende Béla
Oravicza	Társalgási	99	Büll János
Resicza	Társalgási	—	—
Bánya-Resicza	Munkások segélyezési	—	—
	Kraszna megyében.		
Szilágy-Somlyó	Társalgási	—	—
„	Polgári kör	—	—
	Liptó megyében.		
Szent-Miklós	Takarékpénztár	91	Stern David
„	Társalgási	—	Matuska György
„	„Beszeda" czimű tót műveltséget előmozdító	—	Matuska György
	Mármaros megyében.		
Sziget	Jótékony	40	Groszschmidt Imre
„	Kertészeti	bizonytalan	Herchenrötter Pál
„	Társalgási	65	Szaplonczay Józs.
„	Kisdedóvó	64	Várady Gábor
„	Női jótékony	240	Mann Józsefnő született báró Stoyka Klára
Huszt	Társalgási kör	34	Bikki Ferencz

Mosony megyében.

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Magyar-Óvár	Tanitókat és özvegyeiket gyámolító	34 község és 39 tanitó	Mieszl Ferencz
Mosony	Kórházi	80	Prauter József
Magyar-Óvár	Társalgási	112	Major Pál
Nezsider	Gyümölcsfa-tenyésztő	97	Pechó András esperes
Albert-Kasimir	Takarék pénztár	120	Ullmann Nándor
Nezsider	Tanitókat és özvegyeiket gyámolító	20	Vollath József
Magyar-Óvár	Megyei gazdászati	—	—

Nógrád megyében.

Bal. Gyarmath	Társalgási	bizonytalan	Berczy Lajos
Lapujtő	Takarékmagtár (részvényes)	50	Szontágh Ferencz
Fülek	Olvasó	36	Ketzery István
Losoncz	Társalgási	162	Ottlik Ákos
„	Gazdászati	363	Huszár Károly
Szécsény	Olvasó	60	Stojka Soma
Losoncz	Nő	—	—

Nyitra megyében.

Nyitra	Társalgási	40	Csóka Károly
„	Kereskedelmi	30	Wuzsay Péter
„	Zene	150	Miskolczy János kanonok
„	Zsidó-halott	110	Gerstl Mór
„	Zsidó szegények ápolási	110	Neumann Izsák
„	Takarék pénztár	132	Hamar Pál

Pest megyében; (Buda és Pest sz. kir. városokat kivéve.)

Vácz	Temetkezési (9 osztályban)	6018	—
„	Társalgási	125	Kasparik Kázmér nagy prépost
„	Lövész	130	Pencz Ferencz
„	Szeplő (társalgási és jótékony)	96	Hufnagel Imre
„	Női jótékony	400	Guttmann István
Aszód	Olvasó	41	Báró Podmaniczky Ármin
„	Polgári	41	Báró Podmaniczky Ármin

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Aszód	Izraelita jótékony iparos	15	Gyürik Joachim
Abony	Társalgási	54	Balogh Antal
„	Polgári olvasókör	162	Hincs József
Czegléd	Polgári olvasókör	92	Varga Sándor
Kesskemét	Társalgási	152	If. Ferian György
„	Temetkezési	508	Hajós József
„	Ipar egyesült	160	Ruzsa János
„	Olvasókör	280	Hajagós Illés
Nagy-Kőrös	Polgári olvasókör	176	Ésser Károly
„	Olvasókőr	70	Farkas Elek
Kalocsa	Társalgási	169	Ujváry László
Kis-Kőrös	Olvasó	52	Soffary József
Duna-Pata	Olvasókőr	60	
Ráczkeve	Olvasó	71	Ludas Miksa
Ó-Buda	Olvasó	—	—
„	Takarék pénztár	—	—

Pozsony megyében.

Nagy-Szombat	Takarékpénztár (részvényes)	300	Gróf Desasze Ferencz
„	Kisdedóvó	bizonytalan	Zerdahelyi Petron.
„	Katholikus mester legények	60	Prasznovszky Mihály
„	Társalgási	120	Sipeky Ágoston
„	Énekzeti	195	Hubert Ferencz
Galantha	Temetkezési	24	Levanszky József
Szt.-György	Szegények - segélyezési	12	Jablanczy László
„	Társalgási	34	Szandtner Lajos
Bazin	Társalgási	24	Weinberger Endre
D.-Szerdahely	Társalgási	89	Id. Bartal György
Modor	Társalgási	35	Prikkel László
„	Szegények - segélyezési	határozatlan	Szuhányi István
„	Szőlő müvelő	26	Schnell Mihály
Pozsony	„Szt. Márton“ templomzene	547	Heiller Károly kanonok
„	„Schass-Chevra“ és „Maschike Tora“ izraelit-vallási	80	Schreiber Farkas főrábbi
„	„Kathol. Wohlthätigkeits - Verein“ czimü	296	Kőszhegyi József

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Pozsony	„Künstler und Sprachlehrer-Verein“ czimü	48	Heiller Károly kanonok
„	„Christlicher Handlungs-Comis Unterstützungs-Verein“ czimü	119	Walkó Gusztáv
„	„Frauen-Verein für die Kleinkinder-Bewahr-Anstalten und Franz Josef I. Kleinkinder-Spital“ czimü	239	Heiller Károly kanonok
„	„Chewra Kadischa Pecknach Nefesch“ czimü izraelita	250	C. W. Pappenheim
„	„Jerusalem Jasum“ czimü izraelita	150	C. W. Pappenheim
„	„Chaninas Dalun“ nevü izraelita	180	Frankl Simon
„	„Tifers Habachurum“ nevü izrael.	152	Fürst Miksa
„	„Poel Zedek“ nevü izraelita	120	Reisner József
„	„Bachurim Chewra“ nevü izraelita	94	Lemberger Áron
„	„Toras Chesed“ nevü izraelita	190	C. W. Pappenheim
„	„Hachnosas Kalah“ nevü izraelita	20	Herzfelder Izsák
„	Evangelikus aggtanítóknak	32	Handl Soma
„	„Sz. Háromsághoz“ czimezett katholikus temetkezési	659	Maár Károly plebános
„	„Szent Miklóshoz“ czimezett katholikus temetkezési	152	John András
„	Evangelikus temetkezési	616	Celler Soma
„	Hajósok temetkezési	94	Kaiser Ferencz
„	Betegek segélyezési s temetkezési	144	Haltzl Károly

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Pozsony	Takarékpénztár és zálogház	147	Gróf Zichy Ferencz
„	Magyar erdészeti	1031	Aulendorfi gróf Königsegg Gusztáv
.	I-ső Pozsony-Nagy-Szombati vaspálya	455	Linczboth János és Scherz János
„	Természet vizsgáló	376	Aulendorfi gróf Königsegg Gusztáv
„	Dalárda („Liedertafel")	288	Edl Tivadar
„	Társalgási	310	Gróf Zichy Károly Bittó Kálmán és Edl Tivadar
„	„Wohlthätigkeits Kränzchen" czimezett	221	Zuna Sándor
„	Zsidói társalgási	62	Pappenheim C. W.
„	Lövész	245	Harkai Schiller Ad.
„	Pozsonyi malomvölgyi társulat	25	Csenkey Béla
„	Izraelita kisdedóvó intézet	20	Stern Mór
„	Nemzeti kör	360	Schmidt József
„	Gazdasági	határozatlan	Gróf Pálffy János
„	Szöllő gazdasági	—	—
D.-Szerdahely	Népkör	—	—

Sáros megyében.

Eperjes	Takarékpénztár	153	Hedry Ernő
„	Társalgási	90	—
„	Lövész	80	Péchy Ignácz és Schmidt Károly
„	Zene	134	Schmidt András
„	Sárosmegyei jótékony nő	határozatlan	Jekelfalusi Szinyei Valeria
Bártfa	Társalgási	50	Rupprecht József
K.-Szeben	Olvasó	31	—

Somogy megyében.

Kaposvár	Gazdasági	bizonytalan	Jankovics László
„	Társalgási	—	Tolli Ferencz
Szigetvár	Társalgási	—	Kölbl József
Szili	Társalgási	—	—

Soprony megyében.

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Soprony	Kisdedóvó intézet	—	Wagner Ferencz
„	Zene	50	Flamdorfer Ignácz
„	Evangel. felebaráti (temetkezési)	3622	Pozwik Kereszt.
„	Katholikus felebaráti (temetkezési)	3950	Rach Ferencz kanonok és plebános
„	Olvasó és társalgási	208	Hillebrandt Vincze
„	Betegápolda	360	Bertok Sándor
„	Keresked. segédek	86	Bock Gyula
„	Betegápolda	65	Baumann György
„	Jótékony nő	450	Széchény P. gr.-nő
„	Czipész czéh temetkezési	77	Kolarsek Ferencz
„	Csizmadia czéh temetkezési	80	Márton Endre
„	Szabó czéh temetkezési	58	Nessl Károly
„	Polgárok gyámolító	250	Töppler Károly
„	Takarék pénztár	—	Flamdorfer Ignácz
„	Bortermesztési	110	Boor Ágoston Gy
„	Jótékony nő	326	Szürnyeghi Horváth Amalia
„	Szent Szeverinus katholikus legények társulata	70	Hodich Ferencz kanonok
„	Liederkranz (Dalkoszoru)	40	Királyi Pál
Kabold	Betegápolási	40	Ebner Soma
Csorna	Polgári olvasókör	130	Szeitl Ferencz

Szabolcs megyében.

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Nagy-Kálló	Társalgási	80	Ferenczy Lajos
Nádudvar	Olvasó	26	Rásó Lajos
Balm.-Ujváros	Társalgási	33	Pusztay Lajos
Kisvárda	Társalgási	—	
Nyiregyháza	Felső-Tiszavidéki gazdászati	304	Gróf Degenfeld Imre
„	Társalgási	137	Ellek Mihály
„	Előfogati	700	Palics Mihály
Nyirbátor	Társalgási	—	Szikszai József
Tiszalök	Izr. temetkezési	35	Liffauer Izráel
Polgár	„Maria“	60	

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Polgár	Szent István társulat	4	Gróf Károlyi István és Danielik István püspök
„	Szent László társulat	14	Lonovics Józs. püspök, Gróf Károlyi György
	Szatmár megyében.		
Nagy-Károly	Megyei gazdasági	434	Gr. Károlyi György
„	Megyei nő	határozatlan	Kende Lajosnő született Szuchanyi Laura
„	Olvasó	—	Pellet Alajos
Felső Bánya	Olvasó	61	Szaicz József
Szatmár	Jótékony nő	278	M. Szerdahelyi Pálnő
„	Nemzeti olvasó	30	Gyöngy Lajos
„	Kisdedóvó	I20	Kovács Ágoston
„	Földmüvelők temetkezési	147	Makkai Antal
„	Társalgási	90	Böszörményi Kár.
„	Lővész	84	Kőszeghy Mihály
Nagy-Bánya	Társalgási	66	Beresey Lajos
„	Lővész	20	Hamori Pál
„	Jótékony nő	25	Schweizer Ilka
	Szepes megyében.		
Lőcse	Megyei gazdasági	178	Spóner Tivadar
„	Takarékpénztár (részvényes)	300	Zsedényi Ede
„	Polgári társalgási	114	Kovács Győző
Késmárk	Társalgási	64	Szentiványi Tamás
„	Német olvasó társulat	105	Payer Hugó
„	Lővész	85	Steiner János
Lőcse	Polgári sörfőző	197	Szontagh Károly
Szomolnok	Társalgási	15	Adriányi János
	Temes megyében.		
Temesvár	Takarékpénztár	400	Gabriel József apát és kanonok
„	Izraelita beteg segélyezési	—	Hartmann József
	Tolna megyében.		
Szegszárd	Takarék pénztár	112	Stamm Ferencz
Tolna	Társalgási	52	Sebestén Károly

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Högyész	Társalgási	61	Fischer Ignácz
Paks	Társalgási	50	Kurcz József
Bonyhád	Társalgási	68	Bonyhádi Geiza
Dunaföldvár	Társalgási	150	Kaschena Zsigm.
Szegszárd	Gazdasági	—	Dőry Frigyes
„	Dalárda	-	—

Torna megyében.

Egyletek nem léteznek.

Torontál megyében.

Zsomboly	Torontál megyei népjegyzők nyugdij intézete	45	Beodrai Karácsonyi László
„	Torontál megyei gazdatisztek nyugdijintézete	103	Beodrai Karácsonyi László
Török-Becse	Olvasó	102	Seybold Ignácz
„	Kereskedő-társalgási	62	Doktorovich Szilárd
Nagy-Kikinda	Társalgási	160	Stojánovits Sándor
„	Társalgási	215	Beodrai Karácsonyi László
N.-Becskerek	Szerb olvasó társulat	124	Vukor István

Trencsén megyében.

Egyletek nem léteznek.

Turócz megyében.

T.-Szt.-Márton	Evangelikus tanitói	12	Milicsko Mihály
„	Társalgási	—	Báró Révay Simon
„	Slovenszka Matika	—	

Ugocsa megyében.

Nagy-Szöllős	Gazdasági	72	Kovács Lajos
„	Nõi	58	Báró Perényi Gábornő

Ungh megyében.

Unghvár	Megyei társalgási	180	Makay Dániel
„	Megyei női	124	
„	Ungh-Szerednyei borászati	80	Bernát Zsigmond

Vas megyében.

Szombathely	Kisdedóvó	175	Ussay Ágoston
„	Kórház	144	Tempel Ferencz

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Szombathely	Társalgási	60	Gr. Hugonay Guszt.
„	Fürdő társulat	154	Gr. Hugonay Guszt.
„	‚Gizella‘ gyámolda	32	Polani Zarka Mária
Ó-Perint	„Kisegítő“	1402	Salamon Bernát
Kiss-Czell	„Kisegítő“	511	Freund Benedek
Szt-Gothard	Olvasó	32	Ott Ferencz
Szombathely	Megyei gazdászati	500	Gróf Batthyányi Zsigmond
Pinkafő	„Jezus szent szine“ nevü társulat	az egész világon 15,430	Heisenberger Ferencz plébános
„	„Leopoldina“ társulat	75	Heisenberger Ferencz plébános
Kőszeg	Zene	212	Wallner Ignácz
„	Beteghház	210	Krug János
„	Olvasó és társalgási	108	Chernel Kálmán
„	Takarék pénztár	24 (választmányi tag)	Czeke József
„	Evangelik. dalárda	28	Hrabovszky János
	Veszprém megyében.		
Veszprém	Nemzeti társalgási	90	Kammersperger A.
„	Polgári társas kör	214	Dunst Ferencz
„	Olvasó	100	Weisz Henrik
„	Takarék pénztár	85	Koroncz László
„	Temetkezési	600	Pfilf András
Pápa	Társalgási	145	Gr. Eszterházy Pál
„	Zene	160	Mikovinyi Ignácz
	Zala megyében.		
Zala-Egerszeg	Polgári olvasó	165	Szabó Soma
„	Kölcsön és segély	205	Stern Jakab
Nagy-Kanizsa	Polgári olvasó	172	Hegedüs József
„	Társalgási	140	S. H. Guttmann
„	Keresk. társalgási	100	Stern Mór
„	Takarék pénztár	300	Albanitz Flor
Tapolcza	Polgári társas kör	94	Vadona Ferencz
„	Olvasó	30	Feichtmann Adolf
Keszthely	Társalgási	80	Lenhardt János
„	Dunántúli vinczellér kertész és pinczemester képező intézet	61	Hertelendy Kálm.
Sümegh	Kisegítő-kölcsön	—	Moizer Imre
„	Olvasó	40	Takács János

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Csab-Rendek	Kisegítő-kölcsön	—	Böhm János
Szt.-Grot	Polgári olvasó	800	Gr. Batthyányi Zs.
Zala-Egerszeg	Gazdasági	250	Ossterhuber József

Zaránd megyében.

Egyletek nem léteznek.

Zemplén megyében.

S.-A.-Ujhely	Megyei társalgási	81	Gr. Andrássy Manó
„	Polgári társalgási	40	Matik József
„	Megy. jótékony női	300	Gr. Andrássy Manó
„	Polg. női-olvasókör	80	Bokus Józsefnő
„	Zemplén és Ungh megyei gazdasági	80	Gróf Andrássy Gy.
„	Zemplén hegyalljai szőllő- és bortermelési társulat	300	Báró Vay Miklós
Gálszécs	Olvasó	15	Báró Fischer Lajos
Homona	Társalgási	36	Matulay Győző
Varanó	Társalgási	48	Bujanovics Rezső
Tokaj	Olvasó	55	Marschall Tamás
„	Polgári olvasó	185	Kröczer Ágoston
Kis-Tokaj	Olvasó	82	Id. Komáromy L.
Mád	Olvasó	42	Mattyasovszky K.
S.-N.-Patak	Polgári társalgási	108	Fogarassy György
Sáros Patak	Olvasókör	—	—

Zólyom megyében.

Beszterczebánya	Kisdedóvó	150	Radvánszky Irma
„	Szegény tanulók felsegélyezési	116	Stepan János
„	„Ezer testvér“ czimü temetkezési	404	Kmethy András
„	Társalgási	155	Hullay Dániel
„	Lővész	34	Belanszky János
„	Zene	60	Radvánszky Antal
„	Takarékpénztár	600	Winkler János
Hermanecz	Papirgyár társulat	12	Arnstein és Eskeles
Zólyom	Társalgási	33	Huszak Dániel
Breznobánya	Lővész	39	Scherfl Samu
Beszterczebánya	Bányász növendékek társalgási	—	—

Jász-Kun kerületben.

Félegyháza	Társalgási	82	Szabó Sándor
Jászberény	Társalgási	87	Muchorai János

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Halas	Olvasó	50	Zsőnyi József
Kis-Ujszállás	Olvasó	32	Kaszás István
Dorosma	Olvasó	42	Kovács Pál
Laczháza	Temetkezési	250	Kubácska István
Szabadszállás	Temetkezési	800	Gönczy József
K.-Szt.-Márton	Olvasó	—	Kiss Antal
Félegyháza	Népkör	—	Fazékas Alajos
Tur-Kevi	Társalgási	—	Végh Sándor
K.-Szt.-Márton	I-ső és II-ik temetkezési	—	—
Halas	Jótékony női	—	—

Kővár vidéken.

Egyletek nem léteznek.

A Hajdu városok kerületében.

Böszörmény	Polgári társalgási	72	Syllye Gábor
Dorogh	Olvasó	42	Szabó Gy. esperes

A szepesi XVI város kerületében.

Béla	Lővész	54	Lingsch Frigyes
Igló	Felső - magyarországi bányapolgársági társulat	—	Gróf Andrássy Gy.
„	Társalgási	80	Schubert László
„	A XVI szepesi városok takarékpénztára	100	Gotthardt György
„	Sörfőző	186	Ozwald Soma
Lubló	Kereskedelmi	8	Laczka Ferencz
Szepes-Olaszi	Társalgási	34	Lechniszky József
Szep.-Váralja	Társalgási	47	Schön Leó
Igló	Műmalom részvény intézet	—	—

Buda sz. kir. városban.

Buda	Magyar nyugpénz intézet	251	Gálffy György helyt. tanácsos
„	Lánczhid társulat	1000 részvény	Báró Sina Simon
„	„Donati“ halott	550	Tilly Fer. polgár
„	„Noë“ halott	540	Praxl Fer. polgár
„	Olvasó	160	Ary Gy. számtiszt
„	Kölcsönös halott	600	Rupp Jakab

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Buda	Takarék pénztár	1000 részvény	Wodianer Béla
„	Polgári lövelde	180	Id. Thoma József polgár
„	Általános halotti	5424	Ráth József vizi-városi plébános
„	Ujlaki szőllőkerté-szek halotti	480	Strobl Ant. polgár
„	Izrael. testvérségi	200	Gerzon Kálmál
„	Első magy. „gyors-iró“	—	Gaszner Lajos
„	Jótékony női	27	Gróf Forraynő
„	„Concordia“ beteg-ápolási és halotti	450	Ráth Péter gyógy-szerész
„	Evangelikus temet-kezési	—	Nyizsnyánszky Dá-niel
„	Társalgási	150	Hesz János
„	Alagut társulat	4200 részvény	Ürményi József
„	Élelmezési társulat	—	—

Pest sz.. kir. városban.

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Pest	Magyar keresked. pénzcsarnok (Un-garische Comer-cial-Bank)	2000	Jálics A. F. nagy-kereskedő
„	Első honi takarék-pénztár	629	Fáy András és Ha-jós József
„	Pesti „Lloyd“ tár-sulat	580	Jálics A. F. nagy-kereskedő
„	Magyarországi me-zei gazdasági	—	Elnök: Gr. Károlyi Laj. Alelnök: Ló-nyay Gáb., Koriz-mics László
„	„Lóverseny“	385	Heinrik Ján. nyug-dijazott kapitány
„	I. pesti asztalos	9	Wernitzy Ján. asz-talos mester
„	II. pesti asztalos	17	Tausch Fer. aszta-los mester
„	III. pesti asztalos	11	Bachmann György asztalos mester

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Pest	Gőz- és hengermümalomi részvényes társulat	105 (részvény)	Doszwald Józs. és Bucher Leonhard
„	Első pesti favágó, gyalumalomi és faportékagyár részvényes társulat	80 részvényes	Ürményi József cs. k. kamarás
„	Magyar tudományos akademia	—	—
„	„Kisfaludy" szépirodalmi társulat	—	Báró Eötvös József
„	„Matika szerbszka"	191	Koits Pál ügyvéd
„	Buda-Pesti orvosi társulat	101	Wágner János orvostudor
„	Földtani (Geologischer-Verein)	171	Védnök: Herczeg Eszterházy Pál. Elnök: Kubinyi Ágost. Alelnök: Kubinyi Ferencz
„	Magyarországi természetvizsgáló	219	Bugát Pál tudor Than Kár. tudor
„	Pesti müvészeti	3450	Gróf Andrássy M., gróf Fesztetics B.
„	Buda-Pesti zene	484	Báró Prónay Gábor
„	Nemzeti képcsarnok alakítási	57	Báró Prónay Gábor és Kubinyi Ágost.
„	Testgyakorló iskolai	122	Védnök: Gr. Zichy Feraris Manó. Elnök: Nádasdy L. Alelnök: Ágoston József
„	Polgári lövész	350	Jankovics Gyula földbirtokos, Kirner József lőfegyver készítő
„	Kőbányai kerti részvényes társaság	608	Gróf Károlyi Gy., báró Wenkheim Béla, Hajnik Pál
„	Széchenyi sétatér-társulat	96	Heinrich J. N. nyug. cs. k. kapit.
„	Magyar nemzeti társalgási	603	Gróf Károlyi Gy., báró Wenkheim Béla, Hajnik Pál

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Pest	Nyugdijazási intézet szerencsétlenné lett városi hivatalnokok és ezek özvegyei és gyermekei részére	18	Ságódy Sándor alpolgármester
„	Israelita jótékony intézet	88	Munk Mór nagykereskedő
„	Nyugdijazási és betegápolási egylet kereskedők részére	1470	Burgmann Károly nagykereskedő
„	Szegény gyermekek kórházi	466	Ürményi József és Wodianer Béla
„	Első pesti betegápolási és temetkezési	1496	Bulch Ferencz szabómester
„	Másod pesti betegápolási és temetkezési	281	Erendits Ferencz sebész
„	Első pesti temetkezési	157	Weschenau János
„	Pesti „védangyal“ cz. betegápolási és temetkezési	850	Munderlak Vincze
„	„Felebaráti szeretet“ czimü temetkezési	3415	Krupinszky János
„	József külvárosi német vinczellérek temetkezési	500	Hausknecht Gy. korcsmáros
„	„Josefinum“ czimü betegápolási és temetkezési	820	Szántófy Antal kanonok
„	Pesti pinczérek betegápolási és temetkezési	520	Bartel János vendéglős
„	Buda-Pesti gyógyszerészek segélyezési s nyugdijazási	—	Jármay Gusztáv gyógyszerész
„	Kőmüves legényeknek betegápolási és temetkezési	301	Strobel János kőmüves
„	„Jó pásztor“ czimü betegápolási és temetkezési	500	Trevostek Bene ácsmester

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
est	„Maria segítség" czimü polgári betegápolási és temetkezési	230	Wendland János ácsmester
„	Közönséges izrael. betegápolási és temetkezési	470	Kurländer Antal
„	Első izraelita iparüzők betegápolási és temetkezési	110	Heinn Hermann szabómester
„	Szegény izraelita betegápolási és temetkezési	58	Buchbinder Ábrahám kereskedő
„	Teréziaváros vinczelléri temetkezési	488	Rock Márton kertész
„	Szent István társulat	7136	Védn.: Zsitovszky Ján. érsek. Elnök: gróf Károlyi Istv. s gr. Cziráky Ján. Aleln.: Dánielik János püspök
„	Ferencz külvárosi kisdedóvó intézet	—	—
„	Terézia külvárosi kisdedóvó intézet	—	Zettner Károly kádármester
„	Belvárosi kisdedóvó intézet	—	Szántófy Antal kanonok
„	József külvárosi kisdedóvó intézet	78	Julicz János
„	Magyarországon kisdedóvó intézeteket terjesztő	120	Ürményi József kamarás
„	Bölcsőde	—	Brunzwiki Forray Terézia grófnő. Alelnök: Aigner Miklós ügyvéd
„	Jótékony női	28	Bohus Szögyéni Antonia
„	Katholikus mesterlegények	280	Szabóky Adolf tudor
„	Kézmüvet és földmüvelést előmozdító egylet az izraeliták közt	500	Kern Jakab nagykereskedő

Az egylet széhhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Pest	„Chewra kadischa" szent testvérségi egyesület izraelita	1100	Hercz Salamon nagykereskedő
„	Evangelikus mesterlegények	80	Lang Miksa evang. lelkész
„	Evangelikus árvák ellátására	760	Fuchs Rezső kereskedő
„	Izraelita kereskedők segélyezési	590	Kurländer Antal kereskedő
„	Magyarországi kertészeti	2800	Elnök: Báró Podmaniczky Lajos. Alelnök: gr. Zichy Ede és Ertl Kár.
„	Magyar általános biztosító részvényes társulat	4000 részvény; 881 tag	Lónyai Menyhért, Hajós József és Lévay Henrik
„	Pesti nemzeti kör	1129	B. Kemény Zsigm., Jókai Mór és Karczag Ferencz
„	Buda-Pesti dalárda	40	Thill Nándor
„	Nemzeti lovaglóhely, lötér és vívóhely	100	Gróf Szapáry Antal
„	Müvészi	205	Gr. Andrássy Gy., Henzelmann Imre
„	„Szt. László" társulat	—	Lonovics püspök, gróf Károlyi Istv. s Dánielik püspök
„	Magyar irók segély	—	Gróf Károlyi Istv. és b. Eötvös Józs.
„	Buda-Pesti hajós	64	Gróf Waldstein János és gróf Széchényi Béla
„	Magyar gyorsiró	35	Hajnik Kár., Gaszner Laj. és Szombathelyi Ignácz
„	„Szent István kőszénbányai"	2900 (részvények)	B. Prónay Alb. és Korizmics László
„	„Pannonia" cz. a. magyar visszabiztosításiintézet	771	Lónyai Menyhért
„	Izraelita magyar	907	Rózsai J. tudor, Kohn J. J.

Az egylet székhelye	Az egylet neve	A tagok száma	Elnök
Pest	Első magyar utazási	—	Gróf Zichy Ede, b. Lópreszty Árp.
„	Magyar gazdasszonyok	—	Damianich Emilia, szül. Csernovics
„	A pesti főgymnaziumi ifjuság könyvtári	—	Rómer Flór tudor gymnas. igazgató
„	Első magyar izraelita betegápolási és temetkezési	—	Klein Béla
„	„Concordia“ cz. a. izr. betegápolási és temetkezési	—	Pózner Kár. Lajos
„	Kölcsönös izraelita betegsegélyző es temetkezési	—	Bercsághy M. ügyvéd
„	A m. k. pesti tudományos egyetemi joghallgatókat segélyző	—	Pauler Tivadar tudor a m. k. egyetem rektora
„	M. k. egyetemi dalárda	—	detto
„	A m. k. egyetem orvos növendékeit segélyző	—	detto
„	Általános izraelita beteg segélyző és temetkezési női	—	Kurländer Antal
„	„Unio“ dalárda	—	—
„	Magyar földhitelintézet	—	Gr. Dessewffy Emil és Lónyai Menyh.

E kimutatás szerint Magyarországon összesen 579 egylet volna.

Ezekből tudományos, ipar és kereskedelmi, takarékpénz- és magtári egylet	75
Jótékonysági	156
Gazdasági	38
Társalgási	264
Egyéb féle	46

XVI.

UJABB ADATOK A MAGYAR EGYETEM ÉLETÉBŐL.

Dr. Konek Sándortól.

Az egyetemi hallgatók létszámában mutatkozó hullámzatok annál érdekesebbek, minél tartósabb az évről évre észlelhető növekvési hajlam: ez jelesen a magyar tud. egyetemnél tapasztalható, mely az utolsó években folytonos és állandó számöregbülésnek örvend. Névszerint volt a rendes és rendkivüli hallgatókat egybevéve

	az 186$^1/_2$-ki téli félévben;	nyári félévben;	186$^2/_3$-iki téli félévben
a hittani karnál	70	70	74
jog- s államtud. karnál . .	824	784	870
orvossebészeti karnál:			
a) orvos-hallgató . . .	268	277	328
b) sebészet-tanuló . „ .	168	141	176
bölcsészeti karnál:			
a) bölcsészet hallgató . .	81	24	81
b) gyógyszerészet hallgató	95	89	96
összesen:	1,506	1,458	1,644

A növekvés ennélfogva szembetünő, mi annál örvendetesebb, minthogy már a mult tanév a megelözött éveket tetemesen felülszárnyalta, és az utolsó évtizedben a fejlődés tetőpontja elérettnek látszhatott. Az emelkedés különösen a joghallgatóknál tapasztalható, ugy hogy a magyar tudom. egyetem az e tekintetben a többi ausztriai egyetemek közt kivivott második helyet ujra magának biztosítani törekszik, jogtanulói számával közvetlenül a bécsi egyetem után sorakozván, söt jogtanulói létszámával a pesti egyetem sok hir-

neves europai egyetemnek összes hallgatói számát jóval meghaladja. *)

E számnövekvéssel karöltve jár hason emelkedés több magyar jogakademián. Ugyanis a nyilvános rendes és rendkivüli hallgatók, valamint a magántanulók száma a három magyar kir. jogakademián a mult $186^1/_2$-ki tanévben a következő volt:

a pozsonyi jogakademián		60
a kassai	„	31
a nagyváradi	„	87 ;

holott csak a pozsonyi jogakademián e szám az idén 108 ra emelkedett, t. i. 66 első évi, 39 másod és 3 harmad évi jogtanuló volt.

Tekintve az egyetem az idei ifjuságának vallás és származás szerinti különbségét, azt találjuk, hogy

	római kath.	görög kath.	g. n. e.	ágost. hitv.	helvét hitv.	unit.	izraelita
a hittani karnál .	64	10	—	—	—	—	—
a jogi karnál . .	483	27	69	93	139	4	55
orvosi karnál . .	266	9	17	42	74	1	164
bölcsészeti karnál	88	5	2	14	16	—	2
	901	51	88	149	229	5	221

Származásra nézve

	Magyarországból	Erdélyből	Horvát-Tótországból	Végvidékből	a többi osztrák tartom.	külföld.
a hittani karnál . .	59	—	15	—	—	—
a jogi karnál . . .	801	50	12	1	5	1
az orvossebészi karnál	496	45	13	3	11	2
a bölcsésznti karnál .	114	5	4	1	2	1
összesen :	1470	100	44	5	21	4

*) Itt azonban azon körülményről nem szabad megfeledkeznünk, hogy külföldön számos egyetem létezik; pl. Poroszországban, melynek kiterjedése kisebb, mint a magyar korona területeé, s melynek népessége a magyar országok népességét csak 3 millióval haladja meg, hat egyetem van, melyek mind teljes jogi tankarral birnak; Magyarországban pedig csak egyetlenegy egyetem van, melyen jelenleg a jogtan-folyamot kirekesztőleg lehet teljesen bevégezni. Szerk.

A külföldiek közt egy poroszorszsgi, egy bajorországi, egy vürtembergi és egy svajczi szerepel.

A joghallgatók közöl a folyó tanévben 214 fölmentetett a tanpénz alól, és pedig 128-nak az egész tanpénz, 86-nak pedig fele engedtetett el. Ha ennélfogva a rendkívüli joghallgatók a számbol kihagyatnak, kik t. i. tanpénzmentességi kedvezményre nem tarthatnak igényt, több mit 25 százalékja az összes jogtanuló ifjuságnak az ingyen oktatás jótéteményében részesült, és miután a mentességért többen nem is folyamodtak, mint a mennyi a kar által abban részesíttetett, méltán azt lehet állítani, hogy körülbelől egy negyede a tanulóknak ily mentességre szorul.

Az ösztöndíj élvezetében lévők számát illetőleg a jelen tanévben 80 ösztöndijas jogtanuló számíttatván, épen 10 százalék hol nagyobb, hol csekélyebb tansegélyzésben részesül, a legmagasab évi illetmény 210 ft., a legkisebb 33 ft 60 kr. A rendes kir. ösztöndijak azon tanévben mind tetemesen felemeltettek és évi 120 vagy 150 ftnyi illetményből állnak.

Az egyetemi könyvtár állapotja az $186^0/_1$-ki tanévre vonatkozólag oda értve a hozzátartozó fiók- és a benne közös használatra felállított Frank-féle könyvtárakat is következő:

a) az anya könyvárban	78,162	kötet	és	9,001	darab
b) annak kézirattárában	1,598	„	„	—	
c) a hittudományi fiókkönyvtárban .	9,624	„	„	—	
d) a füvészkerti „ .	494	„	„	—	
e) a csillagászati „ .	1,410	„	„	—	
f) az állatgyógyintézetében . . .	140	„	„	—	
g) az egyes tanszékek mellett van .	794	„	„	—	
h) a Pest városa Frank-könyvtárában	13,681	„	„	358	„
i) az anyakönyvtár 1861-ki gyarapodása	875	„	5	452	„
összesen:	101,770	kötet	és	9,811	darab

Az olvasó terem az ifjuság részéröli látogatásában az $186^0/_1$-ki tanévben ujra örvendetes gyarapodás mutatkozik. Mig t. i. $18^{59}/_{60}$-ban 11,628 olvasó vendég volt, a reákövetkező $186^0/_1$-ki évben az olvasók száma 14,171-re emelkedett, vagyis csaknem $22^9/_0$-lival, mely gyarapodás, miután már évek óta meglepő következetességgel mutatkozik, mindenesetre kedves tanuságául szolgál annak, hogy az egyetemi

könyvtár évről évre nagyobb mérvben igénybe vétetik. Vajjon lehet-e ebből a tanuló ifjuság nagyobb tanulási törekvésére, belterjesb önkiképezési szorgalmára következtetést vonni, az oly kérdés, mely a puszta számadatból kellőleg meg nem fejthető, mivel egyrészt a vendégek polgári állásuk és foglalkozásuk szerint nem osztályoztatnak, tehát a collectiv számból ki nem tetszik, hogy köztük hány egyetemi polgár van; másrészt pedig az olvasók növekvő száma tagadhatlan összefüggésben áll az egyetemi ifjuság általános számnövekvésével, ugy hogy a fennebbi öregbülés nem annyira bel- mint külterjes gyarapodásnak is lehet közvetlen kifolymánya. Minden esetre jóval magasabb arányu szaporodás lenne tapasztalható, ha egyetemi könyvtárunk helyisége csak némikép megfelelne a közigényeknek. A primitiv állapotok mellett, melyek az u. n. olvasó terem minden képzelem mögött maradó szük helyiségében találhatók, csakugyan állíthatni, hogy tanuló ifjuságunkban igen felköltött olvasási vágynak kell lennie, ha minden hónapban átlag 1400 és így levonva a vasár- és ünnepnapokat valamint a hétfőnapot, midőn a könyvtár be van zárva, naponként átméröleg 70 olvasó e szük, kényelmetlen és elég sötét olvasó szobába beleszorítkozik, hogy a tudományrétegekből a szellemi kincseket kiaknázza. Annál sajnosabb, hogy a könyvtár kincseinek házi használata a tanuló ifjuság elött olyformán nem tétetik lehetövé, mint az a többi birodalmi egyetem könyvtárainál van, hol t. i. a könyvek kellő biztosítás mellett házi használatra kikölcsönöztetnek. Nálunk ezen kikölcsönzés daczára az egyetemi tanácsnak e részbeni ismételt sürgetéseinek, csak is az egyik vagy másik tanár személyes jótállása mellett találtatott megengedhetőnek, mi csaknem azonos egyenes megtiltásával, nem lévén képzelhető, hogy a tanárok annyi olvasni vágyó egyetemi polgár irányában a személyes felelősséget magukra vállalják. Miért is azon körülmény, hogy 1861-ben 1510 kötet kölcsönöztetett ki házi használatra, és igy 245 kötettel több mint az előtte való évben, legfeljebb az egyetemi tanárok és egyéb tudósok nagyobb szellemi tevékenysége mellett tanuskodhatik, csak is azok tarthatván igényt ezen az egyetemi hallgatók részéről jóval szükségesebbnek látszó jótéteményre.

A folyóirati szobában, mely az egyetemi könyvtárral összeköttetésben áll, és szerény voltánál fogva szintén csak néhány jogosultra nézve élvezhető, 1861-ben 73 hirlap és időszaki folyóirat volt kitéve, és miutáu a szaklapok jelen korunkban jóformán egyik gyupontja a szakirodalomnak, igen kivánatos lenne, ha a hely szüke ne állana utjában annak, hogy e szentélybe is a tanuló ifjuság bebocsáttatnék.

———·—

XVII.

ELEMI TANÜGY, AZ ESZTERGAMI ÉRSEKI EGYHÁZMEGYE TERÜLETÉN $186^1/_2$.

Dr. Barsi Józseftől.

Az ország lelki főpásztora. az esztergomi érsek, által beküldött ide vonatkozó adatokat, könnyebb átpillantás végett, legjobbnak látszott az érseki egyházmegyében létező szervezet szerint, nyolcz főesperességekre összevonni, ezeket az alájok rendelt esperességekből állítani össze, az esperességeket pedig az egyes lelkészi államásokból.

Az főesperességek sora ez: I. a székesegyházi, a bajóthi, budapesti, esztergomi és párkányi esperességgel.

II. a bácsi, a lévai, lekéri, szent-benedeki és verebélyi esperességgel.

III. a honthi, a báthi, bozóki, drégelyi, selmeczi és szalkai esperességgel.

IV. a komáromi, az érsekujvári, hédervári, komáromi, nagy-czéthényi és udvardi esperességgel.

V. a nógrádi, a kékköi, szécsényi és vadkerti esperességgel.

VI. a nyitrai, a galgóczi, nagy-tapolcsáni, radosnai, sellyei, ujlaki és ürményi esperességgel.

VII. a pozsonyi, Pozsony és Nagy-Szombat városain kivül, a bazini, malaczkai, nagy-szombati, samarjai, stomfai, szempczi, duna-szerdahelyi, szeredi és szomolányi esperességgel; és

VIII. a sasvári, a csejthei, jóköi, miavai, nagy-kosztoláni, sasvári, szeniczi és sz.-jánosi esperességgel.

I. SZÉKESEGYHÁZI FŐESPERESSÉG.

A) Bajóthi esperesség. Ebben van anyaegyház 12, fiókegyház elemi iskolával 5.

Az anyaegyházak sora ez: Bajna, Bajóth, Csolnok, Dágh, Héregh, Kirva, Páliföld, Sárisáp, Szomor, Tardós, Tarján, Úny; az iskolás fiókegyházaké pedig ez; Annathál és Puszta-Gyarmat, Eppel, Gyermel, Mogyorós és Nagy-Sáp.

Mindenütt van elemi egyosztályu vegyes iskola; kétosztályu csak három helyen van: Bajnán, Csolnokon és Tarjánon. Az összes osztályok száma 20. Ezekből magyar 8, német 4, tót 4, magyar-német 3, magyar-német és tót 1. Annathálban és Puszta-Gyarmaton csak magániskola áll fenn.

Tanitó van 15, altanitó 4, összesen 19, iskolai épület van 15, kettő a földesuraság épületeiben kap helyet.

A tanképes gyermekek száma és pedig fiuké 946, a leányoké 993, összesen 1939. Ezekből tettleg járt az iskolába fiu 823, leány 811, összesen 1634, vagyis $84,_{22}$%. 1 tanitóra 36 tanitvány esik.

Az esperes ur a legnagyobb részletességgel jegyezte ki helységről helységre a tanitók dijazását földben, termesztményekben, kiszabott készpénzben és esetleges jövedelemben, mindent ékes latín nyelven.

B) Buda-pesti esperesség. Ennek sulypontja Pest szabad kir. városa, melynek elemi és az elemiekkel kapcsolatban álló egyéb iskoláiról a kivonatos jelentést czikkünk végén fogjuk közölni.

Pesten kivül ezen esperességben vannak még iskolák Budán, Ó-Budán, Buda-Eörsön, Békásmegyeren, Jenőn és Szent-Endrén.

Budán van egy főelemi iskola fiuk számára, 2 főelemi vegyes és két alelemi leányok számára, azonkivül alelemi vegyes iskola több helyen. A tantermek száma összesen 37.

Női kézi munkát tanítanak 18 helyen; vasárnapi iskola tartatik 7 helyen; ezeken kivül van rajziskola, van kereskedelmi iskola és van testgyakorló intézet. A tanítók száma 8,

altanitó 26, segédtanitó 1. Három helyen a tanitás bérelt helyiségben folyik, a többi a város által e végre épített és fenntartott épületekben van elhelyezve.

Ó-Budán van 4 osztályu elemi főiskola fiuk számára és 3 osztályu a leányokéra. A legalsó osztály mind a két nemnél kétszeres vagy párhuzamos; (a hivatalos jelentés szerint pármenetes). Van három helyen vasárnapi iskola és ugyanannyin női munkát tanítanak.

Buda-Eörsön is van négyosztályu iskola, de vegyes.

Békás-Megyeren egyosztályu csak, Jenőn pedig és Sz.-Endrén kétosztályuak és vegyesek.

Budán a tannyelv magyar és német vegyesen. Ugy van Ó-Budán is. Buda-Eörsön Békás-Megyeren és Jenőn a tannyelv német, Szent-Endrén pedig magyar, német és illir.

Az egész esperességben az elemi tanitók száma, Pestet kihagyva, 15, az altanitóké 38, összesen 53.

A tanképes gyermekek száma és pedig a fiuké 3042, a leányoké 2739, összesen 5781; ezekből tettleg járt 2581 fiu, 2424 leány, összesen 5005, vagyis $86,_{54}{}^0/_0$. 1 tanitóra 94 tanitvány.

A jelentés nyelve magyar.

C) Esztergomi esperesség. Ennek fővárosából külön adott be az illető lelkész jelentést. Ezen kivül ezen esperességben elemi iskolák vannak Csév, Dorogh, Dömös, Esztergam érseki város, Szent-Tamás és Szent-György, Kesztölcz, Kis-Oroszi, Leányvár, Nyerges-Ujfalu, Pilis-Maróth, Süttő, Szentlélek és Vissegrád anyaegyházaiban, és Lábatlan, Piszke, Tóth és Tokod fiókegyházaiban.

Mind vegyesek és egyetlen osztályuak; csak az érseki városi, szent-györgyi és nyerges-ujfalusi kétosztályu. Német a tannyelv Doroghon, Leányvárt, Süttőn és Vissegrádon; tót Cséven, Kesztölczön és Szentléleken; magyar és német vegyest Táthon, Nyergesujfalun, Lábatlanban és Piszkén; a többi helyeken magyar.

Az esperes jelentésében a többi közt azon megjegyzés fordul elő, hogy 1860 october 20-dika óta, mintha rosz szellem szállta volna meg a szülőket, egyáltalában nem akarják gyermekeiket felküldeni az iskolába.

Akkor egyszersmind visszacsatolták a jegyzőséget és kántorságot a tanitó hivatalához, az iskola kárával.

Az esztergami esperességben, Esztergam sz. kir. városát kivéve, melynek iskoláiról az esperességi kimutatásban említés sincsen, a tanképes gyermekek száma és pedig a fiuké 1132, a leányokó 1125, összesen 2257, ezekből tettleg járt fiu 934, leány 812, összesen 1746, vagyis 77,$_{35}$%, tanitó van 18, altanitó 6, iskolai épület 18, vagyis egy iskola 97 tanuló, egy tánitó 72 tanitvány.

Hátra van Esztergam sz. kir. városa. Ennek elemi iskoláiról igazgatójuk kétszer is küldött be jelentést, először 1862-dik aug. 8-án, azután pedig 30-án. A két jelentés szóról szóra egy. A kettőnek mindenben egyező tartalmából kiemeljük, hogy Esztergamban van:

a) Képezde finövendékek számára két évfolyammal. Az elsőben tanultak 19-en, a másodikban 13-an, összesen 32-en. Hallgató volt egy, magántanulóképen volt ott egy leány is.

b) Főelemi iskola fiuk számára, négyosztályu, tannyelv magyar, 402 tanulóval.

c) Elemi iskola leányok számára, kétosztályu, tannyelv magyar, 152 tanulóval.

d) Elemi vegyes iskola fiuk és leányok számára, szintén kétosztályu, magyar, 120 tanulóval.

e) Két kézi munka iskola leányok számára 73 tanulóval.

f) Vasárnapi iskola kereskedelmi tanulók számára 29 tanulóval; és van

g) alreáliskola, háromosztályu, magyar, 45 tanulóval.

Végre van magán leánynevelő intézet is négy osztálylyal.

A tanképes gyermekek száma 882, ezek közöl fiu 430, leány 452, jár pedig tettleg 751, ezek közöl fiu 540, leány 211.

E számokból láthatni, hogy fiu több jár mint a mennyi van, mit a jelentéstevő szavai szerint azon tény magyaráz meg, hogy szép számu idegenek tanulnak Esztergamban.

Ellenben a leányok közöl aránylag kevés jár fel tanulni, t. i. csak 44,$_{16}$%, mig a fiuk aránya 125,$_{58}$%

Tanitó van összesen a képezdében 1, a főelemiben 4, a reálban 4, a vegyesben kettő és két segéd = 13.

A képezde bérben tartott épületben létezik, a többi intézeteknek saját épületeik vannak.

D) Párkányi esperesség. Ebben tizenkét anyaegyháznak és nyolcz fiókegyháznak van elemi iskolája. Az auyaegyházak nevei: Barth, Bátorkesz, Ebed, Farnad, Kéménd, Köbölkut, Kőhídgyarmat, Mocs, Muzsla, Nagyölyved, Párkány és Szölgyén. A fiókegyházak nevei: Béla, Bény, Karva, Kéty, Kural, Libád, Nána és Sárkány. Az iskolának mindenütt saját épülete van. A kétyi iskoláról kiemeli, hogy az iskolából kápolna lett; iskolának pedig míg az uj kápolna felépül, szük és sötét kamara szolgál, mely a mester lakásából különíttetett el. Különben az anyaegyházban Barthon szintén szük már az iskola. A köbölkuti alacsony, nedves és szük.

Az ebedi és szölgyéni iskolák háromosztályuak; a farnadi, kéméndi és muzslai kétosztályuak; a többi mind csak egyosztályu és valamennyi vegyes. A tanitók száma 20, a segédeké 12.

Az összes osztályok száma e szerint 27, a tannyelv mindenütt magyar, Kuralt kivéve, hol tót.

A tanköteles gyermekek száma: fiu 1439, leány 1352, összesen 2791, tettleg járt 27 osztályba 32 tanitó alatt fiu 1257, leány 1154, összesen 2411, vagyis 86,$_{36}$%. 1 osztályra 89 tanuló, 1 tanitóra 77 tanitvány.

A köbölkuti jelentést kivéve, mely magyarul van szerkesztve, a többi latinul van irva.

II. BARSI FŐESPERESSÉG.

A) Lévai kerület. A lévai kerületben nyolcz anyaegyházban és ugyanannyi fiókegyházban vannak elemi iskolák. Az anyaegyházak nevei: Csejkő, Garamszőllős, Garam-Ujfalu, Léva, Ó-Bars, Uj-Bars, Vámos-Ladány és Zsemlér. A fiókegyházak nevei: Garam-

Kelecsény, Keszi, Kozmály nagy és kis, Podluzsány, Sólymos, Szentgyörgy és Tolmács.

Az egész kerületben, Lévát kivéve, melyről alább külön, csak egyosztályu és vegyes elemi iskolákkal találkozunk. A tannyelv Léván, Uj-Barsban, Kis-Kozmályon, Vámos-Ladányon és Szent-Györgyön magyar, a többi 15 helyen tót.

Léván van főelemi iskola négy osztálylyal fiuk sz ámára és kétosztályu leányok számára. Ez volt Barsmegyének legujabbkeltü fővárosában az elemi tanügy állása 186½-ben, melynél érdekes még az is, hogy a tanköteles gyermekek száma helyén az esperes által aláirt kimutatásban ez áll: lehetetlen megismerni! Különben minden megnevezett anya- és fiókegyházban az iskolának saját épülete van, mely a tanitó személyzetnek is lakásul szolgál. Csak Csejkőn nincs, hanem 1855 óta a vármegye kegyelméből a ns. megye egyik épületében vannak elhelyezve, Garam-Kesziben pedig bérben laknak.

A tanköteles gyermekek száma, Lévát kivéve, hol azt megismerni lehetetlen: fiu 523, leány 476, összesen 999, tettleg járt a lévaiakat is beleértve, 25 osztályba, 26 tanitó alatt fiu 692, leány 553 összesen 1245.

Mivel a tanköteles lévai gyermekek számát megismerni lehetetlen, a százalékot sem lehet kimutatni; különben egy osztályra esik 49 tanuló, egy tanitóra 47 közel 48 tanitvány. A jelentés nyelve, mint gyanitani lehet, magyar. A tanitók fizetései közt van két 24 forintos, vannak 26, 28, 30 és 32 forintosok. Léván hatan vannak 300 forintjával.

B) Lekéri kerület. Itt ismét latin jelentéssel találkozunk. A lekéri esperes még azt sem érinti, melyik helyen van anyaegyház, melyiken fiókegyház, hanem vegyest állítja őket sorba, de még sem betürendben. Más források segítségével itt is külön adjuk az anya- és külön a fiókegyházak neveit, megjegyezvén hogy több esperes járt el ugy mint a lekéri.

A lekéri kerülethez tartoznak a következő anyaegyházak: Also-Pál, Alsó-Várad, Cseke, Fajkürth, Lekér, Nagy-Endréd, Nagy-Kálna, Nagy-Sarló,

Nagy-Sáró, Nemesoroszi és Zeliz. A fiókegyházak közöl mindenütt csak azok említtetnek e dolgozatainkban, hol iskolák léteznek. E tekintetben a lekéri esperes alá tartozó fiókegyházak ezek: Csata, Garam-Damasd, Lök, Nagymálas, Nyir és Tergenye.

Az egész kerületben e szerint 17 helyen van elemi iskola, és mind csak egyosztályu és vegyes!

A tannyelv Alsó-Vélen és Csekén tót, Fajkürthön német és tót, a többi 14 helyen magyar.

Iskolának és a tanitók lakául szolgáló épület van a lekéri kerületben 16, a nagy-endrédi összeomlott, s a közbirtokosság ujat fog építeni, a nagy-sárói bérben lakik. A tanitók fizetésére nézve hét osztályt állít fel az esperes. Adjuk saját szavait. 1) Utcunque bene provisus a lekéri, nagysarlói, csatai és garam-damasdi; 2) mediocriter a tergenyei; 3) tenuiter az alsó-péli, alsó-váradi, csekei, nagy-kálnai, nagy-sárói és zelizi; 4) male a nagy-málasi és nyiri; 5) misere a fajkürthi; 6) pessime a nagy-endrédi és nemesoroszi és 7) miserrime a löki.

A iskolaköteles gyermekek száma: fiu 668, leány 576, összesen 1244, tettleg járt 16 osztályba 16 tanitó alatt fiu 631, leány 530, összesen 1161, vagyis $93,_{32}\%$.

A nagy-endrédi 30 fiuról és 29 leányról azt találjuk a táblában, hogy non frequentant. Fentebb említve volt, hogy a nagy-endrédi iskola összeomlott. Nagy gondatlanság jele, hogy ideiglenes helyet nem szereztek. A nagy-sárói tanköteles gyermekek közt feltünő az, hogy 25 fiu mellett 43 leány találtatik, mi annál feltünőbb, mert Alsó-Váradon 16 fiu mellett csak 8 leány van följegyezve, Nagy-Málason 20 fiu mellett csak 12 leány.

A nemjárókat levonva, a járók a tankötelesek $97,_{98}\%$ teszik. Egy osztályra s egy tanitóra esik 72 tanuló

C) Szent-Benedeki kerület. Ez elemi iskolákban feltünőleg gazdag kerület. Harminczöt helyen mutat ki az esperes jelentése elemi iskolákat. E helyek közöl 14-ben anya-, 21-ben pedig fiókegyház. Az anyaegyházak nevei: Ara-

nyos-Maróth, Fenyő-Kosztolán, Kis-Apáthi, Kis-Tapolcsány, Lédecz, Nagy-Herestény. Nagy-Lehota, Nagy-Szelezsény, Nemcsény, Némethi, Szt.-Benedek, Szkiczó, Thaszár és Velcsicz. A fiókegyházak nevei pedig ezek: Csatád, Ebedecz, Gesztőcz, Ghymes, Ghymes-Kosztolán, Hecse, Hizér, Felső-Kelezsény-Perlap, Keresztur, Kisfalud, K.-Lehota, Kovácsi, Loócz, Mankócz, Nagy-Vezekény, Orovnicza, Szelepcsény, Zlatnó, Zsikava és Zsitva-Ujfalu.

Mindenütt van az iskola és tanitók számára külön épület; de csak Szent-Benedeken van kétosztályu iskola, a többi mind csak egy osztályu s valamennyi vegyes. A kereszturi bérelt helyiségben van.

A tannyelv, kivéve Ghymest és Lédeczet, hol magyar is vegyül a tót közé, mindenütt csak tót.

A kisfaludi 23 fiu és 22 leány, mivel a tanitói állomás üres volt, nem járt iskolába.

Segédtanító csak négy helyen létezett: Aranyos-Maróthon, Kis-Tapolcsánban, Szent-Benedeken és Thaszáron.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 1422, leány 1395, összesen 2817, tettleg járt 35 osztályba 38 tanitó alatt, fiu 1016, leány 929, összesen 1945, vagyis csak 69%, egy osztályra esik 55, egy tanitóra 51 tanitvány. Ez a jelentés is latin nyelven van irva.

D) Verebélyi kerület. E kerületből a jelentés aláirás nélkül küldetett be latin nyelven, és oly hanyagul van összeállítva, hogy a Besse nevü anyaegyház és fiókjai Baracska, Ény, Pozba, Sötétkut, és a puszták kimaradtak belőle, mind a mellett, hogy homlokán e szavakat viseli: pro usu Acadamiae hgrícae.

E jelentés szintén nem tesz különbséget anya- és fiókegyház közt, nincs tekintettel a betürendre, sem egyéb tárgyra, s ilyen kifejezések tüntetik ki: subsidiarius caret fornace, docens luridissime solvitat; omnia sunt in squallore; magister nisi mediante executione didactrum percipere suevit; durae cervicis populus.

E kerületben van 11 anyaegyház, de a jelentésben csak tiz találtatik. Ezeknek nevei: Alsó-Györed, (Besse), Bessenyő, Csiffár, Füss, Mellek, Nagy-Lóth, Nagy-Mánya, Néved, Ó-Haj és Verebély. Verebélyről mondja a jelentés, hogy omnia sunt in squallore. Fiókegyházat kilenczet találunk a jelentéshen említve. Neveik: Aha, Hul, Kálaz, Nagy-Valkász, Rendve, Szencse, Tild, Töhöly és Zsitva-Gyarmat. Bessét ki kell hagynunk, mert a jelentés hallgat róla, a többi 19 helyen mindenütt van olyan a milyen épület az elemi iskola és tanitó számára. Verebélyen, a squallorban, van kétosztályu iskola, a többi mind csak egyosztályu és valamennyi vegyes.

A tannyelv magyar Bessenyőn, Töhölyön, Csiffártt, Tilden, Ahán, Kálazon; magyar és tót Alsó-Györeden, Ó-Hajon és Zsitva-Gyarmaton, a többi 10 helyen csak tót. Bessenyőn, Csiffártt, Nagy-Lóthon és Verebélyen vannak altanitók is, Verebélyen kettő.

Az iskolaköteles gyermekek száma, fiu 927, leány 796, összesen 1723, tettleg járt 20 osztályba 24 tanitó alatt fiu 717, leány 670, összesen 1387, vagyis 80%. 1 osztályra esik 69 tanuló, egy tanitóra 57.

Oly kitünő szervezet mellett, milyen az esztergami érsekség és általában a magyar egyháznak régóta sajátja, az elemi oktatás ügye örvendetesb képet mutathatna, mint milyent a beküldött jelentésekből láthatni. Annyit minden tanitótól lehetne várni, hogy pontosan kimutassa, hány fiu és hány leány járt ő hozzá tanitásra. A lelkészek anyakönyveiből és jegyzeteiből tudni kellene egész pontossággal, hány fiu és hány leány van 6—12 év között az illetőnek gondviselése alatt. Az ellenőrséget vihetné az esperes; a hiányokról gondoskodni a főesperes teendője lehetne, és a hol beleszólása nem volna elég hatályos, ott a Vicarius és szükség esetében az érsek maga venné az ügyet pártfogása alá. Mindezeknek az esztergami jelentésekben semmi nyoma.

III. HONTI FŐESPERESSÉG.

A) Báthi kerület. A báthi kerületben 12 anya- és 9 fiókegyházban vannak elemi iskolák. Az anyaegyházak nevei: Báth mezőváros, Bakabánya sz. kir- város, Déménd, Egegh, Füzes-Gyarmat, Gyerk, Nádas, Nagy-Kereskény, Pecsenicz, Szemeréd, Visk és Felső-Zsember. A fiókegyházak: Alsó-Almás, Dalmad, F.-Szemeréd, Kálnaborfő, Kis-Kereskény, Szalatnya, Szántó, Százd és Uhliszko.

Az aláirás nélkül beküldött latin jelentésből kitünik, hogy e helyeken mindenütt van elemi iskolának és a tanitó lakául szánt épület, s azokban egy-egy osztályu elemi vegyes iskola, csak Bakabányán van két osztály. A tannyelv Bakabánya sz. kir. városában csak tót s azon kivül még hat helyen, ugymint: Kálnaborfőn, Nádason, Pecseniczen, Alsó-Almáson, Uhliszkón és Felső-Zsemberen; magyar és tót Báthon és Szántón, a többi 12 helyen magyar.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 568, leány 521. összesen 1089, tettleg járt 22 osztályba s 22 tanitó alatt: fiu 521, leány 456, összesen 977, vagyis 89,$_{71}$%, 1 osztály és 1 tanitóra esik 45 tanuló.

B) Bozóki kerület. A bozóki kerületből latin jelentést küldött be Nemzethy József bozóki lelkész és esperes, mint a kerületbeli elemi iskolák felügyelője. A jelentésből kitünik, hogy 10 anya- és 4 fiókegyházban vannak elemi iskolák, de mind csak egyosztályu és vegyes, még a mezővárosokban is, milyen a kerületben kettő van, ugymint: Bozók és Szebeléb. A többi anyaegyházak ezek: Alsó-Badin, Csábrágh, Felső-Sipék, Kormos, Litava, Némethi, Prencsfalu és Szenográd. A fiókegyházak nevei: Czekócz, Felső- Mladunya, Laczkó és Unyatin.

A tannyelv az egész kerületben tót, csak Alsó-Badinban elvétve (raro) magyar is, Bozókon pedig tót és magyar vegyes.

Az iskolaköteles gyermekek száma nagyon csekély, ugymint fiu 357, leány 330, összesen 687, tettleg járt 14 osztályba 14 tanitó alatt fiu 336, leány 310, összesen 646, vagyis 94°/₀, egy-egy osztályra és egy tanitóra esik 46 tanuló.

C) Drégely-palánki kerület. A drégely-palánki kerületben huszonnyolcz helyen vannak elemi iskolák. Ezeknek épen fele anyaegyházként van bemutatva, fele pedig fiókegyházképen. Az anyaegyházak nevei: Alsó-Palojta, Alsó-Rakoncza, Csáb, Drégely-Palánk, Felső-Thur, Házasnénye, Hrussó, Ipolyfödémes, Ipolyság, Ipoly-Szécsénke, Kökeszi, Nagy-Csalomia, Nyék és Palást. A fiókegyházak pedig: Ipoly-Balogh, Ipolykeszi (Ipolyi Arnold hazája), Ipoly-Vecze, Inám, Hidvég, Honth, Kelenye, Keszihócz, Középthur, Kővár, Leszenye, Nagyfalu, Terbegecz és Tesmagh. Ipolysághon, a megye székhelyén, az iskola két osztályu, de a jelentés szerint már szűk és a tanerő is kevés. Egyebütt az egész kerületben az iskolák csak egyosztályuak és vegyesek, Nyéket kivéve, hol külön iskolába járnak a fiuk és külön a leányok. A keszihóczi iskoláról azt mondja a jelentést tevő lelkész, hogy „exigua, humida, ob parvas fenestras docenti incommoda et sanitati prolium nociva.“ Középthuron is nagyon kellene igazitás. Ipoly-Szécsénkénél mondatik: „ob enormem paupertatem“ sem pad, sem padló. Igy van Nagyfaluban is. A nagy-csalomiai iskola „proxime ruinam minatur.“ Az ipolykeszi „admodum misero in statu.“ A tannyelv Alsó-Rakonczán és Hrussón tót; Alsó-Palojtán tót és magyar; a többi 25 helyen magyar.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 1122, leány 933, összesen 2055, tettleg járt 30 osztályba, 30 tanitó alatt: fiu 948, leány 760, összesen 1708, vagyis $83,_{11}$°/₀, egy tanitóra és osztályba jut 56 tanuló.

D) Selmeczbányai kerület. E kerületből magyar jelentés küldetet be. Tiz anya- és három fiókegyház van benne kimutatva. Az anyaegyházak: Bélabánya, Hoddrus-bánya, Kolpach, Selmeczbánya, Schüttersberga, Sziglisberg, Steffoltó, Szent-Antal,

Tepla és Viszoka. A fiókegyházak: Gyekis, Illia és Moderstolna. (Tepla és Moderstolna Bars megyében vannak.) Épülete mindezen helyen van az iskolának, Selmeczbányán kettő is, egyik a fiuk, a másik a leányok számára; csak Steffoltón bérben laknak a muzsák. A bélabányai szük és rosz karban van; Hodrussbányán még egy tanterem és tanitó kellene. A selmeczbányai fiuiskola 4 osztályu, a hodrussbányai és sziglisbergi háromosztályuak, a többi mind kétosztályu, de csak egy terem és egy tanitóval és valamennyi vegyes. Selmeczbányán a női kézi munkákról is van gondoskodva, valamint a kereskedelmi ifjuság számára is van iskola. Moderstolnán van iskola, van 27 fiu és 17 leány, vagyis 44 tanköteles gyermek, de tanitás nélkül vannak. Egykor ugyanis egy odavaló gépfelügyelőre volt bizva az iskola is. Ezen állomás azonban megszünt, s mert ingyen tanítani senki sem akar, fizetni pedig szintén nem akar a jelentés szavai szerint senki: az iskola üresen áll. A tannyelv e kerületben mindenütt tót, csak Selmeczbányán vegyül a tóthoz német meg magyar is. Sziglisbergen pedig német. Steffoltótól kezdve végig a nyelv nincs a jelentésben megemlítve.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 1133, leány 781, mi nagy aránytalanságra mutat, összesen 1914, tettleg járt 19 tanitó alatt: fiu 773, leány 539, összesen 1302, vagyis 68%, 68 tanuló esik egy tanitóra is. Hodrussbányán azonban egy tanitó alá 130 gyermek jár, mig Viszokán csak 43.

E) Szalkai kerület. A szalkai kerületből aláírás nélkül beadott latin jelentés tanusága szerint, van e kerületben 16 anya- és 11 fiókegyházban elemi iskolának szánt épület és tanitó. Az anyaegyházak nevei: Bajta, Börzsöny, Helemba, Ipolyszakálos, Kemencze, Kis-Gyarmat, Kóspallag, Kövesd, Nagy-Maros, Maria-Nostra, Pereszlény, Szalka, Szete, Szob, Tölgyes és Vámos-Mikola. A fiókegyházaké pedig: Bernecse, Bél, Ipoly-Damasd, Kicsind, Kis-Keszi, Kis-Maros, Leléd, Letkis, Lontó, Páld és Vezekény. Mindenütt van elemi iskola, de mind vegyes és egyosztályu, csak a nagy-marosiban van három osztály,

ugyanannyi tanitóval. Az épületek közöl a bajtairól azt mondja a jelentés, hogy „exigua, nec sat lucida"; a lelédiről, hogy „mediocri in statu"; a börzsönyiről, hogy „tectum domus in statu pessimo; a kóspallagiról, hogy „malo in statu"; a szobiról, pedig hogy „indiget novo tecto".

A huszonhét épületben meg annyi tanitó mellett hat segéd müködik: Nagy-Maroson kettő, Kemenczén, Berniczén, Szalkán és Szobon egy-egy.

A tannyelv 18 helyen magyar, 3 helyen német, t. i. Berneczén, Kis-Maroson és Zebegényen; két helyen tót, Ipoly-Damasdon és Szobon; két helyen német-magyar Börzsönyön és Nagy-Maroson, és két helyen tót-magyar Kóspallagon és Marianostrán. Marianostrán paulai-vincze nénikék gondviselése alatt kisdedovó intézet is van.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 1450, leány 1343· összesen 2793, tettleg járt 29 osztályba 33 tanitó alatt: fiu 1347, leány 1229, összesen 2576, vagyis 92/₀₀, egy osztályra jut 88 tanuló, egy tanitóra pedig 78.

E kerület azáltal tünik ki, hogy mindenütt egyszersmind vasárnapi iskola is van bejelentve.

IV. KOMÁROMI FŐESPERESSÉG.

A) Érsekujvári kerület. Az érsekujvári kerület esperesének magyarul irt jelentése a következőkről értesít. E kerületben csak tizennégy helyen vannak elemi iskolák, ugymint 10 anya- és 4 fiókegyházban. Az anyaegyházak ezek: Bajcs, Bánkeszi, Érsekujvár, Imely, Komjáth, Nagy-Kér, Nagy-Surány, Naszvad, Tardoskedd és Tót-Megyer; a fiókegyházak pedig ezek: Andód (Czuczor Gergely hazája), Csornok, Egyházszeg és Kis-Várad. Mindenütt van elemi iskola és tanitó, de a jelentés több helyütt szomoru rajzot tüntet fel. Igy a komjáthi iskoláról ezeket irja az esperes. „Valamint a többi tót helységekben, ugy különösen Komjáthon 1848 előtt magyarul is tanitottak a népnek nagy hasznára. Most fájdalom! oly tanitó van Komjáthon, néhány év óta, ki magyarul nem is tud, és a sok magyar kézmüvesnek gyermekeit a káplány

kénytelen tanitani." A nagykéri iskoláról pedig, melynek patronusa az esztergami érsek maga, igy ir: „van saját épülete, de most haszonvehetlen; bérelni nem lehet, mert nincs; s igy ez évben iskola nem létében senki sem jár. Az iskola hiányai a szolgabirói, azután föispáni hivatalnak orvoslás végett bejelentettek: az igéretnél egyébeddig nem történt. Ezen ügy tehát felebbezendő leszen a kir. helytartótanácshoz." Ez annál szomorubban hangzik, mert nagykérinek irja magát az érseki szék mostani főpapja. A tótmegyerit rosz karban levőnek és kicsinynek mondja, s itt a tanitó fizetésével is baj van, melynek a jelentés szerint segitség kellene.

Ebben a kerületben az érsekujvári iskola az első. Ott ugyanis a fiuk számára háromosztályu iskola létezik, a leányok számára egyosztályu és négy helyen többnyire bérelt házakban vegyes egyosztályu iskolák, azonkivül leánynevelő intézet saját épületében. Kétosztályu iskola van még Komjáthon, Nagy-Surányban, Naszvadon és Tótmegyeren. A többi mind csak egyosztályu és vegyes valamennyi.

A tannyelv tót: Bánkesziben, Csornokon, Egyházszegen, Kis-Váradon, Komjáthon és Tótmegyeren, a többi helyeken magyar.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 2167, leány 1802, összesen 3969, tettleg járt 26 osztályba 31 tanitó alatt: fiu 1584, leány 1202, összesen 2786, vagyis csak 70%, egy osztályra esik 107 tanuló, egy tanitóra 89. Nagykéren összeirva volt 108 fiu 86 leány.

B) Hédervári kerületben, az esperesnek szorgolommal dolgozott latin jelentése szerint, 24 helyen van iskola, ugymint 12 anya- és 12 fiókegyházban. Az anyaegyházak sora ez: Ásvány, Bácsa, Ballony, Darnó, Dunaszentpál, Hédervár, Kiliti, Nagy-Bajcs, Püski, Révfalu, Vámos és Zámoly; a fiókegyházak sora pedig ez: Dunaszeg, Kis-Bajcs, Kis-Bodak, Ladomér, Medve, Nyárad, Ránó, Remete, Szabadi, Szögye és Ujfalu.

Mindenütt van elemi iskola és pedig Ásványon és Zámolyon kétosztályu, a többi csak egyosztályu és mind

valamennyi vegyes. Mindenütt van e czélra épület, de a rárói domus scholaris „angusta et valde mala“; a bácsai pedig „multo angustior et pejor“; a szögyei végre üres, mert összes jövedelme 46 forint vagyis napi 12$^2/_3$ kr., a mire senki sem vállalkozik, lévén az összeirt fiu összesen 8, a leány pedig 6. Segéd tanító az egész kerületben van hat.

A tannyelv az egész kerületben kivétel nélkül magyar.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 1038, leány 969, összesen 2007, tettleg járt 25 osztályba 29 tanitó alatt: fiu 723, leány 681, összesen 1404, vagyis 79,$_{95}$%.

Egy osztályra esik 56 tanuló, egy tanitóra pedig 48.

C) Komáromi kerület. A komáromi kerületből beérkezett magyarul írt, latinul láttamozott jelentések egészen eltérő rovatok szerint mutatják ki az elemi tanügy állását. Érdemei közé tartozik, hogy elmondja azt is, mit tanulnak a gyermekek. Igy a nagy-megyeri jelentés szerint a tantárgyak ott ezek: hittan, biblia, olvasás, irás, számtan, magyar történet, földrajz, terménytan és ének. Ezt mind egy tanitótól tanulja 140 gyermek, s a tanitó díja 81 ft 14 kr. készpénzben.

E kerületben a következő 10 anyaegyház találtatik: Csicsó, Ekecs, Ekel, Érseklél, Füss, Guta, Izsa, Keszegfalva, Komárom és Nagy-Megyer; a fiókegyházak közöl csak ötnek van iskolája, ezek: Bálvány-Szakállos, Duna-Ujfalu, Kolosnéma, Páth és Thuri-Szakállos.

Komárombau van főelemi iskola 4 osztálylyal fiuk és 2 osztálylyal leányok számára. Női munkát tanitanak 1 nyilvános és 5 magántanitónő; van rajz- és van zene- és 3 osztályu vasárnapi iskola.

Gután 3 osztályban tanitanak, de a jelentés megérintvén az 5800 főre menő lélekszámot, kevésnek találja az iskola jelen helyzetét. A thuri-szakállosi tanítónak a jelentés szerint megélnie lehetetlen, sok helyen az a panasz, hogy a nép részint hanyag, részint szegény és nem fizet.

A tannyelv az egész esperességben magyar.

Az iskolaköteles gyermekek száma csak hat helyen van följegyezve. A komáromi jelentés mondja, hogy „az igazgatóság folyamodására a városi tanács elrendelte ugyan a tan-

képes gyermekek összeirását, de ez mindéddig (1862. julius 21-én) eszközlésbe nem vétetett."

A hat helyen följegyzett tankötelesek száma összesen 1173, ezekből járt 767, vagyis 67%; tettleg járt 20 osztályba 18 tanitó alatt fiu 1009, leány 896, összesen 1915, egy osztályra esik 95 tanuló, egy tanitóra pedig 105!

Füssről jelentés nem érkezett be. Szól azonban erről a Statist. Közl. I. 64. és 69. l.

D) Nagy-Czéthényi kerület. A nagy-czéthényi kerületben a latin jelentés szerint, nyolcz anya- és nyolcz fiókegyházban kellene lenni iskolának, de csak 13 helyen van az iskolának saját épülete.

Az anyaegyházak ezek: Eőzdöghe, Felső-Szőllős, Nagy-Czéthény, Nagy-Emőke, Nagy-Hind, Nagy-Lapás, Szent-Mihályut és Vajk. A fiókegyházak pedig ezek: Babindal, Család, Csehi, Gyarak, Lapás-Gyarmath, Mártonfalu, Pan és Zsitva-Födémes. Majd mindenütt van panasz vagy az iskolai épület, vagy a nép ellen. Az eözdöghi iskola kicsiny és sötét, padja nincs, a mester öreg, a segéd ügyetlen, a zsitvafödémesi kicsin és messzire van az egyháztól; Felső-Szöllösön roszul fizetik a tanitót; a nagy-emökei iskolát kezdték épiteni, de nem folytatják. A helybeli hatóság elégtelen; most nem tanittatik senki; a tanitó inséget szenved; a csehiek a jelenleg nálok levö tanitót üldözik, olcsóbbat akarván fogadni, populus protervus; a nagy-hindiek hanyagságán a megyei hatóság sem tud kifogni; Családon ismételt parancsra sem épül iskola, ott szintén most sem iskola sem tanitó. A babindaliak neki buzdulván három évvel ezelött önként épitettek és alapitottak iskolát; de az akkor tett igéreteket már vonakodva és hanyagul teljesítik; a nagylapási uj iskola belül türhetö, de kivül satis rancida; a nép hanyagul fizet. Lapás-Gyarmathon a tanitónak nincs elég helye. A szent-mihályuti iskola eléggé jó és felszerelése türhetö, de a nép szegény és közönbös az oktatás iránt, s hanyagul járatja fel gyermekeit, hanyagul fizet; Mártonfalván a tanitó egyetlen szobájában folyik a tanitás, képzelhetni mennyi sükerrel, Vajkán is van hanyag szüle és nem pontos fizető.

E szerint 14 helyen van immel ámmal folytatott oktatás. A jelentés szerint minden iskola kétosztályu, de egy szobában, egy tanitó alatt és mind valamennyi vegyes; csak Eőzdőghén és Nagy-Czétényben van segédtanitó is.

A tannyelv Nagy-Czéthényben, Nagy-Emőkén, Nagy-Hindon, Babindalon, Csehiben és Panban magyar, a többi helyeken tót.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 575, leány 502, összesen 1077, tettleg járt 14 helyen 17 tanitó alatt: fiu 386, leány 349, összesen 735, vagyis 68,$_{24}$%, egy iskolára esik 52 tanuló, egy tanitóra 43.

E) Udvardi kerület. Az udvardi kerületről, a latin jelentésből ezeket láthatni. A kerületben tiz anya- és hat fiókegyházban vannak elemi iskolák. Az anyaegyházak ezek: Csúz, Jászfalu, Koltha, Kurta-Kesz, Kürth, Ó-Gyalla, Perbete, Szemere, Szent-Péter és Udvard; a fiókegyházak pedig: Bagotta, Baromlak, Csehi, Für, Szent-Miklós és Uj-Gyalla. A kürthi és perbetei iskola két-két, az udvardi pedig háromosztályu; a többi mind egyosztályu és valamennyi vegyes. Nyáron, azaz april végével többnyire mind elmaradnak a gyermekek; Jászfaluban télen is kényszeríteni kell a szüléket, hogy iskolába küldjék gyermekeiket. Az iskolának mindenütt saját háza van. Kurta-Kesziben junius végéig van iskolázás, Udvardon egész éven át.

A tannyelv 9 helyen magyar, 6 helyen tót és magyar, Kolthán magyar és tót. A tót-magyar helyek: Jászfalu, Baromlak, Bagotta, Csehi, Szemere és Uj-Gyalla tehát Jászfalut és Szemerét kivéve, csupán fiókegyházak, hol a szellemi átalakulás folyama sokkal lassubb.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 1243, leány 1102, összesen 2345; tettleg járt 16 helyen, 20 osztályba, 16 tanitó alatt: fiu 1047, leány 859, összesen 1906. vagyis 81,$_{28}$%, egy tanitóra esik 119 tanuló, egy osztályba 95. *)

*) Ide tartozik még a sellyei kerület is, mely azonban mivel az érseki megye nagy-szombati vicariátusa alá van rendelve, a nyitrai főesperesség D) betüje alatt fordul elő.

V. NÓGRÁDI FŐESPERESSÉG.

A) Kékkői kerület. A kékkői kerületből beküldött latin jelentésből kitünik, hogy e kerületben nyolcz anyaegyházban csak 7 iskola van, nyolcz fiókegyházban pedig ugyanannyi iskola is.

Az anyaegyházak sora ez: Alsó-Esztergály, Bussa, Kékkő, Nagy-Zellő, Ó-Vár, Szklabonya,. Varbó es Zsély. Alsó-Esztergályon nincs iskola. A fiókegyházak sora ez: Csalár, Ebeczk, Felső-Esztergály, Galabócs, Hugyagh, Kis-Ujfalu, Trázs és Zahora. Van e szerint elemi iskola 15 helyen, tizennègynek van saját épülete; az ebeczki iskola eddig bérben lakott, de most elmulasztottak bérházról gondoskodni, s igy szabad ég alatt maradtak; a kékkőibe kevesen járnak; mert nagy a szegénység, nincsen téli ruhájok; a varbóiról mondatik a jelentésben, hogy in luridissimo statu a zsélyi biró pervicaciájában nem serénykedik adigere proles. Képzelhetni milyen oktatás az, melyre a biró kényszeríti a gyermekeket. Kétosztályu iskola csak Kékkőn és Szklabonyán van, a többi mind egyosztályu és valamennyi vegyes. Tót a tannyelv Felső-Esztergályon, Kékkőn és Kis-Ujfaluban; magyar-tót Szklabonyán és Zahorán, a többi helyeken magyar. Kékkőn és Szklabonyán vannak segédtanitók is, amott kettő, itt egy.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 519, leány 560 összesen 1079, tettleg járt 14 iskolába 18 tanitó alatt: fiu 438, leány 446, összesen 884, vagyis $81,_{92}\%$, egy iskolára esik 59 tanuló, egy tanitóra pedig 49.

B) Szécsényi kerület. A szécsényi kerület latin jelentése tanusítja, hogy e kerületben tíz anya- és 15 fiókegyházban vannak elemi iskolák. Az anyaegyházak ezek: Endrefalva, Felső-Ludány, Karancs-Ságh, Loócz, Megyer, Nagy-Bárkány, Rimócz, Soós-Hartyán, Szakal, és Szécsény. A fiókegyházak sora ez; Ettes, Fölfalu, Halászi, Hollókő, Kis-Hartyán, Mátra-Verebély, Nagy-Gécz; Piliny, Pöstény, Ráros-

múlyad, Ságh-Ujfalu, Sipek, Szalmateres, Tóthmarokháza és Varsány.

Mindenik helységben van elemi iskolának szánt épület, kivéve Pöstényt és Nagy-Géczet, hol az iskola bérelt helyiségben tartatik, és tanitó; az iskolák mind csak egyosztályuak és vegyesek; két osztalyu csak Szécsényben van, de az is vegyes.

A tannyelv kivétel nélkül magyar. Segéd tanitó van Felső-Ludányban, Loóczon, Mátra-Verebélyen és Szécsényben.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 1119, leány 1089, összesen 2208, tettleg járt 26 osztályban 29 tanitó alatt fiu 964, leány 915, összesen 1879, vagyis 85%.

C) Vadkerti kerület. A vadkerti kerületben csak hét anya- és három fiókegyházban vannak elemi iskolák. A jelentés magyarul van irva. Az anyaegyházak névsora ez: Balassa-Gyarmath, Csesztve, Marczal, Mohora, Nagy-Oroszi, Patak és Vadkert. A fiókegyházak: Csitár, Dejtár és Nagy-Haláp. E helységekben az iskolák mind kétosztályuak ugyan, de kevés helyen van két külön terem és tanitó. Balassa-Gyarmathon a fiuk számára 3 osztályu iskola létezik, a leányok számára az angol kisasszonyoknál áll nyitva az elemi tanitás. A vadkerti iskola is kétosztályu, ilyen van tervezve Nagy-Orosziba is, valamint Dejtárra és Patakra szintén.

A tannyelv Csesztvén tót-magyar, különben az egész kerületben magyar.

Az iskolaköteles gyermekek száma, Balassa-Gyarmathot ide nem számítva, mert a jelentés erről hallgat, fiu 540, leány 4[illegible]5, összesen 1025, tettleg járt Balassa-Gyarmathon fiu 138, leány 130, összesen 268, a többi 10 osztályba fiu 375, leány 363, összesen 738, vagyis épen 72%, egy osztályra esik 73 tanuló, egy tanitóra pedig 77.

VI. NYITRAI FŐESPERESSÉG.

A) Galgóczi kerület. A galgóczi kerületben hat anya- és 8 fiókegyházban kellene lenni iskolának. Az anya-

egyházak ezek: Galgócz, Hradek, Moravanka, Nagy-Modrovka, Ó-Lehota és Szokolócz; a fiókegyházak pedig ezek: Banka, Hubina, Huorka, Jalsó, Luka, Rattnocz, Sz.-Péter és Uj-Lehota. A galgóczi iskolát kitünteti az, hogy háromosztályu s tót, magyar és német nyelven történik az oktatás; a többi helyeken, a hol iskola van, az mind csak egyosztályu s csak tót nyelven tanitanak. Hogy valamennyi iskola vegyes, azt mondani sem kell. Hubina és Moravanka iskola nélkül vannak. Hubináról igy szól a jelentés: „Aedificium scholare nullum, adeoque sors educatoria juventutis in tota Parochia (Moravanka) tristissima. Solutio vero docentium solum in charta sita est, in realitate merae restantiae. Suprema adursio necessaria.“ A bankairól (ez szintén Moravanka fiókja) igy szól: „Aedificium scholare, licet facile erigi quiret, non obstantibus admonitionibus nihil fit“; a moravankairól végre igy nyilatkozik: „Aedificium scholare ruinatum, officiose clausum, postve multas admonitiones necdum erectum.“ „Angustumnak“ mondatik a galgóczi, a hradeki, az ó-lehotai; a jalsói népről pedig, hogy „solutionem communitas dare renuit.“

Tanitó összesen 9 van, altanitó pedig 3, iskolai épület is csak 10 helyen van; Banka és Huorka bérel helyiséget; a jalsói és rattnoczi végre üresen áll.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 591, leány 473, összesen 1064, tettleg jár 8 helyen 12 tanitó alatt: fiu 335, leány 260, összesen 595, vagyis csak $55,_{92}\%$, egy tanitóra esik 49 tanuló.

Megjegyzendő, hogy az anyaegyházakban létező tanitók ki szoktak járni a fiókegyházakba tanitani, s igy legalább nem enyészik el végképen annak érzete, hogy tanitani és tanulni a társas élet követelményei közé tartozik.

B) Nagy-tapolcsáni kerület. E kerületben 9 anya- és 8 fiókegyházban vannak elemi iskolák. Az anyaegyházak ezek: Bajna, Kis-Vendégh, Koros, Nadlány, Nagy-Jácz, Nagy-Tapolcsán, Prassitz, Sissó és Zavada. A fiókegyházak ezek: Livina-Apáthi, Nagy-Vendégh, Nemcsics, Nemecska,

Podhragy, Tavarnok, Tvrdomeszticz és Zlatnik. Mindenütt van iskola, de saját épülete csak 13 helynek van, nincs ellenben Nadlányon, Nagy-Tapolcsánban, Tavarnokon és Tvrdomeszticzen. E négy helység bérelt helyiségben taníttatja gyermekeit. Tanitó mindenütt van egy-egy. Nagy-Jáczon és N.-Tapolcsánban pedig kettő-kettő. A tannyelv csak tót. A nagy-tapolcsáni iskola kétosztályu, a többi mind csak egyosztályu és mind valamennyi vegyes.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 584, leány 524, összesen 1108, tettleg járt 18 osztályba 19 tanitó alatt: fiu 444, leány 354, összesen 798, vagyis 77%, egy osztályba esik 44 tanuló.

C) Radosnai kerület. A radosnai kerületben 12 anya- és 6 fiókegyházban vannak elemi iskolák, mind egyosztályu és vegyes, csak Radosnán és Pereszlényben van kétosztályu; a tannyelv kivétel nélkül tót mindenütt. Az anyaegyházak ezek: Alsó-Ludány, Alsó-Merasicz, Ardanócz, Csermend, Felső-Attrak, Felső-Vásárd, Nagy-Rippény, Nyitra-Sárfő, Pásztó, Nyitra-Pereszlény, Radosna és Ürmincz. A fiókegyházak ezek: Bélincz, Bodog, Chra bor, Lipov nik és Nagy-Dovorány. Alsó-Ludányban és Csermenden bérben van iskola, de azt mondja róluk a jelentés, hogy „aedificari debet." A bodoki, chrabori, lipovniki és nagy-dovorányi szintén bérben tart szállást; noha a bodoki mellett e megjegyzés áll, hogy: „comes Berényi donavit," mit nem lehet érteni, hogy mire vonatkozik. Egyébiránt e kerületben szépen megindult a mult években az iskola-építés. Nagy-Rippény 1859-ben épitett ujat, Nagy-Pereszlény 1861-ben, Felső-Attrak 1862-ben.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 614, leány 506, összesen 1120, tettleg járt 19 osztályba fiu 446, leány 385, összesen 831, vagyis 74,28%, egy tanitóra esik 43 tanuló.

D) Sellyei kerület. E kerület tulajdonképen a komáromi főesperességhez tartozik. Ide azáltal jutott, hogy a jelen munka kezdetén szándékunk volt az eszter-

gami érsekséget fennálló két vicariatusa szerint venni figyelembe, a sellyei kerület pedig már nem az esztergami vicariatus alá tartozik, hanem a nagy-szombati alá, mely összesen csak három főesperességet foglal magában, t. i. a nyitrait, a pozsonyit és a sasvárit, meg a komárominak sellyei esperességét. Mivel azonban az iskolákra vonatkozólag a két vicariatus közt semmi különbséget nem vettünk észre, nem is voltunk rá semmi tekintettel; de mivel a sellyei kerület akkor kimaradt, itten jutott neki betürend szerint helye.

A sellyei kerületben tizenkét anya- és három fiókegyházban vannak elemi iskolák. Az anyaegyházak ezek: Deáki, Eperjes, Farkasd, Felsöszeli, Királyrév, Nádszegh, Negyed, Pered, Sellye, Szémő, Tallós és Zsigárd; a fiókegyházak pedig ezek: Alsó-Szeli, Vágh-Királyfalva és Vezekény. Deákiról a jelentés hallgat, ugy mint a komáromi kerületben Füssről sem volt szó. A két helység a benedekrendü szerzeteseké; ők bennök a lelkiatyák s ugy látszik az iskolákról is nem az érseknek számolnak, hanem a pannonhalmi főapátnak. (lásd Statist. Közl. 94. és 68. l.) Farkasdon, Felsöszelin, Királyréven, Nádszegen és Szémőn az iskolai épület uj; a nádszeginél a tanitó lakására nem voltak tekintettel; Eperjesen uj épület kellene, Pereden és Sellyén még egy tanterem és Pereden még egy tanitó; Vezekényen és Zsigárdon az épület szük; Zsigárdon a tanitó díjazásától vonakodnak. Sellyén és Szémőn kétosztályu az iskola, a többi mind egyosztályu és valamennyi vegyes. A tannyelv Sellyén magyar és tót, a többi helyeken magyar. Segédtanitót a farkasdi és alsó-szelii mesterek saját költségökön tartanak, Sellyén és Szémőn az altanitók rendszeresítve vannak.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 1172, leány 1036, összesen 2108, tettleg járt 16 osztályba fiu 1212, leány 891, összesen 2003, vagyis 91%, egy osztályba 125 tanuló.

E) Ujlaki kerület. Az ujlaki kerületben 10 anya- és 8 fiókegyházban vannak elemi iskolák. A latin nyelven írt jelentésből, összevetve más forrásainkkal, kitünik, hogy a nép itt sem méltányolja a tanulás áldásait. Az anyaegyházak

ezek: Alsó-Récsény, Assa-Kürth, Egerszegh, Kis-Báb, Lakács, Nyitra-Vicsap, Suránka, Udvarnok, Ujlak és Üzbégh. A fiókegyházak ezek: Aba-Lehota, Bajmócska, Csekej, Kelecsény, Nemes-Kürth, Puszta-Kürth, Románfalva és Ságh. A jelentésből nem lehet az osztályok számáról tudni semmit, mert mindenütt classes idealest említ, csak Udvarnoknál nem. Egerszeghen és Nyitra-Vicsapon a tannyelv magyar, a többi helyeken tót. Nemes-Kürthit kivéve, hol bérelt helyiségen tanítnak, a többi helyeken az iskolának saját épülete van. Nyitra-Vicsapon, mint mondja „scholae aedificatio ob octo annis ventilatur.“ Assa-Kürthön aedificium scholare in statu luridissimo praeexistit. Tanitó van e kerületben 17, altanitó három.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 778, leány 701, összesen 1479, tettleg járt 19 osztályba fiu 640, leány 481, összesen 1121, vagyis 75,$_{79}$%, egy osztályra esik 59 tanuló.

F) Ürményi kerület. Az ürményi kerületben nyolcz anya- és három fiókegyházban létezik elemi iskola. Az anyaegyházak ezek: Alsó-Jattó, Hosszufalu, Köpösd, Sempte, Sopornya, Szelöcze, Tornócz és Ürmény; a fiókegyházak pedig: Pata, Salgó és Vágh-Vecse.

Épen Ürményben nincs az iskolának saját épülete, hanem bérelt helyen tartatik. A többi helyeken mindenütt van iskolának szánt épület és benne tanitó. Köpösdön és Semptén van segéd is. Semptén és Sopornyán az iskola kétosztályu és valamennyi vegyes. A tannyelv magyar: Hoszszufaluban, Szelöczén, Tornóczon és Vágh-Vecsén; magyar-tót: Semptén és Ürményben; magyar-tót-német: Alsó-Jattón; tót Köpösdön, Patán, Salgón és Sopornyán.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 779, leány 701, összesen 1480, jár tettleg 13 osztályba fiu 492, leány 345, összesen 837, vagyis 55,$_{56}$%, a leányok közöl épen csak 49,$_{92}$%. Egy osztályra jutt 64 tanuló.

VII. POZSONYI FŐESPERESSÉG.

A) Bazini kerület. A bazini kerületből magyar jelentés küldetett be, melyből kiemeljük, hogy e kerületben 16 anya- és 6 fiókegyházban vannak elemi iskolák. Az anyaegyházak ezek: Báhony, Bazin, Császta (könyv szerint, a jelentés irása szerint Cseszte, a nagy Szótárban is Cseszte vagy Császta) Dubova, Grinavia, Horvátgurál, Istvánfalva, Modra, N.-Senquicz, Prácsa, Pudmericz, Récse, Sz.-György, Schvainczbach, Tótguráb és Vistuk. A fiókegyházak ezek: Csukárd, Czajla, Halmes, Királyfalva, Limbach és Pilla. Minden helységben saját épülete van az iskolának, Szent-Györgyön saját épülete is van, bérbe vett helyiségeket is használnak.

Az iskolák mind vegyesek és egyosztályuak, kivéve a) Bazint, Modrát és Sz.-Györgyöt, hol főelemi négyosztályu iskolák találhatók, a szent-györgyi kapcsolatban alreáltanodával; és b) Csesztét, Prácsát és Récsét, hol kétosztályuak az iskolák. A tannyelv Bazin, Modor és Sz.-György sz. kir. városokban tót-német-magyar, a többi 19 helyen tót.

Az iskolaköteles gyermekek száma, ide számítva Pozsony városát is, melyről azonnal lesz szó, s melyről külön jelentés érkezett be, fiu 3051, leány 2693, összesen 5724, tettleg járt 37 és 32 pozsonyi tanitó alatt fiu 2622, leány 2117, összesen 4739, vagyis 83%; egy tanitóra esik 67 tanuló.

E kerületbe tartozik Pozsony városa is, noha az egyházi névtárban külön szám alatt áll. — Pozsony városában van a) 3 helyen főelemi 4 osztályu iskola fiuk számára; az egyik kapcsolatban kétosztályu reáltanodával; b) 1 helyen alelemi 3 osztályu szintén fiuk számára; c) két helyen négyosztályu főelemi iskola leányok számára; d) egy helyen kétosztályu szintén leányok számára, és van háromosztályu vegyes. Négy helyen tanítnak női kézi munkát is. A tanítók száma Pozsonyban 32, nő tanitó van 21, ezek közöl 18 apácza, kik a kézi munkában is oktatnak.

A tannyelv nincs megemlítve.

B) Malaczkai kerület. A malaczkai kerületből oly jelentés érkezett be, a milyenből dolgozni öröm. Jaloveczky Miksa nagy-lévárdi lelkész és malaczkai esperes latin jelentése világos áttekintést nyujt az elemi iskolák állásáról az ő gondviselése alatt álló kerületben, melyből jelen dolgozatunk czéljához képest a következőket vettük át. Van e kerületben 12 anyaegyház a következő nevekkel: Almás, Detrekeő-Csötörtök, Gajar, Haszprunka, Jakabfalu, Kis-Levárd, Konyha, Malaczka, Nagy-Levárd, Pernek, Rorbach és Solossnicza. Fiókegyháza csak Malaczkának van, s annak neve Kiripolcz. Ennek külön iskolai épülete nincs; a többi helyeken mindenütt van, Gajar és Nagy-Levárdon kettesével is. Nagy-Levárdon főtanitó is kettő van egy altanitóval, mig Gajáron egy főtanitó mellett két segéd müködik. Ezeken kivül még négy helyen vannak segédtanitók: Almáson, Hausbrunnban, Malaczkán és Perneken. A gajári és nagy-levárdi iskola háromosztályu; az almási, malaczkai és perneki kétosztályuak, a többi mind csak egyosztályu és valamennyi vegyes. A tannyelv mindenütt csak tót; Nagy-Levárdot kivéve, hol az német és tót.

Az iskolaköteles gyermekek száma aránylag nagy, ugymint fiu 1278, leány 1309, 2587, tettleg jár 20 tanitó alatt fiu 1119, leány 962, összesen 2081, vagyis 80,%, 1 tanitóra esik 104 tanuló.

E kerület tanitóinak jövedelme is részletesen ki lévén a jelentésben mutatva, ennek forrásául az ugynevezett Iskolai vallomás, Fassio Scholaris van emlitve, több helyen majd az jegyeztetvén meg, hogy még nem érkezett felső helyről vissza, majd az, hogy még nem jött létre, majd ismét, hogy a község nem akarja érvényesnek elismerni. Nem képzelhetünk oly tért, melyen az ideiglenesség károsan ne hatna, de legkárosabban minden esetre a közoktatás terén hat, mert az uj nemzedék jellemét vesztegeti meg és annak teszi ki, hogy, mint nádszál, minden szél után indul.

C) Nagy-szombati kerület. Itt is két jelentéssel van dolgunk. Az egyik Nagy-Szombat sz. k. városára, a másik a kerülethez tartozó többi 22 helyre vonatkozik,

melyekben elemi iskolák léteznek. Nagy-Szombat városában külön van fiuk számára főelemi négyosztályu iskola és külön a leányokéra. Mind a kettőnek első osztálya A. és B. párhuzamos termekre van felosztva, azonkivül 89 leány számára, kik nőnevelési tápintézetben az Orsolya szüzek gondviselése alatt vannak elhelyezve, külön 4 osztályu elemi tanitás van folyamatban, még pedig magyar, német és franczia nyelven, mig a fiuk magyar, német és tót nyelven kapnak oktatást, a többi leányok pedig német és tót nyelven.

Van Nagy-Szombatban továbbá képezde is tanitók számára, 38 tanitójelölttel. A kereskedő tanulók vasárnap járnak. A nagy-szombati kerületben az anyavároson kivül még 13 anya és 9 fiókegyházakban vannak elemi oktatásnak szánt épületek és az oktatással foglalkozó férfiak. Az anyaegyházak ezek: Alsó-Korompa, Apaj, Bohunicz, Bucsán, Gerencsér, Keresztur, Majthény, Maniga, Nagy-Bresztován, Rosindol, Spácza, Szilincs és Zavar; a fiókegyházak pedig ezek: Farkashida, Felső-Korompa, Geszt, Karkócz, Moderdorf, Pagyerócz, Ratkócz, Szent-Ábrahám és Zsilkócz. Csak Alsó-Korompán van kétosztályu iskola, a többi mind egyosztályu és valamennyi vegyes. A tannyelv kivétel nélkül tót.

A latin jelentés mindenütt „Laut Schul-Fassion de 1858" adja elő a tanitók dijazását illető adatokat, melyekből kitünik, hogy a dij csak a papiroson van meg a legtöbb helyen. Igy Alsó-Korompánál mondatik „communitas solvere deberet 117 ft 30 kr., sed hactenus nihil solvit"; Felső-Korompánál szintén áll, hogy „nihil solvit", de mi ennél figyelemre méltóbb, hozzá teszi a jelentés, hogy „parentes desides, proles non aliter mittunt ad scholas nisi vi et mulctis adacti"; s hogy a baj ne lássék csak helybelinek, utána veti, hogy „quae observatio generatim pro tota peripheria valet." Keresztur nál mondatik: „Proventus hic (236 ft 16 kr.) in charta rite est calculatus, non tamen in natura rite dependitur." Ez több helyen más szavakkal ismételtetik. Gesztnél mondatik: „Communitas deberet per jurisdictionem civilem adigi." Legsajátságosb azonban a spáczai lelkész megjegyzése. Ez

nyiltan elárulja szive vágyait, azt irván: A tempore constitutionis reintroductae: nec scholares tot frequentant scholam; nec ita diligenter illi, qui tamen adeunt; nec vero docens debite exsolvitur, uti antehac, DD. Caes. Reg. Magistratualibus cuncta moderantibus."

Az iskolaköteles gyermekek száma, bele számítva a nagy-szombatiakat is: fiu 1608, leány 1399, összesen 3007, tettleg járt 31 tanitó alatt, a nő tanitókat nem számitva, fiu 1315, leány 1115, összesen 2430, vagyis 80%, egy tanitóra esik mintegy 78; a nőtanitókat beszámítva csak 67.

D) Samarjai kerület. A samarjai kerület elemi iskoláiról az előttünk fekvő latin jelentés után ezeket jegyeztük ide. A kerület alá 12 anyaegyház tartozik, névszerint: Csütörtök, Féll, Illésháza, Misérd, Nagy-Légh, Nagy-Magyar, Nagy-Paka, Pruk, Püspöki, Samarja, Szent-Antal és Vajka. A sok fiókegyházak közöl csak a következő ötnek van elemi iskolája: Csákány, Ebenhardt, Felső-Csölle, Gutor és Szemeth. Hogy minden anyaegyházban elemi iskolát találhatni saját épületével, mely egyszersmind lakásul szolgál a tanitónak, azt mondani sem kell. De e kerületben csak két helyen van kétosztályu iskola. Püspökiben és Samarján, a többi mind csak egyosztályu és valamennyi vegyes. Az eberhardti uj s csak 1861-ben készült el teljesen. A tannyelv német Prukon, német-magyar Felső-Csöllén és Misérden, a többi magyar. Két helyen segédtanitó is találtatik.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 1083, leány 930, össszesen 2013, tettleg járt 19 tanitó alatt: fiu 774, leány 576, összesen 1350, vagyis 67%, egy tanitóra esik 71 tanuló.

E) Stomfai kerület. A stomfai kerületről szóló latin jelentés szomorun hangzik. Tizenkét anya- és egy fiókegyházban vanak elemi iskolák. A anyaegyházak sora ez: Besztercze, Dévény, Dévény-Ujfalu, Hidegkut, Hochstetno, Laáb, Lamacs, Lozorno, Magyarfalva, Stomfa, Vallis-Mariae és Zohor. A fiókegyház neve: Károlyfalva. Ennek az egynek nincs iskolai épülete, hanem bérbevett helyiségben tartja iskoláját. A dévényi és stomfai iskolákat kivéve, melyek két osztályuak,

s hol német-tót nyelven folyik az iskolai tanitás, a többi helyeken saját épülete van ugyan mindenütt az iskolának, de mind csak egyosztályu, mind vegyes és tannyelv tót. Az iskolai épületek többnyire roncsolt állapotban vannak és szükek, a szülék hanyagok, s már Józsefnapján kifogják gyermekeiket az iskolából. Dévényben a Patronatus és község már megegyeztek abban, hogy uj iskolát épitendenek. Dévény-Ujfaluban a tanító régóta beteg, s alkalmas segédje nem akad. A nép óhajtana ép ügyes uj tanitót. Laábon: „aedificium scholare ruinae proximum, spes tandem est de aedificanda" stb. Lamacsról igy szól a jelentés; „Aedificium scholare et cubile institutionis seria reparatione egeret, sed nec patronus, (ns. Pozsony városa) nec communitas facit quidquam. Proles de hieme negligentissime frequentant, circa festum S. Josephi omnes emanent, de aestate nullis minis se sinunt compelli ad scholam. Sunt pastores, a consequenti fures et praedones, neglecta omni institutione rudes et malitiosae. Sequuntur vestigia parentum! Óhajtással végzi: utinam medela adferretur. Kinek ne jutna itt eszébe: ha a só elveszti savát, semmire sem való az többé! Lozornón sincs czélszerü tanterem; a szülék ott is hanyagok, vagyis a tanrendszer ott is már elvadította már a népet. Az esperes többször irt és könyörgött a kerületi iskolák ügyében a polgári hatóságnak, de — sükert nem látott. Máriavölgyén „aedificium scholare angustum, pluviis pervium, ob nimiam a pago distantiam de hieme saepius inaccesibile. Planum ampliandi scholam jam 3 annis apud jurisdictionem politicam haeret."

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 1182, leány 1141, összesen 2323, tettleg járt 15 tanitó alatt: fiu 941, leány 901, összesen 1842, vagyis 79%, 1 tanitóra esik 121 tanuló.

Lamacson 186½-ben nem járt iskolába egy lélek sem, pedig a gyermekek száma 105. Dévény-Ujfaluban pedig a beteg tanitó mellett 366 gyermek unatkozott.

F) Szempczi kerület. A szempczi kerületben 14 anya- és kilencz fiókegyházban vannak elemi iskolák. Az anyaegyházak ezek: Boldogfalva, Csataj, Cseklész, Cziffer, Egyházfalva, Ivánka, Jóka, Kápolna, Magyarbél, Nagy-Födémes, Puszta-Födémes,

Sárfő, Szempcz és Vedrőd. A fiókegyházak ezek: Duna-Ujfalu, Jánosháza, Királyfalu, Kis- és Nagyborsa, Németgurab, Réthe, Páld, Tót-Ujfalu és Zoncz.

Mindenütt van iskolának szánt épület, és vannak tanitók, de az iskolák mind vegyések és csak egyosztályuak, kivéve Cseklészt, Cziffert, Ivánkát, Nagy-Födémest és Szempczet, hol 2 osztályuak. Jánosházán a tanitó házról házra jár enni, mi igen tanulságos lehet ugyan egyszer a falun végig, talán másodszor is, de utoljára is nagyon alamizsnássá válik. Szempczen az iskola urodalmi épületben tartatik. A réthi alacsony, sötét. Jóka a megégett réginek helyébe alapjaiból ujat épít. Tanitó van összesen 28. A cseklészi tanitó már évek óta saját fiait használja segédjeiül, s a jelentés utána veti: „ideo circa salarium nulla difficultas."

A tannyelv 13 helyen magyar, 8 helyen tót, két helyütt, t. i. Cziffern és Puszta-Födémesen tót-magyar. A tót iskolák ezek: Csataj, Ivánka, Kápolna, Királyfalva, Páld, Sárfő, Tót-Ujfalu és Vedrőd.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 1265, leány 1113, összesen 2378, tettleg járt 28 tanitó alatt: fiu 1067, leány 873, összesen 1840, vagyis 77%, egy tanitóra esik 65 tanuló.

G) Duna-Szerdahelyi kerület. E kerületben az elemi iskolák a népesség számához képest igen szüken vannak. Anyaegyház van e kerületben 14, névszerint: Al-Baár, Al-Istál, Alsó-Nyárasd, Baka, Böös, Dercsika, Duna-Szerdahely, Egyház-Gelle, Egyházkarcsa, Fel-Baár, Nagy-Abony, Szent-Mihályfa, Várkony és Vásár-Ut. Ezek közöl mindenikben van elemi iskolának szánt épület, melyben a tanitónak is jut szállás. Fiókegyház e kerületben, az allodium, praedium, vadászlak és csárdákon kivül, van 59 és ezek közől csak háromnak van elemi iskolája, saját épülettel és bennelakó tanitóval. E három fiókegyház: Kürth, Nagy-Bodag és Vámosfalu. Állandóan csak Böösön és Alsó-Nyárasdon van kétosztályu iskola; olykor, ha ügyes segéd akad, kiket azután a tanitók saját pénzökből dijaznak, kétosztályuvá alakul a szent-mihályfai meg várkonyi

is; a többi mind csak egyosztályu és valamennyi vegyes. A szt.-mihályfai épület uj; ilyen az alistályi is, Szerdahelyen épülőben volt. A nagy-abonyi in statu ruinoso vesztegel; a sok fiókegyház közöl némelyik, mint például Ujfalu, ötszázon felül menő lakosokkal minden intézet nélkül van, egy és több órányira az anyaegyháztól vagy legközelebbi iskolától. A tannyelv mindenütt magyar. A segédtanitók közöl csak háromnak van külön alapja.

Az iskolaköteles gyermekek száma a 17 helyen: fiu 1142, leány 902, összesen 2014, tettleg járt 23 tanitó alatt, fiu 837, leány 630, összesen 1467, vagyis 71%. egy tanitóra esik 86 tanitóra.

H) Szeredi kerület. A szeredi kerületről beküldött latin jelentés két pontban tér el a hivatalos névkönyvben közlött adatoktól. A jelentés két Diószeghet sorol elő, egy magyart és egy németet, Felső-Zellét pedig három fiókjával nem emliti; *) a névkönyv ellenben ezt magában foglalván, Diószeghet csak egyet mutat fel. Az elemi iskolák ügye e kerületben is sok kivánni valót tüntet szembe. Az anyaegyházak száma, a jelentés szerint 11 és pedig ezek: Diószegh (magyar), Diószegh (német), Galántha, Hidaskürth, Kajal, Kossuth, Nagy-Mácséd, Nagy-Súr, Szered, Taksony és Vágh-Szerdahely. Mindenikben van az iskola számára saját épület, melyben a tanitó is lakik. A fiókegyházak közöl csak a következő ötnek van iskolája: Kis-Mácséd, Nyék Tót-Nyárasd, Vága és Vizkelet, a nyéki a község házában talált menedéket, a vizkeleti pedig bérelt helyiségben. Kétosztályu elemi iskola van Diószeghen, Galánthán, Nagy-Súron, Szereden és Vágán. A többi csak egyosztályu s mind vegyes, a tannyelv német: Német-Diószeghen, tót: Nagy-Súron, Szereden és Vágh-Szerdahelyen, a többi magyar. A kis-mácsédinél megjegyzi a jelentés, hogy a tanitónak papiroson 5 hold földje van, valósággal pedig $2^1/_2$. A nyéki és vizkeleti tanitó diját az illető községek megszorították, a tani-

*) Ez, ugy látszik, át van téve a sasvári főesperesség nagykosztoláni kerületébe.

ték pedig „ne periculum ejectionis subeant“ kénytelenek voltak beleegyezni. A kajali iskola, „utut ante 4 annos novitus exstructum, nunc jam ob malam structuram et negligentiam communitatis est in statu desolatissimo“; a tót-nyárasdi, „aeque desolata et exigua“.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 1259, leány 1084, együtt 2343, tettleg járt 22 tanitó alatt: fiu 914, leány 720, együtt 1634, vagyis 66%, egy tanitóra jut 74 tanuló.

I) Szomolyáni kerület. A szomolyáni kerületben 9 anyaegyház található: Alsó-Diós, Bogdanócz, Boleráz, Felső-Diós, Longovilla, Nádas, Ottenthal, Szomolyán és Szuha. Iskolával mindenik bir és ennek szánt épülettel, Alsó-Diósdot kivéve, melynek iskolája a község házánál tartatik. A fiókegyházak közöl csak háromban van iskola: Binyóczon, Borován és Losonczon. Kétosztályu iskola csak Szuhán van, a többi mind egyosztályu és vegyes. A tannyelv mindenütt kivétel nélkül tót. Segédtanitó csak négy helyen van. Az iskola csak télen látogattatik, s hanyagul akkor is.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 690, leány 697, együtt 1387, tettleg járt 16 tanitó alatt: fiu 565, leány 498, együtt 1063, vagyis 76%, egy tanitóra jut 66 tanuló.

VIII. SASVÁRI FŐESPERESSÉG.

A) Csejthai kerület. A csejthai (vagy Fényes szerint csejthei) kerületben 8 anya- és 5 fiókegyház van kimutatva mint elemi iskolákat tartó helység. Az anyaegyházak ezek: Csejtha, Krakován, Pobedim, Podola, Pöstény, Sz.-Kereszt, Vágh-Ujhely és Verbó. A fiókegyházak pedig ezek: Bassócz, Nagyorvistye, Osztrov, Révfalu és Vágh-Szerdahely. Révfalut kivéve, melyben az iskola bérben lakik, a többi helyeken mindenütt saját épület létezik iskola és tanitó számára. Krakován, Podola, Pöstény, Vágh-Ujhely és Verbó iskolája kétosztályu, a többi mind csak egyosztályu és valamennyi vegyes.

A tannyelv mindenütt csak tót. Segédtanitó kilencz működik 13 főtanitó mellett.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 1061, leány 926, együtt 1987, tettleg járt 22 tanitó alatt fiu 949, leány 793, együtt 1742, vagyis 87%, egy tanitóra esik 59 tanuló.

B) Jóköi kerület. A jóköi kerületben csak 12 helyen vannak elemi iskolák, nyolcz anya- és 4 fiókegyházban. Az anyaegyházak ezek: Alsó-Dombó, Dejtha, Jókeő, Kátlócz, Lancsár, Lopassó, Nahács és Vittencz. A fiókegyházak: Felső-Dombó, Nizsna, Radossócz és Steruz. Lopassót kivéve, hol a község házában van az iskola, a többi elősorolt helyeken mindenütt van az iskolának saját épülete, mely a tanitónak is lakást nyujt. Steruzba mindennap kijár a lancsári tanítósegéd. Kátlóczon 86 gyermek közöl csak 19 jár, „ob contumaciam parentum", mint a jelentés mondja. Az iskolák mind vegyesek és egyosztályuak, kivéve Jókeőt és Vittenczet, hol kétosztályuak. A tannyelv mindenütt tót. A segédtanitók száma 6.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 469, leány 431 együtt 900, tettleg járt 23 tanitó alatt fiu 343, leány 342, együtt 685, vagyis 76%, egy tanitóra esik 29 tanuló.

C) Miavai kerület. E kerületben csak 7 anya- és egy fiókegyház tart iskolát. Az anyaegyházak ezek: Alsó-Bottfalva, Brezova, Hrachovistye, Miava Ó-Tura, Turoluka és Vagyócz; fiókegyházakul te, kintetnek az ó-túrai irtványok. Hrachovistyén, Miaván, Ó-Turán, Turolukán és Vagyóczon az iskolák kétosztályuak, a többi mind egyosztályu és valamennyi vegyes. Épülete mindenütt van az iskolának, mely egyszersmind lakásul is szolgál a tanitónak. A vagyócziról mondja a jelentés, hogy „ob paupertatem paucorum parochianorum domus scholaris ruinam minatur." Az alsó-bottfalviról mondja, hogy tanitójának csak 88 ft 46 krja van évi díjául. A tannyelv mindenütt tót.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 275, leány 242, együtt 517, tettleg járt 9 tanitó alatt fiu 166, leány 149, együtt 315, vagyis 60%, egy tanitóra esik 35 tanuló.

D) Nagy-kosztoláni kerület. E kerületből testes jelentés érkezett be. Épen 13 ívnyi dolgozat, elejétől végig ékes tót nyelven, lelkészi és esperességi aláirás nélkül,

kiállítva 13 részint fő-, részint segédtanító által. Az írók nevei: Kropácsy István, Táborszky György, Fenyvesy Antal, Pokorni István, Zsoldányi Ignácz, Milovnik Péter, Knobb János, Molnár János, Greguska István, Tejfölössy József, Barton Mátyás, Zsoldányi Ambrus és Vohradnik József.

A kerületben van, más 7 anyaegyház mellett, Felső-Lette is, mely egykor a sellyei kerülethez tartozott. A többi 7 anyaegyházak nevei ezek: Bori, Drahócz, Madunicz, Nagy-Kosztolán, Uj-Városka, Veszele és Vogyezád. A fiókegyházak közöl, a jelentésekből kitünik, hogy van elemi iskolája Alsó-Dubovánnak, Beregszegnek, Pecsenyédnek és Petőfalvának együtt, Sziládnak és Vörösvárnak, összesen 13. Ezen iskolák közöl tizenkettőről azt mondják a részletes jelentések, hogy két-két osztályuak, kivételt csak Uj-Városka tenne, hol az iskola egyosztályunak mondatik. Mivel azonban olyan helyen is két osztálylyal dicsekesznek, hol a tanulók összes száma csak 17, 26, meg 27: nehéz eligazodni azon, hogy mit értenek a jelentések szerzői a két osztály alatt. A jelentéstevők, ugy látszik, fősulyt fektettek saját jövedelmi körülményeikre. A jövedelemre vonatkozó rovat mindenikben különös ékesszólással van szerkesztve, kivált ha az épület is roskatag, szük, sötét és nedves. Ő Eminentiájához fordulván egyik másik tanitó, földre borul, térdeire esik, kezet lábat csókol s arra kéri, hogy méltóztassék a csekély fizetést megtoldatni, rendesen kiadatni s az épület javíttatását is kieszközölni. Némelyiknek másfél év óta, másnak három évtől fogva benn van a díja a biró kezei közt, ki a községtől behajtja ugyan, de a tanitót csak biztosításokkal tartja. A veszelei tür, mert látja, hogy a nép mily szegény.

Hogy az iskolák mind vegyesek, s hogy a tannyelv valamennyiben tót, az önként érthető.

A vogyerádi tanitó névszerint is jegyezte fel 17 tanitványát. Az ország és népeinek ismeretére némi világot vethetnek ilyen nevek is, s e tekintetből nem sajnáltuk a vogyerádi 17 tanuló neveitől a tért, megjegyezvén, hogy Zsoldányi Ambrus még ezeket sem szedte betürendbe, oly kevés

rendérzék van a nép alsó rétegeiben elterjedve. Adjuk a neveket mi is az eredeti sorozás és irás szerint, fiuk: Mihálik Ondrej, Gucs Ján, Ondacska Mihál, Simo Ján, Bábszky Mihál, Jankech Josef, Tvaroska Josef, Karaba Stefan, Ferancsik Misó, Ondrejka Mihály; leányok: Zsoldányi Etelka, Lukácsy Anna, Bábszky Anna, Vaczula Éva, Balágh Elisabeta, Héger Julianna, Miklo Anna.

Az iskolaköteles gyermekek száma, m ivel a jelentések nagy része a tankötelezettek számát csak összeségben közli, nemök szerint tisztán el nem különíthető. Két nem szerint külön kimutatva van csak 870, ezekből fiu 435, leány 435, együtt ki van mutatva 445, összesen 1315, tettleg járt 23 tanitó alatt fiu 614, leány 580, összesen 1194. vagyis 80%, egy tanitóra esik 51 tanuló.

E) Sasvári kerület. A sasvári kerületből beküldetett jelentés a következőkről tesz tanuságot. Anyaegyház e kerületben 14, elemi s többnyire kétosztályu iskolával min-, denik. Az anyaegyházak ezek: Broczka, Csári, Dojcs Egbel, Holics, Kutti, Nagy-Kovalov, Petrovilla, Radossócz, Sasvár, Stepanov, Szakolcza (sz. kir. város), Szomolanka és Unin. Holicson három iskolának van külön épülete, mindenik kétkét osztálylyal; Sasvártt két épület van, Szakolczán is kettő. A szakolczai iskola főelemi és a fiuk számára négy, a leányokéra kétosztályu. A többi mind kétkét osztályu, de vegyes. A fiókegyházak közöl a következő kilenczben van iskola: Kopcsán, Lopassov, Mocsidlán, Mokriháj, Pritrsd és Vradisty együtt, Radimov, Szmrdák, Strázsa és Vleskovan. Ezeknek iskolái csak egyosztályuak, de a kopcsáni, mokriháji, pritrsdi és radimovi szintén kétosztályuak. A tannyelv mindenütt tót, Holicson azonban német-tót, Szakolczán pedig tót-magyar-német. Szakolczáról külön jelentés is küldetett be magyar nyelven, melyet azért is kellett tekintetbe venni, mert a tanulók számait másképen adja mint az általános táblázat, s a mennyiben számtani tekintetek dönthetnek, a külön jelentés számtételei, ugy látszik, közelebb érintik a valót.

A külön jelentés szerint a tanképes gyermekek száma ez: fiu 318, leány 230, összesen 548, tettleg járt fiu 293, leány 215, együtt 508; ellenben a táblás kimutatás szerint a tanképes gyermekek száma lett volna ez: fiu 385, leány 110, összesen 495, tettleg járt volna fiu 385, leány 110, vagyis 495, mi nem valószinü.]

A kerületbeli tanulók számának összeállításánál e szerint a külön jelentések számait vettük számba, s az iskolaköteles gyermekek számát igy találtuk: fiu 2387, leány 2041, együtt 4428, tettleg járt 34 tanitó alatt fiu 2148, leány 1817, együtt 3965, vagyis 89%, egy tanitóra jut 116 tanuló.

A csárii és unini tanitók már 70 éven fölül valók és gyengélkedők; de segédet tartani szegények. Az egbeliek nem szeretnek iskolába járni. A sasvári község az 1860-diki october 20-a után visszalépett a szerződésszerü kötelezettségtől, melyet az 1859-ki évben az akkori kormány által szorittatva elvállalt volt.

F) Szeniczi kerület. A szeniczi kerületben 11 helyen vannak elemi iskolák. Az anyaegyházak száma 10, a fiókegyházak közöl csak egynek van iskolája. A tizenegy helynek betürendszerinti sora ez: Chropov, Cserova, Hradist, Jablonicz, Oszuszko, Pritisd, Rohov, Sándorf, Szenicz, Szobotist és Verbócz. Az iskolák mind egyosztályuak, a szeniczit és szobotistit kivéve, melyek kétosztályuak. Valamennyi vegyes s a tannyelv, kivétel és vegyiték nélkül, tót. Minden elősorolt helységben az iskolának külön épülete van, a tanitó lakásával. Segédtanitó három helyen található: Hradist, Jablonicz és Szenicz iskolája mellett.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 539, leány 501, együtt 1040, tettleg járt 14 tanitó alatt fiu 494, leány 431, együtt 925, vagyis 88/00, egy tanitóra jut 66 tanuló.

G) Szent-Jánosi kerület. Az esztergami érsekségnek ez már 43-ik esperességi kerülete, s egyszermind az utolsó. E kerületben 9 anya- és 3 fiókegyháznak van elemi iskolája. Az anyaegyházak ezek: Bikszárd, Bur-Szent-György, Bur-Sz.-Miklós, Detrekeö-Sz.-Miklós, Detrekeö-Sz.-Péter, Sz.-János, Kukló, Laksár-

Ujfalu és Závod. A fiókegyházak ezek: Humenecz, Niklhof és Podhragy. Mindenütt van elemi oktatásnak szánt épület, melyben a tanitónak is van lakása, csak a podhragyi van bérelt helyiségben, Bur-Szt.-Györgyön pedig három osztályra valót építenek. Mindezen iskolák csak egyosztályuak és mind vegyes; a tannyelv tót, csak Sz.-János képez kivételt, hol két iskola van, tót kétosztályu s német egyosztályu. A tanitók száma 12, kik mellett négy segéd müködik.

Az iskolaköteles gyermekek száma: fiu 1279, leány 1164, együtt 2443, tettleg járt 16 tanitó alatt fiu 1026, leány 822, együtt 1848, vagyis 75%, 1 tanitóra esik 115 tanuló.

Pest sz. kir. városában Kriegler József urnak, a város fő- és elemi tanodák igazgatójának kimutatása szerint az 186½-dik évben volt:

I. Királyi képezde, kath. finövendékek számára 51 tanulóval, összekötve a lipótvárosi főelemi mintaiskolával kath. leánynövendékek számára, 30 tanulóval, az angol kisasszonyoknál; izraelita tanitók számára, 42 tanulóval, összekötve a terézvárosi főelelemi iskolával.

II. A) Főelemi iskola kath. fiuk számára, 6 külön helyen, összesen 30 tanteremmel. Egyik, t. i. a lipótvárosi, a képezde mellett; kath. leányok számára, 3 külön helyen, összesen 14 tanteremmel; izraelita fiuk számára, 2 külön helyen, összesen 16 tanteremmel. A terézvárosi az illető képezde mellett.

II. B) Alelemi kath. leányiskola számára 3 külön helyen, összesen 8 tanteremmel; izraelita leányiskola 1 helyen, összesen 3 tanteremmel.

II. C) Vegyes alelemi kath. iskola van 8 külön helyen, összesen 30 tanteremmel.

Az itt elősorolt intézetek nagyobb részében, kivált a leány- és az izraelita-iskolákban német és magyar nyelven folyik a tanitás. A leányok mindenütt kézi munkákra is taníttatnak.

III. Vasárnapi iskolák. A lipótvárosi mintaiskolát kivéve, minden más fő- és alelemi iskolában vasárnap is vannak

előadások, részint a kereskedelmi gyakornokok, részint a nagy kereskedők és magasb iparosok, részint pedig az alsóbbrendü kézmüvesek számára.

IV. Magán-tanintézetek. Kath. fiuk számára 8, 630 növendékkel, kath leányok számára 15, 444 növendékkel, összesen 1074 tanuló 23 intézetben; Izraelita fiuk számára 7, 413 növendékkel, izr. leányok számára 7, 322 növendékkel, összesen 735 tanuló 14 intézetben, összesen 37 intézetben 1809 tanuló.

A tanulókra nézve igy állnak a számok: a tanképes fiuk száma 5782, a leányoké 5663, összen 11,445, tettleg járt tanitásra fiu 5006, leány 4223, összesen 9229, betudva ide a magán-intézetek növendékeit is. E szerint iskolai tanitás nélkül maradt fiu 776, leány 1440, összesen 2216.

A tanitók személyzete, főtanitó 15, altanitó 56, összesen 71, fizetésök a főtanitóké 600, 700 és 900 ft, az altanitóké 350 és 500 ft.

A tizenkét helyiség közöl, melyekben a II. A) alatti 6 fiu- és 3 leány-, meg a II. C) alatti iskolák el vannak helyezve, csak hat van a város saját épületében, a többi 11 bérbe vett épületben van. A többiről a jelentés hallgat.

Az egész megyére nézve meg lehet jegyezni, hogy a jelentések sokféle szerkezete leginkább mutatja a gondos és jótékonyan szigoru felügyelet hiányát, pedig 72,304 növendék gyermek síron inneni és síron tuli jóléte, melynek alapját az elemi nevelés van hivatva kifejteni, méltán megkivánhatná, hogy a községek, esperességek és föesperességek felügyelői vagy elöljárói jótékony szigort fejtsenek ki mindenben, mi az elemi oktatás nagyobb sükerét biztosíthassa.

A nyilvános elemi

az esztergami érseki megyé-

A) Esztergami

Sorszám	Főesperesség	Esperességi kerületek		Egyházak száma			Iskolai helyiség			Tanitók száma			Tantermek száma
				anya	fiók	együtt	saját	bérlett	együtt	fő-	al-	együtt	
I.	Székesegyházi	Bajóthi		12	5	17	15	2	17	15	4	19	17
		Budapesti		18	—	18	10	14	24	30	94	124	135
		Esztergami		15	4	19	18	1	19	18	6	24	26
		Párkányi		12	8	20	20	—	20	20	12	32	27
		Összegek	4	57	17	74	63	17	80	83	116	199	205
II.	Barsi	Lévai		8	8	16	14	2	16	20	6	26	25
		Lekéri		11	6	17	16	—	16	16	—	16	16
		Szent-Benedeki		14	21	35	34	—	34	35	3	38	35
		Verebélyi		11	9	20	20	—	20	20	4	24	20
		Összegek	4	44	44	88	84	2	86	91	13	104	96
III.	Honthi	Báthi		12	9	21	21	—	21	21	1	22	22
		Bozóki		10	4	14	14	—	14	14	—	14	14
		Drégelyi		14	14	28	28	—	28	28	2	30	30
		Selmeczi		10	3	13	14	—	14	15	4	19	19
		Szalkai		16	11	27	27	—	27	27	6	33	29
		Összegek	5	62	43	105	104	—	104	105	13	118	114
IV.	Komáromi	Érsekujvári		10	4	14	11	4	15	14	17	31	26
		Hédervári		12	12	24	24	—	24	24	3	27	25
		Komáromi		10	5	15	15	—	15	15	3	18	20
		Nagy-Czétényi		8	8	16	13	2	15	16	1	17	14
		Udvardi		16	6	22	16	—	16	16	—	16	20
		Összegek	5	56	35	91	79	6	85	85	26	111	105
V.	Nógrádi	Kékkői		8	8	16	14	1	15	16	2	18	15
		Szécséuyi		10	15	25	23	2	25	25	4	29	26
		Vadkerti		7	3	10	14	—	14	10	2	12	13
		Összegek	3	25	26	51	51	3	54	41	8	49	54

Jegyzetek. 1. A komáromi, lévai és vadkerti kerületből beküldetett jelenté-
döjellel akartunk láthatóvá tenni. E pontossághiány az oka, hogy a végered-
2. A tannyelv rovataiban a tiszta magyar iskolák száma viszonylagos több-
részint tisztán, részint mint vegyiték előfordul, akkor 416 áll 152 ellenében vagyis

t a n ü g y á l l á s a

ben az $186^{1}/_{2}$-dik évben.

v i c a r i a t u s.

A tannyelv – tiszta – magyar	tiszta – német	tiszta – tót	vegyes – magy. ném.	vegyes – magyar tót	vegyes – német tót	vegyes – magyar német és tót	vegyes – egyéb vegyület	A gyermekek száma – tanképes volt – fiu	tanképes volt – leány	tanképes volt – együtt	tettleg járt – fiu	tettleg járt – leány	tettleg járt – együtt	Arányok – a tanképesek közöl tettleg járt %	Arányok – egy tanító alatt járt
8	4	4	3	—	—	1	—	946	993	1,939	823	811	1,634	84,22	86
—	6	—	125	—	—	—	1	8,824	8,402	17,226	7,587	6,647	14,234	83,45	114
8	4	3	4	—	—	—	—	1,562	1,577	3,139	1,474	1,023	2,497	79,25	72
26	—	1	—	—	—	—	—	1,439	1,352	2,791	1,257	1,154	2,411	86,38	77
42	14	8	132	—	—	1	1	12,771	12,324	25,095	11,141	9,635	20,776	82,78	104
10	—	15	—	—	—	—	—	523?	476?	999?	692	553	1,245	?	48
14	—	2	—	1	—	—	—	668	576	1,244	631	530	1,161	93,32	72
—	—	33	--	2	—	—	—	1,422	1,395	2,817	1,016	929	1,945	69	51
6	—	10	1	3	—	—	—	927	796	1,723	717	679	1,387	80	57
30	—	60	1	6	—	—	—	3,540	3,243	6,783	3,056	2,682	5,738	84,50	55
12	—	8	—	2	—	—	—	568	521	1,089	521	456	977	89,71	45
—	—	12	—	2	—	—	—	357	330	687	336	310	646	94	46
26	—	2	—	2	—	—	—	1,122	933	2,055	948	760	1,708	83,11	56
—	—	17	—	—	1	1	—	1,133	781	1,914	773	539	1,302	68	68
18	5	2	2	2	—	—	—	1,450	1,343	2,793	1,347	1,229	2,576	92	78
56	5	41	2	8	1	1	—	4,630	3,908	8,538	3,925	3,384	7,209	84,43	61
18	—	8	—	—	—	—	—	2,167	1,802	3,969	1,584	1,202	2,786	70	89
25	} kizárólag magyar							1,038	969	2,007	723	681	1,404	79,95	48
20	} kizárólag magyar							?	?	1,173	1,009	896	1,905	?	105
7	—	7	—	—	—	—	—	575	502	1,077	386	349	735	68,24	43
13	—	4	—	3	—	—	—	1,243	1,162	2,343	1,047	859	1,906	81,23	119
83	—	19	—	3	—	—	—	5,023	4,435	9,458	4,749	3,987	8,738	92,36	78
8	—	4	—	3	—	—	—	519	560	1,079	438	446	884	31,92	49
26	kizárólag magyar							1,119	1,089	2,208	964	915	1,879	85	72
12	—	—	—	1	—	—	—	540?	485?	1,025	513	493	1,006	?	77
46	—	4	—	4	—	—	—	2,178?	2,034?	4,212?	1,915	1,854	3,769	89,45?	76

sek nem tüntetik ki tisztán a tanképes gyermekek számát, mit a jelen táblán kérményeket kifejező számok is kérdés alá esnek.

ségben van. Ha pedig azokat a számokat összeadjuk, melyeknél a magyar nyelv 273%

A nyilvános elemi

az esztergami érseki megyé

B) Nagy-szom

Sorszám	Főesperesség	Esperességi kerületek		Egyházak száma: anya	Egyházak száma: fiók	Egyházak száma: együtt	Iskolai helyiség: saját	Iskolai helyiség: bérlett	Iskolai helyiség: együtt	Tanitók száma: fő-	Tanitók száma: al-	Tanitók száma: együtt	Tantermek száma
VI.	Nyitrai	Galgóczi		6	8	14	10	2	12	9	3	12	9
		Nagy-tapolcsáni		9	8	17	13	4	17	17	2	19	18
		Radosnai		12	5	17	12	4	16	17	2	19	19
		Sellyei *)		12	3	15	12	2	14	15	1	16	16
		Ujlaki		10	8	18	17	1	18	17	3	20	19
		Ürményi		8	3	11	10	1	11	12	2	13	13
		Összegek	6	57	35	92	74	14	88	86	13	99	94
VII.	Pozsonyi	Bazini		17	6	23	39	—	39	65	5	70	62
		Malaczkai		16	—	16	14	2	16	13	7	20	19
		Nagy-Szombati		14	9	23	24	—	24	25	6	31	33
		Samarjai		12	5	17	17	—	17	17	2	19	19
		Stomfai		12	1	13	12	1	13	13	3	16	15
		Szempczi		14	9	23	22	1	23	23	8	31	[illegible]
		Duna-Szerdahelyi		14	3	17	17	—	17	17	6	23	[illegible]
		Szeredi		11	5	16	14	2	16	16	6	22	2[illegible]
		Szomolányi		9	3	12	11	1	12	12	4	16	1[illegible]
		Összegek	9	119	41	160	170	7	177	201	47	248	23[illegible]
VIII.	Sasvár	Csejthei		8	5	13	12	1	13	13	9	22	1[illegible]
		Jókeői		8	4	12	11	1	12	17	6	23	1[illegible]
		Miavai		7	1	8	8	—	8	7	2	9	1[illegible]
		Nagy-Kosztoláni		8	5	13	13	—	13	13	10	13	1[illegible]
		Sasvári		14	9	23	27	—	27	29	5	34	4[illegible]
		Szeniczi		10	1	11	11	—	11	11	3	14	1[illegible]
		Szent-Jánosi		9	3	12	12	1	13	12	4	16	1[illegible]
		Összegek	7	64	28	93	94	3	97	102	39	141	13[illegible]
	A nagy-szombati	vicariatusban	22	240	104	344	338	24	362	389	99	488	46[illegible]
	Az esztergami	vicariatusban	21	233	165	398	281	28	309	405	176	581	57[illegible]
	Az egész érseki megyében		43	473	269	742	619	52	671	794	275	1069	104[illegible]

*) A sellyei kerület tulajdonképen a komáromi főesperesség alá tartozik, [illegible]

t a n ü g y á l l á s a

ben az $186^{1}/_{2}$-dik évben.

bati vicariatus.

A tannyelv – tiszta – magyar	A tannyelv – tiszta – német	A tannyelv – tiszta – tót	A tannyelv – vegyes – magy. ném.	A tannyelv – vegyes – magyar tót	A tannyelv – vegyes – német tót	A tannyelv – vegyes – magyar német és tót	A tannyelv – vegyes – egyéb vegyület	A gyermekek száma – tanképes volt – fiu	A gyermekek száma – tanképes volt – leány	A gyermekek száma – tanképes volt – együtt	A gyermekek száma – tettleg járt – fiu	A gyermekek száma – tettleg járt – leány	A gyermekek száma – tettleg járt – együtt	Arányok – A tanképesek közöl tettleg járt %	Arányok – egy tanító alatt járt
—	—	6	—	5		3	—	591	473	1,064	333	260	593	56	49
—	—	18	kizárólag tót				—	584	524	1,108	444	354	798	72	44
—	—	19	kizárólag tót				—	614	506	1,120	446	385	831	74	43
14	—	—	—	2	—	—	—	1,172	1,036	2,208	1,112	891	2,003	91	125
2	—	17	—	—	—	—	—	778	701	1,479	640	481	1,121	76	59
4	—	4	—	4	—	1	—	779	701	1,480	492	345	837	55	64
20	—	64	—	11	—	4	—	4,518	3,941	8,459	3,467	2,716	6,183	73	63
?	?	19	—	—	—	4	—	3,031	2,693	5,724	2,622	2,117	4,739	83	67
—	—	16	—	3	—	—	—	1,278	1,309	2,587	1,119	962	2,081	80	104
—	—	22	—	—	5	5	4	1,608	1,399	3,007	1,315	1,115	2,430	80	78
14	1	—	2	—	—	—		1,083	930	2,013	774	576	2,350	67	71
—	—	11	—	—	2	—	—	1,182	1,141	2,323	941	901	1,842	79	121
13	—	8	—	2	—	—	—	1,265	1,113	2,378	1,067	873	1,940	77	65
17	kizárólag magyar							1,142	902	2,044	837	630	1.467	71	86
12	1	3	—	—	—	—	—	1,359	1,084	2,443	914	720	1,634	66	74
—	—	12	kizárólag tót					690	687	1,387	565	498	1,063	76	66
56?	2?	91	2	5	7	9	4	12,638	11,268	23,906	10,154	8,392	13,546	77,59	74
—	—	13	kizárólag tót					1,061	926	1,987	949	793	1,742	87	79
—	—	12	kizárólag tót					469	421	900	343	342	685	76	29
—	—	8	kizárólag tót					275	241	517	166	149	315	60	33
—	—	13	kizárólag tót					658?	657?	1,315	614	580	1,194	80	51
—	—	21	—	—	1	1	—	2,387	2,041	4,428	2,148	1,817	4,965	89	116
—	—	13	kizárólag tót					539	501	1,040	494	431	925	88	66
—	1	13	—	—	—	—	—	1,279	1,164	2,443	1,026	822	1,848	75	115
—	1	93	—	—	1	1	—	6,668	5,962	12,630	5,740	4,934	10,674	84,50	99
76?	3?	248	2	16	8	14	8	23,824	21,171	44,995	19,361	16,042	35,403	78,90	72
257	19	132	135	21	1	2	1	28,142	25,944	54,086	24,786	21,442	46,228	85,17	79
333?	22?	380	137	37	9	16	9	51,966	47,115	99,081	44,147	37,484	81,631	82,38	76

mivel a nagy-szombati vicariatushoz van csatolva, itt jutott neki hely.

EGYVELEG.

Erdélyországot illető hivatalos adatok. Az ország népessége: Az ország népessége 2.172.748, katasztralis község 2,845, összes terület katasztralis hold 10.375,186, öl 1,313 $^{1}/_{6}$, terméketlenföld 389,219 hold, 753 $^{3}/_{6}$ öl, termőföld 9.985,967 hold, 560 $^{1}/_{4}$ öl,; tiszta jövedelem 14.375,657 forint 63 kr.; szántóföld 2.733,935 hold, 1,084 öl, egyre másra egy hold tiszta jövedeleme 2 frt 39 $^{7}/_{11}$ kr., összes jövedelem 6.536,669 forint 33 kr.; kaszálók és kertek 1.899,347 hold. 1,294 $^{1}/_{2}$ öl, egyre másra egy hold jövedeleme 2 frt 90 kr., összes jövedelem 5.508,108 frt 64 kr.; szőlők 50,434 hold, 1.057 öl, egyre másra egy hold jövedelme 9 frt 15 $^{11}/_{16}$ kr., összes jövedelem 461,823 forint 88 kr.; legelő, 1.164,407 hold 12 $^{5}/_{6}$ öl, egyre másra egy hold jövedelme 60 $^{1}/_{6}$ kr., összes jövedelem 703,010 frt; erdő 4.133,005 hold, 29 öl, egyre másra egy hold jövedelme 28 kr., összes jövedelem 1.157,241 forint 40 kr.; nádas 4,837 hold, 283 öl, egyre másra egy hold jövedelme 1 frt 83 kr., összes jövedelem 8,803 frt 64 kr. — Közvetlen adó. Földadó 10% a tiszta jövedelemnek 1.437,565 frt 76 kr., ennek hadi pótléka 16 $^{2}/_{3}$ % 239,594 frt 29 kr., országos szükségre 6% 86,253 forint 95 kr., földtehermentesítés 62 $^{1}/_{2}$ % 898,478 frt 60 kr., összes pótlék 1.224,326 frt 84 kr., összes földadó 2.661,892 frt 60 kr.; házadó, 10% a tiszta jövedelemnek 216,736 frt, hadi pótlék 50% 108,368 frt, országos szükségre 6% 13.004 frt, földtehermentesítés 62 $^{1}/_{2}$ % 135,460 forint, összes pótlék 256,832 frt, összes házadó 473,568 frt; keresetadó 10% a tiszta jövedelemnek 1.680,000 frt, országos pótlék 6% 100,800 forint, földtehermentesités 62 $^{1}/_{2}$ % 1,050,000 frt, összes pótlék 1.150,800 forint, összes adó 2,830,800 frt; jövedelmi adó, 10% a tiszta jövedelemnek 197,000 forint, hadi pótlék 20% 39,400 forint, országos pótlék 11,820 forint, földtehermentesítés 62 $^{1}/_{2}$ % 123,125 forint, összes pótlék 174,345 frt, összes jövedelemadó 371,345 frt; összes tiszta direct adó 3.525,357 forint, összes hadi pótlék 386,371 frt, összes országos szükségre 322,826 frt. összes földtehermentesítés 2.254,568 forint, tiszta direct adó és hadi és országos pótlék 4.234,554 frt, összesen 6.489,122 forint. — Közvetett adó. Fogyasztás, a költséget ki nem vonva 1.950,000 frt, költség 11,400 frt, marad 1.938,600 frt; vám, a költséget ki nem vonva 215,410 frt. költség 89.510 frt, marad 125,900 frt;

só, a költséget ki nem vonva 3.152,627 frt, költség 900,137 frt, marad 2.252,490 frt; dohány, a költséget ki nem vonva 1.866.980 frt, költség 164,073 frt, marad 1.702,907 forint; bélyeg, a költséget ki nem vonva 344,000 frt, költség 600 frt, marad 343,400 frt; taksák és illetékek, a költséget ki nem vonva 490,550 frt, költség 750 frt. marad 489,800 frt; lotteria, a költséget ki nem vonva 530,690 frt, költség 339,419 forint, marad 191,271 frt; posta, a költséget ki nem vonva 417,190 forint, költség 463,400 frt, több a költség 46,210 frttal, út-vám, a költséget ki nem vonva 80,000 frt, költség 6,600 frt, marad 73,400 forint; összes indirect adó költséget ki nem vonva 9,047,447 forint, összes költség 1.975,889 frt, marad tisztán 7.071,558 frt, direct és indirect adó földtehermentesítés nélkül 11.306,612 frt. Megjegyzendő, hogy 1859-ben 1.032,591 mázsa sót vágtak, s 1860-ban még többet s mégis a brutto jövedelem csak 3.152,627 frt, a kiadás pedig 900,127 frt; ámbár egy mázsa sónak az ára 4 frt 60 kr., a költség egy mázsára 35 kr., és a marhasó 1 frt 29½ kr., de ebből csak is 50,000 mázsa kél el, s igy a só körül való kezelés költsége egészben Erdélyre háromlik, de a bevétel — nem. — **Álladalmi jövedelmek.** Álladalmi jószágok, költség ki nem vonva, 247,955 frt, költség 186,153 forint, marad 61,802 frt; bányák, költség ki nem vonva, 3.599,346 forint, költség 3.494,243 frt, marad 105,008 frt; pénzverés, költség ki nem vonva 2.653,625 frt, költség 2.411.677 frt, marad 241,948 frt; különböző jövedelmek 22,381 forint, összes bevétel 6.523,307 forint, összes költségek 6.092,173 frt, marad 431,134 frt, összes jövedelem földtehermentesítés nélkül 11.737.246 frt, mind összesen 13.991,814 forint.

A franczia vasutak 1862. julius 1-jéig. Az első vagyis a régi pályaháló ugy szólván be van fejezve, még csak néhány csekély részlet épitendő. A legujabb hivatalos kimutatások szerint azon régi pályaháló 1861. julius 1-jétől 1862. julius 1-jéig csak 17 kilometerrel hosszabbíttatott meg, t. i. a volt 6987 kilometer 7004 kilometerig toldatott meg. Az uj pályahálón ellenben serényen épitettek, s az említett év alatt 977 kilometerrel toldották meg, ugy hogy annak hossza már 3356 kilometer, holott egy év előtt még csak 2479 kilometer volt. A két háló összes pályahossza most 10,460 kilometer, vagyis valamivel több mint $^5/_6$-da az évek előtt megállapitott kettős hálózatnak. A mult évben egy harmadik pályaháló építtetése rendeltetett el, de ebből még kevés készült el. Az üzleti eredmények növekedése csekély. Az összes üzleti bevételek 1862 első felében 187 millió frankot tettek, az előtte való évben pedig 183 milliót, tehát a növekedés egészben véve 2 százaléknál csak valamivel többet tesz. De ha a növekedést a pályák hosszával hasonlítjuk össze, akkor az a 2 százalékot sem éri el. Mert 1861-ben egy-egy kilometerre 26,224 frank, 1862-ben pedig 26,732 frank esett, tehát csak $1{,}_{94}$ százalékkal több. Az uj pályaháló jövedelme sokkal csekélyebb; 1861. ezen háló egy-egy kilome-

teréro 11,152 frank, az 1862 első félében pedig csak 10,713 frank esett, tehát a jövedelem kilometerenként 4 százalékkal csökkent. Ezen eredmény azt látszik tanusítani, hogy Francziaországban ezentúl nem lehet az eddigi költséges vasut-építést folytatni. Mindazáltal a legujabb vagyis harmadik hálónak előleges költségvetésében is egy-egy kilometerre 250,000—300,000 franknyi építési költséget számítanak.

Ausztria répaczukor-gyártása. Az osztrák répaczukorgyártó egyletnek m. évben Brünnben tartott közgyülésén felolvasott jelentésből a következő adatokat vesszük át: 186$^1/_2$-dik üzletévben Ausztriában 13.876,721 mázsa czukor jelentetett be gyártás végett, ebből az adó és visszatérítés 5.246,125 frtot tett; Csehországban 469,587, Alsó- és Felső-Ausztriában 46,765 s Magyarországban 329,200 mázsával kevesebb czukor gyártatott. Ellenben Morvaországban 186,191, Sziléziában 249,252 s Galicziában 99,449 mázsával többet gyártottak. A czukorgyárak jelenben szaporodnak; Csehországban 7 s Magyarországban 4 uj gyárat építenek. Az egylethez tartozó czukorgyárak száma jelenleg 81. Az egylet bevételei 31,101 forintra, kiadása 9432 forintra rugtak, a pénztári maradvány tehát 1861 végén 3669 forint. A folyó évi közgyülés helyéül Pozsony tüzetett ki.

Nagybritánnia gabnatermesztése egy idő óta a gazdasági javitások ellenére évről évre fogy. Az Irországról közzétett statistikai kimutatásokból világosan kitünik, hogy a termesztett gabna és takarmány mennyisége nehány év óta folytonosan csökken, a mult évben nevezetesen a buzánál valami 11%-kal csökkent. Angliáról és Skótországról nem közöltettek ily kimutatások, de annyi bizonyos, hogy egyfelől a külföldről bevitt gabna stb. mennyisége aránylag sokkal inkább növekedik mintsem a népesség, s hogy másfelől egyszersmind a brit buzának mennyisége, mely Anglia és Wales főpiaczaira kerül, lassankint fogyott, 1848-ban azon piaczokon 5.400,000 quarter adatott el, a rákövetkezett 6 évben egyremásra 4$^1/_2$, az azutána való öt évben 5$^1/_4$ millió, 1860-ban pedig csak 4.623,000, s 1861-ben 4,289,000 quarter adatott el. A külföldről ellenben azelőtt egyremásra minden évben 3—4 millió quarter gabna vitetett be Nagybritanniába, most pedig háromszor annyi szokott bevitetni. E tény bizonyítja, hogy a föld minden gazdasági javitás és beruházás daczára lassanként elveszti termékenységét.

TARTALOM.

		Lap
I.	Pesti magyar kereskedelmi bank. Galgóczy Károlytól . . „	3
II.	Magyarországi takarékpénztárak. Galgóczy Károlytól	24
III.	A magyar korona területének bányászata 1861-ben. Hunfalvy Jánostól	47
IV.	A pesti kereskedelmi kórház és nyugdij-intézet Weninger Vinczétől	56
V.	Cs. kir. szabadalmazott első dunagőzhajózási társaság Galgóczy Károlytól	59
VI.	Némi adatok Magyarország termesztésének ismertetéséhez. Korizmics Lászlótól	75
VII.	Az egri római kath. érseki megye népessége 1861-ben. Dr. Tormay Károlytól . „	88
VIII.	A technikai- és reál-oktatásügy hazánkban. Kautz Gyulától	93
IX.	A hazánk területén létesült vasutak ismertetése. 1) A tiszai vaspálya-társaság. Lónyay Menyhérttől .	108
X.	A tiszamellèki szab. kölesönös tüzkártérítő társulat. Weninger Vinczétől	120
XI.	Államköltségvetés az 1863-diki közigazgatási évre . .	124
Egyveleg	. . . .	152
XII.	Magyarország viszonyainak statistikai vázlata. Hunfalvy Jánostól	162
XIII.	Elemi tanügy, a kalocsai érseki megye területén 186½. Dr. Barsi Józseftől	212
XIV.	Adatok a békés-bánáti h. h. egyházmegye ismertetéséhez. Szatmáry Károlytól	226
XV.	Magyarország különböző egyletei	246
XVI.	Ujabb adatok a magyar egyetem életéből. Dr. Konek Sándortól	270
XVII.	Elemi tanügy az esztergami érseki megye területén 186½. Dr. Barsi Józseftől	275
Egyveleg	. . . .	316

STATISTIKAI KÖZLEMÉNYEK.

A HAZAI ÁLLAPOTOK ISMERETÉNEK
ELŐMOZDÍTÁSÁRA

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA
STATISTIKAI BIZOTTMÁNYA

SZERKESZTI

HUNFALVY JÁNOS.

HARMADIK KÖTET

I. FÜZET

PESTEN,
EGGENBERGER FERDINÁND, MAGYAR AKADEMIAI KÖNYVÁRUSNÁL.

MDCCCLXII.

STATISTIKAI

KÖZLEMÉNYEK.

A HAZAI ÁLLAPOTOK ISMERETÉNEK

ELŐMOZDÍTÁSARA

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

STATISTIKAI BIZOTTMÁNYA

SZERKESZTI

HUNFALVY JÁNOS.

HARMADIK KÖTET.

II. FÜZET.

Ára 1 frt osztr. ért.

PESTEN,

EGGENBERGER FERDINÁND, MAGYAR AKADEMIAI KÖNYVÁRUSNÁL.

MDCCCLXII.

STATISTIKAI

KÖZLEMÉNYEK.

A HAZAI ÁLLAPOTOK ISMERETÉNEK

ELŐMOZDITÁSÁRA

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
STATISTIKAI BIZOTTSÁGA.

SZERKESZTI

HUNFALVY JÁNOS.

NEGYEDIK KÖTET.

I. FÜZET.

(Ára: 1 forint.)

PESTEN,
[illegible]

[illegible]

STATISTIKAI

KÖZLEMÉNYEK.

A HAZAI ÁLLAPOTOK ISMERETÉNEK

ELŐMOZDÍTÁSÁRA

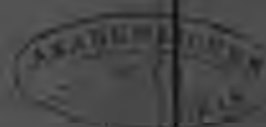
KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

STATISTIKAI BIZOTTMÁNYA.

NEGYEDIK KÖTET.

II. FÜZET.

PESTEN,

[illegible]

M.DCCC.LXIII

